ISBN 973-8056-10-1 ISBN 973-8056-11-X
Coperta: ADAR DARIAN
Redactor: SANDU SINGER
Tehnoredactare computerizată: EUGEN IFTODE
O Ed. Hasefer a F.C.E.R.
B-dul I.C. Brătianu Nr. 35, Ap. 9
Bucureşti, 70478 - România
Telefax 40-1-3122284
e-mail: re2000@fx.ro
ISBN 973-8056-10-1 ISBN 973-8056-12-8

FLAVIUS JOSEPHUS

ANTICHITĂŢI IUDAICE

II

CĂRŢILE XI-XX

DE LA REFACEREA TEMPLULUI PÂNĂ LA RĂSCOALA ÎMPOTRIVA LUI NERO

Traducere, note şi indice de nume de ION ACSAN

EDITURA
[E]H]
HAUFEft
EDITURA HASEFER, Bucureşti, 2001

CUPRINS

Carte editată cu sprijinul Ministerului Informaţiilor Publice şi al Ministerului Culturii şi al Cultelor

CARTEA A XI-A

CONȚINUTUL CĂRȚII A XI-A:

6.
8.
Cum Cirus, regele perşilor, i-a lăsat pe iudei să plece din Babilon în patria lor, îngăduindu-le să-şi reconstruiască templul, şi le-a dat banii necesari.
Cum cârmuitorii regelui i-au împiedicat să-şi zidească templul, întrerupând lucrările lor.
Cum, după moartea lui Cirus, Cambise, fiul său, s-a urcat pe tron şi a interzis cu desăvârşire ca iudeii să-şi construiască templul.
Cum Darius, fiul lui Histaspe. după ce a ajuns să domnească asupra perşilor, a cinstit neamul iudeilor şi s-a îngrijit de înălțarea templului lor.
Cum Xerxe, fiul acestuia, şi-a arătat deplina lui bunăvoință față de iudei.
Cum. în timpul domniei lui Artaxerxe, prin uneltirile lui Aman, întregul poporal iudeilor a fost la un pas de pieire.
Cum Bagoses. aflat în fruntea oştirii lui Artaxerxe cel tânăr, i-a supus pe iudei multor asupriri.
Cum Alexandru, regele macedonenilor, a făcut iudeilor numeroase binefaceri, după ce a supus Iudeea.
Cartea aceasta conține un interval de 253 de ani şi 5 luni.

CAPITOLUL I

1. în primul an al domniei lui Cirus[1] (cel de-al şaptezecilea al strămutării neamului nostru în Babilon), Domnul s-a înduioşat de robia şi de suferințele îndurate de captivi, aşa cum fuseseră ele prezise de proorocul Ieremia înainte de distrugerea oraşului - anume că, după ce îl vor sluji vreme de şaptezeci de ani pe Nabucodonosor şi pe urmaşii săi, ei se vor reîntoarce în patrie ca să-şi reclădească templul şi să cunoască prosperitatea de altădată. Lucrurile s-au petrecut întocmai. Domnul a deşteptat sufletul lui Cirus şi 1-a făcut să trimită în întreaga Asie următoarea scrisoare: „Aşa grăieşte regele Cirus: fiindcă Atotputernicul Dumnezeu m-a proclamat rege al universului, cred că El este cel la care se închină poporul israeliților[2]. Acesta mi-a prevestit numele prin gura proorocilor şi faptul că eu îi voi înălța iarăşi templul la Hierosolyma, în țara Iudeei"[3].

' Cirus II cel Mare a cucerit Babilonul fără luptă în al douăzecilea an al urcării sale pe tron, în toamna anului 539 î.e.n. Primul an al domniei sale asupra regatului babilonian proaspăt cucerit a început în Nisan (martie-aprilie) 538 î.e.n. în debutul Cărții a Xl-a, Flavius Josephus reproduce aproape textual primele două paragrafe din *Cartea întâi a lui Ezdra,* cap. 1, care coincid cu ultimele două din *Cartea a doua Paralipomena* (XXXVI-a, 22-23). Marele cuceritor persan adoptă ipostaza de suveran eliberator al popoarelor înrobite de neobabilonieni, încuviințând repatrierea lor. El preferă reconstruirea Ierusalimului şi a templului, unei țări lăsate în paragină, care nu-i aducea nici un profit.
[1] Faptul că Iahve figura în actele oficiale ale cancelariei persane ca Zeu al cerului i-a permis lui Cirus II să-1 identifice cu Ahura-Mazda, el adoptând o mare toleranță față de cultele popoarelor din uriaşul său imperiu, cu nenumărate religii.
[3] Nominalizarea de către Iahve a regelui atotbiruitor Cirus ca înfăptuitor al planului de rezidire a Ierusalimului şi a templului său apare în a doua parte a *Cărții lui Isaia* (XLIV, 28), atribuită unui Deutero-lsaia, prooroc din vremea sau de după exilul babilonian. Precizarea lui Flavius Josephus că profeția lui Isaia datează din anul 726 î.e.n. infirmă această ipoteză.

2. Cirus a aflat aceste lucruri citind cartea de profeții scrisă de Esaias cu două sute şi zece ani mai înainte. El spunea că

Dumnezeu îi dezvăluise în taină următoarele: „Aşa cum vreau Eu, Cirus, pus de mine rege peste neamuri multe şi mari, îmi va trimite poporul în propria lui ţară, reclădind templul meu." Iată ce anume a prezis Esaias cu o sută şi patruzeci de ani înainte de distrugerea templului. Când Cirus a citit aceste rânduri, s-a minunat de predicţiunea lui Dumnezeu şi a fost cuprins de dorinţa înfăptuirii celor scrise. I-a chemat Ia Babilon pe cei rnai de vază dintre iudei şi Ie-a zis că le dă împuternicirea să se întoarcă în patrie, spre a reclădi oraşul Hierosolyma şi templul Domnului. Acesta va veni în ajutorul lor şi el însuşi va scrie comandanţilor şi satrapilor din ţinuturile învecinate cu ţara iudeilor, să le dea aurul şi argintul de care aveau nevoie pentru clădirea templului, precum şi vitele pentru aducerea jertfelor.

3. După ce Cirus a dat această dezlegare israeliţilor, cele două căpetenii ale seminţiilor Iuda şi Beniamin, împreună cu leviţii şi preoţii, s-au îndreptat numaidecât spre Hierosolyma. Mulţi au rămas însă la Babilon. neîndurându-se să-şi părăsească avuţiile. De îndată ce iudeii au ajuns la Hierosolyma, toţi prietenii regelui le-au venit în ajutor, şi pentru zidirea templului unii au oferit aur, alţii argint, iar ceilalţi un mare număr de vite şi de cai. Ei şi-au înălţat atunci rugile către Dumnezeu şi au înjunghiat animalele după datinile străbune, ca şi cum oraşul ar fi fost deja construit şi străvechea solemnitate a jertfelor ar fi reînviat. Cirus a înapoiat sfintele vase ale Domnului pe care Nabucodonosor le adusese Ia Babilon când prădase templul. Pe acestea Ie-a înmânat vistiernicului său Mithridates, dându-i sarcina să le încredinţeze lui Abassar[1], care să le păstreze până Ia construirea tempului şi abia la sfârşit să le transmită preoţilor şi conducătorilor mulţimii, pentru expunerea lor în sanctuar. Apoi Cirus a trimis satrapilor săi din Siria o scrisoare cu următorul conţinut:

REGELE CIRUS CĂTRE SISINES ŞI SARABAZANES:

„Iudeilor de pe întinsul ţării mele, care doresc acest lucru, le-am îngăduit să se întoarcă în patria lor, ca să-şi refacă oraşul şi să clădească iarăşi templul din Hierosolyma pe locul unde s-a înălţat

[4] Guvernatorul Persiei. Siriei şi Feniciei.

odinioară. Pe vistiernicul meu Mithridates şi pe Zorobabel, cârmuitorul iudeilor, i-am trimis să pună temeliile templului şi să-1 construiască acolo, încât să atingă înălţimea de şaizeci de coţi iar lăţimea să aibă tot atâţia coţi, punând trei rânduri de piatră cioplită şi un rând din lemn de copaci tăiaţi din ţinutul lor, adăugând totodată şi un altar pentru aducerea jertfelor. Vreau ca cheltuiala să fie făcută din tezaurul meu. Vasele sfinte, răpite din templu de Nabucodonosor, le-am înmânat vistiernicului meu Mithridates şi lui Zorobabel, căpetenia iudeilor, să le ducă la Hierosolyma, pentru ca sanctuarul Domnului să Ie reprimească spre a fi puse la iocul lor. Numărul vaselor sfinte este următorul: patruzeci de blide de aur şi cinci sute de argint; patruzeci de pocale de aur şi cinci sute de argint; cincizeci de ulcioare de aur şi cinci sute de argint; treizeci de vase pentru libaţii din aur şi trei sute din argint; treizeci de cupe de aur şi două mii patru sute de argint, precum şi o mie de-alte vase mari. Acord iudeilor aceleaşi drepturi pe care le-au avut şi strămoşii lor. Pentru vite, vin şi untdelemn le dăruiesc două sute şi cinci mii cinci sute de drahme, precum şi douăzeci de mii cinci sute de aitabe[5] de făină de grâu. Poruncesc ca toate acestea să fie luate din dările Samariei. Animalele vor fi sacrificate după ritul lui Moise de preoţi şi în timpul jertfelor, aceştia să înalţe rugăciuni Domnului pentru rege şi familia lui, cerându-i ca domnia perşilor să dăinuie cât mai mult. Vreau ca oricine nu ascultă de poruncile mele sau le încalcă să fie ţintuit pe cruce iar avuţia lui să intre în patrimoniul regelui." Acesta era conţinutul scrisorii sale. Cei care s-au întors la Hierosolyma au fost în total patruzeci şi două de mii patru sute şaizeci şi doi/'

CAPITOLUL II

1. în vreme ce se puneau temeliile templului şi locuitorii îşi arătau întreaga lor râvnă în înălţarea lui, noroadele

[1] Unitate de măsură persană: 65, 49 kg.

' *Cartea lui Ezdra,* cap. II, conţine nu numai numărul, ci şi catagrafia israeliţilor întorşi din captivitatea babiloniană împreună cu Zorobabel.

învecinate, mai ales chutheii (pe care regele Asiriei, Şalmanasar, i-a adus din Persia şi Media şi i-a strămutat în Samaria după ce a silit poporul israeliţilor să-şi părăsească ţara), i-au rugat pe satrapi şi pe cei ce supravegheau lucrările să-i împiedice pe iudei să-şi reconstruiască oraşul şi să-şi înalţe sanctuarul. Aceştia s-au lăsat corupţi prin bani mulţi şi au făcut pe placul chutheilor, tărăgănând cât mai mult construcţia. Absorbit de războaiele sale, Cirus nu ştia nimic de asta şi într-una din expediţiile sale împotriva massageţilor şi-a găsit singur moartea'. După ce Cambise[2], fiul lui Cirus, i-a urmat la tron, sirienii, fenicienii, ammaniţii, moabiţii şi samaritenii i-au trimis o scrisoare cu următorul cuprins: „Slugile tale, stăpâne, Rathymnus, secretarul tuturor treburilor publice, şi Semelius, grămătic, precum şi căpeteniile Sfatului fenician şi sirian. Se cuvine să afli de la noi, o, rege, că iudeii care au fost duşi în captivitate la Babilon s-au întors în ţara noastră să-şi reclădească oraşul lor răzvrătit şi nelegiuit, să-şi refacă pieţele, să-şi repare zidurile de apărare şi să-şi înalţe iarăşi templul. O dată ce vor fi terminat toate acestea, să ştii că ei nu-ţi vor mai plăti birul şi nu-ţi vor mai asculta poruncile, căci

ei se împotrivesc regilor fiindcă sunt obişnuiţi mai degrabă să comande decât să se supună altora. Aşadar, întrucât templul se află în curs de construcţie, am socotit că e mai bine, o, rege, să-ţi scriem şi să te rugăm să nu treci cu vederea faptele, ci să cercetezi cronicile străbunilor tăi. Acolo vei afla că iudeii sunt nişte răzvrătiţi şi duşmani ai regilor, asemenea oraşului lor, din care pricină acesta a şi fost distrus. Urmărim să-ţi arătăm ceea ce poate că nu ştii: dacă oraşul va fi reclădit şi înconjurat de ziduri, nu vei mai avea cale liberă spre Coelesiria şi Fenicia." 2. Când a citit această scrisoare, Cambise, care oricum avea o fire răuvoitoare, a fost mâniat de conţinutul ei şi le-a răspuns astfel: „Regele Cambise zice următoarele secretarului său Rathymnus, lui Belsemus, grămăticului Semelius precum şi tovarăşilor lor din Samaria şi Fenicia. Citind cu luare-aminte scrisoarea trimisă de voi, am poruncit să fie cercetate cronicile

[1] Cirus II a căzut într-o crâncenă bătălie cu massageţii, trib scitic de pe ţărmul estic al Mării Caspice, învins în 529 î.e.n. de regina lor, Tomyris (Herodot, *Istorii,* I, CCXIV).

[2] Cambise II, suveran al Imperiului Ahemenid (529-522 î.e.n), a transformat Egiptul într-o satrapie persană (525 î.e.n).

străbunilor mei şi am dedus de acolo că oraşul acesta a fost mereu potrivnic regilor, că locuitorii lui au fost nişte răzvrătiţi şi ahtiaţi de războaie; propriii lor regi s-au dovedit puternici şi cruzi şi au silit Coelesiria şi Fenicia să le plătească biruri. De aceea am dat ordin ca iudeii să fie împiedicaţi să-şi reclădească oraşul pentru ca nu cumva să sporească răutatea lor pe care au dovedit-o până acum faţă de regi." îndată după citirea scrisorii, Rathymnus, grămăticul Semelius şi tovarăşii lor au încălecat pe cai, zorindu-se să ajungă la Hierosolyma împreună cu o mare mulţime de oameni, şi au interzis iudeilor să-şi reclădească oraşul şi templul. Lucrările au fost întrerupte vreme de nouă ani, până în cel de-al doilea an al domniei lui Darius asupra perşilor. După ce a cârmuit vreme de şase ani, Cambise, care cucerise în acest răstimp Egiptul, a murit la Damasc pe când se întorcea în ţara lui.

CAPITOLUL III

1. De îndată ce au fost înlăturaţi Magii[1] care, după moartea lui Cambise, deţinuseră puterea timp de un an, căpeteniile aşa-numjtelor şapte case ale nobililor perşi l-au ales rege pe Darius, fiul lui Histaspe. înainte de a ocupa o funcţie publică, el îi

[1] în absenţa din ţară a lui Cambise II, care dăduse ordin să fie asasinat în taină fratele său Smerdis, Magul rned Patizeithes, intendentul palatului regal, I-a proclamat rege pe fratele său, profitând de faptul că se numea la fel şi semăna leit cu prinţul ucis, ceea ce i-a permis să susţină că el era adevăratul fiu al lui Cirus. Uzurpatorul Mag. numit de Darius Gaumata în inscripţia sa trilingvă de la Behistun, a ocupat tronul Ahemenizilor în perioada martie-septembrie 522 î.e.n. Darius, fiul lui Histaspe din linia răsăriteană a dinastiei, a participat la complotul celor şapte nobili persani care l-au detronat pe Magul med, asupritorul religiei lor. Histaspe a fost protectorul lui Zoroastru. Felul cum Darius a fost ales rege dintre cei şapte complotişti reiese din povestirea lui Herodot *(Istorii,* III, 61-87), cel care vorbeşte şi de doi Magi mezi, în loc de unul singur, ca în versiunea oficială persană. Flavius Iosephus nu ţine seama de ea fiindcă se adresa unor cititori greci, familiarizaţi cu scrierile istoricului din Halicarnas.

făgăduise lui Dumnezeu că. de va deveni rege, va înapoia templului din Hierosolyma toate vasele sfinte care se mai aflau la Babilon. în vremea aceea a venit din Hierosolyma la Darius Zorobabel, care fusese ales drept căpetenie a iudeilor din captivitate. O veche prietenie îl lega pe acesta de rege; ca atare, împreună cu alţi doi, a avut cinstea de a fi primit în garda de corp a regelui.

2. în primul an al domniei sale, Darius a dat un banchet strălucit şi fastuos la care au fost poftiţi cei ce-1 înconjurau şi se născuseră în casa lui, principii mezilor, satrapii persani, căpeteniile de ţinuturi din India până în Etiopia, precum şi comandanţii de oşti din cele o sută douăzeci şi şapte de satrapii. După ce invitaţii s-au ospătat împărăteşte şi din belşug şi fiecare s-a dus la culcuşul lui, regele Darius, care, stând întins în pat, se odihnise o mică parte din noapte, s-a trezit din somn. Fiindcă n-a mai putut să adoarmă, a stat de vorbă cu trei dintre gărzile lui de corp. Celui care îi va da cel mai potrivit şi mai chibzuit răspuns, i-a făgăduit să-i dea ca răsplată dreptul să aibă veşmânt de purpură, să bea din cupe de aur, să doarmă în pat de aur, să călătorească într-un car cu hamuri aurite, să poarte o tiară din pânză fină de in, precum şi un colan de aur în jurul gâtului, adăugând că-l va pune în rangul al doilea pentru înţelepciunea Iui şi-1 va privi ca pe o rudă apropiată. După înfăţişarea unor asemenea recompense, 1-a întrebat pe cel dintâi dacă vinul are supremaţia, pe al doilea dacă ea este deţinută de regi, iar pe al treilea dacă femeile sau mai degrabă adevărul au întâietate asupra tuturora. De îndată ce Ie-a făcut aceste propuneri, regele s-a dus !a culcare. în dimineaţa următoare a strâns laolaltă pe cei mai puternici din împărăţie, împreună cu satrapii şi cârmuitorii ţinuturilor din Persia şi Media, s-a aşezat pe tronul de unde obişnuia să împartă dreptatea şi a poruncit fiecăruia dintre cele trei gărzi de corp să-şi spună în faţa tuturor ascultătorilor săi părerile lor privitoare la întrebările puse de el.

3. Atunci a început cel dintâi să vorbească despre forţa vinului, pe care I-a lăudat astfel: „Vouă. bărbaţilor. Ie-a spus el. vă voi descrie puterea de înrâurire a vinului, dându-vă dovada că el stă mai presus de toate lucrurile. Tulbură şi rătăceşte minţile băutorilor încât până şi regii devin aidoma orfanilor care au nevoie de tutori; slobozeşte limba robului, care vorbeşte

asemenea omului liber, săracii fiind puşi pe aceeaşi treaptă cu bogaţii. Schimbă în aşa măsură cugetul pe care pune stăpânire, insuflându-i o nouă tărie, încât domoleşte tristeţea celor ce se zbat în nenorociri; îl face pe datornic să uite de datoriile sale şi să se creadă cel mai bogat dintre toţi, aşa că nu mai vorbeşte despre sume

mici, ci numai despre talanţi, numind numai lucrurile aflate la îndemâna celor fericiţi. în afară de asta, el nu se mai sinchiseşte de comandanţi şi de regi şi nu-şi mai aminteşte de prieteni şi de rude. Vinul îi aţâţă pe oameni chiar şi împotriva celor dragi, făcându-i să pară duşmanii lor cei mai mari; cum s-au dezmeticit şi aburii chefului au fost alungaţi de somnul din timpul nopţii, ei dau uitării toate poznele comise în stare de beţie. De aici trag concluzia că vinul este cel mai puternic stăpân al tuturora şi nimic nu întrece forţa lui."
4. De îndată ce primul şi-a terminat cuvântarea despre vârtutea vinului, următorul a început să vorbească despre puterea regilor, pe care o socoteşie mult mai mare şi mai copleşitoare decât orice altă forţă trupească sau sufletească. El s-a străduit să-şi dovedească afirmaţia în felul următor: „Oamenii - zise el - îşi întind stăpânirea asupra tuturor lucrurilor şi pot să pună cu de-a sila pământul şi mările în slujba lor, aşa cum poftesc, dar regii sunt cei care domnesc peste ei cu deplină autoritate. Iar cine are sub dominaţia lui cea mai voinică şi mai vânjoasă făptură din lume. acela deţine pe drept cuvânt neîntrecuta putere care îi sileşte pe toţi să-l asculte. Dacă regele dă ordin supuşilor să pornească la război şi să înfrunte primejdiile, aceştia i se supun. Dacă îi trimite împotriva duşmanilor, ei au îndatorirea s-o facă din pricina puterii sale regeşti. La porunca lui, munţii sunt mutaţi din loc, zidurile şi turnurile, culcate la pământ. Iar atunci când li se cere să ucidă sau să se lase ucişi, nimeni nu refuză, fiindcă subordonaţii au datoria să se supună poruncilor suveranului. Şi în cazul când au învins, ei îşi aduc prada de război în faţa regelui. Aşijderea cei ce nu se duc la oaste fiindcă lucrează ogoarele, după ce şi-au încheiat întreaga lor muncă prin biruirea **greutăţilor** întâmpinate, ajungând să secere ce au semănat şi să-şi strângă recolta, sunt nevoiţi să plătească bir regelui. Tot ce a spus şi a poruncit el trebuie executat fără nici o zăbavă. în timp ce acesta doarme dus, ghiftuit de toate poftele şi plăcerile lumii, străjile
i?
veghează în jurul lui, parcă încătuşaţi de teamă. După ce somnul 1-a furat pe rege, nimeni nu cutează să-1 părăsească nici măcar o clipă, spre a-şi vedea de treburile lui. Paza regelui este singurul lucru asupra căruia ei îşi îndreaptă atenţia. Prin urmare, regele este cel mai puternic dintre toţi, de vreme ce o mulţime aşa de mare ascultă de ceea ce porunceşte el."
5. Când şi acesta a tăcut, Zorobabel, al treilea la rând, a început să descrie forţa femeilor şi a adevărului prin următoarele cuvinte: „Multă autoritate au asupra noastră vinul şi regele, căruia i se supun cu toţii, dar şi mai mare este puterea deţinută de femei. Căci o femeie a adus la lumina zilei şi pe rege, ca şi pe săditorul viţei de vie, din care se face vinul, amândoi fiind născuţi şi crescuţi de femei. Nu se află pe lume nici un lucru pe care să nu-1 datorăm lor. Căci ele ne ţes hainele şi rostul lor este să se îngrijească de bunul mers al gospodăriei: nici nu putem să trăim fără tovărăşia femeilor. Dăm mult aur şi argint şi toate lucrurile care au valoare şi preţ mare, făcând toate acestea când zărim o femeie frumoasă. Renunţăm bucuroşi până şi la avuţiile noastre numai ca să ne putem bucura de frumuseţea lor. Ne părăsim tatăl şi mama şi glia care ne-a hrănit şi dăm adesea uitării prietenii cei mai scumpi din pricina femeilor, neşovăind deloc să murim de dragul lor. Reiese limpede de aici cât de mare este puterea, femeilor. Oare nu muncim din greu şi nu îndurăm atâtea pe uscat şi pe mare pentru ca toată agonisita s-o putem oferi soţiilor noastre sub dominaţia cărora suntem de fapt? N-am văzut odată cum un rege, stăpânitorul atâtor ţinuturi, a fost pălmuit de Apame, fiica lui Rabezac Thaumasianul, însăşi ţiitoarea lui, fără ca el să se supere nici când i-a smuls diadema din cap, punând-o pe creştetul ei? Ba chiar zâmbea la zâmbetul ei şi se întrista când era mâhnită; o mângâia în fel şi chip pe femeie, umilindu-se în faţa ei, ca să-i câştige favoarea când era prost dispusă!"
6. în vreme ce guvernatorii şi satrapii se consultau între ei, Zorobabel a cuvântat astfel despre adevăr: „V-am arătat aşadar cât de puternice sunt femeile, totuşi, la fel de slabe sunt şi ele, şi regele, în comparaţie cu adevărul. Căci oricât ar fi pământul de întins şi cerul de înalt, oricât de repede mersul soarelui pe bolta cerească, toate acestea se mişcă prin voinţa lui Dumnezeu, care se dovedeşte mereu adevărat şi drept. Reiese de aici că
18
adevărul este cel mai puternic şi nedreptatea se arată neputincioasă în faţa lui. Câtă vreme toate celelalte, care par a fi puternice, sunt muritoare şi netrainice, adevărul este nepieritor şi dăinuie pururi. El nu se distinge prin frumuseţe, care se ofileşte o dată cu trecerea vremii, nici prin bogăţie, răpită adesea de soartă, ci prin dreptate şi legalitate şi tocmai de aceea este combătut cu indignare de cei nedrepţi!"
7. De îndată ce Zorobabel şi-a încheiat cuvântarea de preamărire a adevărului, toţi cei de faţă au strigat că a vorbit cel mai bine şi că numai adevărul este puterea neschimbătoare, care nu îmbătrâneşte niciodată. Regele i-a poruncit ca, în afara celor pe care le făgăduise dinainte, să-i exprime şi propria lui dorinţă. El i-o va îndeplini cu dragă inimă, fiindcă s-a purtat ca un om înţelept, care a întrecut pe ceilalţi prin chibzuinţă lui. I-a spus: „Vei sta alături de mine şi te voi numi ruda mea!" Atunci Zorobabel i-a reamintit solemnul legământ pe care îl făcuse dacă va ajunge pe tron: făgăduiala că el va reclădi atunci Hierosolyma, va înălţa aşijderea templul Domnului şi va înapoia totodată sfintele odoare jefuite de Nabucodonosor şi aduse de el la Babilon. „Acest lucru ţi—1 cer acum - a adăugat el - deoarece mi-ai îngăduit să am o dorinţă a mea, drept răsplată că am fost înţelept şi chibzuit!"
8. Regele s-a sculat în picioare vesel, 1-a sărutat pe obraji şi a scris guvernatorilor şi satrapilor săi, poruncindu-le să dea o escortă lui Zorobabel şi celor care îl însoţeau, hotărâţi să se întoarcă acasă în vederea reclădirii Hierosolymei. Apoi prin scrisori trimise intendenţilor din Siria şi Fenicia, i-a însărcinat pe aceştia să expedieze

cedri doborâţi în Liban spre Hierosolyma, ca să slujească la construcţia oraşului. în afară de asta, a scris să fie eliberaţi din captivitate toţi cei întorşi în ludeea şi a interzis intendenţilor şi satrapilor să încaseze de la iudei dările cuvenite regelui, îngăduind ca oricare dintre ei să cultive pământul ţinutului scutit de bir. Locuitorilor din Idumeea, Samaria şi Coelesiria le-a poruncit să părăsească toate târgurile iudeilor, ocupate de ei, contribuind cu cincizeci de talanţi la înălţarea templului. A permis iarăşi iudeilor să aducă jertfe după datina lor, iar pe cheltuiala lui a făcut toate sculele şi veşmintele sfinte pe care le foloseau în slujbele divine Marii Preoţi şi sacerdoţii. Tot din banii lui i-a înzestrat pe leviţi cu

19

instrumente muzicale pentru preamărirea Domnului; de asemenea a cerut să se atribuie paznicilor oraşului şi templului parcele de pământ şi o sumă anuală de bani pentru nevoile traiului zilnic. Cât priveşte toate vasele pe care avusese de gând Cirus însuşi să le restituie iudeilor, Darius a fost cel care a înfăptuit acest lucru.

9. Cum a primit de la rege râvnita favoare, Zorobabel a părăsit palatul şi, înălţându-şi faţa spre cer, a început să mulţumească Domnului fiindcă i-a dăruit înţelepciunea care i-a adus izbânda în faţa lui Darius. „N-aş fi obţinut aşa ceva - a zis el - dacă Tu. stăpâne, nu mi-ai fi fost prielnic!" Aşadar, după ce a mulţumit astfel lui Dumnezeu pentru ceea ce îi oferise, rugându-1 ca şi în viitor să-i arate aceeaşi bunăvoinţă, a plecat degrabă la Babilon şi a împărtăşit consângenilor săi vestea bună dată de rege. La aflarea ei, aceştia au mulţumit aşijderea lui Dumnezeu, care le îngăduia să se întoarcă iarăşi pe pământul strămoşesc. Timp de şapte zile, iudeii s-au desfătat în petreceri şi ospeţe pline de veselie, spre a sărbători cum se cuvine redobândirea şi reaşezarea lor în patrie. Apoi şi-au ales căpeteniile seminţiilor pentru plecarea spre Hierosolyma, împreună cu soţiile, copiii şi vitele lor. Aceştia au primit de la Darius escorta care urma să-i ducă la Hierosolyma şi au pornit la drum cu veselie şi fast, intonând cântece de slavă în sunete de flaute şi ţitere. abia după aceea venind mulţimea iudeilor cu chiote de bucurie.

10. Din fiecare familie a plecat aşadar un număr anumit de oaineni. Nu mi se pare oportun să menţionez aceste familii după numele lor, ca să nu abat atenţia cititorilor de la şirul întâmplărilor şi povestirea să-şi urmeze cursul ei firesc. Numărul tuturor celor plecaţi din seminţiile lui Iuda şi, Beniamin, care trecuseră de doisprezece ani, se ridica la patru milioane şase sute şi douăzeci şi opt de mii[2]; cel al leviţilor, la şaptezeci şi patru. Mulţimea copiilor şi a femeilor, socotiţi de-a valma, atingea patruzeci şi două de mii şapte sute patruzeci şi două de persoane. în afara lor, mai erau o sută douăzeci şi opt de leviţi cântăreţi, portarii, o sută şi zece iar slujitorii templului, trei sute nouăzeci şi doi. Acestora li se alăturau cei ce susţineau

[1] *Bihlki(\ Ezdra,* II, 64 şi *Neemia,* VII, 66) dă o cifră de o sută de ori mai mică: patruzeci şi două de mii trei sute şaizeci de suflete.

20

că sunt israeliţi, fără să poată numi neamul din care se trăgeau. Unora dintre ei li s-a luat rangul preoţesc deoarece se căsătoriseră cu femei a căror obârşie n-o puteau indica şi nici ei nu erau trecuţi în tabelele genealogice întocmite de leviţi şi sacerdoţi: în total, cinci sute douăzeci şi cinci. Gloata slujitorilor din alaiul care i-a însoţit la Hierosolyma se ridica la numărul de şapte mii trei sute treizeci şi şapte. Li se adăugau două sute patruzeci şi cinci de cântăreţi şi cântăreţe din ţiteră. patru sute treizeci şi cinci de cămile, precum şi cinci mii cinci sute douăzeci şi cinci de vite. Conducătorii acestei mulţimi erau Zorobabel, fiul lui Salathiel din seminţia lui luda, urmaşul neamului lui David, şi lesus, fiul Marelui Preot Iosadec. în afara lor, poporul şi-a ales drept conducători pe Mardochaeus şi pe Serebaeus, care contribuiseră cu o sută de mine de aur şi cinci mii de mine de argint. în acest fel, preoţii, alături de o bună parte din întregul popor al iudeilor, locuind pe atunci în Babilon, s-au îndreptat spre Hierosolyma; restul mulţimii s-a întors acasă, după ce i-a însoţit o bună bucată de drum.

CAPITOLUL IV

!. în a şaptea lună de la plecarea din Babilon. Marele Preot lesus şi căpetenia Zorobabel au trimis pretutindeni soli. să cheme la Hierosolyma, din întreaga ţară, poporul, care s-a strâns laolaltă cu dragă inimă. Chiar pe locul unde fusese mai înainte, au înălţat apoi altarul, ca să se aducă pe el solemna jertfă închinată Domnului, potrivit legilor lui Moise. Această înfăptuire n-a fost privită cu ochi buni de popoarele învecinate, întrucât toate erau pornite împotriva lor. Iudeii au celebrat totuşi Sărbătoarea Corturilor la data hotărâtă de Legiuitor[1], au adus ofrande de cereale şi aşa-numiţele arderi de tot, jertfele de

[1] Sucot (Sărbătoarea Corturilor sau a Strângerii Roadelor), comemorând deopotrivă rătăcirea prin pustiu şi ceremonia strângerii roadelor, incepe la 15 Tişri (octombrie) şi se încheie după opt sau nouă zile.

21

Sabat, precum şi toate celelalte prinosuri sfinte. Ei au înălţat şi rugăciunile prescrise de lege, începând să aducă iarăşi jertfe o dată cu Luna plină din luna a şaptea. După aceea s-au apucat să-şi construiască templul şi au dat bani mulţi cioplitorilor în piatră şi dulgherilor, procurând hrana şi băutura de care aveau nevoie lucrătorii. în sprijinul meşterilor veneau cu plăcere şi uşurinţă sidonienii, care îmbinau trunchiurile de cedru, alcătuind plute adunate în portul Ioppe[2]. Această poruncă, dată cândva de Cirus, era adusă la îndeplinire abia acum, sub domnia lui Darius.

2. în cel de-al doilea an de la întoarcerea la Hierosolyma, luna a doua, iudeii au început construirea templului. I-au pus aşadar temelia la Luna nouă din a doua lună a celui de-al doilea an, apoi au continuat lucrările sub conducerea leviţilor trecuţi de douăzeci de ani: lesus cu fiii şi fraţii lui, precum şi Zodmiel, fratele lui ludas, fiul

lui Aminadab, împreună cu propriii săi fii. Prin întreaga râvnă şi hărnicia cu care se desfăşurau lucrările, templul s-a înălţat nesperat de repede. După terminarea sanctuarului, preoţii şi-au pus veşmintele lor şi în sunet de trâmbiţe au păşit alături de leviţi şi de fiii lui Asaph, intonând cântece de laudă închinate Domnului, la fel cum David îl preamărise cel dintâi. Dar sacerdoţii şi leviţii şi cei mai bătrâni membri ai familiilor, care îşi mai aminteau de frumuseţea şi măreţia vechiului templu şi-l vedeau pe cel de acum, cu mult mai prejos din pricina sărăciei, constatând cât de mare le era decăderea lor în comparaţie cu prosperitatea şi splendoarea sanctuarului de odinioară, erau mâhniţi şi, fiindcă nu-şi puteau stăpâni durerea, suspinau şi vărsau lacrimi amare. în schimb, poporul, satisfăcut de ceea ce îi oferea prezentul, era mulţumit că avea iarăşi un templu şi nu-i mai păsa de cel vechi, nu voia nici măcar să şi-l reamintească, nesinchisindu-se de comparaţia care dovedea strălucirea mai mică a templului abia terminat. Sunetul trâmbiţelor şi veselia mulţimii biruia aşadar gemetele bătrânilor şi preoţilor, care socoteau că templul nou era mult inferior sanctuarului dărâmat.

3. Cum au auzit sunetul trâmbiţelor, samaritenii (care şi

[1] Ioppe (azi Iaffa) nu avea un liman natural şi manevrele de ancorare erau dificile din cauza falezei abrupte, după cum reiese din descrierea făcută chiar de autor în *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor.* III. IX, 3 (Editura Hascfer, 1997, p. 282).

aşa duşmăneau seminţiile lui Iuda şi Beniamin) au venit în grabă, dornici să cunoască pricina acestui zvon de sărbătoare. După ce au priceput că iudeii care fuseseră duşi în captivitate la Babilon îşi reclădeau templul, s-au dus la Zorobabel şi lesus şi la căpeteniile ginţilor, cerându-le îngăduinţa să înalţe templul alături de ei şi să devină părtaşi la construcţia sanctuarului. „Noi - susţineau ei - ne închinăm în aceeaşi măsură lui Dumnezeu şi-l cinstim încă de pe vremea când Şalmanasar, regele asirienilor, ne-a strămutat aici din Chutha şi Media." Venind în întâmpinarea acestei cuvântări, Zorobabel şi lesus şi căpeteniile ginţilor au răspuns că nu era cu putinţă să-i facă părtaşii lor, deoarece sarcina construirii templului le fusese încredinţată mai întâi de Cirus, iar acum de Darius. Totuşi, aveau voie să se roage în templul Domnului, dacă doreau acest lucru, căci numai în interior se înfăptuieşte comunitatea iudeilor cu ei şi cu toţi oamenii care vin la sanctuar să se închine lui Dumnezeu.

4. La auzul acestor vorbe, chutheii (căci aşa se numeau, de fapt, samaritenii) s-au înfuriat şi au aţâţat popoarele siriene să ceară satrapilor ca, la fel cum se întâmplase mai înainte sub Cirus şi apoi sub Cambise, să împiedice construirea templului, punând piedici în calea strădaniei iudeilor, ca să le întârzie cât mai mult lucrările. în vremea aceea a sosit la Hierosolyma Sisines, cârmuitorul Siriei şi al Feniciei, împreună cu Sarabazanes şi câţiva însoţitori. Aceştia i-au întrebat pe căpeteniile iudeilor cine le-a dat dezlegarea să clădească un templu care să aducă mai degrabă a fortăreaţă decât a lăcaş sfânt şi de ce i-au făcut un portic, înconjurând oraşul cu ziduri atât de puternice. Zorobabel şi Marele Preot lesus le-au răspuns că ei erau slujitorii Domnului atotputernic. Templul, înălţat odinioară de unul dintre regii lor cei mai norocoşi şi mai înţelepţi, a dăinuit multă vreme neatins. Dar după ce strămoşii lor au păcătuit faţă de Dumnezeu, Nabucodonosor, regele babilonienilor şi al caldeenilor, a cucerit oraşul şi 1-a distrus, a prădat templul şi 1-a incendiat, ducând poporul în captivitate la Babilon şi în alte locuri. între timp, Cirus, care a ocupat apoi tronul Babiloniei şi al Persiei, a transmis printr-o scrisoare ordinul ca templul să fie reclădit, iar toate ofrandele şi vasele, luate de Nabucodonosor ca pradă de război, să fie încredinţate

lui Zorobabel şi vistiernicului său Mithridates, ele urmând să fie aduse la Hierosolyma şi expuse în noul sanctuar. Pentru ca toate acestea să fie înfăptuite în cel mai scurt timp, el i-a poruncit lui Abassar să plece la Hierosolyma şi să se ocupe de templu. De îndată ce a primit scrisoarea, acesta a pornit la drum, punând temeliile templului. Din vremea aceea se tot lucrează la zidirea lui, dar din pricina răutăţii duşmanilor, el n-a fost încă terminat. Dacă credeţi cumva că aşa se cuvine să faceţi, trimiteţi o scrisoare lui Darius, cerându-i să cerceteze cronicile regale, ca să se convingă de adevărul spuselor lor.

5. Ca urmare a vorbelor rostite de Zorobabel şi de Marele Preot, Sisines şi însoţitorii lui au hotărât să nu se pună de-a curmezişul continuării lucrărilor până ce ei îl vor înştiinţa pe Darius. Numaidecât i-au şi scris despre cele întâmplate. întrucât iudeii s-au speriat şi s-au temut că regele va regreta reconstruirea Hierosolymei şi a templului, doi prooroci care trăiau în vremea aceea printre ei, Aggaeus şi Zacharias, i-au îndemnat să nu-şi piardă curajul, căci n-o să le vină nici un rău din partea perşilor, deoarece aşa le prezisese Domnul. Având deplină încredere în ei, iudeii şi-au continuat cu multă râvnă munca, fără s-o întrerupă o singură zi.

6. între timp, samaritenii i-au scris lui Darius şi în epistolele lor îi.învinuiau pe iudei că-şi întăreau oraşul şi înălţau un templu care aducea mai degrabă a foităreaţă decât a lăcaş de închinăciune. Susţineau acolo că nu era spre binele regelui ceea ce făceau iudeii, trimiţându-i de asemenea scrisoarea lui Cambise, prin care acesta interzicea zidirea templului, deoarece nu-i aducea nici un folos, iar rezidirea Hierosolymei îi sporea temerile. Când a citit scrisoarea trimisă de Sisines şi însoţitorii lui, Darius a cerut să se facă cercetări în arhivele regale. într-un turn al Ecbatanei din Media a fost găsită o cronică unde erau scrise următoarele rânduri: „în primul an al domniei lui Cirus, regele a dat porunci ca, împreună cu jertfelnicul său, să se rezidească templul din Hierosolyma, a cărui înălţime să fie de şaizeci de coţi şi lăţimea aceeaşi, cu trei rânduri de piatră cioplită şi un rând de lemn din partea locului, urmând ca cheltuielile să fie suportate de vistieria regelui. A cerut de asemenea ca vasele răpite de Nabucodonosor şi aduse în Babilon să fie retrimise la Hierosolyma. Sarcina asta a fost

încredințată lui Abassar, guvernatorul Siriei şi al Feniciei, precum şi subordonaților săi. Aceştia trebuie să rămână departe de oraş şi să-i lase pe iudei, slujitorii Domnului, şi pe cârmuitorii lor, să-şi clădească templul aşa cum doreau ei. A ordonat apoi ca lucrările să fie sprijinite şi prin birurile provinciilor ai căror ispravnici erau şi să le ofere pentru jertfe tauri şi berbeci, şi miei, şi iezi, şi lamura fainei, şi ulei, şi vin, ca şi tot ceea ce le cereau preoții: aceştia trebuiau la rândul lor să se roage lui Dumnezeu pentru sănătatea regelui şi a perşilor. Cirus a dispus ca aceia care se vor împotrivi poruncilor sale să fie țintuiți pe cruce, iar averea lor să intre în vistieria regală. Aşijderea 1-a rugat chiar el pe Dumnezeu să-1 hărăzească pieirii pe oricine va cuteza să împiedice zidirea templului, Domnul însuşi ferindu-1 astfel să comită o fărădelege."
7. După ce a găsit însemnările din cronica lui Cirus, Darius a trimis lui Sisines şi însoțitorilor săi următorul răspuns:
REGELE DARIUS CĂTRE GUVERNATORUL SISINES ŞI ÎNSOȚITORII LUI:
„Vă trimit alăturat copia scrisorii pe care am găsit-o în cronica lui Cirus şi vreau să se înfăptuiască întocmai tot ceea ce conține ea. Rămâneți cu bine!"
înțelegând limpede din scrisoare care era voința regelui, Sisines şi însoțitorii lui au hotărât să dea ascultarea cuvenită hotărârilor sale. Au încurajat aşadar sfintele lucrări şi i-au sprijinit pe bătrânii iudeilor şi pe cârmuitorii lor. Prin marele avânt pe care 1-a luat, înălțarea templului a înaintat repede, precum proorociseră Aggaeus şi Zacharias[3] la îndemnul lui Dumnezeu, potrivit dorinței regilor Cirus şi Darius. Construcția s-a desfăşurat timp de şapte ani. în al nouălea an al domniei lui Darius, la cea de-a douăzeci şi treia zi din luna a douăsprezecea, numită de noi Adar[4] şi de macedoneni Dystros, preoții şi leviții. împreună cu mulțimea

[1] Aggaeus, Zacharias şi Maleahi sunt cei trei prooroci minori cu care se încheie aşa-numita „Carte a celor doisprezece profeți". Ei au venit în Israel din exilul babilonian (circa ?20 î.e.n.) şi prin scurtele lor cărți şi-au încurajat concetățenii să-şi reclădească templul din Ierusalim, îndemnându-i să se pocăiască. La Zacharias. proorocirile mesianice alternează cu viziuni apocaliptice.

* Februarie-martie. In vremurile biblice, anul evreiesc începea primăvara. Dystros era cea de-a doua lună din calendarul macedonean. Al nouălea an al domniei lui Darius este 511 î.e.n.

israeliților, au adus drept jertfe de mulțumire pentru reînnoirea după întoarcerea din captivitate a norocului de a avea iarăşi un templu: o sută de tauri, două sute de berbeci, patru sute de miei şi doisprezece țapi, după numărul semințiilor (căci atâtea triburi aveau israeliții), dornici să obțină iertarea păcatelor fiecăreia. Apoi preoții şi leviții au avut grijă ca, după legea lui Moise, să asigure portari pentru oricare intrare, fiindcă iudeii au construit de jur împrejurul templului un portic pentru sanctuarul din interior.
8. Sărbătoarea Azimelor fiind aproape, în prima lună numită de macedoneni Xanthicus şi de noi Nisan, întregul popor din târguri a pornit de-a valma înspre oraş. Aici şi-au început serbarea iudeii, care s-au purificat împreună cu soțiile şi copiii, după datina străbună, apoi au înjunghiat victimele în a paisprezecea zi a lunii ce se cheamă a Paştilor şi s-au ospătat vreme de şapte zile, fără să-şi drămuiască cheltuielile. Au oferit Domnului arderi de tot şi jertfe de mulțumire, fiindcă Dumnezeirea i-a readus pe pământul patriei şi le-a redat legile strămoşeşti, făcându-1 pe regele perşilor să le fie binevoitor. în vremea care a urmat, locuitorii Hierosolymei au început să închine iarăşi Domnului jertfe pline de strălucire, adoptând o guvernare care îmbina aristocrația cu oligarhia. Căci Marii Preoți au stat în fruntea țării până când neamul Asamoneilor a instaurat monarhia. Mai înainte ca poporul să fie subjugat şi târât în captivitate, începând cu Saul şi David, regii au domnit vreme de cinci sute douăzeci şi doi de ani, şase luni şi zece zile. Până să aibă parte de regi, poporul a fost condus de cârmuitori ce se numeau Judecători sau căpetenii unice. Această orânduire a dăinuit de la moartea lui Moise şi până la cea a comandantului lesus, mai bine de cinci sute de ani. Aşa au dus-o iudeii care au scăpat din captivitate în timpul domniei lui Cirus şi Darius.
9. Dar samaritenii, stăpâniți de ură şi invidie şi sprijinindu-se pe bogăția şi pe înrudirea lor cu perşii, din care îşi trăgeau obârşia, au pricinuit iudeilor nenumărate necazuri. Ca atare, ei refuzau să Ie plătească tributul pe care, potrivit ordinului dat de rege, trebuiau să-1 aducă la jertfele lor şi s-au străduit să-i câştige de partea lor şi pe dregătorii domneşti, fără să piardă nici un prilej de a face rău iudeilor, fie fățiş, fie prin intermediul altora. Locuitorii Hierosolymei au hotărât atunci să apeleze la Darius şi să-i învinuiască pe samariteni. în acest scop, ei au trimis o solie alcătuită din Zorobabel şi alți patru magistrați. Cum a primit de

la aceşti soli plângerea împotriva îndărătniciei samariteni lor, regele i-a trimis înapoi cu o scrisoare adresată dregătorilor săi şi Senatului Samariei, conținutul ei fiind următorul:
REGELE DARIUS CĂTRE TANGANAS ŞI SAMBABAS,
DREGĂTORII SAMARIEI, SADRACAS, BOBELON ŞI
SLUJITORII LOR DIN SAMARIA:
„Zorobabel, Ananias şi Mardochaeus, solii iudeilor, v-au învinuit că le-ați pus piedici în construcția templului şi nu le-ați trimis tributul vostru la jertfele lor, aşa cum v-am poruncit. Vreau aşadar ca, după citirea scrisorii de față, să se dea din vistieria regească a Samariei tot ceea ce socotesc preoții că au neapărată nevoie ca să nu-şi întrerupă jertfele zilnice, rugându-se lui Dumnezeu pentru mine şi poporul persan." Acesta era cuprinsul scrisorii.

CAPITOLUL V

1. După moartea lui Darius s-a suit pe tron fiul său Xerxe, care i-a moştenit evlavia şi respectul cuvenit lui

Dumnezeu. Căci aidoma propriului părinte, şi-a revărsat întreaga grijă asupra cinstirii Lui, arătând multă bunăvoinţă faţă de iudei. în vremea aceea, Mare Preot era fiul lui lesus, numit Ioachim. Dar la Babilon se afla un bărbat drept şi înconjurat de preţuirea mulţimii, primul preot al poporului, ce se chema Ezdra. Era un bun cunoscător al legilor lui Moise şi a cucerit prietenia regelui Xerxe. Deoarece luase hotărârea să plece la Hierosolyma şi să ia cu el pe unii dintre iudeii trăitori la Babilon, a cerut regelui să-i dea o scrisoare către satrapii Siriei, pentru ca aceştia să ştie cu cine aveau de-a face. Regele a adresat satrapilor săi următoarea scrisoare:
REGELE REGILOR, XERXE, SALUTĂ PE EZDRA, PREOTUL ŞI ÎNVĂŢĂTORUL LEGII DIVINE.
„în regeasca mea omenie am găsit de cuviinţă ca iudeilor,

precum şi preoţilor şi leviţilor lor, care locuiesc în regatul meu şi vor să se întoarcă la Hierosolyma, să le îngădui această strămutare. Aşadar, oricare dintre ei are **o** asemenea dorinţă poate să plece acolo cu dezlegarea mea şi a celor şapte sfetnici ai mei, spre a cerceta îndeaproape cum este aplicată legea Domnului în Iudeea. Drumeţii vor lua cu ei darurile oferite de mine şi prietenii mei Dumnezeului israeliţilor, împreună cu aurul şi argintul închinat odinioară Domnului, care se mai află în ţara babilonienilor, ducându-le pe toate la Hierosolyma, spre a pune la îndemâna divinităţii sfintele ofrande. Ceea ce tu însuţi ai de gând să făureşti din aur şi argint, eşti liber s-o faci cu ajutorul fraţilor tăi. Vasele sacre ce ţi-au fost înmânate să le închini Domnului o dată cu ce intenţionezi să mai înfăptuieşti de-acum încolo, cheltuielile fiind acoperite din veniturile regeşti. Păstrătorilor vistieriilor mele din Siria şi Fenicia le-am scris să se îngrijească de îndeplinirea tuturor cererilor lui Ezdra, preotul şi tălmăcitorul legilor Domnului. Pentru ca Dumnezeu să nu fie mânios pe mine şi pe urmaşii mei, vreau să i se dăruiască Domnului, după datina lui, întreaga cantitate de grâu până la o sută de core. Vă mai previn apoi să nu puneţi cumva bir şi orice fel de dări viclene sau poveri nici preoţilor, nici leviţilor, nici cântăreţilor, nici portarilor, nici slujitorilor ori scriitorilor templului. Iar tu, Ezdra, întrucât eşti înzestrat cu înţelepciunea dăruită de Dumnezeu, pune să facă dreptate în întreaga Sirie şi Fenicie numai judecători deprinşi cu legea ta. Fii tu 'rssuţi învăţătorul celor ce n-o cunosc, pentru ca atunci când un concetăţean de-al tău va încălca legea Iui Dumnezeu şi pe cea a regelui, să nu se poată apăra cu neştiinţa lui, ci să-şi primească pedeapsa, ca unul care a ştiut-o, dar a avut cutezanţa să nu-i dea ascultare. Vinovatul să suporte fie pedeapsa cu moartea, fie numai o amendă. Rămâi cu bine!'"
2. Cum a primit această scrisoare, Ezdra s-a înveselit peste

[1] Textul scrisorii de recomandare figurează în *Cartea* ***întâi*** *a lui Ezdra,* VII. 12-26. dar ea este atribuita nu lui Xerxe 1. suveran al Imperiului Persan (486-465 î.e.nj. ci fiului şi urmaşului acestuia. Artaxerxe i (465-425 i.e.n.). supranumit l.ongimanos. Nobil cu mare influenţă la Curtea Persiei. preotul şi scribul Ezdra a condus în 458 i.e.n. cel de-al doilea exod în masă al **iudeilor** (circa 1800) din Babilonia spre Ierusalim, mult mai redus în comparaţie cu cel dintâi, datând din 538 î.e.n. (aproximativ 42 000 de evrei). Corectă este aşadar atribuirea făcută de *Biblie,* numele celor doi regi ahemenizi nedeosebindu-se prea mult. Cercetările recente confirmă existenţa reală a **lui** Ezdra şi rolul lui de apărător şi restaurator al învăţăturii lui Moise. alături de Neemia.

măsură şi a început să-1 preamărească pe Domnul, înţelegând că-i datora prietenia pe care i-o arăta regele: potrivit spuselor sale, Lui trebuia să-i aducă cele mai calde mulţumiri. După ce a citit scrisoarea iudeilor aflaţi atunci la Babilon, a păstrat originalul şi a trimis copii tuturor celor din neamul său care locuiau în Media. Cunoscând astfel evlavia regelui faţă de Dumnezeu şi bunăvoinţa lui faţă de Ezdra, iudeii s-au bucurat din cale-afară şi numeroşi au fost cei care au pornit cu avuţiile lor spre Babilon, stăpâniţi de dorinţa reîntoarcerii în Hierosolyma. Dar marea mulţime a israeliţilor a rămas în ţara aceea. Iată de ce numai două seminţii din Asia şi din Europa sunt supuse romanilor: celelalte zece seminţii, întrunind atâtea mii şi mii de oameni încât nici nu-i poţi număra, locuiesc până în ziua de azi dincolo de Eufrat. Au venit să i se alăture lui Ezdra cei mai mulţi dintre preoţii, leviţii, portarii, cântăreţii şi slujitorii templului. Adunându-se, aşadar, captivii gata de plecare într-un loc situat dincoace de Eufrat, au poposit acolo trei zile şi Ezdra i-a pus să postească şi să-l roage pe Dumnezeu pentru ocrotirea lor, să nu întâmpine pe drum necazuri pricinuite de duşmani sau greutăţi venite din altă parte. Căci Ezdra îi spusese dinainte regelui că Domnul le va purta de grijă şi de aceea n-a vrut să primească o escortă de călăreţi care să-i însoţească. După încheierea rugăciunilor, iudeii au plecat de la Eufrat în a douăzecea zi a primei luni din al şaptelea an al domniei lui Xerxe, ajungând la Hierosolyma în a cincea lună a aceluiaşi an. Păstrătorilor vistieriei templului, care se trăgeau din neamul preoţilor, Ezdra Ie-a înmânat sfintele daruri: şase sute şi cincisprezece talanţi de argint, vase de argint în valoare de o sută de talanţi, vase de aur în valoare de douăzeci de talanţi, aşijderea vase de aramă mai preţioasă decât aurul[2] în valoare de doisprezece talanţi. Toate acestea fuseseră dăruite de rege şi de sfetnicii lui, precum şi de israeliţii rămaşi la Babilon. De îndată ce a înmânat aceste daruri, Ezdra a adus ardere de tot legiuita jertfa de doisprezece tauri pentru mântuirea întregului popor, nouăzeci de berbeci, şaptezeci şi doi de miei şi doisprezece ţapi drept prinos de ispăşire. Ispravnicilor regeşti şi dregătorilor Coelesinei şi Feniciei Ie-a dat scrisoarea suveranului **lor.** Aceştia au făcut ceea

■' Aurichalcum: **oricalc,** aliaj de aramă şi zinc (alamă), socotit de oamenii antici drept un metal preţios.

ce le revenea pentru îndeplinirea întocmai a poruncilor regelui şi au cinstit cum se cuvenea norodul iudeilor, punându-i la îndemână tot ceea ce avea el nevoie.
3. Aceste lucruri le-a pus la cale Ezdra însuşi, iar ele i-au reuşit aşa cum şi le-a dorit fiindcă, după părerea mea,

cunoscându-i cinstea şi spiritul de dreptate, Domnul i-a socotit planurile demne de a fi înfăptuite. Dar ceva mai târziu au venit la el câţiva iudei şi I-au înştiinţat că nişte oameni din popor, printre care se numărau chiar preoţi şi leviţi, au uneltit împotriva statului şi au încălcat datinile străbune, luându-şi neveste de neam străin, spre a înjosi tagma preoţească. Aceştia l-au rugat să vină în sprijinul legilor, pentru ca să nu stârnească, fără deosebire, mânia lui Dumnezeu împotriva tuturor, făcându-i să îndure alte nenorociri. Cuprins de mâhnire, Ezdra şi-a rupt veşmântul, şi-a smuls părul din cap şi şi-a sluţit barba, trântindu-se la pământ, fiindcă fruntaşii poporului toleraseră o asemenea nelegiuire. Zicându-şi în sinea lui că, atunci când va cere păcătoşilor să-şi părăsească nevestele şi copiii, aceştia nu se vor supune, n-a mai vrut să se mai ridice de jos. în jurul lui s-au strâns aşadar toţi oamenii drepţi şi s-au văitat de asemenea, deplângând cele întâmplate. Ezdra s-a ridicat în sfârşit din glia unde zăcea, şi-a înălţat mâinile spre cer şi a strigat celor din jurul lui că ar.trebui să le fie ruşine să-şi ridice ochii la Dumnezeu, întrucât greşise amarnic poporul care, pare-se, dăduse uitării pedepsele abătute asupra strămoşilor din pricina păcatelor comise de aceştia. De vreme ce a scos din captivitate sămânţa şi rămăşiţele lor şi le-a readus în Hierosolyma, insuflând regilor Persiei mila pentru soarta lor, 1-a implorat pe Dumnezeu să nu ţină seama nici de greşelile săvârşite acum, chiar dacă pentru ele li s-ar fi cuvenit pedeapsa cu moartea şi, în marea lui bunătate, să-i cruţe de pieire[3].
4. După aceea, Ezdra a pus capăt rugăciunii sale. Atunci, toţi cei ce se strânseseră cu nevestele şi copiii în jurul lui au izbucnit în plâns şi un anume Achonius, fruntaşul Hierosolymei, i-a spus că într-adevăr au păcătuit iudeii care convieţuiau cu femeile de alt neam. El i-a propus ca aceştia să depună jurământul că toţi îşi vor alunga nevestele şi copiii, iar cei ce nu vor să se supună, vor

' Flavius Josephus redă în sti! indirect patetica rugăciune reprodusă de penultimul capitol din *Cartea întâi a lui Ezdra* (IX. 6-15).

fi traşi la răspundere. Lăsându-se astfel convins, Ezdra i-a pus pe căpeteniile preoţilor, leviţilor şi ai celorlalţi israeliţi să jure că-şi vor alunga nevestele şi copiii, potrivit sfatului lui Achonius. De îndată ce aceştia au depus jurământul, Ezdra a părăsit templul şi s-a dus în chilia lui loannes, fiul lui Eliasib, unde a rămas o zi întreagă fără să se atingă de mâncare şi de băutură din pricina amărăciunii sale. Apoi s-a răspândit ştirea că toţi cei întorşi din captivitate trebuie să se adune la Hierosolyma. Cel care nu se va înfăţişa în două sau trei zile va fi îndepărtat din obşte şi, printr-o hotărâre luată de sfatul bătrânilor, averea lui va trece în proprietatea templului. Oamenii din seminţiile lui Iuda şi Beniamin s-au întrunit în trei zile: era cea de-a douăzecea zi din luna a noua, care la iudei se numeşte Kislev şi la macedoneni Apellaios[4]. S-au aşezat în încăperile din partea de sus a templului, bătrânii fiind de faţă, şi tremurau, răzbiţi de frig. S-a sculat atunci Ezdra şi i-a învinuit, spunând că au încălcat legea cei care şi-au luat neveste de neam străin. Ei mai pot să obţină acum iertarea lui Dumnezeu, scăpând cu conştiinţa curată, doar dacă renunţă la convieţuirea cu nevestele lor. întreaga adunare a răspuns într-un glas că aşa va face. Numai că numărul lor era mare şi între timp a venit iarna, astfel că treaba nu poate fi înfăptuită în două sau trei zile. Celor care s-au căsătorit cu femei de alt neam trebuie aşadar să li se acorde un răgaz, permiţând bătrânilor întruniţi în locul ales de ei să stabilească numărul bărbaţilor cu neveste străine. întrucât propunerea a fost adoptată, în prima zi a lunii a zecea a început identificarea celor ce făcuseră căsătorii nepermise şi cercetarea a durat până în prima zi a lunii următoare. Printre urmaşii Marelui Preot, ca şi printre preoţi, leviţi şi israeliţi s-au aflat mulţi care şi-au părăsit numaidecât nevestele şi copiii, punând respectarea legilor mai presus de dragostea faţă de familiile lor. Pentru îmblânzirea lui Dumnezeu, aceştia i-au adus drept jertfă un berbec. Nu mi s-a părut util să înşir aici numele lor[5]. După ce a îndreptat astfel păcatul căsătoriilor nelegiuite, Ezdra a luat cu acest prilej măsuri de înlăturare a acestui nărav şi în vremurile care au urmat.

[4] Luna decembrie, în calendarul romanic.

' Cu lista evreilor întorşi din robie care şi-au repudiat nevestele păgâne se încheie *Cartea întâi a lui Ezdra* (X, 18-44), urmată de *Cartea lui Neemia sau a doua Ezdra.* Reformatorul s-a pronunţat împotriva căsătoriilor mixte între israeliţi şi aparţinătorii unor neamuri păgâne.

5. în luna a şaptea, când se celebra Sărbătoarea Corturilor şi aproape întregul popor s-a strâns laolaltă, toţi s-au urcat în partea de sus a templului, orientată spre poaita lui răsăriteană, rugându-1 pe Ezdra să le citească legile lui Moise*. El s-a aşezat în mijlocul mulţimii şi din zorii zilei până la amiază a citit fără întrerupere. Prin lectura lui Ezdra, ascultătorii au învăţat nu numai cum trebuiau să ducă o viaţă dreaptă atât în prezent cât şi în viitor, ci s-au căit amarnic pentru trecutul lor şi au izbucnit în plâns, chibzuind în sinea lor câte nenorociri ar fi putut ocoli dacă s-ar fi supus legilor. Observând purtarea lor, Ezdra le-a poruncit să se întoarcă acasă şi să nu mai verse lacrimi. Căci era sărbătoare şi nu se cădea ca, într-o asemenea zi, ei să fie trişti: aşa ceva nu era îngăduit. I-a îndemnat ca mai degrabă să petreacă în ospeţe şi să simtă veselia sărbătorii, iar căinţa şi tristeţea să-i ocrotească de primejdia recăderii în aceleaşi păcate. Aşadar, la îndemnul lui Ezdra, iudeii au început să petreacă. După ce au locuit vreme de opt zile în corturi, ei s-au îndreptat spre casă înălţând cântece de preamărire a Domnului şi au adus mari mulţumiri lui Ezdra fiindcă le-a îndreptat abaterile de la legea statului lor. El s-a stins din viaţă la o vârstă înaintată, înconjurat de preţuirea mulţimii, fiind înmormântat la Hierosolyma cu multă pompă. Tot pe atunci a murit şi Marele Preot loachim şi fiul său Eliasib i-a urmat la pontificat.
6. Printre iudeii robiţi se număra şi paharnicul lui Xerxe, cu numele de Neemia. Pe când se plimba într-o zi în faţa porţilor Susei, capitala perşilor, a auzit nişte străini care se îndreptau spre oraş după o călătorie îndelungată vorbind între ei în evreieşte, aşa că i-a întrebat de unde veneau. Aceştia i-au răspuns că plecaseră din Iudeea şi el

i-a întrebat din nou ce se mai întâmplă cu poporul şi cu capitala lor, Hierosolyma. Ei i-au spus că toți o duc foarte rău şi că zidurile de apărare au fost făcute una cu pământul, iar noroadele învecinate aduc iudeilor nenumărate ponoase. Ziua ele se năpustesc asupra ţării şi o jefuiesc, noaptea îşi continuă blestemățiile, astfel că mulți dintre locuitorii ținutului sau chiar din Hierosolyma devin robi şi, la ivirea zorilor, drumurile sunt acoperite cu hoituri. Adânc mişcat de nenorocirile abătute asupra compatrioților săi.

* *Pentateuhul.* Prin această lectură. *Cete cinci cărți,* aduse de Moise din exil. sunt repromulgate ca Lege acceptată şi obligatorie pentru întregul Israel.

Neemia a izbucnit în plâns şi, înălțându-şi privirile spre cer, a zis: „O, Doamne, câtă vreme ai să mai năpăstuieşti poporul nostru? Iată că toți au ajuns să ne jefuiască cum şi când vor ei!" în timp ce stătea în fața porților şi plângea, a sosit un slujitor care 1-a vestit că regele vrea să se aşeze la masă. Numaidecât el a plecat aşa cum era, fără să-şi spele fața, grăbit să-şi îndeplinească slujba pe care o avea pe lângă rege. După ce a prânzit, regele era bine dispus şi mai vesel decât în mod obişnuit. Cum a dat cu ochii de Neemia şi i-a văzut fața mâhnită, 1-a întrebat care era pricina supărării sale. Rugându-1 pe Dumnezeu să-i dea harul vorbirii şi puterea de a convinge, el a cuvântat aşa: „Cum aş putea oare, stăpâne, să arăt altfel şi să n-am inima îndurerată câtă vreme aflu că la Hierosolyma, oraşul de baştină unde zac înmormântați înaintaşii mei, zidurile au fost prăvălite la pământ şi porțile mistuite de flăcări? îngăduie-mi, rogu-te, să mă duc acolo, să-i înalț zidurile şi să termin clădirea templului!" Regele s-a învoit să-i îndeplinească dorința şi a făgăduit să-i încredințeze scrisori adresate satrapilor săi, pentru ca aceştia să-l primească cu bunăvoință, aşa cum se obişnuieşte, făcându-i rost de tot ceea ce avea nevoie. Apoi a adăugat: „Dar acum alungă-ți tristețea şi slujeşte-mă cu obişnuita ta veselie!" Atunci Neemia I-a proslăvit pe Dumnezeu, i-a mulțumit regelui pentru favoarea făcută şi şi-a îndepărtat mâhnirea, înălțându-şi chipul radios, înveselit de ceea ce i se promisese. A doua zi, regele I-a chemat la el şi i-a dat o scrisoare către Adaeus, guvernatorul Siriei, Feniciei şi Samariei, prin care le trimitea porunca să-şi arate respectul față de Neemia şi să-i ofere ceea ce avea nevoie pentru construcție. 7. Când a ajuns aşadar la Babilon şi mulți dintre compatrioții lui s-au oferit să-l însoțească, Neemia s-a îndreptat spre Hierosolyma în al douăzeci şi cincilea an al domniei lui Xerxe[7]. Acolo a arătat scrisoarea Domnului, apoi a înmânat-o lui Adaeus şi celorlalți guvernatori; chemând la Hierosolyma întregul popor, a păşit în mijlocul templului şi a ținut următoarea cuvântare: „Ştiți desigur, frați iudei, că Dumnezeu a

Conform tradiției biblice, Neemia este paharnicul lui Artaxerxe şi preocupările sale pentru jalnica soartă a Hierosolymei încep „în luna Kislev, în anul al douăzecilea al lui Artaxerxe" *(Cartea lui Neemia,* I. 1), adică în decembrie 446 î.e.n. şi nu în 461 î.e.n., cum susține Flavius Joscphus

ținut minte numele strămoşilor noştri Abraham, Isaac şi Iacob şi, întrucât ei au avut o fire dreaptă, n-a contenit niciodată să aibă grijă de noi. Pe mine m-a ajutat să obțin de la rege împuternicirea de a reclădi zidurile oraşului nostru şi de a întregi acea parte a templului care mai lipseşte. Deoarece cunoaşteți prea bine duşmănia pe care ne-o poartă noroadele învecinate şi vă dați seama că, la aflarea intenției noastre de reînălțare a meterezelor, ele se vor împotrivi, recurgând la toate mijloacele ca să ne zădărnicească lucrările, vreau să vă puneți nădejdea mai întâi în Dumnezeu, gata să fie o stavilă în calea urii lor. Apoi nu trebuie să întrerupeți reconstrucția nici ziua, nici noaptea, ci dimpotrivă, să munciți cu întreaga voastră râvnă, căci depinde numai de voi să folosiți prilejul favorabil de acum!" După ce a vorbit astfel, a cerut magistraților să măsoare lungimea zidurilor şi să împartă munca întregului popor, pe oraşe şi târguri, deopotrivă, după puterile fiecăruia. A promis că el însuşi şi însoțitorii lui vor lua parte la lucrări, apoi a împrăştiat adunarea. S-au pus numaidecât pe treabă iudeii. Ei au primit acest nume din ziua când au părăsit Babilonul, de la cei din seminția lui luda, sosiți primii în țara care poartă aceeaşi denumire ca şi locuitorii ei.

8. Vestea că zidurile de apărare se înălțau într-un ritm susținut a stârnit adânca nemulțumire a ammaniților, moabiților. samaritenilor şi a tuturor locuitorilor Coelesiriei. care au făcut în aşa fel încât să le întindă capcane, spre a-i abate de la îndeplinirea planurilor lor. Ei au omorât mulți iudei şi s-au străduit să pună la cale chiar şi pieirea lui Neemia, tocmind nişte străini care să-l ucidă. Apoi au căutat să le inspire teamă şi îngrijorare, răspândind zvonul că o mare oaste alcătuită din diferite noroade se pregătea să-i invadeze..Spaima iudeilor a fost atât de mare încât puțin a lipsit ca ei să abandoneze lucrarea. Dar Neemia nu s-a lăsat intimidat de strădania duşmanilor de a întrerupe construcția, ci pentru propria-i siguranță, a pus o gardă de corp în preajma lui, din dorința de a nu stingheri deloc strădaniile lor susținute. Toate măsurile de protecție şi de prevedere nu şi le-a luat Neemia fiindcă se temea de moarte, ci din convingerea că, după moartea lui, concetățenii săi nu vor mai duce construcția zidurilor până la capăt. A dat poruncă aşijderea lucrătorilor să vină la muncă bine înarmați.
Iată de ce purtau sabia la cingătoare chiar şi cioplitorii în piatră, precum şi cei ce aduceau materialul lemnos, obligându-i pe aceştia să aibă la îndemână scuturile. Din cinci sute în cinci sute de paşi a postat trâmbițaşi cărora le-a cerut ca, la apropierea duşmanilor, să dea semnalul de alarmă, astfel ca poporul să se înarmeze de luptă şi să nu ajungă, golaşi şi nepregătiți, pradă vrăjmaşilor. Chiar şi în cursul nopții făcea el însuşi înconjurul oraşului, fără să se plângă de osteneală, de nevoia hranei şi a odihnei. Nu se slujea nici de una, nici de alta, mânat de

plăcere, ci ca să-şi întreţină viaţa. Neemia a suportat acest efort neîntrerupt timp de doi ani şi patru luni. Căci atât a durat înconjurarea cu ziduri a Hierosolymei, încheiată în luna a noua din al douăzeci şi optulea an al domniei lui Xerxe. Când înălţarea meterezelor s-a terminat, Neemia şi mulţimea au închinat Domnului jertfe de mulţumire pentru înfăptuirea lor şi sărbătoarea a ţinut opt zile. Auzind de terminarea construcţiei zidurilor de apărare, noroadele care locuiau în Siria s-au revoltat. Când a văzut cât de puţin numereroasă era populaţia Hierosolymei, Neemia a îndemnat preoţii şi leviţii să părăsească ţinutul din jur ca să se mute în oraş şi să se stabilească acolo, nedându-se în lături să le construiască locuinţe pe cheltuiala lui. Poporului care lucra pe ogoare i-a poruncit să trimită la Hierosolyma a zecea parte din recoltă, pentru ca preoţii şi leviţii, având mereu la îndemână suficiente provizii, să nu neglijeze cumva slujirea lui Dumnezeu. Agricultorii au făcut cu dragă inimă ceea ce le-a cerut Neemia. Aşa se face că populaţia oraşului Hierosolyma a crescut de la o zi la alta. Neemia a mai dat încă multe alte rânduieli vestite şi demne de toată lauda, murind la adânci bătrâneţi. A fost un om bun şi drept, foarte dornic de preţuirea compatrioţilor săi, cărora le-a lăsat, ca un trainic monument, zidurile Hierosolymei. Acestea sunt faptele care s-au petrecut în timpul domniei lui Xerxe.

CAPITOLUL VI

1. La moartea lui Xerxe, i-a urmat la tron fiul său Cirus, pe care grecii îl numesc Artaxerxe'. în timpul domniei sale asupra perşilor, foarte puţin a lipsit ca întregul popor al iudeilor să piară, chiar şi nevestele şi copiii. Pricina acestei întâmplări o voi arăta în ceea ce urmează acum. Mai întâi trebuie să vă vorbesc despre rege şi împrejurările în care el a luat de soţie o femeie din Iudeea, de neam regesc, despre care se zice că a fost salvatoarea poporului nostru. După ce a dobândit tronul şi a numit satrapii celor o sută douăzeci şi şapte de provincii începând din India până în Etiopia, în cel de-al treilea an al domniei sale, el şi-a poftit prietenii, supuşii persani şi pe conducătorii lor la un strălucitor festin cu o durată de o sută optzeci de zile, aşa cum se cuvenea unui rege dornic să înfăţişeze tuturora măreţia bogăţiilor sale. După aceea, a dat la Susa un ospăţ de şapte zile neamurilor străine şi ambasadorilor acestora. Ospăţul s-a desfăşurat în felul următor: regele a înjghebat un cort mare susţinut de coloane de aur şi argint şi acoperit cu pânză de in şi puipură. Multe mii de oameni încăpeau în cortul acesta. Mesenii foloseau cupe de aur împodobite cu pietre preţioase, hărăzite deopotrivă desfătării şi în cântării privirilor. Slujitorilor le-a dat porunca să nu constrângă pe nimeni să bea, umplând mereu cupele după obiceiul perşilor, ci să îngăduie fiecăruia să se servească după pofta şi plăcerea lui. A trimis pretutindeni în ţară soli care să vestească întreruperea lucrărilor şi statornicirea unor zile de sărbătoare în cinstea domniei sale. Regina Vaste însăşi dădea în interiorul palatului o petrecere asemănătoare pentru femei, întrucât frumuseţea soţiei sale era neasemuită, regele, vrând s-o arate invitaţilor, i-a poruncit să vină la ospăţul dat de el. Din respect faţă de datinile persane, care interziceau femeilor să fie

[1] Regele persan din *Cartea Esterei.* datând din secolul 111 î.e.n., se cheamă în manuscrise şi Artaxerxe, şi Ahaşveros, forma ebraică (în latineşte Assuerus) a numelui lui Xerxe (în persană Kşarkşa), menţionată ca atare şi în *Cartea întâi a lui Ezdra,* IV, 6 (traducerea românească autorizată). Estera. neatestată în analele persane, se trăgea din regele Saul.

văzute de străini, aceasta nu s-a prezentat înaintea regelui. Când şi-a trimis de mai multe ori eunucii s-o cheme din nou, regina nu s-a lăsat înduplecată să vină la dânsul. Cuprins pe loc de o furie cumplită, regele a pus capăt petrecerii. I-a chemat la el pe cei şapte înţelepţi persani însărcinaţi cu tâlcuirea legilor. Faţă de aceştia şi-a învinuit propria soţie şi le-a spus cum a fost jignit de ea: în pofida faptului că a fost chemată la ospăţ de câteva ori, nu s-a supus nici măcar o singură dată. Le-a cerut aşadar să i se arate ce măsură să ia împotriva reginei, potrivit datinilor vechi. Unul dintre cei şapte înţelepţi, numit Muchaeus, i-a zis că jignirea nu-1 atinge numai pe el, ci şi pe toţi persanii care, prin acest gest, sunt în primejdia de a fi dispreţuiţi de soţiile lor (căci nici o nevastă nu-şi va mai respecta bărbatul, luând ca pildă trufia reginei faţă de el, care porunceşte tuturora). înţeleptul 1-a îndemnat pe rege să pedepsească cu asprime îndărătnica purtare a reginei faţă de el şi să vestească tuturor popoarelor supuse lui verdictul pe care i 1-a dat. S-a luat hotărârea ca regina Vaste să fie repudiată şi rangul ei să fie dat altei femei.

2. întrucât o iubea nespus de mult pe Vaste, regele nu se putea despărţi prea uşor de ea, dar de vreme ce datina îi interzicea să se mai împace, nu-i rămânea decât să sufere în continuare şi să regrete nenorocul pe care singur şi 1-a pricinuit. Când însă au observat zbuciumul lui sufletesc, prietenii săi l-au sfătuit să-şi alunge din minte chipul soţiei şi iubirea faţă de ea, care nu-i mai slujea oricum la nimic; apoi să ceară ca pe întregul întins al împărăţiei sale să fie trimişi căutătorii celor mai frumoase şi mai alese fete, iar ei să se căsătorească cu cea care le întrecea pe toate. Noua lui soţie va stinge de la sine dragostea faţă de cea dintâi, iar afecţiunea pe care i-o purta se va răci, revărsându-se asupra acesteia. Cum sfatul a fost pe placul său, regele a poruncit să fie căutate cele mai chipeşe fecioare din întreaga împărăţie, spre a fi aduse la el. Printre numeroasele preferate strânse laolaltă se afla şi o fată din Babilon, orfană de ambii părinţi, crescută de unchiul ei Mardochaeus (căci aşa se numea dânsul). Se trăgea din seminţia lui Beniamin şi făcea parte dintr-una din cele mai de vază familii ale iudeilor. Estera (căci aşa se

numea dânsa) le întrecea în frumuseţe pe toate celelalte şi, prin fei mecătoru-i chip, atrăgea cu piecădeie ochii privitorilor asupra ei. încredinţată unui eunuc pentru o aleasă îngrijire, acesta a avut
prevederea să-i dea din belşug balsamuri şi alifiile scumpe cu care trebuia să-şi ungă trupul. De aceeaşi îngrijire s-au bucurat şi celelalte fete, în număr de patru sute, vreme de şase luni. Când trecerea lor a fost socotită un răstimp îndestulător pentru ca fetele să intre în aşternutul domnesc, în fiecare zi era trimisă câte una regelui, să se deprindă cu ea. După ce se desfăta cu dânsa, regele o înapoia numaidecât eunucului. De îndată ce a venit Ia rând Estera, copila i-a plăcut atât de mult încât s-a îndrăgostit de ea, acceptând-o drept soţie legitimă; căsătoria a fost celebrată în cel de-al şaptelea an al domniei sale, în luna a douăsprezecea, care se cheamă Adar[2]. A expediat apoi soli, care se numesc curieri, către toate noroadele, ca să le vestească nunta lui. A ospătat el însuşi timp de o lună de zile pe perşi şi mezi şi pe căpeteniile popoarelor, cu sărbătorescul prilej al căsătoriei sale. Când noua soţie a fost adusă la palat, regele i-a pus diadema pe frunte. Acolo a locuit Estera, fără să-i dezvăluie neamul din care se trăgea. Unchiul ei s-a mutat din Babilon în Susa persienească, unde şi-a găsit o locuinţă, şi venea zilnic la palat, interesându-se de soarta copilei pe care o iubea de parcă ar fi fost fiica lui.
3. în vremea aceea, regele a dat o lege potrivit căreia nici unul dintre supuşii Iui nu avea voie să se apropie nechemat de el atunci când stătea pe tron. Ca atare, avea în jurul lui gărzi înarmate cu securi, gata să-i pedepsească pe cei ce încălcau iegea. Regele însuşi, instalat pe tron, ţinea în mâna sa o baghetă de aur cu care indica pe cine anume dorea să cruţe dintre vizitatorii nepoftiţi. Cel atins de bagheta lui era în afara oricărei primejdii. Atât am avut de spus despre acest subiect.
4. Ceva mai târziu, au pus la cale un complot împotriva regelui eunucii Bagathous şi Theodestes. Dar Barnabazus, slujitorul unuia dintre eunuci, de obârşie evreiască, a aflat de această uneltire şi i-a dat de gol unchiului reginei. Mardochaeus i-a denunţat pe complotişti la rege prin intermediul Esterei. Regele s-a înspăimântat şi a găsit învinuirea întemeiată. Ambii eunuci au fost ţintuiţi pe cruce. Mardochaeus, salvatorul vieţii lui, nu s-a ales atunci cu altă răsplată decât faptul că numele său a fost introdus de cronicari în anale şi i s-a dat o locuinţă în palat, fiind primit în rândul prietenilor credincioşi ai regelui.
[1] Vezi n. 4 de la cap. IV.

5. Pe atunci era obiceiul ca, ori de câte ori venea la rege Aman, fiul lui Amadathas, din neamul amaleciţilor, atât persanii cât şi străinii aveau datoria să-şi arate veneraţia, aruncându-se cu faţa la pământ înaintea lui, fiindcă aşa suna porunca dată de Artaxerxe. Datorită înţelepciunii sale şi respectului arătat datinilor străbune, Mardochaeus nu putea să acorde o asemenea cinstire unui om. Observând purtarea lui, Aman s-a interesat ce obârşie avea. Cum a auzit că era iudeu, s-a indignat, zicându-şi că, de vreme ce persanii îi aduc tributul lor de veneraţie, tocmai el, un rob, nu catadicseşte să facă acest lucru. Dornic să se răzbune pe Mardochaeus, i s-a părut prea puţin să ceară pedepsirea unui singur om, aşa că Aman a hotărât să-i nimicească întregul popor. încă din născare, îi ura de moarte pe iudei, fiindcă neamul amaleciţilor, din care se trăgea el, fusese stârpit de aceştia. Aman s-a dus să se plângă regelui şi i-a spus că, în întreaga Iui împărăţie, s-a răspândit un norod nelegiuit, care nu se amestecă cu nimeni, duce un trai cu totul aparte, fără să se închine aceloraşi zei ca şi celelalte neamuri, nici nu se supune legilor, ci luptă prin obiceiurile şi rânduielile sale împotriva poporului lui, ca şi a tuturor oamenilor. „Dacă vrei să faci un bine supuşilor tăi - a adăugat el -, porunceşte ca acest neam să fie stârpit din rădăcină, astfel ca nici unul să nu supravieţuiască, fie că e rob sau prizonier de război!" Totuşi, pentru ca regele să nu fie păgubit cumva prin neplata birurilor ce i se cuveneau, Aman s-a obligat singur să-i trimită, din avuţia lui, patruzeci de mii de talanţi de argint, oriunde doreşte. îi oferă bucuros această sumă - mai susţinea el -, pentru ca împărăţia lui să scape de această pacoste şi să trăiască în pace.
6. După ce Aman i-a cerut această favoare, Artaxerxe I-a asigurat că poate să-şi păstreze banii, iar cu iudeii n-are decât să facă orice pofteşte. Văzându-şi strădania încununată de succes, Aman a întocmit de îndată, în numele regelui, un edict către toate popoarele, cu acest conţinut:
MARELE REGE ARTAXERXE SCRIE CELOR O SUTĂ
DOUĂZECI ŞI ŞAPTE DE SATRAPI. DIN INDIA
PÂNĂ ÎN ETIOPIA, URMĂTOARELE:
..Deşi am ajuns să domnesc peste numeroase popoare şi

mi-am întins stăpânirea cât de mult am vrut peste toate ţările lumii, n-am comis greşeala de a fi trufaş şi sever cu supuşii mei, ci m-am arătat blând şi binevoitor, preocupat doar ca ei să se bucure de pace şi de ocrotirea legilor, străduindu-mă să le obţin toate avantajele acestora pentru totdeauna. Dar Aman, care pentru înţelepciunea şi dreptatea lui deţine primul rang în preţuirea mea şi, datorită credinţei şi ataşamentului ce mi le arată, ocupă al doilea loc, lângă mine, cu statornica-i grijă, mi-a atras atenţia că, răspândită printre toţi supuşii mei de pe faţa pământului, trăieşte o naţie haină la suflet. Ea nu se supune legilor, nu dă ascultare regelui şi este în dezacord cu bunele moravuri, urându-ne din cale-afară împărăţia, căci urzeşte planuri viclene împotriva noastră. De aceea decid să-i aveţi în vedere pe oamenii daţi în vileag de Aman, un al doilea părinte al meu, ca să-i daţi pieirii pe toţi, împreună cu nevestele şi copiii lor, fără să cruţaţi pe nimeni şi fără să vă lăsaţi cuprinşi de milă mai mult decât se cuvine, opunându-vă astfel poruncii regeşti. Vreau ca acest lucru să se întâmple în a treisprezecea zi a

lunii a douăsprezecea din anul viitor, pentru ca pretutindeni duşmanii noştri să-şi piardă viaţa într-o singură zi, iar noi să avem după aceea parte de linişte." Porunca a fost răspândită în oraşe şi pe întinsul împărăţiei şi toţi erau pregătiţi să-i suprime în întregime pe iudei la sorocul hotărât. Chiar şi în Susa se făceau pregătiri febrile. în timp ce regele şi Aman se desfătau în ospeţe şi chefuri, oraşul era bântuit de teamă şi nelinişte.
7. Când a aflat de această primejdie, Mardochaeus şi-a rupt hainele sale, şi-a pus un sac pe dânsul şi, cu cenuşă pe cap, cutreiera oraşul, strigând că era sortit pieirii un neam care nu făcuse rău nimănui. Pe când se văita astfel, a ajuns până la palatul regal, unde s-a oprit: acolo nu putea să pătrundă cu o asemenea îmbrăcăminte. La fel s-au purtat şi toţi ceilalţi iudei din cetatea în care edictul fusese făcut public, tânguindu-se şi deplângând cumplita soartă ce-i aşteaptă. înştiinţată că la poarta palatului stătea Mardochaeus îmbrăcat în veşmânt jalnic, regina a rămas înmărmurită la primirea veştii şi i-a trimis haine de schimb. El a refuzat să-şi dezbrace sacul (deoarece nici nu avea de gând să facă acest lucru până nu se va curma răul ce-1 pândea). Atunci regina !-a chemat pe eunucul Achrateus (aflat întâmplător în preajma ei) şi 1-a trimis să-1 întrebe ce nenorocire
40
a dat peste el încât nu pune capăt bocetelor sale şi la rugămintea ei nu se îndură să-şi lepede haina pe care o purta. Mardochaeus 1-a lămurit că pricina acestei mâhniri era edictul împotriva iudeilor, răspândit de rege în toate provinciile, precum şi faptul că, pentru a obţine stârpirea neamului său, Aman îi promisese regelui o sumedenie de bani. El a trimis Esterei o copie a edictului din Susa şi a rugat-o să intervină pe lângă rege în favoarea poporului ei, fără să se socotească înjosită că, pentru salvarea **lui,** trebuie să-şi implore suveranul cu umilinţă, reuşind poate astfel să-i scape pe iudei de pieire. Căci Aman, al doilea pe scară ierarhică după rege, i-a ponegrit pe iudei astfel încât a atras apriga mânie regească asupra lor. Aflând una ca asta, Estera i-a trimis lui Mardochaeus vorbă că ea nu mai fusese chemată de multă vreme la rege şi oricine se duce la rege nechemat se expune unei morţi sigure, dacă regele nu atinge cu bagheta de aur pe omul a cărui salvare o dorea. Cel căruia regele îi face acest hatâr, chiar dacă n-a fost chemat la dânsul, nu numai că nu moare, ci obţine iertarea, scăpând teafăr. După ce eunucul i-a transmis vorbele Esterei, Mardochaeus i-a răspuns acesteia că nu se cuvenea să se preocupe numai de propria-i siguranţă, ci mai degrabă de salvarea întregului ei neam. Dacă va pregeta să facă acest lucru, atunci Dumnezeu va veni în ajutorul lui, iar regina însăşi, împreună cu casa ei, va fi dată pieirii de către cei pe care i-a dispreţuit. Prin acelaşi slujitor, Estera i-a cerut lui Mardochaeus să se ducă la Susa şi să strângă laolaltă pe toţi iudeii întâlniţi acolo şi să le impună un post de trei zile, timp în care ei să se abţină de la orice mâncare şi băutură. Şi ea va face la fel alături de slujitoarele sale, făgăduind că abia atunci se va duce la rege, împotriva opreliştii sale, şi, dacă va trebui să moară, n-o să dea înapoi.
8. întocmai cum îi poruncise Estera, Mardochaeus a fost cel ce a făcut poporul să postească timp de trei zile şi să-1 roage pe Dumnezeu să nu dispreţuiască neamul său sortit acum pieirii, ci, la fel cum 1-a scăpat şi mai înainte adeseori, iertându-i păcatele, aşa să-1 ferească şi cu prilejul acesta de distrugere. Căci nu numai din propria-i vină îşi atrăsese poporul asupra lui primejdia de moarte, ci el însuşi era cel ce stârnise furia lui Aman, deoarece, după spusele lui: „Nu m-am prosternat în faţa **lui** la fel cum obişnuiesc să mă închin ţie, Doamne, şi,
41
neprimindu-şi cuvenita cinstire, a uneltit împotriva mea, care n-am întreprins nimic împotriva legilor tale!" Chiar şi mulţimea, într-un glas, 1-a invocat pe Dumnezeu să se îngrijească de salvarea ei, pentru ca nu cumva pe capul tuturor israeliţilor să cadă nenorocirea. Ea plutea înaintea ochilor lor şi se apropia necruţătoare. Aşijderea, Estera se ruga Domnului, după obiceiul strămoşesc, cu faţa la pământ. îmbrăcată în veşminte de doliu, abţinându-se trei zile de la orice mâncare, băutură şi desfătare. L-a implorat pe Dumnezeu să se milostivească de soarta ei, pentru ca, atunci când se va ivi înaintea regelui, umila-i închinăciune să fie convingătoare şi înfăţişarea ei să pară mai fermecătoare ca niciodată, încât prin ambele mijloace să potolească mânia pe care o va provoca suveranului, izbutind să alunge primejdia ce-i pândea compatrioţii. Fie ca Domnul să inspire regelui ura împotriva duşmanilor de moarte ai iudeilor, astfel ca ei, o dată căzuţi în dizgraţie, să aibă parte de un sfârşit grabnic.
9. După ce s-a rugat timp de trei zile Domnului, Estera şi-a lepădat haina de jale, apoi s-a gătit şi înveşmântată ca o crăiasă şi, însoţită de două slujitoare, dintre care una o susţinea uşor iar cealaltă ţinea între degete capătul trenei care atingea pământul, s-a îndreptat spre casa regelui, cu obrajii rumeni, întreaga-i făptură revărsând măreţie şi vrajă. Abia ajunsă în preajma lui, a fost cuprinsă de teamă. Cum i-a văzut stând pe tron, împodobit cu haine din ţesături felurit colorate, cu aur şi pietre scumpe, Esterei i s-a părut înfricoşător. Iar când a şi privit-o cu faţa înroşită de mânie, i-au slăbit puterile datorită spaimei şi şi-a pierdut cunoştinţa, căzând în braţele slujitoarelor din preajma ei. Socot că, prin vrerea Domnului, purtarea regelui s-a schimbat ca prin farmec şi. speriat că i s-a întâmplat ceva rău soţiei sale, s-a ridicat de pe tron, şi, strângând-o în braţe, a reînviorat-o, i-a vorbit cu blândeţe şi a îndemnat-o să nu-şi piardă cumpătul şi să nu se aştepte la vreun ponos pentru faptul că a venit nechemată. Legea aceasta privea numai pe supuşii săi. fără să aibă nici o putere asupra reginei cu care împărţea puterea. După ce i-a vorbit astfel, i-a dat sceptrul în mână şi, conform legii, a atins-o cu bagheta, ca să-i alunge orice umbră de teamă. De îndată ce şi-a venit în simţuri, Estera i-a zis: „Nu-mi vine uşor, stăpâne, să-ţi explic slăbiciunea care m-a cuprins
42
deodată. Când am văzut că eşti mare, chipeş şi înspăimântător, mi-au slăbit puterile într-atât încât n-am mai ştiut

de mine!" Ea a rostit aceste cuvinte greu, cu glas vlăguit, aşa că a sporit teama şi tulburarea regelui, care a căutat s-o încurajeze pe Estera, să-şi vină în fire şi să fie convinsă că el era gata să-i dea jumătate din împărăția lui dacă ar fi dorit-o. Estera s-a mărginit să-1 poftească la masă, împreună cu prietenul lui, Aman; zicea că pregătise chiar ea ospăţul. Când şi-a dat încuviinţarea şi amândoi erau de faţă, înaintea cupelor pline, regele a poruncit Esterei să-i spună ce anume dorea: nimic nu-1 împiedica să-i dea până la jumătate din împărăţia lui. Dar Estera i-a explicat că-şi păstrează dorinţa pentru ziua următoare, când va fi iarăşi oaspetele ei împreună cu Aman.

10. Regele şi-a dat cuvântul că va veni şi Aman a plecat nespus de bucuros, fiindcă fusese singurul curtean pe care Estera îl găsise demn să fie invitat alături de rege, nimeni nemaifiind socotit vrednic de o asemenea cinstire. Dar când l-a văzut la poarta regelui pe Mardochaeus, Aman s-a înfuriat din cale-afară: ca de obicei, nici de astă dată acela nu i-a arătat barem cel mai mic semn de respect. întors acasă, a dat de soţia lui, Zaraza, şi de nişte amici. Celor de faţă le-a vorbit despre onoarea de care se bucură în faţa reginei şi a regelui: în ziua aceea fusese chemat singur de Estera, să ia masa în prezenţa suveranului, invitaţia păstrându-se şi pentru a doua zi. După aceea a spus că i-a displăcut profund faptul că a dat cu ochii de Mardochaeus în faţa porţilor palatului. Atunci Zaraza l-a îndemnat ca, la porunca lui, să fie înălţat un stâlp de lemn înalt de cincizeci de coţi şi în dimineaţa următoare să ceară regelui ca Mardochaeus să fie ţintuit pe el. Plăcându-i sfatul, el a poruncit slujitorilor lui să pregătească stâlpul şi să-1 împlânte în curtea lui. Acest stâlp a fost fixat imediat. Domnul a luat în derâdere planul nelegiuitului Aman: ştia dinainte ce o să păţească, bucurându-se de ceea ce urma să i se întâmple. în noaptea următoare, a alungat somnul regelui. Nevrând să stea de veghe şi să-şi irosească vremea degeaba, ci să se ocupe de lucrurile petrecute cândva în împărăţie, a dat ordin grămăticului său să-i aducă Cronica însemnărilor zilnice despre propriile fapte şi cele ale înaintaşilor Iui, în vederea lecturii. în ceea ce a citit regelui, acesta a dat mai întâi peste unul care, drept răsplată

43

pentru meritele sale deosebite, primise să cârmuiască o provincie al cărei nume era menţionat în scris. Apoi a citit despre altul, răsplătit cu daruri pentru credinţa lui. A urmat ia rând conjuraţia eunucilor Bagathous şi Theodestes împotriva regelui, deconspirată de Mardochaeus. întrucât grămăticul n-a spus decât atât, şi s-a grăbit să treacă la alt capitol de întâmplări, regele 1-a întrerupt şi a întrebat dacă era pomenită răsplata primită de Mardochaeus. Când grămăticul a spus că cronica nu sufla nici un cuvânt despre asta, regele i-a poruncit să se oprească şi I-a întrebat pe străjer cât de înaintată era noaptea. Auzind că se şi iveau zorii zilei, s-a interesat dacă nu cumva vreunul dintre prietenii săi se şi prezentase la poarta palatului, întâmplător, Aman era de faţă: el venise ceva mai devreme ca de obicei, să ceară pedeapsa cu moartea pentru Mardochaeus. Anunţat de slujitori că la poartă aştepta deja Aman, regele a cerut ca acesta să fie chemat la dânsul. Cum a intrat, el i-a vorbit aşa: „Deoarece te recunosc numai pe tine drept cel mai apropiat dintre ceilalţi prieteni ai mei, sfătuieşte-mă, rogu-te, ce cinstire se cuvine să aduc, potrivit înaltului rang ce-1 deţin, omului care mi-e drag?" Ferm convins că părerea pe care i-o cerea se referea la propria lui persoană (căci îşi închipuia că doar el era iubit de rege), Aman i-a propus ceea ce i s-a părut mai presus de .orice. I-a spus aşadar: „Dacă vrei să dai o aleasă preţuire omului despre care afirmi că-1 iubeşti, atunci lasă-1 să se plimbe călare pe cal, în veşmintele pe care le porţi tu însuţi, având în jurul gâtului un colan de aur, iar acela dintre prietenii tăi de nădejde care va păşi înaintea lui să proclame în întregul oraş că aceasta este onoarea cuvenită celui cinstit de rege!" Aman fusese autorul acestei propuneri fiindcă socotea că lui îi erau hărăzite.asemenea distincţii. încântat de sfatul lui, regele i-a zis: „Du-te deci (căci îţi pun la îndemână calul, straiele regeşti şi colanul), caută-l pe iudeul Mardochaeus şi, dându-i toate acestea, fă-te crainicul său şi păşeşte înaintea lui. Tu -a adăugat el -, prietenul meu de nădejde, înfăptuieşte ceea ce m-ai sfătuit cu înţelepciune să fac. Mardochaeus să fie cinstit în felul acesta, întrucât el mi-a salvat viaţa!" La auzul acestor cuvinte care contraziceau toate aşteptările sale, cu mintea buimăcită dar fără să poată da înapoi, Aman a plecat ducând cu el calul, veşmântul de purpură şi colanul de aui. Pe Mardochaeus 1-a întâlnit în faţa

porţilor palatului, îmbrăcat într-un sac, şi i-a poruncit să-1 dea jos ca să-şi pună veşmântul de purpură. Fără să cunoască adevărul şi crezând că-şi bate joc de dânsul, Mardochaeus i-a zis: „O, tu, cel mai josnic dintre oameni, vrei să iei în derâdere nenorocirea noastră!" Când însă Aman 1-a asigurat că tocmai regele îi oferise această recompensă pentru că îi salvase cândva viaţa, dând la iveală uneltirile eunucilor, Mardochaeus s-a îmbrăcat în veşmântul de purpură, purtat îndeobşte de rege, şi-a pus la gât colanul de aur, a încălecat pe cal şi a cutreierat oraşul, înaintea lui păşind Aman, care striga că aşa se poartă regele cu cei cinstiţi şi îndrăgiţi de dânsul. După ce a făcut înconjurul oraşului, Mardochaeus s-a întors la rege iar Aman s-a îndreptat abătut spre casă şi, cu lacrimi în ochi, a povestit soţiei şi prietenilor păţania sa. Ei i-au spus că nu se va mai putea răzbuna pe Mardochaeus, căci Dumnezeu era de partea lui.

11. în timp ce prietenii mai vorbeau între ei despre asta, au sosit eunucii Esterei, ca să-1 poftească la ospăţ pe Aman. Sabuchadas, unul dintre eunuci, văzând stâlpul împlântat în curtea lui Aman, care îl aştepta pe Mardochaeus, a întrebat pe unul dintre slujitori pentru cine fusese ridicat acolo. Când a aflat că era hărăzit unchiului reginei (fiindcă Aman însuşi va cere regelui execuţia acestuia), eunucul a tăcut mâlc. După ce a fost bine ospătat împreună cu Aman, regele a rugat-o pe regină să-i spună ce favoare vroia să obţină de la el, întrucât era oricum gata să-i îndeplinească orice dorinţă. Atunci Estera a început să deplângă primejdia care îi ameninţa

propriul popor, deoarece, alături de neamul ei, ajunsese în pragul pieirii şi tocmai de aceea luase cuvântul, ca să-şi apere compatrioţii. Nu l-ar fi necăjit deloc dacă ar fi poruncit ca ei să fie vânduţi, sortindu-i unei robii amarnice (ceea ce .ar fi fost răul cel mai mic), dar îl imploră acum să-i salveze consângenii de Ia o moarte sigură. Când regele a întrebat-o cine anume urzise o asemenea nelegiuire, regina 1-a învinuit făţiş pe Aman, denunţându-1 că uneltise astfel împotriva iudeilor numai din răutate. Atunci regele, ridicându-se mânios de la masă, s-a îndreptat grăbit spre grădină, iar Aman a căutat s-o roage pe Estera să-i ierte greşeala, dându-şi seama de primejdia care îl păştea. Tocmai se aruncase pe patul unde stătea regina ca să-i cerşească îndurarea când regele a intrat pe neaşteptate şi,

văzând ce se petrece, s-a tulburat şi a zis: „Tu, cel mai ticălos dintre oameni, vrei să-mi batjocoreşti acum şi soţia!" încremenit de spaimă, Aman n-a mai fost în stare să îngaime nici un cuvânt. Chiar atunci a intrat eunucul Sabuchadas şi 1-a pârât pe Aman că a ridicat în curtea lui un stâlp care era pregătit pentru ţintuirea lui Mardochaeus: aflase acest lucru, drept răspuns la întrebarea lui, de la un slujitor al lui Aman, când s-a dus să-l cheme pe stăpân la ospăţ. A spus că stâlpul avea o înălţime de cincizeci de coţi. Auzind cum stăteau lucrurile, regele a hotărât ca Aman însuşi să îndure supliciul pe care i-l pregătise lui Mardochaeus. A poruncit aşadar ca el să fie ţintuit numaidecât pe acest stâlp. Prin urmare, se cuvine să admirăm puterea lui Dumnezeu, aşijderea înţelepciunea şi dreptatea de care a dat dovadă cu acest prilej, întrucât nu s-a mărginit doar să pedepsească ticăloşia lui Aman, ci I-a supus aceluiaşi supliciu pe care el îl pregătise altuia şi a dat ca pildă faptul că omul care urzeşte planuri viclene împotriva celuilalt cade fără să vrea chiar în laţul întins de el.

12. Astfel a pierit Aman, fiindcă a folosit peste măsură trecerea de care se bucura în faţa regelui: acesta a dăruit reginei avuţiile sale. Apoi 1-a chemat pe Mardochaeus (căci între timp Estera îi dezvăluise legătura lor de rudenie) şi i-a înmânat inelul încredinţat mai înainte lui Aman. Apoi averile lui Aman au fost trecute de regină în stăpânirea iui Mardochaeus, rugămintea ei fiind să scape neamul iudeilor de teama pentru viaţa lui, inspirată de scrisoarea trimisă în întreaga ţară de către Aman, fiul lui Amadathas: dacă patria îi va fi pustiită şi concetăţenii ucişi, nici ea n-ar mai dori să rămână în viaţă. Regele a promis să nu îngăduie nici o faptă care să-i displacă, neavând de gând să se împotrivească vreodată voinţei sale. 1-a poruncit ca, privitor Ia iudei, să scrie în numele său tot ce crede ea de cuviinţă şi să pecetluiască cu propriul său inel mesajul, apoi să se îngrijească de trimiterea lui în întreaga împărăţie. Căci nici unul dintre cititorii scrisorii purtând pecetea inelului regal nu va cuteza să se opună conţinutului ei. Estera a chemat atunci pe grămăticii regelui şi Ie-a ordonat să scrie în favoarea iudeilor o scrisoare adresată tuturor popoarelor, aşijderea satrapilor celor o sută douăzeci şi şapte de provincii, din India şi până în Etiopia, precum şi guvernatorilor şi cârmuitorilor. Iată ce

cuprindea această scrisoare:

MARELE REGE ARTAXERXE CĂTRE CÂRMUITORII ŞI SUPUŞII NOŞTR!, CU URĂRI DE BINE.

„Mulţi dintre cei răsplătiţi prin mari favoruri şi cinstiri ce decurg din nemărginita bunătate a regilor lor îndrăznesc nu numai să-şi nedreptăţească supuşii, ci urzesc uneltiri chiar şi împotriva propriilor binefăcători; străini de simţământul recunoştinţei omeneşti şi stăpâniţi de trufia neghiobului lor noroc nesperat, îşi folosesc belşugul bogăţiilor în dauna celor de la care le-au primit, închipuindu-şi că Domnului pot să-i rămână ascunse asemenea fapte şi că vor scăpa de dreapta lui răzbunare. Câţiva dintre cei ce, prin legăturile lor prieteneşti, ajung să deţină înalte demnităţi, mânaţi de apriga lor ură faţă de unii oameni, îi amăgesc pe deţinătorii puterii şi, cu ajutorul învinuirilor mincinoase şi al calomniilor, stârnesc mânia acestora împotriva nevinovaţilor, facându-i să înfrunte primejdia morţii. Fapte de felul acesta decurg nu din nişte întâmplări petrecute în vremurile de odinioară sau pe care faima Ie-a transmis pe calea auzului: asemenea mişelii s-au desfăşurat sub privirile noastre cu o neasemuită îndrăzneală. De aceea am decis ca de-acum încolo să nu mai dăm crezare bârfelor şi acuzaţiilor neîntemeiate prin care caută unii să ne convingă, ci să judecăm numai după ceea ce cunoaştem îndeaproape, spre a constata limpede dacă pedepsirea unora este îndreptăţită şi răsplata altora meritată, ţinând seama doar de fapte, nu de vorbele oricui. Aşa se face că Aman, fiul lui Amadathas, un amalecir[1], străin de sângele persan, găzduit de mine, s-a folosit de ospitalitatea cu care întâmpin pe oricine. Astfel a ajuns mai târziu să fie numit tatăl nostru, toţi plecându-se necontenit înaintea lui cu. faţa până la pământ, şi să aibă parte de onoruri regeşti, ca al doilea în rang după noi. Dar el n-a ştiut să-şi drămuiască norocul, nici să-şi strunească bine şi cu înţelepciune uriaşa lui avuţie, ci s-a străduit să ne răpească domnia şi suflarea, deşi ne datora puterea, iar pe Mardochaeus, binefăcătorul şi salvatorul meu, ca şi pe

[3] Amaleciţii erau duşmanii înverşunaţi ai lui Israel, descendenţii lui Fsau. Marele vizir al lui Artaxerxe are această odioasă obârşie numai la **Fiavius** Josephus, în timp ce *Biblia* îl socoteşte nu un med. cum era de aşteptat, ci un macedonean, balcanic, adversar al Imperiului Persan *(Cartea Esterei,* VIII. 12).

Estera, cu care îmi împart viaţa şi împărăţia, să-i înlăture din drum prin vicleşuguri. în timp ce căuta astfel să mă priveze de prietenii apropiaţi, el urmărea să treacă puterea în mâinile altora. întrucât ne-am convins că iudeii, pe care ticălosul acela i-a sortit pieirii, nu sunt deloc nişte răufăcători, ci trăiesc după cele mai bune legi şi se închină lui Dumnezeu, ocrotitorul împărăţiei mele şi a străbunilor mei, nu numai că îi cruţ de pedeapsa decretată

de scrisoarea trimisă mai înainte de Aman, pe care bine faceţi dacă n-o luaţi în seamă, ci vreau să le acord toată cinstea ce li se cuvine. Pe cel ce a pus la cale această măcelărire a iudeilor am avut grijă ca, împreună cu întreaga lui familie, să-1 ţintuiesc pe stâlp, în faţa porţilor Susei, atotvăzătorul Dumnezeu fiind cel ce 1-a pedepsit astfel. Vouă vă poruncesc să răspândiţi copii ale acestei scrisori în toate locurile din împărăţia noastră şi să-i lăsaţi pe iudei să trăiască în pace după datinile lor, ba chiar să-i şi sprijiniţi atunci când ei vor dori să se răzbune pe cei ce le-au făcut o nedreptate, în vremuri potrivnice lor. Aceasta se va întâmpla în a treisprezecea zi din a douăsprezecea lună, numită Adar. Domnul Ie-a hărăzit ca funestul soroc al pieirii să devină ziua izbăvirii lor. Ea să fie un bun prilej de bucurie pentm cei ce vor binele nostru şi o aducere-aminte a răzbunării pentru cei ce uneltesc ticăloşiile. Vrem să facem cunoscut fiecărui popor şi fiecărui oraş în parte că oamenii care nu ascultă de porunca din cuprinsul scrisorii vor fi trecuţi prin foc şi sabie. Acest edict să fie citit în toate ţinuturile împărăţiei noastre şi la ziua sorocită, toţi iudeii să fie gata să se răzbune pe vrăjmaşii lor."

13. Călăreţii însărcinaţi să ducă scrisorile la destinaţie s-au aşternut degrabă la drum. Când l-au zărit pe Mardochaeus al lor îmbrăcat în straie domneşti, având coroană de aur şi colan în jurul gâtului, cinstit ca un rege, iudeii din Susa au socotit că erau şi ei părtaşi la norocul lui. Dar în rândul iudeilor din oraşe şi din provincii, primirea scrisorilor regelui a răspândit, în afara bucuriei, lumina izbăvirii, astfel încât multe dintre popoarele care tremurau de frica iudeilor au adoptat tăierea împrejur, ca pe o măsură de prevedere. Căci în ziua a treisprezecea din luna a douăsprezecea, numită de evrei Adar şi de macedoneni Dystros, potrivit anunţului făcut de aducătorii scrisorilor regelui, iudeii aveau voie ca, în ziua sortită pieirii lor, să-şi poată răpune propriii vrăjmaşi. Satrapii, cârmuitorii, regii şi
grămăticii puneau acum mare preţ pe iudei: teama ce le-o inspira Mardochaeus îi silea să aibă o purtare chibzuită. După ce scrisorile regelui s-au răspândit în toate meleagurile provinciilor sale, de pildă, numai în cetatea Susei, iudeii au omorât cinci sute dintre vrăjmaşii lor. Regele a comunicat Esterei numărul celor ucişi, spunându-i că nu cunoştea situaţia provinciilor, şi a întrebat-o dacă mai avea vreo altă dorinţă (căci ea va fi îndeplinită pe loc). Regina i-a cerut ca iudeii să aibă voie şi în ziua următoare să-şi ucidă potrivnicii şi cei zece fii ai lui Aman să fie ţintuiţi pe stâlpi. Regele a îngăduit iudeilor să facă acest lucru, fiindcă nu cuteza s-o contrazică pe regină. Ei s-au strâns iarăşi laolaltă în a patrusprezecea zi a lunii Dystros şi au mai răpus trei sute de duşmani. Iudeii care locuiau în provincii şi în celelalte oraşe au suprimat şaptezeci şi cinci de mii dintre potrivnicii lor. Uciderile săvârşite în cea de-a treisprezecea zi au fost celebrate prin ospeţe în cea de-a paisprezecea zi. Aşijderea, iudeii din Susa au adăugat la aceasta şi pe cea de-a cincisprezecea ca zi de sărbătoare. Iată de ce iudeii de pe întregul întins al pământului petrec aceste zile în ospeţe, trimiţându-şi unii altora daruri. Mardochaeus a scris iudeilor care trăiau în împărăţia lui Artaxerxe să celebreze ambele zile, pentru ca sărbătoarea să dăinuie mereu, fără să fie dată uitării vreodată. Spre a preţui cum se cuvine aceste zile, când puţin a lipsit ca să piară cu toţii prin intrigile urzite de Aman, ei trebuie ca acum, când s-au văzut scăpaţi de primejdii, răzbunându-se pe duşmanii lor, să aducă mulţumiri Domnului. De aceea iudeii celebrează sus-pomeniţele zile pe care le denumesc Phrureice[4]. Mare a fost cinstirea şi înaltă dregătoria oferită de rege lui Mardocheaus, împreună cu care a împărţit puterea, viaţa acestuia fiind strâns legată şi de cea a reginei. Din acest concurs de împrejurări potrivnice, iudeii au ieşit mai bine decât se aşteptau ei înşişi. Acestea sunt întâmplările petrecute în timpul domniei lui Artaxerxe.

[4] Aluzie Ia Purim. Sărbătoarea Sorţilor, 14 Adar, care comemorează miraculoasa salvare a evreilor de mârşavul genocid pus la cale de Aman, Marele vizir al regelui persan Artaxerxe I. De Purim, se citeşte de două ori *Cartea Esterei,* care creează fundalul istoric pentru această tonică sărbătoare lumească. Purimul este precedat de postul Esterei. Din triada de istorice eroine ale poporului evreu, alcătuită dinludita, Suzana şi Estera. doar ea a fost menţionată de Flavius Josephus în monumentala lui lucrare.

CAPITOLUL VII

1. Când a murit Marele Preot Eliasib, a lăsat pontificatul fiului său Iudas; stingându-se şi acesta din viaţă, înalta demnitate a fost încredinţată fiului său Ioannes, din pricina căruia Bagoses, comandantul oştirii celuilalt Artaxerxe[1], a profanat templul, impunând iudeilor un bir: înainte de a aduce zilnica jertfă, să plătească din banii publici câte cincizeci de drahme. Pretextul de care s-a folosit el a fost următorul. Fratele lui Ioannes era Iesus, căruia bunul său prieten Bagoses îi promisese că-l va face Mare Preot. Pe temeiul promisiunii făcute, Iesus a început să se certe în templu cu Ioannes, mâniindu-1 în asemenea măsură încât acesta 1-a omorât pe loc. Prin uciderea fratelui său, Ioannes comisese o mare nelegiuire, de vreme ce şi el era Mare Preot, şi cu atât mai abjectă cu cât nici la greci, nici la barbari nu se mai săvârşise o asemenea infamie. Dumnezeu n-a trecut-o cu vederea şi tocmai de aceea a îngăduit ca poporul să fie înrobit şi templul lui, profanat de persani. Cum a aflat că Marele Preot Ioannes îşi omorâse fratele în sanctuar, Bagoses, comandantul oştirii lui Artaxerxe, a venit numaidecât în mijlocul iudeilor şi le-a strigat cu mânie în glas: „Aţi îndrăznit să vărsaţi sânge omenesc în templul vostru!" Când a vrut să pătrundă în sanctuar, aceştia au căutat să-1 oprească. Dar el le-a spus fără înconjur: „Se mai îndoieşte cineva că nu sunt mai curat decât cel ce a făcut moarte de om în templu?" După rostirea acestor vorbe, el a intrat în templu. Folosindu-se aşadar de binevenitul prilej, Bagoses, care avea de mult o astfel de intenţie, i-a împilat vreme de şapte ani pe iudei pentru asasinarea lui Iesus.

2. După moartea lui Ioannes, rangul de Mare Preot a revenit fiului său Iaddus. Şi acesta avea un frate, care se

chema Manasses. Sanaballetes din neamul chutheilor (din care îşi trag obârşia samaritenii), trimis ca satrap în Samaria de către ultimul Darius[2].

[1] Artaxerxe II Mnemon. suveran al Imperiului Persan între 404-359 î.e.n.

[1] Darius III. ultimul suveran al Imperiului Persan (336-330 î.e.n.), cel deal treilea Ahemenid care a purtat, contrar meritelor sale, numele gloriosului rege al regilor. întronat de atotputernicul vizir Bagoas, spre a fi învins după o scurtă domnie de Alexandru cel Mare şi asasinat de Bessos. uzurpatorul satrap al Bactriei.

s-a învoit să-i dea de soţie pe fiica lui, numită Nicaso. Văzuse el însuşi ce vestit oraş era Hierosolyma. care pricinuise numeroase necazuri asirienilor şi locuitorilor Coelesiriei, şi trăgea nădejdea ca prin această căsătorie să-şi zălogească întregul neam al iudeilor, câştigându-i bunăvoinţa.

CAPITOLUL VIII

1. în vremea aceea, Filip, regele Macedoniei, a fost ucis la Aegae de Pausanias, fiul lui Cerastos. cel ce se trăgea din Oreste'. A urmat la tron fiul său Alexandru, care, traversând Heliespontul, s-a întâlnit în bătălia de la Granicos cu comandanţii oştirii lui Darius şi i-a biruit[2]. Apoi a atacat Lydia, a subjugat Ionia şi, străbătând Caria, a năvălit în Pamfilia, aşa cum am spus deja în alt loc[3].

2. Bătrânii din Hierosolyma, nerăbdând faptul că fratele Marelui Preot Iaddus, care avea o soţie străină, era părtaşul lui la pontificat, s-au răzvrătit împotriva lui. Ei socoteau căsătoria lui drept un pretext binevenit pentru ca oamenii dispuşi să se împotrivească legilor matrimoniale să-şi ia neveste din afara graniţelor ţării. Tocmai cei ce încălcaseră datinile căsătoriei şi-şi luaseră neveste păgâne erau vinovaţi de robia şi de numeroasele nenorociri îndurate de iudei odinioară. Bătrânii i-au cerut

' Filip II. rege al Macedoniei (359-336 î.e.n.), tatăl lui Alexandru cel Mare. a fost asasinat la Aegae (Hdessa) de Pausanias. descendentul legendarului Oreste. care a răzbunat uciderea părintelui său. Agamemnon. omorându-şi propria mamă. pe Clitaemnestra. şi pe ibovnicul ei. Egist. pecetluind tragicul destin al Atrizilor.

[1] Alexandru III, rege al Macedoniei (336-323 î.e.n.). a întreprins o expediţie antipersană, traversând la Abidos strâmtoarea dintre Europa şi Asia [1] Heliespontul) şi în mai 334 î.e.n. a înfrânt pe malul râului Granicos din Misia "astea satrapilor din Asia Mică. trimisă împotriva lui de Darius 111 Codomannos.

' Vezi Cartea a îI-a. cap. XVI. paragr. 5. n. 2. voi. I. p. 122.

aşadar lui Manasses fie să se despartă de soţia lui, fie să nu se mai apropie niciodată de altar. întrucât Marele Preot, de comun acord cu poporul, n-a mai tolerat accesul la altar al propriului frate, Manasses s-a dus la socrul său, Sanaballetes, şi i-a spus că o iubeşte mult pe fiica lui, Nicaso, dar nu se îndură totuşi să renunţe din cauza ei la înaltul rang preoţesc, care se bucură de o mare trecere în faţa poporului, rămânând în sânul aceleiaşi familii. Atunci Sanaballetes i-a făgăduit că, doar dacă menţine căsătoria cu fiica lui, îi va asigura nu numai rangul de Mare Preot, ci şi puterea pontificală, cu toate atributele de cârmuitor al ţării pe care o guverna el însuşi. A adăugat că ulterior îi va clădi pe piscul Garizim, mai înalt decât ceilalţi munţi din Samaria, un templu aidoma celui din Hierosolyma, urmând să facă acest lucru cu încuviinţarea regelui Darius. Ademenit de făgăduielile sale, Manasses a rămas alături de Sanabalietes, trăgând nădejdea că, mulţumită bunăvoinţei lui Darius, el va dobândi pontificatul: Sanaballetes era deja bătrân. Deoarece mulţi alţi preoţi israeliţi erau înglodaţi în asemenea căsătorii, tulburările survenite în Hierosolyma n-au fost mici. întreaga lor ceată a trecut de partea lui Manasses şi ei au fost sprijiniţi de Sanaballetes, care Ie-a dat bani, terenuri agricole şi case, toate acestea numai de dragul ginerelui său.

3. Primind între timp vestea că Alexandru trecuse Hellespontul, îi învinsese satrapii în bătălia de la Granicos şi-şi continua marşul, Darius şi-a strâns oastea de călăreţi şi pedestraşi, hotărându-se să iasă în întâmpinarea Macedoneanului, mai înainte ca el să cucerească Asia întreagă. După ce şi-a trecut oştirea peste fluviul Eufrat, a străbătut muntele Taurus din Cilicia, aşteptându-şi duşmanii între hotarele Ciliciei, ca să se măsoare cu ei într-o bătălie..Sanaballetes s-a bucurat că Darius se urnise din loc şi i-a spus lui Manasses că-şi va împlini promisiunile de îndată ce Darius se va fi întors victorios din lupta cu vrăjmaşii. Nu numai el, ci şi toţi cei ce trăiau în Asia erau ferm convinşi că macedonenii nu vor avea curajul să-i înfrunte pe persani, din pricina numărului lor uriaş. Dar lucrurile s-au petrecut cu totul altfel decât se aşteptau ei. Căci regele a fost biruit de macedoneni şi a pierdut o mare parte a oştirii sale, fiind silit să fugă în Persia, după ce mama, soţia şi copiii lui au fost capturaţi. Alexandru s-a îndreptat spre Siria, a

cucerit Damascul, a pus stăpânire pe Sidon, a supus asediului Tyrul, apoi a trimis Marelui Preot al iudeilor o scrisoare, prin care îi cerea să-i trimită trupe auxiliare şi provizii pentru ostile sale, urmând să-i plătească lui birurile cuvenite lui Darius. Astfel va câştiga el prietenia macedonenilor şi nu se va căi de bunăvoinţa arătată acestora. însă Marele Preot a răspuns solilor săi că se jurase faţă de Darius că nu va ridica armele împotriva lui şi, câtă vreme Darius trăia, nu putea să-şi încalce legământul. Vorbele sale au stârnit mânia lui Alexandru, care a hotărât să nu despresoare Tyrul, gata să cadă dintr-o clipă în alta, dar 1-a ameninţat pe Marele Preot că, după căderea oraşului, îşi va îndrepta ostile împotriva lui, spre a dovedi tuturora că erau datori să asculte de jurământul lui. Apoi a înteţit asediul, a cucerit în sfârşit Tyrul[4] şi, orânduindu-i o altă conducere, a mărşăluit spre cetatea Gaza, apărată de garnizoana lui Babemeses, supunând-o asediului.

4. Sanaballetes a crezut că sosise momentul potrivit să-şi pună în aplicare planurile sale: 1-a trădat pe Darius, a luat opt mii de oşteni dintre supuşii săi şi a trecut cu ei de partea lui Alexandru; găsindu-I pregătit să plece la

asediul Tyrului, i-a spus că era dispus să-i încredinţeze ţinutul cârmuit de el şi să-1 recunoască drept stăpân în locul lui Darius. întrucât Alexandru 1-a primit binevoitor, Sanaballetes a prins curaj şi i-a vorbit, deschis despre intenţiile lui, arătând că-1 avea ca ginere pe Manasses, fratele lui laddus, Marele Preot al iudeilor, alături de care se aflau mulţi alţii, dornici să înalţe un templu-în provincia sa. Acest lucru era spre binele regelui, fiindcă despărţea în două puterile iudeilor, căci ori de câte ori poporul a fost strâns unit şi solidar, a dat multă bătaie de cap suveranilor străini, aşa cum s-a purtat mai înainte, de pildă, faţă de regii asirieni. De îndată ce a primit aprobarea lui Alexandru, Sanaballetes a şi construit în mare grabă un templu şi I-a pus acolo Mare Preot pe Manasses, închipuindu-şi că făcuse o mare favoare copiilor fiicei sale. Numai că, după scurgerea celor şapte luni irosite cu asediul Tyrului şi a celor două luni cerute de împresurarea Gâzei, Sanaballetes a murit. Imediat după cucerirea Gâzei, Alexandru s-a îndreptat împotriva oraşului Hierosolyma. La primirea

[4] Străvechiul oraş fenician a fost cucerit de ostile macedonene în 332 i.e.n., după un asediu îndelungat.

acestei ştiri, Marele Preot Iaddus a fost cuprins de teamă şi îngrijorare în privinţa felului cum trebuia să-i întâmpine pe macedoneni, fiindcă stârnise mai înainte mânia regelui acestora prin refuzul său de a se supune. A recomandat mulţimii să se roage şi a închinat jertfe Domnului, pe care 1-a implorat să ocrotească poporul, scăpându-l de primejdie. Când s-a dus la culcare după aducerea jertfei, Dumnezeu l-a îndemnat în vis să nu-şi piardă cumpătul, ci să deschidă larg porţile oraşului, gătite cu cununi de flori şi, cu poporul înveşmântat în alb, el însuşi împreună cu preoţii, purtând îndătinatele straie sărbătoreşti, să iasă în întâmpinarea regelui, fără nici o teamă, căci Domnul îi oblăduieşte. Cum s-a trezit din somnul său adânc, Iaddus s-a bucurat nespus de mult şi, dezvăluind tuturora prevestirea 'cerească, ie-a înfăţişat îndemnurile primite în vis. Apoi s-a pregătit să iasă înaintea regelui.

5. Când a aflat că regele nu era prea departe de oraş, ei a mers cu preoţii şi mulţimea concetăţenilor, îmbrăcat în straie sărbătoreşti şi cu totul deosebite de cele întâlnite la alte noroade, ajungând până la locul ce se cheamă Sapha. Numele acesta înseamnă în greceşte „observator", fiindcă de acolo ai în faţa ochilor Hierosoiyma întreagă, împreună cu templul. Fenicienii şi caldeenii veniţi ca însoţitori erau convinşi că, în apriga lui mânie, regele le va îngădui să jefuiască oraşul şi să-1 ucidă pe Marele Preot, dar întorsătura lucrurilor a înşelat aşteptările lor. De îndată ce a zărit din depărtare mulţimea în haine albe, preoţimea în tunici albe din in scump şi pe Marele Preot, care purta o mantie de culoarea stânjenelului, împodobită cu aur, având pe creştet tiara cu placa aurită, unde era gravat numele Domnului, Alexandru a înaintat singur, a venerat numele divin şi !-a salutat în primul rând pe Marele Preot. După ce toţi iudeii, într-un singur glas, au urat bun venit lui Alexandru şi i-au cuprins în mijlocul lor, regii Siriei şi ceilalţi comandanţi au rămas muţi de uimire. închipuindu-şi că suveranul lor îşi pierduse minţile de-a binelea. Parmenion a fost singurul care s-a dus să-1 întrebe cum se făcea că el, ce! venerat de lumea întreagă, l-a venerat pe Marele Preot. Alexandri i-a zis: ,.Nu pe el l-am venerat, ci pe Dumnezeu, care l-a gătit cu supremul său strai preoţesc. Pe dânsul. îmbrăcat cu acelaşi strai, l-am mai văzut într-un vis pe care l-am avut pe când mă aflam la Dios, în Macedonia, şi chibzuiam deja cum voi reuşi să supun Asia, Domnul fiind cel ce m-a îndemnat să nu zăbovesc, ci să pornesc încrezător la drum. El însuşi va păşi în fruntea oştilor mele şi-mi va încredinţa împărăţia perşilor. Deoarece n-am mai întâlnit vreodată un alt om cu veşmânt asemănător, de cum l-am zărit, mi-am şi reamintit de visul acela şi de prevestirea lui. Am acum convingerea că din poruncă divină am întreprins această expediţie, că-l voi întrece pe Darius, nimicind puterea perşilor şi că-mi voi realiza toate planurile mele!" După ce a dat acest răspuns lui Parmenion, el a întins mâna dreaptă Marelui Preot şi, însoţit de-alaiul preoţesc, a intrat în oraş. A urcat până la templu, unde a adus Domnului o jertfă aşa cum l-a învăţat Marele Preot, vădind faţă de acesta şi de sacerdoţii săi cea mai înaltă preţuire. Când i s-a arătat cartea lui Daniel, în care figura profeţia că un grec va nimici puterea perşilor[5], Alexandru a susţinut că el însuşi se socotea grecul acela şi a împrăştiat apoi mulţimea stăpânită de bucurie. Dar a doua zi a strâns-o laolaltă şi i-a cerut să-i spună ce daruri aştepta de Ia el. Când Marele Preot i-a cerut voie ca iudeii să trăiască după legile lor străbune şi în cel de-al şaptelea an să fie scutiţi de biruri, Alexandru a admis toate acestea. Rugat fiind să îngăduie şi iudeilor din Babilon şi din Media să trăiască după propriile datini, regele a promis că va face bucuros şi asta. A explicat apoi mulţimii că, dacă unii vor să se alăture campaniei militare, este gata să-i ia cu el. Aceştia pot să-şi păstreze şi în cadrul oştirii obiceiurile strămoşeşti şi să trăiască după legile lor. Mulţi s-au înscris atunci în rândurile participanţilor Ia expediţie.

6. După ce a limpezit astfel starea cetăţenilor Hierosolymei, Alexandru a mers cu oastea mai departe, împotriva oraşelor învecinate. Şi oriunde s-a dus, a fost primit de toţi cu braţele deschise. Aşadar, samaritenii, a căror capitală era Sichim, oraş situat pe muntele Garizim şi locuit de dezertorii poporului iudeu, au hotărât să se dea drept iudei, văzând preţuirea aleasă pe care Ie-o arătase acestora. Prin firea lor, aşa cum am spus şi anterior, samaritenii sunt înclinaţi ca, ori de câte ori iudeilor le merge rău, să tăgăduiască faptul că aceştia

' **Flavius** Josephus se referă la interpretarea terifiantului vis al lui Niabucodonosor, dată de profetul Daniel in biblica sa carte, despre care a fost vorba mai înainte (Cartea a X-a, cap. X. paragr. IV, n. 5. voi. I. p. 586).

le sunt rude, şi atunci ei recunosc adevărul; în schimb, atunci când constată că starea iudeilor s-a îndreptat întrucâtva, numaidecât li se alătură şi susţin rudenia lor de sânge, ei trăgându-şi, chipurile, obârşia din urmaşii lui

losif, Efraim şi Manasses. In semn de bunăvoință şi plini de însuflețire, ei au ieşit în întâmpinarea regelui nu prea departe de Hierosolyma. Când Alexandru a avut cuvinte de laudă pentru zelul lor, au venit la el sichimiții, însoțiți de oştenii care îi fuseseră trimişi de Sanaballetes, şi l-au rugat să viziteze şi oraşul lor, onorându-le templul cu prețioasa-i prezență. Regele Ie-a promis că va sosi la ei cu prilejul întoarcerii sale. Când însă i-au cerut să-i scutească de bir în al şaptelea an, fiindcă în anul acela nu recoltaseră nimic, Alexandru i-a întrebat în ce calitate formulau asemenea cerere, l-au răspuns că erau iudei, dar, de vreme ce sichimiților li se zicea sidonieni, regele i-a întrebat din nou dacă erau iudei. Când ei au tăgăduit acest lucru, Alexandru le-a spus: „Iudeilor le-am acordat această înlesnire. Totuşi, la întoarcerea mea, când ne vom cunoaşte mai bine, voi face aşa cum cred eu!" După aceea i-a lăsat pe sichimiți să plece. Dar oştenilor trimişi de Sanaballetes le-a poruncit să-l urmeze în Egipt, căci acolo urma să-i înzestreze cu ogoare. Regele a făcut într-adevăr acest lucru puțin mai târziu în Thebaida[6], încred ințându-Ie paza acestui ținut.

7. Când Alexandru s-a stins din viață, împărăția lui a fost împărțită între urmaşii săi. Templul de pe muntele Garizim a dăinuit şi orice locuitor al Hierosolymei care era acuzat că se ospătase cu bucate interzise sau că nu cinstise Sabatul fugea imediat la sichimiți, pretinzând că era învinuit pe nedrept. în vremea aceea a murit şi Marele Preot Iaddus şi i-a urmat la pontificat fiul său Onias. Aşa stăteau lucrurile la Hierosolyma în acel moment.

CARTEA A XII-A

' Regiune din Egiptul de sus. situată în jurul metropolei faraonice Theba.

CONȚINUTUL CÂRTII A XII-A

Cum Ptolemeu, fiul lui Lagos, a ocupat Hierosolyma şi Iudeea prin vicleşug şi înşelăciune şi a surghiunit mulți locuitori în Egipt.
Cum fiul său Ptolemeu, supranumit Philadelphos, s-a ocupat de traducerea în limba greacă a legilor iudaice şi, spre a fi pe placul Marelui Preot Eleazar, a eliberat din robie mulți captivi, aducând numeroase danii Domnului.
Cum au cinstit regii Asiei poporul iudeu şi i-au dat dreptul de cetățenie în oraşele întemeiate de el.
Josephus, fiu! iui Tobias, îi scapă pe iudei de nenorocirea care îi pândea, atrăgându-şi prietenia lui Ptolemeu Epiphanes.
Amiciția şi alianța lacedemonienilor cu Marele Preot al iudeilor, Onias.
Mai-marii iudeilor se ceartă între ei şi cer ajutorul lui Antioh Epiphanes.
Cum Antioh Epiphanes porneşte într-o expediție împotriva Hierosolymei, cucereşte oraşul şi jefuieşte templul.
Cum Antioh interzice iudeilor să-şi urmeze datinile străbune şi numai Mattathias, fiul lui Asamoneu. a încălcat poruncile regelui, învingându-i după aceea pe comandanții lui Antioh.
9. Mattathias moare la adânci bătrâneți şi lasă fiilor săi cârmuirea statului.
10. Cum fiul său Iudas, luptându-se cu comandanții oştilor lui Antioh, a dat iudeilor posibilitatea să trăiască după legile străbune şi a fost ales de popor Mare Preot.
11. Cum Apollonius, comandantul oştirii lui Antioh, a năvălit în Iudeea, dar a fost învins şi a murit.
12. Expediția lui Lysias şi Gorgias împotriva iudeilor, urmată de înfrângerea şi de pieirea oştirii lor.
13. Cum Iudas şi Simon şi-au dus oastea împotriva ammaniților şi a țării Galaaditis, cel dintâi, iar fratele său împotriva tyrienilor şi a ptolemeenilor, amândoi ieşind victorioşi.

14. Cum şi-a sfârşit zilele în Persia Antioh Epiphanes.
15. Cum Antioh, supranumit Eupator, împreună cu Lysias, au întreprins o expediţie împotriva iudeilor, i-au învins şi l-au asediat pe Iudas în templu.
16. Cum, după ce 1-a asediat multă vreme, Antioh a încheiat o alianţă cu Iudas şi a părăsit biruitor Iudeea.
17. Cum Bacchides, comandantul oştilor lui Demetrios, a mărşăluit împotriva iudeilor, întorcându-se la regele său cu misiunea neîndeplinită.
18. Cum Nicanor, comandantul trimis în expediţie după Bacchides, a pierit împreună cu oastea lui.
19. Cum Bacchides, trimis din nou împotriva Iudeii, a ieşit de astă dată învingător.
20. Cum a căzut în luptă Iudas.

Cartea aceasta cuprinde un interval de **o sută** şaptezeci de ani.

60

CAPITOLUL I

După ce a pus capăt dominaţiei perşilor şi a orânduit lucrurile în Iudeea, cum am spus mai înainte, Alexandru cel Mare s-a stins din viaţă. împărăţia lui a fost împărţită între urmaşii săi: Antigonos[1] a primit Asia, Seleucos[2], Babilonul şi popoarele învecinate, Lysimachos[3], ţările Hellespontului. Cassandros[4] a ocupat Macedonia, iar Ptolemeu, fiul lui Lagos, s-a ales cu Egiptul. întrucât aceştia s-au învrăjbit între ei din râvna fiecăruia pentru supremaţie, au izbucnit războaie de lungă durată, care au pricinuit mari daune oraşelor, făcând ca mulţi cetăţeni să-şi piardă viaţa. Aşa a păţit mai cu seamă Siria în timpul domniei lui Ptolemeu, fiul lui Lagos*, supranumit Soter (adică Salvatorul), dovedindu-se contrariul poreclei sale. El a ocupat Hierosolyma prin fraudă şi trădare. Sub pretextul că vroia să aducă o jertfă, regele a pătruns în oraş în ziua Sabatului, fără să-1 împiedice iudeii (de vreme ce nu-l socoteau duşman), pe de o parte fiindcă nu se aşteptau să le pricinuiască vreun rău, pe de altă parte fiindcă din pricina sărbătorii şi a răgazului sfânt, ei nu puteau să întreprindă nimic. Regele a subjugat oraşul cu uşurinţă şi l-a tratat mişeleşte şi cu cruzime. în sprijinul spuselor noastre vine mărturia lui Agatharchides din Cnidos[6], care a scris o istorie a

' Antigonos I Monophthaimos (382-301 î.e.n.), general macedonean, strategul Asiei după moartea lui Alexandru cel Mare.
[2] Seleucos I Nicator, suveran al Regatului Seleucid (305-281 î.e.n.), întemeietorul dinastiei Seleucizilor. regi ai Siriei.
* Lysimachos (360-281 î.e.n). strateg şi rege al Tracici, cu capitala la Lysimachia, fundată de el.
[4] Cassandros (355-297 î.e.n). fiul lui Antipatros, regentul Macedoniei, al cărei rege devine (305 î.e.n.).
' Ptolemeu 1 Soter, rege al Egiptului elenistic (305-283 î.e.n), întemeietorul dinastiei Lagizilor (305-30 î.e.n.).
' Agatharchides din Cnidos (200-120 î.e.n.), istoric, geograf şi filolog grec care a trăit la curtea Ptolemeilor din Alexandria, autorul unei istorii a Asiei (10 cărţi) şi a Europei (49 cărţi), ocupându-se de Diadohi (urmaşii lui Alexandrii cel Mare).

61

Diadohilor lui Alexandru, confirmând faptul că ne-am pierdut libertatea din pricina superstiţiei noastre, prin următoarele cuvinte: „Există aşa-numitul popor al iudeilor, care, locuind în Hierosolyma, oraş mare şi fortificat, s-a lăsat subjugat de Ptolemeu fiindcă a refuzat să pună mâna pe arme, supunându-se domniei sale crude de dragul unei superstiţii." Agatharchides a amintit acest lucru despre poporul nostru. Capturând aşadar numeroşi oameni, fie din munţii Iudeii şi împrejurimile Hierosolymei, fie din Samaria şi muntele Garizim. i-a strămutat pe toţi în Egipt. întrucât din răspunsul dat solilor lui Alexandru cel Mare după victoria lui asupra lui Darius a priceput că locuitorii Hierosolymei se distingeau prin respectarea cu sfinţenie a jurământului şi prin fidelitatea lor, i-a înrolat pe **mulţi** dintre ei în garnizoanele fortăreţelor, Ie-a dat aceleaşi drepturi ca şi macedonenilor din Alexandria, punându-i să facă legământ că atât ei, cât şi urmaşii lor să rămână mereu credincioşi. Chiar şi din rândul celorlalţi iudei, nu puţini au fost cei ce după aceea au plecat de bunăvoie în Egipt, atraşi fie de fertilitatea pământului, fie de dărnicia Ptolemeilor. Dar între samariteni şi urmaşii iudeilor care erau hotărâţi să-şi păstreze cu străşnicie datinile strămoşeşti, au izbucnit războaie, deoarece hierosolymitanii susţineau că templul .lor era sfânt şi numai acolo se aduceau jertfe, în timp ce samaritenii pretindeau acelaşi lucru despre templul lor, situat pe muntele Garizim.

CAPITOLUL II

1. După ce Alexandru a domnit doisprezece ani. iar urmaşul său, Ptolemeu Soter', vreme de patruzeci de ani, pe

' Ptolemeu I Soter. întemeietorul dinastiei Lagizilor. a **fost oficial** suveranul l:giptului **elenistic** între 305 şi 283 î.e.n.. dar Mavius .losephus socoteşte anii domniei sale de la moartea regelui macedonean Alexandru **III (336-323 î.e.n). Urmaşul** sau. Ptolemeu II Philadclphos (283-246 î.e.n), a Cost coregent din 285 î.e.n.. ctitorul Bibliotecii din Alexandria, la sugestia filosofului şi omului politic atenian, refugiat la curtea lui. Demetrios din Faleron (344-280 î.e.n.).

62

tronul Egiptului s-a urcat Philadelphos, care a cârmuit treizeci şi nouă de ani. El s-a ocupat de tălmăcirea în limba greacă a legilor iudaice şi a eliberat din robia egipteană o sută douăzeci de mii de hierosolymitani, din următorul motiv. Demetrios din Faleron, mai-marele bibliotecarilor regelui, s-a străduit din răsputeri să strângă laolaltă toate cărţile din lume, cumpărându-le de pretutindeni pe cele despre care ştia că erau adecvate studiului şi desfătării, fireşte, cu dezlegarea regelui (stăpânit de pătimaşa dorinţă de colecţionare a scrierilor). întrebat o dată la câte mii se ridica numărul cărţilor pe care le strânsese deja, el i-a răspuns că erau vreo două sute de mii, dar trăgea nădejdea să ajungă până la cinci sute de mii. L-a înştiinţat că iudeii deţin multe cărţi despre legile

proprii, demne să fie cercetate şi să facă parte din biblioteca regală, dar ele erau scrise în graiul şi alfabetul ebraic, aşa că vor întâmpina greutăți serioase la tălmăcirea lor în limba greacă. Deşi scrierea iudeilor este aproape la fel cu cea a sirienilor, iar limbile lor se aseamănă, graiul şi scrisul lor au un caracter aparte. Totuşi - a mai adăugat el - nimeni nu-1 împiedică pe rege, care are şi mijloacele băneşti pentru înfăptuirea acestui lucru, să se îngrijească de traducerea cărților ebraice, pentru ca să le aibă în biblioteca lui. Râvna lui Demetrios de a colecționa cărți fiind pe placul regelui, el a scris Marelui Preot, să-i facă rost de ele.
2. Un anume Aristeu, prieten care se bucura de o deosebită prețuire datorită cumpătării sale față de suveran, intenționase adesea mai demult să-1 roage pe rege să-i slobozească din robie pe iudeii care se aflau în împărăția lui. Socotind că acum era momentul potrivit să-şi înainteze cererea, şi-a înfățişat mai întâi planul comandantului gărzii de corp a regelui, Sosibius Tarentinul, şi lui Andreas, rugându-i pe cei menționați de noi să-i sprijine demersul. După ce a primit încuviințarea propunerii sale, Aristeu s-a dus la Ptolemeu şi i-a cuvântat astfel: „Nu se cade, o, rege, să ne amăgim singuri, ci să dăm la iveală adevărul. Deoarece ne dăm osteneala ca nu numai să transcriem, ci să şi tălmăcim legile ebraice de dragul tău, cum putem oare să facem aşa ceva câtă vreme atâția iudei sunt robi în împărăția ta? Nu va fi greu pentru mărinimia şi bunătatea ta să-i scapi de această pacoste, mai ales că din stăruitoarele cercetări făcute de mine am conchis că Dumnezeu, care Ie-a dat

legile acestea, este unul şi acelaşi cu cel ce-ți călăuzeşte domnia. Fiindcă prin Dumnezeu, Creatorul lumii întregi, la care ne închinăm şi noi, îl menționăm într-adevăr pe Zeus[2], numit astfel de la Ființă, întrucât datorită lui ființăm cu toții. Ca să-l cinstim cum se cuvine pe Zeus, trimite în patria lor pe închinătorii lui Dumnezeu, ca ei să poată trăi acolo unde s-au născut. Să nu-şi închipuie Maiestatea Voastră că fac această rugăminte deoarece mă înrudesc cumva cu acest popor sau sunt odrasla lui! Numai datorită faptului că noi, toți oamenii, suntem făpturile lui Dumnezeu şi ştiind bine că binefăcătorii sunt pe placul lui, te îndemn să faci bine!"
3. De îndată ce Aristeu a rostit aceste vorbe, regele 1-a privit cu chipul vesel şi surâzător, apoi l-a întrebat: „Câte mii crezi că sunt cei ce urmează să fie dezrobiți?" Aflat din întâmplare în preajma lor, Andreas a răspuns că erau cu puțin mai mult de o sută de mii. „Darul pe care mi-1 ceri nu este aşadar atâta de mic!", a zis regele. Dar când Sosibius şi cei prezenți au susținut că se cuvenea să-şi arate gratitudinea prin dărnicia față de Dumnezeu, care îi dăruise domnia, regele şi-a dat bucuros încuviințarea şi a poruncit ca la următoarea soldă să se plătească suma de o sută douăzeci de drahme pentru fiecare captiv supravegheat de ei. Privitor la cererea lor, Ptolemeu a promis că va da un decret mărinimos, care vine în întâmpinarea propunerii lui Aristeu şi a voinței lui Dumnezeu. A explicat că el voia astfel să-i elibereze nu numai pe cei târâți în captivitate de tatăl lui şi de oştenii săi, ci şi pe cei ce fuseseră aduşi mai înainte în regat sau sosiseră abia după aceea. Chiar şi când i s-a comunicat că această dezrobire va costa mai mult de patru sute de talanți, el s-a învoit numaidecât. Ca să se dovedească deosebita mărinimie a regelui, s-a hotărât să se păstreze o copie a acestui decret. El era formulat în felul următor: „Cei care I-au însoțit pe tatăl meu în expediția lui împotriva Siriei şi Feniciei şi după devastarea Iudeii au adus cu ei robi în oraşele noastre sau la sate să le redea libertatea. Să fie dezrobiți totodată şi toți iudeii veniți mai înainte în regatul
[!] în original întâlnim un intraductibil joc de cuvinte între Zena, acuzativul neatic al numelui lui Zeus, şi *:en,* infinitivul verbului grecesc *zao* = a trăi. Admiratorii iudeilor nu considerau monoteismul lor în flagrantă contradicție cu filosofia greacă din mediul cosmopolit al Alexandriei.

meu, aşijderea cei ce au fost aduşi recent. Stăpânii care fac această dezrobire vor primi pentru fiecare rob în parte câte o sută douăzeci de drahme, pe care oştenii îi vor încasa împreună cu solda, ceilalți urmând să primească prețul răscumpărării din vistieria regală. Am convingerea că ei au fost luați prizonieri prin încălcarea voinței tatălui meu şi a dreptății şi că țara robilor a căzut pradă bunului-plac al oştenilor, care au tras mari foloase de pe urma aducerii lor în Egipt. Aşadar, de dragul dreptății şi din compasiune față de nişte nedreptățiți, supuşi asupririlor, decretez ca toți cei ce au în slujba lor robi iudei să-i elibereze, stăpânul primind în schimb răscumpărarea menționată mai sus; şi să nu îndrăznească nimeni să se împotrivească prin vicleşug acestei porunci. Vreau ca, în termen de trei zile de la emiterea decretului, cei vizați de el să se prezinte la dregători spre a ie arăta robii. Socot că astfel nu tni-am făcut decât datoria. Cât priveşte cei ce nu dau ascultare decretului de față, numele lor poate fi denunțat de oricine este dispus s-o facă, iar averile acestora vor fi confiscate, intrând în vistieria regală." Când decretul a fost citit în fața regelui, singura lui dorință a fost să se asigure soarta celor care veniseră mai înainte sau fuseseră aduşi după aceea, lăsând ca şi ei să beneficieze de bunătatea şi dărnicia lui. A poruncit apoi ca suma strânsă pentru plata răscumpărării să fie împărțită la fiecare funcționar şi trezorier regal. Acestea au fost înfăptuite numaidecât, aşa că ordinele regelui s-au îndeplinit într-un răstimp nu mai mare de şapte zile. Suma cheltuită cu prilejul răscumpărării a depăşit patru sute şaizeci de talanți: stăpânii au pretins chiar şi pentru copii câte o sută douăzeci de drahme, întrucât regele poruncise ca suma să fie dată nominal când scrisese ca plata să se facă pe cap de om.
4. Cum au fost înfăptuite în chip strălucit hotărârile regelui, acesta i-a poruncit lui Demetrios să-şi formuleze într-o petiție cererea sa privitoare la cărțile iudeilor. Căci Ptolemeii nu şi-au lăsat niciodată treburile administrative la voia întâmplării, ci le-au înfăptuit pe toate cu multă osârdie. Am găsit de cuviință să prezint nu numai cererea lui Demetrios şi copia scrisorilor schimbate cu acel prilej, ci şi marele număr al daniilor, cu cheltuielile făcute pentru fiecare, astfel ca toți să constate neasemuita frumusețe a lucrărilor şi din măreția operelor să

65
reiasă măiestria fiecăruia dintre meşterii făuritori. Copia cererii sale sună în felul următor:
DEMETRIOS CĂTRE MARELE REGE:
„Fiindcă mi-ai dat mie, o, rege, sarcina să-ţi întregesc biblioteca prin cărţile care merită să facă parte din ea şi să mă îngrijesc de achiziţionarea celor care mai lipsesc, mi-am dat to'ată osteneala în această privinţă şi te previn că printre cele absente figurează şi cărţile de legi ale iudeilor. Dar acestea folosesc caracterele ebraice şi, fiind scrise în limba ţării lor, nu pot fi înţelese de noi. Ele pot să pară întrucâtva mai puţin importante, fiindcă regeasca ta grijă nu s-a revărsat încă asupra lor. Se cuvine totuşi ca discernământul tău să se aţintească chiar şi spre ele. Căci această legislaţie a fost întocmită cu cea mai adâncă înţelepciune şi dovedeşte atâta curăţie a moravurilor încât s-ar putea zice că provine de la Dumnezeu însuşi. De aceea, aşa cum mărturiseşte Hecateu din Abdera[3], ea n-a fost pomenită nici de poeţi, nici de autorii de scrieri istorice şi nici de cei ce se călăuzesc după preceptele sale, fiind atâta de castă încât nu are ce căuta în gura păcătoşilor. Ca atare, dacă ai în vedere acest lucru, o, rege, scrie-i Marelui Preot al iudeilor să-ţi trimită din fiecare seminţie câte şase bătrâni, care cunosc cel mai bine aceste legi. După ce am aflat de la ei sincer şi în deplin acord conţinutul exact al cărţilor acelora, vom fi în stare să-ţi îndeplinim dorinţa într-o măsură demnă de tine!"
5. Când Demetrios a adus petiţia cerută, regele i-a poruncit să scrie despre asta Marelui Preot Eleazar şi totodată să-i vestească eliberarea robilor iudei care slujeau în Egipt. I-a dăruit de asemenea cincizeci de talanţi de aur, ca să facă din ei vase, cupe şi pocale pentru libaţii, precum şi o mare mulţime de pietre preţioase, dând ordin supraveghetorului lădiţelor de nestemate să îngăduie meşterilor să le aleagă după placul lor. Regele a trimis pentru aducerea jertfelor şi celelalte trebuinţe ale templului chiar şi bani până la o sută de talanţi. Voi descrie daniile şi felul cum a fost făurită fiecare lucrare în parte abia

[3] Hecateu din Abdera (a doua jumătate a sec. IV-prima jumătate a sec. III î.e.n.). adept al teoriei originii orientale a filosofiei greceşti, autorul unor lucrări istorice fanteziste despre Kgipt şi despre hiperboreeni.

H nă ce voi reda copia scrisorii trimise Marelui Preot Eleazar, are a obţinut înalta sa funcţie în următoarea împrejurare. Când a murit Marele Preot Onias, i-a urmat fiul său Simon, care a fost supranumit Justul, datorită pe de o parte smereniei lui faţă de Dumnezeu, pe de altă parte, bunăvoinţei sale faţă de concetăţeni. La stingerea lui din viaţă, a lăsat un fiu nevârstnic, numit Onias, aşa că pontificatul a revenit fratelui său Eleazar, despre care am vorbit. Ptolemeu i-a scris în felul următor:
REGELE PTOLEMEU SALUTĂ PE MARELE PREOT ELEAZAR!
„în regatul meu locuiesc mulţi iudei, capturaţi de perşii care au stăpânit mai înainte şi cinstiţi de tatăl meu cum se cuvine. Pe unii i-a destinat serviciului militar cu soldă mare, pe alţii, veniţi îndeobşte în Egipt împreună cu el, i-a trimis să păzească fortăreţele, spre a-i înspăimânta pe egipteni. în timpul domniei mele, m-am purtat omeneşte cu toţi supuşii mei, mai ales cu concetăţenii tăi. Am eliberat din robie peste o sută de mii dintre ei, plătind stăpânilor lor răscumpărarea din veniturile mele. Pe sloboziţii care atingeau vârsta când puteau să mânuiască armele i-am înrolat în oştirea mea. Pe câţiva dintre ei, aflaţi în jurul meu, care îmi inspirau încredere prin fidelitatea lor, i-am ridicat chiar şi la rangul de curteni, gândindu-mă că îmi atrag favoarea Domnului prin daniile mari închinate Lui. Spre a-1 mulţumi pe El şi pe toţi iudeii din lumea întreagă, am hotărât să interpretez şi să tălmăcesc în limba elină cărţile voastre de legi, avându-le astfel în biblioteca mea. Ar fi frumos din partea ta să-mi alegi din fiecare seminţie câte şase oameni bătrâni care, datorită vârstei înaintate, sunt buni cunoscători ai legilor voastre, putând să le explice pe îndelete. Mă aştept ca, prin această înfăptuire a mea, să dobândesc faima cea mai mare. în vederea unor discuţii amănunţite, ţi-1 trimit pe Andreas, comandantul gărzii mele de corp, împreună cu Aristeu, amândoi bucurându-se de preţuirea mea deosebită. Prin ei îţi expediez şi o sută de talanţi de argint, ca dar adus templului, ca să facă faţă jertfelor şi altor nevoi. Mi-ai face o neasemuită plăcere dacă-mi vei scrie ce anume mai doreşti de la noi!"
66
67
6. Când a primit această scrisoare a regelui, Eleazar i-a dat următorul răspuns foarte recunoscător:
MARELE PREOT ELEAZAR SALUTĂ PE REGELE PTOLEMEU!
„Dacă tu, deopotrivă cu regina Arsinoe şi copiii tăi, sunteţi sănătoşi, mă declar mulţumit în toate privinţele. Ţi-am încuviinţat cu mare bucurie hotărârea, după primirea scrisorii pe care am citit-o în mijlocul mulţimii chemată anume s-o asculte, făcând-o să recunoască pietatea ta faţă de Dumnezeu. Am arătat poporului pocalele trimise de tine, douăzeci de aur şi treizeci de argint, aşijderea cele cinci vase mari şi masa hărăzită primirii prinosurilor şi aducerii jertfelor, ca şi celelalte daruri folositoare templului, o dată cu cei o sută de talanţi aduşi de Andreas şi Aristeu, nespus de preţuiţii tăi prieteni, bărbaţi cinstiţi şi instruiţi, cu adevărat demni de virtutea cu care eşti înzestrat. Află că-ţi dorim doar ce este spre binele tău, aducându-ţi mulţumiri mai presus de puterile noastre: concetăţenii mei sunt datori să-ţi mulţumească în fel şi chip pentru binefacerile tale. Ca atare, am adus numaidecât jertfe pentru tine, sora[4], copiii şi prietenii tăi, iar mulţimea împreună cu .mine am stăruit pe lângă Dumnezeu să-ţi împlinească tot ce-ţi doreşte inima, regatul tău să trăiască mai departe în pace şi să fie încununată de succes tălmăcirea legilor noastre, având încheierea dorită de tine. Din fiecare seminţie am ales

câte şase bătrâni, urmând ca ei să fie trimişi împreună cu cărţile de legi. Lăsăm în seama evlaviei şi a spiritului tău de dreptate ca, după terminarea tălmăcirii lor, să ne înapoiezi aceste cărţi, îngrijindu-te de sănătatea celor care ţi le-au adus. Rămâi cu bine!"

7. Aceasta a fost scrisoarea de răspuns a Marelui Preot. N-am socotit necesar să arăt cum se chemau cei şaptezeci şi doi de bătrâni pe care Eleazar i-a trimis împreună cu cărţile de legi (căci scrisoarea conţinea şi numele acestora). Nu mi s-a părut însă de prisos să descriu strălucirea şi bogăţia daniilor aduse de

[1] Potrivit vechiului ritual faraonic, această soră a ajuns regină a Egiptului Lagid prin căsătoria cu fratele ei, Ptolemeu II (278 î.e.n.). prima lui soţie. Arsinoe I. fiind repudiată şi exilată la Coptos. Arsinoe II a devenit mama lui Ptolemeu III şi a Berenicei.

rege lui Dumnezeu, deoarece cred că se cuvine ca evlavia lui ptolemeu să fie cunoscută de toată lumea. Regele nu s-a mărginit să facă cheltuieli mari pentru daniile sale, ci a venit el însuşi în mijlocul artiştilor, să supravegheze lucrările lor, neîngăduind ca ele să fie executate neglijent şi cu nepăsare. Doresc să înfăţişez măreţia fiecărui obiect în parte nu pentru că naraţiunea istorică pretinde aşa ceva, ci numai ca să permit cititorilor mei să-şi dea seama de dragostea de frumos şi de dărnicia regelui.

8. Ţin să mă ocup mai întâi de descrierea mesei. Intenţia regelui era să facă una din cale-afară de mare. A poruncit să se afle dimensiunile mesei din Hierosolyma, aşa cum era ea şi dacă se putea închgheba una mult mai mare. Când a cunoscut mărimea ei şi faptul că nimic nu-i împiedica să făurească altă masă mult mai voluminoasă, a spus că dorea s-o facă de cinci ori pe atâta. Dar de teamă că, din pricina supradimensionării, ea ar putea deveni de prisos (deoarece regele vroia ca daniile sale închinate Domnului să nu fie piese de muzeu, ci să servească aievea la slujbele sfinte), a socotit că preferabil era ca noua masă să nu fie mai mare decât cealaltă, care căpătase proporţii modeste nu din lipsă de aur. S-a gândit să n-o depăşească pe cea dintâi prin mărime, ci s-o întreacă cu mult prin varietatea şi frumuseţea materialelor folosite. înzestrat cu o adâncă pătrundere a tuturor lucrurilor din natură şi priceput în închipuirea unor forme noi şi minunate, regele însuşi a desenat cu multă râvnă schiţele născocirilor sale şi Ie-a arătat meşterilor, cărora Ie-a cerut să lucreze după ele, cizelând întocmai redarea modelelor decorative.

9. După ce au folosit întocmai îndrumările primite, meşterii au creat o masă făcută în întregime din aur curat, lungă de doi coţi, lată de un cot şi înaltă de un cot şi jumătate. Marginea care depăşea suprafaţa mesei era îndoită la colţuri şi cu ornamente împletite, prevăzute în trei colţuri cu cizeluri minunate. Ele aveau o formă triunghiulară şi fiecare colţ păstra aceeaşi ordine, încât prin schimbarea poziţiei, de oriunde le-ai fi privit, aspectul lor era acelaşi. Dacă partea inferioară a mesei era frumos modelată, cu o şi mai mare iscusinţă fusese lucrată partea ei superioară, cea mai aptă de a fi privită şi admirată. Acolo unde îmbinarea ambelor părţi ieşea mai bine în evidenţă,

6')

nici unul din unghiurile care erau în număr de trei, cum am spus mai înainte, nu părea mai mic când se schimba poziţia mesei. în găurile cordoanelor împletite, prinse cu agrafe de aur, erau incrustate pietre preţioase, dispuse într-o ordine schimbată. în marginea exterioară, aflată în raza vederii, erau înfipte pieziş nişte nestemate împodobite, de formă ovală, legate între ele prin nişte crenguţe dese, sculptate de jur împrejurul mesei. Dedesubtul medalioanelor ovale şerpuia o cunună alcătuită din felurite roade, aşa cum apar ele în natură, întruchipând ciorchini de struguri atârnaţi pe vrejuri, spice de grâu înmănuncheate şi rodii ascunse printre acestea. Pietrele preţioase reproduceau fidel culoarea naturală a fiecăruia dintre roadele amintite, fiind fixate împrejurul mesei printr-un chenar de aur. Dedesubtul cununii se afla un nou şir de medalioane ovale şi de crenguţe împletite, Ia fel ca deasupra, astfel încât, dacă ai fi privit lucrarea dintr-o latură sau alta, ea prezenta aceeaşi varietate şi frumuseţe: nu întâlneai aşadar nici o deosebire în ordinea detaliilor la marginea mesei şi a decoraţiunilor împletite, în oricare poziţie meşteşugul vădindu-se acelaşi, de la tăblie până la picioare. Se mai adăuga o placă de aur, lată de patru degete şi străbătându-i lăţimea întreagă, căci acolo erau împlântate picioarele mesei, prinse de tăblie cu cârlige şi ţinte; de aceea, noutatea măiestriei şi strălucirea ei se păstrau oricum ai fi întors masa. în tăblia mesei erau săpate meandre care aveau incrustate în mijlocul lor, aidoma stelelor, pietre preţioase de felurite culori: rubine şi smaralde, încântând ochii prin strălucirea revărsată de ele, precum şi alte nestemate care, datorită valorii lor deosebite, erau râvnite de toţi. De-a lungul meandrelor şerpuia o împletitură ca o leasă care avea în mijlocul ei un fel de romb acoperit cu cristal şi chihlimbar, izbutind prin alăturarea lor să delecteze sufletele privitorilor. Picioarele mesei întruchipau în capătul de sus imitaţia unui crin cu petalele înclinate, astfel că staminele galbene ce se înălţau în interior erau vizibile. Baza picioarelor mesei era alcătuită dintr-un rubin lat de o palmă, care închipuia un piedestal cu o grosime de opt degete, unde erau împlântate picioarele. Fiecare picior, cizelat cu multă migală şi hărnicie, avea ornamente reprezentând iederă, viţă de vie şi struguri, cu o lucrătură atât de iscusită încât nu se deosebeau de modelele reale: prin

subtilitatea şi măiestria execuţiei lor, ai fi zis că se mişcau uşor în bătaia vântului, părând să fie mai degrabă opera naturii decât a artei care o imită. Lucrarea fusese concepută astfel ca întreaga masă să aibă în întregime trei părţi, care erau însă atât de bine împreunate încât nu se putea distinge locul îmbinării lor. Grosimea mesei nu era mai mare de o jumătate de cot. Această danie dovedea cu prisosinţă dărnicia regelui prin scumpătatea materialului folosit, prin varietatea ornamentaţiei şi prin iscusita imitare a firii în arta cizelării; ca atare, chiar dacă n-a putut s-o întreacă în mărime pe cea dintâi, o depăşea cu mult prin noutatea lucrării, prin strălucirea decoraţiilor şi frumuseţea aspectului ei aparte.

10. Mai erau apoi două vase de aur voluminoase, care aveau solzi sculptaţi de la bază până la brâu, în spiralele lor fiind incrustate felurite pietre preţioase. Deasupra şerpuiau un meandru înalt de un cot, alcătuit din nestemate cu forme variate şi finisare iscusită. De acolo până Ia marginea vasului, erau sculptate nişte crenguţe în cutele cărora apăreau romburi. La jumătate, vasele aveau paveze de patru degete făcute din pietre preţioase, care contribuiau şi mai mult Ia frumuseţea şi găteala lor. Buza vaselor era tivită de jur împrejur cu petale de crin, floricele şi cârcei de viţă de vie, aidoma unor cununi. Aşa au fost făcute cele două vase mari, care măsurau două amfore*, întrecând în strălucire oglinzile de argint, ele reproduceau mai limpede chipurile decât acestea. în afara lor, regele s-a îngrijit de procurarea altor treizeci de pocale făcute numai din aur, împodobite cu iederă şi viţă de vie, iscusit lucrate, fără să aibă însă pietre preţioase. Aceste obiecte de artă dovedeau nu numai neasemuitul talent al artiştilor, ce străluceau în meşteşugul lor, ci în şi mai mare măsură deosebita râvnă şi dărnicie a regelui, care îi ajutase să atingă culmea perfecţiunii. El pusese cu prisosinţă la îndemâna meşterilor atât banii necesari, cât şi preţiosul său timp destinat administrării treburilor publice, luând parte personal la munca lor, spre a urmări îndeaproape realizarea întregii lucrări. Astfel a fost stimulat zelul meşterilor care, având în faţă pilda regelui, ş-au aplecat asupra muncii lor cu şi mai mare stăruinţă.

[5] Amfora avea 26 de I.

11. Aşadar, acestea au fost daniile trimise de Ptolemeu la Hierosolyma. Marele Preot Eleazar le-a aşezat în templu, a acordat cinstea cuvenită celor care le-au adus şi, dându-le darurile cuvenite regelui, i-a lăsat să plece la suveranul lor. Nici nu s-au întors bine la Alexandria şi Ptolemeu, care aflase între timp că sosiseră împreună cu cei şaptezeci de bătrâni, a chemat de îndată la el pe solii săi Andreas şi Aristeu. Aduşi înaintea lui, aceştia i-au înmânat scrisoarea Marelui Preot, răspunzând ia toate întrebările care le-au fost puse. Nerăbdător să stea de vorbă cu bătrânii veniţi din Hierosolyma spre a tălmăci legile iudeilor, regele a poruncit să plece celor ce aşteptau să fie primiţi pentru trebuii curente, fapt neobişnuit, care încălca tradiţia curţii sale. Cei chemaţi în audienţă erau primiţi în a cincea zi, iar solii, după o lună de aşteptare. Atunci el i-a îndepărtat pe ceilalţi, ca să-i primească pe trimişii lui Eleazar. De îndată ce bătrânii au intrat la rege şi i-au transmis darurile Marelui Preot, aducând pergamentul pe care legile erau scrise cu litere de aur, acesta i-a şi întrebat despre cărţi. Când ei le-au dat la iveală, după înlăturarea învelişului, suveranul a admirat multă vreme fineţea pergamentului şi iscusita lor îngemănare (atât de bine erau îmbinate cărţile). Apoi a mulţumit celor care veniseră la el, aducând mulţumiri şi mai mari lui Dumnezeu, de Ia care proveneau aceste legi. Când bătrânii împreună cu cei de faţă i-au urat cu glas tare să aibă parte numai de bine, regele a vărsat lacrimi de bucurie. Aşa a hotărât firea, ca marea bucurie şi tristeţea adâncă să se dezvăluie pe aceeaşi cale. Din porunca regelui, cărţile au fost înmânate dregătorilor însărcinaţi cu păstrarea lor şi abia atunci el şi-a îmbrăţişat oaspeţii, spunându-le că se cuvenea ca mai întâi să le vorbească despre scopul drumeţiei lor şi după aceea să le dea bineţe. Le-a făgăduit că 3 ziua sosirii lor va căpăta o însemnătate aparte, încât o va sărbători în fiecare an, cât va mai trăi. Soarta a făcut ca ziua sosirii lor să coincidă cu cea în care a obţinut el victoria navală asupra lui Antigonos. I-a poftit apoi pe bătrâni să ia masa cu el j şi le-a dat cea mai bună găzduire în vecinătatea reşedinţei • regale.

12. Nicanor, dregătorul însărcinat cu primirea oaspeţilor. I-a chemat pe Dorotheus, care se ocupa de întreaga tihnă a I acestora, poruncindu-i să asigure fiecărui musafir mijloacele |

necesare traiului zilnic. Cu acest prilej, regele a procedat în felul următor. în fiecare oraş unde bucatele nu erau gătite identic exista câte un dregător care avea grijă ca oaspeţilor să li se pună la îndemână toate bucatele cu care erau obişnuiţi să se ospăteze după pofta inimii, ca să nu se simtă deloc ca nişte străini. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu bătrânii aceştia: Dorotheus, care cunoştea bine bucatele lor preferate, a avut mare grijă de ei în orice privinţă. Nicanor a făcut toate pregătirile pentru primirea musafirilor, aşezându-i la mese gemene, potrivit dispoziţiilor regelui. A poruncit ca jumătate dintre ei să stea la o masă în prejma suveranului, cealaltă jumătate la

o altă masă, în fața lui, fără să se omită nimic pentru cinstirea invitaților. După ce aceştia şi-au ocupat locurile, i-a cerut lui Dorotheus să servească masa aşa cum se desfăşoară ea de obicei în ludeea, slujindu-i la fel. Aşadar, crainicii sacri, sacrificatorii şi cei ce obişnuiau să invoce zeii au fost îndepărtați şi unul dintre oaspeți, preotul numit Elissaeus, a fost poftit să rostească rugăciunea. Acesta a păşit în mijlocul adunării şi s-a rugat pentru rege şi pentru supuşii lui. Apoi au aplaudat cu toții bucuroşi, aclamându-l pe rege, şi au început ospățul. Când i s-a părut că era momentul potrivit, regele a introdus o pauză în care a început să mediteze, punând fiecăruia întrebări despre fenomenele naturii sau despre cercetările filosofice. întrucât la toate problemele discutate a primit răspunsuri adecvate, regele a rămas încântat, repetând ospățul timp de douăsprezece zile. Cine doreşte să cunoască îndeaproape temele dezbătute în timpul acestor ospețe regeşti poate să le afle din cartea scrisă anume de Aristeu."

13. Bătrânii au stârnit admirația regelui, dar şi a filosofului Menedemos, şi l-au făcut pe acesta să recunoască existența providenței divine, care îndrumă şi conduce toate lucrurile, insuflându-!e forța şi frumusețea vorbirii. Cu aceasta au luat

* Aristeu este protagonistul unui roman istoric despre cea mai veche traducere grecească a Scrierilor Sfinte ale **evreilor,** realizată de decanii de vârstă ai triburilor evreieşti Ia porunca **lui** Ptolemeu II I'hiladelphos (282 î.e.n). Titlul ci. *Septanta,* provine de la cei „Şaptezeci" (şi doi) de **tălmăcitori,** câte şase din fiecare trib. Traducerea ei latinească ulterioară se numeşte *Sepiuuginia.* Anonimul autor al romanului lui Aristeu este un admirator grec al iudaismului. **Filosoful** iudeu Filon din Alexandria cunoştea cartea pe care Flavius .losepluis o **foloseşte în** acest capitol din lucrarea sa monumentală.

sfârşit dezbaterile filosofice. Regele a recunoscut că sosirea lor i-a adus mari foloase, întrucât 1-a învățat cum să-şi cârmuiască regatul. A poruncit să se dea câte trei talanți fiecăruia şi să fie aleşi oamenii care să-i însoțească la locul găzduirii lor. După trei zile, Demetrios i-a luat pe oaspeți şi a străbătut cu ei şapte stadii de-a lungul unui dig care ducea către o insulă[7] marină, a trecut peste un pod şi s-a îndreptat către latura ei de miazănoapte, strângându-i într-o casă clădită aproape de țărm, care Ie oferea dorita linişte pentru contemplarea lucrurilor. Cum au sosit acolo, i-a rugat ca, după ce li s-a pus la îndemână tot ce aveau nevoie pentru traducere, să treacă neîntârziat la datoria lor. Bătrânii au început cu multă râvnă treaba de tălmăcire fidelă a legilor şi au muncit zilnic până la ora a noua. Atunci îşi satisfăceau nevoile lor trupeşti cu toate mijloacele de trai de care dispuneau din belşug. Căci Dorotheus era dator să aducă, la porunca regelui, mâncăruri gătite pentru propria lui masă. Dis-de-dimineață veneau la palat, dădeau binețe lui Ptolemeu, făceau cale-ntoarsă şi-şi spălau mâinile în apa mării, purificându-se, spre a trece iarăşi la tălmăcirea legilor. Transcrierea şi tălmăcirea legilor a durat în total şaptezeci de zile. întrunind apoi pe toți iudeii chiar în lăcaşul unde fuseseră traduse legile, Demetrios le-a citit înaintea traducătorilor lor. Adunarea bătrânilor care interpretaseră legile a încuviințat traducerea şi 1-a lăudat pe Demetrios pentru găselnița lui, mulțumită căreia au descoperit ei înşişi multe lucruri deosebit de bune. L-au rugat apoi ca legile să fie citite şi în fața cârmuitorilor săi şi cu toții, atât preoții cât şi cei mai bătrâni dintre tălmăcitori, precum şi fruntaşii ținuturilor, şi-au exprimat dorința ca traducerea să rămână ca acum, fără schimbări, fiindcă era reuşită. Părerea lor a fost acceptată de toți, dar s-a hotărât ca acolo undecineva observă că s-a adăugat ceva în lege sau, dimpotrivă, s-a strecurat o omisiune, să se revadă iarăşi textul, apoi să se facă îndreptarea lui. A fost o prevedere înțeleaptă, întrucât, după ce era socotită corectă, traducerea rămânea definitivă.

[7] Insula din preajma portului Alexandriei Egiptului, legată de continent în 285 î.e.n. printr-un dig lung de 13 km., este Pharos, unde Sostratos din Cnidos a **înălțat** turnul Far, terminat tot în timpul domniei lui Ptolemeu II Philadelphos, la fel ca Museionul şi Biblioteca pentru care a fost realizată *Seplanta.*

14. Regele era bucuros că şi-a văzut planul îndeplinit, dar bucuria lui a crescut şi mai mult când i-au fost citite legile, rămânând uimit de discernământul şi înțelepciunea legiuitorului. L-a întrebat aşadar pe Demetrios cum a fost cu putință ca o asemenea legislație admirabilă să nu fie pomenită nici de istorici, nici de poeți. Demetrios i-a răspuns că asta se datora faptului că nimeni n-a îndrăznit să se atingă de ele întrucât erau divine, iar cei care au încercat aşa ceva au fost pedepsiți de Dumnezeu. I-a arătat apoi regelui că Theopompos[8], care a vrut să preia ceva din aceste legi pentru istoria lui, şi-a pierdut mințile timp de o lună de zile. în clipele lui de luciditate, l-a înduplecat pe Dumnezeu să-1 ierte, căci a bănuit de unde îi provenea nebunia. Chiar şi în vis a văzut că nenorocirea i se întâmplase fiindcă s-a atins de tainele divine şi a vrut să le dezvăluie vulgului profan; şi-a recăpătat judecata de îndată ce a renunțat la proiectul său. A mai povestit că poetul tragic Theodectes", atunci când a vrut să menționeze într-o piesă a sa ceva din conținutul Cărților sfinte, a fost lovit de o boală de ochi numită albeață şi, recunoscând care era cauza, s-a însănătoşit prin mila lui Dumnezeu.

15. După ce a primit de la Demetrios cărțile de legi despre care am vorbit mai înainte, regele şi-a arătat venerația față de ele şi a poruncit ca acestea să fie păstrate cu multă grijă, spre a rămâne neatinse. Pe tălmăcitori i-a invitat să vină cât mai des din ludeea până la el: va fi spre binele lor, atât pentru ospitalitatea cu care îi va întâmpina, cât şi pentru darurile ce le vor primi de la dânsul. Acum se cuvine să-şi ia rămas bun de la ei; dacă vor veni însă din proprie inițiativă, pot fi siguri că vor avea parte de tot ce merită înțelepciunea lor şi atât cât stă la îndemâna dărniciei sale. Apoi i-a lăsat să plece, după ce a dăruit fiecăruia trei rânduri de haine, doi talanți, o cupă valorând un talant şi aşternutul de pat pe care îl folosiseră în timpul ospețelor. Acestea au fost darurile primite chiar de ei. Prin intermediul lor, regele a trimis Marelui Preot Eleazar zece paturi cu picioare de argint împreună cu garniturile lor şi o cupă

" Theopompos din Chios (378-321 î.e.n), retor grec, care a scris două lucrări, astăzi pierdute: una despre istoria Greciei (411-394 î.e.n.) şi alta despre domnia lui Filip al Macedoniei (49 de cărți).

' Theodectes din Faselis (377-336 î.e.n.), filosof şi dramaturg, care a căutat să laicizeze tragedia, abandonând vechile mituri.

valorând treizeci de talanţi; aşijderea, zece mantii, puipură, o | coroană minunată, o sută de coţi de pânză fină de in, apoi ceşti, blide, pocale şi două vase mari, pentru expunerea lor în templu. L-a îndemnat chiar şi printr-o scrisoare adresată lui să îngăduie bătrânilor să vină Ia dânsul atunci când vor ei, căci îi face o deosebită plăcere să stea de vorbă cu oamenii învăţaţi, arătându-se nespus de bucuros să-şi împartă bogăţia cu aceştia. Acestea sunt faptele pe care Ie-a săvârşit Ptolemeu Philadelphos pentru gloria şi preţuirea iudeilor.

CAPITOLUL III

1. Iudeii au fost cinstiţi şi de regii Asiei, fiindcă au luat parte Ia expediţiile lor războinice. în oraşele pe care le-a întemeiat în Asia şi Siria de jos, ca şi în propria lui capitală, Antiohia', Seleucos Nicator le-a acordat dreptul de cetăţenie, punându-i pe aceeaşi treaptă cu macedonenii şi grecii care locuiau acolo; ei şi l-au păstrat până în zilele noastre. Dovada o constituie faptul că iudeii, care nu vor să folosească ulei străin, primesc în schimbul uleiului o anumită sumă de bani de la conducătorii gimnaziilor. în cursul ultimului război, când populaţia din Antiohia s-a străduit să le anuleze acest drept, Mucianus. pe atunci guvernator al Siriei, l-a păstrat în pofida ei. Mai târziu, când lumea se afla sub stăpânirea iui Vespasian şi a fiului său Titus, locuitorii din Alexandria şi Antiohia, care ceruseră ca iudeii să-şi piardă dreptul de cetăţenie, nu şi-au văzut rugămintea îndeplinită[3]. De aici reiese limpede cât de drepţi şi de mărinimoşi erau romanii,

[1] în afara Antiohiei pe Oronte. Seleucos I Nicator a mai întemeiat Seleucia pe Tigru (312 î.e.n.), prima lui capitală, Seleucia din Pieria. în vestul Siriei, şi alte oraşe.

' Palestre unde în antichitatea clasică tinerii, goi. făceau exerciţii gimnastice, ungându-şi trupurile cu ulei.

[1] Vezi Flavius Josephus, *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor.* Cartea a Vil-a. cap. V paragr. *2 (ed. cit.,* p. 507-508).

mai cu seamă Vespasian şi Titus, deşi întâmpinaseră nenumărate utăti f_n războiul lor cu iudeii şi le purtau pică, deoarece n-au vrut să se predea şi au opus rezistenţă până în ultima clipă. Ei n-au vrut să împuţineze deloc drepturile acestora, ci s-au împotrivit nu numai vechilor lor supărări, ci şi rugăminţii locuitorilor şi din Alexandria, şi din Antiohia, atât de numeroşi, şi **n-au** făcut concesii nici bunăvoinţei lor faţă de aceşti orăşeni, nici resentimentelor faţă de nişte supuşi, nemicşorându-şi astfel bunăvoinţa faţă de iudei. Amândoi şi-au zis că aceia care puseseră mâna pe arme şi porniseră războiul fuseseră pedepsiţi îndeajuns, iar celorlalţi, care nu greşiseră cu nimic, nu se cădea să li se răpească privilegiile.

2. Se ştie că şi Marcus Agrippa[4] a fost animat de aceleaşi bune intenţii faţă de iudei. Atunci când ionienii se ridicasem împotriva iudeilor, l-au rugat pe Agrippa să le lase numai lor dreptul de cetăţenie, pe care îl primiseră de la nepotul lui Seleucos, numit de greci „Dumnezeu"[5], cerând totodată ca iudeii, dacă pretind că sunt niscaiva rude, trebuie să se închine aceloraşi zei. Procesul unde s-a judecat această pricină a fost câştigat de iudei, care s-au bucurat de sprijinul lui Nicolaos din Damasc, obţinând permisiunea să-şi păstreze datinile lor. Agrippa le-a explicat că el nu avea voie să schimbe nimic. Cine doreşte să cunoască mai temeinic faptele întâmplare, să citească el însuşi cărţile o sută douăzeci şi trei şi o sută douăzeci şi patru din *Istoria universală* a lui Nicolaos din Damasc. Hotărârea lui Agrippa nu trebuie să ne mire deloc, căci în vremea aceea poporul nostru nu era în război cu romanii. în schimb, mărinimia dovedită de Vespasian şi de Titus are darul să ne surprindă, deoarece, după atâtea războaie şi bătălii purtate cu noi, şi-au păstrat totuşi bunăvoinţa. Dar vreau să reiau povestirea din locul de unde am lăsat-o.

3. Sub domnia lui Antioh cel Mare[6] asupra Asiei, ţara iudeilor a fost devastată, iar locuitorii din Coelesiria au îndurat

' Marcus Vipsanius Agrippa (63-12 î.e.n), general şi om politic roman, cel mai apropiat sfetnic al lui Octavian. care i-a încredinţat misiuni militare şi administrative în Orient, Asia şi Europa.

[5] Antioh II Theos. fiul şi urmaşul lui Antioh I Soter, al treilea suveran al Regatului Seleucid (261-246 î.e.n.).

* Antioh III cel Mare, cel mai energic şi mai capabil reprezentant al dinastiei Seleucizilor, a domnit între 223 şi 187 î.e.n., ducând războaie victorioase împotriva Egiptului şi a statelor din Asia.

numeroase nenorociri. în timpul războaielor sale împotriva lui Ptolemeu Philopator[7], precum şi a fiului său denumit Epiphanes[8], şi când ieşea biruitor acest rege, şi când era înfrânt, năpastele îndurate de localnici erau aceleaşi, încât nu se deosebeau de o corabie lovită de talazurile furtunii, ei fiind prinşi la mijloc, între succesele obţinute de Antioh şi eşecurile sale consecutive. Prin victoria sa decisivă asupra lui Ptolemeu, Antioh a cucerit ludeea. După moartea lui Philopator, fiul acestuia a trimis împotriva locuitorilor Coelesiriei o oaste puternică sub comanda lui Scopas, care, pe lângă multe oraşe ale acestei ţări, a supus şi poporul nostru. Nu mult după aceea, Antioh 1-a învins pe Scopas în bătălia de la izvoarele Iordanului, nimicindu-i o mare parte din trupele sale. Mai târziu, când Antioh a subjugat oraşele Coelesiriei, cucerite de Scopas, precum şi Samaria, iudeii s-au supus de bunăvoie şi l-au primit în oraş, hrănindu-i din belşug oastea şi elefanţii săi şi l-au ajutat să asedieze garnizoana lăsată de Scopas în Hierosolyma. Socotindu-se îndreptăţit să-i răsplătească pe iudei pentru zelul şi docilitatea lor, Antioh a scris generalilor şi prietenilor săi, spre a dovedi iudeilor că aveau mari merite faţă de el şi Ie-a arătat ce daruri se pregătea să Ie ofere. Voi înfăţişa o copie a epistolei pe care a adresat-o generalilor săi, dar mai întâi voi reda ce anume a scris Polybios din Megalopolis' în sprijinul vorbelor mele. Căci în Cartea a şaisprezecea a

Istoriilor sale, el afirmă următoarele: „Scopas, generalul lui Ptolemeu, şi-a îndreptat trupele împotriva ţinuturilor de miazăzi şi în timpul iernii a supus poporul iudeu". în aceeaşi carte, el zice mai departe: „După ce 1-a biruit pe Scopas, Antioh a ocupat Bataneea, Samaria, Abila şi Gadara şi puţin mai târziu i s-au supus iudeii care locuiau în preajma aşa-zisului templu din Hierosolyma". Aş avea multe de spus despre asta, îndeosebi datorită celebrităţii templului, dar las pentru o altă ocazie ceea ce mai am de relatat.

' Ptolemeu IV Philopator. rege al Egiptului elenistic (221-204 î.e.n.), care 1-a învins pe Antioh III cel Mare în bătălia de la Rafia (217 î.e.n).

* Ptolemeu V Epiphanes. rege din dinastia Lagizilor (204-180 î.e.n.). care a pierdut în cursul celui de-al 5-lea război sirian (201-195 î.e.n.) Siria meridională.

* Oraş în Pelopones, locul de baştină al lui Polybios (201-118 î.e.n.). autorul *Istoriilor,* lucrare în 40 de cărţi, din care s-au păstrat integral doar primele cinci. El a descris şi războiul sirian unde Scopas a fost învins la Panion (200 î.e.n.).

Acestea sunt vorbele lui Polybios din *Istoriile* sale. Ne reîntoarcem la povestirea faptelor, după ce mai întâi vă prezint scrisoarea lui Antioh.

REGELE ANTIOH ÎL SALUTĂ PE PTOLEMEU!

„De îndată ce am pătruns în ţara lor, iudeii mi-au arătat credinţa lor, mi-au făcut o primire strălucită, m-au întâmpinat împreună cu sfatul bătrânilor, hrănindu-mi din belşug pâlcurile de oşteni şi elefanţii, şi m-au ajutat să asediez garnizoana egipteană din cetăţuia lor. Mi s-a părut drept să-i răsplătesc pentru faptele lor şi să le refac oraşul lovit de vitregiile sorţii care se abat îndeobşte asupra oamenilor, readunând în el locuitorii împrăştiaţi în lumea largă. Datorită evlaviei mele, am hotărât ca mai întâi să le procur vitele de care au nevoie pentru jertfe, vin, ulei şi tămâie, în valoare de douăzeci de mii de arginţi, apoi şase artabe de lamură de făină, după datina sfântă a acestui ţinut, o mie patru sute şaizeci de medimne'" de grâu şi trei sute şaptezeci şi cinci de medimne de sare. Vreau ca acestea să fie livrate aşa cum am poruncit, trimiţându-li-se cele necesare pentru refacerea templului, a porticului, precum şi a altor clădiri. Materialele de construcţie să fie luate din ludeea propriu-zisă, din alte provincii şi din Liban, fără să plătească nici un fel de bir. Măsura aceasta rămâne valabilă şi pentru celelalte lucrări de înfrumuseţare a templului. Toţi cei ce fac parte din naţia lor să trăiască după legile strămoşeşti, iar bătrânii de vază, preoţii, grămăticii templului şi cântăreţii săi să fie scutiţi de birul pe cap de om, de tributul pentru coroană şi de alte dări. în vederea grabnicei repopulări a oraşului, decid ca toţi cei ce locuiesc în el, ca şi cei ce se stabilesc acolo până în luna Hyperberetaios", să nu plătească biruri timp de trei ani. Le cedez şi a treia parte a dărilor, ca să scape de năpasta lor. Pe cetăţenii oraşului care au fost răpiţi şi slujesc ca robi îi eliberez, împreună cu copiii lor, şi poruncesc să li se restituie averile."

4. Iată ce conţinea, aşadar, această scrisoare. De asemenea,

'" Medimna: măsură de capacitate grecească de 52 I., mai mare decât bani[a românească (34 I.).

" In calendarul siro-macedonean, denumirea lunii octombrie din calendarul romanic.

a dat în întregul său regat un decret care cuprindea următoarele dispoziţii: „Nici un străin nu poate să pătrundă în interiorul templului, lucru neîngăduit după legile strămoşeşti nici măcar iudeilor care nu s-au purificat. Nimeni nu are voie să aducă în oraş carne de cal sau catâr, nici măgari sălbatici sau domesticiţi, nici pantere, vulpi, iepuri sau orice alt animal al cărui consum este interzis iudeilor. Nici măcar folosirea pieilor lor nu este tolerată, sau creşterea unor astfel de animale, cu excepţia celor hărăzite jertfelor, Dumnezeu urmând să fie înduplecat pentru păstrarea lor în oraş. Cel ce încalcă aceste măsuri trebuie să plătească preotului o amendă de trei mii de drahme." Dovada evlaviei şi a fidelităţii noastre a dat-o regele şi într-o epistolă scrisă pe vremea când se afla în satrapiile de sus ale Persiei, primind vestea că în Lidia şi Frigia izbucnise o răscoală. în această epistolă poruncea generalului Zeuxis, prietenul său cel mai apropiat, să trimită pe unii dintre ai noştri din Babilon în Frigia. El i se adresează astfel:

REGELE ANTIOH ÎL SALUTĂ PE ZEUXIS. PĂRINTELE SĂU.

„Dacă o duci bine, mă bucur; şi eu o duc bine. întrucât am auzit că în Lidia şi Frigia sunt semne de răscoală, socot că se cuvine să le acord o mare atenţie. Cerând amicilor mei sfaturi privitoare la ceea ce trebuie să fac, am hotărât ca în fortăreţele şi în locurile cele mai ameninţate să strămut din Mesopotamia şi Babilonia două mii de familii iudaice, împreună cu gospodăriile lor. Cred că ei vor fi paznicii credincioşi ai intereselor noastre, mai întâi datorită evlaviei lor faţă de Dumnezeu, mai apoi deoarece ştiu că înaintaşii mei au primit de la strămoşii lor dovezile fidelităţii şi supunerii statornice, date de aceştia. Deşi cunosc cât de trudnică este o asemenea strămutare, vreau să-mi ţin făgăduiaia că au voie să trăiască după legile proprii. După ce i-ai aşezat pe meleagurile despre care am vorbit, dă fiecăruia câte un loc unde să-şi clădească o casă şi pământul pentru însămânţarea grâului şi cultivarea viţei de vie, acordând şi o scutire de zece ani de la plata impozitelor. Până ce nu şi-au strâns încă recoltele lor, să primească o cantitate de cereale, la fel ca şi slujitorii mei. Tuturor celor care ă slujesc astfel să li se dea lucrurile de care duc lipsă, pentru a datorită bunăstării lor să mă servească cu şi mai multă râvnă. Ai orijă atât cât stă în puterea ta ca poporul să nu fie supărat de nimeni." Pentru adeverirea dovezilor de prietenie, arătate iudeilor de Antioh cel Mare, spusele mele sunt îndestulătoare.

CAPITOLUL IV

I. Apoi Antioh a încheiat un tratat de prietenie cu Ptolemeu şi i-a dat-o de soţie pe fiica lui, Cleopatra, atribuindu-i ca zestre Coelesiria, Samaria, ludeea şi Fenicia. întrucât impozitele erau împărţite între cei doi regi, oamenii de vază luau în arendă birurile din fiecare oraş, încasau tributurile şi plăteau celor doi regi suma cuvenită. în vremea aceea samaritenii, cărora treburile le mergeau din plin, au pricinuit multe necazuri iudeilor, prădând ogoarele lor sau ducându-i în robie. Aceste fapte se întâmplau pe când Mare Preot era Onias. Când s-a stins din viaţă Eleazar, i-a urmat în înalta funcţie unchiul său Manasses, după moartea căruia Mare Preot a devenit Onias, fiul lui Simori cel Just: Simon era fratele lui Eleazar, după cum am mai spus. Acest Onias avea o fire josnică şi era lacom de bani: ca atare, n-a mai plătit birul pe care îl dădeau îndeobşte regilor înaintaşii lui pentru propriul popor, adică douăzeci de talanţi. Acest lucru 1-a îndârjit pe Euergetes', tatăl lui Philopator. El a trimis la Hierosolyma un sol să-i reproşeze lui Onias că nu plătise tributul Şi să-1 ameninţe că, dacă nu va trimite banii, va împărţi ogoarele oştenilor săi, colonizânda-i acolo. Cum au aflat de ameninţarea regelui, iudeii s-au speriat, dar Iui Onias nici nu i-a păsat, datorită avariţiei sale.

[1] Ptolemeu III Euergetes. suveran al Egiptului Lagid (246-241 î.e.n.). care [a] încheiat victorios cel de-al treilea război împotriva Regatului Seleucid, anexând oraşe şi teritorii din Siria şi Asia Mică.

2. Un anume Josephus, fiul lui Tobias şi al unei surori *M* Marelui Preot Onias, care la o vârstă tânără se bucura dg renume printre locuitorii din Hierosolyma, datorită seriozităţii] înţelepciunii şi firii sale drepte, a auzit întâmplător de la mamd Iui despre sosirea solului (căci tocmai atunci se afla în cătunul Phichola, locul său de baştină). Ei a venit în oraş şi l-a mustrai pe Onias că nu se sinchiseşte de siguranţa concetăţenilor săi şj preferă să-şi târască poporul în prăpastie decât să se despartă de bani, de dragul cărora, zice-se, s-a şi străduit să obţină cârmuirea şi demnitatea de Mare Preot. Chiar dacă se dovedeşte avid de averi, datorită cărora este în stare să-şi privească nepăsător patria în primejdie şi pe concetăţenii săi expuşi unei sorţi nedemne, el îl sfătuieşte să se ducă la rege, rugându-1 să-i primească toţi banii sau barem o parte din ei. Onias i-a răspuns] că nu era deloc ahtiat de putere şi i-a spus că ar fi renunţan bucuros la pontificatul său dacă ar fi primit această dezlegare.] Oricum, el nu se va duce la rege (căci nu-i pasă de asemenea] treburi). Atunci Josephus l-a rugat să-i dea voie lui să intervină! în favoarea poporului pe lângă Ptolemeu. Când Onias i-a datj încuviinţarea, Josephus a urcat până la templu, a convocaţi poporul şi l-a îndemnat să nu se lase cuprins de tulburare şil frică fiindcă unchiul său nu se sinchiseşte de nimeni. Le-a cerutj oamenilor să-şi alunge din minte gândurile triste: se va duce el însuşi la rege şi-I va convinge să nu le facă nici o nedreptate.! Mulţimea i-a mulţumit lui Josephus pentru mângâierile sale.j Acesta a părăsit de îndată templul, l-a primit pe solul regelui cui ospitalitate şi i-a oferit daruri bogate, dându-i o strălucită! găzduire vreme de câteva zile. L-a trimis înainte la rege şi 1-al asigurat că-1 va urma în curând. Acum ţinea mult să ajungă! până la rege, întrucât solul îl încurajase să întreprindă călătoria r în Egipt, promiţându-i să obţină de la Ptolemeu tot ce dorea. Dărnicia şi firea chibzuită a lui Josephus îl încântaseră pe solul 1 regal.

3. La sosirea lui în Egipt, solul i-a povestit regelui despre! ingratitudinea lui Onias şi cumsecădenia lui Josephus, adăugând că ultimul va veni să ceară iertarea poporului, înj calitate de guvernator al acestuia. în vorbele rostite de el, a adus] atâtea laude tânărului încât a atras simpatia regelui şi a soţiei! lui, Cleopatra, asupra tânărului, mai înainte de a-1 vedea la faţă. j

Tu ajutorul unor prieteni trimişi în Samaria, între timp Josephus împrumutat bani, şi-a procurat lucrurile de care avea nevoie în călătoria lui, precum veşminte, cupe şi vite de povară, heltuielile pentru pregătirile sale ridicându-se la douăzeci de mii de drahme, apoi s-a îndreptat spre Alexandria. Cu acest prilej s-a întâlnit cu toţi fruntaşii şi dregătorii din cetăţile Siriei ₛi Feniciei care mergeau şi ei acolo, ca să cumpere la licitaţie încasarea birurilor: regele le vindea în fiecare an celor mai puternici oameni din fiecare oraş. Când aceştia dădeau în calea lor de Josephus, râdeau de calicia lui. Dar Josephus şi-a văzut de drum şi, ajungând în Alexandria, a aflat că regele se afla la Memphis, aşa că s-a dus într-acolo. Regele stătea tocmai atunci într-un car alături de soţia lui şi de prietenul său Athenion (solul care venise la Hierosolyma şi fusese găzduit de Josephus). De îndată ce l-a zărit pe Josephus, Athenion l-a arătat regelui, spunând că el era tânărul destoinic şi generos, despre care povestise la întoarcerea lui din Hierosolyma. Regele l-a salutat mai întâi şi l-a poftit să suie în carul său. Apoi, de îndată ce Josephus s-a aşezat, regele i s-a plâns de Onias. Dar Josephus i-a răspuns: „Fii îngăduitor cu vârsta lui înaintată. Nu ţi-e străin faptul, ştiut de toţi, că bătrânii dau în mintea copiilor. în schimb, noi, tinerii, vom face tot ce se cuvine ca să nu te mai plângi de nimic!" încântat de graţia şi amabilitatea lui Josephus, pe care îl cunoscuse personal, regele a simţit o şi mai mare atracţie faţă de el, astfel că l-a poftit să locuiască în palat şi să fie oaspete zilnic la masa lui. După ce regele s-a întors la Alexandria, fruntaşii din Siria l-au văzut pe Josephus stând lângă el, fapt cu care ei nu s-au împăcat deloc.

4. în ziua punerii la licitaţie a încasării birurilor, au venit să le adjudece cei mai de vază oameni din ţara lor. Licitaţia dărilor Siriei, Feniciei, Iudeii şi Samariei se ridicase la 8.000 de talanţi, când a venit Josephus şi i-a învinuit pe licitatori că s-au înţeles între ei să dea atât de puţin pentru impozitele regelui. El însuşi a făgăduit că oferă regelui de două ori mai mult, adăugând şi bunurile confiscate de la cei ce se făcuseră vinovaţi raţă de casa

lui: căci şi averile erau vândute împreună cu birurile. Regele a primit bucuros şi a spus că, de vreme ce veniturile sale au sporit mult, îi aprobă majorarea dărilor. Apoi a întrebat dacă poate să-i aducă şi chezăşii. Josephus s-a grăbit
83

să-i răspundă astfel: „îţi aduc drept cliezaşi oameni atât de buni şi de cinstiţi încât nu mai încape nici o târguiala!'" Când regele i-a cerut să-i numească pe aceştia, el i-a zis: „Pe tine, o, rege, şj pe soţia ta vă iau chezaşi pentru fiecare jumătate în parte!" Regele a zâmbit atunci şi i-a încredinţat dările fără să-i mai. ceară garanţie. Acest lucru a stârnit amărăciunea ceior care veniseră din oraşele lor până în Egipt, lăsându-i să se creadă înjosiţi. Aşa că ei s-au întors ruşinaţi la casele lor.

5. în sprijinul său, Josephus a primit de la rege două mii de; pedestraşi (căci el îi ceruse trupe cu care să-i constrângă pe orăşenii care refuzau să-şi plătească birurile) şi, împrumutând de la prietenii suveranului său din Alexandria cinci sute de talanţi, a pornit spre Siria. Când a sosit în Ascalon să ceară' birul, ascaloniţii nu numai că s-au împotrivit, ci l-au şi sfidat. El a pus mâna pe douăzeci dintre căpeteniile lor, i-a ucis, le-aj confiscat averile, care se ridicau la aproape o mie de talanţi, şi i-a trimis regelui, arătându-i cum s-au desfăşurat evenimentele. Regele s-a minunat de curajul lui, i-a aprobat faptele şi i-a permis să facă tot ce dorea. Când sirienii au primit vestea, s-aul înspăimântat straşnic şi, uciderea cetăţenilor din Ascalon j slujindu-le drept pildă pentru ce-i aştepta pe cei îndărătnici,! şi-au desferecat porţile în faţa lui Josephus, primindu-l cu braţele deschise şi. au plătit birurile. Doar locuitorii dini Scythopolis au cutezat să-l întâmpine cu ocări şi au refuzat să I achite dările pe care până atunci le dăduseră fără să crâcnească. | I-a omorât aşadar pe fruntaşii acestora şi a trimis regelui averile I lor confiscate. Când s-au strâns laolaltă o mulţime de bani. după j achitarea birurilor, Josephus s-a ales cu un câştig însemnat, pe I care I-a folosit ca să-şi consolideze puterea, chibzuind că proceda bine şi cu înţelepciune dacă norocul său avea ca temelie bogăţia. A trimis pe ascuns daruri regelui şi soţiei sale, j Cleopatra, prietenilor acestora, precum şi celor ce deţineau I puterea la curte, cumpărând astfel bunăvoinţa lor.

6. Norocul acesta i-a surâs lui Josephus vreme de douăzeci ■ şi trei de ani. De la una din soţiile sale, el a avut şapte feciori, cărora li s-a alăturat de la o altă soţie, fiica fratelui său Solymius, un alt fiu, cu numele de Hyrcanos. Cu ultima s-a căsătorit datorită următoarei întâmplări. O dată, când se dusese la Alexandria însoţit de fratele său. care venise împreună cu
r ■ a lui bună de măritat, în scopul de a-i găsi acolo ca soţ un ■ Heu de vază, Josephus fusese poftit de rege să ia masa cu el. „ acest prilej el a văzut o dansatoare foarte frumoasă, invitată la ospăţ, şi s-a îndrăgostit pe loc de ea. Şi-a împărtăşit iubirea fratelui său şi 1-a rugat ca, de vreme ce iudeii nu aveau voie să se însoare cu femei de alt neam, să-i tăinuiască barem pofta păcătoasă, dându-i credinciosul său sprijin ca să-şi potolească cumva patima. Solymius s-a oferit bucuros să-i împlinească dorinţa, dar şi-a adus noaptea propria copilă, gătită ca o mireasă, lăsând-o să intre în aşternutul lui. Cherchelit cum era, Josephus n-a băgat de seamă înşelătoria şi a strâns-o în braţe pe fiica fratelui său. Făcând de mai multe ori acest lucru, a fost cuprins de o dragoste pătimaşă. I-a mărturisit fratelui său că îl pândea primejdia să-şi piardă viaţa din pricina iubirii, dacă regele nu-i va da dansatoarea. Acesta 1-a liniştit şi i-a spus să nu se mai zbuciume atât în această privinţă, căci el va avea grijă ca Josephus să aibă parte de femeia iubită, luând-o de soţie. I-a dezvăluit apoi faptul că-l înşelase, deoarece preferase să-şi necinstească fiica decât să-l lase pe el să încalce legea. Josephus i-a mulţumit pentru dovada lui de dragoste frăţească şi s-a căsătorit cu fiica lui Solymius, cu care I-a zămislit pe Hyrcanos, aşa cum am spus mai înainte. Când mezinul său a împlinit treisprezece ani, a dovedit atâta vlagă trupească .şi înţelepciune încât a stârnit gelozia fraţilor lui mai mari, meritele sale deosebite îndreptăţind această invidie. Josephus a vrut să vadă care anume dintre fiii săi era mai înclinat spre virtute, aşa că pe toţi, în afară de Hyrcanos, i-a trimis să înveţe la cei mai de seamă profesori ai vremii. Datorită leneviei şi superficialităţii lor, aceştia s-au întors acasă nepricepuţi şi fără ştiinţă de carte. Atunci I-a trimis pe mezinul său Hyrcanos cu trei sute de boi de' jug, la două zile de drum prin pustietate, ca să-i însămânţeze ogoarele, având grijă să ascundă hăţurile jugurilor. Când acesta a ajuns la faţa locului şi a observat lipsa hăţurilor, el n-a ţinut seama de părerea argaţilor care îl îndemnaseră să trimită pe unii dintre ei la tatăl său, ca să-i aducă curelele. El a socotit sfatul bun numai ca să piardă vremea, aşteptând să-i sosească hăţurile. Iscusitul plan pe care 1-a urzit era demn de un om mult mai copt la minte decât el. A sacrificat

aşadar zece boi, carnea lor a impărţit-o lucrătorilor, iar din pieile lor a croit hăţurile pentru
34
85
înhămarea vitelor Ia jug. A însămânţat ogoarele aşa cum îi poruncise tatăl lui, apoi a pornit spre casă. La întoarcere, i-a devenit şi mai drag părintelui său pentru agerimea lui. L-a lăudat că a terminat treaba la fel de repede cât se aştepta el însuşi şi s-a purtat de parcă ar fi fost singurul său copil iubit, ceea ce nu convenea deloc fraţilor săi mai mari.
7. In vremea aceea, Josephus a primit vestea că lui Ptolemeu i se născuse un fiu şi toate căpeteniile din Siria şi ţinuturile subordonate se îndreptau spre Alexandria ca să sărbătorească evenimentul cu mare fast. împiedicat de bătrâneţe să pornească şi el într-acolo, şi-a întrebat feciorii dacă vreunul dintre ei vrea să meargă la rege. Fiii mai mari l-au refuzat, spunând că pentru simandicoasa întrunire ei erau prea neciopliţi, şi l-au sfătuit să-1 trimită pe fratele lor mezin, Hyrcanos. Josephus s-a învoit bucuros şi, chemându-1 pe Hyrcanos, l-a întrebat dacă poate şi este gata să plece la rege, în locul lui. Când acesta i-a promis că se duce şi i-a zis că pentru drum n-avea nevoie de prea mulţi bani (căci va duce un trai modest, încât o sâ-i ajungă zece mii de drahme), tatăl a fost încântat de cumpătarea copilului său. Apoi feciorul şi-a sfătuit părintele să nu trimită de acasă darul pentru rege, ci să-i dea o scrisoare către administratorul său din Alexandria, urmând ca dânsul să-i pună la îndemână banii cu care el să cumpere ce va ' socoti că era mai frumos şi mai valoros. Tatăl a apreciat că zece talanţi erau suficienţi pentru darul hărăzit regelui, şi-a lăudat feciorul pentru sfatul cuminte pe care i l-a dat şi a adresat o scrisoare administratorului său Arion, păstrătorul tuturor banilor săi din Alexandria, adică nu mai puţin de trei mii de talanţi. Josephus îşi trimitea toţi banii din Siria la Alexandria şi j în ziua când el avea datoria să achite dările către rege, îi cerea lui Arion să facă el acest lucru. După ce a primit de la tatăl său scrisoarea cerută, Hyrcanos a pornit numaidecât spre Alexandria. Nici nu plecase bine că fraţii săi au şi scris tuturor prietenilor regelui să-l ucidă.
8. După sosirea la Alexandria, Hyrcanos a înmânat scrisoarea lui Arion, care l-a întrebat câţi talanţi vroia (căci spera să-i ceară vreo zece sau ceva mai mult), dar el i-a spus că avea nevoie de o mie. Arion s-a supărat, l-a mustrat că doreşte să ducă un trai risipitor şi i-a amintit că tatăl său îşi agonisise
averea cu preţul multor osteneli şi lipsuri, îndemnându-1 să urmeze pilda părintească. El nu-i va da decât zece talanţi, chiar şi aceia doar pentru cadoul regelui. Tânărul s-a înfuriat şi l-a închis pe Arion în temniţă[2]. Atunci soţia lui Arion l-a reclamat la Cleopatra (în faţa căreia soţul ei avea o mare trecere) şi a rugat-o să-1 mustre pe tânăr pentru trufia lui. Cleopatra a dezvăluit regelui isprava lui. Ptolemeu şi-a trimis la Hyrcanos solii, să-i spună că nu-şi explică de ce, în calitatea lui de mesager al tatălui său, nu se îndură încă să i se înfăţişeze, în schimb şi-a trimis administratorul la temniţă; i-a poruncit să vină la el şi să-i spună de ce a făcut-o. Prin intermediul solilor, tânărul a răspuns că regele însuşi a citit legea iudaică potrivit căreia nici o odraslă nu are voie să se înfrupte din jertfa fără să intre mai întâi în templu, aducând prinosul lui Dumnezeu. Din acest motiv n-a venit el încă la rege, ci a aşteptat până ce va putea să aducă darul cuvenit binefăcătorului tatălui său. în ceea ce priveşte robul său, acesta suferă consecinţa faptului că nu i-a îndeplinit porunca. Nu are nici o importanţă faptul că stăpânul este mic sau mare. Dacă un asemenea ticălos nu-şi primeşte pedeapsa, regele se poate aştepta ca în viitor să fie batjocorit de supuşii săi. La auzul vorbelor sale, Ptolemeu a chicotit şi a rămas uimit de îndrăzneala tânărului.
. 9. Când a priceput ce simţea regele pentru Hyrcanos şi n-a mai avut sprijinul nimănui, Arion a dat tânărului cei o mie de talanţi şi a scăpat de lanţurile sale, iar după trei zile, Hyrcanos a venit în vizită la rege şi regină. Aceaştia l-au primit cu braţele deschise şi l-au ospătat prieteneşte, din respect faţă de tatăl său. Apoi el s-a dus în taină la negustorii de sclavi şi a cumpărat o sută de robi instruiţi şi arătoşi, dând câte un talant pentru fiecare, precum şi o sută de roabe, cu acelaşi preţ. Când a fost poftit la masa regelui, alături de căpeteniile ţinuturilor, i s-a atribuit locul cel mai modest dintre toate, ca dovadă a dispreţului faţă de vârsta lui, vădit de cei ce le distribuiau după meritele fiecăruia. După ce toţi şi-au ocupat locurile la ospăţ, comesenii au îngrămădit oasele (pe care le goliseră ei înşişi de carne) în faţa lui Hyrcanos, acoperindu-i masa cu ele. Apoi a fost chemat Tryphon, măscăriciul meselor regeşti, care pregătea
[1] Fiindcă era sclav. Arion putea fi înlănţuit de stăpân în propria lui ţară şi dincolo de hotarele ei.
86
87
pentru asemenea chefuri glume muşcătoare şi vorbe de duh, oaspeţii rugându-l să meargă înaintea regelui. Acela i-a zis următoarele: „Vezi oare, stăpâne, câte oase s-au adunat în faţa lui Hyrcanos? De aici poţi Jă-ţi dai seama că tătâne-său a jefuit Siria întocmai cum a golit el oasele de carne!" Cuvântarea lui Tryphon 1-a făcut pe rege să râdă cu poftă şi să-1 întrebe pe Hyrcanos cum de s-au strâns în faţa lui atâtea oase. Tânărul i-a răspuns astfel: „N-ai de ce să te miri, stăpâne! Câinii au obiceiul să devoreze carnea împreună cu oasele, aşa cum au făcut aceştia (şi a privit cu tâlc spre comeseni), de vreme ce nu mai vezi nici un oscior înaintea lor. în schimb oamenii sunt deprinşi să mănânce numai carnea şi să arunce oasele. Aşa am procedat acum şi eu, care mă pun în rândul oamenilor!" Plăcut surprins de răspunsul lui tăios, regele a cerut celor de faţă să aplaude, apoi I-a lăudat pentru gluma lui bună. în zilele următoare, Hyrcanos s-a dus la toţi prietenii regelui şi la atotputernicii curţii, i-a salutat şi în acelaşi timp a întrebat slujitorii ce fel de daruri aduseseră stăpânii lor cu prilejul naşterii odraslei regale. I

Când a aflat că unii au adus doisprezece talanţi. suspuşii dăruind însă mai mult, fiecare după mărimea rangului • său. el şi-a exprimat regretul că nu poate să ofere atâta bănet, întrucât nu avea la îndemână mai mult de cinci talanţi. Slujitorii şi-au informat numaidecât stăpânii, care s-au şi bucurat în sinea lor că Hyrcanos, prin darul său sărăcăcios, va stârni nemulţumirea regelui, căzând în dizgraţia lui. Când a sosit ziua cadourilor, chiar şi cei mai bogaţi au adus până la cel mult douăzeci de talanţi; Hyrcanos a dat cei o sută de sclavi cumpăraţi de el precum şi tot atâtea sclave, fiecare aducând câte un talant, băieţii fiind dăruiţi regelui, iar fetele, reginei. în vreme ce toţi, inclusiv maiestăţile lor, se minunau de nesperata magnificenţă a cadoului, a mai dăruit chiar şi prietenilor daruri în valoare de mulţi talanţi, ca să scape de primejdia ce-l pândea din partea lor: căci fraţii săi scriseseră acestora să-i ucidă pe Hyrcanos. Ptolemeu a rămas uimit de mărinimia tânărului şi i-a poruncit să-i spună ce dar aşteaptă de la el. Hyrcanos nu I-a rugat altceva decât să scrie tatălui şi fraţilor săi despre dânsul. Regele i-a arătat aşadar cea mai înaltă preţuire şi 1-a răsplătit cu daruri bogate, lăsându-1 să plece cu scrisori adresate tatălui şi fraţilor săi, precum şi guvernatorilor şi dregătorilor regali. Dar
când au auzit că Hyrcanos fusese primit de rege cu cordialitate j acum se întorcea acasă încărcat de onoruri mari, fraţii au ieşit în întâmpinarea lui să-l ucidă, tatăl însuşi ştiind ce puneau la cale: suma uriaşă pe care o cheltuise cu darurile îi stârnise mânia, aşa că salvarea mezinului său nu-1 preocupa câtuşi de puţin. Totuşi, îşi ascundea ura ce i-o purta fiului său, de teama regelui. Când însă s-a luptat cu fraţii săi, Hyrcanos i-a ucis pe doi dintre ei, în afara multor altor însoţitori de-ai lor. Ceilalţi au fugit spre Hierosolyma, la tatăl lor. S-a îndreptat el însuşi spre oraş, dar, fiindcă n-a fost primit de nimeni, s-a speriat şi s-a retras dincolo de fluviul Iordan, unde s-a stabilit, silindu-i pe barbari să-i plătească tribut.
10. Pe vremea aceea domnea în Asia Seleucos, supranumit Philopator, fiul lui Antioh cel Mare. Tot atunci a murit şi tatăl lui Hyrcanos, Josephus, bărbat destoinic şi mărinimos, care a ridicat poporul iudeu din starea lui de sărăcie şi slăbiciune la o viaţă strălucită, administrând timp de douăzeci şi doi de ani încasarea birurilor din Siria, Fenicia şi Samaria. A murit de asemenea unchiul său Onias, lăsând pontificatul în seama fiului său Simon. La stingerea din viaţă a acestuia, funcţia de Mare Preot a moştenit-o fiul său Onias, la care regele spartanilor, Areios, a trimis un mesager cu o scrisoare având următorul conţinut:
REGELE SPARTANILOR, AREIOS, ÎL SALUTĂ PE ONIAS!
„Am dat peste o scriere în care am găsit ştirea că iudeii şi lacedemonienii fac parte din acelaşi neam şi îşi trag obârşia din casa lui Abraham. întrucât sunteţi fraţii noştri, se cuvine să ne înştiinţaţi dacă vreţi ceva de la noi. Vom face noi înşine acelaşi lucru. Vrem să socotim bunurile voastre ca fiind ale noastre şi, în aceeaşi măsură, tot ce ne aparţine nouă, vă aparţine şi vouă, ca un bun comun. Demoteles, care vă aduce scrisoarea aceasta, are împuternicirea noastră. Ea este pătrată, iar sigiliul întruchipează un vultur care ţine în gheare un balaur."
11. Scrisoarea regelui lacedemonienilor avea acest conţinut. După moartea lui Josephus au izbucnit neînţelegeri în sânul poporului din pricina fiilor săi. Faptul că bătrânii duceau

război împotriva lui Hyrcanos, mezinul acestuia, a dezbin; mulţimea, care, într-o proporţie covârşitoare, era de partea fraţilor mai mari, la fel ca Marele Preot Simon, deoarece se înrudea cu ei. Hyrcanos a decis să nu se mai întoarcă în Hierosolyma; şi-a cucerit prin luptă o reşedinţă dincolo de Iordan şi ducea un război neîntrerupt cu arabii, pe care fie îi omora în cea mai mare parte, fie îi lua prizonieri. Şi-a înălţat un impunător palat, construit de la temelie până la acoperiş numai din marmură albă, pe care erau sculptate animale neobişnuit de mari, înconjurându-I apoi cu un şanţ mare şi adânc. în proeminentele stânci ale muntelui din partea opusă a săpat nişte grote cu o lungime de mai multe stadii; pe unele dintre ele le-a făcut încăperi pentru ospeţe, pe altele dormitoare sau locuinţe. A captat îmbelşugate izvoare care aduceau în interioarele lor nu numai desfătare, ci şi frumuseţe. Grotele aveau intrări în deschizătura cărora nu putea să pătrundă decât un singur om, măsură de prudenţă pentru siguranţa lui, ca să nu cadă în mâinile fraţilor săi la un eventual asediu. A făcut şi întinse curţi interioare, împodobite cu grădini spaţioase. Când şi-a terminat reşedinţa, i-a dat numele de Tyrus. Acest loc este situat între Arabia şi Iudeea de dincolo de Iordan, nu prea departe de Essebonitis. Aici a domnit Hyrcanos şapte ani întregi, răstimp în care Seleucos[3] cârmuia Siria. La moartea lui, s-a urcat pe tron fratele său Antioh, supranumit Epiphanes. între timp s-a stins din viaţă şi Ptolemeu, regele Egiptului, supranumit tot Epiphanes, lăsând în urma lui doi fii, dintre care cel mare s-a chemat Philometor[4], iar cel mic Physcon'. Fiindcă a recunoscut marea putere a lui Antioh, de care se temea pe drept cuvânt din pricina expediţiilor sale împotriva arabilor, şi-a pus capăt singur zilelor. Toate averile lui au încăput pe mâinile lui Antioh.
'Seleucos IV **Philopator (187-175** î.e.n.), urmaşul lui Antioh III cel Mare şi precursorul lui Antioh IV Epiphanes (175-163 î.e.n.).
' Ptolemeu VI Philometor (180-145 î.e.n), fiul şi urmaşul lui Ptolemeu V Epiphanes (204-180 î.e.n).
s Ptolemeu VIII Euergetes II Physcon. suveran al Egiptului Lagid (145-**116** î.e.n).

CAPITOLUL V

1 Deoarece tot atunci a murit şi Marele Preot Onias, regele a dăruit pontificatul fratelui său Iesus: fiul lăsat în urma lui de Onias era la o vârstă fragedă. Despre faptele privitoare la acest copil vom vorbi Ia momentul potrivit. Supărându-se pe Iesus (căci el era fratele lui Onias), regele i-a luat repede pontificatul şi 1-a oferit fratelui său mai mic, care se numea tot Onias. Simon a avut de fapt trei fii, tustrei devenind Mari Preoţi, cum am spus deja. Iesus şi-a luat numele de Iason, iar Onias s-a chemat Menelaus. Aşadar, între Marele Preot de mai-nainte, Iesus,

şi cel care a obţinut ceva mai târziu această funcţie, Menelaus, au izbucnit certurile şi mulţimea s-a împărţit în două tabere. Fiii lui Tobias s-au pronunţat în favoarea lui Menelaus, dar cea mai parte a poporului 1-a urmat pe Iason, de care Menelaus şi fiii lui Tobias au fost atât de hăituiţi încât au fugit la Antioh, spunându-i că ei vroiau să renunţe la legile şi datinile strămoşeşti şi să adopte tradiţia urmată de greci şi de regele însuşi. Ca atare, l-au rugat să le dea voie să construiască un gimnaziu la Hierosolyma. Când regele le-a aprobat această cerere, ei şi-au acoperit tăietura împrejur a părţilor ruşinoase, pentru ca atunci, când îşi despuiau trupurile, să nu se distingă de greci. Renunţând aşadar la obiceiurile patriei lor, ei imitau tradiţia celorlalte neamuri.
2. De vreme ce treburile domniei îi mergeau strună, după pofta inimii, Antioh a hotărât să facă o expediţie împotriva Egiptului, ahtiat să-l cucerească, dispreţuind pe copiii lui Ptolemeu, care erau prea plăpânzi şi incapabili să facă faţă unor sarcini atât de grele. A mărşăluit aşadar cu o oaste mare la Pelusion şi, păcălindu-1 pe Ptolemeu Philometor, a ocupat Egiptul, apoi, ajuns în ţinuturile din vecinătatea oraşului Memfis[1], pe care le-a cucerit, s-a îndreptat spre Alexandria, ca s-o asedieze şi să pună mâna pe cârmuitorul ei, Ptolemeu. Totuşi el a fost alungat nu numai din Alexandria, ci şi din

' în cel de-al 6-lea război sirian (170-168 î.e.n.), Antioh IV Epiphanes a cucerit doar parţial Egiptul şi s-a proclamat la Memfis regent în numele nepotului său minor Ptolemeu VI Philometor. Posibilitatea anexării Egiptului de un Seleucid a alarmat Roma, care a făcut energice presiuni diplomatice asupra agresorului, constrângându-l să se retragă imediat.

întregul Egipt, constrâns de romani să se abţină de la supunerea acestei ţări, aşa cum am arătat în altă parte. întrucât am înfăţişat doar în treacăt aceste evenimente în lucrarea mea anterioară[2], am socotit necesar să povestesc acum pe îndelete şi mai amănunţit cum s-au petrecut lucrurile.
3. Retrăgându-se din Egipt de frica romanilor, regele Antioh şi-a îndreptat oastea împotriva Hierosolymei în al o sută patruzeci şi treilea an de la instaurarea domniei Seleucizilor[3]. El a cucerit fără luptă oraşul, ale cărui porţi au fost deschise de sprijinitorii lui. După ce a pus stăpânire pe Hierosolyma, a măcelărit o mare parte dintre susţinătorii taberei adverse, a prădat o mulţime de bani şi s-a întors la Antiohia.
4. Doi ani mai târziu, în al o sută patruzeci şi cincilea an al erei seleucide, în cea de-a douăzeci şi şaptea zi din luna numită de noi Kislev şi de macedoneni Ape!laios\ la cea de-a o sută treizeci şi cincea Olympiadă, regele s-a întors cu o oaste numeroasă la Hierosolyma şi, prefăcându-se că avea gânduri paşnice, a cucerit oraşul prin vicleşug. De data asta nu i-a mai cruţat nici măcar pe cei ce îl lăsaseră să intre, căci în lăcomia lui era atras numai de bogăţiile templului (văzuse grămada de bani şi celelalte danii scumpe, care împodobeau sanctuarul) şi, pentru jefuirea lor, a încălcat până şi acordul încheiat cu susţinătorii săi. A jefuit fără milă templul, întrucât a luat cu el vasele sfinte, sfeşnicul de aur, altarul de aur, masa şi cădelniţele, necruţând nici catapeteasma făcută din pânză fină de in, vopsită în culoarea stacojie. A golit şi tezaurele tăinuite, fără să lase nici un obiect de valoare, aşa că amărăciunea iudeilor a fost mare. Le-a interzis să aducă chiar şi zilnicele jertfe pe care, potrivit legii lor, la aduceau Domnului, le-a prădat întregul oraş şi i-a căsăpit pe unii dintre ei, iar pe alţii i-a târât în robie, împreună cu nevestele şi copiii lor, numărul captivilor ridicându-se la vreo zece mii. A mistuit în flăcări cele mai frumoase cartiere ale oraşului, dărâmându-i din temelie

' Vezi *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor,* cap. I, paragr. 1, n. 5. Prezentând antecedentele sângerosului război care a dus la distrugerea Ierusalimului şi a Templului. Flavitis Josephus înfăţişează pe scurt în primele două cărţi soarta Iudeii elenistice, de la întemeierea ei până la izbucnirea revoltei antineroniene.
' Dinastia întemeiată de Selcucos I Nicator (Biruitorul) a domnit asupra celui mai vast regat elenistic între 312 şi 63 î.e.n.
[4] Ve/i Cartea XI. cap. V, paragr. 4, nota 4. Numărătoarea Olympiadelor eline, care se ţineau din patru în patru ani. începea din 776 î.e.n.

idurile, iar în partea lui de jos a clădit o cetăţuie. Aceasta era impunătoare, domina templul, fiind întărită cu metereze înalte şi turnuri, iar în interiorul ei se afla o garnizoană macedoneană. în fortăreaţă se infiltraseră din rândurile mulţimii nelegiuiţi şi ticăloşi jjn pricina cărora concetăţenii lor au avut de îndurat suferinţe multe şi cumplite. în locul vechiului altar, regele a înălţat un altul, unde se înjunghiau porci, jertfă neîngăduită şi potrivnică cultului din patria iudeilor. Nu le-a mai îngăduit să se mai închine Dumnezeului lor şi i-a silit să cinstească propriii săi zei, punându-i să clădească în oraşe şi sate altare pe care să jertfească zilnic purcei. Le-a interzis tăierea împrejur a copiilor şi i-a ameninţat cu pedepse aspre pe cei ce-i încălcau porunca. A instituit chiar şi supraveghetori care să constrângă poporul să-i respecte cu stricteţe ordinele. Numeroşi iudei, unii de bunăvoie, alţii împinşi de frică, s-au supus, totuşi, regeştilor ucazuri. Dar cei mai de vază şi mai nobili dintre ei nu s-au sinchisit de ele, ci au situat respectarea datinilor străbune mai presus de teama inspirată de pedepsele care-i ameninţau pe cei îndărătnici. Ca atare, în fiecare zi, o parte dintre aceştia îşi găseau moartea în chinuri groaznice. Biciuiţi până la sânge, cu trupurile mutilate, încă în viaţă şi abia respirând, erau ţintuiţi pe cruce. Nevestele şi copiii care fuseseră tăiaţi împrejur erau sugrumaţi din porunca regelui, fiii zăcând cu gâtul legat de crucea taţilor lor. Orice scriptură sfântă sau sul al legilor, găsite din întâmplare, cădeau pradă focului, cei care le deţineau fiind executaţi aidoma răufăcătorilor după descoperirea lor.
5. Când au văzut suferinţele îndurate de iudei, samaritenii n-au mai acceptat din nou legăturile de rudenie cu ei, nici n-au mai recunoscut că templul de pe muntele Garizim era închinat atotputernicului Dumnezeu, ci, fideli caracterului lor, despre care am mai vorbit, susţineau că erau colonişti mezi şi persani, căci din aceştia îşi trăgeau de fapt obârşia. Şi-au trimis aşadar la Antioh solii, cu o scrisoare având următorul conţinut:
REGELUI ANTIOH, ZEULUI EPIPHANES,
DIN PARTEA LOCUITORILOR SIDONULUI

ŞI AI SICHIMULUI.
„Adesea loviţi de molima ciumei, care bântuie ţinutul, strămoşii noştri au adoptat străvechea superstiţie de a sărbători ^z^ua pe care iudeii o denumesc Sabat. Ei au înălţat pe muntele
92
93
Garizim un templu neînchinat unui zeu anumit, unde aduceau jertfe solemne. întrucât ai găsit de cuviinţă să-i pedepseşti aşa cum *şi* merită pe iudei pentru infamia lor, dregătorii regali, convinşi că facem acelaşi lucru datorită rudeniei noastre de sânge, ne dau aceeaşi pedeapsă şi nouă, deşi suntem de origine sidoniană, după cum reiese şi din arhivele noastre. Te rugăm aşadar pe tine, binefăcătorul şi salvatorul nostru, să binevoieşti a porunci lui Apollonius, căpetenia ţinutului, precum şi lui Nicanor, administratorul treburilor noastre, să nu ne mai înfiereze, dându-ne pedepse la fel ca iudeilor, de care ne deosebim mult prin obiceiuri şi prin origine. Vrem în acelaşi timp c£ templul care n-a fost încă închinat nici unui zeu să poarte Jiumele lui Zeus Hellenicus. Prin această măsură vom fi scutiţi ^e orice învinuire şi ne vom putea duce munca, feriţi de temeri, fiind în stare să plătim biruri mai mari."
în urma suplicii samaritenilor, regele a trimis următoarea scrisoare de răspuns:
REGELE ANTIOH CĂTRE NICANOR:
„S'donienii care locuiesc în Sichim ne-au trimis această jalbă. Deoarece m-am sfătuit, cerând părerea prietenilor mei, care au confirmat spusele solilor trimişi de sidonieni, anume că ei n-au nimic de-a face cu infamia atribuită iudeilor, ci doresc să trăiască după tradiţia grecească, îi absolv de orice vină, iar templul lor urmează să primească numele lui Zeus Hellenicus."
Nicanor i-a scris acelaşi lucru lui Apollonius, căpetenia ţinutului, în a optsprezecea zi a lunii Hecatombaion* din al o sută patruzeci şi şaselea an al erei seleucide.

CAPITOLUL VI

1. în vremea aceea în satul Modiim din ludeea locuia un om nuniit Mattathias, fiul lui Ioannes, fiul lui Simeon, fiul lui

* Denumirea din calendarul atic a lunii romanice iulie.
94
Asamoneu: era preot din tagma lui Ioarib, originar din Hierosolyma. Avea cinci fii: Ioannes, poreclit Gaddes; Simon, care se mai numea Matthes; Iudas, care se chema Macabeul; Eleazar, căruia i se zicea Auran şi Ionathas, poreclit Apphus. Acest Mattathias a deplâns în faţa fiilor săi jalnica stare a lucrurilor, devastarea oraşului, jefuirea templului şi nenorocirile îndurate de popor, spunându-le că ar fi preferat mai degrabă să moară pentru legile Domnului decât să ducă o viaţă atât de umilitoare.
2. Când au sosit în satul Modiim slujbaşii împuterniciţi de rege să-i constrângă pe iudei să aplice ordinele sale, au cerut celor de faţă să înfăptuiască jertfa aşa cum poruncise suveranul. L-au rugat pe Mattathias, care datorită învăţăturii sale dobândise o mare faimă, să înceapă el jertfa (căci consătenii lui îi vor urma exemplul şi el se va bucura de preţuirea regelui). Dar Mattathias a refuzat să facă acest lucru şi le-a spus că, indiferent dacă toate celelalte neamuri se vor supune poruncilor lui Antioh, fie că le era frică, fie că voiau să facă hatârul regelui, el şi fiii săi nu se vor lăsa puşi în situaţia de a părăsi datina strămoşilor lor. După ce el a tăcut, a ieşit în faţă un iudeu şi a adus jertfa aşa cum ordonase Antioh. Văzând fapta asta, mâniosul Mattathias şi fiii săi au tăbărât cu sabia în mână .asupra iudeului şi l-au răpus lângă altar, apoi l-au ucis pe regescul slujbaş care îl silise să aducă jertfa, Apelles, împreună cu puţin numeroşii lui oşteni. A dărâmat apoi altarul şi a strigat: „Cel ce simte râvna obiceiurilor străbune şi a cinstirii Domnului să mă urmeze!" După ce a grăit astfel, s-a refugiat împreună cu fiii săi în pustiu, lăsându-şi de izbelişte întreaga avuţie în sat. Mulţi alţii i-au urmat pilda şi au fugit în deşert, împreună cu copiii şi nevestele lor. Cum au primit această ştire, comandanţii regelui şi-au chemat sub arme toţi oştenii aflaţi în cetăţuia din Hierosolyma, pornind în urmărirea iudeilor din deşert. După ce au dat de urmele lor, au căutat să-i convingă mai întâi să se căiască, făcând ceea ce era spre binele lor, pentru ca oştenii să nu fie nevoiţi să recurgă la legea războiului. Dar iudeii nu le-au ascultat sfaturile, ci au continuat să li se împotrivească. Războiul cu oştenii a pornit într-o zi de Sabat şi ei au ars în peşterile lor, fără să opună vreo rezistenţă sau măcar să le închidă intrările. Iudeii s-au abţinut de la luptă fiindcă ziua era
95
sfântă şi ei n-au vrut să pângărească Sabatul, deşi se aflau într-o mare primejdie: legea le cerea să păstreze odihna totală în ziua aceea. Au pierit aşadar împreună cu nevestele şi copiii lor, o mie de oameni sufocaţi în peşteri. Au scăpat însă mulţi de primejdii şi s-au alăturat lui Mattathias, pe care l-au ales comandantul lor. Acesta i-a învăţat că trebuie să lupte chiar şi în zilele de Sabat, zicându-le că, întrucât ei nu fac acest lucru şi respectă cu stricteţe legea, devin propriii lor vrăjmaşi, deoarece duşmanii îi vor ataca cu precădere în această zi de odihnă, când ei nu se pot apăra, şi astfel toţi îşi vor pierde viaţa fără să lupte deloc. El i-a convins prin vorbele sale şi de atunci dăinuie obiceiul ca noi să luptăm chiar şi în zilele de Sabat dacă n-avem încotro. Adunând în jurul lui o oaste numeroasă, Mattathias a dărâmat jertfelnicele şi i-a ucis pe renegaţi, atâţia câţi a putut să prindă (căci mulţi dintre ei se refugiaseră de frică la noroadele învecinate). A poruncit ca băieţii încă netăiaţi împrejur să fie tăiaţi împrejur, alungându-i pe cei ce se împotriviseră cu îndârjire acestui lucru.

3. După ce a apucat să cârmuiască un singur an, el s-a îmbolnăvit şi, de îndată ce fiii s-au strâns în jurul lui, le-a cuvântat aşa: „Dragi copii, eu mă duc pe drumul cel fără întoarcere: vă las acum moştenire cugetul meu şi vă conjur să fiţi nu numai paznicii lui credincioşi, ci să nu daţi uitării nici voinţa celui care v-a zămislit şi hrănit şi să păstraţi cu sfinţenie datinile străbune, salvând vechea noastră rânduială, aflată în grea cumpănă. Să nu vă lăsaţi ademeniţi de cei care, de bunăvoie sau siliţi de împrejurări, o abandonează, ci dovediţi-vă nişte vlăstare demne de mine, în pofida tuturor nevoilor şi potrivniciilor. arătându-vă pregătiţi să înfruntaţi chiar şi moartea de dragul legilor, dacă altă ieşire nu aveţi. Gândiţi-vă că, dacă aşa a hotărât. Domnul nu vă va părăsi, ci, ca semn de preţuire a virtuţii voastre, vă va înapoia ceea ce aţi pierdut, restituindu-vă libertatea de a trăi cum vreţi, încât să beneficiaţi în siguranţă de datinile proprii. Chiar dacă trupurile voastre sunt muritoare şi trecătoare, amintirea faptelor voastre va rămâne veşnică. înflăcăraţi de această iubire, vreau ca voi să aspiraţi spre fapte de glorie, fără să daţi înapoi în faţa greutăţilor mari şi, atunci când e nevoie, jertfiţi-vă bucuroşi viaţa. Vă îndemn mai ales să păstraţi armonia frăţească şi fiecare să-şi exercite

96

din pli[n] virtutea, fără să cedaţi în faţa calităţilor vădite de ceilalţi- Fratele vostru Simion, înzestrat cu multă înţelepciune, să vă ţină loc de părinte şi urmaţi sfaturile lui. Drept căpetenie de oaste în război, alegeţi-1 însă pe Macabeu, pentru vitejia şi puterea lui. El este omul care va răzbuna umilinţele poporului şi-i va pedepsi pe duşmani. în sfârşit, atrageţi-i de partea voastră pe bărbaţii drepţi şi evlavioşi, căci prin ei veţi spori puterile voastre!"[1]

4. Aşa a grăit Mattathias fiilor săi şi 1-a rugat pe Dumnezeu să-i ocrotească pentru ca ei să fie în stare să redea poporului libertatea de a trăi după datina lui veche. La puţină vreme după aceea, el s-a stins din viaţă şi a fost înmormântat la Modiim. întregul popor 1-a plâns cu lacrimi amare şi conducerea treburilor ţării a revenit fiului său ludas, poreclit Macabeul[2], în al o sută patruzeci şi şaselea an al erei seleucide. Cu largul sprijin dat benevol de fraţii săi şi de alţii, i-a alungat din ţară pe duşmani, iar pe concetăţenii care încălcaseră legile strămoşeşti i-a străpuns cu sabia, curăţându-şi patria de orice pângărire.

CAPITOLUL VII

1. Cum a primit ştirile acestea, Apollonius, căpetenia Samariei, şi-a strâns ostile, mărşăluind cu ele împotriva lui ludas. Acesta i-a ieşit în întâmpinare, I-a învins în luptă şi a ucis o puzderie de duşmani, împreună cu comandantul lor Apollonius, însuşindu-şi din armele sale sabia, de care s-a folosit de atunci încolo, a rănit numeroşi alţi vrăjmaşi şi s-a ales cu o pradă bogată din tabăra lor. Atunci căpetenia Coelesiriei, Seron, auzind că mulţi trecuseră de partea lui ludas, care strânsese între

' Flavius Josephus rezumă testamentarul discurs plin de aluzii biblice, ţinut de Mattathias în *Cartea "midi a Macabeilor,* cap. 11. 49-68, pe care autorul o foloseşte în Cartea a XII-a a lucrării sale.

' luda Macabeul (în ebr. „ciocan"), eroul revoltei haşmoneene împotriva sirienilor seleucizi (167 î.e.n.), primul conducător politic şi religios al Iudeii elenistice (166-160 î.e.n.).

97

timp destule trupe încât să pornească la război, a hotărât să-şi ducă oastea împotriva lui, căci socotea că era de datoria lui să pedepsească aspru pe cei ce încălcaseră poruncile regelui. Şi-a strâns aşadar toate forţele aflate la dispoziţia Iui, primindu-i şi pe iudeii fugari şi nelegiuiţi, şi a pornit să-1 înfrunte pe ludas. A mers până la satul Bethoron din Iudeea, unde şi-a făcut tabăra. Când a pornit spre el, să-l înfrunte şi, în preajma bătăliei, i-a văzut pe ai săi prea puţin dornici de luptă datorită numărului mic şi epuizării lor (căci răbdau de foame), ludas a căutat să-i îmbărbăteze, spunându-le că nu superioritatea numerică este cea care le asigură victoria şi triumful asupra duşmanilor, ci credinţa în Dumnezeu. Au în faţa lor strălucitele pilde ale străbunilor, care, luptând pentru dreptatea, legile şi copiii lor, au învins adesea mii şi mii de duşmani. Nu este mare puterea celor ce se bat pentru nedreptate. Prin cuvintele sale de încurajare, el i-a înduplecat pe ai săi să dispreţuiască puhoiul duşmanilor şi să-l înfrunte pe Seron, reuşind să-i împrăştie pe sirieni. După ce comandantul lor a căzut în luptă, toţi au rupt-o la fugă, ca şi cum acesta era singura lor speranţă de salvare, ludas i-a urmărit până în câmpie şi a ucis opt sute dintre ei; ceilalţi s-au refugiat în ţinutul din preajma mării.

2. Primirea veştii că fusese învins a stârnit cumplita mânie a lui Antioh, c<?re şi-a strâns numaidecât toate trupele, recrutând mulţi mercenari din insule, şi s-a pregătit să invadeze Iudeea la începutul primăverii. Dar când a vrut să plătească solda oştenilor săi, a constatat că tezaurele sale duceau o mare lipsă de bani (căci nu toate birurile fuseseră încasate, datorită faptului că popoarele se răzvrătiseră, iar el era un bărbat risipitor şi darnic, care nu-şi putea drămui resursele proprii). A hotărât să plece mai întâi în Persia, să încaseze birurile din provinciile acesteia. Unui anume Lysias, care se bucura de o mare autoritate în faţa lui, i-a încredinţat la plecare administrarea treburilor publice, conducerea ţării de ia Eufrat şi până la hotarele Egiptului şi ale Asiei inferioare, precum şi o parte a oştirii şi a elefanţilor, poruncindu-i ca până la întoarcerea lui să aibă mare grijă de creşterea fiului său Antioh şi să pustiască Iudeea, să-i ducă în robie locuitorii, să distrugă Hierosolyma şi să stârpească neamul evreilor. După ce a lăsat aceste sarcini în seama lui Lysias, regele Antioh a plecat spre

98

Persia în cel de-al o sută şaizeci şi şaptelea an al erei seleucide si trecând Eufratul, s-a îndreptat spre provinciile de sus.

3. Lysias a numit generali pe Ptolemeu, fiul lui Dorymcdes, apoi pe Nicanor şi pe Gorgias, oamenii cei mai influenţi dintre prietenii regelui, trimiţându-i în Iudeea cu patruzeci de mii de pedestraşi şi şapte mii de călăreţi. Aceştia au mărşăluit până la oraşul Emmaus şi au tăbărât în câmpia din apropiere. Aici le-au venit trupe auxiliare din Siria şi ţările învecinate şi o mulţime de iudei transfugi. Odată cu ei au sosit şi negustorii dispuşi să-i achiziţioneze pe cei căzuţi în robie, aducând obezile pentru încătuşarea sclavilor, precum şi argintul şi aurul necesar cumpărării lor. Când a dat cu ochii de tabără şi de mulţimea duşmanilor, ludas şi-a încurajat oştenii să nu-şi piardă cumpătul şi i-a îndemnat să-şi pună speranţa victoriei în Dumnezeu şi, după datina străbună, să se îmbrace în saci şi să se roage aşa cum se întâmpla în vremuri de mare primejdie, pentru ca Domnul să le dea puterea de a dovedi vrăjmaşul. Apoi, potrivit vechiului obicei strămoşesc, şi-a grupat oştenii sub comanda unor căpetenii peste o mie, precum şi a unor fruntaşi peste o sută de oameni, eliberându-i pe noii căsătoriţi care de-abia îşi înjghebaseră o gospodărie, ca nu cumva, din prea marea lor dragoste de viaţă, să lupte cu frică. După aceea, ludas şi-a îmbărbătat oştenii cu următoarea cuvântare: „De-a lungul anilor, tovarăşii mei de arme, n-a mai fost niciodată o vreme mai potrivită pentru fapte de vitejie şi dispreţuirea primejdiilor, ca acum! Se cuvine să luptăm aprig pentru dobândirea libertăţii, mult râvnită de toţi prin însăşi natura ei, cu atât mai mult cu cât ea ne este mai scumpă întrucât de aceasta depinde norocul nostru de a-1 cinsti iarăşi pe Dumnezeu. Lucrurile stau acum în felul următor: ori vă cuceriţi libertatea şi o viaţă fericită (aşa cum a fost ea orânduită de legile şi datinile de odinioară ale patriei), ori înduraţi cea mai mare ruşine şi sunteţi sortiţi pieirii împreună cu întregul vostru neam, dacă duceţi lupta cu mai puţin curaj. Gândiţi-vă că şi fără această bătălie eraţi oricum hărăziţi morţii şi, ferm convinşi că, >n afara atâtor răsplăţi precum libertatea, patria, legile şi cinstirea lui Dumnezeu, veţi avea parte şi de gloria veşnică, veţi pune mâna pe arme cu şi mai mult elan, pregătiţi sufleteşte ca mâine, la ivirea zorilor, să vă înfruntaţi vrăjmaşii!"

99

4. Astfel a cuvântat ludas spre a spori curajul în pieptul luptătorilor săi. Dar duşmanii l-au trimis pe Gorgias cu cinci mii de pedestraşi şi o mie de călăreţi să atace prin surprindere tabăra iudeilor în timpul nopţii, folosind drept călăuze nişte transfugi iudei. Când a aflat de planul acesta, fiul lui Mattathias a hotărât să atace el însuşi tabăra duşmanilor, mai ales că trupele lor erau acum divizate. Masa de seară fiind luată la timpul potrivit, în tabără au fost lăsate anume focuri aprinse şi oastea a mărşăluit noaptea întreagă până la duşmanii care tăbărâseră aproape de Emmaus. Negăsind pe nimeni în tabăra adversă, Gorgias şi-a ' închipuit că vrăjmaşii, cuprinşi de frică, se retrăseseră şi se ascundeau în munţi, aşa că a hotărât să-i caute acolo unde se \ găseau. Dis-de-dimineaţă, ludas, însoţit de-trei mii de ostaşi prost înarmaţi din pricina sărăciei lor, a dat cu ochii de duşmanii care poposiseră la Emmaus. Când a văzut că vrăjmaşii erau bine împlătoşaţi şi apăraţi de o tabără temeinică, el i-a îndemnat pe iudei să nu se sfiască să se avânte în luptă nici cu trupurile goale şi Ie-a reamintit că odinioară Domnul îi ajutase pe războinicii aflaţi în aceeaşi situaţie să triumfe asupra unei mulţimi mult mai bine înarmate. Insuflându-le un avânt fără pereche, a poruncit să sune trâmbiţa. A năvălit pe neaşteptate asupra vrăjmaşilor, Ie-a stârnit frică şi panică, i-a răpus pe cei ce se împotriveau, urmărindu-i pe ceilalţi până la Gadara şi în câmpiile din Idumeea, Azot şi lamnia. Din rândurile duşmanilor au căzut vreo trei mii de oameni. ludas a cerut oştenilor săi să nu râvnească încă la pradă: mai aveau de înfruntat lupta cu Gorgias şi cu trupele sale. Le-a zis că, după ce îi vor fi învins şi pe aceştia, abia atunci vor putea să strângă prada în siguranţă, | făcând acest lucru când nu se mai aşteptau la altceva. în timp ce adresa luptătorilor săi aceste vorbe, ludas a văzut pe un munte oastea lui Gorgias care se întorcea în tabăra străbătută acum de fugari şi mistuită de flăcări. Fumul care se înălţa deasupra arăta limpede ce se întâmplase. De îndată ce a înţeles cum stăteau lucrurile şi a observat oastea lui ludas, gata de luptă, Gorgias s-a înspăimântat şi a luat-o Ia fugă. Aşadar, ludas, care biruise fără luptă trupele lui Gorgias. a revenit în tabără să strângă prada s-a ales cu mult aur şi argint, pânză stacojie şi purpuri întorcându-se bucuros acasă, în timp ce mulţumea Iu Dumnezeu, care îi dăruise acest noroc. Contribuţia adusă *k*
obţinerea victoriei de această izbândă n-a fost aşa de mică.

5. Consternat de înfrângerea celor pe care îi trimisese chiar el în expediţie, în anul următor Lysias a strâns laolaltă şaizeci de mii de luptători aleşi cu grijă şi cinci mii de călăreţi, năvălind cu ei în Iudeea şi, urcând spre creştetul muntelui, şi-a aşezat tabăra în oraşul iudaic Bethsura. în întâmpinarea lui a venit ludas cu zece mii de oşteni şi, când a văzut uriaşa mulţime a duşmanilor, 1-a implorat pe Dumnezeu să-i vină în ajutor. Apoi i-a atacat pe cei ce făceau parte din avangarda duşmanilor şi i-a învins. Omorând vreo cinci mii dintre ei, a vârât spaima în ceilalţi. Când şi-a dat seama că iudeii erau hotărâţi să moară dacă nu li se îngăduia să trăiască în libertate, Lysias s-a temut mai mult de disperarea decât de forţa lor şi, strângându-şi trupele rămase, s-a întors la Antiohia şi, cât a stat acolo, a înrolat o mulţime de mercenari, fiindcă plănuia să întreprindă iarăşi o expediţie împotriva Iudeii.

6. întrucât îi biruise în multe rânduri pe generalii lui Antioh, ludas a convocat o adunare a poporului şi a spus că, după atâtea izbânzi obţinute cu ajutorul lui Dumnezeu, acum era momentul potrivit pentru ei să se ducă la Hierosolyma, ca să purifice templul şi să aducă jertfele legiuite. De îndată ce s-a apropiat de Hierosolyma cu întreaga mulţime şi a găsit templul pustiu, cu porţile arse şi curtea năpădită de tufişuri crescute de la sine, datorită singurătăţii, el a început să se tânguiască împreună cu ai săi, adânc tulburat de înfăţişarea sanctuarului. Apoi a ales dintre oştenii Iui o ceată, care a primit porunca să asedieze cetăţuia oraşului, până ce curăţa el templul. După aceea, a îndepărtat cu multă râvnă murdăria, a făurit vasele noi, sfeşnicul, masa şi altarul, toate

numai din aur, şi a pus alte draperii la uşi, având grijă să li se pună şi canaturile. în afară de asta, a dărâmat jertfelnicul şi a clădit unul nou, din pietre adunate de pretutindeni, necioplite cu unelte de fier. în a douăzeci şi cincea zi din luna Kislev, numită de macedoneni Apellaios, oamenii au aprins lumânările de pe sfeşnic, au tămâiat altarul, au pus pâinile pe masă şi au adus ardere de tot pe noul jertfelnic. Acestea s-au petrecut chiar în ziua când, cu trei ani înainte, fusese sfinţit, deoarece Antioh îl devastase, el rămânând vreme de trei ani în starea de profanare. în cel de-al o sută patruzeci şi cincilea an al erei seleucide, la a douăzeci şi cincea zi a lunii Apellaios din a o

sută cincizeci şi treia Olympiadă, s-a abătut urgia asupra templului, şi el a fost restaurat în aceeaşi zi de douăzeci şi cinci Apellaios din al o sută patruzeci şi optulea an al erei seleucide, în cea de-a o sută cincizeci şi patra Olympiadă. Devastarea templului a avut Ioc potrivit prezicerii pe care o făcuse Daniel, cu patru sute şi opt ani mai înainte; el a arătat chiar şi faptul că profanatorii lui vor fi macedoneni.

7. ludas a sărbătorit împreună cu concetăţenii Iui reluarea aducerii sacrificiilor în templu, fără să omită nici mijloacele de desfătare, jertfele bogate şi strălucitoare, oferind bucatele pentru ospeţe, iar Dumnezeu era cinstit prin intonarea imnurilor şi a psalmilor, spre satisfacţia mulţimii. Atâta de mare a fost bucuria reintroducerii acestui rit şi neaşteptata redobândire după multă vreme a libertăţii religioase încât s-a dat o lege potrivit căreia în viitor reinaugurarea templului trebuia să fie celebrată în fiecare an timp de opt zile. Din vremea aceea şi până azi, celebrăm aşadar cu solemnitate această sărbătoare ce se cheamă festivitatea Luminii', menţionata denumire, după părerea mea, însemnând faptul că dezrobirea cultului nostru ne-a sosit prin surprindere, ca o rază de soare. Apoi ludas a înconjurat oraşul cu ziduri de apărare, a clădit turnuri înalte, a pus paznici de nădejde împotriva incursiunii duşmanilor şi a fortificat de asemenea oraşul Bethsura, spre a sluji drept bastion atunci când îl încolţea vrăjmaşul.

CAPITOLUL VIII

1. în urma acestor fapte, popoarele vecine n-au mai putut suporta întărirea puterii iudeilor şi au pus la cale comploturi prin care au ucis pe mulţi dintre ei, căutând prin curse şi vicleşuguri să-i aducă sub stăpânirea lor. Aflat într-un neîntrerupt război cu acestea, ludas se străduia să le stăvilească

[1] Harnica (în ebr. ..Inaugurare"), comemorează biruinţa Macabeilor asupra sirienilor seleucizi (165 î.e.n.) şi resfinţirea templului din Ierusalim, profanat de duşmani. Sărbătoarea are loc în luna decembrie şi ţine opt zile. aprinzându-se zilnic câte o lumânare (două în ultima zi) şi întonându-se psalmi.

incursiunile şi să-i ocrotească pe iudei de rele. Pe idumeeni, urmaşii lui Esau, i-a atacat la Acrabatta, a ucis pe mulţi dintre ei şi i-a prădat. Pe fiii lui Baan, care întindeau capcane iudeilor, i-a zăvorât în turnurile lor de apărare, i-a asediat cu oastea şi a dat foc turnurilor, omorând luptătorii. Apoi a pornit împotriva ammaniţilor, care strânseseră o oaste puternică şi numeroasă, condusă de Timotheus şi, în urma înfrângerii lor, a luat cu asalt oraşul acestora, lazor, ducându-le în captivitate soţiile şi copiii şi, după incendierea cetăţii, s-a întors la Hierosolyma. Când au aflat de întoarcerea lui acasă, popoarele vecine au pornit spre Galaaditis, împotriva iudeilor care locuiau la hotarele acestei ţări. Găsindu-şi scăparea în fortăreaţa Dathema, ei şi-au trimis solii la ludas, să-! anunţe că Timotheus se grăbea să ajungă cu oastea în locul unde se refugiaseră, spre a-l asedia. Nici nu terminase de citit scrisoarea lor, că au şi sosit nişte soli din Galileea, să-i dea de veste că locuitorii din Ptolemaida, Tyrus şi Sidon, precum şi străinii din Galileea, se adunaseră laolaltă.

2. Când a înţeles de la solii săi că trebuia să întâmpine primejdii venite în acelaşi timp din două părţi, ludas 1-a trimis pe fratele său Simon să plece cu trei mii de luptători aleşi cu grijă, spre a veni în ajutorul iudeilor care locuiau în Galileea; el însuşi, împreună cu celălalt frate al său, Ionathas, şi opt mii de oşteni, va porni spre Galaaditis. Drept comandanţi ai trupelor rămase pe loc, i-a numit pe Josephus, fiul lui Zacharias, şi pe Azarias, cu porunca de a păzi cu străşnicie ludeea şi să nu se lase atraşi în război de nimeni, înainte de întoarcerea lui. De-abia sosit în Galileea, Simon s-a luptat cu duşmanii, a ieşit biruitor şi i-a pus pe fugă, apoi i-a urmărit până la porţile Ptolemaidei, omorând vreo trei mii dintre ei. A desplătoşat pe cei căzuţi în luptă şi s-a întors acasă cu iudeii eliberaţi din captivitate, aducând cu el prada de război.

3. Intre timp, ludas Macabeul. însoţit de fratele său Ionathas, a trecut Iordanul şi, după un marş de trei zile, a ajuns la nabateenii care l-au întâmpinat cu gânduri paşnice. Aceştia i-au povestit ce pătiseră fraţii lor din Galaaditida şi ce multe chinuri au de îndurat cei ce au fost împresuraţi în fortăreţele galaaditiene. Ei i-au sfătuit să pornească degrabă împotriva duşmanilor, ca să-şi ajute concetăţenii să scape din mâinile lor. Sudas şi-a croit aşadar drum prin pustiu, s-a năpustit mai întâi

asupra locuitorilor din Bosora, pe care a cucerit-o, omorând pe toţi bărbaţii în stare să mânuiască armele, şi a dat oraşul pradă flăcărilor. Cu toată sosirea nopţii, el şi-a continuat marşul, şi s-a îndreptat spre fortăreaţa în care erau închişi iudeii, asediaţi de Timotheus şi trupele sale, sosind acolo în zorii zilei. De îndată ce a văzut vrăjmaşii îngrămădiţi în preajma zidurilor, unii dintre ei căţărându-se pe scările de asalt, alţii aducând maşinile de asediu, el a poruncit să sune goarna şi şi-a îndemnat oştenii să înfrunte vitejeşte primejdiile pentru fraţii şi rudele lor.

împărțiți în trei cete, au atacat dușmanul din spate. Cum au priceput că erau Macabeii, despre curajul şi succesele războinice ale cărora aflaseră multe, luptătorii lui Timotheus au luat-o la fugă. ludas a pornit cu oastea în urmărirea lor şi a măcelărit vreo opt mii dintre ei. După aceea a pornit spre aşa-numitul oraş al străinilor, Mallos, 1-a cucerit şi a ucis toți bărbații, dând foc cetății. Odată plecat de acolo, a dărâmat Chasphoma, Bosora şi alte multe oraşe din Galaaditis.

4. Dar într-un răstimp scurt, Timotheus şi-a adunat iarăşi o armată mare şi, pe lângă unele trupe auxiliare, a convins şi câteva neamuri de arabi, atraşi de promisiunea că-i făcea lefegii, să ia parte la război, ducându-şi oştirea peste un pârâu năvalnic, până aproape de Raphon (care pe atunci era oraş). Apoi el şi-a îndemnat soldații să 'upte bărbăteşte împotriva iudeilor, împiedicându-i mai ales să răzbească dincolo de pârâu. Le-a spus dinainte: dacă aceştia reuşeau să-l treacă, înfrângerea era ca şi pecetluită. Auzind că Timotheus era pregătit să înceapă bătălia, ludas şi-a luat toate trupele şi s-a grăbit să-l întâmpine, a trecut pârâul şi s-a năpustit asupra vrăjmaşilor şi i-a ucis pe cei care l-au înfruntat, iar pe ceilalți i-a înspăimântat atât de mult încât şi-au aruncat armele, punându-şi nădejdea în fugă. Puțini dintre aceştia au scăpat teferi, dar cei mai mulți şi-au căutat refugiul în aşa-numita capişte Camaim, unde se credeau la adăpost de primejdii. ludas a ocupat oraşul, i-a măcelărit şi a mistuit în flăcări capiştea, oferind duşmanului prilejul de a muri în felurite chipuri.

5. în urma succesului său, ludas i-a strâns pe iudeii din Galaaditis, împreună cu copiii şi nevestele şi întreaga lor avuție, ca să-i readucă în Iudeea. Dar când a ajuns la oraşul numit Ephron, care îi stătea în cale şi nici nu putea să-şi croiască drum

prin altă parte, nici nu vroia să se întoarcă, el a trimis locuitorilor o solie, rugându-i să deschidă porțile şi să-i îngăduie să străbată cetatea. Aceştia îşi astupaseră porțile cu bolovani şi i-au zădărnicit astfel trecerea. Fiindcă ephroniții n-au vrut deloc să-l asculte, ludas şi-a îmbărbătat oştenii, a împresurat oraşul şi I-a atacat. După ce a asediat oraşul timp de o zi şi o noapte, I-a luat cu asalt, a omorât toți bărbații valizi şi a dat pradă flăcărilor întregul Ephron, înainte de a-şi continua drumul. Numărul morților era atât de mare încât iudeii trebuiau să calce numai pe hoituri. Apoi ei au trecut peste Iordan şi au ajuns în Câmpia mare[1], situată în fața oraşului Bethsana, căruia grecii îi zic Scythopolis. Plecați de acolo, au sosit în Iudeea. Aici şi-au celebrat ei victoria prin cântece, laude şi tot felurite jocuri, aşa cum obişnuiesc să facă cei ce-şi sărbătoresc izbânzile. Au adus şi jertfe de mulțumire lui Dumnezeu, pentru reuşita expediției lor, precum şi pentru integritatea oştirii, căci nici un iudeu nu căzuse în luptă.

6. în vreme ce Simon lupta în Galileea cu locuitorii din Ptolemaida, ludas însuşi, împreună cu fratele său lonathas, înfruntându-i pe cei din Galaaditida, Josephus, fiul lui Zacharias, şi Azarias, lăsați de ludas să conducă trupele de acasă, au vrut să obțină şi ei faima generalilor de seamă prin meritele lor războinice şi au plecat cu oştenii lor spre lamnia. Dar Gorgias, comandantul lamniei, a ieşit în întâmpinarea lor, i-a învins, silindu-i să piardă în luptă două mii de oşteni, iar ceilalți au întors spatele şi au fugit până la hotarele Iudeii. Această înfrângere s-a datorat faptului că ei n-au dat ascultare poruncii lui ludas de a nu porni lupta împotriva nimănui mai înainte de reîntoarcerea lui. Pe lângă înțelepciunea altor planuri ale sale, trebuie .să admirăm siguranța cu care el a întrezărit înfrângerea pe care o vor suferi luptătorii lui Josephus şi Azarias dacă se vor abate cumva de la îndeplinirea ordinelor sale. Dar ludas şi frații lui nu şi-au întrerupt deloc războaiele lor cu idumeenii, ci îi înfruntau pretutindeni; au cucerit oraşul Hebron, le-au distrus fortărețele, au ars turnurile de apărare, pustiindu-le țara de jur împrejur. La fel au procedat cu Marissa şi Azot. Cu multe arme şi prăzi de război, ei s-au întors în Iudeea.

' Vezi menționarea ei în *Antichități iudaice.* Cartea a V-a, cap. I. paragr. 22. n. 16 (voi. I, Editura Hasefer, 1999, p. 248).

CAPITOLUL IX

i. Străbătând în vremea asta provinciile de sus, regele Antioh a auzit că în Persia exista un oraş nespus de bogat, numit Elymais, cu un somptuos templu al zeiței Artemis, care adăpostea tot felul de ofrande; mergea vestea că şi Alexandru, fiul lui Filip, regele macedonenilor, şi-ar fi lăsat aici armele şi platoşa. Ispitit de acest lucru, a pornit numaidecât spre Elymais, împresurându-1 cu oştirea lui. Localnicii nu s-au speriat nici de sosirea lui, nici de asediu, ci au opus o rezistență dârză şi au înşelat astfel speranțele sale. L-au alungat din fața oraşului, năvălind în afara zidurilor sale, apoi l-au urmărit, astfel că regele a fost silit să fugă spre Babilon, o mare parte a oştirii fiindu-i nimicită pe drum. Dezamăgit de eşecul expediției sale, a mai primit şi vestea că generalii lui. trimişi împotriva Iudeii, fuseseră înfrânți, în timp ce puterea iudeilor creştea mereu. Noua supărare adăugându-se la cea dintâi, zbuciumul i-a pricinuit o boală grea. întrucât ea s-a prelungit şi chinurile sale sporeau necontenit, şi-a dat seama că va muri. Şi-a chemat aşadar prietenii şi Ie-a spus că boala lui le va aduce o durere amară şi a mărturisit că acestea i s-au întâmplat întrucât a pricinuit multe rele poporului iudeilor şi Ie-a jefuit templul, dispreţuindu-l pe Dumnezeu. După rostirea acestor vorbe, regele şi-a dat sufletul. Pe drept cuvânt ne stârneşte uimirea Polybios din Megalopolis, care, deşi este un istoric serios, susține că Antioh ar fi pierit deoarece a vrut să jefuiască în Persia templul Artemidei'. Doar pentru că a plănuit o nelegiuire, fără s-o înfăptuiască însă, nu merita o asemenea

' în ajunul morții sale. survenită în 164 î.e.n.. Antioh IV a întreprins o campanie nefericită în Elam (Elymais). satrapie din sud-vestul Iranului, unde n-a izbutit să jefuiască bogatul templu al Artemidei (identificată cu Anaitis). fiind lovit de o criză de isterie pentru tentativa lui de a

ataca sanctuarul zeiței (Polybios. *Istorii.* Cartea a XXX!-a. 11). Suveranul seleucid era un recidivist în jefuirea templelor, cu comorile cărora căuta să-şi îmbogăţească propriul tezaur sărăcit. Polybios acordă credit, fireşte, zeiţei eline, ignorând pagubele, nicidecum ipotetice, suferite de templul din Ierusalim.

pedeapsă. Dacă lui Polybios i se pare că din acest motiv şi-a sfârşit viaţa Antioh, atunci e mult mai firesc ca moartea lui să se datoreze jefuirii templului nostru. Dar în această privinţă n-am de gând să polemizez cu cei care preferă să pună părerea Megalopolitanului mai presus de a mea.

2. înainte de a-şi da sfârşitul, Antioh 1-a chemat pe Filip, unul dintre prietenii săi de nădejde, ca să-i încredinţeze tutela domniei, şi i-a dat diadema, mantia şi inelul cu sigiliu, i-a poruncit să le înmâneze fiului său, rugându-1 să se ocupe de educaţia acestuia şi de siguranţa tronului. Antioh s-a stins din viaţă în al o sută patruzeci şi nouălea an al erei seleucide. După ce a dezvăluit poporului moartea suveranului, Lysias 1-a proclamat rege pe fiul acestuia Antioh (căci se îngrijea de creşterea lui), pe care 1-a denumit Eupator.

3. între timp, oştenii garnizoanei din cetăţuia Hierosolymei şi transfugii iudei au pricinuit multe necazuri iudeilor din oraş. Când cineva urca până la templu, vrând să aducă o jertfă, era omorât pe loc, fiindcă cetăţuia domina templul. Văzând cum stau lucrurile, ludas a hotărât atunci să înlăture garnizoana şi a chemat întregul popor să asedieze cu îndârjire cetăţuia. Era în al o sută şi cincizecilea an al erei seleucide. A făurit aşadar maşini de asediu şi a înălţat valuri de pământ, toate puterile încleştându-se ca să cucerească cetăţuia. Dar mulţi dintre transfugii aciuaţi acolo au reuşit să se strecoare afară în timpul nopţii şi, întrunind-se cu alţi ciraci şi nelegiuiţi, s-au dus la regele Antioh şi l-au rugat să aibă grijă de ei, căci concetăţenii lor îi vor pedepsi cu asprime. Aşa se va întâmpla deoarece şi-au părăsit credinţa strămoşească şi au îmbrăţişat religia lui. Acum îi paşte primejdia ca ludas şi însoţitorii săi să pună stăpânire pe cetăţuie şi pe garnizoana pusă de rege, dacă el nu le va veni în ajutor. Aceste vorbe au stârnit mânia tânărului Antioh, a chemat la el pe generalii şi prietenii lui şi le-a cerut să recruteze lefegii şi bărbaţi din regatul său, în stare să poartă arme. S-a strâns astfel o oaste de o sută de mii de pedestraşi, douăzeci de mii de călăreţi şi treizeci şi doi de elefanţi.

4. Cu aceste trupe a plecat din Antiohia regele împreună cu Lysias, numit de el comandantul oştirii întregi. Când a ajuns în Idumeea, el s-a îndreptat împotriva Bethsurei, oraş fortificat şi

106

107

greu de cucerit şi, împresurându-l, a început asediul. Dar bethsuranii s-au apărat cu îndârjire şi, în timpu! incursiunilor, au dat foc maşinilor de război aduse de el, prelungind mult asediul. Aflând despre campania regelui, Iudas a ridicat asediul cetăţuii şi a pornit în întâmpinarea suveranului, tăbărând în locul unde se îngustează trecătoarea denumită Bethzacharia, la şaptezeci de stadii distanţă de tabăra duşmană. Părăsind Bethsura, regele şi-a dus oastea la defileu, spre tabăra lui Iudas. în zorii zilei şi-a aşezat trupele în ordine de bătaie; fiindcă n-a putut să-şi desfăşoare de-a latul elefanţii din pricina terenului îngust, a poruncit ca aceştia să mărşăluiască unul după altul. Fiecare elefant avea în jurul său o mie de pedestraşi şi cinci sute de călăreţi, care îi însoţeau pretutindeni. Elefanţii duceau în spinare înalte turnuri pline cu arcaşi. A lăsat ca restul oştirii, împărţită în cete puse sub comanda prietenilor săi, să urce pe creste. Apoi Antioh a dat oştenilor porunca să scoată strigătul de luptă şi să atace duşmanul, descoperind scuturile de aur şi de aramă, pentru ca ele să reverse o lumină orbitoare, iar ei au făcut să răsune munţii de chiotele lor. Acestea nu l-au speriat deloc pe Iudas, care a aşteptat vitejeşte năvala vrăjmaşilor, omorând şase sute dintre ei, aflaţi în avangardă. între timp, fratele său Eleazar, denumit Auran, a zărit un elefant mai robust decât toţi ceilalţi, care purta platoşă regală şi, bănuind că îl purta pe regele însuşi, s-a năpustit asupra lui. După ce a ucis mulţi dintre cei ce erau în jurul elefantului, iar pe ceilalţi i-a împrăştiat, s-a strecurat sub burta animalului şi i-a provocat o rană mortală; uriaşul s-a prăbuşit peste Eleazar, strivindu-l sub povara lui. Astfel şi-a pierdut viaţa curajosul luptător care răpusese mulţi duşmani. însă când a remarcat copleşitoarele forţe ale duşmanului, Iudas.s-a retras la Hierosolyma şi s-a pregătit să facă faţă asediului. Antioh şi-a lăsat o parte din oştire să dea asaltul asupra Bethsurei, iar el a plecat cu restul trupelor sale spre Hierosolyma. Speriaţi de puhoiul vrăjmaşilor şi văzând că duceau lipsă de provizii, locuitorii s-au predat, după ce regele s-a jurat că n-o să le facă nici un rău. Punând stăpânire pe oraş, el nu le-a pricinuit alt necaz decât că i-a alungat despuiaţi de toate. în oraş şi-a instalat garnizoana lui. Dar asedierea templului din Hierosolyma i-a luat multă vreme, datorită împotrivirii înverşunate a celor ce-l apărau: fiecărei

108

maşini de asediu a regelui, ei îi opuneau propria lor maşină. Şi asediaţilor li se terminaseră proviziile, iar rezerva de cereale se epuizase, căci ogoarele rămăseseră neînsămânţate, deoarece era anul al şaptelea, când, potrivit legilor noastre, pământul trebuia să rămână pârloagă. Mulţi dintre asediaţi au fugit din pricina lipsurilor, puţini fiind cei ce mai rămăseseră adăpostiţi în templu.

5. Aceasta era situaţia celor asediaţi în templu. Dar după ce şi-a vestit suveranul că Filip venise din Persia şi ridica pretenţii la ocuparea tronului, Lysias, căpetenia oştilor regelui, a fost de părere că era cazul ca el să ridice asediul şi să pornească împotriva lui Filip, sfătuindu-1 să ascundă totuşi atât comandanţilor, cât şi ostaşilor adevărata pricină a retragerii lor. De altfel, regele i-a şi ordonat lui Lysias să se adreseze într-o adunare comandanţilor şi ostaşilor, fără să Ie pomenească nimic de pretenţiile lui Filip, ci doar să le spună că asediul cere prea multă vreme, obiectivul este fortificat, iar propriile provizii s-au împuţinat. Şi mai rămân multe de făcut în împărăţie, aşa că preferabil ar fi să se încheie un tratat de pace şi alianţă cu întregul popor iudeu, pentru ca acesta

să poată să trăiască după obiceiurile străbune, fapt care a dus la izbucnirea războiului, ei înşişi urmând să se întoarcă acasă. Vorbele acestea, rostite de Lysias, au fost pe placul comandanţilor şi al oştirii.

6. Atunci regele a trimis lui Iudas şi asediaţilor vestea că dorea să încheie pace cu ei şi a făgăduit să le dea libertatea de a trăi după legile străbune. Iudeii au încuviinţat bucuroşi vorbele lui şi, după pecetluirea printr-un jurământ a asigurărilor sale, au ieşit din templu. Dar când a intrat înăuntru şi a văzut ce bine fortificat era sanctuarul, şi-a încălcat propriul legământ, dând poruncă trupelor să radă din temelie zidul de apărare. După ce a făcut acest lucru, regele s-a întors în Antiohia, luându-1 cu el şi pe Onias. care se mai numea şi Menelaus. Căci Lysias îl sfătuise să-l ucidă pe Menelaus, dacă vroia să aibă linişte din partea iudeilor, fără să mai aibă de-a face cu ei. Dânsul era pricina tuturor relelor, deoarece îl convinsese pe propriul lui tată să-i constrângă pe iudei să părăsească credinţa străbunilor lor. Regele I-a trimis aşadar pe Menelaus în oraşul Beroe din Siria, poruncind ca el să fie executat, după ce timp de zece ani a fost Mare Preot, om ticălos şi fără evlavie, care a pus

mâna pe putere doar spre a-şi constrânge poporul să se dezică de legile sale. în urma morţii lui Menelaus, Mare Preot a fost făcut Alchimus, care se numea şi Iachim. La sosirea lui acasă, regele Antioh l-a şi găsit pe Filip instalat la cârma ţării. I-a declarat război, a pus mâna pe el şi l-a condamnat la moarte. Când fiul Marelui Preot Onias, care la moartea tatălui său era copil, cum am spus mai înainte, a văzut că regele, călăul unchiului său, transmisese pontificatul lui Alchimus, care nu avea obârşie preoţească şi, ascultând sfatul **lui** Lysias, trecuse înalta demnitate de la familia sa la o altă casă, a fugit la Ptolemeu, regele Egiptului. Acolo a fost primit cu mare cinste de el şi de soţia lui, Cleopatra, care i-au dăruit un domeniu în provincia Heliopolis, unde Onias şi-a clădit un templu aidoma celui din Hierosolyma. Dar despre asta va fi vorba la momentul potrivit.

CAPITOLUL X

1. în vremea aceea a fugit din Roma Demetrios[1], fiul lui Seleucos, a ocupat oraşul Tripolis din Siria, şi-a pus diademă pe frunte şi, tocmind şi un mare număr de lefegii, s-a îndreptat spre reşedinţa regală, unde toţi l-au primit bucuroşi şi l-au recunoscut ca suveran. Capturând pe regele Antioh şi pe Lysias, supuşii i-au adus vii în faţa tronului şi, la porunca dată de Demetrios, aceştia au fost executaţi pe loc. După cum am mai spus, Antioh apucase să domnească numai doi ani. La

[1] **Fiul lui** Seleucos IV Philopator (187-175 î.e.n.) a fost ţinut ostatic la Roma vreme de 13 ani, în locul unchiului său Antioh IV Epiphanes. (175-164 **î.e.n.), devenind el** însuşi suveranul seleucid Demetrios 1 Soter(162-150 î.e.n.), după detronarea şi asasinarea lui Antioh V Eupator. care era în vârstă de nouă ani şi a avut o domnie efemeră (164-162 i.e.n.).

Demetrios au venit numeroşi iudei nelegiuiţi şi transfugi, printre care şi Marele Preot Alchimus, şi s-au plâns de întregul popor iudeu, mai ales de Iudas şi de fraţii lui, sub pretextul că ei îi asasinaseră pe toţi prietenii regelui, precum şi pe toţi cei ce căzuseră în mâinile lor, trăgând nădejdea că el va veni la domnie. Chiar şi pe ei îi alungaseră din propria lor ţară, făcându-i nişte drumeţi pe meleaguri străine, care aveau nevoie de ocrotirea lui. L-au rugat deopotrivă să trimită pe unul dintre prietenii lui de nădejde, ca să afle ce mai punea la cale Iudas.

2. Clocotind de mânie, Demetrios l-a pus în fruntea trupelor sale pe amicul lui Antioh Epiphanes, Bacchides, bărbat chibzuit care cârmuise cândva Mesopotamia întreagă, dându-i ca însoţitor pe Marele Preot Alchimus, şi i-a poruncit să-i ucidă pe Iudas şi pe sprijinitorii lui. Bacchides a plecat cu oastea din Antiohia şi, cum a ajuns în Iudeea, şi-a mânat solii la Iudas şi la fraţii săi, chipurile, să ajungă la pace şi bună înţelegere cu ei. De fapt, voia să-i captureze printr-un şiretlic. Dar Iudas n-a avut încredere în el: din oastea numeroasă care-l însoţea, a dedus că venise să ducă război, nu să încheie pace. Câţiva oameni din popor au crezut totuşi vorbele solilor lui Bacchides şi, trăgând nădejdea că nu-i pândea nici un rău din partea lui Alchimus, compatriotul lor, s-au dus până la el. Acolo au primit de la amândoi, **sub** prestare de jurământ, promisiunea că nici ei, nici cei ce Ie urmează pilda, nu vor păţi nimic, aşa că aceştia s-au predat plini de încredere. Dar Bacchides şi-a încălcat propriul jurământ şi a omorât vreo şaizeci dintre ei, iar pe ceilalţi, care avuseseră de gând să-l urmeze, i-a îndepărtat fiindcă înşelaseră aşteptările celor dintâi. După ce a plecat din Hierosolyma şi a ajuns în satul numit Bethzetho, a capturat pe mulţi dintre transfugi.şi pe câţiva dintre poporeni, măcelărindu-i pe toţi. A poruncit celor din partea locului să dea ascultare lui Alchimus şi, lăsând acestuia nişte oşteni care să-l ajute sâ-şi apere ţinutul, s-a întors în Antiohia, la regele Demetrios.

3. Căutând cu orice preţ să-şi consolideze puterea şi convins că domnia lui va fi mai sigură dacă atrăgea simpatia poporului, Alchimus îşi mângâia toţi supuşii cu vorbe blânde şi discursuri pe placul fiecăruia. Destul de repede a strâns în jurul lui o vajnică trupă de luptători încercaţi, alcătuită mai mult din nelegiuiţi şi transfugi. împreună cu ei cutreiera ţara şi-i ucidea

pe toţi cei ce erau de partea lui Iudas. Văzând că puterea lui Alchimus crescuse mult şi că numeroşi oameni drepţi din neamul său îşi pierduseră viaţa, Iudas însuşi străbătea ţara şi omora pe susţinătorii potrivnicului său. Când a constatat că nu putea să-l biruie pe Iudas, puterile sale fiind mai mici, Alchimus a hotărât să recurgă la ajutorul lui Demetrios. S-a dus aşadar la Antiohia şi 1-a aţâţat pe rege împotriva lui Iudas, plângându-se că acesta îi pricinuise nenumărate necazuri şi că în viitor ele se vor înmulţi, dacă nu va fi prins din vreme şi pedepsit prin trimiterea unei oştiri puternice împotriva lui.

4. întrucât şi el era de părere că lucrurile puteau să ia o întorsătură primejdioasă dacă privea nepăsător la creşterea neîntreruptă a puterii lui Iudas, Demetrios 1-a trimis pe Nicanor, cel mai bun şi mai fidel prieten al său (împreună cu care fugise din Roma). I-a dat o oaste pe care a socotit-o îndestulătoare pentru ca să-l învingă pe Iudas şi i-a poruncit să nu cruțe pe nimeni din poporul său. Când a ajuns la Hierosolyma, Nicanor n-a vrut ca de la început să lupte pe față împotriva lui Iudas, ci s-a gândit să pună mâna pe el printr-un vicleşug, adresându-i cuvinte paşnice. I-a spus că nu vede nici un motiv ca să se lupte între ei şi că era gata să se jure că nu-i va face nici un rău. El venise însoțit de prietenii lui doar ca să-i dezvăluie ce gândeşte regele Demetrios şi ce intenții are față de neamul său. Aflând promisiunile făcute de Nicanor prin solii săi, Iudas şi frații lui le-au dat crezare, fără să-l suspecteze de înşelăciune. Ei au depus jurământul la rândul lor şi l-au primit pe Nicanor împreună cu oştirea lui. Dar când acesta !-a salutat pe Iudas, în timp ce vorbea cu el, a făcut un semn alor săi, să-l înhațe pe loc. întrezărind la vreme cursa ce-i fusese întinsă, Iudas a sărit în sus şi şi-a găsit scăparea în tabăra lui. Cum şi-a văzut planul zădărnicit şi vicleşugul dat la iveală, Nicanor a hotărât să lupte fățiş cu Iudas, care şi-a pregătit numaidecât oştirea de luptă şi în bătălia dată lângă satul Capharsalama a obținut victoria, silindu-şi adversarul să-şi caute scăparea în cetățuia Hierosolymei.

5. într-o zi, pe când cobora din cetățuie în templu, Nicanor s-a întâlnit cu unii dintre preoți şi cu bătrânii poporului, care l-au salutat şi i-au arătat victimele, spunându-i că acestea urmau să fie închinate lui Dumnezeu pentru prosperitatea regelui. Dar

12

el a rostit vorbe de ocară şi i-a amenințat că, dacă poporul nu-1 va preda pe Iudas, va dărâma templul. După ce şi-a rostit amenințările, a părăsit Hierosolyma. Datorită mâhnirii pricinuite de spusele lui, preoții au vărsat lacrimi amare şi l-au implorat pe Dumnezeu să-i scape din mâna duşmanilor. Nicanor a părăsit aşadar Hierosolyma şi a ajuns până la satul numit Bethoron, unde a primit o altă oaste din Siria, aşezându-şi tabăra acolo. Dar Iudas a tăbărât la Adasa, alt sat, situat la treizeci de stadii distanță de Bethoron, oastea lui numărând doar o mie de oameni. El i-a îndemnat să n-aibă sufletele înfricoşate de mulțimea duşmanilor, fără să fie preocupați de câți oşteni aveau de înfruntat, ci să cumpănească cine sunt ei înşişi şi de dragul căror răsplăți îşi primejduiesc viețile, pornind vitejeşte împotriva vrăjmaşilor. Apoi i-a dus în vălmăşagul bătăliei şi, înfruntându-1 pe Nicanor, şi-a biruit duşmanii, dintre care mulți au pierit. Până la urmă a căzut în încleştare chiar şi Nicanor, luptându-se eroic. După moartea lui, nici oştenii n-au mai rezistat, ci, după pierderea comandantului, şi-au aruncat armele şi au luat-o la fugă. Iudas i-a urmărit şi i-a măcelărit, prin sunet de trâmbițe vestind satele învecinate că şi-a învins potrivnicii. Când locuitorii lor i-au auzit semnalul, s-au înarmat şi au aținut calea fugarilor, omorându-i rând pe rând, astfel că n-a mai scăpat cu viață nici unul din cei nouă mii de oameni care luaseră parte la luptă. Această izbândă a fost obținută în cea de-a treisprezecea zi a lunii pe care iudeii o numesc Adar, iar macedonenii, Dystros. De atunci încolo, an de an se aduc în această zi jertfe de mulțumire, spre a sărbători victoria. Câtăva vreme poporul iudeu a scăpat de pacostea războaielor şi s-a bucurat de pace, fiind după aceea târât iarăşi în lupte şi primejdii.

6. Când Marele Preot Alchimus a vrut să dărâme zidul sanctuarului, vechi şi construit de sfinții profeți, Domnul i-a trimis o boală grea: s-a prăbuşit fără glas la pământ şi după multe zile de chinuri a murit, fiind arhiereu vreme de patru ani. La moartea lui, poporul a dat funcția de Mare Preot lui Iudas. El auzise de puterea romanilor, care supuseseră şi Galatia[2], şi Iberia, şi Cartagina din Africa şi, în afară de asta, aduseseră sub

' Vezi Cartea I. cap. VI. paragr. I, nota 4 *(ed. cit.,* voi. I, p. 25).

113

stăpânirea lor Grecia, biruindu-i pe regele Perseu, pe Filip' şi pe Antioh cel Mare[4]. A hotărât aşadar să încheie alianță cu ei. El a trimis la Roma pe prietenii săi Eupolemos, fiul lui Ioannes, şi lason, fiul lui Eleazar, ca să-i roage pe cei de acolo să încheie un tratat de alianță şi prietenie, scriindu-i lui Demetrios să nu mai poarte războaie împotriva iudeilor. Când au sosit la Roma solii lui Iudas, Senatul i-a primit bine, a dus cu ei tratative privitoare la un tratat şi a acceptat încheierea lui. O copie a fost trimisă în Iudeea, iar originalul a fost gravat pe tăblițe de aramă. Iată cuprinsul lui: „Decretul Senatului privitor la alianța şi prietenia cu poporul iudeu. Nici unul dintre supuşii Romei ni are voie să poarte război împotriva poporului iudeu, nici să sprijine prin cereale, corăbii sau bani pe cei ce luptă împotriva acestuia. Dacă cineva îi atacă pe iudei, romanii trebuie să-i ajute pe cât le stă în putere. Aşijderea, dacă romanii sunt atacați, iudeii trebuie să sară în ajutorul lor. Dacă poporul iudeu vrea să adauge sau să elimine ceva din tratat, acest lucru să se facă cu consimțământul poporului roman. Atunci adăugirile să fie valabile la fel ca tratatul anterior. Decretul Senatului a fost semnat din partea iudeilor de către Eupolemos, fiul lui Ioannes, şi lason, fiul lui Eleazar, sub pontificatul lui Iudas şi sub comanda lui Simon, fratele acestuia." Astfel s-a încheiat primul tratat de alianță şi prietenie dintre romani şi iudei.

CAPITOLUL XI

I. Când a primit vestea despre moartea lui Nicanor şi masacrarea oştirii care 1-a însoțit, Demetrios şi-a trimis iarăşi

' Filip V (221-179) şi Perseu (179-168). ultimii suverani ai Macedoniei elenistice din dinastia Antigonizilor, care au dus trei războaie împotriva romanilor, încheiate prin înfrângerea ultimului de către L. Aemilius Paullus la Pydna(168 î.e.n.).

[4] Regele seleucid Antioh III cel Mare (însoțit de Hanibal, refugiat la curtea lui), a debarcat în Grecia şi a fost înfrânt de romani la Thermopyle (191 î.e.n), fiind silit să revină în Asia Mică.

114

trupe de-ale sale în frunte cu Bacchides. Plecând din Antiohia, acesta a ajuns în Iudeea şi a tăbărât la Arbela, un oraş din Galileea. întrucât în locul acela se aflau peşteri (în care se refugiaseră mulţi), el a fost nevoit să le asedieze şi, după cucerirea lor, a plecat în marş forţat spre Hierosolyma. La aflarea ştirii că Iudas îşi aşezase tabăra în satul Bethzetho, a pornit împotriva lui cu douăzeci de mii de pedestraşi şi două mii de călăreţi. Dar Iudas nu avea în preajma Iui decât o mie de oameni. Când aceştia au văzut puhoiul oştilor lui Bacchides, s-au înspăimântat şi mulţi au fugit din tabără, nerămânând pe loc decât vreo opt sute de luptători, care urmau să-1 înfrunte pe Bacchides. Iudas i-a îndemnat să întâmpine bărbăteşte primejdiile şi le-a poruncit să mărşăluiască în ordine, spre a da bătălia. Dar ai săi i-au spus că nu era cu putinţă să dea piept cu o oştire atât de numeroasă şi l-au sfătuit să renunţe acum la planurile sale, gândindu-se la salvarea lor, şi abia mai târziu să atace duşmanii cu trupe mai puternice. Iudas le-a răspuns: „Soarele n-o să apuce să mă vadă întorcând spatele duşmanilor mei! Dacă-mi este scris să mor azi şi sunt sortit să pier oricum în bătălie, mă voi lupta cu dârzenie, preferând să merg în întâmpinarea sfârşitului, decât să-mi pătez faima dobândită până acum în războaie printr-o fugă ruşinoasă!" Prin aceste cuvinte şi-a înflăcărat oştenii rămaşi fideli, făcându-i ca, dispreţuind primejdiile, să se lupte cu vrăjmaşii.
2. între timp, Bacchides şi-a scos trupele în afara taberei şi şi-a aşezat în linie de luptă oastea, orânduind-o astfel: călăreţii stăteau aliniaţi pe ambele aripi. în vreme ce luptătorii cu armament uşor şi arcaşii erau grupaţi în faţa întregii falange din mijloc. El însuşi era în aripa din dreapta. în această ordine de bătaie, şi-a pornit oastea împotriva adversarilor săi şi a poruncit trâmbiţaşilor să dea semnalul de atac, îndemnându-i pe ai săi să scoată strigătul de luptă. Iudas a făcut acelaşi lucru şi s-a ciocnit cu oastea duşmană, ambele tabere înfruntându-se cu înverşunare şi bătălia s-a prelungit până la asfinţitul soarelui. Intre timp, Iudas, care observase că Bacchides se afla în aripa dreaptă, cu grosul oştirii sale, i-a strâns pe cei mai viteji dintre ai săi, atacând tocmai acea parte a câmpului de luptă.. Dând asaltul, a reuşit să străpungă rândurile falangei. Cum a răzbit în mijlocul ei, a pus-o pe fugă şi a urmărit-o până la muntele numit

115

Aza. De îndată ce războinicii din aripa stângă au observat că cei din aripa dreaptă fuseseră respinşi, l-au urmărit pe ludas, l-au înconjurat şi au căzut în spatele lui, prinzându-1 la mijloc, întrucât orice cale de fugă îi era tăiată, de vreme ce duşmanii îl încercuiseră, ludas a hotărât să lupte din răsputeri alături de ai săi. Astfel a mai răpus pe mulţi dintre vrăjmaşii lui. Cu puterile sleite, a căzut în cele din urmă el însuşi, dându-şi sufletul, la fel de glorios în moarte, ca şi în faptele de vitejie săvârşite mai înainte. După moartea lui ludas, însoţitorii săi, care prir pierderea unui asemenea comandant nu mai aveau pe cine să urmeze, şi-au pus toată nădejdea în fugă. Căzând la învoială cu vrăjmaşii, fraţii săi Simon şi lonathas i-au luat leşul din mâinile lor şi l-au dus în satul Modiim, unde îşi înmormântaser; părintele, îngropându-l tot acolo şi pe dânsul. Poporul 1-a bocit mai multe zile şi i-a arătat cinstea care i se cuvenea. Astfel şi-a încheiat viaţa ludas, bărbatul cutezător şi războinic, care a rămas credincios poruncilor date de tatăl său Mattathias, gata să facă şi să îndure orice, pentru libertatea compatrioţilor săi. înzestrat cu atâta vitejie, şi-a eliberat poporul din robia macedoneană, dobândind gloria supremă şi o amintire veşnică. Până la moartea lui, a deţinut timp de trei ani funcţia de Mare Preot.

CARTEA A XIII-A

116

CONŢINUTUL CĂRŢII A XIII-A

1. Cum Ionathas, fratele lui Iudas, a preluat cârmuirea poporului, la moartea acestuia.
2. Cum el 1-a silit să lege prietenie cu dânsul pe Bacchides, venit să poarte război, şi să se retragă din ludeea.
3. Cum Alexandru, fiul lui Antioh Epiphanes, a venit în ludeea să se lupte cu Demetrios.
4. Cum Demetrios, trimiţând o solie lui Ionathas, a încheiat alianţă cu el şi a adus multe daruri poporului nostru.
5. Cum, Ia primirea acestei ştiri, Alexandru 1-a întrecut în dărnicie pe Demetrios, I-a făcut Mare Preot pe Ionathas şi I-a atras de partea lui.
6. Cum între timp Onias s-a împrietenit cu Ptolemeu Philometor şi a construit un templu aidoma celui din Hierosolyma, numit Onias.
7. Cum Alexandru a dat cea mai înaltă cinstire lui Ionathas, după moartea lui Demetrios.
8. Cum Demetrios, fiul lui Demetrios, plutind din Creta până în Siria, I-a învins în luptă pe Alexandru, 1-a detronat şi s-a împrietenit cu Ionathas.
9. Cum, după ce I-a biruit pe Demetrios, Tryphon din Apamea I-a întronat pe Antioh, fiul lui Alexandru, apoi a încheiat alianţă cu Ionathas.

10. Cum, după ce Demetrios a fost capturat de
119
părți, Tryphon a rupt alianța cu Ionathas, l-a prins în cursă şi l-a ucis, ducând război cu fratele său, Simon.
11. Cum poporul iudeu l-a pus conducător pe Simon, fratele lui Ionathas, şi l-a ales Mare Preot.
12. Cum Simon l-a împresurat în oraşul Dora şi l-a asediat pe Tryphon, după ce a încheiat alianță cu Antioh cel Pios, fratele lui Demetrios.
13. Cum, după uciderea lui Tryphon, Antioh a declarat război lui Simon, care l-a învins pe generalul acestuia, Cendebaeus, şi l-a alungat din Iudeea.
14. Cum Simon a fost omorât mişeleşte în timpul ospățului de Ptolemeu, ginerele său, şi cum Ptolemeu, întemnițându-i soția şi copiii, a căutat să-i ia domnia.
15. Cum Hyrcanos. fiul cel mai mic al lui Simon, dornic să ocupe tronul, l-a asediat multă vreme pe Ptolemeu, zăvorât în fortăreața numită Dagon.
16. Cum Antioh Piosul a pornit cu oastea împotriva lui Hyrcanos şi a dus-o în fața Hierosolymei, ridicând asediul după ce a primit trei sute de talanți de la Hyrcanos, cu care a încheiat apoi un tratat de prietenie.
17. După ce Antioh şi-a găsit sfârşitul în mijlocul mezilor, Hyrcanos a făcut o expediție împotriva Siriei şi a cucerit multe oraşe.
18. Prietenia dintre Hyrcanos şi Alexandru, poreclit Zebinas.
19. Cum Antioh Cyzicenus, venit în ajutorul Samariei, pe care o asedia Hyrcanos, a fost pus pe fugă şi alungat din Iudeea de către fiii lui Hyrcanos.
20. Cum a dobândit tronul Aristobul şi şi-a pus la
120
început diadema regală.
21. Cum, după moartea lui Aristobul, fratele lui Alexandru, care i-a urmat la tron, a făcut o expediție împotriva Siriei, Feniciei şi Arabiei, ocupând numeroase localități duşmane.
22. Campania lui Ptolemeu Lathurus împotriva lui Alexandru şi biruința lui.
23. Cum Demetrios Eucairos şi-a dus oastea împotriva lui Alexandru şi l-a înfrânt.
24. Expediția lui Antioh, denumit Dionysos, împotriva Iudeii şi cum a triumfat el în bătălie.
25. Cum, după sfârşitul lui Alexandru, soția lui, Alexandra, a domnit vreme de nouă ani şi, trăind în glorie şi pace, s-a stins apoi din viață.
Cartea aceasta cuprinde un interval de 82 de ani.
121
CAPITOLUL I
1. Cum s-a eliberat din robia macedonenilor poporul iudeilor şi felul cum a murit în război comandantul lor ludas, ducând lupte multe şi grele, am arătat în cartea anterioară. După moartea lui ludas, puzderia nelegiuiților şi a celor care încălcau legile strămoşeşti au prins iarăşi curaj şi au pricinuit iudeilor tot felul de rele. La răutatea acestora s-a adăugat şi foametea care bântuia în țară, astfel că mulți dintre cei ce se zbăteau în lipsuri mari, neputând să mai îndure îndoitul chin venit din partea duşmanului şi a foametei, au dezertat la macedoneni. Bacchides i-a adunat pe toți iudeii care se dezbăraseră de datinile străbune şi se îndreptaseră spre o viață păgână, încredințându-le conducerea ținutului. Aceştia i-au capturat pe prietenii şi pe susținătorii lui ludas şi i-au predat lui Bacchides. El îi supunea mai întâi torturilor, după bunul său plac, apoi îi executa. Astfel iudeii au fost loviți de o nenorocire cum nu mai cunoscuseră de la întoarcerea lor din Babilon. Când au văzut jalnicul sfârşit al concetățenilor lor, credincioşii tovarăşi ai lui ludas l-au rugat pe fratele acestuia Ionathas să urmeze frățeasca lui pildă şi să se consacre ocrotirii compatrioților lui, aidoma celui care îşi jertfise viața eliberării patriei sale, nelăsându-şi fără apărător neamul, mai ales acum, în ceas de grea cumpănă pentru el. Ionathas Ie-a răspuns că era gata să înfrunte moartea pentru ei şi, fără să fie socotit deloc mai prejos decât fratele său, a fost ales conducătorul iudeilor.
2. Cum a aflat asta, Bacchides s-a temut că Ionathas va da de furcă regelui şi macedonenilor, nu mai puțin decât ludas înaintea lui, căutând să-1 înlăture din drum prin vicleşug. Dar planul său n-a rămas ascuns nici lui Ionathas, nici fratelui său Simon: cum au primit ştirea, aceştia şi-au strâns toți tovarăşii şi au plecat degrabă cu ei în deşertul situat nu departe de oraş şi, sosind la apa care se numeşte lacul Asphar, au făcut popas.
122
Când a auzit că ei se aciuaseră în locul acela, Bacchides a pornit cu toate trupele sale împotriva lor şi, tăbărând dincolo de Iordan, şi-a lăsat oastea să se odihnească. înştiințat că Bacchides pornise pe urmele sale, Ionathas 1-a trimis atunci pe fratele său Ioannes, numit Gaddes, la arabii nabateeni, care îi erau prieteni, ca să-şi pună la adăpost lucrurile sale, stânjenindu-l la mers, până ce se termina lupta cu Bacchides. în timp ce Ioannes era în

drum spre nabateeni, fiii lui Amaraeus din oraşul Medaba i-au întins o cursă, l-au capturat împreună cu însoțitorii lui, i-au răpit tot ce avea, omorându-1 apoi pe Ioannes împreună cu soții lui. Dar ei şi-au primit după aceea pedeapsa meritată, adusă de frații lui, fapt despre care voi vorbi ceva mai târziu.
3. Prinzând de veste că Ionathas îşi aşezase tabăra în mlaştinile Iordanului, Bacchides a aşteptat Sabatul, spre a porni împotriva lui, convins că acesta nu va lupta în ziua aceea, ca nu cumva să încalce astfel legea. Dar el şi-a îmbărbătat tovarăşii, avertizându-i că viața lor era primejduită: sunt prinşi la mijloc, între duşmani şi fluviu, încât n-au încotro să fugă (căci au vrăjmaşul care îi atacă din față şi fluviul în spatele lor). L-a rugat apoi pe Dumnezeu să-i dea izbândă, s-a ciocnit cu duşmanii şi mulți dintre ei căzuseră deja, când I-a zărit pe Bacchides năpustindu-se asupra lui şi şi-a ridicat mâna dreaptă, ca să-1 pălească năprasnic. Totuşi Bacchides a prevăzut din vreme lovitura şi s-a ferit din calea ei. Atunci Ionathas şi tovarăşii lui au sărit în fluviu, !-au trecut înot şi astfel au ajuns dincolo de Iordan, în siguranță. Dar duşmanii n-au trecut fluviul şi Bacchides s-a retras numaidecât în cetățuia din Hierosolyma. Pierduse vreo două mii de oameni din oastea lui. După aceea a fortificat multe oraşe din Iudeea, ale căror ziduri erau dărâmate, şi anume Ierihon, Emmaus, Bethoron, Bethela, Thamnatha, Parathon, Tocoa şi Gazară. în fiecare din aceste oraşe a înălțat turnuri pe care le-a înconjurat cu metereze puternice şi foarte mari şi a instalat în ele garnizoane, ieşind adesea în afară, spre a-i tulbura pe iudei. A fortificat mai ales cetățuia din Hierosolyma. I-a luat ca ostatici pe fiii fruntaşilor Iudeii, ținându-i închişi în cetățuie.
4. între timp a venit cineva ia Ionathas şi la fratele său Simon şi le-a dat vestea că fiii lui Amaraeus sărbătoreau

căsătoria unuia dintre ei. Logodnica lui era din oraşul Gabatha, fiica unuia dintre bărbații cei mai de vază ai arabilor, mirele urmând să aducă acasă fata gătită cu strălucite şi bogate straie de mireasă. lonathas şi Simon au socotit că acum era cel mai potrivit moment să-şi răzbune fratele, convinşi că le va fi uşor să abată asupra vinovaților pedeapsa uciderii lui Ioannes. S-au dus aşadar la Medaba şi, pândind în ascunzătorile muntelui, şi-au aşteptat duşmanii. Când i-au zărit pe aceştia, venind cu mireasa, mirele şi alaiul prietenilor, au ieşit pe neaşteptate din ascunzişul lor, i-au ucis pe toți şi, luând ca pradă podoabele miresei şi darurile aduse de nuntaşi, s-au întors acasă. Aşa au devenit aceştia părtaşi Ia pedeapsa primită de fiii lui Amaraeus: căci au fost ucişi nu numai ei, ci şi prietenii care îi însoțeau, împreună cu nevestele şi copiii lor, numărul victimelor ridicându-se la patru sute.
5. Reîntorşi în mlaştinile Iordanului, Simon şi lonathas au rămas acolo. După ce şi-a întărit garnizoanele din ludeea, Bacchides s-a întors. Vreme de doi ani treburile iudeilor au avut parte de linişte. Dar transfugii şi nelegiuiții care vedeau că lonathas şi ai săi hălăduiau nestingheriți sub ocrotirea păcii, au trimis la Demetrios o solie, rugându-1 să-l trimită pe Bacchides, ca să-l prindă pe lonathas. Au arătat că nu era greu ca, într-o singură noapte, toți să fie capturați dacă erau luați prin surprindere. Regele l-a şi trimis pe Bacchides, care, odată sosit în ludeea, a scris tuturor prietenilor, iudeilor şi aliaților săi să-l înhațe pe lonathas. După ce aceştia şi-au dat toată străduința fără a izbuti să-l captureze pe lonathas (care se ferea cu străşnicie, dejucând cursele întinse de ei), Bacchides s-a înfuriat pe transfugii care îl amăgiseră deopotrivă pe el şi pe rege şi, punând mâna pe cincizeci dintre căpeteniile lor, i-a executat. De teama lui Bacchides, lonathas, împreună cu fratele şi însoțitorii lor, s-au retras la Bethalaga, un sat situat în deşert, unde au înălțat turnuri şi ziduri de apărare, ca să se pună la adăpost de primejdii. Când a aflat despre asta, Bacchides a pornit împotriva lui lonathas cu trupele pe care le avea atunci la îndemână, precum şi cu iudeii chemați în ajutor. Sosind cu oastea de strânsură la fortăreață, a asediat-o timp de mai multe zile. Dar lonathas nu s-a înclinat în fața asalturilor îndârjite ale asediatorilor, ci Ie-a opus o rezistență viguroasă. Pe fratele său

^
Simon l-a lăsat în cetate, ca să continue lupta împotriva lui Bacchides, iar el s-a strecurat afară şi a strâns o ceată numeroasă din rândurile susținătorilor lui, atacând în timpul nopții tabăra lui Bacchides, unde a ucis mulți duşmani, încât şi fratele său Simon a remarcat că vrăjmaşii erau încolțiți. Aflând de măcelărirea lor, el a ieşit din cetate şi a dat foc maşinilor de asediu ale macedonenilor, doborând pe mulți dintre ei. Când s-a văzut înconjurat de inamici, dintre care unii îi atacau din față, iar alții din spate, Bacchides a fost cuprins de nelinişte şi consternare, întrucât asediul lua o întorsătură contrară aşteptărilor sale. Şi-a revărsat aşadar năduful asupra transfugilor, care solicitaseră de la rege trimiterea lui în ludeea, fiindcă ei îl înşelaseră, gândindu-se mai degrabă să se întoarcă acasă după încheierea cât se poate de bună a asediului.
6. Ghicind intenția lui, lonathas i-a trimis o solie de prietenie şi pace, cu condiția înapoierii prizonierilor din ambele tabere. Bacchides, care nu avea altă cale de a ieşi onorabil din încleştare, i-a acceptat oferta şi a încheiat un legământ de prietenie cu lonathas, jurându-se că de-acum înainte nici unul nu va mai ridica armele împotriva celuilalt. După ce s-a făcut schimbul de prizonieri, el s-a întors în Antiohia, la regele său şi de atunci încolo n-a mai făcut într-adevăr nici o incursiune în ludeea. lonathas, care se simțea în siguranță, şi-a făcut din oraşul Machma sediul lui, unde cârmuia treburile publice şi, condamnând la moarte pe ticăloşi şi pe nelegiuiți, a curățat țara de această pată.

CAPITOLUL II

1. în cel de-al o sută şaizecilea an al erei seleucide, Alexandru, fiul lui Antioh Epiphanes, s-a întors în Siria şi a

cucerit Ptolemaida, prin trădarea oştenilor ce se aflau acolo: ei erau porniţi împotriva lui Demetrios, atât pentru trufia lui, cât şi

pentru faptul că era greu să pătrunzi până la dânsul. Demetrios se izolase în reşedinţa sa apărată de patru turnuri, pe care o construise nu departe de Antiohia, unde trata treburile publice cu nepăsare şi pe apucate. De aici se trăgea şi ura pe care i-o purtau supuşii lui, aşa cum am spus mai înainte. Dar când a primit vestea că Alexandru se cuibărise în Ptolemaida, şi-a adunat toate trupele, pornind împotriva Iui[1]. A trimis apoi soli la Ionathas, ca să-şi asigure alianţa şi fidelitatea lui. De fapt, el intenţiona s-o ia înaintea iui Alexandru, ca nu cumva acesta să ia legătura cu el şi sâ-i ceară ajutor. Făcea acest lucru cu atât mai mult cu cât se temea că Ionathas va pactiza cu duşmanul lui, amintindu-şi de nedreptăţile pe care i le pricinuise cândva. I-a poruncit aşadar să-şi strângă oastea şi s-o înarmeze bine; în schimb, el va elibera ostaticii pe care îi închisese Bacchides în cetăţuia **Hierosolymei,** ca măsură de precauţie. De îndată ce a primit ordinul de la Demetrios, Ionathas s-a dus la Hierosolyma, unde a citit scrisoarea regeiui în faţa poporului şi a oştenilor din garnizoana cetăţuiei. La auzul celor citite, transfugii şi nelegiuiţii s-au înspăimântat de faptul că regele îi îngăduia lui Ionathas să aibă oaste proprie, eliberându-i ostaticii. Pe aceştia el i-a redat părinţilor lor. De vreme ce locuia acum la Hierosolyma, Ionathas s-a apucat să renoveze oraşul şi să construiască după placul lui. A poruncit ca zidurile oraşului să fie clădite din pietre de formă pătrată, ca să opună o rezistenţă mai mare în faţa vrăjmaşilor. Când cei ce făceau parte din garnizoanele fortăreţelor Iudeii au văzut isprava asta, şi-au părăsit posturile şi au fugit la Antiohia, cu excepţia celor din Bethsura şi din cetăţuia Hierosolymei. Aceste garnizoane erau alcătuite în cea mai mare parte din iudei nelegiuiţi şi transfugi, care nu cutezau să părăsească fortăreţele.
2. Când a primit ştirea promisiunilor făcute de Demetrios **lui** Ionathas şi a aflat totodată ce destoinic bărbat era acesta, ce pagube îi aduseseră războaiele purtate cu macedonenii, precum şi câte suferinţe îi pricinuiseră atât Demetrios cât şi Bacchides, generalul lui Demetrios, Alexandru a mărturisit prietenilor săi că deocamdată nu putea să-şi găsească un tovarăş mai potrivit decât Ionathas: nu numai că fusese viteaz în lupta cu duşmanii, ci nutrea şi o mare ură împotriva lui Demetrios, întrucât îl făcuse

[1] Alexandru 1 Balaş, suveran al Regatului Seleucid (150-145 î.e.n.).

să îndure multe necazuri, pricinuite şi de el acestuia, drept răspuns. Aşadar, dacă vroia să şi-1 facă prieten în detrimentul lui Demetrios, acum se ivise ocazia prielnică să încheie alianţă cu el. Deoarece şi lui, şi prietenilor săi le-a surâs planul de a se adresa lui Ionathas, iată cum suna scrisoarea care i-a fost trimisă:
REGELE ALEXANDRU TRANSMITE SALUTĂRI FRATELUI SĂU IONATHAS!
„Despre bărbăţia şi credinţa ta am auzit de multă vreme. De aceea ţi-am trimis solie de prietenie şi alianţă. Aşadar, te numesc de azi Marele Preot al iudeilor şi am hotărât ca tu să te numeri printre prietenii mei de nădejde. îţi trimit în dar un veşmânt de purpură şi o coroană de aur şi te rog să mă cinsteşti la fel cum te cinstesc şi eu pe tine!"
3. Cu prilejul primirii acestei scrisori, Ionathas a îmbrăcat veşmântul de Mare Preot la celebrarea Sărbătorii Corturilor, după patru ani de la moartea fratelui său ludas, răstimp în care funcţia de arhiereu a rămas neocupată. Şi-a strâns o oaste numeroasă şi a făurit o mulţime de arme. Aflarea acestei ştiri I-a mâhnit pe Demetrios, care şi-a reproşat propria lui încetineală, fiindcă n-a luat-o înaintea lui Alexandru şi nu-l ademenise pe Ionathas prin favoruri mai mari, lăsând adversarului său timp suficient s-o facă. A trimis totuşi lui Ionathas şi neamului său o scrisoare cu următorul conţinut:
REGELE DEMETRIOS TRIMITE SALUTĂRI LUI IONATHAS ŞI POPORULUI IUDEILOR!
„Deoarece aţi menţinut vechile noastre legături de prietenie şi nu aţi dat ascultare ademenirilor duşmanului nostru, vă laud pentru această fidelitate şi vă îndemn s-o păstraţi şi în viitor, urmând să beneficiaţi de semnele recunoştinţei mele. Vă voi scuti de cea mai mare parte a birurilor şi dărilor achitate până în prezent regilor de dinaintea mea şi mie însumi. Vă cruţ acum de impozitele pe care le plăteaţi mereu. De asemenea renunţ la preţul sării şi al coroanei[2], cu care îmi sunteţi datori mie, precum

[ʼ] Flavius Josephus se referă la preţul pe care îl plăteau iudeii pentru sarea extrasă în folosul lor din salinele Iudeii, precum şi pentru aurul coroanei pe care tot ei o ofereau an de an regelui sirian, ca privilegiu personal.

şi la cuvenita treime din recolta de cereale şi la jumătate din fructele culese anual, pe care de azi înainte vi Ie dau vouă. Renunţ apoi şi la birul pe cap de om, pe care trebuia să mi-l dea până deunăzi fiecare locuitor al Iudeii şi al celor trei ţinuturi învecinate: Samaria, Galileea şi Peraea. Vreau ca Hierosolyma să fie un oraş sfânt şi inviolabil şi feresc teritoriul ei de zeciuieli şi de dări. Cetăţuia oraşului o cedez Marelui vostru Preot Ionathas, care poate să-i alcătuiască garnizoane din prietenii şi oamenii credincioşi Iui, apărând-o astfel pentru mine. în afară de asta, dezrobesc pe iudeii capturaţi în război, care muncesc pe ogoarele noastre. Interzic prin ordin ca vitele de povară ale iudeilor să mai fie supuse la corvezi. Fiecare Sabat, toate sărbătorile şi cele trei zile care le preced să fie scutite de orice îndatoriri. Cer aşijderea ca iudeii care trăiesc în regatul meu să fie liberi şi neînjosiţi, iar cei

dornici să lupte alături de mine pot s-o facă, până la cel mult treizeci de mii: ei vor primi la fel ca oştenii mei aceeaşi soldă, care le va fi plătită oriunde s-ar duce. Pe unii dintre ei îi voi înrola în garnizoane, pe alţii, în garda de corp ori îi voi numi comandanţi în reşedinţa mea. Le îngădui sărşi ducă traiul după datinile lor strămoşeşti şi să le păstreze cu sfinţenie. Doresc ca aceste legi să fie respectate şi în cele trei ţinuturi învecinate cu ludeea, iar Marele Preot să aibă grijă ca nici un iudeu să nu-1 cinstească pe Dumnezeu în alt templu decât cel din Hierosolyma. De asemenea dau anual din veniturile mele o sută cincizeci de mii de drahme pentru acoperirea cheltuielilor legate de jertfe şi vreau ca banii care prisosesc să vă rămână vouă. Renunţ şi la cele zece mii de drahme încasate îndeobşte de regi din tezaurul templului şi stipulez ca ele să revină preoţilor care se ocupă de slujbele divine din templu. Oricine se refugiază în templul din Hierosolyma sau în incinta lui, fie că n-a plătit . impozit regelui, fie că e rămas în urmă cu plata datoriilor, să scape teafăr şi să rămână în stăpânirea bunurilor sale. îngădui ca templul să fie reînnoit şi refăcut, urmând ca cheltuielile să fie suportate din veniturile mele. Chiar şi zidurile oraşului să fie reconstruite şi prevăzute cu turnuri înalte, tot pe socoteala mea. Dacă se mai află în ţara Iudeii un loc care merită să fie întărit, facă-şe cu banii mei şi aceste lucrări!"

4. Asemenea promisiuni a făcut în scrisoarea lui Demetrios, vrând să-i atragă pe iudei de partea lui. Dar între

timp Alexandru îşi strânsese o oaste uriaşă, alcătuită atât din lefegii, cât şi din oşteni care fugiseră din Siria la el, ca să lupte împotriva lui Demetrios. Când s-a dezlănţuit lupta, aripa dreaptă a trupelor lui Demetrios a pus pe fugă luptătorii din faţa lor, i-au fu°ărit multă vreme, omorând pe mulţi dintre ei şi le-au jefuit tabăra. în schimb aripa stângă, unde se afla şi Demetrios, a fost învinsă. Aici toţi fugeau de-a valma şi numai Demetrios lupta vitejeşte. El a ucis o parte dintre vrăjmaşi, pe alţii i-a pus pe fugă. până ce a nimerit într-o mocirlă adâncă, din care n-a mai putut să iasă deoarece calul lui se prăbuşise, găsindu-şi astfel moartea. Când au văzut ce i se întâmplase, duşmanii au făcut cale-ntoarsă şi l-au înconjurat pe Demetrios, aţintindu-şi cu toţii suliţele asupra lui. A continuat să lupte curajos ca pedestraş până când, copleşit de rănile primite, n-a mai putut să reziste şi a căzut. Astfel şi-a sfârşit zilele Demetrios, după o domnie de unsprezece ani, aşa cum am spus mai înainte.

1

CAPITOLUL III

1. Când Onias, fiul Marelui Preot, care avea acelaşi nume ca şi părintele său şi locuia în Alexandria, ca fugar aciuat pe lângă regele Ptolemeu, poreclit Philometor, a văzut că ludeea era împilată de macedoneni şi regii lor, el a vrut să-şi asigure propria faimă şi amintire veşnică, trimiţând regelui Ptolemeu şi reginei Cleopatra o scrisoare, spre a le cere permisiunea construirii în Egipt a unui templu asemănător cu cel din Hierosolyma, slujit de leviţii şi preoţii din neamul său. Onias dorea acest lucru mai ales pentru ca să adeverească profeţia lui Esaias, care trăise cu mai mult de şase sute de ani mai înainte şi prezisese că, odată şi odată, un iudeu va construi în Egipt un templu închinat atotputernicului Dumnezeu'. încrezându-se în

' Vezi *lsaia.* cap. 19, *Proorocire pentru Egipt,* paragr. 19. E:l face parte din pleiada marilor profeţi şi a fost menţionat de **Flavius** Josephus în Cartea a X-a, cap. I, paragr. 3 *{ed. cit.,* voi. 1. p. 556 ş.u.).

această proorocire, Onias a adresat lui Ptolemeu şi Cleopatrei următoarea scrisoare: „După ce, cu ajutorul Domnului, v-am fost de mare folos în timpul războiului şi am străbătut Coelesiria şi Fenicia, am ajuns la iudeii care locuiesc în Leontopolis din noma Heliopolis, precum şi la alte naţii, unde am constatat că ei au temple care contravin legilor şi de aceea ei trăiesc în dezbinare, fapt constatabil şi în Egipt din pricina mulţimii sanctuarelor şi a părerilor religioase diferite. Lângă o fortăreaţă ce poartă numele zeiţei Bubastis[2] cea sălbatică, am descoperit locul foarte potrivit pentru un templu, sanctuar plin de arbori feluriţi şi de animaie sacre. Vă rog să-mi încredinţaţi mie această capişte neînchinată nici unei zeităţi şi aflată în paragină, ca să clădesc un templu atotputernicului Dumnezeu, aidoma celui din Hierosolyma, cu aceleaşi dimensiuni, pentru tine, soţia şi copiii tăi. Acolo se vor aduna iudeii care locuiesc în Egipt ca să ajungă la o mai bună înţelegere între ei, slujind treburile tale. Căci profetul Esaias a prezis că în Egipt va fi înălţat un jertfelnic închinat Domnului, fiind făcute multe alte asemenea proorociri privitoare Ia el!"

2. lată rândurile adresate de Onias regelui Ptolemeu. Evlavia acestuia şi a Cleopatrei, sora şi totodată soţia lui, reiese limpede din scrisoarea lor de răspuns. Ei au lăsat ca păcatul încălcării legilor să cadă pe capul lui Onias. I-au scris aşadar următoarele:

REGELE PTOLEMEU ŞI REGINA CLEOPATRA TRIMIT SALUTUL LOR LUI ONIAS!

„Am citit petiţia ta prin care ne rogi să-ţi îngăduim purificarea ruinatului templu denumit Bubastis cea sălbatică

de lângă Leontopolis, în noma Heliopolis. Se cuvine să ne mire faptul că poate fi pe placul lui Dumnezeu construirea unui templu într-un loc necurat şi plin de animale sacre. Dar dacă tu zici că Esaias a prezis de multă vreme acest lucru, amândoi îţi îngăduim să faci acest lucru, dar cu precizarea că nu noi suntem cei ce păcătuim faţă de Domnul."

3., Pe locul obţinut astfel, Onias a clădit un templu după

[1] Oraş în estul Deltei Nilului, devenit capitala ţării în timpul celei de-a 22-a dinastii (libiana). Centru al cultului zeiţei egiptene Bastet, Bubastis a fost distrus de perşi în 350 î.e.n.

modelul celui din Hierosolyma, dar mai mic şi mai sărăcăcios. Despre dimensiunile şi înzestrarea lui n-am socotit necesar să mai vorbesc, fiindcă am scris despre asta în cea de-a şaptea carte a *Războiului* ***iudeilor*.*** Onias a găsit printre compatrioţii săi preoţi şi leviţi care l-au slujit pe Domnul în sanctuar. Dar cu aceasta, am spus destule despre templu.

4. La Alexandria a izbucnit între timp o ceartă între iudei şi samaritenii care introduseseră ritul templului de pe muntele Garizim, clădit în vremea lui Alexandru. Disputa a devenit atât de aprigă încât dilema templelor a fost judecată în prezenţa lui Ptolemeu. Iudeii susţineau că templul întemeiat după legile **lui** Moise era cel din Hierosolyma, samaritenii însă pledau pentru cel Garizitan. L-au rugat aşadar pe rege să aducă această pricină în dezbaterea sfatului prietenilor săi, cu condiţia ca învinşii să fie condamnaţi la moarte. Discursuri în favoarea samaritenilor au ţinut Sabaeus şi Theodosius, iar în favoarea hierosolymitanilor, Andronicus, fiul lui Messalamus. Aceştia au jurat pe Dumnezeu şi pe rege că-şi vor scoate dovezile numai din litera legilor şi au stăruit pe lângă Ptolemeu să dea pedeapsa cu moartea celui ce va fi prins că-şi încălca jurământul. După ce şi-a chemat numeroşi prieteni în juriu, regele a venit la judecată, dornic să asculte mai întâi avocaţii. Iudeii din Alexandria erau foarte îngrijoraţi în privinţa celor care urmau să apere cauza, templului din Hierosolyma, căci ei nu puteau să vadă fără adâncă mâhnire că era săpată din temelii autoritatea străvechiului templu, a cărui faimă străbătuse întregul pământ. Sabaeus şi Theodosius au dat cuvântul mai întâi lui Andronicus: acesta şi-a extras argumentele numai din legi şi din succesiunea Marilor Preoţi care şi-au moştenit supremaţia în templu de la părinţii lor, arătând cum regii Asiei sporiseră strălucirea sanctuarului cu daruri şi ofrande, în vreme ce de sanctuarul din muntele Garizim nu se sinchisise şi nu pomenise nimeni, ca şi cum nici n-ar fi existat. Prin astfel de dovezi şi altele asemănătoare, Andronicus 1-a convins pe rege, care a decis că templul fusese construit după tradiţia lui Moise, Sabaeus şi Theodosius fiind ucişi. Acestea sunt întâmplările prin care au trecut iudeii din Alexandria în timpul lui Ptolemeu Philometor.

[1] Vezi Flavius Josephus, *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor.* Cartea a Vil-a, cap. X, paragr. 3 *(ed.cit.,* pp. 540-541). Construit în 170 î.e.n., templul a funcţionat vreme de 243 de ani, până când a fost închis de împăratul Vespasian.

CAPITOLUL IV

1. De îndată ce Demetrios a căzut în luptă, cum am arătat mai înainte, Alexandru a luat în stăpânire Siria şi printr-o scrisoare i-a cerut lui Ptolemeu Philometor mâna fiicei sale. I-a spus că se credea demn de această alianţă întrucât recucerise regatul tatălui său cu ajutorul proniei divine, după ce I-a biruit pe Demetrios, urcându-se pe tronul lui, şi că în viitor nu va compromite înrudirea lor. Ptolemeu i-a primit cu plăcere cererea şi în scrisoarea lui de răspuns 1-a asigurat că se bucură că Alexandru şi-a redobândit tronul părintesc, l-o va da de soţie pe fiica lui şi i-a poruncit să-l întâmpine la Ptolemaida, unde va veni şi el, însoţit de copila Iui, iar căsătoria va avea loc tot acolo. După trimiterea scrisorii sale, Ptolemeu a sosit degrabă la Ptolemaida, împreună cu fiica lui, Cleopatra. Deoarece, potrivit poruncii din scrisoarea lui, care îi cerea să-l întâmpine la Ptolemaida, Alexandru sosise deja, Ptolemeu i-a însurat cu copila lui, dându-i drept zestre mult aur şi argint, aşa cum se cuvenea unui rege.

2. După ce nunta s-a încheiat, Alexandru i-a scris Marelui Preot Ionathas, poftindu-l să vină la Ptolemaida. Dânsul s-a şi înfiinţat acolo, aducând minunate daruri pentru regi, fiind primit cu multă cinste de amândoi. Alexandru 1-a pus să-şi scoată hainele, silindu-1 să poarte veşmânt de purpură, şi i-a cerut să ia loc lângă tronul său. A poruncit apoi comandanţilor lui să-i plimbe oaspetele prin mijlocul oraşului, vestind că nimeni nu avea voie să-l învinuiască sau să-l necăjească în treburile sale. Când însă cei veniţi cu gânduri duşmănoase, ca să-l învinovăţească, au văzut cum îl cinstea regele, s-au împrăştiat, speriaţi că pot s-o păţească. Alexandru îi arăta atâta bunăvoinţă încât îl socotea primul dintre prietenii lui.

3. în cel de-al o sută şaizeci şi cincilea an al erei seleucide, Demetrios, fiul primului Demetrios', a plutit din insula Creta până în Cilicia, însoţit de mulţi mercenari înrolaţi de Lasthenes Cretanul. Această veste stârnind durerea şi îngrijorarea lui

[1] Demetrios II Nicalor. al doisprezecelea rege din dinastia Seleucizilor (145-140 î.e.n.), fiul celui detronat de Alexandru I Balaş cu cinci ani mai înainte.

Alexandru, el a plecat numaidecât din Fenicia la Antiohia, ca să pună lucrurile în ordine, înainte de sosirea lui Demetrios. Cârmuirea Coelesiriei a fost lăsată în seama lui Daus Apollonius, care s-a îndreptat cu o oaste numeroasă spre lamnia, de unde i-a trimis Marelui Preot Ionathas următorul mesaj: ar fi nedrept ca numai el să stea deoparte, netulburat, după bunul său plac, fără să se supună regelui. Şi-ar atrage mustrările tuturora asupra

Iui dacă nu l-ar aduce în subordinea regelui. „Nu mai sta cuibărit în munții tăi, amăgindu-te cu deşartă părere despre puterea ta! Dacă eşti într-adevăr încrezător în trupele tale, coboară-te la şes, ca să te masori cu oştenii mei: astfel va deveni limpede că mai puternic este cel ce iese biruitor. Atunci vei afla că cei mai destoinici din fiecare oraş se numără printre luptătorii mei: aceştia sunt cei ce au triumfat mereu asupra strămoşilor tăi. Bătălia cu noi o vei da într-un câmp unde lupta se dă cu armele, nu cu pietrele, iar învinşii nu mai au unde să fugă!"
4. Indignat de vorbele acestea, Ionathas a plecat din Hierosolyma cu zece mii de oşteni aleşi pe sprânceană şi cu sprijinul fratelui său Simon şi a ajuns la Ioppe, unde şi-a aşezat tabăra în afara oraşului, fiindcă locuitorii au închis porțile în fața lui. înăuntru se afla o garnizoană lăsată de Apollonius. Pe când Ionathas se pregătea de asediu, ioppenii, temându-se că oraşul va fi luat cu asalt, şi-au deschis porțile singuri. De îndată ce a aflat că Ionathas ocupase oraşul, Apollonius a pornit la drum liniştit şi în mers domol spre Azot, cu trei mii de călăreți şi opt mii de pedestraşi. Ajuns în fața Ioppei, I-a ademenit pe Ionathas, prin retrageri simulate, în câmpie, căci se încredea în călăreții săi, în care îşi pusese speranța victoriei. Ionathas a înaintat şi 1-a urmărit pe Apollonius până la Azot. Atrăgându-şi astfel adversarul în mijlocul câmpiei, Apollonius a făcut stânga-mprejur şi a pornit la atac. Deşi primise vestea că vrăjmaşul lăsase într-o ambuscadă la un pârâu o mie de călăreți, ca să-i cadă în spate, Ionathas nu s-a speriat deloc, ci şi-a îndemnat oastea să alcătuiască un pătrat, ca să-şi înfrunte duşmanul din ambele părți, aşezându-şi linia de bătaie în aşa fel încât să reziste atacului şi din spate, şi din față. Deoarece lupta s-a prelungit până seara, Ionathas a încredințat o parte din oştire fratelui său Simon, poruncindu-i să străpungă rândurile
132
133
adversarului, în vreme ce propriilor sale trupe le-a dat ordin să-şi lipească scuturile unul de altul, spre a primi astfel armele ațintite de vrăjmaşi asupra lor. Acestea au executat ordinul întocmai. Călăreții inamici şi-au aruncat sulițele spre duşmani, până le-au isprăvit pe toate, fără să nimerească pe nimeni. Armele nu le pătrundeau în trupuri, căci erau respinse de scuturile îngemănate cât se poate de strâns, fiind lesne învinse şi făcute inofensive. Când şi-a văzut duşmanii istoviți de zadarnica aruncare a sulițelor de dimineața până seara, Simon a năvălit spre rândurile lor cu oştenii săi ce se luptau vitejeşte, reuşind să le destrame. De îndată ce au văzut că pedestraşii întorseseră spatele duşmanului, n-au mai rezistat nici călăreții, ci, sleiți de lupta dusă din zori până-n amurg, pierzându-şi nădejdea în pedestrime, au rupt-o la fugă într-o dezordine bezmetică, încât se împrăştiaseră de-a latul întregii câmpii. Ionathas i-a urmărit pe învinşi până la Azot, măcelărind pe mulți dintre ei, iar pe ceilalți i-a silit să se refugieze în templul lui Dagon\ care se afla în Azot. Ionathas a cucerit oraşul din primul asalt şi 1-a incendiat împreună cu satele învecinate, fără să cruțe nici templul lui Dagon, pe care 1-a dat pradă flăcărilor, făcându-l să piară împreună cu cei adăpostiți înlăuntrul lui. Numărul duşmanilor care au murit pe câmpul de luptă sau au fost arşi în templu se ridică la opt mii. După ce a biruit o oaste atât de puternică, Ionathas a mărşăluit de la Azot la Ascalon, poposind în fața oraşului. Dar ascaloniții au venit să-1 întâmpine cu daruri de ospeție, cinstindu-1 cum se cuvine. După ce i-a lăudat pentru supuşenia lor, s-a întors de acolo la Hierosolyma, încărcat de prăzile luate de la duşmani. Când a primit ştirea înfrângerii generalului său Apollonius, Alexandru s-a bucurat, deoarece Apollonius îl atacase fără asentimentul lui pe Ionathas, care îi era prieten şi aliat. Lui i-a trimis ca dar de seamă o agrafă de aur, pe care n-o primeau decât rudele regelui, lăsându-i moştenire Accaronul şi ținutul împrejmuitor.
5. Atunci a sosit în Siria, cu flota şi trupele sale, regele Ptolemeu supranumit Philometor, ca să-1 sprijine pe Alexandru, care îi era ginere. Toate cetățile i-au făcut o bună primire, aşa cum le poruncise Alexandru, dându-i o escortă până la oraşul
Azot, unde a fost întâmpinat cu unanime strigăte de protest pentru incendierea templului lui Dagon. Locuitorii îl învinuiau pe Ionathas că le distrusese templul şi le pustiise ținutul, omorând pe mulți dintre ei. Ptolemeu a auzit aceste plângeri, dar n-a scos nici un cuvânt. Ionathas a ieşit înaintea Iui la Ioppe, unde a primit daruri bogate şi cele mai alese semne de prețuire; după ce 1-a însoțit pe rege până la fluviul ce se cheamă Eleutherus[3], s-a întors la Hierosolyma.
6. Când a sosit la Ptolemaida, puțin a lipsit ca Ptolemeu să-şi piardă viața, deoarece Alexandru i-a întins o cursă prin intermediul lui Ammonius, care-i era prieten apropiat. Adevărul ieşind la iveală, Ptolemeu i-a trimis lui Alexandru o scrisoare prin care îi cerea să-1 predea pe Ammonius, fiindcă atentase la viața lui şi merita pe bună dreptate să fie pedepsit. Când însă Alexandru a refuzat să-1 extrădeze, Ptolemeu şi-a dat seama cine era adevăratul autor al uneltirii, mâniindu-se cumplit pe el. Antiohienii îl urau pe Alexandru încă de mai înainte datorită aceluiaşi Ammonius: pricinuise multora numeroase necazuri. De la aceştia şi-a primit totuşi Ammonius meritata pedeapsă pentru nelegiuirile sale, pierind în chip ruşinos, ca o femeie, fiindcă a căutat să se ascundă sub veşminte muiereşti, cum am spus mai înainte.
7. Supărat de faptul că-şi măritase fata cu Alexandru şi unindu-se cu Demetrios împotriva lui. Ptolemeu a rupt legătura de rudenie cu Alexandru. Şi-a adus acasă fiica, apoi a trimis numaidecât soli la Demetrios ca să încheie alianță, făgăduind că-i va da copila de soție şi-l va aşeza pe tronul părintesc. Demetrios a primit bucuros solia şi a încheiat nu numai alianța, ci şi căsătoria. Lui Ptolemeu îi revenea acum dificila sarcină de a-i convinge pe. antiohieni să-1 accepte pe Demetrios-fiul, ei fiind porniți împotriva lui datorită nedreptăților pe care le

înduraseră din partea lui Demetrios-tatăl. Chiar şi acest lucru i-a reuşit pe deplin. Deoarece îl detestau pe Alexandru din pricina lui Ammonius, cum am menţionat deja, antiohienii au fost lesne convinşi să-1 alunge din Antiohia pe Alexandru. Acesta a fugit din Antiohia în Cilicia. Când Ptolemeu a ajuns în mijlocul antiohienilor, şi cetăţenii, şi oastea l-au proclamat rege, aşa că a

! Vezi Cartea a Vl-a, cap. I, paragr. 1. n. 1 *(ed. cit.,* voi. I, p. 297).

′ Fluviu slujind drept hotar între Siria şi Fenicia, care izvorăşte din munţii Liban şi se varsă în mare între Antaradus şi Tripoli.

134

^

135

fost nevoit să-şi pună pe cap două diademe: una a Asiei şi alta a Egiptului. întrucât avea o fire bună, dreaptă şi neahtiată după averea altuia, ştiind apoi ce-i rezerva viitorul din pricina regatului asiatic, a renunţat la el, spre a nu stârni cumva invidia romanilor. I-a chemat aşadar la o întrunire pe antiohieni şi i-a îndemnat să-l accepte ca rege pe Demetrios şi Ie-a spus că, simţindu-se atât de îndatorat faţă de ei, îi va face să uite nedreptăţile tatălui acestuia. I-a asigurat că el însuşi va fi un bun dascăl şi comandantul lui Demetrios, nepermiţându-i să le pricinuiască nici un iau. în ceea ce-1 priveşte personal, se mulţumeşte cu Egiptul. Prin cuvintele sale, el i-a înduplecat pe antiohieni să-l primească domn pe Demetrios.

8. între timp, Alexandru a năvălit cu o oaste puternică şi mare în Cilicia şi Siria şi a trecut ţinutul antiohienilor prin foc şi sabie. Ptolemeu şi ginerele său Demetrios (căci fiica lui îi devenise soţie) şi-au adus trupele împotriva lui şi l-au învins, silindu-l pe Alexandru să fugă. Ptolemeu s-a îndreptat spre Arabia. Dar, din întâmplare, în bătălie, calul lui s-a speriat de mugetul unui elefant, zvârlindu-şi călăreţul la pământ. Când duşmanii au văzut acest lucru, s-au năpustit asupra regelui şi i-au pricinuit multe răni la cap, punându-l în primejdie de a-şi pierde viaţa. Când oştenii din garda lui l-au smuls din mâinile duşmanului, era atât de slăbit încât vreme de patru zile şi-a pierdut cunoştinţa şi n-a putut să vorbească. între timp, prinţul arab Zabelus i-a trimis lui Ptolemeu capul retezat al lui Alexandru. în cea de-a cincea zi, când s-a reînviorat după rănile primite şi şi-a revenit, vestea morţii lui Alexandru şi vederea capului său i-au desfătat urechile şi ochii. Curând după aceea, el s-a stins din viaţă, bucuros că Alexandru şi-a găsit şi el sfârşitul[4]. Cinci ani a domnit asupra Asiei acest Alexandru, denumit Balaş, cum am spus şi în altă parte.

9. De îndată ce s-a suit pe tron, Demetrios supranumit Nicator şi-a vădit răutatea, începând să-i prigonească pe oştenii lui Ptolemeu. fără să ţină seama de alianţa cu craiul lor şi de faptul că devenise ginerele acestuia prin căsătoria lui cu Cleopatra. Ca să scape de răutatea lui, oştenii au fugit la

′ Moartea lui **Ptolemeu VI Philometor. pricinuită de** rănile primite în bătălia de la Oinoparos (145 î.e.n), a fost urmată la scurtă vreme de asasinarea lui Alexandrii I Balaş.

136

Alexandria, dar elefanţii au rămas în stăpânirea domnitorului nou. Marele Preot lonathas şi-a strâns atunci o oaste din Iudeea întreagă, cu scopul de a cuceri cetăţuia din Hierosolyma, ocupată de garnizoana macedonenilor şi de nişte oameni nemernici, care fugeau de datinile străbunilor lor. Când au văzut maşinile de război, instalate de lonathas în vederea asediului, aceştia le-au dispreţuit mai întâi, încrezători în fortificaţiile lor. în timpul nopţii, câţiva nelegiuiţi au reuşit să fugă şi s-au dus la Demetrios. aducându-i ştirea despre asedierea cetăţuii. Indignat de vestea pe care o primise, regele a pornit din Antiohia cu oastea împotriva lui lonathas. La sosirea în Ptolemaida, el i-a trimis o scrisoare, prin care îi poruncea să se înfăţişeze numaidecât. Fără să întrerupă asediul cetăţuii, lonathas a pornit la drum însoţit de bătrânii poporului şi de preoţi, aducând cu el aur, argint, veşminte şi multe alte daruri pentru Demetrios. Cu aceste cadouri nu numai că a domolit mânia regelui, ci a fost primit cu mari onoruri şi suveranul i-a confirmat rangul de Mare Preot, aşa cum făcuseră şi înaintaşii lui. Demetrios n-a avut nici cea mai mică încredere în acuzaţiile transfugilor şi, la cererea lui lonathas, s-a declarat mulţumit cu un bir de trei sute de talanţi pentru Iudeea întreagă şi pentru cele trei ţinuturi subordonate: Samaria. Peraea şi Galileea, dându-i şi confirmarea sa prin următoarea scrisoare:

REGELE DEMETRIOS TRANSMITE SALUTĂRI LUI IONATHAS ŞI POPORULUI IUDEU!

„îţi trimit alăturat copia scrisorii pe care am adresat-o rudei mele Lasthenes. ca să luaţi cunoştinţă de ea.

REGELE DEMETRIOS TRIMITE SALUTĂRI PĂRINTELUI SĂU LASTHENES!

întrucât iudeii au păstrat legăturile noastre de prietenie şi şi-au respectat jurământul de credinţă, am vrut să Ie arăt bunăvoinţa mea recunoscătoare. Confirm aşadar intrarea în posesie a celor trei ţinuturi, Apherima, Lydda şi Ramatha, cu toate împrejurimile atribuite lor, care au trecut de ia Samaria la Iudeea. Le las de asemenea ceea ce au primit de la regii de

137

dinaintea mea pentru buna desfăşurare a sfintelor jertfe de la Hierosolyma, precum şi toate dăjdiile luate anual din roadele pământului şi din fructele pomilor, aşijderea vama pentru lacurile sărate şi cea pentru coroană, pe care mi le datorau, hotărând ca nici una din aceste măsuri să nu se mai schimbe de-acum înainte, în toată vremea. Ai grijă să se facă o copie a acestei scrisori şi ea să fie trimisă lui Ionathas, care urmează s-o expună într-un loc din templu, unde poate fi văzută."

Acesta era conţinutul scrisorii sale. Când a văzut că pacea domnea peste tot, că nu-1 mai pândea nici o primejdie şi teama de război dispăruse, şi-a slobozit oştenii şi le-a micşorat solda, plătind aceeaşi sumă numai lefegiilor

străini şi celor care veniseră cu el din Creta sau alte insule. Acest lucru a atras asupra lui ura oştenilor, fiindcă el n-a mai vrut să le dea nimic, spre deosebire de regii de dinaintea lui, care plăteau solda oştenilor chiar şi în timp de pace, ca să-şi păstreze bunăvoința lor de războinici, fiind gata de luptă oricând era nevoie.

CAPITOLUL V

1. Când Diodotos, supranumit Tryphon, originar din Apamea, unul dintre comandanții de atunci ai trupelor lui Alexandru, a observat ura pe care o simțeau oştenii față de Demetrios, s-a dus la arabul Malchos, însărcinat cu creşterea fiului lui Alexandru. El 1-a sfătuit să i-1 încredințeze pe Antioh, fiindcă vroia să-1 facă rege, redându-i domnia tatălui său. La început acesta s-a împotrivit, fiindcă nu avea suficientă încredere în dânsul. Mai târziu, Tryphon, care a continuat să-l asalteze multă vreme cu stăruințele sale, a reuşit să-l înduplece, făcându-1 să-i îndeplinească dorința. Atâta am avut de spus acum despre acest bărbat.

2. Fiindcă ținea mult să-i alunge pe cei ce ocupau cetățuia din Hierosolyma, ca şi pe iudeii transfugi şi nelegiuiți care se
aflau în toate garnizoanele din țară, Marele Preot Ionathas a trimis o solie cu daruri bogate la Demetrios, spre a-1 ruga să-şi retragă trupele sale din fortărețele Iudeii. Acesta nu numai că nu s-a opus împlinirii dorinței sale, ci i-a făcut şi multe alte promisiuni pentru perioada de după încheierea războiului, care îi ținea mâinile legate, căci el îl absorbea acum în întregime. în acelaşi timp, 1-a rugat pe Ionathas să-i trimită trupe auxiliare, mărturisind că toți oştenii lui îl trădaseră. Şi Ionathas i-a trimis trei mii de oşteni aleşi cu grijă.

3. Antiohienii îl urau pe Demetrios pentru răutatea de care dăduse dovadă şi erau porniți împotriva lui şi pentru nedreptățile îndurate din vina tatălui său, aşteptând prilejul potrivit să-l prindă. Cum au constatat că primise ajutoare multe din partea lui Ionathas, şi-au zis în sinea lor că regele îşi va strânge trupe şi mai numeroase dacă nu i-o luau înainte din vreme, aşa că au pus mâna pe arme şi au înconjurat reşedința regală, de parcă ar fi vrut s-o asedieze, ocupându-i intrările, dornici să pună mâna pe suveran. Văzând că populația antiohiană îi devenise ostilă şi lupta cu armele în mână, acesta a alăturat lefegiilor săi trupele auxiliare ale iudeilor şi i-a atacat pe antiohieni, dar n-a putut să facă față asaltului lor (căci ei numărau multe mii de oameni) şi a dat înapoi. De îndată ce au observat că antiohienii le erau superiori, iudeii s-au urcat pe acoperişul palatului, de unde îi împroşcau cu sulițele lor, aflându-se departe de atacatori, datorită faptului că clădirea era prea înaltă ca ei să poată fi vătămați. Aducând în schimb mari daune adversarilor atâta vreme cât luptau de sus, iudeilor le-a venit uşor să-i izgonească din casele învecinate şi să le dea foc. Flăcările s-au răspândit repede în întregul oraş, întrucât casele, construite una lângă alta, erau făcute din lemn, şi le-au mistuit pe toate. Nefiind în stare nici să se apere, nici să stingă incendiul, antiohienii şi-au pus nădejdea în fugă. Iudeii au sărit de pe un acoperiş pe altul şi şi-au urmărit duşmanii cu o tenacitate greu de crezut. Când a văzut că antiohienii arau absorbiți de salvarea copiilor şi nevestelor lor şi renunțaseră la luptă, regele s-a năpustit asupra lor pe alte ulițe, făcând un mare măcel în rândurile lor, încât i-a silit să arunce armele şi să se predea lui Demetrios. Acesta a iertat fapta lor nelegiuită şi a pus astfel capăt răscoalei. Pe iudei i-a răsplătit cu prăzi bogate şi,

L

mulțumindu-le ca unor făuritori ai victoriei, i-a lăsat să plece spre Hierosoiyma. la lonathas, dându-le prețuirea cuvenită unor aliați credincioşi. Mai târziu şi-a dat răutatea pe față şi şi-a uitat promisiunile, amenințând că va purta război dacă neamul iudeilor nu-i va plăti birurile pe care le datora primilor regi sirieni. El şi-ar fi pus amenințările în practică dacă nu l-ar fi împiedicat Tryphon, care 1-a obligat să trimită împotriva lui trupele destinate să-l înfrunte pe lonathas. Căci el a venit cu micul Antioh[1] (care era un copil la o vârstă fragedă) din Arabia în Siria, unde i-a pus pe frunte diadema regală. întrucât Demetrios fusese părăsit de întreaga lui oştire de vreme ce nu-i plătise solda, Tryphon a dezlănțuit războiul împotriva lui Demetrios, 1-a învins, luându-i elefanții şi a cucerit oraşul Antiohia.

4. Aşadar, după înfrângerea suferită, Demetrios s-a retras în Cilicia. Antioh cel nevârstnic i-a trimis lui lonathas un sol cu o scrisoare în care îl numea prieten şi aliat, i-a confirmat arhieria şi i-a cedat cele patru ținuturi subordonate iudeilor. în afară de asta, el i-a dăruit vase de aur, cupe şi veşminte de purpură, pe care avea voie să ie poarte, oferindu-i şi o agrafa de aur, şi I-a trecut în rândul prietenilor săi de frunte. Pe Simon, fratele lui lonathas, I-a numit cârmuitor, de la pantele munților tyrieni până în Egipt. Bucuros de favorurile acordate de Antioh, lonathas i-a trimis lui Tryphon soli cu promisiunea că-i va fi prieten şi aliat şi că vrea să lupte alături de el împotriva lui Demetrios, amintind faptul că acesta nu-i mulțumise deloc pentru numeroasele ajutoare pe care i le adusese, atunci când le-a cerut, răul fiind răsplata pentru binele făcut.

5. După ce Antioh i-a îngăduit să strângă o oaste mare din Siria şi Fenicia, ca să lupte cu generalii lui Demetrios, lonathas s-a îndreptat împotriva oraşelor. Unele dintre ele i-au făcut o primire strălucită, dar nu i-au pus la îndemână lefegii. Când a ajuns la oraşul Ascalon şi ascaloniții l-au întâmpinat prieteneşte cu daruri, el le-a cerut şi lor, şi tuturor locuitorilor Coelesiriei să-l părăsească pe Demetrios şi să treacă de partea lui Antioh, pentru ca prin lupta lor împotriva lui Demetrios să răzbune nedreptățile pricinuite de el. Aveau oricum multe motive să

' Antioh VI Epiphanes. fiu! lui Alexandru I Balaş, a **fost** înscăunat de Tryphon la Antiohia (145-142 î.e.n.).

140

dorească înfăptuirea acestui lucru. Convingând astfel oraşele să intre în război alături de Antioh, el s-a dus la Gaza, să-i atragă şi pe locuitorii acesteia să se alăture lui Antioh. Dar pe cei din Gaza i-a găsit într-o dispoziţie contrară celei la care se aştepta: au închis porţile în faţa lui şi n-au vrut să se despartă de Demetrios, nici să se alieze cu Antioh. Indignat de purtarea lor, lonathas le-a asediat oraşul şi a devastat ţinutul împrejmuitor, în timp ce cu o parte a oştirii împresura Gaza. cu cealaltă parte făcea incursiuni în ţară, pentru prădăciuni şi incendii. Când au văzut că ajunseseră ia ananghie şi că nu se aşteptau la nici un sprijin din partea lui Demetrios, năpasta fiind în imediata lor apropiere, iar ajutorul la mare depărtare şi sosirea lui nesigură, cei din Gaza şi-au zis că era mai cuminte să-l părăsească pe cel dintâi şi să se supună celuilalt. Au trimis la lonathas soli prin care se ofereau să-i devină prieteni şi aliaţi. Căci aşa păţesc îndeobşte oamenii: înainte să dea de necaz, ei nu întrezăresc ce-o să li se întâmple şi doar când îi încolţeşte nenorocirea, abia atunci îşi schimbă părerea, făcând aşadar ceea ce trebuiau să facă din capul locului nestingheriţi, fără să se mai supună unor încercări grele. După ce a încheiat alianţa cu locuitorii din Gaza şi a primit de la ei ostaticii ceruţi, lonathas i-a trimis pe aceştia la Hierosoiyma, iar el a străbătut întreaga ţară până la Damasc. 6. Aici a aflat că generalii lui Demetrios s-au. dus cu grosul trupelor lor spre Cedasa, oraş situat la graniţa dintre ţinutul tyrienilor şi cel al Galileei (căci aceştia sperau să-l atragă în Galileea, fiindcă el nu putea să îngăduie ca nişte oameni aflaţi sub ocrotirea lui să fie expuşi primejdiei războiului). lonathas s-a îndreptat într-adevăr împotriva lor, dar 1-a lăsat pe fratele său Simon în ludeea. Dânsul a adunat din ţinutul său atâta oaste cât a putut să strângă şi a plecat cu ea spre Bethsura, asediind oraşul, una dintre cele mai puternice fortăreţe din ludeea, a cărei garnizoană ţinea cu Demetrios, cum am spus mai înainte. După ce el a făcut valul de pământ şi şi-a adus maşinile de asediu, atacând cu îndârjire sporită, cei din garnizoană s-au temut că, în cazul când fortăreaţa va fi luată cu asalt, ei o să-şi piardă viaţa şi au trimis la Simon soli spre a-1 ruga să-i asigure prin jurământ că n-o să li se întâmple nici un rău: în aceste condiţii, ei erau gata să predea fortăreaţa şi să se întoarcă la Demetrios. Dându-le dovezile de fidelitate cerute de

141

ei, Simon i-a lăsat să plece şi şi-a instalat în locul lor propria garnizoană.

7. între timp, Ionathas a părăsit tabăra din Galileea, de lângă lacul Gennesareth (căci acolo îşi aşezase tabăra) şi a plecat spre câmpia Asor, fără să ştie că duşmanul se afla chiar în locul acela. Generalii lui Demetrios, care auziseră cu o zi înainte că Ionathas venea să-i înfrunte, şi-au pus într-o ascunzătoare a muntelui o trupă, ieşindu-i în întâmpinare cu propria lor oştire în câmpie. Când şi-a văzut vrăjmaşii gata de luptă, Ionathas şi-a aşezat şi el oştenii în linie de bătaie, aşa cum a putut. Când însă trupa generalilor lui Demetrios a ieşit din ascunzătoare şi i-a atacat din spate, iudeii, temându-se că vor pieri în încercuire, au luat-o la fugă. Toţi l-au părăsit aşadar pe Ionathas, în afară de vreo cincizeci de oameni, printre care se numărau şi Mattathias, fiul lui Absalom, şi Iudas, fiul lui Chapsaeus, comandanţii întregii sale oştiri. Cu îndrăzneală şi disperare totodată, aceştia s-au năpustit asupra duşmanilor şi, dând dovadă de curaj neclintit, au sădit frica în rândurile lor, braţele voinice silindu-i s-o ia la goană. Când oştenii fugari au văzut că linia de luptă a vrăjmaşilor se clătina, s-au oprit, strângându-şi rândurile, i-au înfruntat şi au pornit în urmărirea lor. l-au hărţuit pe sirieni astfel până la Cedasa, unde era tabăra lor.

8. După această strălucită victorie dobândită cu preţul vieţii a două mii de vrăjmaşi, Ionathas s-a întors la Hierosolyma. Când a văzut că, datorită providenţei divine, toate îi mergeau după voia inimii lui, a trimis la Roma soli, din dorinţa de a reînnoi alianţa încheiată cu ea odinioară de poporul iudeu. Solilor săi le-a dat sarcina ca, la întoarcerea din Roma, să meargă la spartani, ca să le reamintească despre prietenia şi înrudirea lor. Cum au sosit la Roma, au intrat în Senat, unde şi-au înfăţişat mandatul încredinţat de Marele Preot Ionathas, privitor la înnoirea prieteniei dintre romani şi iudei. După ce a reconfirmat tratatul de prietenie încheiat cu iudeii, Senatul a înmânat solilor scrisori către toţi regii Asiei şi Europei, precum şi oraşelor, prin care li se cerea să aibă grijă ca aceştia să ajungă teferi în patria lor. La întoarcere, ei au ajuns şi la Sparta, transmiţând spartanilor scrisoarea primită de la Ionathas. Redăm mai jos o copie a ei:

142

IONATHAS, MARELE PREOT AL IUDEILOR,
SFATUL ŞI POPORUL IUDEILOR TRIMIT SALUTĂRI
EFORILOR[2] LACEDEMONIENI, SENATULUI ŞI
POPORULUI FRATE!

„Dacă sunteţi sănătoşi şi treburile voastre obşteşti şi particulare vă merg bine, toate decurg aşa cum vrem noi; la rândul nostru, avem parte de sănătate. înainte vreme, Marele nostru Preot Onias a primit prin intermediul lui Demoteles de la regele vostru Areios o scrisoare privitoare la înrudirea dintre voi şi noi, trimiţându-vă alăturat o copie a ei. Ne-a bucurat mult primirea acestei scrisori, pentru care aducem sincerele noastre mulţumiri lui Demoteles şi Areios, chiar dacă nu duceam lipsă de această dovadă, întrucât de legăturile noastre de rudenie ştiam deja din scripturile noastre sfinte. N-am găsit cu cale ca noi să fim cei dintâi care să adeverească această înrudire, ca să nu răpim cumva gloria întâietăţii voastre. încă de multă vreme, chiar de la începutul instaurării legăturilor noastre, în jertfele din zilele de sărbătoare, închinate lui Dumnezeu, noi l-am rugat mereu să vă dea

sănătate şi izbândă în luptă. Deşi lăcomia vecinilor a dezlănţuit împotriva noastră nenumărate războaie, n-am vrut să vă împovărăm nici pe voi, nici pe vreunul dintre cei ce ne sunt apropiaţi. Acum însă, reuşind să ne învingem duşmanii, când am trimis la romani pe Numenius, fiul lui Antioh, şi pe Antipater, fiul lui Iason, bărbaţii cei mai de vază din Sfatul nostru de bătrâni, le-am înmânat şi o scrisoare adresată vouă, privitoare la reîmprospătarea legăturilor noastre de prietenie. Ar fi frumos din partea voastră să ne scrieţi ce anume vreţi de la noi, având convingerea că toate dorinţele voastre vor fi grabnic îndeplinite."
Lacedemonienii au primit solii cu braţele deschise şi, încheind tratatul de prietenie şi alianţă cu poporul nostru, i-au lăsat să plece acasă.
9. în vremea aceea, existau la iudei trei secte cu păreri diferite despre faptele oamenilor, dintre care una era a fariseilor, a doua, a saduceilor, iar a treia, a esenienilor. Fariseii spun că o parte, dar nu toate faptele stau la îndemâna sorţii, căci unele pot să fie sau să nu fie în puterea noastră. Dar esenienii

[/] Eforii erau înalţii magistraţi la spartani.

^

susţin că toate faptele sunt la cheremul sorţii şi nimic nu i se întâmplă omului, care să nu fi fost hotărât de destin. în schimb saduceii suprimă cu desăvârşire soarta, pretinzând că ea nici nu există şi că întâmplările trăite de oameni nu se datorează acesteia, ci toate sunt rodul voinţei noastre, astfel încât noi suntem autorii atât ai celor bune, cât şi ai celor rele, care rezultă din propria noastră prostie. Despre acestea am vorbit pe larg în cea de-a doua carte a lucrării mele despre războiul dus de iudei împotriva romanilor.[3]
10. Dornici să-şi răscumpere înfrângerea suferită, generalii lui Demetrios au adunat trupe şi mai numeroase decât cele pe care le avuseseră mai înainte, pornind cu ele împotriva iui Ionathas. Cum a primit vestea sosirii lor. el a şi pornit să-i întâmpine în ţinutul Ainathe, spre a nu Ie acorda răgazul de a pătrunde în iudeea. Când a ajuns la cincizeci de stadii distanţă de duşmani, el a trimis iscoade, să le cerceteze tabăra şi felul cum s-au instalat aceştia. Iscoadele nu numai că i-au transmis toate observaţiile lor, ci au pus mâna în timpul nopţii pe nişte prizonieri care le-au dezvăluit faptul că vrăjmaşii intenţionau să-i atace prin surprindere. Cum a aflat asta, Ionathas a luat numaidecât cuvenitele măsurile de prevedere şi a pus străji în afara taberei, făcându-i pe toţi oştenii săi să vegheze înarmaţi o noapte întreagă şi i-a îndemnat să nu-şi piardă cumpătul şi să fie gata de luptă, chiar şi în bezna nopţii de va fi nevoie, ca să nu cadă în cursa întinsă de duşmani. Când au auzit că Ionathas ştia ce puneau ci la cale, generalii Iui Demetrios şi-au pierdut curajul, pe de o parte ruşinaţi de faptul că vrăjmaşul aflase despre intenţiile lor viclene, pe de altă parte fiindcă, prin dezvăluirea planurilor proprii, orice speranţă în izbândă era pierdută. îşi dădeau singuri seama că, într-o luptă făţişă, nu erau în stare să-l înfrunte pe Ionathas. S-au gândit aşadar să se retragă şi au aprins multe focuri în tabără, ca să-i facă pe vrăjmaşi să creadă că au rămas pe loc, plecând apoi pe furiş. Când s-a apropiat în zorii zilei de tabăra lor şi a găsit-o părăsită. Ionathas şi-a dat seama că duşmanii fugiseră şi a pornit după ei, fără să-i mai prindă însă din urmă, fiindcă trecuseră dincolo de fluviul Eleutherus. unde erau în siguranţă. La întoarcere, el s-a

[J] Vezi **Flavius** Josephus. *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor.* Cartea a **i** I-a. paragr. 2-14. n. 6-20 *(ecl.cit.,* p. 158-164).

îndreptat spre Arabia şi s-a războit cu nabateenii, alegându-se cu o pradă bogată şi cu o mulţime de prizonieri, pe care i-a dus la Damasc, vânzându-i pe toţi acolo. între timp, fratele său Simon a străbătut Iudeea întreagă şi Palestina până la Ascalon şi a consolidat fortăreţele şi construcţiile, întărind garnizoanele lor. A mărşăluit apoi spre Ioppe, pe care 1-a cucerit, prevăzându-1 cu o pază puternică, deoarece auzise că locuitorii vroiau să predea oraşul oştenilor lui Demetrios.
11. După ce şi-au orânduit astfel treburile, Ionathas şi Simon s-au întors Ia Hierosolyma. Aici Ionathas a adunat întregul popor în templu şi I-a îndemnat să dreagă zidurile Hierosolymei şi să refacă incinta templului, acolo unde ea fusese distrusă, clădind de jur împrejur înalte turnuri de apărare. I-a mai cerut să înalţe în mijlocul oraşului încă un zid, care să taie calea spre piaţă a celor din garnizoana cetăţii, împiedicându-i astfel să se aprovizioneze cu alimente. în afară de asta, chiar şi fortăreţele ţinutului trebuiau să devină mult mai puternice decât fuseseră până atunci. Când şi mulţimea a fost de părere că propunerile sale erau îndreptăţite, Ionathas a luat asupra lui sarcina înfăptuirii construcţiilor oraşului, iar pe Simon I-a trimis în ţinutul din jur, pentru lucrările de fortificaţie. între timp, Demetrios a trecut fluviul şi a mărşăluit spre Mesopotamia, în vederea cuceririi acestei ţări împreună cu Babilonul, astfel ca, după subjugarea satrapiilor din partea de sus, să aştepte momentul potrivit pentru supunerea împărăţiei întregi. Căci grecii şi macedonenii care locuiau acolo îi trimiseseră adesea soli prin care îi făgăduiau că, de îndată ce va veni acolo, ei se ver preda de bunăvoie, pornind împreună cu dânsul împotriva lui Arsaces, regele părţilor. Atras de aceste perspective, Demetrios a venit la ei din dorinţa ca, după înfrângerea părţilor şi dobândirea unor trupe auxiliare, să dezlănţuie războiul împotriva lui Tryphon, alungându-1 din Siria. întâmpinat cu bucurie de locuitorii ţinutului, el a făcut rost de trupe şi, în războiul său cu Arsaces, şi-a pierdut întreaga oştire, căzând el însuşi viu în mâinile duşmanilor, aşa cum am spus mai înainte.

CAPITOLUL VI

1. După ce a aflat despre dezastrul suferit de Demetrios, Tryphon nu i-a mai rămas credincios lui Antioh, ci s-a preocupat doar de felul cum să-t înlăture degrabă, ca să domnească el însuşi în locul lui. Dar în înfăptuirea acestui plan îl stânjenea teama pe care i-o inspira Ionathas, prietenul credincios al lui Antioh. Ca atare, a hotărât să se descotorosească mai întâi de el şi abia după aceea să ridice mâna asupra lui Antioh. Decis sâ-1 dea pieirii pe Ionathas prin înşelăciune şi vicleşug, el a plecat din Antiohia la Bethsana, pe care grecii o denumesc Scythopolis. Acolo 1-a întâmpinat Ionathas cu paisprezece mii de oşteni aleşi pe sprânceană, întrucât era convins că Tryphon sosise să-1 provoace la război. Când a văzut că Ionathas era gata de luptă, Tryphon a venit cu daruri şi vorbe prieteneşti şi a poruncit generalilor să asculte de dânsul cum ascultă de el. Aşa a căutat să-i cucerească bunăvoinţa şi să-i înlăture orice bănuială, pentru ca, îndepărtându-i grijile şi străjile, să-1 captureze când nu se aştepta deloc. L-a sfătuit să-şi împrăştie oastea, fiindcă nu-şi mai găsea rostul, de vreme ce războiul încetase şi pacea liniştise lucrurile. Păstrându-şi doar câţiva oameni pentru paza lui proprie, I-a rugat să-1 însoţească împreună cu aceştia până la Ptolemaida. Dorinţa lui era, pasămite, să-i încredinţeze acest oraş, ca şi toate cetăţile întărite ale ţinutului, căci el venise tocmai în scopul acesta.
2. Fără să bănuiască nimic şi încrezător în Tryphon, de bunăvoinţa şi sincerele intenţii ale căruia nu se îndoia, Ionathas şi-a împrăştiat oastea. Şi-a păstrat totuşi vreo trei mii de luptători: a lăsat două mii dintre ei în Galileea şi cu ceilalţi o mie s-a îndreptat cu Tryphon spre Ptolemaida. Acolo locuitorii din Ptolemaida au închis porţile (aşa cum le poruncise Tryphon), capturându-1 pe Ionathas, şi i-au ucis pe toţi oştenii care îl însoţeau. împotriva celor două mii de iudei, rămaşi în Galileea, Tryphon a trimis trupele sale, ca să-i măcelărească. Dar aceştia primiseră deja vestea privitoare la soarta lui Ionathas şi s-au retras din ţară cu arma în mână încă înainte de
146
sosirea oştenilor lui Tryphon. Cei trimişi să-i urmărească, văzând că aceştia erau hotărâţi să lupte pe viaţă şi pe moarte, n-au mai întreprins nimic împotriva lor, ci s-au reîntors la Tryphon aşa cum veniseră
3. Când au primit vestea capturării lui Ionathas şi a căsăpirii oştenilor care îl însoţeau, locuitorii din Hierosolyma au deplâns cele ce s-au întâmplat şi toţi i-au simţit cu amărăciune lipsa. în sufletele lor se cuibărise teama pe deplin justificată că, rămaşi fără de braţul viteaz al lui Ionathas şi fără înţeleptele lui sfaturi, potrivnicele popoare învecinate îi vor ataca acum, când nu mai tremurau de frica lui Ionathas, dezlănţuind un război crâncen împotriva lor. Lucrurile s-au petrecut cu ei aşa cum se aşteptau. Când au aflat că a murit Ionathas, popoarele din jur au început să-i atace pe iudei, întrucât, după părerea lor, aceştia nu mai aveau conducători. Chiar şi Tryphon îşi înarmase oastea, având intenţia să mărşăluiască cu ea în Iudeea, războindu-se cu cei ce se aflau între hotarele ei. Când a văzut că hierosolymitanii erau cuprinşi de frică, Simon a adunat poporul în templu, vrând ca prin cuvântarea sa să le redea curajul de a se împotrivi cu dârzenie lui Tryphon şi a căutat să-i mângâie prin următoarele vorbe: „Nu-i cu putinţă să nu ştiţi, dragi compatrioţi, că, aidoma tatălui nostru, şi eu şi fraţii mei am cutezat să înfruntăm bucuroşi primejdia morţii de dragul libertăţii voastre. în afara numeroaselor exemple ce-mi stau la îndemână, îl am şi pe acela că unii membri ai familiei mele au îndurat un sfârşit cumplit pentru lege şi religie. Nu cunosc deci nici o teamă care să-mi alunge din inimă această hotărâre, spre a sădi în locul ei dragostea de viaţă şi dispreţul faţă de glorie. Aşadar, întrucât nu mai duceţi lipsă de un conducător gata să rabde şi să facă orice pentru voi, urmaţi-mă bărbăteşte oriunde vă voi duce! Nu sunt deloc mai bun decât fraţii mei, ca să trebuiască să-mi cruţ viaţa, nici mai rău decât ei, ca să fug sau să mă dau în lături de la moartea pentru lege şi religie, pe care aceştia o socoteau cea mai frumoasă dintre toate. Pentru că a venit momentul să confirm că eu sunt fratele lor adevărat, voi dovedi acest lucru cu prisosinţă. Am ferma convingere că mă voi răzbuna pe duşmani, că vă voi scăpa pe voi toţi, împreună cu soţiile şi copiii voştri, de samavolniciile vrăjmaşilor şi, cu ajutorul lui
147
Dumnezeu, voi ocroti templul de distrugere. Eu văd limpede că popoarele păgâne vă dispreţuiesc şi se înarmează împotriva voastră tocmai pentru că îşi închipuie că duceţi lipsă de conducători!"
4. Vorbele rostite de Simon au redat curajul mulţimii, astfel că teama a fost alungată din suflete şi ea a respirat uşurată, privind spre viitor plină de speranţe. întregul popor a cerut într-un glas ca Simon să fie conducător şi, aidoma fraţilor săi Iudas şi Ionathas, să deţină supremaţia: toţi se vor supune cu dragă inimă poruncilor sale. Strângând în jurul lui pe toţi oştenii care erau mai destoinici, s-a grăbit să repare iarăşi zidurile de apărare. După ce Ie-a consolidat cu turnuri înalte şi puternice, l-a trimis pe prietenul său Ionathas, fiul lui Absalom, împreună cu oştirea până la Ioppe, dându-i porunca să-i alunge pe locuitori de acolo (căci se temea că aceştia vor preda oraşul lui Tryphon). El însuşi a rămas la Hierosolyma, ca să apere oraşul.
5. Plecând între timp cu o oaste numeroasă din Ptolemaida, Tryphon s-a îndreptat spre Iudeea, aducându-l pe Ionathas înlănţuit. Simon i-a venit în întâmpinarea lui până la oraşul Addida, situat pe un munte care domina câmpia Iudeii. Când a aflat că Simon fusese ales de iudei căpetenia lor, Tryphon i-a trimis nişte soli ca să-1 îmbrobodească cu vicleşuguri şi înşelăciuni şi i-a cerut ca, dacă dorea să-şi elibereze fratele din captivitate, să-i trimită o sută de talanţi de argint şi pe doi dintre fiii lui Ionathas, ca ostatici, pentru ca, de îndată ce a fost slobozit, să nu aţâţe Iudeea împotriva regelui. Ionathas era însă ţinut în lanţuri pentru banii pe care îi datora suveranului. Simon şi-a dat seama de şiretlicul lui Tryphon şi a întrevăzut că banii vor fi plătiţi degeaba, fără ca fratele lui să fie eliberat şi, în plus, fiii lui vor ajunge şi ei în mâinile duşmanului. Totuşi, el s-a

temut să nu fie socotit de popor că poaită vina morții fratelui său, fiindcă n-a vrut să trimită banii şi nici să predea fiii ca ostatici, în schimbul propriului său frate. Şi-a chemat la o adunare oastea şi i-a comunicat propunerea lui Tryphon, dezvăluind capcana şi frauda pe care o ascundea, apoi a spus că era totuşi preferabil să-i trimită banii şi copiii, pentru ca respingerea ofertei lui Tryphon să nu dea naştere la bănuiala că el n-a vrut să-şi salveze fratele de la moarte. Ca atare, Simon a trimis, o dată cu fiii lui Ionathas, şi banii de răscumpărare.

148

Deşi primise ceea ce ceruse, Tryphon nu şi-a ținut cuvântul şi nu l-a eliberat pe Ionathas, ci a ocolit țara cu oastea lui pentru ca, străbătând Idumeea, să ajungă la Hierosolyma. în marşul său, el a ajuns la Adora, un oraş din Idumeea. Dar Simon a venit cu trupele sale pe urmele lui Tryphon, aşezându-şi propria tabără față în față cu tabăra acestuia.

6. în vremea asta, garnizoana din cetățuie a trimis la Tryphon o solie prin care îl ruga să vină cât mai repede, ca să-i aducă provizii, iar el şi-a pregătit cavaleria de plecare, intenționând să ajungă la Hierosolyma într-o singură noapte. Dar în noaptea aceea a nins din belşug şi a acoperit drumurile, iar grosimea stratului de zăpadă a îngreunat înaintarea cailor atât de mult, încât el n-a mai putut ajunge până la Hierosolyma. De aceea, Tiyphon s-a îndreptat spre Coelesiria, a năvălit numaidecât în Galaaditis şi a poruncit ca Ionathas să fie ucis şi îngropat, întorcându-se apoi în Antiohia. Simon şi-a trimis oamenii în oraşul Basca, de unde a adus rămăşițele pământeşti ale fratelui său. Acestea au fost înmormântate în patria lui, Modiim, în vreme ce l-a deplâns întregul popor cu bocete amare. Apoi Simon a construit pentru părintele şi frații lui un falnic monument funerar din marmură şlefuită. El se ridica la mare înălțime, încât se zărea de departe şi era înconjurat de un portic cu coloane cioplite dintr-o singură piatră, fiind o lucrare care desfăta privirea. în afară de asta, a mai înălțat şapte piramide pentru părinții şi frații lui, câte una pentru fiecare, care erau făcute cu nespusă frumusețe şi măreție, dăinuind până în zilele noastre. Atâta grijă a acordat Simon mormântului lui Ionathas şi al membrilor familiei sale. Ionathas a murit după ce timp de patru ani a fost Mare Preot şi conducătorul poporului său.[1] Acestea sunt lucrurile privitoare la sfârşitul lui.

7. Ales Mare Preot de către mulțime, din primul an al pontificatului său, Simon a eliberat din jugul macedonean poporul iudeu, care n-a mai fost nevoit să plătească nici un fel de bir. Libertatea şi scutirea de dări au fost obținute de iudei la o sută şi şaptezeci de ani de la dominația asiriană, numărătoarea

[1] După eroica domnie a lui Iudas Macabeul (166-160 i.e.n). Ionathas a **fost** conducătorul politic şi religios al poporului evreu (160-142 î.e.n.), având şi el un sfârşit tragic. Profitând de disensiunile dintre Seleucizi. a fost numit de Alexandru I Balaş Mare Preot (152 î.e.n.) şi guvernator civil şi militar al ludeei (150 î.e.n.).

149

făcându-se de la cucerirea Siriei de către Seleucos supranumit Nicator. Poporul era atât de dornic să-1 cinstească pe Simon încât toate actele şi documentele private erau datate astfel: „în primul an al lui Simon, binefăcătorul şi conducătorul iudeilor"[2]. Căci în timpul domniei sale, iudeii au avut parte de mult noroc şi şi-au biruit duşmanii din vecinătatea lor. El a adus sub autoritatea lui oraşele Gazară, Ioppe şi lamnia. A luat cu asalt cetățuia din Hierosolyma, pe care a făcut-o una cu pământul, ca să nu mai devină o ascunzătoare în care să se cuibărească vrăjmaşul, ca să facă iarăşi rău, ca până acum. După înfăptuirea acestui lucru, s-a ajuns la concluzia că era mai bine să fie dărâmat şi muntele pe care fusese înălțată cetățuia, pentru ca templul să pară şi mai maiestuos. Ca atare, el a chemat poporul la adunare şi 1-a înduplecat să întreprindă această măsură, amintindu-i câte nenorociri avuseseră de îndurat iudeii din partea gărzilor şi a iudeilor transfugi şi câte ar mai putea ei să pățească dacă ar mai veni un nou rege străin, ca să instaleze în cetățuie o garnizoană. Prin vorbele sale, el a convins poporul cu atât mai uşor cu cât era în interesul lui. Toți şi-au pus mâinile în mişcare şi au înlăturat muntele, fără să-şi găsească tihna nici ziua nici noaptea timp de trei ani, până ce nu l-au nivelat la fel ca pământul de la şes. De atunci încolo, templul a dominat întregul oraş, întrucât cetățuia împreună cu muntele pe care fusese construită ea dispăruseră fără urme. Acestea sunt deci faptele împlinite de Simon.

CAPITOLUL VII

1. La scurtă vreme după ce Demetrios a fost capturat, Antioh, fiul lui Alexandru, care era poreclit „Zeul", a fost

* Simon a obținut de la Demetrios II Nicator suprimarea totala a impozitelor, adică recunoaşterea propriu-zisă a independenței țării. Notarii evrei datau actele oficiale cu inscripția: ..Anul I al lui Simon, Mare Preot, strateg şi căpetenie a evreilor".

150

asasinat de Tryphon, tutorele său în timpul celor patru ani de domnie. A răspândit pretutindeni zvonul că Antioh a murit din vina chirurgilor lui şi şi-a trimis prietenii şi oamenii săi de încredere în mijlocul oştenilor, să le promită că vor primi bani mulți de la el dacă îl vor proclama rege. Le-a spus că, întrucât Demetrios fusese făcut prizonier de părți, dacă ar veni la domnie fratele său Antioh, se va răzbuna pe mulți dintre cei ce provocaseră căderea acestuia. Trăgând nădejdea că la urcarea pe tron a lui Tryphon se vor îmbogăți de-a binelea, oştenii l-au proclamat rege într-un singur glas. De îndată ce s-a văzut în culmea puterii, Tryphon şi-a dovedit josnicia firii sale. Câtă vreme fusese simplu dregător, el ştiuse să linguşească mulțimea şi să-şi arate, chipurile, cumpătarea, reuşind prin aceste mijloace s-o târască încotro vroia el; dar cum a ajuns la cârma țării, şi-a lepădat masca de pe față, dând la iveală pe adevăratul Tryphon. Acest lucru a făcut ca duşmanii lui să devină mai puternici. Datorită urii pe care i-o purtau, oştenii lui l-au părăsit, trecând de partea Cleopatrei, soția lui Demetrios, care se retrăsese împreună cu copiii ei în Seleucia. Deoarece Antioh, fratele lui Demetrios', supranumit Soter, cutreiera țara,

nefiind primit de nici un oraş, de teama lui Tryphon, Cleopatra 1-a chemat spre a-i oferi în acelaşi timp mâna şi tronul. Antioh a răspuns invitației sale, pe de o parte datorită sfatului dat de prietenii lui, pe de altă parte, datorită faptului că se temea că unii dintre locuitorii Seleuciei plănuiau să predea oraşul lui Tryphon.
2. După sosirea la Seleucia, puterile lui Antioh au crescut de la o zi la alta şi el a dezlănțuit războiul împotriva lui Tryphon, a ieşit victorios în luptă şi 1-a izgonit din - Siria superioară în Fenicia, 1-a urmărit până acolo şi 1-a asediat la Dora, unde se refugiase el, fortăreața fiind greu de cucerit. Şi-a trimis solii la Simon, Marele Preot al iudeilor, căruia i-a oferit prietenia şi alianța lui. Acesta i-a primit bucuros propunerea, i-a dăruit bani mulți şi provizii, punându-i la îndemână numeroşi oşteni pentru asedierea Dorei, astfel că în scurtă vreme s-a
[1] Antioh VII Sidetes, fratele mai mic al lui Demetrios II Nicator, alungat din Antiohia de Antioh VI Euergetes şi capturat apoi de parti, I-a detronat pe uzurpatorul Tryphon (Diodotos), devenind suveranul Regatului Seleucid între 138-129 î.e.n.

numărat printre prietenii cei mai credincioşi ai lui Antioh. Dar Tryphon a fugit din Dora la Apamea. unde a fost prins încă din timpul asediului şi ucis după ce fusese rege trei ani[2].
3. Mânat de trufia şi meschinăria lui, Antioh a uitat însă repede faptul că Simon îl ajutase când avea mare nevoie şi l-a trimis pe prietenul său Cendebaeus în fruntea trupelor sale, ca să devasteze ludeea şi să-1 captureze pe Simon. Auzind de nedreptatea care i se făcea, în pofida vârstei sale înaintate, Simon a fost indignat de mişeleasca purtare a lui Antioh față de el şi, cu un curaj mai presus de anii lui mulți, a dovedit o vigoare tinerească şi şi-a dus oastea la război. Şi-a trimis înainte feciorii cu oştenii cei mai viteji, iar el a venit cu restul oştirii sa!e pe căi diferite. Pe mulți dintre ai săi i-a pus ia pândă în văgăunile munților şi nu s-a înşelat deloc în aşteptările sale. triumfând pretutindeni asupra duşmanului. în răstimpul cât a trăit a avut parte de pace, încheind o alianță şi cu romanii.
4. întreaga lui domnie asupra iudeilor a durat opt ani şi a pierit într-un ospăț, ucis mişeleşte de ginerele său Ptolemeu[3]. Acesta i-a luat prizonieri atât pe soția cât şi pe doi dintre fiii lui Simon şi i-a zvârlit în temniță, trimițându-şi oamenii să-1 omoare şi pe cel de-al treilea, care se numea Hyrcanos. Dar tânărul a aflat de venirea trimişilor lui şi ce scop urmăreau ei şi a scăpat de primejdie, refugiindu-se în oraş, încrezător în mulțimea îndatorată față de binefacerile tatălui său şi plină de ură față de Ptolemeu. Când ucigaşii trimişi de Ptolemeu au încercat să intre pe o altă poartă, poporul i-a trimis înapoi, căci Hyrcanos era deja sub protecția lui.
[2] Tryphon a lost tutorele țiului nevârstnic al lui Alexandru 1 Balaş, Antioh VI Hpiphanes. care a domnit la Antiohia (145-142 î.e.n.). după alungarea lui Demetrios II. apoi l-a ucis pe ascuns, uzurpând tronul Seleucizilor (142-138 î.e.n.).
[J] Doi dintre fiii lui Mattathias:ludas şi loannes au căzut eroic pe câmpul de luptă. în timp ce lonathas şi Simon au pierit asasinați. Simon. întemeietorul dinastiei Haşmoneilor (sau Macabeilor). a condus poporul iudeu între 142 şi 134 i.e.n. Ginerele său. Ptolemeu al lui Abub. pus cârmuitor în câmpul Ierihonului. om cu argint şi aur mult. nu se înrudeşte cu regii omonimi ai Lgtplului elenistic. *Cartea inlâi a Macabeilor* se încheie cu asasinarea lui Simon. De-aici încolo, sursele lui Flavius Josephus nu mai sunt scrierile biblice, ci cele laice, istoriile greceşti şi romane.

CAPITOLUL VIII

1. Ptolemeu s-a retras atunci într-o cetate situată mai sus de Ierihon, care se numea Dagon. După ce a preluat funcția de Mare Preot, deținută de tatăl său, şi a cerut mai întâi ajutorul Domnului printr-o jertfă, Hyrcanos a întreprins o expediție împotriva lui Ptolemeu şi a asediat refugiul său, fiindu-i superior în toate privințele: doar mila față de mama şi propriii frați era cea care îl stânjenea. Căci Ptolemeu îi aducea pe metereze, într-un loc aflat în văzul tuturor, şi îi supunea torturilor pe aceştia, amenințând că-i va prăvăli de pe ziduri, dacă nu punea capăt asediului. Oricât de mult ținea să cucerească cetatea, el socotea că trebuia să aibă grijă ca ființele cele mai dragi lui să nu îndure chinuri mari, aşa că desfăşurarea asediului era încetinită. Totuşi, cu mâinile întinse, mama lui îl implora să nu slăbească asediul din pricina ei, ci dimpotrivă, să-şi continue cu şi mai mare îndârjire lucrările, ca să ia cu asalt fortăreața şi să captureze duşmanul, răzbunându-i pe cei dragi. Moartea în chinuri cumplite i s-ar părea o binecuvântare dacă vrăjmaşul va primi cuvenita pedeapsă pentru mârşăviile pe care le săvârşise. Cuvintele mamei sale l-au făcut pe Hyrcanos să reia cu şi mai mare îndârjire asediul. Dar când a văzut-o iarăşi bătută şi sfârtecată, şi-a domolit elanul, învins de chinurile îndurate de mama lui. Astfel asediul s-a prelungit până la sosirea leatului pe care iudeii trebuie să-1 sărbătorească prin repaus: căci la fiecare şapte ani, ei respectă acest lucru, la fel ca pe cea de-a şaptea zi a săptămânii. Asediul fiind ridicat din această pricină, Ptolemeu i-a ucis pe frații şi pe mama lui Hyrcanos. După înfăptuirea acestei nelegiuiri, el s-a refugiat la Zenon, poreclit Cotylas, căpetenia oraşului Philadelphia[1].
2. Neîmpăcându-se deloc cu înfrângerea pe care i-o pricinuise Simon, Antioh a invadat ludeea în cel de-al patrulea an al domniei sale şi în primul an al cârmuirii lui Hyrcanos din a o sută şaizeci şi doua Olympiadă. După ce i-a prădat țara, l-a închis în capitala lui, pe care a înconjurat-o cu şapte tabere, fără
[1] Numele grecesc al vechiului oraş Rabbat Ammon (azi Amman).

să tragă la început nici un folos, pe de o parte din pricina trăiniciei zidurilor, pe de altă parte din pricina vitejiei asediaților, în sfârşit, datorită cumplitei lipse de apă, de care i-a scăpat doar ploaia îmbelşugată adusă de asfințitul Pleiadelor[2]. întrucât în partea de miazănoapte a zidului de apărare, terenul era neted, Antioh a poruncit să se construiască o sută de turnuri cu trei etaje fiecare, unde şi-a aşezat trupele sale, dezlănțuind de acolo atacuri zilnice împotriva meterezelor. Totodată a pus să se sape un şanț dublu, foarte adânc şi lat, ținând astfel locuitorii

captivi. Totuşi, ei găseau multe căi pe unde năvăleau afară, îi luau pe duşmani prin surprindere, făceau prăpăd în rândurile lor şi, de îndată ce erau observaţi, se retrăgeau lesne la adăpostul zidurilor. După ce şi-a dat seama că puzderia concetăţenilor săi îl stânjenea, fiindcă îi epuiza repede proviziile şi era limpede că mâinile prea numeroase aduc mai degrabă ponoase decât foloase, Hyrcanos s-a descotorosit de gloata inutilă şi a alungat-o, păstrându-i doar pe cei ce erau viguroşi şi în stare să lupte. Antioh s-a împotrivit retragerii celor alungaţi, astfel încât aceştia rătăceau printre ziduri şi, chinuiţi de foame, mulţi au sfârşit în chip jalnic. Abia când s-a apropiat Sărbătoarea Corturilor, cei ce se aflau în oraş au fost cuprinşi de milă, primindu-i înapoi. Hyrcanos i-a cerut lui Antioh un. armistiţiu de şapte zile, cu prilejul sărbătorii sfinte. Din smerenie faţă de divinitate, Antioh nu numai că i 1-a acordat, ci i-a şi trimis în cetate o jertfă magnifică, adică tauri cu coarne aurite şi tot felul de cupe de aur şi argint, pline cu mirodenii. Străjerii de Ia poartă au luat în primire jertfa de la cei ce veniseră cu ea şi au adus-o la templu. Antioh a ospătat şi oştirea şi s-a deosebit mult de Antioh Epiphanes, care, după cucerirea oraşului, a înjunghiat pe jertfelnice purcei şi cu sângele lor a stropit templul, încălcând astfel legile iudeilor şi pietatea lor strămoşească, încât poporul i-a purtat o ură necruţătoare şi nu 1-a mai iertat niciodată. Pentru smerenia lui deosebită, toţi i-au zis Antioh Piosul[3].

3. încurajat de mărinimia regelui şi convins de evlavia lui

[1] Cele şapte fiice ale lui Atlas şi ale Pleiadei, urmărite prin munţi de uriaşul vânător Oricm şi transformate de lupiter într-o constelaţie care apune la sfârşitul lui octombrie, anunţând anotimpul ploilor.

[3] în original Eusebes. Antioh VII era supranumit Euergetes *(Binefăcătorul)* Sidetes (138-129 î.e.n.).

faţă de divinitate, Hyrcanos i-a trimis o solie prin care îi cerea voie ca iudeii să trăiască după legile strămoşilor lor. Antioh a respins aşadar sfatul celor din preajma lui, care îl îndemnau să stârpească neamul lor pentru că ducea un trai foarte diferit de al celorlalte popoare şi n-a luat această hotărâre. Decis să urmeze în toate privinţele calea pietăţii, el a răspuns solilor că, dacă asediaţii depuneau armele şi îi plăteau birurile încasate de la loppe şi celelalte oraşe din jurul Iudeei, primind totodată şi o garnizoană, va pune capăt războiului în aceste condiţii. în toate privinţele, solii au fost de acord cu ele, numai garnizoana n-au vrut s-o accepte, invocând firea lor neprietenoasă, datorită căreia nu obişnuiesc să vieţuiască alături de străini. în schimbul garnizoanei, iudeii vor da nişte ostatici, precum şi cinci sute de talanţi. Dintre aceştia, trei sute au fost oferiţi pe loc, împreună cu ostaticii, potrivit alegerii făcute de regele Antioh; în rândul acestora se număra şi fratele lui Hyrcanos. De asemenea au fost dărâmate şi meterezele zidurilor de apărare. Ca urmare a înfăptuirii acestor lucruri, Antioh a ridicat asediul şi a plecat.

4. După ce a deschis mormântul lui David[4], care-i întrecea pe toţi regii prin bogăţiile sale, Hyrcanos a scos de acolo trei mii de talanţi de argint şi cu aceşti bani a tocmit lefegii, fiind primul dintre iudei care a înrolat soldaţi străini. A încheiat apoi un tratat de prietenie şi alianţă cu Antioh, pe care 1-a primit în oraşul lui, aprovizionând din belşug întreaga lui oştire. Când el a pornit împotriva părţilor, Hyrcanos 1-a însoţit în această expediţie. Nicolaos din Damasc ne aduce confirmarea lui, povestind următoarele: „Antioh a înălţat pe malul fluviului Lycos un trofeu după victoria sa asupra generalului părţilor Indates şi a mai zăbovit două zile la rugămintea iudeului Hyrcanos, fiindcă tocmai atunci iudeii celebrau o strămoşească sărbătoare când nu aveau voie să mărşăluiască". Prin spusele sale, el nu se abate de la adevăr, căci sărbătoarea Pentecoste[5]

[4] Vezi Cartea a VH-a, cap. XV, paragr. 3 *(ed. cit.,* voi. I, 1999, p. 423). Flavius Josephus a menţionat această violare a mormântului lui David şi în *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor.* Cartea I, cap. 2, paragr. 5 (ed. cit., p. 15).

[5] în greceşte *Cincizeci* (de zile): vezi Cartea a Ill-a, cap. X, paragr. 6, n. 8 (Voi. I, ed. cit., p. 164). Este vorba de Şavuot (în ebraică, „săptămâni"), Sărbătoarea Săptămânilor (echivalentul Rusaliilor), celebrată la şapte săptămâni după Pesah. Ea se mai numeşte *Hag ha-Kaţir* (Sărbătoarea secerişului) şi *lom ha-Bikurim* (Ziua primelor roade).

cădea la o zi după Sabat: noi nu avem voie să călătorim cu prilejul Sabatului şi al sărbătorilor. Dar în bătălia pe care a dat-o cu Arsace, regele părţilor, el şi-a pierdut nu numai o mare parte din oştire, ci şi propria lui viaţă. Urmaş !a tronul Siriei a fost fratele său Demetrios, care a fost eliberat din captivitate de Arsace atunci când Antioh şi-a întreprins expediţia împotriva părţilor, cum am spus mai înainte".

CAPITOLUL IX

1. Cum a aflat de moartea lui Antioh, Hyrcanos a şi pornit campania sa ostilă oraşelor Siriei, fiindcă credea că ele erau lipsite de luptători şi neocrotite de apărători, ceea ce corespundea adevărului. Cu preţul multor eforturi depuse de oastea sa, el a cucerit după şase luni Medaba, apoi Samega şi ţinuturile învecinate, de asemenea Sichirn şi Garizim. supunând neamul chutheiior, care iocuia în preajma unui templu aidoma cu cel din Hierosolyma. Acesta fusese clădit cu aprobarea lui Alexandru de către comandantul Sanaballetes pentru ginerele său Manasses, fratele Marelui Preot laddus, cum am menţionat mai înainte[1]. Templul a fost pustiit după ce a dăinuit două sute de ani. Apoi Hyrcanos a cucerit şi în ldumeea oraşele Adora şi Marissa şi i-a subjugat pe toţi idumeenii, cărora le-a dat voie să rămână în ţinutul lor dacă se învoiau să se taie împrejur şi să trăiască după legile iudeilor. Din dragoste faţă de patria lor. ei au acceptat tăierea împrejur şi celelalte datini ale iudeilor. De atunci încolo, ei au fost socotiţi iudei.

2. întrucât vroia să reînnoiască vechile legături de prietenie cu romanii, Hyrcanos a trimis o delegaţie la

Roma. După ce i-a primit scrisoarea. Senatul şi-a confirmat prietenia prin următorul mesaj de răspuns: .Pretorul Fannius, fiul lui

" Vezi cap. V, **paragr.** 11.

[1] Vezi Cartea a Xl-a. cap. VIII, paragr. 4 ţi 7.

Marcus, a convocat la 6 februarie în for Senatul, de faţă fiind Lucius Manlius, fiul lui Lucius Mentinas, şi Gaius Sempronius, fiul lui Gaius Falernas, pentru a da un răspuns la scrisoarea înmânată din partea poporului iudeilor de către solii lui Simon, fiul lui Dositheus, Apollonius, fiul lui Alexandru, şi Diodor, fiul lui lason, bărbaţi de vază şi virtuoşi. Scrisoarea tratează şi despre legăturile de prietenie şi alianţă dintre iudei şi romani, şi despre treburile publice, potrivit cărora ei cer să li se restituie Ioppe împreună cu portul, Gazară împreună cu izvoarele, precum şi celelalte oraşe răpite de Antioh prin război, în pofida hotărârii Senatului, fără să li se mai îngăduie de asemenea oştenilor regelui să străbată ţara sau ţinuturile supuse lor. Aşijderea să fie declarate nule şi neavenite toate cuceririle făcute de Antioh în acest război, contrar hotărârilor Senatului; apoi să se trimită soli care să ceară înapoierea ţinuturilor răpite de Antioh şi aprecierea pagubelor făcute de el prin devastarea ţării; în sfârşit, să li se dea delegaţilor iudei scrisori de recomandare către regii şi popoarele libere, pentru ca să le asigure întoarcerea lor acasă. Aşadar, în urma dezbaterilor, s-a hotărât reînnoirea tratatului de prietenie şi alianţă cu solii de vază ai unui popor nobil şi fidel." Cât priveşte scrisorile lui Hyrcanos, vorbitorii au spus că Senatul va cumpăni pe îndelete răspunsul de îndată ce va fi mai puţin asaltat de treburi, garantând că în viitor nu se vor mai întâmpla asemenea nedreptăţi. Pretorul Fannius a primit sarcina să dea solilor bani din tezaurul public, pentru drumul lor de întoarcere. Ca atare, Fannius i-a trimis înapoi pe delegaţii iudei, după ce le-a dat bani din tezaurul public, precum şi scrisoarea de recomandare care, conform hotărârii Senatului, le asigura călătoria spre casă.

3. Despre treburile Marelui Preot Hyrcanos atât am avut de spus. Cât priveşte pe regele Demetrios[2], dornic să pornească lupta împotriva lui Hyrcanos. n-a avut nici timpul, nici prilejul s-o facă, deoarece atât poporul sirian cât şi oştenii lui îl urau nespus din pricina cruzimii sale. Aceştia şi-au mânat solii la

[2] Demetrios II Nicator a domnit a doua oară între 129-125 î.e.n. EI a fost detronat şi ucis de Alexandrii Zebinas. susţinut de Egiptul Ptolemaic. Antioh VIII Gryphos a pus capăt domniei şi-vieţii **uzurpatorului.** De-acum înainte. Regatul Seleucid se va limita numai la teritoriile siriene. Ţara se va scinda în Siria de Nord şi Siria de Sud. fiind cârmuita de regi diferiţi. Antioh VIII Gryphos a fost regele Siriei de Nord (121-96 î.e.n.).

Ptolemeu, supranumit Physkon[3], rugându-1 să le hărăzească pe cineva din familia lui Seleucos, care să domnească asupra lor. Pttflemeu 1-a trimis atunci pe Alexandru poreclit Zebinas, în fruntea unei oştiri şi, în bătălia care s-a dat, Demetrios a fost înfrânt. El a fugit la Ptolemaida, căci acolo se afla soţia lui, Cleopatra. Cum ea n-a vrut să-1 primească, s-a îndreptat spre Tyr, unde a fost capturat şi, supus multor chinuri, a murit în mâinile duşmanilor săi. Ajungând rege, Alexandru a avut legături de prietenie cu Marele Preot Hyrcanos. Dar în războiul dus împotriva lui Antioh, fiul lui Demetrios, supranumit Gryphos, şi-a găsit moartea pe câmpul de luptă.

CAPITOLUL X

1. Cum a ajuns rege al Siriei, Antioh s-a temut să atace cu oastea lui Iudeea, auzind că fratele său vitreg (care se numea tot Antioh) strângea la Cyzic o oaste, ca să-1 înfrunte. A rămas aşadar în ţara lui şi a hotărât să se înarmeze în vederea atacului pregătit de fratele său. El purta porecla de Cyzicenus datorită faptului că fusese crescut în oraşul Cyzic, tatăl lui fiind Antioh Soter, care căzuse în lupta cu părţii: acesta era fratele lui Demetrios, tatăl lui Gryphos. Căci Cleopatra fusese căsătorită cu ambii fraţi, cum am spus mai înainte. Antioh Cyzicenus a venit în Siria şi a purtat război cu fratele său mai mulţi ani'. în tot acest răstimp, Hyrcanos s-a bucurat de pace. Chiar după moartea lui Antioh, el se descotorosise de macedoneni, fără să mai fie nici supusul, nici prietenul lor. Şi pe vremea lui Alexandru Zebinas şi mai ales de-a lungul disputei dintre fraţi,

[3] Ptolemeu VIII Euergetes II Physkon a ocupat tronul Egiptului Lagizilor între 145 şi 116 î.e.n.

[1] Antioh VIII Gryphos a fost atras din 115 î.e.n. într-un lung război civil împotriva fratelui său Antioh IX Cyzicenus. care ocupa partea meridională a Siriei, unde a domnit până în 95 î.e.n.

treburile sale prosperau şi au fost înfloritoare. Războiul fratricid pe care îl duceau aceştia îi îngăduia lui Hyrcanos să pună Iudeea la adăpost şi să strângă o mulţime de bani. Cum vroia Antioh Cyzicenus să-i pustiască ţara, pornea făţiş împotriva lui, iar atunci când vedea că nici celălalt Antioh nu primea ajutor din partea Egiptului, aflându-se mereu în harţă cu propriul său frate, îi dispreţuia pe amândoi.

2. A întreprins aşadar o expediţie împotriva Samariei, oraş fortificat despre care voi mai vorbi la momentul potrivit, întrucât el se numeşte acum Sebaste, fiind reconstruit de Herodes. Ajuns sub zidurile oraşului, Hyrcanos 1-a asediat cu îndârjire, căci era supărat pe samariteni pentru năpăstuirile pe care le aduseseră locuitorilor din Marissa, colonişti iudei şi aliaţi, îndeplinind astfel porunca regilor sirieni. De jur împrejurul întregului oraş, a săpat un şanţ adânc şi a înălţat un zid lung de optzeci de stadii şi a încredinţat asediul fiilor săi Antigonos şi Aristobul. Ei şi-au îndeplinit sarcinile cu sârguinţă, aşa că samaritenii au fost repede atât de chinuiţi de foame, încât se hrăneau cu cele mai neobişnuite mâncăruri şi, până la urmă, l-au chemat pe Antioh Cyzicenus. Acesta a venit bucuros în ajutorul lor, dar a fost învins de Aristobul şi, urmărit de cei doi fraţi, a fugit la Scythopolis. La întoarcere, aceştia i-au închis iarăşi pe samariteni între zidurile lor, astfel încât ei şi-au trimis solii la acelaşi Antioh, implorându-i din nou ajutorul. El 1-a rugat pe Ptolemeu Lathurus[2] să-i dea vreo şase mii de oameni, pe

care i-a şi obţinut, cu toată împotrivirea propriei lui mame, cât pe ce să-1 detroneze din această pricină. Cu oştenii egipteni, s-a mărginit mai întâi să jefuiască şi să pustiască ţara lui Hyrcanos, fără a îndrăzni să-1 provoace la o luptă pe faţă (căci oricum nu avea trupe îndestulătoare), sperând doar ca prin devastarea ogoarelor să-1 silească pe Hyrcanos să ridice asediul Samariei. După ce a pierdut mulţi dintre oştenii lui în cursele întinse de duşmani, s-a întors la Tripoli şi a încredinţat lui Callimandru şi lui Epicrates continuarea războiului cu iudeii.
3. Callimandru i-a atacat cu mult curaj pe duşmani dar a fost pus pe fugă de aceştia şi a căzut în luptă. în schimb Epicrates, care era lacom de bani, a dat făţiş Scythopolis şi ţinuturile împrejmuitoare pe mâinile iudeilor, nefiind în stare să

[1] Ptolemeu IX Soter II Lathyros, rege din dinastia Lagizilor (116-107 î.e.n.).

despresoare nici Samaria. După un asediu de un an, Hyrcanos a cucerit oraşul şi nu s-a mulţumit doar să-1 radă din temelii, ci l-a dat pradă torentelor: 1-a distrus în aşa măsură încât ruinele au fost prăvălite în văgăuni, nelăsând să se vadă nici măcar o urmă a cetăţii. Umblă zvonul că, cu acest prilej, Marelui Preot i s-a întâmplat o minune, anume că Dumnezeu ar fi vorbit cu el. Se zice că tocmai în ziua în care fiii săi se luptau cu Cyzicenus, pe când se afla singur, jertfind tămâie în templu, Marele Preot a auzit un glas care îl vestea că Antioh fusese învins. El a ieşit numaidecât din templu şi a dezvăluit mulţimii întregi întâmplarea sa. Şi lucrurile s-au petrecut într-adevăr aşa. Iată ce se zvonea despre Hyrcanos.
4. In vremea aceea s-au bucurat de mult noroc nu numai iudeii din Hierosolyma şi ţara lor, ci şi cei care locuiau în Alexandria, Egipt şi Cipru. Căci regina Cleopatra s-a ridicat împotriva feciorului ei Ptolemeu poreclit Lathurus şi a numit drept comandanţi pe Chelcias şi Ananias, fiii acelui Onias care construise în noma Heliopolis un templu aidoma celui din Hierosolyma, aşa cum am spus mai înainte. Lor le-a încredinţat Cleopatra conducerea oştirii şi nu întreprindea nimic fără încuviinţarea lor, după cum susţine şi Strabon Cappadocianul, prin următoarele cuvinte: „Cei mai mulţi dintre cei ce au sosit împreună cu noi în Cipru sau au fost trimişi acolo mai târziu de Cleopatra au trecui numaidecât de partea lui Ptolemeu. Nu i-au rămas credincioşi decât iudeii care îşi trag numele de la Onias, căci concetăţenii lui Chelcias şi Ananias se bucurau de marea preţuire a reginei." Asta a spus Strabon[3].
5. Prosperitatea lui Hyrcanos a stârnit însă invidia iudeilor: cei care îl detestau mai mult erau fariseii, una dintre sectele iudeilor, menţionată deja mai înainte. Aceştia exercită atâta influenţă asupra mulţimii încât orice vorbă spusă de ei împotriva regelui sau a Marelui Preot este crezută din capul locului. Ca discipol al lor, Hyrcanos le fusese nespus de drag. I-a şi chemat odată la un banchet unde i-a ospătat din belşug şi după ce i-a văzut în culmea desfătărilor, a început să le spună

' în afară de tratatul său in 17 îărţi. intitulat *Geografia,* care ni s-a păstrat integral, cu excepţia părţilor finale ale Cărţii 7. Strabon a scris şi *Comentarii istorice,* continuarea *Istorie] universale* a lui Polibiu. dar lucrarea s-a pierdut. Amaseia Pontului era cetatea de baştină a lui Strabon (64 î e.n.-25 e.n.).

că ei ştiau că dorinţa lui era să fie drept şi toate faptele sale să facă plăcere lui Dumnezeu, întocmai cum îi cereau învăţăturile fariseilor. Aşadar i-a rugat ca, de îndată ce constată că a comis un păcat şi s-a abătut de la drumul drept, ei înşişi să-i atragă atenţia şi să-1 corijeze. Fariseii i-au adeverit virtutea şi laudele lor l-au încântat. Doar unul dintre oaspeţi, numit Eleazar, om răutăcios şi dornic de zâzanie, i-a zis: „Câtă vreme vrei să afli adevărul, află că, spre a fi într-adevăr drept, renunţă la demnitatea de Mare Preot şi mulţumeşte-te să rămâi numai cârmuitorul poporului!'-' Deoarece Hyrcanos a vrut să cunoască temeiul pentru care trebuia să părăsească arhieria, Eleazar i-a răspuns: „Fiindcă noi am auzit de la cei mai bătrâni că mama ta a fost captivă în timpul domniei lui Antioh Epiphanes!" Presupunerea lui era o scorneală şi, ca atare, Hyrcanos s-a mâniat şi toţi fariseii erau porniţi împotriva lui Eleazar.
6. Atunci un anume Ionathas, care făcea parte din secta saduceilor, cu învăţături potrivnice fariseilor, şi era un prieten de nădejde al lui Hyrcanos, i-a sugerat că, prin jignirea adusă de Eleazar, acesta vorbise de fapt în numele tuturor fariseilor. Acest lucru va deveni limpede dacă el însuşi îi va întreba pe farisei ce pedeapsă merita Eleazar pentru afirmaţia lui. Când Hyrcanos a pus fariseilor întrebarea privitoare la pedeapsa ce se cuvenea s-o primească Eleazar (asigurânduri că era convins că nu aveau nimic de-a face cu jignirea adusă de el şi că dânşii meditaseră asupra osândei care i se cuvenea), răspunsul primit a fost: biciul şi lanţurile. Lor li se părea că o jignire nu merita să atragă condamnarea la moarte: prin firea lor, fariseii sunt înclinaţi să fie blânzi în pedepsele lor. Prin urmare, Hyrcanos s-a mâniat din cale-afară, încât a crezut de-a binelea că omul îi adusese jignirea cu deplina lor aprobare. Ionathas l-a aţâţat şi mai mult şi a făcut în aşa fel încât să se dezică de farisei şi să treacă de partea saduceilor, contestând nu numai valabilitatea dogmelor pe care fariseii le impuseseră poporului, ci pedepsind chiar pe cei ce le urmau[4].

[4] Fariseii au recunoscut pontificatul lui Ionathas şi Simon. dar l-au contestat pe cel al lui Hyrcanos I. reproşându-i nu numai captivitatea mamei sale. ci şi pretenţiile sale la regalitate. întrucât nu era de descendenţă davidică. El a fost nevoit să reprime revolta fariseilor şi să-şi x;aute sprijinul în saduceii a căror influenţă se resimţea şi în Ierusalim, şi în templu. în decursul prosperei domnii a lui Ioannes Hyrcanos I. Regatul iudeu a atins maxima sa extensie teritorială din timpul dinastiei Haşmoneilor şi, deopotrivă, de după ocârmuirea lui Solomon.

Astfel şi-a atras ura mulţimii atât asupra sa cât şi asupra fiilor lui, aşa cum voi arăta ceva mai târziu. Deocamdată vreau să remarc că fariseii au dat poporului prin viu grai multe porunci moştenite de la strămoşi, care n-au fost

însă înscrise în cartea de legi a lui Moise. De aceea secta saduceilor le respinge şi susţine că numai ce stă scris are autoritate, pe când dogmele lăsate de strămoşi prin viu grai nu sunt obligatorii. în această privinţă izbucnesc adesea aprige dispute în care saduceii au de partea lor pe cei bogaţi, fariseii bucurându-se în schimb de favoarea mulţimii. Despre ambele secte, ca şi despre cea de-a treia, a esenienilor, am tratat pe larg în cea de-a doua carte a lucrării mele despre războiul iudeilor împotriva romanilor.
7. Hyrcanos a pus însă repede capăt dihoniilor şi a dus o viaţă fericită şi a domnit vreme de treizeci şi unu de ani[5], lăsând în urma lui cinci fii. Dumnezeu i-a oferit trei mari daruri: domnia asupra poporului, rangul de Mare Preot şi harul profeţiei. Căci Domnul a stat mereu în preajma lui şi 1-a făcut în stare să prevadă faptele viitoare şi să le vestească altora. Aşa a putut el prezice că amândoi fiii săi mai vârstnici nu vor rămâne multă vreme la cârma ţării. Merită osteneala să depanăm sfârşitul lor jalnic, ca să vedem cât de departe rămân ei de norocul părintelui lor.

CAPITOLUL XI

1. După moartea tatălui lor, Aristobul, cel mai vârstnic dintre fiii săi, a găsit de cuviinţă (căci a făcut-o din proprie iniţiativă) să schimbe forma de domnie în monarhie, fiind primul care şi-a încins fruntea cu diadema regală, la patru sute

' loannes Hyrcanos I a domnit între anii 134 şi 104 î.e.n. şi a bătut monedă proprie, ludeea elenistică obţinând deplina independenţa politică faţă de Regatul Seleucid. măcinat de necontenite lupte pentru succesiunea la tron.

optzeci şi unu de ani şi trei luni de la reîntoarcerea în ţară a poporului iudeu, după eliberarea lui din captivitatea babiloniană. Pe Antigonos, fratele născut imediat după el, îl iubea, tratându-1 de la egal la egal, dar pe ceilalţi îi ţinea în lanţuri. A întemniţat-o până şi pe mama lui, cu care era în conflict din pricina domniei (căci Hyrcanos îi încredinţase întreaga ocârmuire) şi a împins cruzimea atât de departe încât a lăsat-o să moară de foame în închisoare. Aceeaşi soartă ca şi mama a avut-o fratele său Antigonos, pe care se părea că-1 îndrăgeşte şi—1 făcuse părtaş la domnie. Dar de el l-au înstrăinat calomniile cărora la început nici n-a vrut să le dea crezare, în parte fiindcă îşi iubea într-adevăr fratele, neţinând seama de denunţuri, în parte fiindcă socotea că bârfele erau provocate de invidie. Dar întorcându-se o dată acasă dintr-o expediţie în ţinută de gală tocmai la sărbătoarea când se înălţau corturi în cinstea lui Dumnezeu, iar Aristobul era întâmplător ţintuit la pat de boală, Antigonos, gătit cu cele mai frumoase veşminte, a suit până la templu cu prilejul serbării, însoţit de oştenii săi înarmaţi, spre a se ruga din toată inima pentru grabnica însănătoşire a fratelui său. Atunci nişte oameni ticăloşi, dornici să strice armonia dintre fraţi, s-au slujit de pretextul cortegiului pompos şi al succeselor lui războinice şi s-au dus la rege ca să-i împopoţoneze din reavoinţă ţinuta de gală şi să-1 convingă că purtarea fratelui său nu cadra cu rangul lui de simplu particular, ci, prin ceea ce făcea, dezvăluia neîndoielnic faptul că ţintea spre tron. Aşadar Antigonos va veni sigur cu puternica sa ceată ca să-1 ucidă, fiindcă ar fi dat dovadă de prostie să fie mulţumit că era părtaş la domnie, câtă vreme putea să ajungă rege el însuşi, atribuindu-şi astfel cinstea supremă.
2. Aristobul s-a lăsat convins fără voia lui de aceste vorbe şi, ca să nu trezească bănuiala fratelui său şi totodată să se îngrijească de propria lui siguranţă, şi-a postat garda sa personală într-o întunecoasă încăpere subterană (căci el zăcea bolnav în turnul[1] ce se chema Antonia) şi i-a poruncit să nu se

[1] Destinat să apere latura nordică a templului, acestui tuni i s-a zis mai întâi „Baris" (Fortăreaţă), iar cel ce 1-a denumit Antonia, după prietenul său roman Antonius, a fost Herodes cel Mare (vezi Cartea a XV-a, cap. Vili, paragr. 5 şi *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor,* Cartea I, cap. III, paragr. 3, ed. cit, p. 18).

atingă de oricine va veni neînarmat, dar Antigonos să fie ucis pe loc dacă va veni la el înarmat. în acelaşi timp a trimis lui Antigonos un sol prin care îi cerea să se prezinte la el neînarmat. Dar regina şi cei ce unelteau împotriva lui Antigonos l-au înduplecat pe sol să-i spună exact contrariul: întrucât a auzit că şi-a procurat alte arme şi o armură nouă, regele îl roagă să vină la el înarmat, ca să-i admire echipamentul militar. Fără să bănuiască deloc că i se întindea o cursă şi convins de buna-credinţă a fratelui său, s-a dus la el bine înarmat, ca să-i arate panoplia. Când a ajuns la aşa-numitul Turn al lui Straton, care avea un coridor foarte întunecos, a fost ucis de gărzile de corp. Această moarte dovedeşte că nimic nu are o putere mai mare decât invidia şi calomnia şi că nimeni în afara acestor patimi nu poate să destrame mai repede bunăvoinţa şi legăturile naturii. Mare uimire stârneşte păţania unui esenian, numit Iudas[2], care nu se înşelase niciodată în prezicerile sale. Când 1-a zărit pe Antigonos ieşind din templu, el a spus cu glas tare prietenilor şi însoţitorilor care îl urmau pretutindeni, dornici să înveţe cum să prezică viitorul, că ar fi preferat să fie printre cei morţi, după ce rostise o profeţie falsă, câtă vreme Antigonos mai trăia. Căci el proorocise că acesta va muri chiar azi în Turnul lui Straton şi tocmai îl văzuse trecând prin faţa lui când locul unde îi prezisese că va fi asasinat era situat la o depărtare de şase sute de stadii[3], iar cea mai mare parte a zilei trecuse. îl"pândea deci primejdia să se dovedească un fals profet. în timp ce rostea aceste vorbe şi se căina, s-a răspândit vestea uciderii lui Antigonos în coridorul subteran, care se numea deopotrivă Turnul lui Straton, ca şi Caesarea[4] de lângă mare. Această coincidenţă 1-a derutat pe prezicător.
3. Curând, Aristobul s-a căit amarnic de uciderea fratelui său şi chinurile pricinuite de mustrările de conştiinţă l-au îmbolnăvit în aşa măsură încât măruntaiele sale, frământate

[1] Acest esenian care îşi iniţiază elevii în arta profeţiei a fost menţionat de Flavius Josephus şi în acelaşi capitol din *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor,* paragr. 4.

′ Un stadiu măsura 125 de paşi, circa 185 m. Distanța era aşadar de 111 km. . .

[4] Caesarea maritimă: vechi oraş de pe coasta palestiniană, reconstruit de Herodes cel Mare. care a dat noua denumire reşedinței guvernatorilor romani, devenită azi un morman de ruine

de durere, sângerau din abundență. Când micul sclav care îl îngrijea s-a dus să arunce sângele adunat, cred că prin providența divină, el a ajuns până la locul unde mai erau petele de sânge ale răpusului Antigonos şi, alunecând, a vărsat conținutul vasului său. Cei care au fost martorii întâmplării au scos strigăte de groază, ca şi cum micul sclav ar fi vărsat dinadins în locul acela sângele. La auzul strigătelor, Aristobul a vrut să cunoască pricina lor. Cum nimeni nu i-a dezvăluit motivul, dorința suveranului de a-1 afla a devenit şi mai mare, căci prin firea lor oamenii, în situații asemănătoare, apăsați de tăcere, devin şi mai bănuitori. Când însă, sub constrângerea amenințărilor, a smuls de la ei adevărul, cu sufletul chinuit de mustrările conştiinței, a vărsat şiroaie de lacrimi şi, gemând adânc, a zis: „Faptele mele ruşinoase şi nelegiuite n-au rămas aşadar ascunse lui Dumnezeu şi degrabă mă ajunge din urmă pedeapsa pentru uciderea rudelor mele! Câtă vreme, o, mârşavul meu trup, îmi vei reține sufletul pângărit de sângele fratelui şi al mamei mele? Până când voi mai aduce sângele, ca libație pentru cei ucişi mişeleşte, picătură cu picătură, în toc să-I vărs deodată, în întregime?" în timp ce rostea aceste vorbe, s-a stins din viață după ce domnise un singur an[5]. Deşi numit Prietenul grecilor, a adus patriei sale multe binefaceri, prin războiul dus împotriva Ituriei, alipind la ludeea o bună parte a acestei țări, şi i-a constrâns pe locuitori să se taie împrejur şi să trăiască după legile iudeilor dacă doreau să mai rămână în ținutul acela. A avut o fire dreaptă şi sfielnică, după cum atestă şi Strabon, slujindu-se de autoritatea cuvintelor lui Timagenes: „A fost un om drept şi s-a dovedit foarte util iudeilor, de vreme ce le-a mărit țara; căci a unit cu ei o parte din neamul iturienilor, pe care i-a silit să se taie împrejur."

[1] Regele luda Aristobul 1 a domnit în ludeea între 104-103 î.e.n.

CAPITOLUL XII

1. După ce Aristobul şi-a dat obştescul sfârşit, văduva lui, Salome, denumită de greci Alexandra[1], i-a scos din temniță pe frații acestuia (căci Aristobul îi ținea înlănțuiți, cum am spus mai înainte), numindu-1 ca rege pe lannaios Alexandru, care părea să-i întreacă pe ceilalți prin vârstă şi cumpătare. De-abia venit pe lume, a şi stârnit ura tatălui său, care n-a vrut să-1 vadă în fața ochilor câtă vreme a trăit. Ura părintelui a fost pricinuită de următoarea întâmplare. întrucât îi iubea cel mai mult pe fiii săi cei mai mari, Antigonos şi Aristobul, Hyrcanos 1-a întrebat pe Dumnezeu, care i-a apărut în somn, cine-i va fi urmaş. Când Dumnezeu i-a arătat chipul lui Alexandru, neîmpăcându-se cu gândul că tocmai acesta va fi moştenitorul tuturor averilor sale, 1-a lăsat să crească în Galileea, unde se şi născuse. Domnul nu 1-a înşelat pe Hyrcanos. Aşadar, cum a ajuns pe tron, după moartea lui Aristobul, a poruncit uciderea unuia dintre frați, care era ahtiat de guvernare, iar pe celălalt, mulțumindu-se să ducă o viață retrasă, 1-a cinstit foarte mult.

2. După ce şi-a pus temelia domniei sale aşa cum socotea el, Alexandru a întreprins o expediție împotriva Ptolemaidei, i-a învins pe locuitorii ei în luptă şi i-a mânat în interiorul oraşului, pe care I-a asediat cu oastea lui. Pe țărmul mării îi mai rămăsese să supună doar oraşele Ptolemaida şi Gaza, precum şi pe tiranul Zoilus, care stăpânea Turnul lui Straton şi Dora. Fiindcă acum Antioh Philometor şi Antioh, poreclit Cyzicenus, se războiau unul cu altul şi-şi nimiceau astfel forțele proprii, ptolemaizii nu se puteau aştepta la un ajutor din partea acestora. în timpul asediului şi-a făcut apariția Zoilus, stăpânitorul Turnului lui Straton şi al Dorei, împreună cu o trupă de războinici şi, întrucât spera să profite de pe urma conflictelor dintre cei doi regi, tiranul a venit să aducă un mic ajutor ptolemaizilor. Căci regii, oricum, nu-i favorizau atât de mult ca ei să se poată aştepta la un sprijin din partea lor. Ambele tabere se comportau ca nişte atleți care, deşi simt că puterile i-au părăsit, se

[1] Salomeea Alexandra, văduva lui Aristobul, a devenit soția fratelui său mai mic Alexandru lannaios, regele Iudeei între anii 103 şi 76 î.e.n.

ruşinează să cedeze, dar, după ce se odihnesc şi-şi recapătă suflul, reiau lupta de la început. Singura lor nădejde şi-o puneau în regii Egiptului şi în Ptolemeu Lathurus, cârmuitorul Ciprului, care fusese detronat de mama lui, Cleopatra, fiind silit să se refugieze în Cipru. Ptolemaizii şi-au trimis aşadar solii şi l-au rugat pe acesta să vină în ajutorul lor şi să-i scape din mâinile lui Alexandru, care îi amenința. Solii l-au lăsat să tragă speranța, asigurându-1 că, odată ajuns în Siria, i se vor alătura locuitorii din Gaza şi Zoilus, care erau de partea ptolemaizilor, ba chiar şi sidonienii, precum şi mulți alții, aşa că Ptolemeu s-a grăbit să-şi pregătească trupele de călătoria pe mare spre Egipt.

3. între timp, Demainetes, demagog care avea atunci o mare influență asupra ptolemaizilor, i-a făcut să-şi schimbe părerea, spunându-le că era mai bine să lupte împotriva iudeilor, cu urmări nesigure, decât să accepte robia fățişă şi să intre pe mâna unui stăpân şi, în afara prezentului război, să-şi aducă pe cap unul şi mai mare, cel cu Egiptul. Căci Cleopatra n-o să rămână desigur atât de nepăsătoare încât să-i îngăduie lui Ptolemeu să-şi strângă trupele în imediata-i vecinătate, ci va interveni ea însăşi cu o oaste numeroasă, deoarece oricum urmăreşte să-şi alunge fiul din Cipru. Dacă îşi va vedea speranțele înşelate, fireşte că Ptolemeu se va întoarce iarăşi în Cipru, pe când ei se vor expune unei primejdii extreme. în pofida faptului că la plecare aflase deja că ptolemaizii îşi schimbaseră între timp hotărârea, Ptolemeu a întreprins călătoria pe mare şi, ajungând la limanul numit Sycaminus[2], şi-a debarcat acolo trupele. în întregime, oastea lui număra treizeci de mii de pedestraşi şi de

călăreți. El i-a dus în apropierea Ptolemaidei, unde şi-a instalat tabăra, dar când cetățenii ei n-au vrut să-i primească mesagerii şi nici să-i asculte propunerile, a fost foarte îngrijorat.
4. Dar după ce Zoilus şi locuitorii din Gaza au venit la Ptolemeu, şi l-au rugat să le dea ajutor, deoarece ținuturile lor erau devastate de iudei şi de Alexandru, acesta a ridicat asediul de teama lui Ptolemeu, ducându-şi oastea acasă. Apoi a recurs la duplicitate, chemând-o într-ascuns pe Cleopatra să vină împotriva lui Ptolemeu, iar pe față se prefăcea că vrea să obțină
[2] Oraş în Fenicia, situat pe versantul nordic al Carmelului. între Ptolemais şi Caesarea (azi Haifa).
167
prietenia şi alianța acestuia. A promis că-i va da patru sute de talanți de argint dacă-1 va înlătura din drumul său pe tiranul Zoilus şi-i va atribui ținutul ludeei. Şi Ptolemeu a întreținut bucuros legături de prietenie cu Alexandru, punând mâna pe Zoilus. Când a aflat după aceea că Alexandru trimisese pe ascuns soli la mama Iui, Cleopatra, a rupt înțelegerea cu el, pecetluită prin jurământ, şi a asediat Ptolemaida, fiindcă n-a vrut să-1 primească. Lăsându-şi comandanții să susțină asediul împreună cu o parte din trupele sale, cu cealaltă parte a plecat spre ludeea, s-o pustiască. Dar Alexandru, care a dibuit planul lui Ptolemeu, a strâns el însuşi o oaste de cincizeci de mii de oameni sau, după informațiile altor scriitori, vreo optzeci de mii şi cu aceste trupe a mărşăluit în întâmpinarea lui Ptolemeu. între timp, Ptolemeu a atacat prin surprindere într-o zi de Sabat oraşul Asochis din Galileea şi, cucerindu-1, a luat zece mii de prizonieri şi s-a ales cu o bogată pradă de război.
5. încercând apoi acelaşi lucru cu Sepphoris, care se afla la mică distanță de oraşul devastat, a suferit pierderi grele şi de acolo s-a îndreptat spre Ptolemaida, ca să se războiască cu Alexandru. Cu el s-a întâlnit Alexandru la fluviul Iordan, în localitatea numită Asophon, situată nu prea departe de fluviul Iordan, unde şi-a aşezat tabăra în apropierea duşmanului. în prima linie avea opt mii de războinici, aşa-zişii Luptători-care-înfruntă-o-sută-de-vrăjmaşi, mânuind scuturi acoperite cu aramă. Chiar şi oştenii lui Ptolemeu din prima linie purtau asemenea scuturi acoperite cu aramă. în toate privințele, ptolemeenii rămâneau mai prejos decât iudeii şi de aceea înfruntau primejdiile cu teamă, dar tacticianul lor, Philostephanus, Ie-a insuflat curaj, poruncindu-le să străbată fluviul care curgea printre cele două tabere. Alexandru n-a căutat să le împiedice trecerea: el socotea că era mai uşor să-şi învingă duşmanul câtă vreme fluviul era în spatele lui, neavând încotro să fugă din toiul luptei. La început, sorții izbânzii au trecut când într-o tabără, când în cealaltă, măcelul fiind mare în fiecare dintre cele două oşti. Dar când luptătorii lui Alexandru au avut avantajul de partea lor, Philostephanus şi-a împărțit trupele şi a trimis întăriri oportune celor ce băteau în retragere. Iudeii, cărora nu le mai venea nimeni în ajutor, şi-au pus nădejdea în fugă, târând cu ei şi celelalte rânduri, în timp ce
168
ptolemeenii .făceau exact contrariul. S-au luat după iudei, ca să-i ucidă şi, în goana lor, i-au răpus pe toți cei ce erau hăituiți, măcelărindu-i peste măsură, până când armele li s-au tocit şi mâinile le-au căzut de oboseală. Se spune că în această bătălie au pierit treizeci de mii de iudei (Timagenes vorbeşte de cincizeci de mii); ceilalți au fost fie luați prizonieri, fie s-au refugiat la casele lor.
6. După acest război, Ptolemeu a pustiit ținutul, iar seara a poposit în nişte sate iudaice care erau pline de femei şi copii. A poruncit propriilor oşteni să-i ucidă pe aceştia, să-i taie în bucăți şi să arunce mădularele lor în cazane cu apă clocotită, drept ofrandă. El a ordonat acest lucru pentru ca iudeii scăpați teferi din bătălie, care îşi vor căuta refugiul aici, să creadă că duşmanii sunt mâncători de carne omenească şi să se sperie şi mai mult la această privelişte. De altfel şi Strabon, şi Nicolaos relatează întâmplarea, aşa cum am povestit-o eu. Ptolemeu a luat însă cu asalt şi Ptolemaida, fapt pe care l-am pomenit altundeva.

CAPITOLUL XIII

1. Când a văzut că puterea fiului ei creştea şi că devasta ludeea după bunul său plac şi pusese stăpânire pe oraşul Gaza, Cleopatra a socotit că nu se cuvenea să-i mai tolereze prezența, ca să zicem aşa, în fața porților, ca să râvnească şi mai mult să obțină domnia Egiptului, şi a pornit de îndată împotriva lui cu o flotă şi cu trupe de uscat, punându-şi întreaga oaste sub comanda lui Chelcias şi Ananias, care erau iudei. Cea mai mare parte a avuțiilor sale, împreună cu nepoții şi testamentul ei, le-a trimis spre păstrare locuitorilor insulei Coos. A poruncit apoi fiului ei Alexandru să navigheze cu o flotă uriaşă spre Fenicia şi, după ce a adus-o sub puterea ei, Cleopatra s-a îndreptat spre Ptolemaida; dar, nefiind primită de ptolemaizi, a fost nevoită să asedieze
169
oraşul. între timp, Ptolemeu a plecat în Siria şi s-a grăbit să ajungă în Egipt, convins că, rămasă fără oştire, țara poate fi cucerită prin surprindere. Dar speranțele sale au fost înşelate. în vremea aceea s-a întâmplat ca unul dintre generalii Cleopatrei, Chelcias, trimis în urmărirea lui, să moară în Coelesiria.
2. De îndată ce a primit vestea despre expediția fiului ei şi a aflat că în Egipt el n-a obținut succesul scontat, şi-a trimis o parte din oştire să-1 alunge din țară. Aşadar, acesta a trebuit să se retragă iarăşi din Egipt şi a iernat la Gaza. între timp, Cleopatra a capturat garnizoana ptolemaizilot, luând cu asalt oraşul. Cu acest prilej, Alexandru, care fusese greu lovit de Ptolemeu şi nu mai avea nici un alt sprijin, a venit la regină cu darurile şi temenelele cuvenite, să-i ceară ajutor, întrucât îi este şi rudă. Unii dintre prietenii ei au îndemnat-o pe Cleopatra să-i primească darurile şi să pună stăpânire cu forța pe țara lui, pentru ca marea mulțime a iudeilor viteji să nu

rămână la dispoziția unui singur om. în schimb Ananias i-a dat un sfat contrar, spunându-i următoarele vorbe: „Comiți o nelegiuire dacă smulgi puterea din mâna unui aliat, care este şi ruda noastră. Nu vreau - a adăugat el - să-ți ascund faptul că. săvârşind asemenea nedreptate, vei atrage asupra ta duşmănia tuturor iudeilor!"' Aceste avertismente au convins-o pe Cleopatra, care. nu 1-a nedreptățit pe Alexandru, ci a încheiat cu el o alianță la Scythopolis, în Coelesiria.

3. De îndată ce a scăpat de frica lui Ptolemeu, Alexandru şi-a dus oastea de-a dreptul în Coelesiria şi, după un asediu de zece luni, a cucerit Gadara. A capturat şi Amathus, cea mai mare dintre fortărețele situate dincolo de Iordan, unde își păstra deosebit de frumoasele şi prețioasele sale comori Theodorus, fiul lui Zenon. Atacându-i prin surprindere pe iudei, acesta a ucis vreo zece mii dintre ei şi a prădat bagajele lui Alexandru. Totuşi, Alexandru nu s-a lăsat descumpănit de această lovitură, ci a făcut o expediție împotriva oraşelor de pe țărmul mării, Raphia şi Anthedon (căruia regele Herodes i-a dat mai târziu numele de Agrippiada[1]), şi le-a cucerit. Când a văzut că

1 Vechiul Anthedon. port în sudul Palestinei (azi Kefr-Hette). a fost reconstruit de Herodes cel Mare. care i-a schimbat numele în Agrippias, în semn de devotament față de prietenul său Marcus Vipsanius Agrippa (vezi Cartea a XV-a. cap. IX. paragr. 3).

Ptolemeu s-a întors din Gaza în Cipru şi Cleopatra a plecat spre Egipt, supărat pe locuitorii din Gaza, care ceruseră ajutorul lui Ptolemeu, a asediat oraşul, puştiind împrejurimile sale. Generalul lor, Apollodot, însoțit de două mii de lefegii şi de zece mii dintre concetățeni, a atacat în timpul nopții tabăra iudeilor şi, cât timp a domnit întunericul, localnicii au fost victorioşi, deoarece vrăjmaşii lor erau convinşi că Ptolemeu venise din nou. Cum s-a luminat de ziuă, scăpați de greşeala lor şi cu adevărul dat la iveală, iudeii şi-au strâns rândurile şi, năpustindu-se asupra celor din Gaza, au ucis cam o mie dintre ei. Dar asediații le-au opus o rezistență dârză, fără să se lase doborâți nici de lipsuri, nici de numărul mare al pierderilor de vieți omeneşti (căci erau hotărâți în sinea lor să îndure orice năpastă, decât să cadă în mâinile duşmanilor). Curajul lor se bizuia pe speranța că în ajutorul lor va veni regele arabilor, Aretas, care le făcuse această promisiune. înainte de sosirea lui a survenit însă moartea lui Apollodot. L-a ucis chiar fratele său Lysimachos, care era gelos pe el fiindcă avea o mare trecere în fața concetățenilor şi, adunându-şi o ceată de oşteni, a predat oraşul lui Alexandru. Când acesta a pătruns în oraş, s-a arătat la început îngăduitor. După aceea a dat voie trupelor sale să tabere asupra locuitorilor din Gaza şi să se răzbune pe ei. Unii s-au dus încoace, alții încolo şi au început să-i. căsăpească. Totuşi, aceştia n-au fost nişte molateci, ci s-au împotrivit cu înverşunare şi n-au răpus mai puțini iudei decât cei ce pieriseră din rândurile lor. Câțiva şi-au părăsit casele şi le-au dat foc, ca să nu mai rămână nici o pradă la îndemâna vrăjmaşilor. Alții şi-au ucis cu mâna lor copiii şi nevestele, nevrând să-i lase să ajungă robi la duşmanii lor. Toți cei cinci sute de consilieri ai oraşului (căci în timpul cuceririi Gâzei, Sfatul tocmai se întrunise) s-au refugiat în templul lui Apolo. Şi pe aceştia i-a măcelărit Alexandru, a dat pradă flăcărilor oraşul şi, după un asediu care durase un an întreg, s-a întors la Hierosolyma.

4. în aceeaşi vreme a murit şi Antioh poreclit Gryphos, ucis mişeleşte de un anume Heracleon, după ce a trăit patruzeci şi cinci de ani, fiind rege timp de douăzeci şi nouă de ani. I-a urmat la domnie fiul lui, Seleucos[2], care a purtat război împotriva unchiului său Antioh, iar acest unchi, supranumit

/ Seleucos VI Epiphanes Nicator, rege seleucid în Siria de Nord (96-95 î.e.n.).

Cyzicenus, a ieşit biruitor. Curând după aceea, Antioh, poreclit cel Pios[3], a venit la Aradus, unde şi-a pus diadema regală, s-a războit cu Seleucos şi, învingându-1, 1-a alungat din întreaga Sirie. Acesta a fugit în Cilicia, s-a refugiat la Mopsuestia şi a cerut iarăşi biruri de la locuitorii oraşului. Mulțimea furioasă din Mopsuestia a dat foc citadelei regale, aşa că Seleucos a pierit împreună cu prietenii lui. în vreme ce Antioh, fiul lui Cyzicenus, cârmuia Siria, Antioh, fratele lui Seleucos[4], i-a declarat război, dar a fost învins şi şi-a pierdut viața împreună cu oastea. După aceea, fratele acestuia, Filip[5], şi-a pus diadema regală şi a domnit asupra unei părți a Siriei. între timp, Ptolemeu Lathurus 1-a chemat din Cnidos pe Demetrios, căruia i se zicea Eucairos', şi 1-a înscăunat rege al Damascului. Antioh s-a împotrivit cu mult curaj celor doi frați, dar şi-a găsit repede sfârşitul. Căci ducându-se în ajutorul Laodicei, regina galaadenilor, care era în război cu părții, a căzut vitejeşte pe câmpul de luptă. Cârmuirea Siriei a revenit astfel ambilor frați, Demetrios şi Filip, cum am spus în altă parte.

5. Chiar la el acasă, Alexandru s-a confruntat cu o răscoală (căci poporul s-a răzvrătit împotriva lui) în timpul unei ceremonii, când el celebra la altar jertfa divină şi ai săi au aruncat spre el lămâi, deoarece datina iudeilor, privitoare la Sărbătoarea Corturilor, cere ca fiecare să aducă ramuri de palmier şi de lămâi (cum am mai spus şi cu alt prilej). Oamenii i-au spus în bătaie de joc că s-a născut dintr-o captivă şi că nu i se cuvenea pontificatul şi cinstea de a aduce jertfe. Mâniat de vorbele acestea, a ucis vreo şase mii dintre ei şi a construit o îngrăditură din lemn împrejurul altarului şi templului, până la locul unde nu aveau voie să pătrundă decât preoții, împiedicând aşadar mulțimea să intre acolo. El întreținea aşijderea oşteni străini, pisidieni şi cilicieni: nu-i folosea şi pe sirieni, deoarece era duşmanul lor. A supus apoi pe moabiți şi galaaditi, care erau

/ Antioh X Eusebes. rege seleucid în Siria de Sud (95-83 î.e.n.).

' Antioh XI Philadelphos a domnit în Siria de Nord în 94 î.e.n.

5 Filip I Philadelphos. rege seleucid în Siria de Nord: 94-83 î.e.n (până in 88. împreună cu fratele său. Demetrios **III** Philopator).

' Demetrios III. fiul lui Antioh VIII Gryphos, rege al Damascului, avea porecla de „Eucairos"' - ..Venit la momentul potrivit", schimbată batjocoritor în ..Akairos" - ..Inoportunul" (vezi *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor,* Cartea I, cap. IV. paragr. 4, n. 6. *ed. cit.,* p. 21).

arabi, şi le-a impus un tribut, nimicind chiar şi oraşul Amathus, fără ca Theodoros să i se împotrivească. Dar când a luptat împotriva regelui Obedas[7], a căzut victimă unei ambuscade într-o regiune învălurată şi greu accesibilă şi lângă satul Gadara din Galaaditis a fost împins de mulţimea cămilelor spre o văgăună adâncă, scăpând teafăr cu greu numai el singur. A fugit de acolo şi s-a dus la Hierosolyma. Fiindcă şi acum a fost întâmpinat cu ostilitate de popor, s-a războit cu el timp de şase ani, măcelărind nu mai puţin de cincizeci de mii de iudei. Şi oricât i-a îndemnat paşnic să-şi astâmpere ura împotriva lui, aceştia l-au detestat cu atât mai mult pentru relele pricinuite de dânsul. întrebându-i ce anume aşteaptă de la el, i-au strigat cu toţii: să moară mai repede! Apoi au trimis o solie la Demetrios Eucairos, chemându-1 în ajutorul lor.

CAPITOLUL XIV

1. Acesta a venit cu oastea, cuprinzându-i şi pe cei care îl chemaseră în sprijinul lor, şi şi-a aşezat tabăra în oraşul Sichim. Cu şase mii două sute de lefegii şi vreo douăzeci de mii de iudei care erau de partea lui, Alexandru a venit în întâmpinarea lui Demetrios: el dispunea de trei mii de călăreţi şi de patruzeci de mii de pedestraşi. Ambele tabere au căutat multă vreme să se ademenească una pe alta: Demetrios să-i determine pe mercenari să dezerteze, întrucât erau greci de-ai lui, iar Alexandru, pe iudeii care se alăturaseră lui Demetrios. Dar nici o tabără nu a convins-o pe cealaltă, aşa că s-a ajuns la luptă făţişă, în care a ieşit victorios Demetrios: toţi mercenarii lui Alexandru au pierit, dând dovada credinţei şi vitejiei lor, şi mulţi dintre oştenii lui Demetrios au murit aşijderea.

• Urmaşul lui Aretas II, care a domnit la Nabatea între anii 96-87 î.e.n. sub numele de Obodas sau Obedas 1.

^

2. Alexandru a fugit aşadar în munţi şi şase mii de iudei, înduioşaţi de soarta care îl lovise, s-au strâns în jurul lui. De teama sprijinului primit de el, Demetrios a făcut cale-ntoarsă. Ceilalţi iudei l-au înfruntat după aceea pe Alexandru, dar au fost învinşi şi mulţi dintre ei au căzut în luptă. Pe cei mai de vază dintre iudei i-a silit să se refugieze în oraşul Bethoma, unde i-a asediat. După cucerirea oraşului şi capturarea acestora, i-a dus la Hierosolyma, unde a săvârşit o faptă de o cruzime întrecând toate ororile de până atunci. Pe când el benchetuia împreună cu concubinele sale într-un loc vizibil, a poruncit ca opt sute dintre captivi să fie pironiţi pe cruce şi, mai înainte ca ei să moară, a pus să li se ucidă copiii şi nevestele sub ochii lor. Această cale de a răzbuna nedreptăţile care i-au fost aduse întrece însă prin severitatea ei tot ceea ce este îndreptăţită să facă cruzimea omenească, chiar dacă trebuie să recunoaştem că în luptele duse, regele a îndurat multe suferinţe, punându-şi în mare primejdie viaţa şi domnia, iar ei nu s-au mulţumit să se războiască singuri cu dânsul, ci au chemat în ajutorul lor şi străini. în sfârşit, vinovaţii îl aduseseră într-o asemenea situaţie grea încât el a trebuit să cedeze regelui arabilor cuceririle sale din ţara moabitică şi ţinutul Galaad, împreună cu fortăreţele aflate acolo, pentru ca să nu se alieze împotriva lui cu iudeii, care şi aşa îi aduseseră nenumărate jigniri şi batjocuri. Totuşi, nimeni nu I-a constrâns să săvârşească astfel de fapte cumplite: ca atare, din pricina cruzimii sale neasemuite, iudeii l-au poreclit Tracidas'. în plus, adversarii lui, al căror număr se ridica la vreo opt mii de oşteni, au fugit în timpul nopţii din ţară şi au vieţuit în surghiun atâta timp cât a mai trăit Alexandru. Văzându-se în sfârşit scăpat de această răscoală, a avut parte de o domnie liniştită în tot restul vieţii sale.

3. Din ludeea, Demetrios a plecat spre Beroe şi I-a asediat pe fratele său Filip, dispunând de zece mii de pedestraşi şi o mie de călăreţi. Dar Straton, tiranul din Beroe, aliatul lui Filip, i-a chemat pe Zizus, comandantul arabilor, şi pe Mithridates Sinaces, căpetenia părţilor. După ce au venit cu oaste multă, aceştia l-au asediat pe Demetrios în propria lui tabără, unde l-au ţinut în frâu cu ajutorul săgeţilor şi al setei şi i-au silit pe ai
lor.

[1] Cruzimea tracilor era recunoscută de legendele mitologice şi de istoria

săi să se predea. Apoi au prădat regiunea şi l-au capturat pe Demetrios, trimiţându-1 lui Mithridates[2], care domnea atunci asupra părţilor, iar pe prizonierii lor antiohieni i-au lăsat să se întoarcă la Antiohia, fără să ceară răscumpărarea lor. Mithridates, regele părţilor, şi-a arătat întregul său respect faţă de Demetrios, până ce acesta s-a îmbolnăvit şi a murit. îndată după încheierea luptei, Filip a plecat spre Antiohia, a cucerit oraşul şi a devenit regele Siriei.

CAPITOLUL XV

1. După aceea Antioh, supranumit Dionysos[1], fratele lui Filip, a venit la Damasc să pună mâna pe domnie, a cucerit oraşul şi s-a proclamat rege. Dar pe când el era plecat într-o expediţie împotriva arabilor, fratele său Filip a primit această veste şi s-a dus repede la Damasc. Milesius, care rămăsese să asigure paza cetăţii şi primise încuviinţarea locuitorilor Damascului, i-a predat oraşul. Dar fiindcă şi-a arătat ingratitudinea faţă de Milesius şi nu i-a dat nimic din ceea ce spera să primească de la el, preferând să dea impresia că cucerise oraşul prin intimidare şi nu prin bunăvoinţa lui Milesius, adică fără să dea acestuia răsplata cuvenită, Filip a trezit antipatie

şi a pierdut iarăşi Damascul. Când a aflat ce păţise Filip, Antioh s-a întors din Arabia, apoi s-a îndreptat numaidecât spre ludeea cu oastea lui alcătuită din opt mii de pedestraşi şi opt sute de călăreţi. Temându-se de sosirea lui, Alexandru a dispus să se sape un şanţ adânc de la Chabarzaba, numită acum Antipatris, până la Ioppe, lângă ţărmul mării, singura parte a ţării care rămăsese descoperită. A construit de asemenea un zid şi a înălţat turnuri de lemn şi parapete din

' Demetrios III a fost luat prizonier în 87 î.e.n. de Mithridates II, rege al părţilor din dinastia Arsacizilor (123-88 î.e.n.).

[1] Antioh XII Dionysos. rege seleucid în Siria de Nord (87-84 î.e.n).

cincizeci în cincizeci de stadii, ca să-1 oprească pe **Antioh.** Acesta a dat foc tuturor întăriturilor, trecând peste ele cu trupele sale spre Arabia. La început Arabul s-a retras din faţa lui, apoi a reapărut pe neaşteptate cu zece mii de călăreţi şi, în atacul ce s-a dezlănţuit, Antioh a luptat vitejeşte, ieşind aproape biruitor: a căzut însă în luptă pe când a venit în ajutorul alor săi, aflaţi în primejdie. După moartea lui Antioh, oastea lui s-a refugiat în satul Cana, unde cei mai mulţi au pierit, răpuşi de foame.

2. După Antioh, rege al Coelesiriei a ajuns Aretas[2], chemat la domnie de cei ce stăpâneau Damascul, mânaţi de ura lor împotriva lui Ptolemeu, fiul lui Mennaei. El şi-a adus oastea în Iudeea, 1-a învins pe Alexandru lângă localitatea Addida şi, încheind cu el o înţelegere, a părăsit Iudeea.

3. Alexandru a pornit iarăşi împotriva oraşului Dion şi 1-a cucerit, apoi şi-a dus oastea la Essa, unde Zenon îşi păstra comorile sale cele mai mari; a încercuit cetatea cu un zid triplu şi a luat-o cu asalt, îndreptându-se apoi spre Gaulana şi Seleucia. Le-a ocupat şi pe acestea, punând stăpânire aşijderea pe aşa-numita „Vale a lui Antioh" şi pe fortăreaţa Gamala. L-a demis din funcţia lui pe Demetrios, comandantul de atunci al acestor locuri, ca urmare a numeroaselor plângeri împotriva lui, şi, după o campanie care a durat trei ani, s-a întors acasă, fiind primit cu mult entuziasm de iudei, datorită strălucitelor sale fapte războinice.

4. în vremea aceea, iudeii stăpâneau deja multe oraşe în Siria, Idumeea şi Fenicia: lângă mare aveau Turnul lui Straton, Apollonia, Ioppe, Iamnia, Azotos, Gaza, Anthedon, Raphia şi Rhinocorura; în ţinuturile din interior, învecinate cu Idumeea: Adora, Marissa şi Samaria, muntele Cârmei şi muntele Itabyrion, Scythopolis, Gadara, Gaulanitis, Seleucia şi Gabala; în Moabitis, Essebon, Medaba, Lemba, Oronas, Telithon, Zara, Valea Ciliciană şi Pella (pe aceasta au dărâmat-o fiindcă locuitorii n-au vrut să promită că vor adopta datinile iudaice), precum şi alte oraşe din Siria, care fuseseră de asemenea distruse.

5. Mai târziu Alexandru s-a îmbolnăvit, căzând în patima

[1] Aretas III Philhellenes, rege al nabateilor (87-62 î.e.n.). a fost suveranul arab care l-a înfrânt pe Antioh XII, cucerind apoi Damascul, precum şi pe Alexandru lannaios.

beţiei, şi a fost chinuit de friguri intermitente vreme de trei ani, fără să renunţe la îndeletnicirile sale războinice, până când, epuizat de eforturile depuse, a murit în Munţii Gerasenici, la asediul fortăreţei Ragaba de dincolo de Iordan. Când l-a văzut pe patul de moarte şi fără nici o speranţă de însănătoşire, regina bocea şi se tânguia, plângându-şi copiii care urmau să rămână în curând orfani de tată. A zis atunci soţului ei: „De ce ne laşi acum singuri, pe mine şi pe fiii tăi, care au mare nevoie de ajutor străin, când ştii prea bine cât de mult te urăşte propriul popor?" El a îndemnat-o să-i asculte sfaturile, să păstreze domnia şi copiii în siguranţă şi să ascundă oştenilor lui moartea sa până la cucerirea fortăreţei. Apoi, aureolată de victorie, să se ducă la Hierosolyma şi să acorde fariseilor oarecare autoritate: lăudând cinstea care li se făcea, aceştia vor atrage bunăvoinţa poporului faţă de ea. I-a spus că fariseii aveau o mare influenţă asupra iudeilor şi puteau să aducă ponoase celor care o urau şi foloase celor care îi doreau binele. Mulţimea are deplină încredere în ei dacă, din invidie, vorbesc pe cineva de rău. El şi-a atras singur ura poporului din pricina lor, fiindcă n-a vrut să îndure ocările pe care i le-au adus. După aceea a adăugat: „De îndată ce ai ajuns la Hierosolyma, adresează-ţi chemarea fruntaşilor cetăţii: să-mi arăţi trupul, apoi spune-le, ca şi cum ai vorbi din adâncul inimii, că pot să dispună de el după bunul lor plac, fie că vor să refuze leşului meu cinstea înmormântării, întrucât eu le-am pricinuit atâtea suferinţe, fie că, în mânia lor, vor aduce o altă batjocură cadavrului. Făgăduieşte-le că în timpul domniei tale nu vei întreprinde nimic fără să le ceri părerea. Dacă le vei vorbi astfel, ei îmi vor hărăzi desigur o frumoasă înmormântare, la fel cum ai fi vrut s-o faci şi tu. Căci dacă vor avea libertatea de a aduce leşului meu batjocura pe care o doresc, de bună seamă că nu se vor folosi de acest drept iar tu vei domni în siguranţă!" Dând soţiei sale asemenea sfaturi cu limbă de moarte, el s-a săvârşit după ce a domnit douăzeci şi şapte de ani, atingând vârsta de patruzeci şi nouă de ani.

CAPITOLUL XVI

1. După ce a cucerit fortăreaţa, potrivit sfaturilor defunctului ei soţ, Alexandra s-a adresat fariseilor şi a lăsat la latitudinea tuturora să decidă atât în privinţa leşului cât şi a domniei şi a domolit astfel mânia lor împotriva lui Alexandru, cucerind bunăvoinţa şi prietenia acestora. Răspândiţi în mulţime, în discursurile lor au înfăţişat faptele de arme ale Iui Alexandru şi au susţinut că pierduseră un rege drept, aducându-i atâtea laude încât au determinat poporul să-1 bocească: drept urmare, răposatul a ajuns să întreacă în strălucire pe regii de dinaintea lui. Deşi avea doi fii: pe Hyrcanos şi pe Aristobul, prin testament el a lăsat domnia Alexandrei. Dintre cei doi copii, Hyrcanos era prea slab să conducă treburile statului şi dornic să ducă o viaţă liniştită; mezinul în schimb se dovedea energic şi cutezător. Femeia câştigase simpatia mulţimii fiindcă părea grav afectată de greşelile soţului

ei.
2. Regina 1-a numit Mare Preot pe Hyrcanos, atât pentru că era mai în vârstă, cât mai ales pentru apatia lui, lăsând toate treburile domniei în seama fariseilor: a poruncit chiar şi mulţimii să le dea ascultare. Datinile interzise de socrul ei, Hyrcanos, care fuseseră transmise de strămoşi fariseilor, şi-au redobândit valabilitatea. Era aşadar regină doar cu numele, puterea o deţineau însă fariseii[1]. Ei îşi rechemau concetăţenii din surghiun şi scoteau din lanţuri pe oricine, fără să se deosebească cu nimic de nişte cârmuitori. în pofida faptului că era femeie, s-a ocupat de treburile domniei şi a strâns o oaste numeroasă de lefegii, ceea ce i-a sporit puterea şi astfel a înspăimântat pe tiranii învecinaţi, primind ostatici de la aceştia, întreaga ţară trăia în linişte, cu excepţia fariseilor. Ei o tulburau pe regină, căci au îndemnat-o să-i execute pe cei care l-au sfătuit pe Alexandru să ucidă opt sute de nesupuşi. începutul a fost făcut cu un anume Diogene, după care au urmat alţii şi alţii, până când oamenii cei mai influenţi au venit să se plângă la

[1] La moartea lui Alexandru lannaios (103-76 î.e.n.), soţia lui, Alexandra Salomeea, a deţinut puterea politică în ludeea elenistică (76-67 î.e.n.), fiul său mai mare,Hyrcanos II, devenind'Mare Preot. Regina s-a împăcat cu fariseii, care au exercitat o influenţă puternică, datorită mai ales liderului lor, Şimon ben Şetah.

'

palatul regal, în frunte cu Aristobul (care arăta că nu se împacă deloc cu starea de lucruri şi recunoştea fără înconjur că, de îndată ce va ajunge la putere, va interzice măsurile luate de mama lui). Aceştia au menţionat reginei riscurile pe care le-au înfruntat cu noroc în războaie, spre a-şi arăta fidelitatea faţă de stăpânul lor, primind de la dânsul distincţii mari, şi au rugat-o să nu le schimbe speranţele rămase în contrariul lor. Iar acum, când au scăpat de primejdia duşmanilor, sunt măcelăriţi acasă de vrăjmaşii lor ca nişte turme, fără ca nimeni să le aducă vreun ajutor. Au mai spus că, dacă potrivnicii lor se mulţumesc acum cu numărul victimelor lor, ei vor îndura resemnaţi cele întâmplate din înnăscutul respect pe care îl au faţă de propriii regi. Dacă aceştia stăruie în duşmănia lor, ei insistă să fie eliberaţi din funcţiile pe care le deţin. Deoarece n-au de gând nicidecum să-şi obţină salvarea în pofida hotărârii reginei, ei preferă să-şi găsească moartea în palatul regal, dacă nu-şi vor primi iertarea. Ar fi ruşinos şi pentru ei şi pentru regină ca ei să fie respinşi de dânsa şi acceptaţi de înşişi duşmanii soţului ei. Deosebit de onoraţi se vor simţi Aretas Arabul şi ceilalţi monarhi să găzduiască atâţia bărbaţi al căror nume era de ajuns să-i umple de groază când îl auzeau odinioară! Dacă nici această favoare nu le este acordată, dacă fariseii vor fi cinstiţi atât de mult. barem să-i trimită pe fiecare în garnizoanele fortăreţelor! De vreme ce un demon[2] s-a abătut peste casa lui Alexandru, ei n-au decât sâ-şi târască zilele în posturi umile.
3. Pe când ei rosteau asemenea vorbe şi invocau mila demonilor lui Alexandru pentru cei ucişi şi pentru cei aflaţi în primejdie de moarte, toţi cei ce erau de faţă au izbucnit în lacrimi. Mai ales Aristobul şi-a spus deschis părerile şi a adus aspre

[!] Din unirea îngerilor cu fiicele oamenilor, păcat pentru care aceştia au fost alungaţi din cer, s-a născut o stirpe de uriaşi. Urmaşii lor au fost demonii care locuiesc printre ruine şi în locuri pustii, pot zbura până la capătul pământului, sunt invizibili, cunosc viitorul, la fel ca îngerii, dar se hrănesc, se înmulţesc şi mor la fel ca oamenii. în mitologia elină (Hesiod). oamenii drepţi din legendara vârstă de aur s-au preschimbat prin voia lui Zeus în daimoni, care apărau pe cei buni, pedepsindu-i pe cei răi. Influenţaţi de orfism, pe care l-au influenţat la rândul lor. adepţii lui Pythagoras credeau în daimoni, nişte „duhuri" ale Infernului, la care se referă mai degrabă Flavius Joşephus, sensul acesta fiind familiar cititorilor săi greci. Dar filosofii stoici îi socoteau divinităţi anonime sau „genii tutelare", la fel ca în cazul daimonului lui Socrate. Abia ulterior cuvântul a căpătat un sens peiorativ.

mustrări mamei sale. Singuri purtau vina propriei nenorociri deoarece, infirmând tradiţia, dăduseră frânele domniei pe mâinile unei femei avide de putere, ca şi cum Alexandru n-ar fi avut urmaşi legitimi. Neavând aşadar cum să se descurce onorabil din această încurcătură, regina a încredinţat nemulţumiţilor fortăreţele, excepţie făcând Hyrcania, Alexandrion şi Machaerus[3], care adăposteau comorile ei cele mai de preţ. Curând după aceea l-a trimis pe fiul său la Damasc, împotriva lui Ptolemeu poreclit Mennaei, care era cel mai primejdios vecin al oraşului Hierosolyma. Dar el s-a întors fără să înfăptuiască mare lucru.
4. în vremea aceea s-a răspândit vestea că Tigranes[4], regele Armeniei, invadase Siria cu cinci sute de mii de oşteni, având de gând să atace şi Iudeea. Cum era de aşteptat, ea a înspăimântat şi pe regină, şi poporul. Daruri multe şi mari au fost trimise printr-o solie regelui, asediatorul Ptolemaidei. Regina Selene, cum se mai numea Cleopatra[5], care stăpânea atunci Siria, dăduse locuitorilor oraşului porunca să închidă porţile în faţa lui Tigranes. Solii iudei s-au dus la Tigranes şi l-au rugat să se arate îndurător faţă de regină şi de poporul ei. Acesta i-a lăudat pentru că veniseră de departe, ca să-i câştige bunăvoinţa, încurajând speranţele lor. Tocmai cucerise Ptolemaida când Tigranes a fost înştiinţat că Lucullus" pornise în urmărirea lui Mithridates[7], fără a izbuti să pună mâna pe el,

[J] Citadelă situată la graniţa dintre Palestina şi Arabia (azi Mkaur). descrisă de Flavius Josephus în *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor.* Cartea a Vil-a. cap. VI. paragr. 1 (ed. cit., p. 514).

[J] Tigranes II, regele Armeniei din dinastia Artaşizilor (95-55 î.e.n.). chemat să arbitreze conflictul dintre Antioh XII şi Antioh XIII, a ocupat Regatul Seleucid (Siria) în 83 î.e.n., apoi Cilicia şi **Fenicia,** şi îşi construieşte o nouă reşedinţă regală la Tigranocerta.

[5] Cleopatra Selene. fiica lui Ptolemeu VIII **Physcon,** fusese căsătorită cu mai mulţi suverani seleucizi şi Tigranes II a întreprins o expediţie împotriva ei.

[6] Lucius Licinius Lucullus (117-56 î.e.n.). om politic şi general roman, numit guvernator al provinciilor Cilicia, Asia şi **Bithynia** şi comandant suprem al trupelor romane din Orient, l-a înfrânt în bătălia terestră de la **Cyzic** şi **în** bătălia navală de la Lemnos pe Mithridates VI. suveranul Pontului, cucerindu-i regatul. Apoi s-a îndreptat împotriva lui Tigranes II, care acordase azil socrului său. fiind şi el învins de Lucullus la Tigranocerta (69 î.e.n.).

" Mithridates VI **Eupator** Dionysos, suveran al Regatului Pontului (112-63 î.e.n.). cel mai dârz-adversar al Romei republicane după Hannibal. a declanşat trei războaie împotriva acesteia (89-83; 83-81: 74-63 î.e.n.) şi a fost biruit rând pe rând de Lucius Cornelius Sulla. Lucius Licinius Murena şi apoi de Lucius Licinius Lucullus. scăpând de urmărirea ultimului.

deoarece se refugiase în Iberia[8], aşa că devasta acum Armenia, având intenţia s-o cucerească. La primirea acestei ştiri, Tigranes s-a întors degrabă acasă.

5. Ceva mai târziu, regina a fost cuprinsă de o boală şi, convins că acum sosise momentul să-şi realizeze intenţiile, Aristobul a părăsit în timpul nopţii oraşul, însoţit de un singur slujitor, ducându-se la o garnizoană unde se aflau prietenii părintelui său. De multă vreme îl nemulţumiseră măsurile luate de mama lui, iar acum era îngrijorat că, la moartea ei, fariseii îşi vor impune puterea asupra întregului popor. îşi dădea prea bine seama de slăbiciunea fratelui său, destinat să urmeze la domnie. De urzeala lui ştia numai soţia pe care o lăsase acasă împreună cu copiii lor. La început, el a sosit la Agaba, unde a fost primit de Galaestes, cel mai puternic prieten al său. Dis-de-dimineaţă, regina a observat fuga lui Aristobul, dar nu şi-a închipuit că răzvrătirea era ţelul care îl îndepărtase de casă. Dar atunci când crainicii au sosit unul după altul să anunţe că Aristobul ocupase prima fortăreaţă, apoi pe a doua şi pe următoarele (căci de îndată ce prima a făcut începutul, toate celelalte au adoptat hotărârea ei), şi regina şi poporul au fost cuprinşi de o mare nelinişte. Vedeau că puţin mai lipsea ca Aristobul să pună mâna pe domnie şi se temeau că el se va răzbuna pe cei ce îi încălcaseră casa. S-a luat hotărârea ca soţia lui Aristobul şi copiii lui să fie închişi în citadela situată mai sus de templu. Dar cei mai mulţi s-au alăturat lui Aristobul, care de pe acum era asemuit cu un rege. în doar cincisprezece zile el cucerise douăzeci şi două de fortăreţe şi deţinea destule averi să-şi cumpere o oaste din Liban, Trachonitis sau de la regii învecinaţi. Oamenii trec îndeobşte de partea celui puternic şi i se supun cu uşurinţă. De altfel, aceştia trăgeau speranţa că, ajutându-l pe Aristobul în situaţia lui nesigură de acum, cu atât mai multe foloase vor trage de pe urma domniei sale, la cucerirea căruia contribuiseră din plin. Iudeii cei mai vârstnici s-au dus împreună cu Hyrcanos la regină şi au rugat-o să le dea un sfat privitor la situaţia de faţă. Căci Aristobul, prin ocuparea

" Iberia. provincie istorică situată între Munţii Caucaz şi Armenia antică, străbătută de fluviul Kyrus (Kura.Georgia).facea parte din Regatul Pontului, intrând astfel în atenţia lumii romane. Locuitorii Iberiei din Asia Mică nu trebuie confundaţi cu iberii din jurul Ebrului (Hiberus). de la care Spania şi-a tras numele de Peninsula *Iberică.*

atâtor fortăreţe, aproape că pusese stăpânire pe toate lucrurile, în pofida faptului că zăcea grav bolnavă, atâta timp cât trăia, ei erau datori să-i ceară părerea, chiar dacă primejdia le bate la uşă. Regina le-a dat dezlegarea să facă ce credeau de cuviinţă. Aveau la îndemână mai multe căi de ieşire din încurcătură: un popor puternic, oastea sau tezaurul public. Ea nu se mai putea ocupa de treburile statului, întrucât boala îi slăbise puterile trupului.

6. A mai rostit aceste vorbe, apoi s-a stins curând din viaţă după ce a domnit nouă ani şi a trăit în total şaptezeci şi trei de ani, fiind o femeie care n-a arătat deloc slăbiciunea caracteristică sexului ei. Stăpânită mai presus de orice de o nesăţioasă sete de putere, prin faptele sale a dovedit cât de înzestrată era pentru domnie şi ce minte năucă au bărbaţii care nu ştiu să conducă cu fermitate cârma ţării. Preocupată mai mult de prezent decât de viitor, punea toate lucrurile pe al doilea plan, după pofta de putere, fără să se sinchisească nici de cinste, nici de dreptate. Prea puţin potrivită cu firea femeilor, domnia râvnită cu patimă şi obţinută cu preţul atâtor primejdii şi osteneli, spre a fi pierdută ceva mai târziu, a atras nenorocirea asupra casei sale. Singură s-a lăsat atrasă de răuvoitorii casei regale, văduvindu-şi chiar şi patria de puternicii ei apărători. Din pricina felului cum a cârmuit în timpul.vieţii, năpastele şi tulburările i-au năpădit regatul după moartea ei. Trebuie să recunoaştem însă că, atâta vreme cât a domnit, poporul a cunoscut pacea. în felul acesta şi-a sfârşit zilele regina Alexandra.

CARTEA A XIV-A

CONŢINUTUL CĂRŢII A XIV-A

Cum după moartea Alexandrei, fiul ei mai mic, Aristobul, a dus lupta pentru domnie cu fratele său Hyrcanos şi, învingându-1, 1-a urmărit până în cetăţuia Hierosolymei. Cum după aceea, amândoi s-au înţeles ca Aristobul să fie rege şi Hyrcanos să se retragă în viaţa domestică.

Despre Antipater şi familia lui şi felul cum, pornind de la începuturi mărunte şi modeste, el însuşi şi fiul său au dobândit strălucire şi glorie şi o mare putere. Cum, la îndemnul lui, Hyrcanos a fugit la Aretas, regele arabilor, pe care 1-a rugat să-1 ajute să-şi recapete domnia, făgăduindu-i în schimb mari întinderi de pământ şi bani mulţi.

Cum Aretas 1-a primit prieteneşte pe Hyrcanos, a pornit cu oastea împotriva lui Aristobul, 1-a învins, urmărindu-1 până la Hierosolyma, şi 1-a asediat în oraşul său. Cum au sosit soli şi de la Hyrcanos şi de la Aristobul, să-i ceară ajutorul lui Scaurus, trimis de Pompeius Magnus din Armenia în Siria.

Cum Scaurus, corupt cu patru sute de talanţi, a trecut de partea lui Aristobul. Cum, atunci când Pompeius a ajuns din Armenia în Damasc, Aristobul şi Hyrcanos au venit la dânsul cu disputa lor

pentru domnie şi
185
I
cum Pompeius, cunoscând pricina acestor certuri, a amânat verdictul până când va poposi în ţara lor.
7. Cum Aristobul, după ce a priceput ce părere avea Pompeius, s-a îndreptat spre Iudeea; iar când mâniosul Pompeius a întreprins o expediţie împotriva lui, Aristobul s-a retras în Alexandrion, o citadelă puternică şi greu de cucerit.
8. Cum Pompeius, la aflarea veştii, recurgând la un şiretlic războinic, 1-a convins pe Aristobul să-şi părăsească citadela şi să vină la el, chipurile, pentru a-i încredinţa domnia. Cum, după ce el s-a supus şi în repetate rânduri a stat de vorbă cu fratele său, Pompeius 1-a silit să scrie cu mâna lui ordinul adresat comandanţilor de fortăreţe, prevăzând preluarea acestora de către romani.
9. Cum Aristobul, întrucât făcuse acestea sub imperiul fricii şi nu s-a mai împăcat apoi cu faptul că Pompeius nu acceptase nimic din ceea ce spera să obţină de la el, a fugit, spre a se închide între zidurile Hierosolymei.
10. Cum, sigur că oastea lui Pompeius îl urmărea pas cu pas, Aristobul şi-a schimbat intenţia şi a venit în întâmpinarea lui la Ierihon, unde i-a cerut să-i ierte greşelile, făgăduind că-i va preda oraşul împreună cu banii săi. Cum, la sosirea lui Gabinius cu trupele sale de elită, trimise de Pompeius să ocupe oraşul şi să primească banii, hierosolymitanii şi-au zăvorât porţile în faţa romanilor, când au văzut că Aristobul era tratat ca un prizonier.
11. Cum în cumplita lui mânie, Pompeius 1-a pus pe Aristobul în lanţuri şi, aducându-şi toate trupele, a supus asediului oraşul; susţinătorii lui Hyrcanos, ce-şi căutau refugiul în templu
186
de teama lui Aristobul, l-au primit în partea de sus a oraşului.
12. Cum Pompeius a cucerit după trei luni templul şi partea de jos a oraşului. Despre cumpătarea şi evlavia de care a dat dovadă cu acest prilej.
13. Cum Pompeius nu s-a atins de nici un obiect din templu, deşi avea mult bănet la îndemână.
14. Cum, după ce a orânduit toate lucrurile, obligând Iudeea să plătească tribut romanilor, el 1-a numit pe Hyrcanos etnarh, pe Aristobul şi pe copiii săi i-a dus înlănţuiţi la Roma, iar pe Scaurus 1-a făcut guvernatorul Siriei.
15. Cum Scaurus a întreprins o expediţie împotriva cetăţii de scaun a arabilor, Petra, şi a asediat-o. Cum, după ce oastea lui era chinuită de lipsuri, Antipater i-a convins pe arabi să-i dea trei sute de talanţi şi să încheie un tratat cu el.
16. Cum Alexandru, fiul lui Aristobul, care fugise de la Pompeius şi sosise în Iudeea, a strâns o oaste numeroasă şi a dus război cu Hyrcanos şi Antipater.
17. Cum Alexandru, biruit de Gabinius, s-a refugiat în citadela Alexandrion, unde a fost asediat.
18. Cum după ce, înduplecat de mama lui, Alexandru a predat citadela, Gabinius 1-a eliberat, apoi a scris Senatului să slobozească din lanţuri pe fraţii şi pe părintele său, ca să-i trimită mamei lor, garantând că ea era credincioasă romanilor, meritând această cinste.
19. Cum Aristobul, după ce a fugit din Roma în Iudeea, a fost capturat de Gabinius şi trimis înapoi.
20. în expediţia sa împotriva părţilor, Crassus a
187

înaintat până în Iudeea şi a prădat comorile templului.
21. Fuga lui Pompeius în Epir şi sosirea lui Scipio în Siria, cu misiunea de a-1 ucide pe Alexandru.
22. Cum Caesar, redând libertatea lui Aristobul, a avut de gând să-1 trimită cu două cohorte în Iudeea şi cum între timp Aristobul a pierit, răpus de otrava administrată de susţinătorii lui Pompeius.
23. Campania lui Caesar în Egipt: cum Hyrcan<ls şi Antipater au venit în ajutorul lui şi i-au convins şi pe iudei să i se alăture.
24. Luptând cu mult curaj, Antipater s-a distins în bătălie prin faptele sale de vitejie şi astfel a cucerit prietenia lui Caesar. Cum Caesar, bucuros de victoria lui, 1-a cinstit nespus de mult pe Hyrcanos, îngăduindu-i să reclădească dărâmatele ziduri ale patriei lui, apoi 1-a făcut pe Antipater procuratorul ludeei.
25. Scrisorile lui Caesar şi decretele Senatului, privitoare la prietenia cu Iudeea.
26. Antipater încredinţează administrarea ţării fiilor săi: lui Herodes i-a dat Galileea şi lui Phasael,

Hierosolyma. Cum Sextus Caesar, pe când era guvernatorul Siriei, a primit daruri de la Herodes şi 1-a făcut mare şi glorios pe Herodes, numindu-1 guvernatorul Coelesiriei.
27. Cum Cassius, după asasinarea lui Caesar, a sosit în Iudeea, a asuprit țara şi i-a impus un tribut de opt sute de talanți şi cum Herodes, prin zelul cu care a strâns banii, s-a impus în fața lui Cassius.
28. Cum Malichos I-a răpus mişeleşte pe Antipater, dându-i otravă cu ajutorul paharnicului lui Hyrcanos, pe care 1-a cumpărat cu bani.
188
29. Cum Herodes, împlinind ordinul lui Cassius, 1-a ucis prin vicleşug pe Malichos.
30. Cum Herodes a ieşit înaintea lui Antigonos, fiul lui Aristobul, ajutat de Marion, tiranul tyrienilor, şi 1-a pus pe fugă, alungându-1 din Iudeea.
31. Cum Herodes, după ce Cassius a fost învins de tânărul Caesar şi de Antonius, 1-a câştigat de partea sa cu bani mulți pe Antonius, când a sosit în Bithynia: ca atare, acesta nu i-a primit pe cei ce vroiau să-1 acuze pe Herodes. Ce a scris Antonius tyrienilor în privința iudeilor.
32. Cum Antonius, când a ajuns iarăşi în Siria şi unii au venit la el cu învinuiri la adresa lui Herodes şi Phasael, nu numai că n-a vrut să le dea ascultare, numindu-i pe amândoi tetrarhi, ci a şi executat zece dintre acuzatorii lor.
33. Expediția întreprinsă de părți împotriva Siriei, prin care Antigonos, fiul lui Aristobul, şi-a redobândit domnia.
34. Cum Hyrcanos şi Phasael, fratele lui Herodes, au căzut prizonieri.
35. Cum Herodes a fugit în Iudeea şi de acolo a plecat după aceea la Roma, unde, prin tăgăduirea unor mari sume de bani şi prin stăruințele lui Antonius, a obținut ca el să fie numit de Caesar (Octavianus) şi de Senat rege al ludeei.
36. Herodes călătoreşte apoi pe mare din Italia până în Iudeea şi luptă împotriva lui Antigonos, ajutat de oştirea romană sub comanda lui Silo.
37. Cum a asediat Silo Hierosolyma şi Antigonos a fost biruit de Sosius şi de Herodes.
Cartea cuprinde un interval de 32 de ani.
189

CAPITOLUL I

1. în cartea precedentă am vorbit despre regina Alexandra şi moartea ei; acum voi povesti cele ce s-au petrecut după aceea şi voi avea mare grijă ca nimic să nu rămână pe dinafară, de vină fiind fie neştiința, fie uitarea. Căci nu intenționez altceva decât să fac istorie, pentru ca întâmplările să nu fie ignorate din pricina vechimii lor, iar eu mi-am propus ca, pe cât îmi stă în putință, să ilustrez faptele prin frumusețea expresiei, cu ajutorul vorbelor şi al stilului, pentru ca descrierea să pară cititorilor împodobită, cunoaşterea lucrurilor împletind astfel farmecul şi desfătarea. Mai presus de orice, marea grijă a narațiunii istoricilor trebuie să fie exactitatea expunerii şi verosimilitatea vorbelor, pentru ca neştiutorii să aibă încredere în ele.
2. Aşadar, în al treilea an al celei de-a o sută şaptezeci şi şaptea Olympiade, pe vremea consulilor romani Quintus Hortensius şi Quintus Metellus Creticus, când Hyrcanos a obținut funcția de Mare Preot, Aristobul i-a declarat numaidecât război. în bătălia care s-a dat între ei la Ierihon, mulți dintre oştenii lui Hyrcanos au trecut de partea fratelui său. De aceea, Hyrcanos s-a refugiat în cetățuia unde soția lui Aristobul şi copiii acestuia erau ținuți ostatici din ordinul reginei-mame, cum am spus mai înainte. Ceilalți adversari ai lui Aristobul s-au retras în incinta templului, dar au fost luați prizonieri. După tratativele duse cu fratele său, dihonia a fost aplanată prin înțelegerea ca Aristobul să fie rege[1], iar Hyrcanos să ducă o viață tihnită, bucurându-se cum poftea de veniturile sale. După ce pactul încheiat în templu a fost pecetluit prin jurământ şi strângere de mâini, iar ei s-au îmbrățişat frățeşte în văzul întregului popor, amândoi s-au despărțit paşnic. Aristobul

[1] Aristobul II a ocupat tronul Iudeii în detrimentul fratelui său mai vârstnic, Hyrcanos II, între 67-63 î.e.n.

190
mutându-se în palatul regal şi Hyrcanos, ca simplu particular, în fosta locuință a lui Aristobul.
3. Dar Hyrcanos avea un bun prieten idumean cu numele de Antipater, om foarte bogat, plin de zel şi nesupus, care, din pricina simpatiei lui față de Hyrcanos, era cu totul străin de Aristobul. Nicolaos din Damasc susține că neamul său se trăgea din primii iudei care se întorseseră din Babilon. Dar el spune acest lucru pentru a fi pe placul fiului său Herodes, ajuns din întâmplare regele iudeilor: despre asta vom vorbi la momentul potrivit. Acest Antipater s-a chemat mai întâi Antiopas, părintele său având acelaşi nume. Regele Alexandru şi soția lui l-au pus conducător peste întreaga Idumee şi se zice că, în această calitate, el a legat prietenie cu arabii şi cu locuitorii din Gaza şi Ascalon, care aveau aceleaşi simțăminte, atrăgându-i de partea. lui prin daruri multe şi mari. Aşadar, mai tânărul Antipater nu vedea cu ochi buni domnia lui Aristobul şi, temându-se că ura lui va atrage atenția acestuia, a stârnit împotriva lui prin clevetiri ascunse pe căpeteniile iudeilor, cărora le-a spus că nu

era drept ca ei să tolereze ca Aristobul să dețină puterea, după ce 1-a înlăturat pe fratele său mai mare, de vreme ce lui îi revenea tronul pe temeiul vârstei. întreținea adeseori asemenea discuții şi cu Hyrcanos însuşi: îl speria că-şi punea singur viața în primejdie dacă nu se ferea din calea lui Aristobul. îi zicea că şi prietenii lui Aristobul nu pierdeau nici un prilej să-i dea sfatul uciderii lui Hyrcanos, ca şi cum astfel şi-ar fi asigurat domnia. Hyrcanos nu avea nici o încredere în vorbele sale, deoarece era un om cumsecade şi drept, care nu admitea uşor asemenea calomnii. Lenea şi înclinarea spre tergiversarea lucrurilor îl făceau să pară în ochii celor din jur o făptură neînsemnată şi nehotărâtă; Antipater, dimpotrivă, era energic şi ager la minte.
4. Când a băgat de seamă că Hyrcanos nu-şi pleca urechile la vorbele sale, n-a lăsat să treacă nici o zi fără învinuiri şi calomnii la adresa lui Aristobul, că acesta plănuia să-I omoare. Doar cu multă trudă a reuşit să-1 convingă în sfârşit să fugă la regele arabilor, Aretas: i-a făgăduit că va fi aliatul lui în cazul când va întreprinde ceva. La cele auzite de dânsul, a adăugat faptul că era în interesul lui să fugă la Aretas: mai ales că Arabia se învecinează cu Iudeea. Aşadar, Hyrcanos 1-a trimis
191
mai întâi pe Antipater la regele arabilor, ca să-i ceară solemnul legământ că nu-1 va da pe mâna duşmanului său când va veni să-i ceară ocrotire. După ce a obținut legământul acestuia, Antipater s-a îndreptat spre Hierosolyma, la Hyrcanos. Ceva mai târziu, 1-a luat cu el, ieşind împreună din oraş în miez de noapte, şi I-a dus într-o lungă călătorie până la oraşul numit Petra, care era cetatea de scaun a lui Aretas. întrucât era bun prieten al regelui, 1-a rugat să-1 reîntroneze pe Hyrcanos în ludeea. După ce zi de zi i-a repetat această rugăminte, fără întrerupere, aducându-i chiar şi daruri bogate, Aretas s-a lăsat convins. Până şi Hyrcanos i-a făgăduit că, de îndată ce îl va readuce în țară şi-l va pune pe tron, el îi va înapoia ținutul, împreună cu cele douăsprezece oraşe care fuseseră luate de la arabi de părintele său Alexandru. Era vorba de Medaba, Naballo, Livias, Tharabasa, Agalla, Athone, Zoara, Oronae, Marissa, Rydda, Lusa şi Oryba.

CAPITOLUL II

1. îndatorat de promisiunile făcute, Aretas a pornit în expediția sa împotriva lui Aristobul cu cincizeci de mii de oşteni, atât călăreți, cât şi pedestraşi, ieşind biruitor. După această izbândă, mulți susținători l-au părăsit pe Aristobul, au trecut de partea lui Hyrcanos şi l-au lăsat singur, silindu-1 să fugă la Hierosolyma. Regele arab 1-a urmărit cu întreaga lui oştire şi 1-a împresurat pe Aristobul în templu, în timp ce poporul s-a alăturat lui Hyrcanos şi sprijineau asediul, în preajma lui Aristobul rămânând numai preoții. Aretas a poruncit ca arabii şi iudeii să-şi pună taberele una lângă alta şi a intensificat asediul. în timpul desfăşurării acestor evenimente, a sosit Sărbătoarea Azimelor, numită a Paştilor, şi iudeii cei mai de vază şi-au părăsit țara, fugind în Egipt. Numai un anume Onias, bărbat drept şi drag lui Dumnezeu (care odinioară, în vreme de secetă, îl rugase pe
192
Domnul să alunge arşița, iar Domnul i-a şi ascultat ruga, trimițând ploaia), a preferat să se ascundă, fiindcă vedea că gâlceava părea fără sfârşit. Dar unii l-au dus cu de-a sila în tabăra iudeilor şi i-au cerut ca, la fel cum pusese cândva capăt secetei cu rugile sale, aşa şi acum să atragă blestemul asupra lui Aristobul şi a susținătorilor lui. în pofida îndărătniciei şi stăruințelor sale, a fost constrâns de mulțime să se supună şi, stând în mijlocul adunării, el a zis: „O, Doamne, regele lumii întregi, deoarece cei din jurul meu reprezintă poporul tău, aşijderea asediații sunt preoții tăi, te implor să nu îndeplineşti nici ruga unora în dauna celorlalți, nici ruga altora în dauna celor dintâi!" După ce Onias a rostit ruga aceasta, unii răufăcători dintre iudeii aflați în apropiere l-au ucis, aruncând pietre asupra lui.
2. Dar Dumnezeu şi-a revărsat repede răzbunarea asupra lor pentru această cruzime, pedepsind uciderea lui Onias în felul următor. Pe când preoții şi Aristobul erau supuşi asediului, a sosit aşa-numita Sărbătoare a Paştilor, atunci când datina noastră cere să aducem multe jertfe lui Dumnezeu. Cei din jurul lui Aristobul resimțeau lipsa cuvenitelor animale de jertfă, aşa că i-au rugat pe compatrioții lor să le procure, urmând ca ei să plătească atâta bănet cât doresc să le ceară. întrucât aceştia au cerut să li se dea câte o mie de drahme pentru fiecare animal în parte, dacă țin neapărat să-1 aibă, Aristobul şi preoții. au acceptat bucuroşi această condiție, trimițându-le banii printr-o bortă a zidului. Asediatorii i-au luat fără să le dea animalele de jertfă şi au mers cu răutatea până acolo încât şi-au încălcat propriul legământ, păcătuind față de Dumnezeu, de vreme ce au refuzat să dea animalele pentru jertfă adversarilor, care aveau mare nevoie de ele. Atunci preoții l-au rugat pe Dumnezeu să-i pedepsească aspru pentru nerespectarea legământului lor. El nu şi-a întârziat răzbunarea şi a trimis un vânt nespus de puternic, care a devastat lanurile de cereale din întregul ținut, astfel că în vremea aceea o bănicioară[1] de grâu avea prețul de unsprezece drahme.
3. între timp, Pompeius[2], care se afla în Armenia şi mai purta război cu Tigranes, 1-a trimis în Siria pe Scaurus. El a ajuns la Damasc, unde s-a întâlnit cu Lollius şi Metellus, care cuceriseră

[1] *Modius:* măsură de capacitate, mai ales pentru grâne (8,75 I).
[1] Cnaeus Pompeius Magnus (106-48 î.e.n.) 1-a învins mai întâi, în bătălia de pe râul Lycos (66 î.e.n.), pe Mithridates VI, care s-a refugiat în Crimeea, şi după aceea I-a silit pe Tigranes să devină rege clientelar al Romei.

193

de curând oraşul, apoi a plecat degrabă spre Iudeea. Cum a sosit acolo, s-au şi înfățişat la el atât solii lui

Aristobul, cât şi cei ai lui Hyrcanos, ambii recurgând la ajutorul lui. Aristobul i-a făgăduit drept răsplată patru sute de talanţi şi nici Hyrcanos n-a promis mai puţin; el a acceptat oferta lui Aristobul, deoarece era un om mai bogat şi mai generos, având pretenţii mai mici, în timp ce Hyrcanos, fiind mai sărac şi mai zgârcit, pentru promisiunile sale nesigure, cerea mult mai mult. Căci nu era acelaşi lucru să cucereşti un oraş, de departe cel mai fortificat şi mai puternic, sau să alungi nişte fugari şi o ceată de nabateeni încă nedeprinşi cu treburile războiului. De aceea, Scaurus s-a înţeles cu Aristobul, i-a primit banii şi 1-a scăpat de asediu, poruncindu-i lui Aretas să se retragă, ca să nu fie declarat duşmanul romanilor. Scaurus s-a întors la Damasc, iar Aristobul a pornit cu oaste mare împotriva lui Aretas şi Hyrcanos, i-a întâlnit în locul numit Papyrion, i-a biruit şi a ucis vreo şase mii de duşmani, printre cei căzuţi fiind şi Phallion, fratele lui Antipater.

CAPITOLUL III

1. Ceva mai târziu, când Pompeius însuşi a ajuns în Damasc şi s-a îndreptat spre Coelesiria, au sosit la el soli din întreaga Sirie, Egipt şi Iudeea. Aristobul i-a trimis un dar foarte scump, adică o viţă de vie din aur, valorând cinci sute de talanţi. Cadoul lui este menţionat şi de Strabon din Cappadocia, prin următoarele cuvinte: „Din Egipt a venit o solie cu o coroană făurită din patru sute de galbeni şi din Iudeea un dar care întruchipa o viţă de vie sau o grădină: această lucrare se numea Desfătarea. Am văzut darul ăsta expus în Templul lui Iupiter Capitolinus, cu inscripţia: De la Alexandru, regele iudeilor. Preţul lui se ridică la cinci sute de talanţi. Se zice că el a fost trimis de Aristobul, regele iudeilor."

2. După câtăva vreme, au sosit iarăşi la Pompeius nişte soli:
Antipater, din partea lui Hyrcanos, şi Nicodemos, din partea lui Aristobul. Ultimul îi acuza pe cei ce fuseseră mituiţi de el, Gabinius, primul, al doilea, Scaurus[1]: unul primise cinci sute de talanţi, altul trei sute de talanţi, făcându-şi-i astfel duşmani pe amândoi, în afara celorlalţi. Pompeius a poruncit celor ce se pârău între ei să revină la primăvară şi, ducându-şi oastea la iernat, a pornit spre Damasc. Pe parcurs, a ruinat cetatea Apamea, fortificată de Antioh Cyzicenus, şi a pustiit ţinutul lui Ptolemeu Mennaei, un om nelegiuit, cu nimic mai prejos decât ruda lui apropiată, Dionysios din Tripolis, decapitat cu securea; acesta şi-a răscumpărat totuşi păcatele cu o mie de talanţi, cu care Ptolemeu a plătit solda oştenilor săi. Generalul roman a cucerit chiar şi fortăreaţa Lysias, al cărei tiran era Silas Iudeul. A trecut prin oraşele Heliopolis şi Chalcis, a traversat muntele care străbate după spusele oamenilor Coelesiria şi de la Pella a ajuns la Damasc. Acolo a dat ascultare iudeilor şi conducătorilor lor, care se certau între ei: Hyrcanos şi Aristobul, împreună cu poporul, care refuza să se supună regilor. Acesta susţinea că, în ţara lui, potrivit datinii străbune, el nu trebuia să se supună decât preoţilor, slujitorii lui Dumnezeu, la care se închinau cu toţii. Dar aceşti urmaşi ai preoţilor se străduiau să schimbe felul de cârmuire al poporului, ca să-l aducă în stare de robie. Hyrcanos se plângea că era mai vârstnic decât Aristobul, care îi răpise dreptul întâiului născut, lăsându-i doar o mică parte a ţării, iar partea rămasă şi-a însuşit-o silnic. L-a învinuit apoi că punea la cale incursiuni pe uscat, în ţinuturile învecinate sau pe mare, ca să facă piraterie, afirmând că poporul nu s-ar fi răzvrătit dacă el n-ar fi fost asupritor şi turbulent. Şi-a adeverit spusele prin o mie dintre iudeii cei mai de seamă, pe care îi adusese cu el Antipater. Iar Antigonos susţinea cu tărie că îşi detronase fratele din pricina firii sale, întrucât era trântor şi inspira astfel dispreţul supuşilor. Zicea că i-a luat domnia, temându-se ca ea să nu încapă pe mâinile altora, şi cârmuia sub acelaşi nume pe care îl purtase tatăl său. Şi-a chemat drept martori nişte tineri plini de aroganţă, care stârneau nemulţumirea prin veşmintele lor de purpură,

[1] Cvestorul Aemilius Scaurus şi tribunul Aulus Gabinius au guvernat
. provincia Siria. întemeiată de Pompeius din ultimele posesiuni ale Regatului Seleucid: primul în 62. al doilea între 57-55 î.e.n. Aristobul şi-a atras ura unor adversari puternici, asupra cărora acuzaţiile lui de corupţie n-au avut nici un efect.

pletele pieptănate cu grijă, colanele şi celelalte podoabe, de parcă ar fi venit nu să fie apărători la un proces, ci la o paradă.

3. După audierea acestor acuzaţii, Pompeius 1-a mustrat pe Aristobul pentru abuzul lui şi, cu vorbe prieteneşti, adresate celor din jur, s-a despărţit de ei, spunând că va aplana toate neînţelegerile la sosirea în ţara lor, dar mai întâi va pune în ordine treburile nabateenilor. Le-a poruncit ca între timp să fie liniştiţi şi s-a purtat frumos cu Aristobul, ca să nu stârnească poporul şi să nu-i închidă căile de acces. Tocmai acest lucru 1-a făcut Aristobul: nu s-a sinchisit deloc de vorbele lui Pompeius, ci s-a dus în oraşul Dion şi de acolo s-a îndreptat spre Iudeea.

4. Indignat de această purtare şi, luându-şi oastea hărăzită să-i înfrunte pe nabateeni, aşijderea trupele auxiliare din Damasc şi restul Siriei, precum şi legiunile romane de care dispunea, Pompeius a pornit cu ele împotriva lui Aristobul. După ce a trecut de Pella şi Scythopolis, a ajuns la Coraea, oraşul de unde începe Iudeea pentru cei ce merg spre interiorul ţării, şi, aflând acolo minunata fortăreaţă situată pe creasta unui munte, Alexandrion, în care se refugiase Aristobul, Pompeius i-a trimis o solie şi i-a cerut să vină la el. Sfătuit din mai multe părţi să nu poarte război cu romanii, acesta a coborât şi, după ce a dus tratative cu fratele său despre domnie, s-a întors în fortăreaţă cu încuviinţarea lui Pompeius. A făcut la fel a doua şi a treia oară şi, lăsându-se amăgit de speranţa

că va fi împuternicit să domnească, s-a prefăcut că ascultă cuminte toate poruncile lui Pompeius. Dar de fiecare dată s-a întors la fortăreață, fără să dezarmeze, ci stând mereu gata de război, astfel ca tronul să nu-i revină lui Hyrc'anos. Când însă Pompeius i-a cerut sâ-i predea fortărețele şi 1-a constrâns să trimită comandanților acestora un ordin scris de mâna lui (căci tară propriul consemn ei nu aveau voie să facă aşa ceva), Aristobul s-a învoit de nevoie, dar s-a mâniat şi a plecat spre Hierosolyma, pregătindu-se de luptă. După scurtă vreme, Pompeius şi-a pus trupele să mărşăluiască împotriva Iui şi, pe drum, nişte călători care veneau din Pont, i-au dat vestea morții lui Mithridates, ucis de fiul său, Farnace[2].

[2] După ce a fost învins de Pompeius, refugiat în Crimeea, Mithridates VI Eupator a urzit un plan de invadare a Italiei, trecând prin Peninsula Balcanică, ceea ce a declanşat în Regatul Bosporan o revoltă, căreia i s-a alăturat şi fiul său Farnace II (63-47 î.e.n.). învinsul a fost silit să se sinucidă şi Farnace i-a trimis trupul lui Pompeius, care 1-a înmormântat cu mari onoruri la Sinope.

CAPITOLUL IV

1. Pompeius şi-a instalat mai întâi tabăra la Ierihon (unde cresc palmieri, şi se dezvoltă copăceii de balsami, cu cea mai înmiresmată unsoare, care se scurge ca un suc din tulpina crestată cu o piatră ascuțită), apoi a plecat în zorii zilei spre Hierosolyma. Atunci Aristobul şi-a schimbat planul şi s-a dus la Pompeius, arătându-se gata să-i dea bani şi să-1 primească în Hierosolyma şi 1-a rugat să renunțe la război şi să facă ce vrea el sub semnul păcii. La stăruințele lui, Pompeius 1-a iertat, trimițându-şi trupele, în frunte cu Gabinius, să ia în primire banii şi oraşul. Nu s-a întâmplat totuşi nici una, nici alta, căci Gabinius s-a întors fără să fie primit în oraş şi fără să încaseze banii, oştenii lui Aristobul neînvoindu-se să respecte acordul încheiat. Pompeius s-a mâniat din această pricină şi, după ce 1-a luat prizonier pe Aristobul, s-a dus el însuşi până la oraş, care era bine apărat pretutindeni, cu excepția părții de miazănoapte. Ea era înconjurată de o râpă lată şi adâncă, cuprinzând la mijloc templul în jurul căruia se înălța un zid de piatră.

2. Oamenii din interior erau dezbinați în privința faptelor pe care trebuiau să le întreprindă spre binele lor: unii susțineau că oraşul trebuia predat lui Pompeius, alții, fideli sprijinitori ai lui Aristobul, cereau ca porțile cetății să fie închise şi să se facă pregătiri de război, fiindcă Aristobul era ținut în lanțuri. Aceştia au ocupat templul, au distrus podul care îl lega de oraş şi s-au pregătit să facă față unui asediu. Dar ceilalți, lăsând cale liberă oştirii, i-au predat lui Pompeius oraşul şi palatul regal. Pompeius 1-a trimis cu oastea pe subcomandantul său Pison, ca să instaleze gărzi în oraş şi în palatul regal, întărind casele din apropierea templului şi toate locurile din jurul lui. Mai întâi, a dus tratative de pace cu cei aflați în interiorul sanctuarului: întrucât aceştia n-au acceptat condițiile propuse, el a înconjurat cu un zid împrejurimile, de unde Hyrcanos îşi primea toate ajutoarele. Pompeius şi-a aşezat tabăra în latura de miazănoapte a templului, care era mai uşor de cucerit. Acolo se înălțau turnuri mari şi un şanț era săpat lângă adânca râpă împrejmuitoare. Dar latura dinspre oraş a templului, unde se găsea Pompeius, era

abruptă, puntea de legătură fiind tăiată. Valul de pământ se înălța zi de zi printr-o muncă grea, în timp ce romanii tăiau copacii din apropiere. După ce lucrarea s-a terminat şi râpa a fost umplută cu multă trudă, din pricina faptului că era foarte adâncă, Pompeius a adus maşini de asediu şi baliste din Tyr, începând să arunce fără întrerupere pietre asupra templului. Dacă n-ar fi fost strămoşescul nostru obicei de-a sărbători cea de-a şaptea zi, valul de pământ nu s-ar mai fi înălțat, datorită împotrivirii asediaților. Căci legea nu-ți îngăduie decât să te aperi de atacul duşmanului, dar nu şi să întreprinzi ceva împotriva lui.

3. Aşadar, când au priceput acest lucru, în zilele denumite de noi Sabat, romanii nu-i mai împroşcau cu pietre pe iudei, nici nu porneau lupta cu ei, ci îşi înălțau valul de pământ şi turnurile, aducându-şi maşinile de asediu, ca să le folosească a doua zi. Cât de neasemuită este evlavia noastră față de Dumnezeu şi cu câtă râvnă îi respectăm legile, reiese limpede din faptul că în timpul asediului, preoții n-au fost împiedicați de frică de la celebrarea ceremoniilor sacre. De două ori pe zi, dis-de-dimineață şi la ora a noua[1], ei îşi îndeplineau la altare sfânta lor misiune şi nu-şi lăsau deoparte jertfele nici când asediul pricinuia o nenorocire. De pildă, cu prilejul cuceririi oraşului în a treia lună a asediului, într-o zi de sărbătoare, la cea de-a o sută şaptezeci şi noua Olympiadă, sub consulatul lui Gaius Antonius şi Marcus Tullius Cicero[2], când duşmanii care năvăliseră îi ucideau pe toți cei aflați în templu, cei ce aduceau jertfele continuau să îndeplinească întocmai ceremonia sacră şi nici teama pentru propria lor viață, nici mulțimea căsăpiților din jurul lor nu i-a determinat să fugă, ci au preferat să-şi îndure inevitabilul sfârşit lângă altare decât să încalce vreun precept al legilor străbune. Că acestea nu sunt numai vorbe menite să aducă proslăvire unei evlavii închipuite, ci purul adevăr, o mărturisesc toți cei care au descris faptele lui Pompeius, printre care Strabon[3], Nicolaos şi, în afara lor, Titus

' Ora 3 după-amiază.

[2] Adică în 63 î.e.n., anul când marele orator a înăbuşit faimoasa conjurație a lui Lucius Sergius Catilina.

' Strabon *(Geografia,* XVI, 2, 40) afirmă că: „Pompeius a cucerit Ierusalimul aşteptând, după cât se spune. ziu3 lor de abstinență, când iudeii se (in departe de orice lucru". Excepție tăcea autoapărarea. Potrivit aceleiaşi surse eline, râpa astupată de soldații lui Pompeius avea 17,742 m. adâncime şi 73,925 m. lățime.

Livius, autorul istoriei romanilor[4].

4. După ce turnul cel mai mare s-a prăbuşit sub loviturile maşinilor de asediu aduse de romani, ruinarea lui a făcut o spărtură prin care duşmanii au şi pătruns înăuntru. Cel dintâi a sărit peste zid fiul lui Sulla, Faustus Cornelius, cu oştenii săi, apoi în alt loc centurionul Furius cu însoţitorii lui şi, alături de amândoi Fabius, de asemenea centurion, cu puternicele sale trupe. Baia de sânge s-a revărsat peste tot. Iudeii au fost măcelăriţi în parte de romani, în parte de concetăţenii lor, alţii s-au aruncat în râpele abrupte sau au ars în casele incendiate de ei, neputând să îndure soarta care îi aştepta. Din rândul iudeilor au pierit vreo douăsprezece mii, dar romanii au avut pierderi neînsemnate. A fost capturat chiar şi Absalom, unchiul şi socrul lui Aristobul. N-a fost în schimb mică pângărirea suferită de templul care nu mai fusese călcat de nici un picior şi nici văzut de un ochi profan. Căci Pompeius, împreună cu câtiva din suita lui, au pătruns în interior şi au văzut ceea ce nu era îngăduit să vadă nici unuia dintre muritori, cu excepţia Marelui Preot. Deşi s-au perindat prin faţa lui masa de aur, sfeşnicul sfânt, cupele şi o bogată provizie de mirodenii, în afara celor două mii de talanţi păstraţi în sacrul tezaur, el nu s-a atins, din pioşenie, de nimic din toate acestea, ci s-a purtat aşa cum lăsa să întrevadă virtutea lui. A doua zi a cerut slujitorilor sanctuarului să curețe templul şi a poruncit să se aducă legiuitele jertfe Domnului. A restituit pontificatul Iui Hyrcanos, pe de o parte pentru însemnatele servicii pe care i le adusese, pe de altă parte pentru că i-a împiedicat pe iudeii din împrejurimi să ridice armele în sprijinul lui Aristobul. Pe cei ce purtau vina războiului i-a decapitat cu securea, iar celor care s-au urcat primii pe zidul de apărare le-a dat răsplăţile meritate. Pompeius a silit să plătească bir romanilor oraşul Hierosolyma, căruia i-a luat locuitorii oraşelor din Coelesiria, subjugaţi mai înainte, şi i-a trecut în subordinea pretorului roman, restrângând întregul popor, atât de mare odinioară, la graniţele sale. De dragul lui Demetrios Gadareanul, libertul său, a reconstruit Gadara, distrusă deunăzi de iudei. A redat vechilor lor locuitori celelalte oraşe: Hippos,

[4] Titus Livius (59 î.e.n.-!7 e.n.) a înfăţişat în 142 de cărţi istoria poporului său *De la fundarea Romei* până la moartea generalului Drusus în Germania (9 e.n.).

198

199

Scythopolis, Pella, Dion şi Samaria, aşijderea Marissa, Azot, Iamnia şi Arethusa. Cât priveşte localităţile situate în interiorul ţării, cu excepţia celor dărâmate, precum şi pe ţărmul mării: Gaza, Ioppe, Dora şi Turnul lui Straton (oraş reconstruit cu strălucire de Herodes, înzestrat cu porturi şi temple şi denumit acum Caesarea), Pompeius le-a dat libertatea, alipindu-le apoi provinciei Siria.

5. Disputa pentru domnie dintre Hyrcanos şi Aristobul poartă vina acestei nenorociri care s-a abătut asupra Hierosolymei. Căci atunci ne-a fost răpită libertatea şi am devenit supuşii romanilor, iar cât priveşte ţinutul pe care l-am smuls cu forţa armelor de la Siria, a trebuit să-1 dăm înapoi. în afară de asta, romanii au luat cu japca de la noi în scurtă vreme zece mii de talanţi, iar demnitatea regală, care mai înainte revenise doar familiilor de Mari Preoţi, a fost dată unor oameni din popor. După ce a încredinţat Coelesiria până la fluviul Eufrat şi până în Egipt lui Scaurus, punând sub comanda acestuia două legiuni, Pompeius s-a îndreptat spre Cilicia, grăbit să ajungă la Roma. A luat cu el, ca prizonieri de război, pe Aristobul şi pe copiii lui. Erau două fiice şi tot atâţia fii: dintre aceştia, Alexandru a evadat şi doar cel mai mic, Antigonos, împreună cu surorile lui, au parcurs drumul până la Roma.

CAPITOLUL V

1. între timp, Scaurus a întreprins o expediţie împotriva capitalei arabilor, Petra, dar, întrucât era foarte greu să ajungi până la ea, el a devastat ţarinele din jurul cetăţii. Când oastea lui răbda de foame, Ia porunca lui Hyrcanos, Antipater i-a adus din ludeea grâne şi alte provizii necesare traiului zilnic. Trimis de Scaurus ca sol la Aretas, fiindcă fusese oaspetele lui, Antipater l-a convins pe acesta să răscumpere cu bani prădarea

200

ulterioară a ţinutului, punându-se el însuşi chezaş pentru trei sute de talanţi. în aceste condiţii, Scaurus a pus capăt războiului, mai degrabă pentru că aşa vroia el, decât din dorinţa lui Aretas.

2. La câtăva vreme după ce Alexandru, fiul lui Aristobul, cutreiera ludeea, a venit din Roma în Siria ca guvernator Gabinius[1]: printre faptele sale demne de-a fi amintite se numără şi marşul lui împotriva lui Alexandru, fiindcă Hyrcanos nu mai putea să suporte puterea lui Alexandru, ci a început să înalţe iarăşi zidul dărâmat de Pompeius. Dar romanii aflaţi în oraş l-au împiedicat să facă acest lucru. între timp, Alexandru străbătea ţara, chema sub arme mulţi iudei şi a strâns repede zece mii de pedestraşi şi o mie cinci sute de călăreţi, întărind fortăreţele Alexandrion, situată aproape de citadela Coraea. şi Machaerus din munţii Arabiei. Gabinius a pornit aşadar împotriva lui şi a trimis înainte pe Marcus Antonius şi alţi generali. Cu oştenii romani conduşi de ei, aşijderea cu iudeii care li se alăturaseră, sub comanda lui Peitholaus şi Malichos, adăugându-se şi trupele auxiliare aduse de Antipater, ei au ieşit în întâmpinarea lui Alexandru. Din urmă venea şi Gabinius însuşi, cu trupele sale înzestrate cu armament greu. Alexandru s-a retras până în apropierea Hierosolymei: acolo s-a ajuns la lupta făţişă, s-a dezlănţuit bătălia şi romanii au ucis vreo trei mii de duşmani, luând prizonieri tot atât de mulţi.

3. Apoi Gabinius a venit la Alexandrion şi i-a îmbiat cu împăcarea pe cei ce erau în interiorul fortăreţei, promiţându-le iertarea pentru greşelile comise mai înainte. întrucât erau numeroşi vrăjmaşii care îşi făcuseră tabăra în faţa fortăreţei, romanii s-au năpustit asupra lor şi Marcus Antonius a luptat cu atâta vitejie încât în măcelărirea multor duşmani, şi-a întrecut toţi camarazii. Gabinius şi-a lăsat o parte a trupelor sale să asedieze

fortăreaţa şi cu restul oştirii a străbătut ludeea, poruncind să fie refăcute oraşele dărâmate, întâlnite în calea lui. Aşa au fost reconstruite Samaria, Azot, Scythopolis, Anthedon, Raphia, Dora, Marissa, Gaza şi multe altele. Şi oamenii s-au supus ordinelor lui Gabinius, aşa că oraşele au oferit siguranţă

' După Aemilius Scaurus. Siria a mai avut alţi doi guvernatori: Marcius Phillippus (61-60 î.e.n.) şi Lentulus Marcellinus (59-58 î.e.n.), abia după aceea venind la rând Aulus Gabinius (57-55 î.e.n).

locuitorilor lor, după ce multă vreme fuseseră părăsite.

4. Făcând ordine în cuprinsul ţinutului, Gabinius s-a reîntors la Alexandrion. în timp ce înteţea asediul, Alexandru i-a trimis o solie prin care îşi cerea iertarea păcatelor, apoi i-a predat fortăreţele Hyrcania, Machaerus, în cele din urmă şi Alexandrion. Pe acestea Gabinius le-a dărâmat. Când mama lui Alexandru, ce trebuia să-i favorizeze pe romani fiindcă soţul ei şi ceilalţi copii erau prizonieri la Roma, a venit să-1 viziteze, a obţinut de la el ceea ce i-a cerut. După ce a dat cuvenitele ordine, Gabinius 1-a condus pe Hyrcanos la Hierosolyma şi i-a încredinţat îngrijirea templului. în sfârşit, a înfiinţat cinci Curţi de justiţie[2], distribuite în despărţăminte egale pentru întregul popor, astfel că unii îşi cereau dreptatea la Hierosolyma, alţii la Gadara, alţii în Amathus, cei ce veneau în al patrulea rând, la Ierihon, şi la Sepphoris în Galileea pentru cei din al cincilea rând: aşa au scăpat iudeii de regi, având o cârmuire aristocratică.

CAPITOLUL VI

1. Deoarece Aristobul fugise între timp din Roma în ludeea şi intenţiona să refacă Alexandrion, fortăreaţa de curând dărâmată, Gabinius şi-a trimis împotriva lui oştenii şi pe comandanţii lor Sisenna, Antonius şi Servilius, ca să-1 alunge din locul acela, punând mâna pe dânsul. Mulţi iudei s-au strâns de-a valma în jurul lui Aristobul, pe de o parte datorită faimei sale, pe de altă parte datorită faptului că erau dornici de răzvrătire. Un anume Peitholaus, care era subcomandant la Hierosolyma, a trecut de partea lui cu o mie de oameni; dar cei mai mulţi dintre cei ce i se alăturaseră erau neînarmaţi. Când s-a hotărât să se retragă la Machaerus, Aristobul i-a îndepărtat

[1] în original *Synedrion, Sanhedrin* în sursele evreieşti.

pe aceştia, fiindcă erau neinstruiţi (adică nefolositori în treburile războinice) şi, luându-i doar pe cei înarmaţi, care erau vreo opt mii la număr, a pornit la drum. Romanii i-au atacat însă cu putere şi i-au învins, duşmanii fiind siliţi să fugă, cu toate că iudeii s-au luptat vitejeşte. Vreo cinci mii dintre ei au fost ucişi, iar ceilalţi s-au împrăştiat şi fiecare a căutat să scape teafăr cum a putut. Aristobul a fugit cu o mie de oameni la Machaerus, începând să întărească locul şi, în pofida nenorocirii sale, tot nu şi-a pierdut deloc speranţa. Dar după ce a rezistat asediului două zile, alegându-se cu multe răni, el şi cu Antigonos, fiul său, împreună cu care fugise din Roma, au fost luaţi prizonieri şi aduşi în faţa lui Gabinius. Acesta 1-a trimis pe Aristobul, urmărit de o soartă potrivnică, iarăşi la Roma, unde a stat înlănţuit cu străşnicie, după ce fusese rege şi Mare Preot timp de trei ani şi şase ani. Pe fiii săi i-a eliberat însă Senatul, deoarece Gabinius i-a scris că el făgăduise acest lucru mamei lor, în schimbul predării fortăreţelor. Aşa au ajuns ei după aceea în ludeea.

2. Pe când îşi ducea oastea împotriva părţilor, trecând dincolo de Eufrat, Gabinius şi-a schimbat planul şi s-a întors în Egipt, ca să redea domnia lui Ptolemeu: am arătat acest lucru în altă parte'. în această expediţie pe care a întreprins-o împotriva lui Archelaus, Gabinius a fost ajutat cugrâne, arme şi bani de Antipater; tot acesta i-a adus alianţa cu iudeii care locuiau mai sus de Pelusion, fiind puşi acolo să străjuiască intrarea în Egipt. La întoarcerea lui din Egipt, Gabinius a găsit Siria răvăşită de revoltă şi tulburări. Căci Alexandru, fiul lui Aristobul, care iarăşi pusese mâna pe putere cu forţa armelor, îi aţâţa pe iudei Ia răscoală şi străbătea ţinutul cu o oaste mare, omorând pe romanii surprinşi în fuga lor spre muntele Garizim, iar pe ceilalţi îi supunea asediului.

3. Când a găsit Siria în această situaţie, Gabinius I-a trimis pe Antipater (fiindcă era viclean) în tabăra răzvrătiţilor, în speranţa că le va lecui nebunia şi-i va readuce la o purtare mai

[1] Ptolemeu XII Auletes (80-51 î.e.n.), tatăl celebrei Cleopatra VII, fusese alungat din Egipt de o răscoală şi triumvirii au hotărât ca el să fie readus pe tron. Această misiune a fost încredinţată lui Gabinius, care a şi îndeplinit-o în 55 î.e'.n., expediţia fiind „asigurată" de regele egiptean cu 10.000 de talanţi. Flavius Josephus s-a referit la acest eveniment în *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor.* Cartea I, cap. VIII, paragr. 7 *(ed. cit.,* p. 38).

chibzuită. Ducându-se la ei, i-a stăvilit pe mulţi, readucându-i pe calea raţiunii, numai pe Alexandru n-a reuşit să-1 înduplece deloc. Cu oastea lui alcătuită din treizeci de mii de iudei, acesta a ieşit în întâmpinarea lui Gabinius, 1-a înfruntat, dar a fost învins lângă muntele Itabyrion, pierzând zece mii dintre luptătorii săi.

4. De îndată ce a orânduit treburile din Hierosolyma, potrivit voinţei lui Antipater, Gabinius a pornit împotriva nabateenilor. A luptat cu aceştia şi i-a biruit, iar pe Mithridates şi Orsanes, nişte transfugi ai părţilor, care se refugiaseră la dânsul, i-a lăsat să plece, răspândind zvonul că evadaseră. Apoi, Gabinius, care înfăptuise isprăvi strălucite şi mari, s-a întors la Roma, lăsând provincia în seama lui Crassus. Despre războinicele expediţii întreprinse de Pompeius şi Gabinius împotriva iudeilor au scris Nicolaos din Damasc şi Strabon Cappadocianul, fără să se deosebească unul de altul.

CAPITOLUL VII

1. Când a plecat în expediția sa împotriva părților, Crassus a sosit în ludeea: acolo a luat toți banii din templu, de care Pompeius nu se atinsese (erau vreo două mii de talanți) şi a cutezat să jefuiască chiar şi tot aurul din sanctuar (prețuind opt mii de talanți). Printre altele şi-a însuşit şi o grindă făcută din aur curat, care cântărea trei sute de mine' (o mină are la noi două livre şi jumătate). Această grindă i-a fost dată de preotul care păzea tezaurul, numit Eleazar, nu din răutate (căci era un om pios şi drept), ci cu bune intenții. El avea în grija lui draperiile templului, care erau de o frumusețe neasemuită, având o lucrătură scumpă şi atârnau de această grindă. Cum a văzut cât de lacom după aur era Crassus, temându-se că va

' Circa 130 kg. Livra: măsură de greutate (327 gr).

pierde întreaga găteală a templului, Eleazar i-a dat grinda de aur drept răscumpărare pentru toate celelalte şi 1-a pus să jure că nu va mai înstrăina nimic din sanctuar, ci se va mulțumi cu darul primit, care valora singur multe mii de talanți. Grinda de aur era închisă într-o altă grindă de lemn, lucru tăinuit cu grijă față de toți ceilalți, numai Eleazar ştiind de existența ei. Ca şi cum n-ar mai fi primit nimic altceva din avuția sanctuarului, Crassus a luat şi grinda, şi tot aurul din templu, încălcându-şi propriul jurământ.

2. Nu trebuie să mire pe nimeni faptul că în templul nostru s-au strâns atâtea bogății, deoarece toți iudeii de pe fața pământului, cei din Europa deopotrivă cu cei din Asia, şi-au adus de multă vreme darurile lor aici. Pentru adeverirea uriaşei avuții de care am vorbit, nu ducem lipsă de martori că nu este vorba de lăudăroşenie sau de dorința noastră de-a exagera lucrurile, căci mulți alți scriitori vin să ne confirme afirmațiile. Iată ce afirmă, de pildă, Strabon Cappadocianul: „Mithridates şi-a trimis oamenii în insula Cos, ca să ia banii expediați acolo de Cleopatra, împreună cu cei opt sute de talanți ai iudeilor". Noi nu avem alți bani publici în afara celor care sunt închinați lui Dumnezeu. Este limpede că iudeii din Asia şi-au adus banii la Cos, de teama lui Mithridates. Mi se pare greu de crezut că iudeii care locuiau în ludeea, având un oraş atât de bine apărat şi un templu, şi-au trimis banii la Cos. Am convingerea că nici iudeii care locuiau în Alexandria n-au întreprins acest lucru, fiindcă Mithridates nu le inspira nici o frică. într-un alt loc, acelaşi Strabon mărturiseşte că pe vremea când străbătea Grecia, ca să lupte împotriva lui Mithridates, Sulla[2]1-a trimis pe Lucullus la Cyrene, spre a înăbuşi răscoala poporului nostru, care. umpluse pământul întreg. El spune următoarele: „în Cyrene erau patru categorii de oameni: una a cetățenilor, alta a agricultorilor, a treia a conlocuitorilor şi a patra a iudeilor. Ultimii au şi năpădit fiecare oraş şi nu-i deloc uşor să găseşti în lumea întreagă un loc unde să nu se fi cuibărit acest popor, devenind stăpân. Aşa se face că Egiptul şi Cyrene, peste care

[2] Lucius Cornelius Sulla (138-78 î.e.n.), generalul roman ©are a învins la Cheroneea şi Orchomenos (86 î.e.n.) ostile lui Mithridates VI Eupator, regele Pontului, cel ce se erijase în apărător al cetăților greceşti şi al elenismului, amenințat de expansiunea romană. Primul război mithridatic s-a desfăşurat mai mult pe teritoriul Greciei, devenită o sclavă a Romei.

şi-a întins stăpânirea, precum şi multe alte ținuturi imită felul lor de viață şi favorizează marele număr al iudeilor, spre a-şi spori influența împreună cu ei, adoptând obiceiurile lor străbune. în Egipt, iudeii au primit dreptul de cetățenie şi o mare parte a oraşului Alexandria a fost atribuită anume acestui neam: beneficiază de propriul lor guvernator, care administrează treburile obştii, rezolvă disputele judiciare şi pecetluieşte contractele şi convențiile, ca şi cum ar fi căpetenia unui stat slujindu-se de legile sale. Poporul acesta deține o asemenea putere fiindcă el îşi trage obârşia din egipteni şi, după ce s-au despărțit de ei, s-au statornicit în ținuturile din preajma lor. De aceea s-au stabilit şi în Cyrene, întrucât, la fel ca Iudeea, se învecinează cu regatul egiptenilor, sub autoritatea cărora au şi stat, odinioară." Strabon a făcut aceste afirmații.

3. îndeplinindu-şi toate atribuțiile după bunul său plac, Crassus a pornit împotriva Pârtiei; acolo a pierit el însuşi, împreună cu întreaga lui oştire[3]. Dar Cassius[4] a fugit în Siria, opunându-se cu îndârjire invaziilor din Parția, prin care aduceau daune provinciei, în urma victoriei părților asupra lui Crassus. Apoi a mărşăluit până la Tyr şi de acolo a urcat spre Iudeea. A pornit apoi împotriva Taricheei şi a cucerit oraşul din primul asalt, luând treizeci de mii de prizonieri. L-a executat pe Peitholaus, instigatorul lui Aristobul la dezlănțuirea răscoalei, aşa cum îl sfătuise Antipater, care se bucura de deosebita prețuire a lui Cassius. Aceeaşi mare trecere o avea Antipater şi pe lângă idumeeni, de la care şi-a luat o soție dintr-o nobilă familie arabă. Ea se numea Cypron şi i-a dăruit patru fii: Phasael, Herodes (regele de mai târziu), Josephus şi Pheroras, precum şi o fiică: Salomeea. Acest Antipater avea de altfel strânse legături de prietenie şi de ospeție şi cu ceilalți conducători, mai ales cu regele arabilor, sub ocrotirea căruia şi-a pus copiii în timpul războiului cu Aristobul. Cassius şi-a ridicat însă repede tabăra şi a mărşăluit până la Eufrat, unde a

[J] Triumvirul Marcus Licinius Crassus, numit guvernator al Siriei după Aulus Gabinius, a fost înfrânt de regele părților, Orodes, în sângeroasa bătălie de laCarrhae, găsindu-şi tragicul sfârşit pe câmpul de onoare (53 î.e.n.).

[4] .Caius Cassius Longinus, care a participat în calitate de cvestor la nefericita luptă de la Carrhae, a asigurat retragerea oştirii înfrânte în Siria, apărând cu abnegație provincia de frecventele incursiuni ale părților, care căutau să-şi exploateze succesul lor militar.

preîntâmpinat năvălirile vrăjmaşilor, după cum reiese din alte mențiuni.

4. Ceva mai târziu, Caesar, devenit stăpânul Romei după ce Pompeius şi Senatul fugiseră dincolo de Marea Ioniană*, a hotărât să-1 elibereze din lanțuri pe Aristobul şi să-1 trimită în Siria, cu două din legiunile sale, ca să

pună în ordine treburile de acolo. Dar speranțele lui Aristobul, trezite de puterea lui Caesar, s-au năruit repede, căci mai înainte ca el să treacă la fapte, partizanii lui Pompeius l-au răpus cu ajutorul otrăvurilor, astfel încât caesarienii s-au ocupat de înmormântarea lui. Până când Antonius l-a trimis după aceea în Iudeea şi a avut grijă să-1 înmormânteze în criptele regilor, leşul lui a fost conservat multă vreme în miere de albine[6]. Scipio[7], înştiinţat printr-o scrisoare de Pompeius să-1 ucidă şi pe Alexandru, fiul lui Aristobul, l-a adus pe tânăr în faţa judecăţii, acuzându-1 de crimele săvârşite mai înainte împotriva romanilor, şi i-a tăiat capul cu securea. Tragicul său sfârşit a avut loc la Antiohia. Fraţii lui au trecut sub protecţia lui Ptolemeu, fiul lui Mennaei, domnitor peste ţinutul Chalcis de la poalele Libanului, care l-a trimis pe feciorul său Phillipion la Ascalon, cerând văduvei lui Aristobul să-i trimită şi pe fiul ei Antigonos, împreună cu fiicele sale. De una dintre ele, numită Alexandra, s-a îndrăgostit Phillipion şi a luat-o de soţie. După aceea tatăl lui l-a ucis şi s-a căsătorit el însuşi cu Alexandra, având de atunci încolo o deosebită grijă faţă de fraţii ei.

* Pompeius, investit cu puteri dictatoriale în vederea apărării Republicii, s-a refugiat în Grecia (17 martie-49 î.e.n.) împreună cu Senatul, care îl demisese din funcţiile sale pe Caesar, silindu-1 să treacă în fruntea legiunilor sale Rubiconul, graniţa legală dintre provincie şi metropolă. Aşa s-a declanşat războiul civil.

' Despre faptul că mierea de albine împiedică descompunerea cadavrelor vorbeşte şi Pliniu cel Bătrân în *Istoria naturală* (XV, 18, 2 şi 18, 6). Sursele antice semnalează acest sistem de „îmbălsămare" la asirieni, spartani şi Herodes cel Mare.

[7] E vorba de Quintus Metellus Scipio, socrul lui Pompeius, devenit guvernatorul Siriei în 49 î.e.n.

CAPITOLUL VIII

1. După moartea lui Pompeius, obţinută prin victoria asupra lui, Caesar a dus în Egipt războiul în care multe foloase i-a adus Antipater, conducătorul iudeilor sub ordinele lui Hyrcanos. Căci atunci când a vrut să aducă trupele aliate ale lui Mithridates, regele Pergamului, şi acesta zăbovea la Ascalon, neputând să forţeze drumul prin Pelusion, a sosit Antipater însoţit de trei mii de pedestraşi iudei înzestraţi cu armament greu şi a făcut în aşa fel ca şi căpeteniile arabilor să li se alăture. De dragul lui Antipater, chiar şi întreaga Sirie a sărit în ajutorul lui Caesar, nici unul nevrând să rămână mai prejos în zelul de a-1 sluji pe Caesar; aşijderea, căpetenia Iamblichos şi fiul său Ptolemeu, care locuia în preajma Libanului, şi aproape toate oraşele. Mithridates a plecat aşadar din Siria la Pelusion; deoarece locuitorii de acolo n-au vrut să-1 primească, el a asediat oraşul. Antipater s-a arătat cel mai viteaz dintre toţi şi, printr-o spărtură făcută în porţiunea zidului care îi revenea, a deschis cel dintâi calea de pătrundere în oraş a celorlalţi. Astfel a fost cucerit Pelusion. Dar Antipater şi Mithridates au fost împiedicaţi să ajungă la Caesar şi de iudeii care sălăşluiau în aşa-zisul „Ţinut al lui Onias". Acelaşi Antipater i-a convins să urmeze pilda compatrioţilor lor, mai ales după ce le-a arătat o scrisoare a Marelui Preot Hyrcanos, prin care acesta îi îndemna să-şi arate prietenia faţă de Caesar şi să-i găzduiască oştirea, dându-i toate proviziile necesare. Cum au văzut că Antipater şi Marele Preot erau de acord, aceştia s-au supus. Aflând de la ei cele întâmplate, locuitorii din Memphis l-au chemat la ei pe Mithridates, care s-a dus acolo şi a primit supunerea lor.

2. Mithridates ocolise deja aşa-zisa Deltă când a dat de duşmani în ţinutul denumit „Tabăra iudeilor". Aripa dreaptă a oştirii era comandată de Mithridates, iar aripa stângă de Antipater. în bătălia care s-a încins, aripa lui Mithridates a bătut în retragere şi era pândită de o mare primejdie dacă Antipater şi oştenii lui nu i-ar fi venit în ajutor pe malul fluviului, ca să-i scape pe cei aproape învinşi de vrăjmaşii lor, luându-i la goană pe egiptenii victorioşi. Plecat în urmărirea lor, a pus stăpânire pe tabăra duşmană şi 1-a chemat înapoi pe Mithridates, care fugise departe. Au căzut în luptă

vreo opt sute dintre oamenii acestuia, iar dintre cei ai lui Antipater, doar patruzeci. Mithridates i-a scris lui Caesar despre desfăşurarea bătăliei, atribuind lui Antipater victoria şi salvarea lui, astfel că Caesar, în afara laudelor pe care i le-a adus atunci, 1-a folosit apoi de-a lungul întregului război în încleştările cele mai primejdioase. Antipater s-a şi ales cu răni primite pe câmpul de luptă.

3. Când Caesar, la câtăva vreme după terminarea războiului, a călătorit pe mare până în Siria, i-a arătat o mare preţuire, confirmându-1 pe Hyrcanos în funcţia de Mare Preot, iar lui Antipater i-a acordat cetăţenia romană şi 1-a scutit de plata tuturor impozitelor. Mulţi susţin că şi Hyrcanos 1-a însoţit în această expediţie şi că a venit în Egipt, cuvintele mele fiind adeverite de Strabon Cappadocianul, care, în numele lui Asinius, spune: „Apoi Mithridates a pătruns în Egipt împreună cu Hyrcanos, Marele Preot al iudeilor". Acelaşi Strabon, de astă dată în numele lui Hypsicrates, face altundeva următoarea afirmaţie: „Mithridates a plecat singur, iar Antipater, guvernatorul Iudeii, chemat de el la Ascalon, a venit în ajutorul lui cu trei mii de oşteni şi i-a determinat şi pe ceilalţi cârmuitori să i se alăture la rândul lor. La expediţie a luat parte chiar şi Marele Preot Hyrcanos". Acestea sunt spusele lui Strabon.

4. în vremea aceea şi Antigonos, fiul lui Aristobul, s-a înfăţişat la Caesar şi a deplâns soarta tatălui său, fiindcă datorită lui a pierit Aristobul, răpus de otravă, ca şi pe cea a fratelui său, răpus de secure din porunca lui Scipio, implorându-1 să se îndure de el, alungat din regatul părintesc. 1-a învinuit apoi pe Hyrcanos şi pe Antipater că supun poporul unei cârmuiri silnice, nedreptăţindu-1 chiar şi pe el. Dar Antipater, care era de faţă, s-a apărat de acuzaţiile la adresa lui şi a arătat că Antigonos era un om nepotolit şi răzvrătit, a amintit de asemenea câte osteneli a avut de îndurat, precum şi sfaturile militare pe care le-a dat lui Caesar, vorbind despre faptele sale, al

căror martor a fost acesta. A mai zis că Aristobul a fost readus pe bună dreptate la Roma, fiindcă i-a fost un duşman statornic, fără să se arate niciodată binevoitor faţă de romani; fratele lui Antigonos şi-a primit pedeapsa cuvenită pentru propriile jafuri de la Scipio, care n-a dat dovadă de abuz sau de nedreptate în ceea ce a întreprins împotriva lui.

5. Datorită acestor vorbe rostite de Antipater, Caesar a confirmat rangul de Mare Preot al lui Hyrcanos şi lui Antipater

i-a dat voie să-şi aleagă singur funcţia pe care şi-o dorea, numindu-1 procurator[1] al Iudeei, cu libertatea de-a face orice poftea. I-a îngăduit lui Hyrcanos să reclădească zidurile de apărare ale patriei sale, atunci când i-a cerut această favoare: căci ele fuseseră ruinate de Pompeius. Caesar a scris consulilor de la Roma să consemneze această înţelegere printr-o inscripţie pe Capitoliu. Hotărârea luată de Senat sună în felul următor: „Magistratul Lucius Valerius, fiul lui Lucius, a convocat Senatul în Templul Concordiei la data de 13 decembrie. Lucius Coponius, fiul lui Lucius din tribul Collina, şi Papirius din tribul Quirin au fost de faţă la scrierea decretului privitor la faptul că solii iudeilor, Alexandru, fiul lui Iason, Nutnenius, fiul lui Antiochus, şi Alexandru, fiul lui Dorotheus, bărbaţi de vază şi apropiaţi nouă, au cerut să se reînnoiască vechea lor legătură de bunăvoinţă şi prietenie faţă de romani, aducând drept simbol al acestei alianţe un scut de aur care valorează cincizeci de mii de galbeni. Totodată au stăruit să li se înmâneze scrisori adresate oraşelor libere şi regilor, ca să poată trece în siguranţă prin ţinuturile şi limanurile lor, fără să întâmpine nici un necaz. Senatul a hotărât aşadar să accepte oferta lor de prietenie şi favorizare, precum şi ceea ce au cerut de la noi, acceptându-le scutul adus." Acest eveniment s-a petrecut în luna Panemos[2] din cel de-al nouălea an al pontificatului[3] şi etnarhiei sale. Aceleaşi cinstiri le-a primit Hyrcanos şi din partea poporului atenian, care trăsese multe foloase de pe urma lui. El i-a trimis un decret cu următorul conţinut: „în a cincea zi a lunii Panemos, pe când pritan[4] era Dionysios, fiul lui Asclepiades, a fost înaintat

[1] Administratorul unei provincii imperiale mai mici, având şi dreptul de a pedepsi cu moartea (ca de pildă Pontius Pilatus, care a deţinut mai târziu aceeaşi funcţie). Caesar a înlăturat reformele administrative ale lui Gabinius şi a reunificat Iudeea, numindu-1 „etnarh" (conducătorul unui popor) pe Hyrcanos II, care şi-a păstrat pontificatul.

[2] Denumirea lunii iulie în calendarul siro-macedonean (Hecatombaion în cel atic).

[3] Hyrcanos II a fost Mare Preot al Iudeei sub autoritatea proconsulului Siriei între 63 şi 40 î.e.n.

' Membru al colegiului care conducea treburile publice în oraşele greceşti antice. în Atena erau cincizeci de senatori aleşi anual: câte cinci din totalul de zece triburi, care prezidau prin rotaţie Sfatul celor cinci sute..Şedinţele începeau printr-o ceremonie de purificare (lustrajie), urmată de rugăciuni. Pritanie se numea intervalul de 35 sau 36 de zile în care senatorul îşi exercita singur funcţia în numele propriului său trib.

conducătorilor decretul atenienilor, întocmit sub arhontele[5] Agathocles pe data de 11 Munychion[6], în cea de-a unsprezecea zi a pritaniei, la şedinţa care s-a ţinut în teatru, secretar fiind Eucles, fiul lui Menandru din Alimusia. Dintre proedri', poporul a împuternicit pentru desfăşurarea scrutinului pe Dorotheos din Ercheia şi pe colegii lui. Apoi Dionysios, fiul lui Dionysios, a înfăţişat cum Hyrcanos, fiul lui Alexandru, Marele Preot şi etnarhul iudeilor, şi-a arătat mereu bunăvoinţa faţă de poporul său şi de fiecare cetăţean în parte, dându-şi toată strădania în această privinţă, ca oricare dintre atenienii veniţi la el fie ca soli, fie pentru interese personale, să fie primit cu ospitalitate şi s-a îngrijit ca aceştia să fie însoţiţi şi să se întoarcă acasă teferi. Precum s-a recunoscut mai înainte, aşa a reieşit şi acum: Theodoros, fiul lui Theodosios din Sunion, a vorbit poporului despre nobleţea acestui om şi dorinţa lui statornică de a ne ajuta atât cât îi stă la îndemână. S-a hotărât aşadar ca, drept cuvenită cinstire, să i se acorde acestui bărbat o coroană de aur şi să se pună statuia lui de bronz în Templul Poporului şi al Graţiilor. Decernarea coroanei de aur să fie anunţată prin glasul crainicului în teatru, cu prilejul Serbărilor Dionysiace, la punerea în scenă a unei noi tragedii, aşijderea la Panatenee, la celebrarea Eleusiniilor şi la întrecerile atletice. Comandanţii de oşti.trebuie să aibă grijă ca, atâta vreme cât acesta va continua să-şi arate bunăvoinţa faţă de noi, să vădească la rândul lor toate semnele de cinstire şi preţuire de care sunt în stare pentru râvna şi generozitatea lui, spre a dovedi astfel că neamul nostru ştie să-i recunoască pe oamenii de merit, făcându-i şi pe alţii să fie îndatoritori, aşa cum se cuvine, şi, stimulaţi de această preţuire, să se slujească de pilda noastră. în afară de asta, din rândul tuturor atenienilor să fie aleşi nişte soli însărcinaţi să-i înmâneze acest decret, spre a-1 îndemna prin distincţiile acordate ca şi de-acum încolo să-şi păstreze meritele faţă de cetatea noastră." Socot că am vorbit destul despre cinstirile pe care le-au adus lui Hyrcanos romanii şi poporul atenian.

' înaltul magistrat care conducea republica, ales câte unul din cele zece triburi ateniene, având fiecare atribuţii religioase, militare, juridice ş.a.m.d.

* Cea .de-a zecea lună a calendarului atenian antic! corespunzătoare' lunii aprilie din calendarul romanic.

[7] Preşedinţii aleşi la fiecare adunare din celelalte nouă triburi care nu deţineau pritania în perioada aceea.

CAPITOLUL IX

1. Punând astfel în ordine treburile Siriei, Caesar a părăsit-o pe calea mării. După ce 1-a însoţit pe Caesar în afara Siriei, Antipater s-a întors în Siria, unde a refăcut numaidecât zidurile ruinate de Pompeius şi, cutreierând ţara, a potolit răzmeriţa care o bântuia, fie prin ameninţări, fie cu vorbă bună. Dacă rămâneau alături de Hyrcanos, aveau parte de fericire şi se bucurau de bunurile lor, ducând un trai scutit de necazuri; dacă, dimpotrivă, îşi legau

speranța de tulburări, spre a trage foloase de pe urma lor, vor avea în el un stăpân aspru în Ioc de guvernator, în Hyrcanos un tiran în loc de rege iar în romani şi în Caesar nişte duşmani înverşunați, neîngăduind răsturnarea unui cârmuitor înscăunat de ei. Prin asemenea vorbe, Antipater a reuşit cu uşurință să potolească lucrurile din țară.
2. Când a văzut că Hyrcanos era molâu şi leneş, el şi-a numit fiul lui cel mai mare, Phasael, conducătorul Hierosolymei şi al împrejurimilor sale, iar lui Herodes, care venea la rând după el, i-a încredințat Galileea, deşi era foarte tânăr, căci abia împlinise douăzeci şi cinci de ani. Totuşi, acesta n-a arătat slăbiciunile vârstei şi, fiindcă era un tânăr cu suflet mare, a găsit repede un prilej de a-şi dovedi virtutea. Când s-a întâlnit întâmplător cu şeful de bandă Ezechias[1], care, cu o numeroasă ceată de tâlhari, devasta ținuturile din vecinătatea Siriei, 1-a capturat, executându-1 împreună cu mulți dintre complicii săi. Pentru această ispravă, sirienilor le-a devenit nespus de drag: căci el le-a curățat ținutul pe care şi-1 doreau scăpat de tâlhari. De aceea, în sate şi în oraşe, el era proslăvit ca aducător al păcii, care i-a făcut să se bucure de avuțiile lor. în felul acesta, a fost remarcat chiar şi de Sextus Caesar, care era o rudă a marelui Caesar şi guvernatorul Siriei[2]. Această faptă a lui Herodes a trezit în Phasael dorința de a se lua la

[1] Unii autori moderni văd în asa-zisa căpetenie de tâlhari un patriot stăpânit de zel religios, care lupta pentru îndepărtarea dominației străine. De aceea Herodes va fi tras la răspundere de concetățenii lui pentru uciderea lui Ezechias şi a acoliților săi.
[!] Sextus Iulius Caesar, nepotul unchiului după tată al lui Gaius Iulius Caesar, a fost succesorul lui Metellus Scipio între 49-48 î.e.n.

212

întrecere cu fratele său şi celebritatea lui 1-a stimulat într-atât încât a vrut ca propria-i faimă să nu rămână mai prejos şi şi-a atras deplina prietenie a locuitorilor Hierosolymei, el fiind stăpânul unic al oraşului, fără să recurgă însă nici la mijloace necinstite, nici să abuzeze de putere în dauna cuiva. Aceste împrejurări favorabile au făcut ca Antipater să fie stimat la fel ca un rege şi să i se atribuie cinstiri cuvenite doar unui cârmuitor. Totuşi, aceste strălucitoare succese nu i-au ştirbit cu nimic, aşa cum se întâmplă îndeobşte în cazuri asemănătoare, supunerea şi fidelitatea sa față de Hyrcanos.
3. Dar când au observat cât de mult crescuse autoritatea lui Antipater şi a fiilor săi, fie prin favoarea poporului, fie datorită lui Hyrcanos şi veniturilor Iudeei, fruntaşii iudeilor s-au dezlănțuit împotriva lui. Antipater avea de fapt bune legături de prietenie cu autocrații Romei şi s-a oferit să le trimită banii lui Hyrcanos, dar şi-a asumat el însuşi meritul acestui dar: 1-a trimis aşadar în numele său şi nu al lui Hyrcanos. La aflarea isprăvii lui, Hyrcanos nu s-a supărat deloc, ci mai degrabă s-a înveselit. Fruntaşii iudeilor s-au temut de îndată ce au văzut cât de impulsiv, îndrăzneț şi avid de putere era Herodes şi s-au dus în sfârşit la Hyrcanos, acuzându-1 fățiş pe Antipater prin următoarele cuvinte: „Câtă vreme vei mai privi nepăsător la cele ce se întâmplă în țară? Oare nu vezi că Antipater şi odraslele lui ți-au acaparat întreaga putere, iar tu ai rămas rege doar cu numele? Nu trebuie să-ți scape faptul că nici tu nu eşti în afară de orice primejdie, câtă vreme nu te sinchiseşti de tine şi de domnia ta. Căci Antipater şi fiii lui nu sunt acum aşa-zişii guvernatori ai țării tale, precum îți închipui probabil, ci ei vor deveni pe față adevărații regi. Oare Herodes, fiul lui, nu a ucis-pe Ezechias şi pe tovarăşii săi, fără să țină seama de legea noastră, care nu îngăduie execuția unui răufăcător, dacă el n-a fost condamnat la moarte printr-o sentință a Sinedriului? Totuşi, a cutezat să facă aceasta, fără să aibă încuviințarea ta!"
4. Ascultarea acuzațiilor 1-a convins pe Hyrcanos; mânia lui a fost ațâțată şi de mamele celor executați de Herodes. Căci în fiecare zi ele îi rugau în templu, deopotrivă, pe rege şi poporul, să-1 cheme pe Herodes în fața Sinedriului, ca să dea socoteală pentru faptele sale. înduplecat de acestea, Hyrcanos 1-a chemat pe Herodes, să se apere de acuzațiile care i se

213

aduceau. Şi Herodes s-a dus acolo aşa cum 1-a sfătuit părintele său, adică nu ca un om de rând, ci însoțit de o escortă şi gărzi de corp. După ce şi-a pus la cale treburile în Galileea, aşa cum se cuvenea înaintea judecății, şi-a luat atâția însoțitori câți să-i ajungă pe drum, ca nu cumva să-1 sperie pe Hyrcanos, dacă aducea cu sine trupe prea numeroase, nici să se înfățişeze la judecată descoperit şi fără apărare. Sextus, guvernatorul Siriei, 1-a îndemnat printr-o scrisoare pe Hyrcanos să-1 scape pe Herodes de proces, aducându-i amenințări dacă nu se supunea. Sosirea scrisorii lui Sextus a fost de bun augur, fiindcă Hyrcanos dorea oricum să-1 absolve de pedeapsa Sinedriului pe Herodes, pe care îl îndrăgea ca pe fiul lui. După ce Herodes s-a prezentat în fața Sinedriului însoțit de escortă, toți au amuțit şi n-a cutezat să-1 învinuiască nici unul dintre cei ce susținuseră mai înainte acuzațiile sus şi tare. în jur domnea o tăcere adâncă şi nimeni nu ştia ce-i de făcut. în această situație stânjenitoare, s-a ridicat un anume Sameas, om drept şi străin de frică, şi a rostit următoarele vorbe: „Dragi judecători şi tu, regele meu, nu mi-a mai fost dat să cunosc un asemenea om, şi cred că nici voi nu vă puteți aminti de vreunul, care să se fi înfățişat astfel la proces, chemat de voi să-şi apere cauza! Toți cei ce s-au prezentat până acum înaintea înaltului Sinedriu la judecată au fost umili şi avut o ținută sfioasă, căutând să ne inspire milă prin părul răvăşit şi veşmintele lor negre. în schimb, acest drăgălaş Herodes, învinuit de omor şi chemat pentru o acuzație nespus de gravă, stă în fața noastră cu straie de purpură, pletele pieptănate cu grijă şi înconjurat de oameni bine înarmați ca să ne ucidă în cazul când îl condamnăm în numele legii, scăpând teafăr prin încălcarea dreptății. Lui Herodes nu-i aduc însă nici o mustrare fiindcă pune siguranța personală mult mai presus de respectul față de lege, ci mai degrabă vouă şi regelui vă reproşez faptul că i-ați îngăduit să-şi facă de cap. Gândiți-vă că mare este Dumnezeu şi că acela pe care vreți să-1 sloboziți de dragul lui Hyrcanos vă va

pedepsi într-o zi împreună cu regele însuşi!" Şi el nu s-a înşelat deloc în prezicerile sale. Căci atunci când a ajuns rege, Herodes i-a ucis pe toţi cei ce au făcut parte din Sinedriu, ba chiar şi pe Hyrcanos, cu excepţia lui Sameas. Pe acesta 1-a cinstit atât de mult pentru spiritul său de dreptate şi fiindcă mai târziu, când Herodes a asediat oraşul împreună cu
214
Sosius, a sfătuit poporul să-1 primească, spunând că nu putea să-I alunge pentru vechile lui păcate.
5. Cum şi-a dat seamă că membrii Sinedriului aveau de gând să-1 condamne la moarte pe Herodes, Hyrcanos a amânat judecata pentru a doua zi şi 1-a sfătuit în taină pe acuzat să părăsească oraşul, căci doar aşa putea să scape de pericol. Acesta a plecat aşadar la Damasc, chipurile, ca să fugă de rege. De îndată ce a ajuns la Sextus Caesar şi s-a simţit la adăpost de primejdii, şi-a dat în vileag intenţia de-a nu se mai prezenta la judecată dacă Sinedriul îl va chema din nou. Cei ce făceau parte din Sinedriu s-au indignat atunci şi s-au străduit să-1 convingă că făcea toate acestea în defavoarea lui. Nu scăpa din vedere avertismentul lor, dar nu se dumirea ce trebuie să facă, din laşitate şi nechibzuinţă. După ce Sextus 1-a numit pe Herodes guvernatorul Coelesiriei (funcţie pe care şi-o plătise cu banii lui), Hyrcanos s-a temut că Herodes îi va declara război. Temerea lui s-a adeverit ceva mai târziu. Herodes a pornit într-adevăr cu oastea împotriva lui, mâniat că fusese dat în judecată, fiind chemat să vină în faţa Sinedriului. Dar propriu-i tată Antipater şi fratele său l-au împiedicat să se năpustească asupra locuitorilor Hierosolymei, s-au pus de-a curmezişul şi i-au domolit elanul, implorându-1 să nu dezlănţuie atacul, ci să folosească doar ameninţările şi intimidarea împotriva regelui mulţumită căruia a ajuns să dobândească demnităţile sale. Chiar dacă 1-a jignit faptul că a fost chemat la judecată, trebuie să ţină minte că a fost eliberat şi să se arate îndatorat, în loc să recurgă la măsuri silnice, dovedindu-se nerecunoscător faţă de cel ce îi salvase viaţa. Se cuvine să-şi dea singur seama că Dumnezeu mânuieşte schimbătoarea cumpănă a războiului, aşa că deznodământul expediţiei sale este nesigur şi nu poate să-şi pună toată speranţa în izbânda lui câtă vreme se războieşte cu propriul său rege şi tovarăş, care i-a adus nenumărate binefaceri, neîngăduind să i se întâmple nici un rău. Cât priveşte învinuirile aduse persoanei sale, Hyrcanos a dat de bănuit nu atât prin sine însuşi, cât mai ales prin sfetnicii lui proşti, care l-au făcut să se poarte cu el cu mai mare asprime. Aceste sfaturi l-au înduplecat pe Herodes, care a socotit că, pentru planurile sale de viitor, îşi demonstrase suficient puterea în faţa poporului. Aşa stăteau lucrurile în Iudeea.
215

CAPITOLUL X

1. După ce plutise între timp cu o corabie până la Roma, Caesar pregătea o expediţie în Africa, unde vroia să poarte război cu Scipio şi Cato[1]. Hyrcanos i-a trimis o solie prin care îl ruga să întărească vechiul tratat de prietenie şi alianţă. Mi s-a părut că se impune acum să înşir aici toate dovezile de cinstire aduse poporului nostru de către romani şi autocraţii lor, precum şi alianţele încheiate, ca să cunoască lumea întreagă că regii Asiei şi ai Europei ne-au preţuit, stimându-ne pentru bărbăţia şi credinţa noastră. întrucât sunt porniţi împotriva noastră, mulţi nu vor să creadă ceea ce au scris despre noi perşii şi macedonenii, sub pretextul că operele acestor istorici nu pot fi consultate pretutindeni, negăsindu-şi locul nici măcar în arhivele de stat, ci se păstrează numai la noi şi la câteva neamuri străine. Totuşi, mai presus de orice tăgadă sunt documentele romanilor (căci ele sunt păstrate în bibliotecile publice ale oraşului, ba chiar şi pe Capitoliu, gravate pe coloane de aramă; până şi Gaius Iulius Caesar a înălţat o coloană de aramă pentru iudeii din Alexandria ca să dezvăluie în scris că ei sunt cetăţeni alexandrini). Din aceste surse voi extrage dovezile mele. Voi reproduce decretele emise de Senat şi pe cele ale Gaius Iulius Caesar, privitoare la Hyrcanos şi la poporul nostru.
2. „CAIUS IULIUS CAESAR, IMPERATOR[2], MARE PONTIF[3] ŞI DICTATOR[4] A DOUA OARĂ salută pe magistraţii sidonieni, Senatul şi poporul. Dacă sunteţi sănătoşi,

[1] Marcus Porcius Cato Uticensis (95-46 î.e.n.), om politic şi orator roman, sufletul rezistenţei senatoriale împotriva cuceritorului Galliei, a devenit guvernator al Africii (47-46 î.e.n.). Caesar a debarcat în Africa de Nord şi a învins puternica armată a pompeienilor în bătălia de la Thapsus (6 aprilie 46 î.e.n).
[1] în elină „autocrator" şi în latină „imperator" - titlu onorific, dat de către armată unui general victorios, care după moartea lui Caesar a căpătat sensul de „împărat".
ʼ Pontifex Maximus - şeful colegiului pontificilor, preoţi însărcinaţi cu supravegherea cultului religios public şi privat.
' Magistrat suprem care deţinea întreaga putere a statului, ales de Senat pe timp de şase luni spre a face faţă unor împrejurări excepţionale, prin care trecea republica romană.
216

mă bucur nespus. Eu şi oştirea mea ne simţim bine. Vă trimit alăturat într-un exemplar scris pe o tablă decretul privitor la Hyrcanos, fiul lui Alexandru, Mare Preot şi etnarh al iudeilor, ca să-1 depuneţi în arhiva publică. Vreau ca el să fie gravat pe table de aramă în limba greacă şi latină. Iată conţinutul lui: Iulius Caesar, dictator a doua oară şi Mare Pontif, după consultarea sfetnicilor mei, am decretat cele ce urmează. Deoarece iudeul Hyrcanos, fiul lui Alexandru, şi acum şi mai înainte, atât în timp de pace cât şi în timp de război, şi-a demonstrat credinţa şi râvna faţă de ţelurile noastre, lucru recunoscut de mulţi alţi dictatori, ba chiar de curând, cu prilejul războiului alexandrin, ne-a venit în ajutor cu o mie cinci sute de oşteni, care au întrecut în vitejie pe toţi cei ce mi-au fost trimişi de Mithridates, ca atare, decid ca Hyrcanos, fiul lui Alexandru, precum şi copiii lui, să fie

etnarhi ai Iudeei şi să deţină pentru totdeauna pontificatul după datina lor străbună, iar el şi feciorii lui să ne fie aliaţi, urmând să se numere printre prietenii noştri de nădejde. Ordon ca avuţiile care revin Marilor Preoţi prin lege sau au fost dobândite prin donaţii să rămână în posesia lui şi a fiilor săi. Dacă izbucneşte vreo ceartă între iudei, privitoare la rânduielile lor, el însuşi să fie judecătorul care dă verdictul. Nu îngădui nimănui să ierneze la ei sau să le ceară bani."

3. „CONSULUL CAIUS CAESAR emite ordine, concesii şi decrete cu următoarele prevederi. Fiii lui Hyrcanos să fie cârmuitorii neamului iudeilor şi să aibă parte de ţinuturile care le revin lor, iar Marele Preot şi etnarhul iudeilor să-i abată de la săvârşirea nedreptăţilor. La Hyrcanos, fiul lui Alexandru, Marele Preot al iudeilor, să fie trimişi soli care să încheie tratatul de prietenie şi alianţă; conţinutul-Iui să fie săpat pe table
. de aramă, expuse şi pe Capitoliu, şi în templele din Sidon, Tyr şi Ascalon, cu caractere latine şi greceşti. Să se aibă în vedere ca documentul acesta să ajungă Ia toţi cvestorii şi pretorii fiecărui oraş, precum şi la prietenii noştri, pentru ca ei să ne primească solii cu ospitalitate şi mandatul lor să răzbată pretutindeni."

4. „CAIUS CAESAR, IMPERATOR, DICTATOR ŞI CONSUL, călăuzit de cinste, virtute şi bunăvoinţă, ordonă spre fericirea şi norocul Senatului şi poporului roman ca Hyrcanos, fiul lui Alexandru şi, alături de el, propriii lui fii, să fie Marii

Preoţi şi sacerdoţii locuitorilor din Hierosolyma şi ai întregului popor, având aceleaşi drepturi şi datini ca şi preoţii străbunilor lor."

5. „CAIUS CAESAR, CONSUL A CINCEA OARĂ, decretează să li se îngăduie iudeilor să locuiască în oraşul Hierosolyma şi să-1 întărească şi lui Hyrcanos, fiul lui Alexandru, Marele Preot şi etnarhul iudeilor, să cârmuiască după bunul lui plac; de asemenea, să li se scadă iudeilor, la fiecare doi ani, câte un cor din dijma lor pentru venituri, fără să se mai perceapă de la ei în viitor biruri sau să se încaseze impozite."

6. „CAIUS CAESAR, IMPERATOR A DOUA OARĂ, a hotărât: I. întreaga ţară, în afară de Ioppe, să plătească tribut locuitorilor oraşului Hierosolyma, în fiecare an, cu excepţia celui de-al şaptelea, denumit Sabatic, când datina cere să nu se culeagă fructe şi nici să se facă însămânţări. II. Aşijderea Sidonul trebuie să le dea, din doi în doi ani, drept bir, o pătrime din recoltele sale; pe lângă asta, el va plăti lui Hyrcanos şi fiilor săi zeciuiala pe care au încasat-o şi strămoşii lor. III. Nici un înalt funcţionar, general sau ambasador nu are voie să recruteze trupe auxiliare în interiorul hotarelor Iudeei; nici oştenilor nu li se permite să ceară bani pentru iernare sau în alte scopuri de la localnici, aceştia fiind scutiţi de orice jecmănire. IV. Cele ce le vor agonisi, cumpăra sau moşteni în viitor, să le păstreze de-a pururi. V. Cetatea Ioppe, care a fost a iudeilor din capul locului, de când au făcut alianţă cu romanii, să rămână a lor, precum odinioară. în numele oraşului stăpânit de ei, Hyrcanos, fiul lui Alexandru, şi feciorii săi să primească drept bir de la proprietarii ogoarelor pentru cerealele recoltate în împrejurimi şi trimise anual prin portul lor la Sidon câte şase sute douăzeci de mii şi şaptezeci şi cinci de bănicioare, cu excepţia celui de-al şaptelea an, denumit Sabatic, când nu se fac arături şi nu se culeg fructele din pomi. VI. Cât priveşte satele din Câmpia mare, care sunt ale lui Hyrcanos şi ale strămoşilor săi, Senatul hotărăşte ca ele să revină lui Hyrcanos şi iudeilor, me'nţinându-se drepturile pe care le-au avut mai înainte. Rămân neatinse chiar şi drepturile pe care le deţin mai de mult iudeii, pe de o parte, Marii Preoţi şi sacerdoţii, pe de altă parte, precum şi binefacerile care le-au fost atribuite de către poporul roman şi

de Senat. De aceleaşi drepturi se bucură şi locuitorii din Lydda. VII. Localităţile, ţinuturile şi cătunele care au aparţinut regilor Siriei şi Feniciei, ca aliaţi ai poporului roman, obţinute prin donaţie pentru uzufructul lor, sunt trecute de Senat în posesia etnarhului Hyrcanos şi a iudeilor. VIII. Aşijderea Hyrcanos, fiii săi şi solii trimişi de ei au dreptul să asiste alături de senatori la jocurile de gladiatori şi luptele cu animale sălbatice, iar atunci când au cerut voie de la dictator sau de la comandantul cavaleriei să ia cuvântul, ei sunt aduşi la Senat, urmând să primească în decurs de zece zile răspuns la cererile lor printr-o hotărâre senatorială."

7. „CAIUS CAESAR, IMPERATOR A PATRA OARĂ, CONSUL A CINCEA OARĂ ŞI DICTATOR PE VIAŢĂ, a făcut următoarele declaraţii despre drepturile lui Hyrcanos, fiul lui Alexandru, şi ale feciorilor săi. întrucât comandanţii care au fost înaintea mea au adus atât în provincie cât şi în faţa Senatului şi a poporului mărturii favorabile despre Hyrcanos, Marele Preot al iudeilor, şi despre iudeii înşişi, iar poporul şi Senatul le-au adus mulţumiri, se cuvine să ţinem minte şi să ne străduim, la rândul nostru, ca Senatul şi poporul să-şi arate cuvenita recunoştinţă faţă de Hyrcanos, de poporul iudeu şi de fiii lui Hyrcanos pentru bunăvoinţa şi binefacerile pe care ni le-au adus."

8. „CAIUS CAESAR, PRETOR ŞI CONSUL AL ROMANILOR, transmite salutări magistraţilor, Senatului şi poporului din Păros. Au venit la mine iudeii din Delos şi câţiva iudei care locuiesc împreună cu voi şi, în prezenţa solilor voştri, s-au plâns că printr-un decret îi împiedicaţi să trăiască după datinile lor strămoşeşti şi religioase. Nu-mi plac deloc asemenea decrete îndreptate împotriva prietenilor şi aliaţilor noştri, cărora le interziceţi să-şi ducă traiul potrivit tradiţiilor proprii şi să dea bani pentru ospeţe comune şi slujbe divine, mai ales că nici la Roma nu sunt opriţi să facă aceste lucruri. Căci Caesar, pretorul şrconsulul nostru, când a dat ordinul prin care au fost suprimate la Roma întrunirile publice, n-a interzis totodată şi strângerea banilor şi desfăşurarea ospeţelor. Aşa şi eu, interzicând celelalte soiuri de întruniri, le admit doar pe cele ale iudeilor, care

se adună după obiceiurile şi orânduirile strămoşeşti, rămânând credincioşi acestora. Ar fi frumos din

partea voastră ca, de vreme ce ați dat un decret îndreptat împotriva prietenilor şi aliaților noştri, să-1 abrogați, ținând seama de meritele şi fidelitatea lor față de noi."

9. După moartea lui Gaius Caesar, consulii Marcus Antonius şi Publius Dolabella au convocat Senatul şi, introducând pe solii lui Hyrcanos, au primit oferta lor de colaborare şi au încheiat cu ei un tratat de prietenie. Senatul a hotărât aşadar să primească toate cererile pe care le-au adus solii în fața lui. Reproduc aici decretul, pentru ca cititorii acestei istorii să-1 aibă la îndemână, spre adeverirea spuselor mele. Iată ce cuprins are el.

10. „Hotărârea Senatului, extrasă din arhiva de table a cvestorilor publici, sub cvestorii urbani Quintus Rutilius şi C-aius Cornelius, la începutul tablei a doua. întocmită pe data de 11 aprilie în Templul Concordiei, la scrierea ei au fost de față Lucius Calpurnius Piso din tribul Menenia, Servius Papinius Potitus din tribul Lemonia, Gaius Canius Rebilius din tribul Tarentina, Publius Tidetius şi Lucius Apulinus, fiul lui Lucius din tribul Sergia, Flavius, fiul lui Lucius din tribul Lemonia, Publius Platius, fiul lui Publius din tribul Papiria, Marcus Acilius, fiul lui Marcus din tribul Maecia, Lucius Erucius, fiul lui Lucius din tribul Stellatina, Marcus Quintius Plancillus din tribul Pollia şi Publius Serius, propunerea fiind făcută. de consulii Publius Dolabella şi Marcus Antonius. Această Hotărâre a Senatului conține decretul în favoarea iudeilor, dat de Gaius Caesar, care n-a avut grijă să-1 predea atunci la arhivă, aşa cum au făcut acum Publius Dolabella şi Marcus Antonius, care l-au gravat pe table de aramă şi l-au predat cvestorilor urbani, să depună textul la arhivă, pe table în dublu exemplar. Actul a fost întocmit la data de 9 februarie, în Templul Concordiei. Au asistat, ca soli ai Marelui Preot Hyrcanos: Lysimachos, fiul lui Pausanias, Alexandru, fiul lui Theodoros, Patroclos, fiul lui Chaerea şi Ionathas, fiul lui Onias."

11. Hyrcanos a trimis pe unul din solii aceştia la Dolabella, care cârmuia atunci Asia, şi 1-a rugat să-i scutească de serviciul militar pe iudei, spre a le îngădui respectarea obiceiurilor strămoşeşti, lăsându-i să-şi ducă viața potrivit acestora. Cum a primit epistola lui Hyrcanos, fără să mai stea în cumpănă, Dolabella a trimis o scrisoare privitoare la iudei tuturor

.
asiaticilor, mai întâi locuitorilor din Efes, care ocupau primul loc în Asia. Ea conține următorul decret:

12. „DOLABELLA, IMPERATOR, în prima zi din Lenaion[5], sub pritanul Artemon, transmite salutări Senatului efesienilor, magistraților şi poporului. Alexandru, fiul lui Theodoros, solul lui Hyrcanos, fiul lui Alexandru, Marele Preot şi etnarh al iudeilor, m-a înştiințat că nu pot să devină oşteni concetățenii săi fiindcă ei n-au voie să mânuiască armele, nici să călătorească în ziua de Sabat şi nici să-şi procure bucatele strămoşeşti cu care au obiceiul să se hrănească. Ca atare, aidoma comandanților care au fost înaintea mea, eu le dau scutirea de serviciul militar şi le permit să respecte datinile străbune, când ei se întrunesc după tradiția lor să îndeplinească slujbele divine, în vederea purificării lor şi a aducerii jertfelor şi vă ordon să aveți grijă ca această scrisoare să circule de la un oraş la altul."

13. Aceasta a fost favoarea făcută de Dolabella poporului nostru, atunci când Hyrcanos şi-a trimis solul la el. Mai sunt şi alte pilde: „Consulul Lucius Lentulus a spus: Pe iudeii care au cetățenie romană şi trăiesc în Efes după ritul iudaic i-am scutit de serviciul militar din motive religioase în ziua de 20 septembrie, în timp ce consuli erau Lucius Lentulus şi Gaius Marcellus. Au fost de față solii Titus Appius Balgus, fiul lui Titus, Titus Tongius, fiul lui Titus din tribul Cmstumina, Quintus Raesius, fiul lui Quintus, Titus Pompeiiis Longinus, fiul lui Titus, tribunul militar Gaius Servilius Bracchus, fiul lui Gaius din tribul Tarentina, Publius Clusius Gallus, fiul lui Publius din tribul Veturia, precum şi Gaius Sentius, fiul Iui Gaius Sentius din tribul Sabatina." „Titus Appius Bulbus, fiul lui Titus, sol şi propretor, transmite salutări magistraților efesieni, Senatului şi poporului. La intervenția mea, consulul Lucius Lentulus i-a scos din rândul oştenilor pe iudeii din Asia. Apoi am cerut acelaşi lucru propretorului Fannius şi procvestorului Lucius Antonius şi l-am obținut, rămânând ca voi să aveți grijă să nu-i supărați în această privință."

14. DECRETUL DELIENILOR. „Hotărâre luată de pretori în ziua de 20 a lunii Thargelion', arhonte fiind Boeotos.

'*A* doua lună a iernii pentru grecii din Asia. care îşi trăgea numele de la teascurile închinate celebrării lui Bacchus, zeul vinului. Leneenele erau sărbătorite de atenieni în luna Gamelion (ianuarie) cu procesiuni dionysiace care se îndreptau spre templul Lenaion, situat la sud de Acropole.

' Denumirea lunii mai din calendarul atic.

1

Solul Marcus Piso, sosit în oraşul nostru să conducă recrutarea, ne-a chemat pe noi şi pe mulți alții şi ne-a poruncit că, dacă avem iudei care au cetățenie romană, să nu-i necăjim deloc cu înrolările, deoarece consulul Cornelius Lentulus i-a scutit pe iudei de serviciul militar din motive religioase. De aceea trebuie aşadar să vă

supuneți pretorului." Un decret cu acelaşi conținut, privitor la iudei, au emis şi locuitorii oraşului Sardes.
15. „CAIUS FANNIUS, FIUL LUI CAIUS, IMPERATOR ŞI CONSUL, salută pe magistrații din insula Cos. Țin să vă înştiințez că au venit la mine nişte soli ai iudeilor şi m-au rugat să primesc decretul întocmit de Senat pentru ei. Aceste decizii vă privesc şi pe voi, deopotrivă. Vreau ca, potrivit Hotărârii Senatului, să-i primiți pe aceşti soli şi să aveți grijă ca ei să treacă nestingheriți prin meleagurile voastre, întorcându-se teferi în patria lor."
16. „CONSULUL LUCIUS LENTULUS declară: pe iudeii cu cetățenie romană, despre care ştiu că trăiesc în oraşul Efes, respectând sfintele slujbe şi riturile iudaice, îi scutesc de serviciul militar, din motive religioase. Aceasta s-a înfăptuit la data de 19 septembrie."
17. „LUCIUS ANTONIUS, FIUL LUI MARCUS, PRO-CVESTOR ŞI PROPRETOR, transmite salutări magistraților, Senatului şi poporului sardienilor. întrucât iudeii care au primit cetățenie romană s-au înfățişat la mine şi mi-au explicat că ei au de multă vreme întrunirile şi legile lor străbune, precum şi un loc anume, unde îşi încheie afacerile şi judecă disputele dintre ei. Cerându-mi voie să facă la fel de-acum încolo, am hotărât să le permit acest lucru."
18. „MARCUS PUBLIUS, FIUL LUI SPURIUS, MARCUS, FIUL LUI MARCUS ŞI PUBLIUS, FIUL LUI LUCIUS declară: când ne-am dus la proconsulul Lentulus şi i-am transmis faptul că Dositheus, fiul lui Cleopatrides, a încercat să scutească de serviciul militar pe iudeii care obişnuiesc să celebreze sărbătorile iudaice, acesta i-a îndeplinit dorința la data de 19 septembrie."
19. „CONSULII LUCIUS LENTULUS, FIUL LUI QUINTILIUS, ŞI CAIUS MARCELUS au condus dezbaterile. Au fost de față: solul Titus Appius Balbus, fiul lui Titus din tribul Horatia, Titus Tongius din tribul Crustumina, Quintus

Raesius, fiul lui Quintus, Titus Pompeius, fiul lui Titus, Cornelius Longinus, tribunul militar Caius Servilius Bracchus, fiul lui Gaius din tribul Terentia, Publius Clusius Callus, fiul lui Publius din tribul Veturia, tribunul militar Caius Teutius, fiul lui Caius din tribul Aemilia, Sextus Atilius Serranus, fiul lui Sextus din tribul Aesquilina, Caius Pompeius, fiul lui Caius din tribul Sabatina, Titus Appius Menander, fiul lui Titus, Publius Servilius Strabo, fiul lui Publius, Lucius Paccius Capito, fiul lui Lucius din tribul Collina, Aulus Furius Tertius, fiul lui Aulus şi Appius Menas. în prezența acestor bărbați, Lentulus a enunțat următorul decret: iudeii cu cetățenie romană care trăiesc în Efes după ritul iudaic sunt scutiți de serviciul militar din motive religioase."
20. „ARHONȚII DIN LAODICEA[7] SALUTĂ PE CONSULUL CAIUS RABIRJUS, FIUL LUI CAIUS. Sopater, trimisul Marelui Preot Hyrcanos, ne-a înmânat o scrisoare a ta, vestindu-ne că nişte soli veniți din partea Marelui Preot Hyrcanos au adus un înscris privitor la poporul său, care prevede că iudeii au voie să-şi celebreze zilele de Sabat şi ceremoniile statornicite de legile lor străbune, astfel că nimeni nu are dreptul să-i împiedice, fiindcă ei ne sunt prieteni şi aliați şi nici unul din provincia noastră nu trebuie să-i stânjenească, de vreme ce ai dat poruncă să se supună ordinelor tale trallianilor* care s-au declarat pe față ostili acestor ordine contrare dorinței lor. Ca atare, ei te-au rugat să ne scrii şi nouă despre măsurile privitoare la iudei. Iar noi, gata oricând să ne supunem ordinelor tale, am primit scrisoarea ta şi am depus-o în arhiva noastră publică de documente. Cât priveşte celelalte porunci pe care ni le-ai dat, ne vom da străduința să nu te supărăm deloc."
21. „PUBLIUS SERVILIUS GALBA, FIUL LUI PUBLIUS, PROCONSUL, transmite salutul său magistraților milesieni, Senatului şi poporului. Concetățeanul vostru Prytanis, fiul lui Hermas, a venit la mine în oraşului Tralles, unde aveam o întrunire, şi mi-a dezvăluit că voi nu-i tratați pe iudei conform dorinței noastre, ci îi împiedicați să-şi

L

[7] Numele mai multor oraşe antice din Mesopotamia, Siria şi Frigia. Aici este vorba de cel situat pe coasta vestică a Siriei, la sud de muntele Casios. * Locuitorii oraşului Tralles din Lidia, menționat în documentul următor.

sărbătorească zilele de Sabat, să-şi îndeplinească tradiționalele jertfe şi să trăiască după propriile lor datini, el însuşi fiind cel ce a alcătuit decretul pe căi legale. Vreau să vă comunic că, după ce am dat ascultare ambelor părți, am hotărât: iudeii nu trebuie să fie împiedicați să trăiască după obiceiurile lor."
22. DECRETUL LOCUITORILOR PERGAMULUI. „Hotărârea pretorilor, luată sub pritanul Cratippos în prima zi a lunii Daisios[9]. Romanii, după pilda dată de strămoşii lor, au înfruntat piept primejdiile pentru a asigura securitatea comună a tuturor oamenilor, străduindu-se pe întrecute să chezăşuiască bunăstarea şi pacea deplină a

aliaților şi prietenilor lor. înfățişându-se aşadar solii trimişi de poporul iudeu şi de Marele Preot Hyrcanos, aleşii şi nobilii bărbați Straton, fiul lui Theodotos, Apollonios, fiul lui Alexandru, Aeneas, fiul lui Antipater, Aristobul, fiul lui Amyntas, şi Sosipater, fiul lui Phillipos, Senatul, după ce a ascultat expunerea fiecăruia în parte, a hotărât, potrivit spuselor lor, să-i scrie regelui Antioh, fiul Iui Antioh, că nu mai are voie să aducă nici o jignire iudeilor, aliații romanilor, şi trebuie să le restituie fortărețele, limanurile şi ținuturile pe care le-a luat de la ei. El să le îngăduie deopotrivă să-şi folosească porturile, fără ca nimeni să le ceară vamă pentru ceea ce exportă din ținuturile iudeilor sau din limanurile proprii, fie că-i rege, fie că-i supus, cu excepția lui Ptolemeu, regele alexandrinilor, deoarece este prietenul şi aliatul lor. Totodată, el trebuie să-şi retragă garnizoana din oraşul loppe, aşa cum ni s-a cerut. Senatorul nostru Lucius Pettius, bărbat ales şi nobil, a dat poruncă să ne ocupăm de îndeplinirea întocmai a celor hotărâte de Senat şi să avem grijă ca solii să ajungă în patria lor vii şi nevătămați. L-am introdus în Senat, la adunarea noastră, primind de la el scrisoarea şi hotărârea Senatului, apoi el ne-a spus cu multă râvnă ce virtuos şi mărinimos este Hyrcanos, care se preocupă ca atât întregul stat cât şi fiecare cetățean venit la dânsul să propăşească deopotrivă. Apoi am depus scrisoarea la arhiva noastră publică şi am decis ca, potrivit hotărârii Senatului, să-i ajutăm pe iudei, ca pe nişte aliați ai romanilor. în sfârşit, Theodoros, de la care primisem scrisoarea şi hotărârea Senatului, i-a rugat pe pretorii

' A cincea lună din calendarul macedonean antic (iunie).

noştri să-i trimită lui Hyrcanos o copie a decretului, precum şi solii care să cunoască zelul poporului nostru şi să-1 îndemne să-şi păstreze şi chiar să sporească prietenia, spre a oferi prilejuri pentru noi binefaceri care să atragă după ele cuvenitele dovezi de recunoştință, fără să dea uitării faptul că, încă de pe vremea lui Abraham, părintele tuturor evreilor, strămoşii noştri le-au fost prieteni, potrivit dovezilor găsite în arhivele noastre publice."

23. DECRETUL LOCUITORILOR DIN HALICARNAS. „în a ...-a zi a lunii Anthesterion[10], sub preotul Memnon, fiul lui Orestidas şi al lui Euronymos, prin adopțiune, norodul a luat următoarea hotărâre la propunerea lui Marcus Alexander. Deoarece noi ne-am dovedit totdeauna cu mult zel evlavia față de Dumnezeu şi de credință, slujindu-ne de pilda poporului roman şi a oamenilor merituoşi, precum şi de faptul că ei au îngăduit iudeilor, aliații şi prietenii lor, să-şi aducă nestânjeniți în oraş jerfele sfinte şi să-şi celebreze în adunări propriile sărbători, am decis şi noi să permitem tuturor iudeilor care vor, fie bărbați, fie femei, să-şi respecte Sabatul, îndeplinind sfintele slujbe după ritul iudaic şi înălțând rugi după datina străbună. Oricine îi va împiedica, magistrat sau simplu cetățean, să fie amendat de către oraş."

24. DECRETUL LOCUITORILOR SARDESULUI. „Senatul şi poporul, la propunerea pretorilor, au luat hotărârea de mai jos. întrucât cetățenii iudei care locuiesc în oraşul nostru s-au bucurat totdeauna de multe binefaceri din partea poporului, iar acum au adresat Senatului şi poporului rugămintea ca, în urma recunoaşterii de către Senat şi de norodul roman a libertății lor de-a se întruni şi de-a trăi după legile proprii, să nu li se mai pună piedici în aceste privințe, ci să li se repartizeze un loc unde să se poată întâlni cu soțiile şi copiii lor, înălțând rugile rămase din moşi-strămoşi şi închinând jertfe lui Dumnezeu. Senatul şi poporul au decis aşadar că ei au voie să se întrunească în anumite zile şi să înfăptuiască toate cele orânduite de legile lor şi în acelaşi timp să stabilească împreună cu pretorii locul potrivit pentru construirea locuințelor proprii, aşa cum vor crede ei de cuviință, indicând şi

"' Februarie, în vechiul calendar atic.

L

agoranomilor" oraşului alimentele necesare traiului lor zilnic, pe care trebuie să le procure aceştia."

25. DECRETUL LOCUITORILOR EFESULUI. „Sub pritanul Menophilos, în prima zi a lunii Artemisios[12], la propunerea eforilor, făcută prin vorbele lui Nicanor, fiul lui Euphemos, poporul a hotărât ceea ce urmează. După ce iudeii care locuiesc în oraşul nostru au adresat proconsulului Marcus Iulius Pompeius, fiul lui Brutus, rugămintea de a li se permite să respecte zilele de Sabat şi să facă toate cele orânduite de datinile lor străbune, dar să nu întâmpine nici o piedică, ei au primit încuviințarea pretorului; aşadar, Senatul şi poporul, ținând seama de faptul că romanii îngăduie acest lucru, au decis ca nimeni să nu mai interzică iudeilor să-şi celebreze Sabatul, fără să primească o amendă, ci fiecare să le permită înfăptuirea tuturor obiceiurilor după datinile proprii."

26. Mai există multe alte asemenea hotărâri ale Senatului şi Imperatorilor, luate în favoarea lui Hyrcanos şi a neamului nostru, precum şi decrete ale oraşelor şi răspunsuri ale pretorilor la scrisorile privitoare la privilegiile iudeilor. Prin conținutul lor, toate îl fac pe cititorul cinstit al acestei istorii să rămână ferm convins de afirmațiile noastre. întrucât am adus limpezi şi temeinice dovezi ale prieteniei noastre cu poporul roman, menționând de asemenea coloanele şi tablele de aramă care se găsesc pe Capitoliu, unde vor mai dăinui acolo multă vreme şi se află pretutindeni, am socotit de prisos şi de-a dreptul supărătoare folosirea altor probe, omise anume de mine. Nu-1 cred pe nimeni atât de răuvoitor încât să pună la îndoială prietenia noastră față de romani pe care am dat-o la iveală prin numeroasele noastre decrete, nici să-şi închipuie că în ceea ce am demonstrat nu am spus purul

adevăr. Iată ce am avut de zis despre prietenia şi alianţa încheiată de noi cu romanii.

" Funcţionarii care aveau în şubordinea lor poliţia pieţelor din Atena. Colegiile agoranomilor funcţionau şi în oraşele elenistice, Roma având însă edilii ei urbani.

[12] Luna mai, în calendarul siro-macedonean.

CAPITOLUL XI

1. în vremea aceea, Siria a fost bântuită de tulburări din următoarea pricină. Bassus Caecilius, unul dintre aderenţii lui Pompeius, i-a întins o cursă lui Sextus Caesar, 1-a ucis, acaparându-i oştirea, şi a pus mâna pe putere. Un crâncen război s-a dezlănţuit la Apamea, unde generalii lui Caesar au tăbărât asupra lui cu călăreţii şi pedestraşii lor. Chiar şi Antipater a trimis acestora ajutoare prin fiii săi, fiindcă şi-a amintit de binefacerile pe care i le adusese Caesar, socotind că era drept să ia parte la răzbunarea şi la pedepsirea ucigaşului acestuia. întrucât războiul se prelungea, a venit de la Roma Murcus, să-1 înlocuiască pe Sextus, şi între timp Cassius şi Brutus l-au asasinat pe Caesar în Senat, după ce acesta a avut o domnie de trei ani şi şase luni[1]. Am amintit acest lucru şi în altă parte.

2. Când moartea lui Caesar a dezlănţuit războiul şi toţi oamenii de seamă s-au răspândit încolo sau încoace, spre a strânge trupele împrăştiate, a sosit în Siria Cassius, ca să preia oastea staţionată la Apamea, ridicându-i asediul, şi a realizat reconcilierea dintre. Bassus şi Murcus. A cutreierat apoi oraşele, să adune arme şi oşteni şi să le impună biruri grele. A asuprit mai ales Iudeea, căreia i-a cerut un tribut de şapte sute de talanţi de argint. Asistând cu mare frică şi tulburare la cele ce se întâmplau, Antipater a repartizat strângerea banilor în parte ambilor săi fii, în parte lui Malichos, cam pornit împotriva lui, precum şi altora. întrucât a adus din Galileea cel dintâi suma care îi revenea lui, Herodes a devenit foarte bun prieten al lui Cassius. I s-a părut mai înţelept să-i atragă de partea lui pe romani prin acest serviciu, cucerindu-le bunăvoinţa pe spinarea altora. în celelalte oraşe, guvernatorii au fost zălogiţi împreună cu locuitorii şi Cassius a vândut ca robi patru cetăţi, printre care mai puternice erau Gophna şi Emmaus, ultimele două fiind Lydda şi Thamna. Cassius a mers cu supărarea lui atât de

' Intervalul dintre bătălia de la Farsala (9 august 48 î.e.n.), unde cezarienii i-au învins pe pompeienii republicani, şi până la suprimarea de către conjuraţi a dictatorului atotputernic Ia Roma (15 martie 44 î.e.n.)

departe, încât era gata să-i facă de petrecanie lui Malichos (pe care era foarte furios), dacă nu i-ar fi strunit pornirea Hyrcanos, trimiţându-i din partea lui prin Antipater o sută de talanţi.

3. De îndată ce Cassius a părăsit Iudeea, Malichos i-a şi întins curse lui Antipater, deoarece avea convingerea că, prin înlăturarea Iui, consolida puterea lui Hyrcanos. Acest plan nu i-a rămas ascuns lui Antipater, care s-a retras dincolo de Iordan, să-şi strângă o oaste alcătuită din arabi şi din localnici. Dar Malichos, plin de şiretenie, şi-a tăgăduit uneltirea şi, dezvinovăţindu-se prin jurăminte, a susţinut că nu putea să-i treacă prin minte un asemenea gând, câtă vreme Phasael asigura paza Hierosolymei, iar Herodes avea în seama lui toată oastea. Când a văzut că nu-şi poate duce la îndeplinire mişelia, s-a împăcat cu Antipater, înţelegându-se cu dânsul. Murcus, pretorul de atunci al Siriei, şi-a dat seama că el punea la cale o răscoală şi puţin a lipsit să-1 ucidă, dar a intervenit Antipater şi, prin rugăminţile sale, a reuşit să-i salveze viaţa.

4. Antipater nici nu bănuia măcar că astfel îl scăpase de la moarte pe propriul său ucigaş. Căci de îndată ce şi-au strâns laolaltă oastea, Cassius şi Murcus au pus-o în întregime sub comanda lui Herodes, pe care l-au făcut guvernatorul Coelesiriei şi i-au atribuit o flotă, precum şi trupe de călăreţi şi pedestraşi, făgăduindu-i să-1 numească regele Iudeei după încheierea războiului dus de ei împotriva lui Antonius şi a tânărului Caesar[2]. Tot mai înspăimântat de ascensiunea lui Antipater, Malichos a căutat să-1 înlăture din drumul său: cumpărându-1 cu bani pe paharnicul lui Hyrcanos, unde se ospătau amândoi, 1-a otrăvit pe Antipater, iar cu oştenii înzestraţi cu armament greu, pe care îi avea la îndemână, a pus stăpânire pe oraş. Când au aflat de mişeleasca moarte a părintelui lor, Herodes şi Phasael au fost profund îndureraţi, dar Malichos a negat fără înconjur orice amestec în urzirea acestei crime. Aşa a pierit Antipater, care se distinsese prin evlavia, spiritul de dreptate şi zelul cu care şi-a slujit patria. Dintre fiii săi, Herodes a hotărât să-şi răzbune tatăl numaidecât şi a pornit

′ Gaius Octavianus (Augustus), fiul adoptiv şi moştenitorul Iui Gaius lulius Caesar, care a constituit cel de-al doilea triumvirat. împreună cu Marcus Antonius şi Lepidus, declarând război împotriva lui Cassius şi Brutus, pentru pedepsirea asasinilor dictatorului.

cu oaste împotriva lui Malichos; în schimb fiul mai mare, Phasael, prefera să-şi înlăture duşmanul prin vicleşug, ca să nu provoace un război civil. El a acceptat dezvinovăţirea lui Malichos, a dat impresia că era convins de nevinovăţia lui în uciderea lui Antipater şi a împodobit mormântul părintelui său. Sosit între timp în Samaria, care era zdruncinată de o rebeliune, Herodes a restaurat ordinea în oraş, domolind certurile oamenilor.

5. Dar, după scurtă vreme, când Hierosolyma era în ajunul unei mari sărbători, el s-a îndreptat spre oraş cu oştenii lui şi Malichos, cuprins de frică, 1-a sfătuit pe Hyrcanos să nu-1 lase să intre. Şi Hyrcanos 1-a ascultat, invocând faptul că nu putea să admită în oraş marea mulţime a străinilor când localnicii se purificau[3]. Dar Herodes nu s-a sinchisit de solii lui şi a pătruns noaptea în oraş. Răzbit de frică, Malichos n-a renunţat la prefăcătoria lui, ci îl plângea pe Antipater, bocindu-1 în văzul lumii ca pe un prieten bun, în timp ce se îngrijea pe ascuns de paza lui personală. Herodes s-a ferit să-i dea de gol făţărnicia şi 1-a primit prieteneşte, ca să înlăture

orice bănuială.
6. între timp, Herodes i-a scris lui Cassius despre moartea părintelui său. Cunoscând îndeaproape firea mârşavă a lui Malichos, Cassius i-a scris la rândul lui să-şi răzbune tatăl şi a transmis în taină tribunilor săi din Tyr ordinul să-i dea cuvenitul ajutor lui Herodes atunci când va veni ceasul răfuielii. După ce a fost cucerită Laodicea de către Cassius şi toţi veneau la dânsul cu coroanele victoriei şi cu bani, Herodes a socotit că era momentul potrivit să se răzbune pe Malichos. Ajuns în Tyrul fenician, acesta a bănuit însă ceva şi a plănuit o faptă îndrăzneaţă: întrucât fiul său era ostatic la tyrieni, i-a venit gândul să pătrundă în oraş, să-1 răpească de acolo şi să-1 ducă repede în Iudeea, apoi, în timp ce Cassius era absorbit de războiul lui cu Antonius, să cheme poporul la revoltă, punând el însuşi mâna pe putere. Dar planul său a fost zădărnicit de pronia divină şi de şiretenia lui Herodes, care i-a ghicit intenţia şi a trimis un slujitor în oraş, chipurile, ca să pregătească cina (căci îi invitase pe toţi la un ospăţ); în realitate, misiunea lui

[1] La această sărbătoare (probabil Sucot sau Şavuot), după ceremoniile lustrale, locuitorilor Ierusalimului li se prescria evitarea oricărui contact cu oamenii de alt neam.

fiind să-i convingă pe tribuni să-1 întâmpine pe Malichos cu pumnalele lor. Aceştia au pornit îndată înaintea lui, l-au întâlnit aproape de oraş, pe malul mării, şi l-au străpuns cu jungherele, înspăimântat de această sângeroasă faptă, Hyrcanos şi-a pierdut cunoştinţa. După ce şi-a revenit cu chiu cu vai, 1-a întrebat pe Herodes ce anume s-a întâmplat şi cine îl ucisese pe Malichos. Când tribunii i-au spus că îndepliniseră ordinul dat de Cassius, el a lăudat fapta lor: era un om ticălos, care uneltea împotriva patriei lui. Malichos şi-a primit astfel dreapta lui pedeapsă pentru nelegiuita ucidere a lui Antipater.
7. După plecarea lui Cassius din Siria, în Iudeea a izbucnit o răscoală. Un anume Helix[4], care fusese lăsat la Hierosolyma, în fruntea unor trupe, 1-a atacat pe Phasael, încurajând poporul să pună mâna pe arme. Herodes s-a dus atunci la Fabius, comandantul Damascului, de unde a vrut să vină în ajutorul fratelui său, dar boala 1-a împiedicat să pornească la drum. între timp Phasael 1-a biruit cu forţe proprii pe Helix şi 1-a asediat într-un turn, eliberându-1 în urma unei înţelegeri, apoi 1-a mustrat pe Hyrcanos că, în pofida binefacerilor aduse de rudele sale, el i-a sprijinit pe duşmanii acestora. De pildă, lăsase ca numeroase fortăreţe, printre care şi Masada, cea mai puternică dintre toate, să ajungă în stăpânirea fratelui lui Malichos, spre a pune la cale o revoltă. După ce s-a însănătoşit, în scurtă vreme, Herodes a venit şi 1-a alungat din toate fortăreţele pe care le deţinea, căzând cu el la învoială să-1 elibereze.

CAPITOLUL XII

1. Ptolemeu, fiul lui Menaei, a pornit împotriva Iudeei, ca să-1 întroneze pe Antigonos, fiul lui Aristobul, care îşi strânsese

[4] Patriot iudeu care, poate chiar cu ştirea lui Hyrcanos, căuta să îndepărteze oastea filoromană a lui Herodes şi Phasael.

o oaste şi-1 atrăsese pe Fabius de partea lui cu ajutorul banilor, motivul invocat fiind legăturile de rudenie. în ajutorul lor a venit şi Marion, numit de Cassius tiranul tyrienilor: omul care cucerise Siria o lăsase în stăpânirea unor domnitori diferiţi. Marion a năvălit în Galileea, cu care se învecina, şi a cucerit trei fortăreţe, prevăzându-le cu garnizoane. Dar Herodes 1-a atacat, Ie-a luat pe toate înapoi şi i-a eliberat pe oştenii garnizoanelor tyriene, a dat unora chiar şi daruri la plecare, atrăgându-şi astfel simpatia cetăţii feniciene. După ce a înfăptuit asta, a ieşit în întâmpinarea lui Antigonos şi, prin victoria dobândită în lupta împotriva lui, 1-a alungat în afara hotarelor Iudeei. La întoarcerea lui Herodes în Hierosolyma, Hyrcanos şi poporul i-au acordat coroanele victoriei. Ca logodnic, el era hărăzit să devină ginerele lui Hyrcanos, ceea ce îl atrăgea cu atât mai mult cu cât urma să ia de soţie pe fiica lui Alexandru, fiul lui Aristobul, nepoata lui Hyrcanos din partea mamei, care avea să-i dăruiască mai târziu trei fiice şi doi fii. îşi luase mai înainte o nevastă plebeană, numită Doris, din acelaşi neam[1] cu dânsul, cea care 1-a zămislit pe Antipater, cel mai mare dintre fiii săi.
2. între timp, Cassius a fost învins de către Antonius şi Caesar în bătălia de la Philippi, aşa cum am spus în altă parte[2]. După această victorie, Caesar s-a îndreptat spre Italia, iar Antonius a pornit spre Asia. Cum a poposit în Bithynia, l-au întâmpinat soli veniţi de pretutindeni. Printre aceştia se numărau şi fruntaşii iudeilor, care îi acuzau pe Phasael şi Herodes, susţinând că Hyrcanos domnea doar în aparenţă şi că, de fapt, ei deţineau întreaga putere. Dar Antonius avea o deosebită stimă faţă de Herodes: aşadar, când a venit la el, ca să se apere de învinuirile care i se aduceau, s-a ajuns până acolo încât adversarii lui n-au fost nici măcar primiţi să ia cuvântul, căci Herodes a obţinut de la Antonius acest lucru prin grămada lui de bani. Când Antonius a sosit la Efes, Marele Preot Hyrcanos şi poporul nostru i-au trimis o solie, care i-a adus o

[1] Deoarece Doris avea aceeaşi obârşie idumeană. Herodes şi-a repudiat prima soţie din ra(iuni politice. Căsătoria lui cu Mariamne, care a avut loc mai târziu, urmărea acceptarea în familia Haşmoneilor a unui străin.

[2] Cassius s-a sinucis la sfârşitul bătăliei pierdute în toamna anului 42 î.e.n. la Philippi (Macedonia), înaintea lui Marcus Antonius şi Caesar Octavianus (vezi *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor,* Cartea 1, cap. XII, paragr. 4, *ed. cit.,* p. 52).

coroană de aur şi 1-a rugat să scrie căpeteniilor din provincie şi să-i elibereze pe iudeii capturaţi de Cassius prin încălcarea legilor războiului, restituindu-le ţinutul răpit în epoca lui Cassius. Antonius a socotit cerea lor îndreptăţită, aşa că a expediat o scrisoare lui Hyrcanos şi iudeilor, iar tyrienilor un ordin, conţinutul

documentelor fiind următorul:
3. „MARCUS ANTONIUS, IMPERATOR, SALUTĂ PE MARELE PREOT ŞI ETNARH HYRCANOS, precum şi pe iudei. Dacă sunteţi sănătoşi, îmi pare bine. Eu şi oştirea mea suntem de asemenea sănătoşi. Solii voştri Lysimachus, fiul lui Pausanias, Josephus, fiul lui Menaeus, şi Alexandru, fiul lui Theodoros, au venit la mine în oraşul Efes şi, la fel ca odinioară la Roma, şi-au reînnoit mandatul, încredinţându-mi cu sârguinţă ceea ce mi-ai transmis acum în numele tău şi al poporului, ca o mărturie a bunăvoinţei voastre faţă de noi. De vreme ce atât prin fapte, cât şi prin vorbe, sunt pe deplin convins de marea prietenie pe care ne-o purtaţi, socotesc că-mi revine datoria să vă recunosc statornicia obiceiurilor şi evlavia. Fiindcă vrăjmaşii noştri şi ai poporului roman au devastat întreaga Asie şi n-au cruţat nici oraşele şi nici templele, fără să-şi respecte barem propriile jurăminte, noi, vajnici luptători atât pentru binele nostru, cât şi pentru cel al lumii întregi, am dat pedeapsa cuvenită celor care. au comis mârşăvii faţă de oameni şi nelegiuiri faţă de zei. Credem că soarele însuşi şi-a acoperit chipul ca să nu fie martor fără voia lui la mârşava moarte a lui Caesar! Am biruit profanatoarele uneltiri, care găseau în Macedonia un aer prielnic marilor nelegiuiri, precum şi liota oamenilor cu sufletele năpădite de furia răului, adunaţi la Philippi, în Macedonia, unde au ocupat locuri foarte potrivite, apărate până la mare cu metereze de munţi, cu o singură trecătoare ca o poartă deschisă, zeii înşişi hotărând pieirea acestora pentru nelegiuitele lor cazne. Brutus, care se refugiase la Philippi şi era asediat de noi, a avut acelaşi sfârşit ca şi Cassius. După ce ei şi-au primit pedeapsa dreaptă, nădăjduim să avem parte de pace în viitor, lăsând Asia să se refacă de pe urma războiului. Pacea dăruită nouă de zei vrem s-o oferim şi aliaţilor noştri, astfel ca prin victoria noastră trupul Asiei să se înzdrăvenească aidoma unui bolnav după o boală grea. întrucât am de gând să sporesc avuţia ta şi a
232
poporului tău, voi avea grijă de ceea ce vă aşteaptă în viitor. Am scris aşadar fiecărui oraş în parte să slobozească fără zăbavă atât pe oamenii liberi cât şi pe sclavii care au fost vânduţi de Cassius şi de comandanţii lui. Vreau să intraţi în posesia bunurilor pe care le-aţi obţinut de la mine sau de la Dolabella. Interzic tyrienilor să folosească forţa împotriva voastră şi le poruncesc să restituie în întregime tot ceea ce au smuls pe nedrept de la iudei. Primesc coroana pe care ai binevoit să mi-o trimiţi în dar."
4. „MARCUS ANTONIUS, IMPERATOR, salută pe magistraţii tyrienilor, Senatul şi poporul. Când m-au întâmpinat la Efes, solii Marelui Preot şi etnarh Hyrcanos mi-au spus că voi ocupaţi un ţinut smuls din teritoriul lor, pe care l-aţi cucerit atunci când potrivnicii noştri deţineau puterea. întrucât noi am pornit războiul pentru autoritatea legală şi în numele dreptăţii şi al pietăţii i-am pedepsit pe cei ce au dat uitării binefacerile şi şi-au încălcat jurămintele, vreau ca şi voi să păstraţi pacea cu cei ce ne sunt aliaţi şi bunurile dobândite de la adversarii noştri să le restituiţi celor de la care le-aţi luat, ca pe o proprietate înstrăinată pe nedrept. Nici unul dintre ipochimenii aceia n-au primit de la Senat vreo provincie sau o oaste, ci şi le-au însuşit cu forţa, spre a-şi arăta dărnicia faţă de ciracii faptelor lor nelegiuite. De îndată ce am dat acestora cuvenita pedeapsă, drept este ca şi aliaţii noştri să deţină ceea ce au avut anterior, neîmpiedicaţi de nimeni. Aşadar, toate ţinuturile care au aparţinut etnarhului Hyrcanos mai înainte de dezlănţuirea silnicului atac al lui Gaius Cassius împotriva provinciei noastre şi sunt în posesia voastră, să le restituiţi păgubaşilor, iar de acum încolo să vă abţineţi de la incursiunile în teritoriile aflate sub stăpânirea lor. Dacă aveţi ceva de spus în apărarea voastră, puteţi să faceţi acest lucru cu prilejul sosirii mele acolo, întrucât sunt hotărât să-mi tratez în mod echitabil toţi aliaţii."
5. „MARCUS ANTONIUS, IMPERATOR, salută pe magistraţii tyrienilor, Senatul şi poporul. Vă trimit alăturat decretul meu şi vă însărcinez să depuneţi în arhiva voastră de table gravate câte o copie a lui în limba elină şi latină, iar originalul să-1 expuneţi într-un loc aflat în văzul lumii, ca să poată fi citit de toţi. Marcus Antonius, membru al triumviratului alcătuit pentru treburile publice, proclamă: Cu prilejul ultimei
233
revolte, Gaius Cassius a devastat o provincie străină unde avea garnizoane, a jefuit nişte aliaţi şi a purtat război cu neamul iudeilor, popor prieten al Romei, dar insolenţa lui a fost biruită de forţa armelor noastre; ca atare, prin edicte şi hotărâri judecătoreşti, restituim acestuia ceea ce i-a fost răpit, dând astfel totul înapoi aliaţilor noştri. Obiectele vândute în dauna iudeilor, având în vedere fie sclavii, fie avuţiile, să fie restituite integral, oamenii, pentru ca să fie liberi, bunurile, pentru ca să revină stăpânilor de altădată. Vreau să fie supus amendei oricine nu ascultă de decretul meu şi, atunci când unul va fi prins asupra faptului, în fiecare caz în parte să-mi revină mie grija stabilirii sumei pe care o va plăti nesupusul."
6. Câte o copie identică a acestui decret a fost trimisă locuitorilor din Sidon, Antiohia şi Arados. Am citat aceste edicte la momentul potrivit, pentru a servi ca dovadă a grijii pe care au arătat-o romanii poporului nostru.

CAPITOLUL XIII

1. Când Antonius a hotărât să se ducă după aceea în Siria, Cleopatra a venit înaintea lui în Cilicia, prinzându-1 în mrejele iubirii. Atunci s-au întâlnit iarăşi cu el o sută dintre iudeii cei mai prestigioşi, ca să-1 învinuiască pe Herodes şi ai săi, iar alegerea lor s-a oprit la vorbitorii iscusiţi. împotriva lor şi în favoarea tinerilor pleda Messala[1], de faţă fiind şi Hyrcanos, socrul lui Herodes. Antonius a ascultat păsul ambelor părţi la Daphne şi 1-a întrebat pe Hyrcanos care dintre ei este cel mai apt să conducă poporul. Răspunsul lui Hyrcanos a fost: Herodes şi ai săi. Antonius, care încă de mai înainte avea o mare prietenie pentru ei, întrucât odinioară se bucurase de

[1] Marcus Valerius Messala Corvinus (64 î.e.n.-6 e.n.), celebru orator latin, fost partizan al taberei senatoriale, slujea interesele celor doi triumviri victorioşi la Philippi.

ospitalitatea părintelui tinerilor, atunci când tatăl lor îl găzduise împreună cu Gabinius, i-a numit pe amândoi tetrarhi[2], încredinţându-le printr-o scrisoare administraţia treburilor iudaice. Pe cincisprezece dintre adversarii lui i-a pus în lanţuri şi i-ar fi dat pe mâna călăului dacă n-ar fi intervenit Herodes în favoarea lor.

2. Totuşi iudeii nu s-au potolit nici după întoarcerea soliei lor, căci alţi o mie s-au dus iarăşi la Antonius, în oraşul Tyr, unde el urma să sosească, potrivit zvonurilor. Ademenit cu bani mulţi de Herodes şi de fratele lui, Antonius a poruncit înalţilor magistraţi locali să-i căsăpească pe solii iudeilor dornici să schimbe starea lucrurilor din ţară, întărind domnia lui Herodes. Deoarece solii se adunaseră pe nisiposul ţărm din faţa oraşului, Herodes a venit numaidecât să-i întâmpine, împreună cu Hyrcanos, care îl însoţea, şi i-a îndemnat să se îndepărteze, căci îi pândea o soartă rea dacă ajungeau cumva la încăierare. Aceştia n-au ascultat de sfatul lui şi dintr-o dată romanii i-au atacat cu jungherele, omorându-i pe unii, rănindu-i pe alţii, iar ceilalţi au fugit spre casele lor, unde teama i-a potolit. Din mijlocul poporului s-au înălţat vociferări împotriva lui Herodes, încât furiosul Antonius şi-a executat prizonierii.

3. în anul următor, Pacorus, fiul regelui[3], şi Barzapharnes, satrapul părţilor, au năvălit în Siria. Atunci a murit Ptolemeu, fiul lui Mennaei, şi propriul său fiu, Lysanias, moştenitorul tronului, s-a împrietenit cu Antigonos, fiul lui Aristobul, cel ce s-a folosit de satrap, pe lângă care Antigonos avea o mare trecere. Antigonos a făgăduit părţilor o răsplată de o mie de talanţi şi cinci sute de femei dacă îi vor dărui domnia smulsă lui Hyrcanos, omorându-i pe Herodes şi pe susţinătorii săi, fără să-şi ţină însă promisiunea. Totuşi părţii au întreprins această expediţie împotriva ludeei, în vederea înscăunării lui Antigonos, şi Pacorus a mers pe drumul de pe ţărmul mării, iar Barzapharnes a ales calea spre interior. Tyrienii l-au alungat pe Pacorus, în timp ce sidonienii şi locuitorii din Ptolemaida l-au primit bucuroşi. Apoi Pacorus şi-a trimis călărimea în Iudeea,

[2] Regentul unei pătrimi dintr-o ţară; titlul de tetrarh apare pentru prima oară în Palestina, Hyrcanos rămânând etnarh (conducător de provincie romană).

[3] Orodes II, rege al părţilor (57-37 î.e.n.), biruitorul lui Crassus Ia Carrhae, 1-a făcut coregent pe fiul său Pacorus, care a invadat Siria.

ca să cerceteze ţara şi să-1 ajute pe Antigonos, punând în fruntea trupelor pe paharnicul regelui, care se numea la fel ca dânsul. Când însă unii dintre iudeii care locuiau pe muntele Cârmei s-au asociat, arătându-se gata să lupte alături de el, Antigonos a tras nădejde că va putea să cucerească cu ajutorul lor ţinutul în dreptul căruia ajunseseră şi care se chema Pădurea-cu-stejari. Deoarece nişte localnici li s-au împotrivit, aceşti oameni au ajuns pe căi ocolite la Hierosolyma; cum numărul lor crescuse între timp, devenind o ceată numeroasă, ei au ajuns până la palatul regal, pe care l-au asediat. Dar Herodes s-a grăbit să aducă întăriri şi, în lupta care s-a încins în piaţă, tinerii şi-au învins adversarii: i-au îngrămădit în templu, postând în casele învecinate oşteni înzestraţi cu armament greu, care să-i păzească. Poporul răzvrătit a tăbărât asupra lor şi a asaltat casele, dându-le pradă flăcărilor împreună cu cei aflaţi înăuntru. Pentru nedreptatea aceasta, Herodes s-a răzbunat ceva mai târziu pe vrăjmaşii lui, pe care i-a provocat la luptă, măcelărind astfel pe mulţi dintre ei.

4. în timp ce aveau loc zilnice hărţuieli între cele două tabere, duşmanii aşteptau să se adune mulţimea venită din întregul ţinut la aşa-zisa Pentecoste[4] (cum se numeşte această sărbătoare). Cu prilejul acestei zile s-au adunat în jurul templului, multe mii de oameni, unii înarmaţi, alţii fără arme. Aceştia stăpâneau templul şi oraşul, cu excepţia palatului regal, care era apărat de Herodes şi de o mână de oşteni. în timp ce Phasael asigura paza meterezelor, Herodes, cu ceata lui de războinici, a pornit atacul împotriva duşmanilor săi din cartierele mărginaşe şi a luptat cu atâta îndârjire încât a alungat mii şi mii de oameni, unii dintre ei refugiindu-se în interiorul oraşului, alţii în templu şi câţiva chiar în şanţurile de apărare din exterior, fiecare unde a văzut cu ochii. Chiar şi Phasael a venit să-i ajute pe atacatori. La rugămintea lui Antigonos, Pacorus, căpetenia părţilor, însoţit de puţini călăreţi, a pătruns atunci în oraş, chipurile, ca să pună capăt răscoalei, urmărind în realitate să sprijine venirea acestuia la putere. Când Phasael i-a ieşit în întâmpinare, să-1 primească cu ospitalitate, Pacorus 1-a

[4] în greceşte „cincizeci (de zile)" - răstimpul care desparte două mari sărbători: Pastile şi Rusaliile, adică Pesah şi Şavuot (vezi Cartea a IH-a, cap. X, part. 6, n. 8, *ed.cit.,* voi. I, p. 164).

convins să se ducă la Barzapharnes cu solie de pace: de fapt, el punea la cale un vicleşug. Phasael a acceptat, fără să bănuiască nimic şi fără să dea crezare sfaturilor lui Herodes, privitoare la perfidia barbarilor, cerându-i să nu ia măsuri împotriva lui Pacorus şi a însoţitorilor lui.

5. Au plecat aşadar în această solie de pace Hyrcanos şi Phasael; i-a întovărăşit şi Pacorus, care a lăsat în preajma lui Herodes două sute de călăreţi, zece dintre ei fiind numiţi „Liberi"[5]. Când au sosit în Galileea, au ieşit înaintea lor căpeteniile oraşelor, cu oşteni bine înarmaţi. Barzapharnes i-a primit mai întâi cu bunăvoinţă şi le-a oferit daruri, uneltind apoi împotriva lor. Phasael şi călăreţii lui au fost încartiruiţi pe ţărmul mării. Aflând de cei o mie de talanţi şi de cele cinci sute de femei, promise de Antigonos părţilor, au început să-i suspecteze pe barbari. Cineva i-a anunţat că aceştia le-au întins capcane în timpul nopţii şi că erau păziţi în taină de străji. S-ar fi zis de multă vreme cu ei dacă duşmanii n-ar fi aşteptat ca părţii rămaşi la Hierosolyma să-1 captureze pe Herodes: dacă i-ar fi ucis mai înainte, acesta putea să presimtă moartea lor şi să fugă. Aşa stăteau lucrurile, căci ei îşi zăreau până şi propriile străji. Unii chiar îl sfătuiau pe Phasael să încalece grabnic pe cal şi să fugă, fără să

mai zăbovească deloc. Cel mai mult stăruia însă Ophellius, pus la curent cu întregul complot de Saramalla, cel mai bogat sirian din vremea aceea, care îi dădea acest sfat, gata să-i pună la dispoziţie, pe malul mării, corăbiile destinate fugii sale. Dar Phasael nu s-a învoit să-1 lase singur pe Hyrcanos, nici să-şi expună primejdiei fratele, ci s-a dus de-a dreptul la satrap, reproşându-i pe faţă că 1-a trădat, prinzându-1 în cursă. Dacă era ahtiat după bani, el i-ar fi dat mai mult decât îi propusese Antigonos; apoi, este o crimă odioasă să ucizi nişte soli nevinovaţi care au venit la tine, convinşi de buna ta credinţă. La auzul vorbelor sale, barbarul s-a jurat că nimic din ceea ce bănuia el nu era adevărat, ci a căzut pradă unor zvonuri mincinoase. Dându-i aceste asigurări, s-a dus la Pacorus'.
6. îndată după plecarea lui Barzapharnes, unii dintre părţi

' Denumirea acestor războinici de elită dovedeşte faptul că oastea părţilor era alcătuită îndeobşte din sclavi.
[6] Autorul se referă la fiul regelui, nu la paharnicul cu acelaşi nume, menţionat în continuare.

237

i-au pus în lanţuri pe Hyrcanos şi Phasael, care au adus multe mustrări părţilor pentru nesocotirea jurământului lor. Paharnicul trimis la Herodes primise misiunea să-1 ademenească în afara zidurilor oraşului, în vederea capturării lui. Phasael dăduse unor soli sarcina să dea de gol perfidia părţilor, dar ei fuseseră prinşi de duşmani, aşa că neştiutorul Herodes s-a adresat lui Pacorus şi celor mai puternici dintre părţi, ca unor stăpâni ai acestora. Deşi erau la curent cu desfăşurarea evenimentelor, ei tăgăduiau totul cu ipocrizie şi susţineau că Herodes trebuia să iasă în afara zidurilor, având datoria să-i întâmpine pe aducătorii scrisorilor: căci aceştia nu încăpuseră pe mâinile duşmanilor, ci urmau să sosească în curând cu veşti despre înfăptuirile lui Phasael. Herodes n-a avut încredere în vorbele lor, fiindcă aflase de la alţii despre arestarea fratelui său. El a devenit şi mai bănuitor faţă de părţi când a fost avertizat de fiica lui Hyrcanos, a cărei fată era logodnica lui. Deşi ceilalţi nu i-au dat ascultare, el a crezut-o mai întâi pe această femeie înţeleaptă.
7. Pe când părţii cumpăneau asupra a ceea ce aveau de făcut (deoarece nu cutezau să întreprindă ceva făţiş împotriva unui adversar atât de puternic) şi amânau de la o zi la alta îndeplinirea planului lor, Herodes, ajuns la mare ananghie şi înclinat să accepte mai degrabă vestea că fratele său căzuse în capcana părţilor decât să pună vreun temei pe asigurările lor potrivnice, la venirea nopţii, a hotărât să fugă, nezăbovind deloc, ca şi cum se mai putea îndoi de ameninţarea duşmanilor. Şi-a strâns aşadar oştenii, şi-a pus pe spinarea vitelor de povară mama şi sora, pe fiica lui Alexandru, fiul lui Aristobul, care urma să-i devină soţie, pe mama acesteia (fiica lui Hyrcanos) şi pe fratele său mezin, împreună cu întreaga servitorime şi mulţimea robilor, pornind la drum spre Idumeea, fără ca duşmanul să prindă de veste. Nici măcar omul cu firea călită, martorul întâmplărilor de faţă^ n-ar fi rămas nepăsător la soarta lor, văzând femeile care-şi strângeau pruncii la sân şi cu lacrimi în ochi îşi abandonau patria şi rudele încătuşate, ele însele pline de nesiguranţă în privinţa prosperităţii lor viitoare.
8. Situându-se mai presus de loviturile sorţii potrivnice şi pregătit să înfrunte pieptiş primejdia, Herodes îşi vădea cu prisosinţă curajul şi pe drum adresa fiecăruia îndemnul să nu-şi

238

piardă cumpătul şi să nu se lase doborât de jale: altă cale nu le-a mai rămas decât fuga şi în ea trebuie să-şi pună speranţa salvării lor. Spre a da ascultare îndemnurilor lui Herodes, aceştia se străduiau să îndure nenorocirea abătută asupra lor. Dar atunci când s-a răsturnat o căruţă şi mama lui a fost în primejdie de moarte, puţin a lipsit ca el să-şi ia singur viaţa, pe de o parte din pricina durerii care îl cuprinsese, pe de altă parte datorită temerii că, din pricina întârzierii, va fi prins el însuşi de duşmanii porniţi pe urmele sale. îşi trăsese deja sabia din teacă şi se pregătea să se străpungă cu arma, dar l-au împiedicat însoţitorii lui, care erau mai numeroşi, spunându-i că nu se cădea ca tocmai el să-i dea pe mâinile vrăjmaşilor. Nu poate fi un bărbat cu adevărat viteaz cel ce se descotoroseşte singur de primejdie şi nu se sinchiseşte că i-a lăsat pe ceilalţi în ghearele acesteia. Aşa a fost silit Herodes să se abţină de la sinucidere, fie că s-a ruşinat la auzul vorbelor rostite de însoţitori, fie că mulţimea lor 1-a împiedicat să înfăptuiască cu mâna lui ceea ce îşi pusese în gând. între timp mama lui şi-a revenit şi a primit îngrijirile permise de împrejurări, călătoria fiind continuată în mare grabă până la fortăreaţa Masada. A trebuit să ducă multe lupte împotriva părţilor care îl urmăreau şi îl hărţuiau, dar a ieşit biruitor în toate aceste ciocniri.
9. Dar fuga lui nu s-a desfăşurat fără peripeţii şi din vina iudeilor: ei i-au aţinut drumul şi l-au atacat când s-a aflat la vreo şaizeci de stadii[7] de oraş. El i-a înfruntat şi i-a biruit de parcă n-ar fi fost hăituit şi în dificultate, ci ca şi cum ar fi pornit bătălia având la îndemână trupe bine înarmate şi numeroase. Chiar pe locul unde i-a înfrânt atunci pe iudei, mai târziu, când a devenit rege, a înălţat un palat splendid, clădind în jurul lui un oraş cu numele de Herodias. Cum a sosit în localitatea Thresa din Idumeea, 1-a întâmpinat fratele său Josephus, ca să stabilească împreună tot ce avea el de făcut. Căci în afară de lefegiii săi, Herodes era însoţit de un mare alai care nu încăpea în Masada, unde intenţiona să se adăpostească, fortăreaţa fiind prea mică pentru a cuprinde puhoiul lor. Pe cei mai mulţi dintre ei, circa nouă mii de oameni, i-a eliberat şi le-a poruncit să se împrăştie în Idumeea, aciuându-se pe unde puteau, şi le-a dat

[7] Circa 11 km.

239

provizii de drum. I-a păstrat apoi pe cei mai viguroşi şi mai demni de încredere şi, împreună cu strictul necesar, a ajuns cu bine la fortăreaţă. Acolo a lăsat femeile şi pe însoţitorii lor (în număr de opt sute), fiindcă în locul acela aveau din belşug provizii de cereale, apă şi toate cele necesare traiului zilnic, iar el a plecat la Petra, în Arabia.

între timp, în zorii zilei, parții au jefuit toată Hierosolyma, împreună cu palatul regal, lăsând neatins doar tezaurul lui Hyrcanos: erau vreo trei sute de talanți. Din avuțiile lui Herodes însă nu și-au putut însuși multe lucruri, mai ales cele pe care Herodes avusese prevederea să le ducă din vreme în Idumeea. Dar parții nu s-au mulțumit cu ceea ce au găsit în Hierosolyma, ci au prădat și ținutul din jur, distrugând puternicul oraș Maris.
10. După ce Antigonos a pus astfel stăpânire pe Iudeea cu ajutorul regelui parților[8], i-a primit ca prizonieri pe Hyrcanos și pe Phasael. Dar era tare îngrijorat, fiindcă îi fugiseră femeile pe care intenționa să le dăruiască dușmanilor, ca răsplată, împreună cu banii făgăduiți de el. Temându-se că poporul dorea să-1 reîntroneze mai târziu pe Hyrcanos (aflat până atunci sub paza parților), Antigonos a pus să i se taie urechile, ca nu cumva să mai fie de-acum încolo Mare Preot, întrucât era schilod, iar legea cerea integritatea corporală celui ce ocupa înalta funcție, în schimb, o admirabilă tărie sufletească a dovedit Phasael, care, la aflarea veștii că va fi ucis, nu s-a speriat deloc de moarte, socotind că era jalnică și foarte rușinoasă pieirea pricinuită de dușmani. Deoarece era înlănțuit și nu avea mâinile libere, să-și facă singur rău, și-a zdrobit capul de o stâncă, curmându-și așadar viața cu multă demnitate în situația lui nenorocită, spre a răpi vrăjmașului plăcerea de a-l răpune după placul lui. Unii zic că, pe când el zăcea grav rănit, sub pretextul vindecării lui, Antigonos 1-a ucis cu ajutorul medicilor săi, care i-au tratat rana cu leacuri otrăvite. Totuși, înainte de a-și da duhul, când a aflat de la o femeie oarecare că Herodes fugise din mijlocul dușmanilor săi, a murit cu inima împăcată, știind că lăsa în urma lui pe răzbunătorul morții sale, capabil să-i pedepsească vrăjmașii.
" în urma invaziei parte, Hyrcanos a fost detronat și Antigonos II, fiul Iui Aristobul, a devenit Mare Preot și suveran al Iudeei (40-37 î.e.n.), ca rege clientelar al Romei.

CAPITOLUL XIV
1. Dar Herodes nu s-a înspăimântat de gravitatea primejdiilor care îl asaltau, ci era cu atât mai hotărât să întreprindă orice stătea în puterea lui. S-a îndreptat mai întâi spre regele arabilor, Malchos[1], căruia îi adusese mai înainte multe binefaceri, în speranța că, la rândul lui, acesta îi va oferi ajutorul de care avea mare nevoie, fie că-i dădea cu împrumut, fie că-i dăruia bani, mai ales că-1 sprijinise cândva în atâtea rânduri. Nu aflase încă ce soartă avusese fratele său și se grăbea să-1 scape din mâinile dușmanilor, chiar dacă prețul cerut pentru răscumpărare ar fi urcat până la trei sute de talanți. în acest scop își luase cu sine pe fiul lui Phasael, în vârstă de șapte ani, ca să-1 lase zălog la arabi. Dar în întâmpinarea lui au venit solii lui Malchos, prin care acesta îi cerea să se întoarcă din drum, căci parții îi interziseseră să se întâlnească cu Herodes (acesta era doar un pretext, invocat pe de o parte pentru că nu era dispus să-și respecte obligațiile proprii, pe de altă parte pentru că fruntașii arabilor urmăreau să-și însușească banii împrumutați de Antipater). El le-a răspuns că nu venise cu gândul de-a supăra, ci doar ca să cadă de acord cu regele în privința unor treburi urgente.
2. Găsind că întoarcerea lui era indicată, după o înțeleaptă chibzuință s-a îndreptat spre Egipt. A poposit atunci într-un templu, unde își lăsase pe mulți dintre însoțitorii lui. în ziua următoare a ajuns la Rhinocorura[2], primind știrea pierderii fratelui său. Cuprins de remușcări pentru purtarea lui, Malchos a pornit pe urmele lui Herodes, dar nu 1-a mai ajuns din urmă, fiindcă el se afla deja departe, grăbindu-se să ajungă la Pelusion. După ce a ajuns la țintă, corăbiile ancorate acolo n-au vrut să-1 ducă la Alexandria, așa că el s-a adresat conducătorilor locali, care l-au primit cu stimă și considerație, însoțindu-1 până
[1] Malchos (Malichos) I a fost regele nabateilor (50-28 î.e.n.), popor arab din vecinătatea Idumeei, cu care Antipater a întreținut relații prietenești.
[2] Oraș fenician situat pe țărmul mediteranean, la granița biblică dintre Palestina și Egipt. Numele orașului („Tăierea nasului") provine de la obiceiul localnicilor de a-i pedepsi pe hoți, potrivit unei legende care este menționată de Strabon în *Geografia* (XVI, 31).

în oraș, unde a fost primit de Cleopatra. Aceasta nu 1-a putut convinge să zăbovească acolo, întrucât se grăbea să ajungă la Roma, deși vremea furtunoasă era neprielnică, iar situația din Italia se anunța nesigură și zbuciumată.
3. Din Alexandria a plutit așadar spre Pamfilia și, înfruntând o furtună cumplită, care 1-a silit să-și arunce lucrurile în mare, a ajuns cu chiu cu vai în Rhodos. Acolo l-au găzduit doi dintre prietenii săi, Sappinas și Ptolemeu. A găsit orașul greu lovit de războiul dus împotriva lui Cassius și, deși lipsit de resurse proprii, nu a șovăit totuși să-1 ajute, contribuind din răsputeri la refacerea lui. Și-a construit apoi o corabie cu trei rânduri de vâsle, pe puntea căreia a călătorit până în Italia, ancorând la Brundisium. De aici a plecat spre Roma și i-a înfățișat mai întâi lui Antonius ce i s-a întâmplat în Iudeea, cum fratele său Phasael a fost capturat și ucis de parții care îl țineau prizonier pe Hyrcanos, cum Antigonos a devenit rege după ce a promis acestora că la urcarea lui pe tron le va da o mie de talanți și cinci sute de femei trăgându-se din fruntași și din familiile lor; în sfârșit, cum în timpul nopții și-a scos propriile femei din mâinile dușmanului, cu prețul multor suferințe. I-a mai povestit lui Antonius despre marile primejdii care îi amenință pe ai săi, supuși asediului, despre faptul că a străbătut marea bântuită de furtună, disprețuind toate primejdiile, numai ca să ajungă mai repede la dânsul, unicul sprijin și reazemul întregii sale speranțe.
4. Antonius a compătimit jalnicele schimbări ale ursitei lui Herodes, orișicât recunoștea în sinea lui faptul că soarta îi răsturnase chiar și pe cei ce dețineseră suprema putere a lumii. Pe de o parte, de dragul lui Antipater, de ospitalitatea căruia se bucurase din plin, pe de altă parte, datorită banilor făgăduiți de Herodes dacă îl va face rege, așa cum mai înainte îl numise tetrarh, dar mai ales datorită urii sale față de Antigonos (pe care îl socotea un

răzvrătit împotriva romanilor), el s-a arătat gata să aducă la îndeplinire cererile musafirului său. Şi mai favorabil faţă de dobândirea funcţiei pe care i-o solicita Herodes, dornic să se afirme, era Caesar, fie pentru campania întreprinsă de Antipater în Egipt, când venise în ajutorul părintelui său, precum şi pentru ospitalitatea şi deplina bunăvoinţă vădită de el cu acest prilej, fie pentru a susţine zelul cu care îl sprijinea
242
Antonius pe Herodes. La convocarea Senatului, unde fusese poftit şi Herodes, Messala şi după aceea Atratinus[3] au descris în discursurile lor serviciile aduse de tatăl său, amintindu-i şi devotamentul propriu, apoi l-au acuzat şi l-au numit duşman pe Antigonos, nu numai pentru erorile lui de mai înainte, ci şi pentru că îşi cucerise tronul cu ajutorul părţilor, fără să se sinchisească de romani. După ce a impresionat astfel Senatul, Antonius a păşit în mijlocul lui şi a spus că, în perspectiva războiului cu părţii, ar fi util ca Herodes să fie rege. Toţi şi-au dat asentimentul şi s-a emis un decret.

5. Mai zelos decât atât nu putea să fie Antonius faţă de Herodes, izbutind ca peste aşteptările sale să-i obţină recunoaşterea domniei (căci el nici nu năzuia s-o ceară pentru dânsul, întrucât nu-şi închipuia că romanii îi vor acorda o asemenea favoare, pe care ei o atribuiau îndeobşte unor oameni de obârşie regească, ci pentru fratele soţiei sale, Aristobul, nepotul lui Aristobul pe linie paternă, şi al lui Hyrcanos, pe linie maternă). Mai mult decât atât: el 1-a făcut ca doar după şapte zile să poată părăsi Italia, unde dobândise nesperata lui investitură. Tânărul acesta a fost ucis apoi de Herodes, aşa cum voi arăta la momentul potrivit. După ce s-a terminat şedinţa Senatului, Antonius şi Caesar au ieşit, avându-1 pe Herodes în mijlocul lor şi, însoţiţi de consuli şi de ceilalţi magistraţi, s-au dus să aducă o jertfa pe Capitoliu şi să depună decretul acolo, în prima zi când Herodes a dobândit demnitatea de rege, Antonius a dat în cinstea lui un ospăţ. El a ajuns dar să fie rege în cea de-a o sută optzeci şi patra Olympiadă, sub al doilea consulat al lui Gaius Domitius Calvinus şi sub primul consulat al lui Gaius Asinius Pollio[4].

6. în tot acest răstimp, Antigonos i-a asediat pe cei din Masada, care erau aprovizionaţi din belşug cu cele necesare traiului zilnic, neducând lipsă decât de apă. De aceea, Josephus, fratele lui Herodes, a hotărât ca împreună cu două sute dintre oamenii săi să fugă la arabi: prinsese de veste că Malchos regreta felul cum se purtase cu Herodes. Dumnezeu 1-a făcut să

[1] L. Sempronius Atratinus era un retor reputat, la fel ca Messala.

' Gaius Asinius Pollio (76 î.e.n.-4 e.n.), ales consul în anul 40 î.e.n., a fost nu numai om politic, partizanul lui Caesar şi Marcus Antonius, ci şi un remarcabil om de cultură, sprijinitorul lui Catul, Horaţiu, Vergiliu ş.a. şi întemeietorul primei biblioteci publice din Roma.

243
renunţe la intenţia lui, trimiţând o ploaie în timpul nopţii. După ce rezervoarele de apă s-au umplut, fuga plănuită şi-a pierdut rostul: deci toţi asediaţii au prins curaj, cu atât mai mult cu cât dispuneau cu prisosinţă de ceea ce-şi doreau, iar providenţa divină îi ocrotise vădit. Aşadar ei au pornit numeroase atacuri, năpustindu-se asupra trupelor antigoniene, uneori pe furiş, alteori pe faţă, şi au omorât pe mulţi dintre ei. între timp, comandantul roman Ventidius[5], care primise misiunea să-i alunge pe părţi din Siria, după ce a ajuns în Iudeea, chipurile, pentru a veni în ajutorul lui Josephus, în realitate n-a urmărit altceva decât să-1 stoarcă de bani pe Antigonos. Şi-a aşezat deci tabăra în preajma Hierosolymei, a obţinut o sumă destul de mare de la Antigonos, apoi a plecat cu majoritatea trupelor sale. Ca să nu dea totuşi la iveală îndrăzneala lui, a lăsat acolo nişte oşteni sub comanda lui Silo. Antigonos a întreţinut bune legături şi cu acesta, ca nu cumva să-1 stânjenească, sperând să primească iarăşi ajutorul părţilor.

CAPITOLUL XV

1. După ce a plutit pe mare din Italia până la Ptolemaida, strângându-şi o oaste numeroasă, alcătuită în parte din trupe străine, în parte din concetăţenii săi, Herodes a mărşăluit de zor prin Galileea, împotriva lui Antigonos. Se bucura de sprijinul lui Ventidius şi Silo, pe care Dellius, solul împuternicit de Antonius, îi însărcinase să contribuie la întronarea lui Herodes. Ventidius tocmai se ocupa de potolirea tulburărilor izbucnite în oraşele siriene, ca urmare a invaziei părţilor, pe când Silo zăbovea în Iudeea, cumpărat de Antigonos. Dar pe măsură ce înainta Herodes, trupele sale se înmulţeau de la o zi la alta şi în scurtă vreme întreaga Galilee, cu câteva excepţii, trecuse de

[5] P. Ventidius Bassus, trimis de Antonius în Asia Mică pe la mijlocul verii anului 39 î.e.n., i-a respins pe părţi dincolo de munţii Taurus.

partea lui. El năzuia să ajungă până la împresuraţii din Masada (căci avea datoria să-i elibereze pe cei asediaţi în fortăreaţă, fiindcă erau rudele sale), dar i se punea de-a curmezişul Ioppe: trebuia cu orice preţ să cucerească acest oraş, care îi era ostil, spre a nu lăsa nici un bastion al duşmanului în spatele lui atunci când va ataca Hierosolyma. întrucât Silo s-a slujit de acest prilej pentru a-şi pune oastea în marş şi iudeii îl urmăreau pas cu pas, hărţuindu-1, Herodes s-a năpustit asupra iudeilor cu ostaşi puţini la număr şi 1-a salvat pe Silo, care se apăra fără vlagă. De îndată ce a cucerit Ioppe, s-a grăbit să-şi despresoare rudele refugiate la Masada. Dintre localnici, unii i s-au alăturat acum datorită prieteniei lor vechi faţă de tatăl său, alţii, atraşi de propria lui glorie, câţiva, din recunoştinţă pentru binele făcut de amândoi, majoritatea însă punându-şi nădejdea în cel a cărui urcare pe tron era sigură.

2. După ce Herodes şi-a adunat astfel o oaste greu de învins, pe măsură ce înainta, Antigonos a presărat în cele mai potrivite locuri din calea lui blocade şi capcane, fără să aducă însă duşmanului decât pagube neînsemnate. Herodes i-a eliberat pe ai săi din Masada, a cucerit aşijderea fortăreaţa Thresa şi s-a îndreptat spre Hierosolyma,

însoţit de trupele lui Silo şi de o sumedenie de iudei înspăimântaţi de puterea sa. Oastea lui Herodes de abia îşi instalase tabăra în partea apuseană a oraşului că posturile de pază au şi împroşcat-o cu săgeţile şi suliţele lor. Când cete răzleţe au năvălit pe neaşteptate şi i-au atacat avangărzile, Herodes a poruncit ca de jur împrejurul zidurilor să se proclame faptul că el a venit doar pentru bunăstarea poporului şi mântuirea oraşului, fără intenţia vădită de a-şi pedepsi adversarii declaraţi, ci doar ca să dea iertare până şi celor mai înverşunaţi duşmani pentru greşelile lor faţă de dânsul. Drept răspuns la proclamaţiile herodiene, Antigonos a transmis lui Silo şi trupelor romane că s-au abătut de la dreptate prin acordarea domniei lui Herodes, care este un simplu cetăţean şi, ca idumean, doar pe jumătate iudeu, în vreme ce, potrivit datinilor ţării, demnitatea regală revine numai celor din familia domnească. Dacă sunt supăraţi acum pe el şi au hotărât să-i smulgă tronul fiindcă 1-a cucerit cu ajutorul părţilor, mai sunt destui membri ai familiei îndreptăţiţi să aspire la rangul de rege, fiindcă n-au păcătuit niciodată împotriva

romanilor, şi care fac parte din tagma preoţească, deci nu pot fi trecuţi cu vederea. în timp ce-şi spuneau unii altora asemenea vorbe şi erau gata să treacă la ocări, Antigonos a îngăduit oamenilor săi să alunge vrăjmaşii din preajma zidurilor. Aceştia şi-au aruncat suliţele cu atâta zel şi folos încât le-a venit uşor să-şi gonească potrivnicii de lângă turnuri.

3. Atunci a devenit limpede că Silo fusese mituit. Căci el i-a instigat pe mulţi dintre soldaţii săi, care au strigat că nu mai aveau provizii, au pretins bani şi alimente şi au cerut să fie duşi în locuri mai potrivite pentru cantonamentul de iarnă, împrejurimile oraşului fiind pustiite, fiindcă trupele lui Antigonos prădaseră totul. Tabăra era aşadar în fierbere şi îşi pregătea retragerea. Dar Herodes a intervenit şi le-a cerut comandanţilor subordonaţi lui Silo, precum şi oştenilor, să nu lase de izbelişte un trimis al lui Caesar, al lui Antonius şi al Senatului: se va îngriji personal de întreţinerea lor, căci îi va fi uşor să le procure din belşug ceea ce vor de la dânsul. în urma acestor cereri, a plecat imediat în sate, fără a-i mai lăsa lui Silo nici un motiv să se retragă. A adus cu el atâta hrană cât nu se aştepta nimeni şi a transmis prietenilor săi din Samaria sarcina de-a trimite la Ierihon cereale, vin, untdelemn şi vite şi toate cele necesare traiului, pentru ca din ziua aceea oştenii romani să nu mai ducă lipsă de nimic. Antigonos n-a rămas străin de ştire, ci şi-a expediat în ţinutul împrejmuitor trupele care să aţină calea convoaielor cu provizii şi să le captureze. Cei cărora Antigonos le dăduse această poruncă şi o mare mulţime de soldaţi bine înarmaţi s-au adunat lângă Ierihon, ocupând poziţii în munţi, pentru a pândi transporturile de alimente. în timpul desfăşurării evenimentelor, nici Herodes n-a stat degeaba, ci a luat cu el zece cohorte, dintre care cinci erau alcătuite din romani şi cinci din iudei, precum şi o adunătură de lefegii şi un mic număr de călăreţi, pornind spre Ierihon. A aflat oraşul părăsit şi a capturat cinci sute de oameni care ocupau cetăţuia, împreună cu soţiile şi copiii lor, eliberându-i după aceea. în schimb, romanii au năvălit în oraş, ca să-I jefuiască şi au găsit casele pline cu felurite avuţii. Regele a lăsat o garnizoană la Ierihon şi s-a întors, încartiruind în cantonamente de iarnă trupele romane în ţinuturile care i se supuseseră din Idumeea, Galileea şi Samaria. Dar, prin mituirea lui Silo, şi Antigonos a

obţinut permisiunea de-a cantona o parte a oştirii romane în oraşul Lydda, sperând să câştige astfel favoarea lui Antonius. Romanii au dus prin urmare un trai îmbelşugat, în vreme ce armele lor au cunoscut odihna.

4. Herodes n-a vrut însă să stea cu mâinile-n sân, ci 1-a trimis în Idumeea pe fratele său Josephus, cu două mii de pedestraşi şi patru sute de călăreţi, iar el a plecat în Samaria şi şi-a pus acolo la adăpost propria mamă şi celelalte rude care părăsiseră de curând Masada, apoi s-a îndreptat spre Galileea, ca să ocupe câteva localităţi unde Antigonos îşi lăsase garnizoanele sale. A sosit la Sepphoris în timpul unui viscol dezlănţuit din senin şi, garnizoana lui Antigonos retrăgându-se pe furiş, s-a ales cu o mare cantitate de provizii. întrucât în peşterile din împrejurimi sălăşluia o ceată de tâlhari[1], Herodes a trimis împotriva lor un escadron de cavalerie şi trei cohorte de pedestraşi bine înarmaţi, poruncindu-le să pună capăt raitelor lor banditeşti. Acestea se petreceau aproape de satul numit Arbela. în a patruzecea zi şi-a dus el însuşi grosul oştirii sale şi duşmanii l-au atacat vitejeşte, silind aripa lui stângă să bată în retragere. Dar cum a apărut şi cealaltă parte a trupelor sale, i-a respins pe tâlharii aproape victorioşi, chemându-şi înapoi propriii fugari. A pornit pe diferite căi în urmărirea vrăjmaşilor, până la fluviul Iordan. In felul acesta şi-a subordonat Galileea întreagă, cu excepţia tâlharilor ce locuiau în peşteri. Apoi a distribuit fiecărui oştean în parte o recompensă de o sută cincizeci de drahme de argint, comandanţii primind mult mai mult, şi i-a trimis pe toţi în cantonamentul de iarnă. între timp a venit însă la Herodes Silo, însoţit de comandanţii trupelor trimise la iernat, fiindcă Antigonos nu vroia să le dea provizii: el le asigura întreţinerea doar pentru o singură lună. Dăduse locuitorilor din întregul ţinut ordinul să strângă toate roadele câmpului şi să fugă în munţi, pentru ca romanii, lipsiţi de strictul necesar, să moară de foame. Herodes a poruncit fratelui său mezin Pheroras să împiedice luarea acestei măsuri şi totodată să întărească din nou fortăreaţa Alexandrion. Pheroras

[1] Tactica şi strategia aşa-zişilor „tâlhari troglodiţi" I-a determinat pe un cercetător italian (Ricciotti) să-i asemuiască pe aceşti patrioţi antiromani cu luptătorii lui Bar Kohba din ultima mare răscoală (132-135), reprimată în condiţii identice.

s-a îngrijit numaidecât ca oştenii să aibă iarăşi provizii din belşug şi a refăcut ruinatul Alexandrion.

5. Pe atunci Antonius se afla la Atena şi în Siria Ventidius, care, chemându-1 pe Silo să ia parte la lupta

împotriva părților, i-a poruncit ca mai întâi să-1 ajute pe Herodes în războiul său, ca abia după aceea să-1 facă soțul lui de arme. Grăbit să întreprindă expediția lui împotriva tâlharilor care sălăşluiau în peşteri, Herodes 1-a lăsat bucuros pe Silo să plece la Ventidius, ducându-se singur să dea bătălia. Aceste peşteri[2] se aflau în nişte munți prăpăstioşi şi aveau pe la jumătatea povârnişului intrări strâmte, înconjurate pretutindeni de stânci colțuroase. în asemenea grote se ascundeau tâlharii cu familiile lor. întrucât de jos nimeni nu se putea cățăra din pricina pantei abrupte şi •nici să se furişeze de sus până la ele, regele a înjghebat nişte lăzi încăpătoare, pe care le-a legat cu lanțuri de fier şi le-a coborât din vârful muntelui cu ajutorul scripeților. Lăzile erau pline cu oşteni bine înarmați şi înzestrați cu cârlige lungi, cu care îi agățau pe cei îndărătnici şi îi omorau, aruncând-i în prăpastie. Coborârea lăzilor era extrem de primejdioasă, ținând seama de înălțimea mare a muntelui; cei aflați înăuntru aveau la îndemână toate armele necesare. Când lăzile au fost coborâte în abis şi nimeni dintre cei aflați în peşteri n-a cutezat să se apropie, ci fiecare a stat deoparte, cuprins de. frică, oştenii înarmați şi cu sabia la cingătoare s-au agățat cu ambele mâini de lanțul de care atârna lada, ducându-se la intrare, căci nu mai puteau să suporte întârzierea celor ce nu se aventurau să iasă afară. Oricine izbutise să se apropie de grote îi alunga mai întâi cu sulița pe numeroşii tâlhari aflați acolo, apoi agăța cu cârligele lungi pe cei ce opuneau rezistență, prăvălindu-i în prăpastie. Abia atunci el intra mai în adâncul peşterii, se năpustea spre cei ce se ascunseseră, ucidea pe mulți dintre aceştia şi în sfârşit se întorcea calm la ladă, în vreme ce restul tâlharilor, la auzul țipetelor, se îngrozeau, pierzându-şi speranța în salvarea lor. Venirea nopții a împiedicat însă continuarea măcelului şi numeroşi au fost cei ce s-au predat la anunțul făcut de rege printr-un crainic al său. în dimineața următoare atacul

[1] Peşterile mari de lângă Marea Roșie comunicau între ele și erau prevăzute cu rezervoare de apă.

s-a desfăşurat după acelaşi tipic, căci mai mulți oşteni au pornit la asalt din panerele lor şi, în lupta dată în fața intrărilor, ei au aruncat făclii aprinse înăuntru, dând foc peşterilor: în interiorul lor erau multe materiale inflamabile. Un bătrân baricadat într-o peşteră împreună cu cei şapte fii şi nevasta lui, care îi ceruseră voie să iasă şi să se predea vrăjmaşilor, s-a postat la intrare şi, pe măsură ce ieşeau, i-a înjunghiat pe fiecare, până ce au pierit cu toții, lăsându-şi nevasta la urmă, le-a prăvălit apoi trupurile în prăpastie şi s-a aruncat el însuşi după ai săi, ca dovadă că prefera să moară, decât să devină sclav. Mai întâi i-a adresat lui Herodes multe sudălmi privitoare la originea lui umilă, în ciuda faptului că regele (care urmărea cu ochii lui întreaga întâmplare) îşi întindea mâna dreaptă spre el, confirmându-i siguranța deplină. în felul acesta a pus el stăpânire pe toate peşterile acelea[3].

6. După ce 1-a instalat pe Ptolemeu comandant peste locuitorii ținutului, regele a plecat în Samaria cu şase sute de călăreți şi trei mii de pedestraşi, ca să se lupte cu Antigonos. Guvernarea lui Ptolemeu s-a dovedit prea puțin norocoasă: cei care provocaseră mai înainte tulburări în Galileea l-au atacat prin surprindere şi l-au ucis, apoi s-au retras în preajma mlaştinilor şi în locuri greu accesibile, prădând şi pustiind întregul ținut. Dar Herodes s-a întors repede şi i-a pedepsit: pe unii dintre răsculați i-a omorât; pe alții, care se refugiaseră în locuri întărite, i-a asediat, i-a răpus şi le-a distrus fortărețele. A amendat oraşele cu o sută de talanți şi le-a tăiat astfel pofta de-a se răzvrăti.

7. Cum între timp Pacorus căzuse în luptă şi părții suferiseră o grea înfrângere, Ventidius a trimis în ajutorul lui Herodes pe Machaeras cu două legiuni şi o mie de călăreți, ca să-1 înfrunte pe Antigonos. Fără să adopte părerea lui Herodes, Machaeras, drept răspuns la chemarea lui Antigonos de-a primi de la el mită, a pornit la drum, chipurile, ca să cunoască singur situația la fața locului. Dar Antigonos, având îndoieli asupra adevăratei lui intenții, nu 1-a lăsat să se apropie, ci 1-a alungat cu ajutorul prăştiaşilor săi, fără să-şi ascundă deloc propria voință. înțelegând că sfatul lui Herodes fusese cel mai bun şi că

[3] Eroica rezistență pe care au opus-o locuitorii peșterilor lasă să se întrevadă că ei nu erau o „bandă de tâlhari".

greşise atunci când nu-1 ascultase, Machaeras s-a întors în oraşul Emmaus şi, indignat de ceea ce i se întâmplase, i-a ucis pe toți iudeii întâlniți pe drum, fie că erau vrăjmaşi, fie că erau prieteni. Exasperat de purtarea lui, Herodes a venit în Samaria. Era hotărât să se ducă la Antonius şi să-i ceară să nu-i mai trimită asemenea aliați care îi pricinuiau mai mult rău decât duşmanii înşişi; mai bine ducea lupta de unul singur împotriva lui Antigonos. Machaeras a venit la el şi 1-a rugat să rămână pe loc; iar, dacă ținea neapărat să plece, barem să-i dea ca însoțitor pe fratele său Josephus, ca să-1 atace împreună pe Antigonos. Rugămințile stăruitoare ale lui Machaeras l-au înduplecat pe Herodes: 1-a lăsat acasă pe Josephus cu o oaste proprie, dar 1-a sfătuit să nu pornească la luptă şi să nu-1 contrazică pe Machaeras.

8. Cu călăreții şi cu pedestraşii veniți în ajutorul lui, Herodes s-a grăbit să ajungă la Antonius (care lupta la Samosata[4], cetatea puternică de lângă Eufrat). Odată ajuns la Antiohia, a întâlnit o sumedenie de oameni adunați acolo, care doreau să se ducă la Antonius, dar nu cutezau să pornească la drum întrucât se temeau că vor fi atacați de barbari şi mulți dintre ei îşi vor pierde viața; el i-a îmbărbătat, oferindu-se să le fie conducător. Când mai era două zile de drumeție până la Samosata, au dat de nişte barbari postați acolo ca să taie calea convoaielor ce se îndreptau spre Antonius, care întindeau curse cu cetele lor nu prea mari de călăreți la ieşirile din pădure spre şes, pândind în linişte până când drumeții ajungeau în câmp deschis. După trecerea înaintaşilor, au ieşit din ascunzătoarea lor vreo cinci sute de călăreți şi s-au năpustit pe neaşteptate asupra lui Herodes, care acoperea ariergarda. Cei din frunte au luat-o la fugă, dar regele însuşi i-a înfruntat pe duşmani şi i-a respins. Astfel a redat

el curajul alor săi şi, după risipirea fricii celor ce dăduseră bir cu fugiţii, aceştia s-au întors pe câmpul de luptă, făcând un mare-măcel în rândul barbarilor. Regele a continuat să-i căsăpească până când a recuperat de la ei toată prada (un însemnat număr de vite şi de robi), pornind la drum abia după aceea. Când mai mulţi barbari, ascunşi în desişurile

[4] Capitala regatului Commagene, situată pe malul stâng al Eufratului (azi Samsat, Turcia).

..

pădurii care se întindea până la ieşirea în câmpie, l-au atacat din nou, Herodes i-a înfruntat cu o oaste mai puternică şi i-a pus pe fugă, omorând pe mulţi dintre ei, apoi şi-a văzut de drum în linişte. însoţitorii l-au numit salvatorul şi ocrotitorul lor.

9. De îndată ce convoiul a ajuns aproape de Samosata, Antonius a trimis în întâmpinarea lui o trupă şi alaiul servitorilor lui, pentru a-1 cinsti astfel pe Herodes şi deopotrivă pentru ajutorul dat de el: auzise deja despre atacurile barbarilor. Antonius s-a bucurat nespus la ivirea lui Herodes şi, cum a aflat despre isprăvile pe care le înfăptuise pe drum, i-a acordat o mare atenţie, arătându-şi admiraţia pentru vitejia lui şi a venit el însuşi aproape, să-1 vadă şi să-1 îmbrăţişeze în semn de salut, ca dovadă a unei preţuiri şi mai mari de vreme ce îl proclamase deunăzi rege. în scurtă vreme Antioh[5] a predat fortăreaţa şi, deoarece războiul luase sfârşit, Antonius 1-a numit guvernatorul ţinutului pe Sosius şi i-a poruncit să-1 ajute pe Herodes, plecând el însuşi spre Egipt. Sosius a trimis numaidecât două legiuni în Iudeea, în sprijinul lui Herodes, spunând că-1 va urma în curând cu grosul oştirii sale.

10. între timp, Josephus şi-a găsit moartea în Iudeea, după cum se va vedea. El n-a ţinut minte ordinul dat de fratele său, când a plecat la Antonius, şi şi-a aşezat tabăra pe un munte (căci Machaeras îi încredinţase cinci.cohorte, cu care se grăbea să ajungă la Ierihon, să pună mâna pe recoltă). Oastea romană era alcătuită din soldaţi lipsiţi de experienţă (recrutaţi în majoritatea lor chiar din Siria), iar duşmanii l-au atacat şi încercuit pe un teren foarte dificil şi, după o luptă în care a opus o eroică rezistenţă, el a pierit, pierzându-şi întreaga armată. Antigonos a pus stăpânire pe leşurile celor ucişi şi a tăiat capul lui Josephus, pentru care a cerut de la fratele lui, Pheroras, drept răscumpărare, cincizeci de talanţi. După aceea şi galileenii s-au ridicat împotriva guvernatorilor lor, înecându-i pe susţinătorii lui Herodes în lac[6]; chiar şi în Iudeea au izbucnit alte asemenea răscoale. în acest timp, Machaeras întărea fortificaţia Gitta.

[5] Antioh I, rege din Commagene (70-38 î.e.n.), provincie în Siria septentrională, a cărei capitală era Samosata. Nepotul lui Antioh VIII, regele din Siria de Nord, fusese reconfirmat în 63 î.e.n. de Pompeius ca rege clientelar al Romei.

[6] Autorul se referă la lacul Gennesareth.

11. Solii acestor evenimente au dat în scurtă vreme de Herodes şi la Daphne lângă Antiohia i-au dezvăluit trista soartă a fratelui său. N-a fost luat prin surprindere, datorită unor vise care i-au prevestit limpede moartea propriului frate. înteţindu-şi aşadar marşul, după ce a ajuns în muntele Libanon, a luat cu el vreo opt sute de oameni din partea locului şi, împreună cu legiunea romană pe care o avea la dispoziţia lui, s-a dus la Ptolemaida: încă din timpul nopţii şi-a pus oastea în mişcare şi a năvălit în Galileea. Duşmanii i-au ieşit în întâmpinare, dar el i-a învins şi i-a silit să se întoarcă în fortăreaţa din care ieşiseră mai înainte. A început asediul ei din zorii zilei. S-a dezlănţuit atunci o furtună puternică şi, neavând ce să facă, şi-a dus oastea la adăpost în satele învecinate. Când i-a venit în ajutor şi a doua legiune, trimisă de Antonius, cei aflaţi în fortăreaţă s-au speriat şi au fugit în timpul nopţii. Regele a mărşăluit repede până la Ierihon, dornic să răzbune uciderea fratelui său. După ce şi-a instalat tabăra, a invitat la cină bărbaţii de vază şi, la terminarea ospăţului, invitaţii s-au retras, iar el s-a dus să se culce în dormitorul lui. Tavanul sălii de ospeţe s-a prăbuşit, dar, fiindcă întâmplător era goală, n-a pierit nimeni: de aici se poate deduce că regele era ocrotit de pronia divină. Acest fapt i-a făcut pe mulţi să creadă că Herodes îi era drag lui Dumnezeu, fiindcă scăpase teafăr dintr-o primejdie atât de mare.

12. în ziua următoare, vreo şase mii de duşmani, coborând din vârful muntelui, gata de luptă, i-au ameninţat pe romani. Oşteni cu armament uşor au avansat şi au aruncat darde şi pietre asupra însoţitorilor regelui, ieşiţi în întâmpinarea lor, şi l-au rănit pe Herodes Ia şold. Antigonos !-a trimis pe generalul său numit Pappus cu puţine trupe în Samaria, vrând ca vrăjmaşii să-şi închipuie că duce război cu mai mulţi oşteni decât avea nevoie. Acesta ţinea mult să-1 înfrunte pe comandantul Machaeras. După ce a cucerit cinci târguri şi i-a ucis pe cei două mii de oameni capturaţi, dând foc orăşelelor, Herodes a pornit împotriva lui Pappus. Acesta îşi aşezase tabăra în satul ce se chema Isanas. Strângându-se în jurul lui tot mai mulţi luptători, veniţi atât din Ierihon cât şi din ludeea întreagă, când duşmanii s-au apropiat şi l-au atacat cu furie, Herodes i-a biruit din primul asalt şi, dornic să-şi răzbune fratele, i-a urmărit pe fugari până în sat, spre a-i măcelări întruna. întrucât casele erau

arhipline de oşteni înzestraţi cu armament greu şi mulţi dintre ei se refugiaseră pe acoperiş, i-a răpus pe cei din urmă şi, smulgând acoperişurile caselor, a văzut că, dedesubt, ele erau ticsite cu oşteni. Pe aceştia i-a căsăpit, strivindu-i de-a valma, cu stâncile aruncate de sus asupra lor, aşa că în cursul războiului n-a fost o mai cumplită privelişte decât uriaşa mulţime a morţilor stivuiţi în afara zidurilor. Baia de sânge a frânt în cea mai mare măsură curajul vrăjmaşilor, hărăziţi să aibă o soartă asemănătoare. Căci în jurul satului puteai să zăreşti o nesfârşită turmă de oameni fugind în disperare. Dacă asprimea iernii nu i-ar fi fost potrivnică, oastea lui Herodes, îmbătată

de victorie, ar fi mers numaidecât la Hierosolyma, punând chiar de atunci capăt războiului. Antigonos era pe deplin pregătit să fugă şi să părăsească definitiv oraşul.
13. Atunci regele (fiindcă era deja târziu) a poruncit ca soldaţii să ia masa de seară, în vreme ce el (simţindu-se istovit) s-a dus în odaia lui de dormit, să facă o baie: acolo a trecut printr-o mare primejdie, din care numai pronia divină 1-a salvat. Rămăsese neînarmat şi doar cu un băiat, care era copil de casă, şi se scălda în interiorul locuinţei, unde câţiva duşmani înarmaţi, cuprinşi de frică, fugiseră să se ascundă în timpul bătăliei. Pe când se îmbăia Herodes, unul dintre duşmani, cu sabia trasă, s-a ivit deodată din ascunzătoarea lui şi a ieşit pe uşă, urmat de al doilea, apoi de al treilea, înarmaţi aşijderea, fiind atât de speriaţi încât nu i-au făcut nici un rău regelui, bucuroşi că pot să fugă din casă, fără să păţească nimic. în ziua următoare, Herodes a pus să i se taie capul lui Pappus (care căzuse în luptă) şi 1-a trimis lui Pheroras, ca să-şi răzbune astfel fratele: chiar el îl ucisese, cu mâna lui.
14. La sfârşitul iernii, când şi-a pus oastea în mişcare, Herodes a venit la Hierosolyma, aşezându-şi tabăra în preajma oraşului. Era al treilea an de când fusese numit rege din partea Romei. Curând el şi-a ridicat tabăra şi a adus-o aproape de ziduri, punând-o în faţa templului, în partea cea mai uşor de cucerit a oraşului, pe care avea de gând să-1 asedieze, aşa cum făcuse odinioară Pompeius. A înălţat trei valuri de pământ şi a construit turnuri, folosind pentru această lucrare multă mână de lucru, şi a tăiat arborii din apropiere. A lăsat împlinirea muncilor în seama unor oameni destoinici şi, în timp ce oastea
252
253
rămăsese în tabără, el a plecat în Samaria să se căsătorească, luând-o de soţie pe fiica lui Alexandru, fiul lui Aristobul: căci el era logodit de multă vreme cu ea, aşa cum am spus mai înainte.

CAPITOLUL XVI

1. După celebrarea căsătoriei, Sosius a ales pentru marşul său calea Feniciei, trimiţându-şi trupele înainte prin interiorul ţării, şi abia apoi a venit şi comandantul însuşi, însoţit de mulţimea călăreţilor şi a pedestraşilor săi. Din ţinutul samaritenilor s-a întors şi Herodes cu o însemnată oaste, care a sporit vechea armată, numărând acum vreo treizeci de mii de soldaţi. Toţi aceştia s-au adunat în faţa meterezelor Hierosolymei şi şi-au aşezat tabăra în partea de miazănoapte a zidurilor de apărare, oştirea fiind alcătuită din unsprezece legiuni şi şase mii de călăreţi, pe lângă alte trupe auxiliare, venite din Siria. Ea avea doi comandanţi: pe Sosius, trimis de Antonius ca să dea ajutor, şi pe Herodes, în numele său personal, misiunea lor fiind să-1 detroneze pe Antigonos (declarat de Roma duşmanul ei) şi Herodes însuşi să domnească în locul lui, potrivit unei hotărâri a Senatului.
2. Deoarece întregul lor neam se strânsese laolaltă, iudeii luptau cu mare îndrăzneală şi dârzenie împotriva lui Herodes; închişi între metereze, mulţi rosteau discursuri în jurul templului şi mulţi făceau preziceri bune poporului, ca şi cum Dumnezeu ar fi avut datoria să elibereze oraşul lor. îşi însuşeau tot ce se mai găsea în afara oraşului, încât nu mai aveau cu ce să se hrănească nici oamenii, nici vitele, făcând ca prin tainicele lor prădăciuni să sufere de foame până şi oastea duşmană. Când a observat acest lucru, Herodes a întins capcane împotriva incursiunilor de jaf în cele mai potrivite locuri şi a trimis trupe bine înarmate să procure provizii, aducând mărfuri cumpărate
254
de la mare depărtare, astfel că în scurtă vreme toate cele strict necesare traiului s-au găsit din abundenţă. Multe mâini muncind necontenit la lucrările de asediu, cele trei valuri de pământ au fost lesne terminate: era în toiul verii şi nu se iveau piedici pricinuite de capriciile vremii sau de alte intemperii. Maşinile de asediu fiind aduse la faţa locului, zidurile au fost supuse izbiturilor şi toate modalităţile, folosite din plin. Cei aflaţi în interiorul oraşului nu au intrat în panică, ci au descoperit la rândul lor numeroase mijloace de contracarare a asediatorilor, dând foc în incursiunile lor lucrărilor fie abia începute, fie terminate de-a binelea. în lupta corp la corp, nu rămâneau mai prejos în privinţa vitejiei faţă de romani, care se dovedeau mai destoinici prin experienţa lor războinică. înaintea maşinilor de asediu ridicau alte construcţii în locul celor doborâte şi din tunelurile lor subterane îi atacau pe duşmanii care lucrau la tranşee. Luptau mai mult sub imboldul disperării decât după un plan bine întocmit şi duceau războiul până la capăt, deşi erau împresuraţi de o oaste mare, chinuiţi de foame şi de lipsa strictului necesar: întâmplarea a făcut ca tocmai atunci să fie anul Sabatic. Vrăjmaşii au escaladat în sfârşit zidurile, mai întâi douăzeci de oşteni de elită, apoi centurionii lui Sosius. Primul zid de apărare a fost luat cu asalt după patruzeci de zile, al doilea zid, după alte cincisprezece zile şi câteva din porticurile templului au căzut pradă flăcărilor, dar Herodes 1-a acuzat pe Antigonos că le-a dat foc, aţâţând ura iudeilor împotriva lui. După ce au fost cucerite împrejurimile templului şi partea de jos a oraşului, iudeii s-au refugiat în interiorul templului şi în partea de sus a oraşului. Deoarece se temeau că romanii le vor pune piedici în aducerea zilnicelor jertfe închinate lui Dumnezeu, ei le-au trimis soli, cerându-le să îngăduie barem introducerea animalelor hărăzite sacrificiului. Herodes le-a satisfăcut cererea, în speranţa că asediaţii se vor preda. Dar când a văzut că presupunerile sale nu primeau confirmarea din partea lor şi că ei luptau cu îndârjire pentru menţinerea domniei lui Antigonos, a luat cu asalt oraşul, în care vărsarea de sânge s-a răspândit repede pretutindeni, romanii fiind exasperaţi de îndelungatul asediu iar herodienii ahtiaţi să nu ierte pe nici unul dintre iudeii potrivnici. în străzile înguste, înghesuiţi în case sau în templul unde se refugiaseră, ei erau

măcelăriţi şi nici copiii, nici moşnegii n-au cunoscut îndurare, fără ca măcar femeile neputincioase să fie cruțate. Deşi regele îşi trimitea pretutindeni solii şi cerea să se pună capăt masacrului, nimeni nu-şi strunea brațul ci, într-o furie turbată, măcelărea oamenii indiferent de vârsta lor. Atunci Antigonos, fără să se sinchisească de soarta lui din trecut, nici de soarta lui de acum, a coborât din turnul său fortificat şi s-a aruncat la picioarele lui Sosius. Deloc înduioşat de jalnica lui prăbuşire, acesta 1-a probozit cu asprime şi 1-a numit „Antigona"[1]; nu 1-a lăsat însă să plece liber, lipsit de însoțitori, ca şi cum ar fi fost o femeie, ci 1-a pus în lanțuri, sub pază strictă.
3. După ce a pus căpăstrul pe duşmanii săi, preocuparea lui Herodes a fost să-şi strunească propriii aliați de alt neam: căci această gloată de oşteni străini se îngrămădea să vadă templul şi sfintele odoare păstrate în sanctuar. Regele i-a oprit, pe unii prin rugăminți, pe alții prin amenințări, pe ceilalți chiar prin forța armelor, ferm convins că victoria ar fi mai rea decât înfrângerea dacă vreunul din acele obiecte interzise privirilor străine ar fi fost văzut de acestea. Tot el a împiedicat jefuirea oraşului, prin faptul că 1-a întrebat de mai multe ori pe Sosius dacă romanii, prin golirea oraşului de avuții şi de oameni, aveau de gând să-1 facă rege peste un deşert: oare prin asasinarea atâtor cetățeni, nu socoteşte cumva că până şi stăpânirea lumii locuite nu constituie pentru el o recompensă prea mică? Când acesta i-a zis că i se pare drept să îngăduie oştenilor săi să se dedea jafurilor ca răsplată pentru truda îndurată în timpul asediului, Herodes i-a răspuns că el este gata să-1 recompenseze pe fiecare din propriul tezaur. Cu acest preț a răscumpărat ceea ce mai rămăsese din oraş şi şi-a respectat promisiunea. El a recompensat pe fiecare soldat cu prisosință, pe comandanți în proporția cuvenită, iar lui Sosius i-a făcut un dar regesc, încât toți s-au despărțit de el îmbogățiți.
4. Această nenorocire s-a abătut asupra Hierosolymei sub consulatul lui Marcus Agrippa şi Caninius Gallus, în luna a treia din cea de-a o sută optzeci şi cincea Olympiadă, tot cu prilejul unei sărbători, ca şi cum s-ar fi repetat întocmai năpasta pe care o înduraseră iudeii odinioară, datorită lui Pompeius: căci Hierosolyma a fost cucerită în aceeaşi zi, după douăzeci şi şapte de ani. Sosius i-a închinat lui Dumnezeu o coroană de aur, apoi a părăsit Hierosolyma, ducându-i lui Antonius pe Antigonos în lanțuri. Dar Herodes s-a temut că Antonius îl va cruța pe Antigonos şi-1 va trimite la Roma, să dea socoteală Senatului, şi acolo va ieşi la iveală că el se trăgea din neam regesc, în timp ce Herodes era un om de rând, aşa că, ținând seama de faptul că Antigonos greşise față de romani, putea să revină fiilor acestuia tronul moştenit prin naştere. Temându-se să nu se întâmple una ca asta, Herodes 1-a convins pe Antonius, printr-o mare sumă de bani, să-1 ucidă pe Antigonos, şi astfel a scăpat el de orice grijă. Aşa a luat sfârşit domnia Asamoneilor, după o cârmuire de o sută şi douăzeci şi şase de ani. Această casă domnitoare a fost vestită, pe de o parte, prin noblețea neamului şi înalta demnitate preoțească, pe de altă parte, prin faptele de vitejie săvârşite de strămoşii ei spre binele poporului. Ea şi-a pierdut din pricina disputelor dintre urmaşi puterea, care i-a revenit lui Herodes, fiul lui Antipater, om dintr-o familie de plebei, făcând parte din rândul supuşilor. Acestea sunt ştirile transmise de înaintaşii noştri despre sfârşitul domniei Asamoneilor.

[1] Protagonista tragediei lui Sofocle, care îi poartă numele, aluzie care înfierează teatralitatea gestului lui Antigonos, lipsit de demnitatea fiicei lui Oedip, aruncată de unchiul ei Creon în temniță, unde şi-a pus singură capăt zilelor.

CARTEA A XV-A

CONȚINUTUL CĂRȚII A XV-A

1. Cum, după cucerirea Hierosolymei de către Sosius şi Herodes, Antonius i-a tăiat cu securea capul lui Antigonos la Antiohia şi cum Herodes i-a răpus pe patruzeci şi cinci dintre prietenii acestuia, hierosolymitani de frunte, impunând oraşului un bir.
2. Cum Hyrcanos, regele şi Marele Preot de mai înainte al iudeilor, a fost eliberat de Arsaces, regele părților, şi s-a întors la Herodes.
3. Cum Herodes 1-a numit Mare Preot pe Aristobul, fratele soției sale, Mariamne, şi ceva mai târziu a pus la cale uciderea lui.
4. Cum Cleopatra, care râvnea la domnia iudeilor şi a arabilor, a obținut de la Antonius o parte din ținuturile lor.
5. Sosirea Cleopatrei în Iudeea.
6. Cum Herodes a dus război cu Aretas în timp ce Antonius a fost învins de Caesar la Actium.
7. Despre cutremurul care a avut loc în Iudeea, aducând pieirea oamenilor şi a vitelor lor.
8. Cuvântarea prin care Herodes a alungat spaima iudeilor față de nenorociri şi nevoi.
9. Cum Herodes, nevoit să se ducă la Caesar, I-a ucis pe Hyrcanos şi, obținând domnia, I-a însoțit

până în Egipt.
10. Cum Herodes, sosit la Alexandria, s-a bucurat de marea prețuire a lui Caesar, pe care 1-a primit cu multă cinste.
261
11. Cum, la întoarcerea din Egipt, el a fost ațâțat prin false acuzații s-o ucidă pe soția lui, Mariamne.
12. Despre foamea care a bântuit în ludeea şi Siria şi cum s-a îngrijit Herodes de salvarea poporului şi a oraşelor sale.
13. Despre construirea oraşelor greceşti şi felul minunat cum le-a împodobit regele Herodes.
14. Despre felul cum a dărâmat Herodes vechiul templu al iudeilor, după ce a dăinuit şase sute de ani, şi a clădit un altul în locul lui, de două ori mai mare.
Intervalul cuprins de această carte este de optsprezece ani.
262
CAPITOLUL I
1. în precedenta mea carte am înfăţişat cititorilor cum Sosius şi Herodes au luat cu asalt Hierosolyma; acum vreau să descriu faptele care au urmat. După ce a luat în stăpânire ludeea întreagă, Herodes a pus în funcții înalte oameni simpli din mulțimea de locuitori favorabilă lui, în schimb nu lăsa să treacă o zi fără să-i pedepsească şi să-i chinuie pe cei ce ținuseră partea adversarilor săi. Cea mai mare trecere o aveau înaintea lui fariseul Pollio şi discipolul acestuia, Sameas. Cu prilejul asediului Hierosolymei, ei îşi îndemnaseră concetățenii să-! primească pe Herodes în oraş: acum îşi arăta aşadar recunoştința față de ei. în procesul de odinioară, unde Herodes fusese pândit de pedeapsa cu moartea, acelaşi Sameas adusese mustrări Iui Hyrcanos şi judecătorilor, prezicând că Herodes îi va pedepsi mai târziu pe toți cei ce îi cruțaseră viața. Vorbele rostite de el în timpul procesului s-au adeverit în decursul timpului prin voința lui Dumnezeu.
2. Atunci când a cucerit Hierosolyma, Herodes a adunat toate giuvaerurile regeşti, i-a jefuit de asemenea pe cei bogați şi a strâns laolaltă o mare grămadă de argint şi de aur, pe care a dăruit-o în întregime lui Antonius şi prietenilor săi. A răpus apoi patruzeci şi cinci de fruntaşi din tabăra lui Antigonos şi a pus străji la porțile oraşului, să nu se strecoare nimic în afară împreună cu cei ucişi. Morții erau cercetați cu de-amănuntul şi orice obiect de argint, aur sau odor găsit asupra lor era înmânat regelui, şirul nenorocirilor părând fără sfârşit. De vină era, pe de o parte, lăcomia regelui, care avea nevoie de bani, pe de altă parte, faptul că pământul trebuia să rămână necultivat, fiind Anul Sabatic: în acest răstimp, la noi este strict interzisă însămânțarea ogoarelor. Antigonos devenind între timp
263
prizonierul lui, Antonius avea de gând să-1 țină înlănțuit până la celebrarea triumfului său. Dar când a aflat că poporul se pregătea de răscoală şi ura lui față de Herodes îl făcea să țină la Antigonos, a hotărât să-i taie capul cu securea la Antiohia: era singura cale prin care putea să-i potolească pe iudei. în sprijinul vorbelor mele, aduc mărturia lui Strabon din Cappadocia, care spune următoarele: „Antonius 1-a adus pe Antigonos iudeul la Antiohia, scurtându-l de cap cu securea, convins că numai aşa putea să-i înduplece pe iudei să-1 recunoască pe Herodes rege în locul acestuia. Chiar dacă l-ar fi supus la cazne, tot nu l-ar fi putut constrânge să-1 numească rege pe acesta; atât de mare era devotamentul poporului față de regele de mai înainte. De aceea era de părere că va întuneca amintirea lui Antigonos printr-o moarte înjositoare[1] şi va îmblânzi ura lor față de Herodes." Acestea Ie-a zis Strabon.
CAPITOLUL II
1. De îndată ce a primit vestea urcării pe tron a lui Herodes, Marele Preot Hyrcanos (care era atunci prizonierul părților) a venit la Herodes, fiind eliberat din captivitate în felul următor. Când Barzapharnes şi Pacorus, comandanții oştirii părților, i-au luat prizonieri pe Hyrcanos, care a devenit mai întâi Mare Preot şi după aceea rege, precum şi pe Phasael, fratele lui Herodes, ei i-au dus în Parția. Fiindcă nu suporta să poarte înjositoarele lanțuri şi a preferat să aibă o moarte glorioasă decât să ducă un asemenea trai, Phasael şi-a luat singur viața, cum am spus mai înainte.
[1] Cel ce pierea sub securea călăului avea parte de un sfârşit dezonorant, în concordanță cu firea josnică a condamnatului. Prin decapitarea lui Antigonos II la Antiohia (37 î.e.n.) s-a stins domnia Haşmoneilor şi s-a instaurat dinastia herodiană.
2. Când i-a fost adus captivul Hyrcanos, Phraates, regele părților, 1-a tratat cu blândețe, întrucât auzise despre noblețea neamului său. I-a scos aşadar lanțurile şi i-a îngăduit să trăiască în Babilon, unde viețuiau numeroşi iudei. Ei îl cinsteau ca pe Marele Preot şi regele lor, la fel ca întregul neam al iudeilor avându-şi locuințele până la Eufrat; acest lucru îl încânta pe Hyrcanos. Dar ştirea urcării pe tron a lui Herodes i-a insuflat noi speranțe, pe de o parte fiindcă de Sa început se purtase prieteneşte cu Herodes, pe de altă parte fiindcă credea că acesta mai ținea minte binefacerea pe care i-o adusese atunci când, chemat la judecată spre a primi pedeapsa cu moartea, el îl scăpase de primejdie şi de cazna. în această privință, stătea adesea de vorbă cu iudeii care îl vizitau. Dar aceştia l-au reținut şi l-au sfătuit să rămână acolo, amintindu-i că la ei se bucura de laudă şi de cinstire şi nu ducea lipsă de dovezile prin care puteau să-şi arate propria prețuire pentru rangul lui de Mare Preot şi de rege. Dar cel mai mult conta faptul că de ele nu mai putea să beneficieze şi la Hierosolyma, deoarece din porunca lui Antigonos,

trupul lui fusese schilodit. Iar regii nu au bunul obicei de a-şi mai aminti de binefacerile primite în viaţa privată, norocul schimbându-le în mare măsură firea.
3. Chiar dacă sfaturile primite slujeau interesele sale, Hyrcanos ţinea totuşi să plece; şi prin scrisorile lui, Herodes îl îndemna să stăruie pe lângă Phraates şi iudeii care locuiau acolo, să nu-1 invidieze fiindcă împărţea domnia cu Herodes. Acum era momentul prielnic ca regele să se arate recunoscător pentru faptul că îl crescuse şi îi salvase viaţa, iar Hyrcanos să primească la rândul lui acest lucru. Herodes nu numai că i-a scris lui Hyrcanos, ci 1-a trimis ca sol pe Saramalla cu daruri multe la Phraates; I-a rugat prieteneşte să nu-l împiedice să-şi arate recunoştinţa faţă de un om cu merite mari. Dar nu acesta era de fapt adevăratul lui scop; deoarece îşi cucerise tronul fără merite proprii, el se temea să nu izbucnească niscaiva tulburări şi căuta să-1 aibă la cheremul lui pe Hyrcanos, ba chiar să-1 şi înlăture din drumul său. A avut grijă să facă acest lucru mai târziu.
4. După ce, plin de speranţe, eliberat din captivitate de Phraates şi înzestrat cu mulţi bani de iudei, sosise la Hierosoyma, Herodes 1-a primit cu cele mai mari onoruri, i-a
264
265
acordat primul Ioc în adunări şi 1-a pus în fruntea mesei la ospeţe, ca să-1 amăgească, numindu-1 părintele său, spre a-i înlătura prin vicleşuguri orice bănuială. Dar Herodes a mai înfăptuit şi alte lucruri ca să-şi apere tronul, stârnind aprige dispute în sânul familiei sale. întrucât urmărea să zădărnicească alegerea unui om de vază în funcţia de Mare Preot al lui Dumnezeu, a chemat din Babilon un preot oarecare, cu numele de Ananel, şi i-a încredinţat pontificatul.
5. Această jignire a supărat-o numaidecât pe Alexandra, fiica lui Hyrcanos, soţia lui Alexandru, fiul regeiui Aristobul, care avea de la Alexandru doi copii: pe băiatul nespus de chipeş la înfăţişare numit Aristobul şi pe soţia lui Herodes, Mariamne, de o frumuseţe neasemuită. Fierbea de mânie şi nu se împăca deloc cu înjosirea propriului băiat, deoarece rangul de Mare Preot era atribuit unui intrus, câtă vreme el era viu şi nevătămat. Prin intermediul unui cântăreţ din liră, i-a trimis o scrisoare Cleopatrei, pe care o ruga să intervină pe lângă Antonius, ca să ceară pontificatul pentru fiul ei.
6. în timp ce Antonius întârzia să îndeplinească această rugăminte, prietenul său Dellius a sosit în Iudeea cu nişte treburi negustoreşti şi, văzându-l pe Aristobul, a rămas uimit de statura şi frumuseţea băiatului, fără s-o admire mai puţin pe Mariamne, soţia regelui; a lăudat chiar şi faţă de Alexandra farmecul odraslelor sale. Venind să stea de vorbă cu ea, oaspetele a convins-o să-i trimită lui Antonius portretele celor doi copii: era de-ajuns să le vadă chipul, ca să nu-i mai refuze cererea. Alexandra a dat ascultare vorbelor lui şi i-a expediat lui Antonius tablourile amândurora. Dellius le-a adăugat laudele lui excesive, fiind de părere că nu de oameni, ci mai degrabă de un zeu fuseseră zămisliţi copiii Alexandrei. El făcea intenţionat acest lucru, ca să stârnească patima lui Antonius. Acestuia i-a fost ruşine să cheme copila la el, fiindcă era soţia lui Herodes. şi astfel se punea la adăpost de reproşurile Cleopatrei. A scris însă să-i fie adus băiatul, adăugând, ca să salveze aparenţele: dacă nu era prea complicat. Când i-a parvenit ştirea, Herodes a socotit că nu se cădea să-i trimită la Antonius pe Aristobul, un tânăr chipeş şi înfloritor (căci avea şaisprezece ani), de obârşie nobilă, dându-l pe mâna omului celui mai puternic dintre romanii din vremea aceea, gata oricând să-1 aducă jertfă iubirii
266
şi poftelor sale josnice (fiindcă putea să-şi permită tot ce poftea). Herodes i-a răspuns aşadar lui Antonius că ar fi de ajuns ca tânărul să facă un singur pas dincolo de hotare, pentru ca în întreaga ţară să izbucnească războiul şi răzmeriţa, iudeii punându-şi speranţele în schimbările aduse de un alt rege.
7. După ce s-a scuzat astfel faţă de Antonius, Herodes s-a hotărât să nu-i lipsească de orice cinstire pe băiat şi pe Alexandra, mai ales că soţia lui, Mariamne, îl asalta cu cererile sale să-i încredinţeze frăţiorului rangul de Mare Preot, dându-şi seama că avea tot interesul ca Aristobul să nu mai poată pleca din preajma lui de îndată ce va deţine această înaltă funcţie. Şi-a chemat prietenii la o adunare, unde s-a plâns amarnic de Alexandra, spunând că ea uneltea pe ascuns împotriva domniei lui şi, împreună cu Cleopatra, plănuia să-i smulgă tronul şi, cu ajutorul lui Antonius, să pună în fruntea treburilor publice un adolescent. Ea săvârşea deci o faptă nechibzuită, deoarece nu numai că-i răpea fiicei sale rangul pe care îl deţinea, ci dădea pradă tulburărilor regatul pe care îl dobândise el însuşi cu preţul multor chinuri şi înfruntând primejdii grele. Deşi nu uitase şicanele pe care i le pricinuise, nu înceta ca în pofida acestora să opteze pentru dreptate; iar acum o anunţa că oferea fiului ei pontificatul, hărăzit mai înainte anume lui Ananel, datorită faptului că Aristobul era.încă un copil. întrucât el nu vorbise la voia întâmplării, ci cu matură chibzuinţă şi premeditare, ca să amăgească femeile şi prietenii care erau de faţă, Alexandra a fost aşa de copleşită, atât de onoarea venită pe neaşteptate, cât şi de teama bănuielilor pe care le inspirase, că a izbucnit în lacrimi, recunoscând următoarele: se zbătuse mult să obţină pontificatul pentru Aristobul, căci altfel i s-ar fi adus o jignire; referitor la domnie, ea nu se gândise câtuşi de puţin şi, chiar dacă i-ar fi revenit, tot n-ar fi vrut s-o accepte. E mulţumită de onorurile pe care le are acum şi de faptul că domneşte Herodes, care garantează pe deplin siguranţa familiei, fiindcă prin însăşi natura lui are darul să conducă mai bine decât ceilalţi. Prin cinstirea adusă recent fiului ei, a îndatorat-o foarte mult şi de aici înainte îi va da ascultare în toate privinţele; şi îi cere aşijderea iertare dacă a abuzat de legăturile de rudenie cu ginerele ei şi s-a arătat prea încrezută în frământările sale, dând dovadă de nechibzuinţă. Cu o râvnă mai mare decât până în

267
clipa aceea, în urma acestor discuții, amândoi şi-au dat mâna, ca semn al împăcării lor, şi orice bănuială a fost înlăturată.

CAPITOLUL III

1. Aşadar, Herodes i-a luat numaidecât rangul de Mare Preot lui Ananel, care, aşa cum am spus deja, nu făcea parte dintre localnici, ci provenea din iudeii strămutați odinioară dincolo de Eufrat. Căci multe mii de oameni din rândurile poporului nostru, duşi în captivitate, locuiau în preajma Babilonului. Din aceştia, aparținând unei familii sacerdotale, îşi trăgea obârşia Ananel, care întreținea de mult legături de prietenie cu Herodes. Cum a ajuns să domnească, 1-a şi investit cu înaltul rang preoțesc, anulat tot de el, ca să aplaneze certurile familiale, contrazicând astfel legile. Odată primită această cinstire, nimeni nu mai putea să ți-o ia înapoi; primul care a încălcat această lege a fost Antioh Epiphanes, atunci când a luat pontificatul de la Iesus şi 1-a transmis fratelui său Onias; al doilea a fost Aristobul, care I-a înlăturat din funcție pe fratele său Hyrcanos; Herodes, al treilea, a încredințat slujba de Mare Preot adolescentului Aristobul.
2. Herodes a crezut că astfel îndepărtase dihonia din sânul familiei sale. Totuşi, nici după publica lor împăcare, Herodes nu a încetat s-o bănuiască pe Alexandra; aşa cum s-ar fi cuvenit, ci, ținând seama de precedentele dovezi de duşmănie, a socotit îndreptățită temerea că ea va urzi alte răzvrătiri când se va ivi un nou prilej. I-a poruncit să rămână în interiorul palatului regal şi să nu facă nimic din proprie inițiativă. Şi-a pus paznicii s-o supravegheze în aşa măsură încât, în afara îndeletnicirilor zilnice, ea să nu poată întreprinde nimic fără ştirea lui. Treptat, toate aceste măsuri de prevedere au îndârjit-o pe Alexandra şi i-au sporit ura. Mândria ei femeiască a fost grav rănită, căci ea n-a mai putut să îndure nedemna supraveghere, preferând să
268
suporte orice consecințe decât, lipsită de libertate, să trăiască înrobită şi înfricoşată, sub o aparentă cinstire. A trimis un sol la Cleopatra, deplângându-şi necontenit jalnica soartă, şi a rugat-o să-i vină în ajutor după puterile ei. Aceasta a îndemnat-o să fugă pe ascuns în Egipt, alături de Aristobul. Alexandra s-a arătat gata să-i urmeze sfatul şi iată ce anume a scornit ea. A cerut să fie înjghebate două racle şi s-a ascuns în interiorul lor împreună cu fiul ei, căzând la învoială cu slujitorii ca acestea să fie scoase apoi din palat în timpul nopții. Plănuia să continue după aceea drumul până la mare, unde aştepta o corabie, pregătită să-i ducă pe amândoi în Egipt. Dar slujitorul ei Esop a dat din întâmplare peste prietenul Alexandrei, Sabbion şi, convins că făcea parte dintre inițiați, i-a dezvăluit planul. Când a primit ştirea asta, Sabbion (pe care Herodes îl urase până atunci, fiindcă bănuia că era unul dintre cei ce îl otrăviseră pe Antipater) a tras nădejdea că, prin gestul lui de bunăvoință, va scăpa de ura regelui. El i-a descris regelui fapta pusă la cale de Alexandra. Herodes i-a lăsat în pace pe amândoi, să-şi ducă planul la îndeplinire şi, atunci când se pregăteau să fugă, i-a înhățat. Le-a trecut cu vederea abaterea şi, oricât de dornic era să se răfuiască cu Alexandra, n-a îndrăznit să ia nici o măsură mai aspră (căci se temea că ura pe care şi aşa i-o purta Cleopatra va spori o dată cu învinuirea ei). A vrut să arate că numai din mărinimie fusese îngăduitor față de greşeala ei. Dar şi-a propus să-1 înlăture cu totul pe adolescent din drumul lui. Pentru ca să nu iasă prea repede la lumina zilei vina lui, a găsit de cuviință să nu facă asta imediat, căci venea prea devreme după cele ce abia se întâmplaseră.
3. Deoarece între timp sosise Sărbătoarea Corturilor (care la noi este celebrată cu cea mai mare solemnitate), Herodes a petrecut acele zile dedându-se desfătărilor, alături de întregul popor. Dar tocmai cu acest prilej invidia lui a fost zgândărită vădit, aşa că el a hotărât să treacă la înfăptuirea omorului mai repede decât plănuise la început. După ce Aristobul, tânărul de şaptesprezece ani, s-a suit la altar, ca să aducă jertfă legii sacre, îmbrăcat în veşmintele purtate de Marele Preot, şi a îndeplinit ceremonia religioasă potrivit ritualului, el şi-a dovedit noblețea obârşiei nu numai prin multitudinea podoabelor exterioare, ci şi prin frumusețea, şi prin statura falnică, mai presus de vârsta lui,
269
stârnind admirația mulțimii, pe care a făcut-o să-şi amintească de mărețele isprăvi înfăptuite de ilustrul său bunic, Aristobul. Copleşiți treptat de simțămintele lor, oamenii şi le-au exteriorizat, bucuroşi şi întristați deopotrivă, amestecând urările de bine cu rugăciunile, astfel că poporul a lăsat să se întrevadă lesne admirația lui față de tânăr, încât şi-a mărturisit recunoştința pentru binefacerile primite în trecut mai zgomotos decât era indicat s-o facă în prezența regelui. Din această pricină, Herodes a hotărât să transpună în faptă ceea ce plănuise împotriva tânărului. După trecerea zilelor de sărbătoare, în timp ce lua parte la un ospăț dat de Alexandra la Ierihon, a făcut în aşa fel încât prin dezmierdările sale să-1 atragă pe tânăr într-un loc sigur, iar acolo 1-a îmbiat să se desfete cu nişte jocuri copilăreşti. Deoarece în ținutul acela soarele dogorea mai tare, osteniți de joacă, s-au îndreptat repede împreună spre un eleşteu care împrejmuia prin întinderea lui curtea palatului, ca să se răcorească după cumplita arşiță a amiezii. Mai întâi au privit cum nişte servitori şi prieteni se zbenguiau în apă; apoi, după ce Herodes 1-a îndemnat să se amestece printre ei, prietenii regelui, instruiți de acesta să profite de coborârea întunericului, au înotat alături de el şi, sub aparența glumei, l-au cufundat în apă, nelăsându-1 slobod până ce nu l-au sufocat de-a binelea. Aşa a murit înecat Aristobul, cel ce a trăit nici optsprezece ani, deținând un singur an pontificatul, care i-a revenit tot lui Ananel.
4. Când femeile au aflat de nefericita întâmplare, bucuria li s-a preschimbat numaidecât în jale şi în bocet

neîntrerupt la creştetul mortului zăcând întins sub ochii lor. Răspândirea veştii a îndoliat întregul oraş şi fiecare casă deplângea pierderea de parcă ar fi fost a ei şi nu una străină. Dar cea mai afectată, la primirea ştirii, a fost în primul rând Alexandra, durerea ei fiind mai mare când a cunoscut şi împrejurarea în care s-a petrecut nenorocirea, văzându-se silită să rabde totul în tăcere, de teamă că va păţi ceva şi mai rău. Adesea a fost ispitită să-şi curme singură zilele, dar s-a oprit de fiecare dată la gândul că, atâta vreme cât trăia, putea să-şi aducă contribuția la pedepsirea uciderii celui care pierise mişeleşte, acesta fiind motivul pentru care a mai rămas în viaţă. Ascunderea faptului că aflase despre uciderea premeditată a fiului ei i se părea suficientă ca să se
270
poată răzbuna odată şi odată. Ea îşi înăbuşea propriile simţăminte, nevrând să dea de bănuit. Herodes însuşi se străduia să arate tuturor celor din jur că nu era deloc vinovat de moartea tânărului, nu numai prin deplina participare la doliu, ci şi prin lacrimile pe care le vărsa, lăsând impresia că plânsul izvora într-adevăr din inima lui. Poate că durerea 1-a şi răzbit la vederea tânărului stins în floarea vârstei şi a frumuseţii, dar era foarte limpede că el socotise moartea lui ca o pavăză care îi dădea siguranţă deplină. Purtarea lui era doar o măsură de prevedere, ca să se dezvinovăţească. A dovedit o grijă neasemuită mai ales faţă de înmormântarea strălucită a lui Aristobul, atât prin împodobirea sicriului şi procurarea multor mirodenii scumpe, cât şi prin numeroasele nestemate cu care 1-a îngropat. Barem aşa a putut să ostoiască mâhnirea şi tristeţea femeilor, aducându-le un dram de mângâiere.

5. Dar el n-a putut deloc s-o domolească astfel pe Alexandra, a cărei durere creştea tot mai mult, la amintirea cumplitei sale nenorociri, făcând-o să plângă şi să-i poarte pică. I-a trimis aşadar Cleopatrei o scrisoare despre uneltirea lui Herodes şi asasinarea fiului ei. De multă vreme dornică să ducă la îndeplinire rugăminţile Alexandrei şi înduioşată de soarta ei, Cleopatra şi-a însuşit cauza acesteia şi n-a încetat să stăruie pe 'ângă Antonius să răzbune uciderea sărmanului fiu. în orice caz, nu era drept ca Herodes, suit cu ajutorul lui pe un tron care nici nu i se cuvenea, să comită o asemenea nelegiuire împotriva regilor adevăraţi. înduplecat de spusele ei, Antonius, sosit la Laodicea, i-a cerut lui Herodes să i se înfăţişeze, spre a da răspunsul privitor la moartea lui Aristobul: dacă era într-adevăr vinovat de uciderea lui premeditată, aşa cum era învinuit, împovărat de crimă şi speriat de duşmănia Cleopatrei, care nu înceta să-1 aţâţe pe Antonius împotriva lui, Herodes a hotărât să se supună (nici nu putea să facă altceva). A încredinţat domnia şi treburile ţării cumnatului său Josephus şi i-a poruncit în taină ca, în cazul când el va fi executat de Antonius, s-o ucidă numaidecât pe Mariamne: îşi iubea atât de mult soţia încât i se părea o infamie ca altul să profite de frumuseţea ei după moartea lui. După ce a dat aceste ordine, Herodes a plecat la Antonius fără să fie sigur de soarta lui.

6. în răstimpul cât a răspuns de treburile domniei.
271
Josephus a stat mereu de vorbă cu Mariamne, nu numai pentru îndeplinirea sarcinilor lui, ci şi pentru a-şi arăta cuvenitul respect faţă de regină, menţionând adeseori devotamentul precum şi marea iubire pe care i-o purta Herodes. Deoarece şi ea, şi mai ales Alexandra luau în derâdere vorbele lui, după cum obişnuiesc femeile, Josephus a împins atât de departe zelul de a adeveri iubirea fierbinte a regelui încât i-a dezvăluit tainica lui poruncă, spre a dovedi că nu putea să trăiască fără ea şi nu admitea să-i despartă nici moartea. Acestea au fost vorbele lui Josephus. Cum era lesne de înţeles, femeile n-au apreciat deloc iubirea pătimaşă a lui Herodes, ci au reţinut doar sălbăticia simţământului potrivit căruia el vroia ca după moarte să le aducă şi lor pieirea, cu o tiranică cruzime, ceea ce le-a făcut să privească cu adâncă nelinişte spre viitorul lor.

7. între timp, duşmanii lui Herodes au răspândit în Hierosolyma vestea că regele fusese supus torturilor de Antonius şi pedepsit cu moartea. Cum era şi firesc, ştirea a înspăimântat întreaga Curte, mai ales pe femei. Alexandra I-a îndemnat pe Josephus să fugă din palatul regal împreună cu ele şi să se pună sub ocrotirea steagurilor legiunii romane, care îşi făcuseră atunci tabăra sub comanda lui lulius, în preajma oraşului, ca să-1 apere. Mai întâi, dacă va izbucni o răscoală în palat, se vor simţi astfel în siguranţă, datorită bunăvoinţei romanilor. Mai apoi, trăgea speranţa că, după ce Antonius o va vedea pe Mariamne, ei îşi vor recăpăta domnia cu ajutorul lui, obţinând tot ceea ce merită să aibă urmaşii unor strămoşi de neam regesc.

8. în toiul discuţiei lor, a sosit pe neaşteptate de la Herodes o scrisoare despre tot mersul treburilor sale, susţinând exact contrariul zvonurilor anterioare. De îndată ce a ajuns la Antonius, Herodes 1-a îmbunat cu ajutorul darurilor aduse din Hierosolyma şi, în cursul convorbirilor, a reuşit să-i domolească supărarea, astfel încât toate vorbele îndreptate împotriva lui au fost zădărnicite de bunăvoinţa gazdei sale. Antonius a afirmat că nu se cuvenea ca domnitorii să dea socoteală pentru faptele din timpul domniei lor şi că, în asemenea condiţii, el n-ar fi acceptat să fie rege; cei care le-au dat învestitura şi puterea trebuie să-i lase să le exercite cum cred ei de cuviinţă. Chiar şi despre Cleopatra a spus că nu se
272
cade ca ea să se amestece prea mult în treburile principilor. Nu numai acestea le-a menţionat în scrisoarea lui Herodes, ci şi semnele de cinstire pe care i le-a arătat Antonius în timpul consfătuirilor şi meselor zilnice, desfăşurate în favoarea lui şi în pofida acuzaţiilor aduse de Cleopatra, care, râvnind să pună mâna pe ţara lui şi avidă să-i ia tronul, caută prin orice mijloc să-l înlăture din drum. Deoarece Antonius îi dă dreptate, nu-1 ameninţă nici un rău în viitor şi, ca atare, se va întoarce acasă în curând, fiind mai sigur de domnia lui prin

bunăvoința lui Antonius. Cleopatra nu mai avea speranța să obțină altceva, căci Antonius, în vederea satisfacerii cererilor sale, i-a dăruit Coelesiria, îmblânzindu-i astfel mânia, şi a făcut-o să renunţe la pretenţiile asupra Iudeei.
9. O dată cu citirea scrisorii, propunerea de a se recurge la ocrotirea romanilor, ca şi cum Herodes ar fi murit deja, a căzut de la sine; Herodes a aflat, totuşi, de acest proiect. Dar, după ce regele s-a întors în Iudeea, Antonius plecând într-o expediţie împotriva părţilor, sora ce se numea Salomeea şi mama lui au dat repede în vileag fuga pusă la cale de Alexandra. Apoi sora lui a vorbit de soţul ei Josephus şi 1-a învinuit că ar fi avut adesea legături intime cu Mariamne. A spus acest lucru datorită urii vechi pe care i-o purta, deoarece în desele certuri izbucnite între ele, plină de îngâmfare, aceasta îi reproşase originea ei umilă. Herodes, mereu mistuit de flacăra iubirii lui pentru Mariamne, a fost cuprins pe loc de o aprigă mânie, la auzul acestor mărturisiri, dar s-a stăpânit, ca să nu comită o faptă regretabilă din pricina iubirii şi, profund îndurerat şi chinuit de gelozie, a întrebat-o pe Mariamne despre legăturile ei cu Josephus. Dar ea a rostit jurăminte de credinţă, a recurs la toate argumentele care dovedeau că era nevinovată şi, puţin câte puţin, I-a convins pe rege de netemeinicia acuzaţiilor, potolindu-i furia. învins de dragostea soţiei, şi-a cerut scuze că a crezut lesne bârfele pe care le auzise şi i-a adus multe mulţumiri pentru cinstea ei, mărturisindu-i sincera iubire şi recunoştinţă pe care i-o poartă. în cele din urmă, cum se întâmplă îndeobşte în legăturile de dragoste, amândoi au vărsat lacrimi şi au ajuns la multe îmbrăţişări pătimaşe. Cum însă regele o asigura iarăşi şi iarăşi cât de mult o îndrăgea şi aştepta ca dragostea să-i fie împărtăşită, Mariamne i-a spus: „Nu este o

dovadă de mare iubire porunca pe care ai dat-o ca eu să fiu sortită pieirii fără nici o vină dacă Antonius te-ar fi condamnat la moarte!" La auzul acestor vorbe, regele s-a indignat, a lepădat-o de îndată din braţele sale, a răcnit şi şi-a smuls părul din cap, zicând că avea dovada că ea întreţinuse legături intime cu Josephus: acesta nu i-ar fi destăinuit porunca pe care i-o spusese numai lui dacă n-ar fi avut deplină încredere unul în altul. în cumplita lui mânie, puţin a lipsit să-şi ucidă propria soţie. Biruit de iubirea pe care i-o purta, şi-a reprimat această pornire după ce şi-a suportat până la capăt durerea şi furia. Dar pe Josephus n-a vrut să-1 mai vadă în faţa ochilor şi a poruncit să fie executat, iar pe Alexandra a zvârlit-o în temniţă, ca pe urzitoarea tuturor nenorocirilor.

CAPITOLUL IV

1. înfe timp au izbucnit iarăşi tulburări în Siria şi Cleopatra nu contenea să-1 aţâţe pe Antonius la război împotriva tuturor vecinilor săi. Se străduia sâ-l convingă să pună mâna pe regatul fiecăruia, ca să i-l dăruiască ei şi, prin marea iubire pe care i-o inspira, avea o puternică influenţă asupra lui. Ahtiată după bunul altuia prin însăşi firea ei, nu lăsa deoparte nici o nelegiuire ca să-şi atingă scopul. Pe fratele ei mezin, în vârstă de cincisprezece ani, despre care ştia că o să-i urmeze la domnie, 1-a înlăturat din drum cu ajutorul otrăvii, iar pe sora ei Arsinoe, care îşi căutase scăparea în Templul Dianei din Efes, a ucis-o cu ajutorul lui Antonius. De dragul banilor, oriunde îi licărea o slabă speranţă, nu lăsa neprădate nici templele, nici mormintele. Nici un lăcaş nu-i părea prea sfânt ca să scape de silnica jefuire a podoabelor lui şi nici unul atât de nelegiuit încât să nu-l încalce în folosul ei, dacă era vorba să-şi satisfacă dorinţa de a-şi însuşi tâlhăreşte un bun străin. Pe scurt, nimic n-o îndestula pe această femeie bogată şi nesăţioasă şi toate îi lipseau cu desăvârşire dacă

nu dispunea de lucrul după care tânjea. De aceea îl sâcâia necontenit pe Antonius să ia avuţia altora, ca să i-o dea ei; aşadar, când s-a întâlnit cu el în Siria, s-a gândit să şi-o însuşească. Pe Lysanias, fiul lui Ptolemeu, 1-a ucis sub pretextul că urmărea să provoace răscoala părţilor; i-a cerut apoi lui Antonius să-i dea ludeea şi Arabia, rugându-1 să le ia de la regii lor. Antonius fusese subjugat de această femeie într-o asemenea măsură încât nu numai că trăia cu ea, ci cu ajutorul vrăjilor îl făcea să îndeplinească fără crâcnire orice îi cerea. Totuşi, sfiala de a nu săvârşi nelegiuiri vădite I-a împiedicat să se supună întru totul voinţei sale, poticnindu-se în treburile mai importante. Ca să evite refuzul categoric, pe de o parte, iar pe de alta, ca să nu fie prea străvezie nedreptatea pe care o făcea din porunca ei, Antonius a luat de la fiecare rege câte o fâşie de ţară, atribuindu-le pe amândouă Cleopatrei. I-a dat de asemenea oraşele situate între fluviul Eleutherus şi Egipt, cu excepţia Tyrului şi a Sidonului, întrucât ştia că ele fuseseră libere din moşi-strămoşi, deşi ea stăruise mult pe lângă dânsul, să i le ofere şi pe acestea.
2. După ce a obţinut acestea şi 1-a însoţit până la fluviul Eufrat pe Antonius, care pornea într-o expediţie împotriva Armeniei, Cleopatra a făcut cale-ntoarsă şi s-a îndreptat spre Apamea şi Damasc, de unde a pornit către ludeea. Aici s-a întâlnit cu Herodes şi i-a dat în arend? acea parte a Arabiei, oferită de Antonius, precum şi veniturile ogoarelor Ierihonului. în teritoriul acela creşte balsamul, cel mai preţios produs al ţinutului, care nu se mai cultivă în altă parte, precum şi o mulţime de palmieri minunaţi. în timpul cât a stat acolo şi a avut multe treburi cu Herodes, a încercat să cucerească iubirea regelui, slujindu-se de firea ei, atrasă de destrăbălatele desfătări ce decurg din aceasta, fie că se îndrăgostise aievea de dânsul, fie că, mult mai probabil, îi întindea o capcană, pentru ca, prin adulterul în care îl atrăgea, să găsească un nou prilej de a unelti împotriva lui. Pe scurt, ea ţinea mult să-1 atragă în mrejele iubirii. Dar Herodes, care avea o veche aversiune faţă de Cleopatra şi ştia bine că era dispusă să facă rău tuturora, mai ales acum, când era vorba de o patimă nestrunită, a socotit că se cuvenea mai degrabă s-o deteste, ba chiar se gândea s-o şi pedepsească, dacă pusese la cale un şiretlic, rămânând prin urmare nepăsător la declaraţia ei de dragoste. S-a sfătuit cu

prietenii lui dacă nu cumva trebuia să pună la cale uciderea Cleopatrei: avea prilejul să-i scape de neplăceri pe toţi cei ce îi răbdaseră ponoasele sau puteau să le întâmpine şi în viitor. Făcând aceasta, ar fi adus un mare serviciu lui Antonius, fiindcă ea nu i-ar fi rămas credincioasă dacă întâmplarea sau nevoia l-ar fi silit să-i ceară sprijinul. Dar prietenii lui l-au împiedicat să-şi îndeplinească planul, invocând în primul rând faptul că nu se cuvenea să se expună unei mari primejdii, ocupat fiind cu treburi mai serioase. Au insistat apoi şi l-au implorat să nu dea dovadă de nechibzuinţă în ceea ce face: isprava lui nu va rămâne oricum nepedepsită, chiar dacă Antonius va fi convins că aceasta îi poate aduce mari foloase. Iubirea pe care i-o poartă va fi şi mai aprinsă la gândul că Cleopatra i-a fost răpită silnic şi cu viclenie. Nici Herodes nu va putea găsi scuza convenabilă pentru faptul că s-a atins de femeia cea mai vestită şi mai puternică din vremea lui. Folosul pe care pretinde el că-1 aduce, dacă poate fi vorba de aşa ceva, nu are nici o valabilitate, căci îndrăzneala faptei se împleteşte cu reprimarea iubirii lui Antonius. Reiese limpede că Herodes ar atrage o mare şi permanentă nenorocire asupra ţării şi casei sale şi nimeni nu-1 împiedică să se ferească de păcatul spre care îl ademeneşte dânsa, slujind deopotrivă propriul interes şi buna-cuviinţă. Prin asemenea vo^be înfricoşătoare şi prin înfăţişarea primejdiilor care îl ameninţau mai mult ca sigur, vorbitorii i-au stăvilit elanul. Herodes a îmbunat-o cu darurile sale pe Cleopatra şi a însoţit-o până în Egipt.

3. De îndată ce a subjugat Armenia, Antonius I-a trimis în Egipt pe Artabazes, fiul lui Tigranes[1], alături de fiii şi satrapii lui, luaţi prizonieri; pe aceştia i-a dăruit Cleopatrei, împreună cu toate podoabele regeşti, capturate cu acest prilej. Domnia Armeniei a încăput pe mâinile celui mai mare dintre fiii regelui, Artaxias[2], care reuşise atunci să fugă. Mai târziu, el a fost alungat de Archelaus şi de Cezar Nero, care l-au întronat pe fratele lui mai mic, Tigranes[3]. Dar acestea s-au petrecut mai târziu.

' Artavazde II, fiul lui Tigranes II cel Mare. rege al Armeniei (55-34 î.e.n.) din dinastia Artaşidă.

¹ Artaşe (Artaxias) II a domnit între anii 30-20 î.e.n., după ce timp de patru ani tronul Armeniei a fost ocupat de Alexandru, fiul lui Marcus Antonfus şi al Cleopatrei VII (34-30 î.e.n.).

ʼ Tigranes III, regele Armeniei (20-8 î.e.n).

4. Cât priveşte arenda care-i revenea reginei pentru ţinutul primit în dar de la Antonius, ea era plătită la termen de Herodes, socotind că nu era înţelept să-i dea vreun prilej de nemulţumire Cleopatrei. Regele Arabiei, de la care încasa dările Herodes, fiindcă se pusese chezaş pentru plata lor punctuală, a achitat câtăva vreme câte două sute de talanţi anual. Mai târziu el a devenit trândav şi zăbavnic în plata birului şi chiar când achita cu chiu cu vai o parte din el, n-o făcea nici atunci fără să rămână dator.

CAPITOLUL V

1. Deoarece arabii se dovedeau delăsători în plata dărilor şi în cele din urmă nu şi-au mai respectat deloc obligaţia lor, Herodes a vrut să-i constrângă cu forţa armelor, dar a fost împiedicat de războiul civil care tocmai izbucnise între romani. Atunci a avut loc bătălia de la Actium, care s-a desfăşurat în timpul celei de-a o sută optzeci şi şaptea Olympiade", când s-a dat lupta pentru supremaţie între Caesar şi Antonius. De multă vreme stăpân peste o ţară fertilă şi adunând mari bogăţii din veniturile acesteia, Herodes şi-a strâns o oaste pe care a înarmat-o cu grijă, ca să vină în ajutorul lui Antonius. Dar Antonius i-a spus că nu avea nevoie de ajutorul lui şi I-a trimis împotriva arabilor (despre reaua-credinţă a cărora aflase atât de la Herodes, cât şi de la Cleopatra). Asta era şi dorinţa Cleopatrei, care credea că era în interesul ei ca amândoi să-şi macine forţele proprii. După ce Antonius i-a dat această misiune. Herodes a făcut cale-ntoarsă şi şi-a pus oastea pe

L

¹ La 2 septembrie 31 î.e.n.. flota condusă de Marcus Vipsanius Agrippa a zdrobit escadra **lui** Marcus Antonius şi a Cleopatrei la Actium, promontoriu în nord-vestul Acarnaniei. la ieşirea din Golful Ambracia. lângă coasta apuseană a Peninsulei Balcanice, victoria finală a lui Caius Octavianus punând capăt războaielor civile dintre romani.

picior de război, ca să năvălească în Arabia. A mărşăluit cu trupele sale de pedestraşi şi de călăreţi şi a ajuns Ia Diospolis, unde l-au întâmpinat arabii (care nu rămăseseră străini de această expediţie), şi în crâncena bătălie care s-a dat, au ieşit biruitori iudeii. La scurtă vreme după aceea, o mare oaste arabă s-a strâns la Cana: această localitate este situată în Coelesiria. Când a primit ştirea, Herodes a pornit împotriva duşmanilor cu o mare parte a armatei sale. Cum s-a apropiat de Cana, a hotărât să-şi înjghebeze o tabără pe care s-o întărească cu şanţuri şi valuri de pământ, ca să poată da bătălia la momentul potrivit. Dar de îndată ce au început pregătirile, trupele iudeilor i-au cerut să le ducă fără întârziere împotriva arabilor. Ele erau stăpânite de-o arzătoare dorinţă, căci se credeau mai bine înarmate şi toţi cei ce luaseră parte Ia bătălia anterioară aveau curajul să-şi înfrunte imediat

duşmanii. Deoarece scoteau strigăte şi dovedeau un mare avânt războinic, regele s-a decis să folosească elanul mulţimii şi le-a spus luptătorilor săi că nu va pune stavile vitejiei lor, conducând el însuşi oştirea la bătălie, în vreme ce toţi îl urmau în ordine deplină. Numaidecât arabii au fost cuprinşi de spaimă, aşa că au opus o scurtă rezistenţă, dar când au văzut că vrăjmaşii erau imbatabili şi în plin avânt, cei mai mulţi au luat-o la fugă şi ar fi fost înfrânţi dacă Herodes şi iudeii n-ar fi căzut victimă unei stratageme a lui Athenion. Acest Athenion, numit de Cleopatra comandantul ţinutului arabic care îi aparţinea, îl duşmănea pe Herodes şi n-a vrut să pândească deznodământul bătăliei cu braţele încrucişate, aşa că a luat următoarea hotărâre: dacă arabii deţineau avantajul, să rămână neutru, iar dacă se dovedeau mai slabi, ceea ce s-a şi întâmplat, să se năpustească asupra iudeilor, alegând pentru oştenii săi cel mai convenabil teren al ţinutului. I-a atacat prin surprindere pe iudeii epuizaţi şi siguri de victoria lor, făcând un mare prăpăd în rândurile acestora. întrucât îşi sleiseră deja puterile în confruntarea făţişă cu vrăjmaşii şi erau prea molateci să culeagă roadele izbânzii, iudeii au cedat lesne în faţa proaspeţilor atacatori, suferind pierderi grele în stâncoasa regiune deloc propice călăreţilor lor, dar mai familiară celor care îi urmăreau. Când au observat situaţia disperată în care se aflau duşmanii, arabii au prins curaj şi, reveniţi pe câmpul de luptă, i-au fugărit şi măcelărit fără milă. Astfel au pierit în
278
bătălie aproape toţi iudeii: puţini au scăpat, apucând să se adăpostească în tabăra lor. De îndată ce a văzut că ai săi pierduseră lupta, Herodes a căutat să aducă repede trupe auxiliare. Dar oricât de mult s-a grăbit, n-a mai ajuns Ia vreme: tabăra iudeilor fusese între timp cucerită. Arabii n-au fost mai puţin orgolioşi de nesperata lor izbândă într-o bătălie pe care o crezuseră pierdută, precum şi de nimicirea întregii oştiri inamice. De atunci încolo Herodes s-a mărginit la prădăciuni şi, în numeroasele incursiuni pe care Ie-a întreprins, a devastat Arabia, instalându-şi tabăra în munţi, dar s-a ferit de atacurile făţişe. Pe această cale, el urmărea nu numai să-şi necăjească duşmanii prin hărţuieli dese, ci şi să aline lovitura primită de ai săi.

2. Pe vremea când se desfăşura bătălia de la Actium dintre Caesar şi Antonius, care a avut loc în al şaptelea an al domniei Iui Herodes, s-a.abătut asupra Iudeei un cutremur atât de puternic, cum nu mai fusese altul până atunci, aşa că în întreaga ţară s-au prăpădit o mare mulţime de vite şi vreo treizeci de mii de oameni şi-au găsit sfârşitul sub ruinele caselor dărâmate. Totuşi, armata, aflată sub cerul liber, n-a păţit nimic, scăpând nevătămată de calamitate. Când populaţia arăbească a aflat că peste Iudeea a căzut nenorocirea care a devenit mult mai cumplită decât fusese în realitate, datorită zvonurilor răspândite pe seama dezastrului, ca să satisfacă ura arabilor, aceştia au devenit cutezători, ca şi cum, în urma distrugerilor suferite de ţara vrăjmaşă şi a pieirii oamenilor ei, nu mai rămăsese nimeni, să le opună rezistenţă. Pe solii iudeilor (care veniseră la ei după calamitate, ca să încheie un tratat de pace) i-au prins şi i-au ucis, îndreptându-şi oştirea cu întregul lor avânt împotriva lor. Dar iudeii nu se încumetau să le oprească năvala căci, descurajaţi de cumplita lor nenorocire, şovăiau să întreprindă fapte războinice, fiindcă erau dezamăgiţi de înfrângerile suferite: nu sperau ca, după atâtea măceluri, să poată porni iarăşi la luptă cu depline puteri, mai ales că nu primeau nici un ajutor şi patria lor era ruinată. Aşadar, în această situaţie grea, regele s-a străduit prin cuvintele sale să-şi încurajeze conducătorii, căutând să le redea încrederea pierdută. După ce i-a convins şi a reuşit să-i facă mai îndrăzneţi pe cei mai de vază, el a cutezat să vorbească oştirii întregi,
279
căreia se ferise să-i cuvânteze mai înainte, socotind că ar fi fost greu să procedeze astfel, întrucât toţi erau prea împovăraţi de calamitate. în faţa mulţimii pe care căuta s-o îmbărbăteze, el a ţinut următorul discurs:

3. „N-am cum să nu ştiu, oameni buni, că în ultima vreme s-au abătut multe nenorociri asupra noastră; într-o asemenea împrejurare, chiar şi omul care dă dovadă de mare tărie sufletească poate să-şi piardă şi el cumpătul. Dar fiindcă suntem constrânşi să pornim la luptă şi, în impasul în care ne aflăm, altă cale de a ieşi la liman nu avem decât faptele de vitejie, am dorit neapărat să vă încurajez şi să vă arăt cum puteţi să redobândiţi bărbăţia de odinioară. Vreau mai întâi să vă arăt, în privinţa războiului, că sunteţi pe deplin îndreptăţiţi să-1 duceţi, ca să pedepsiţi trufia potrivnicilor care l-au provocat: dacă reţineţi acest lucru, elanul vostru va spori mult. Apoi vreau să vă arăt cât de neînsemnate sunt nenorocirile care ne-au năpădit şi cât de întemeiate sunt speranţele izbânzii noastre, încep cu prima dovadă şi vă iau chiar pe voi martori, ca să adeveriţi spusele mele. Ştiţi desigur cât de nedrepţi au fost arabii şi cât de perfidă a fost purtarea lor faţă de toţi, părând aidoma unor oameni barbari şi fără frică de Dumnezeu. Cele mai multe daune ni le-au adus avariţia şi invidia lor, precum şi atacurile prin surprindere, dezlănţuite asupra noastră în vălmăşagul luptei. Are rost să pomenesc şi altele? Cine i-a scăpat de frică atunci când îi pândea primejdia să-şi piardă regatul şi să devină robii Cleopatrei? Oare nu prietenia mea cu Antonius şi bunele lui intenţii faţă de noi explică faptul că arabii n-au avut o soartă mai rea, fiindcă acesta s-a ferit să facă ceva care să atragă bănuiala asupra noastră? Iar atunci când a vrut să-i dăruiască Cleopatrei câte o parte din ambele noastre regate, m-am înhămat la înfăptuirea treburilor şi prin darurile mele bogate am asigurat liniştea amândurora, am făcut cheltuieli şi am plătit primii două sute de talanţi, punându-mă chezaş pentru ceilalţi două sute, dări pentru pământurile celui căruia îi reveneau veniturile. Iar arabii nici nu şi-au ţinut cuvântul lor. Drept era totuşi ca iudeii să nu plătească din avuţia lor tributul şi birul nimănui sau să dea impozit pentru pământurile lor, cu atât mai puţin pentru cei pe care i-au scăpat de robie; iar arabii care, atunci când erau datori să ne fie

^
recunoscători, s-au purtat de parcă ei erau stăpâni pe situaţie, trebuiau să nu ne jignească şi să nu ne înşele pe noi, prietenii, nicidecum duşmanii lor. întrucât cuvântul de onoare îşi află locul cuvenit chiar şi între duşmanii cei mai înverşunaţi, el este păstrat cu sfinţenie între prieteni, nu însă şi de cei care se cred îndreptăţiţi să obţină profit prin orice mijloc, socotind că îngemănarea nedreptăţii cu câştigul nu este condamnabilă. Mai staţi oare la îndoială dacă se cuvine să-i pedepsiţi pe cei nedrepţi, câtă vreme Dumnezeu porunceşte şi ne îmbie să urâm mereu silnicia şi injustiţia, mai ales că este nu numai drept, ci chiar necesar să pornim războiul împotriva lor? Crima care la greci ca şi la barbari trece drept cea mai infamă a fost înfăptuită de ei în dauna solilor noştri, înjunghiaţi mişeleşte. Căci grecii afirmă că solii sunt sacri şi inviolabili, iar noi înşine am primit o asemenea dogmă atotputernică şi sacrosanctă de la Domnul, care ne-a dezvăluit-o prin îngerii săi. Cu atâta putere a înzestrat numele de sol Dumnezeu, care 1-a impus în faţa oamenilor, făcând ca până şi duşmanul să-şi cruţe duşmanul. Ce nelegiuire poate fi mai mare decât uciderea unor soli care vin în paşnicul nume al dreptăţii? Ce viaţă tihnită mai poate duce şi ce noroc are în război cel care a comis o asemenea ticăloşie? Mie nu-mi vine să cred una ca asta. Cineva poate să-mi obiecteze totuşi că dreptatea este de partea noastră, în timp ce ei sunt mai puternici şi mai numeroşi decât noi. Din capul locului, acest argument nu vă dezavantajează deloc. Cel ce apără dreptatea are de partea lui pe Dumnezeu; acolo unde este Dumnezeu, se află mulţimea trupelor şi bărbăţia. Dar să cercetăm faptele noastre de mai înainte: în prima bătălie noi am ieşit biruitori, în cea de-a doua, duşmanii nu s-au prea împotrivit, ci au luat-o la fugă, nerezistând asaltului şi elanului nostru. Când eram deja victorioşi, ne-a atacat Athenion, fără să ne declare război. Oare asta se cheamă la ei vitejie sau mai degrabă mişelie şi perfidie? De ce trebuie să ne pierdem cumpătul pentru un lucru care este în măsură să ne dea speranţe mai mari? Cum să ne inspire frică nişte oşteni care, ori de câte ori n-au recurs la vicleşuguri războinice, au fost totdeauna învinşi de noi în luptă dreaptă? Cum se pot socoti victorioşi dacă ei se sprijină numai pe şiretlicuri? De ce să se creadă cineva într-adevăr viteaz câtă vreme în pieptul lui nu mocneşte avântul războinic? Nu dai
281
dovadă de curaj când lupţi cu cei slabi, ci doar dacă îi învingi pe cei mai puternici decât tine. Cei ce se tem de nenorocirea ce s-a abătut asupra locuinţelor noastre şi de necazurile pricinuite de cutremur, să priceapă mai întâi că tocmai aceasta i-a indus în eroare pe arabi, făcându-i să creadă că pierderile noastre au fost mai mari decât cele reale. Apoi, nu se cade ca faptul care dă mai multă îndrăzneală duşmanului să fie pentru noi un motiv de îngrijorare. Căci ei n-au devenit atât de inimoşi pentru că a dat norocul peste ei, ci pentru că speră că noi ne-am lăsat copleşiţi de calamităţi. Câtă vreme vom porni noi împotriva lor, le vom domoli înflăcărarea şi vom avea numai de câştigat dacă nu vom mai lupta cu un vrăjmaş prea îndrăzneţ. Să nu ne mistuie jalea şi nici să nu socotim, aşa cum cred unii, că necazurile pe care le-am întâmpinat constituie cumva semnele mâniei Domnului: năpastele sunt doar roadele întâmplării. Dacă acestea s-ar fi datorat într-adevăr voinţei lui Dumnezeu, El şi-ar fi schimbat propria vrere, împăcându-se cu cele ce s-au petrecut deja; dacă vroia să ne admonesteze şi mai mult, nu-şi strămuta lesne hotărârea. Domnul însuşi ne-a arătat că vrerea lui este să întreprindem acest război, pe care îl socoteşte just: mulţi au pierit pe cuprinsul ţării în acest cutremur, dar nici un luptător nu a avut de suferit de pe urma lui şi voi aţi scăpat cu toţii pentru ca Dumnezeu să vă arate că, pornind la luptă chiar şi împreună cu copiii şi soţiile voastre, nu veţi păţi nimic. Dacă ţineţi seama de toate acestea şi, mai mult decât atât, aveţi convingerea că Dumnezeu luptă mereu alături de voi, îi faceţi să îndure dreapta şi cumplita răzbunare pe cei ce şi-au înşelat prietenii, au fost necruţători în război şi nelegiuiţi cu solii voştri, adeverind că întotdeauna v-aţi dovedit mult mai viteji decât ei!"[2]
4. Ascultând această cuvântare, iudeii au fost cuprinşi de un şi mai puternic avânt de luptă. După ce, potrivit ritualului, a adus sărbătoreasca jertfă[3], Herodes a trecut cu ei

[2] Capitolul XIX, paragr. 4 din Cartea I a *Istoriei războiului iudeilor Împotriva romanilor* (ed. cit., p. 78-80) conţine un discurs rostit de Herodes cu acelaşi prilej, dar mai scurt şi cu un conţinut diferit. Acest lucru demonstrează că discursurile din scrierile istorice ale lui Flavius Josephus sunt fictive şi confirmă talentul său oratoric, punându-i la grea încercare pe toţi traducătorii lui.

[3] Jertfa sub cerul liber, amintind de datinile păgâne ale conducătorilor de oşti. reprezintă o abatere de la tradiţia iudaică. întrucât aceasta admitea efectuarea sacrificiilor numai în interiorul Templului din Ierusalim.

282
peste fluviul Iordan, conducându-i degrabă împotriva arabilor, şi şi-a instalat tabăra în apropierea duşmanilor. Situată la mijlocul distanţei dintre cele două tabere, se afla o fortăreaţă pe care Herodes s-a hotărât s-o cucerească: credea că asta îl va avantaja atât dacă ciocnirea cu duşmanul urma să aibă loc repede, cât şi dacă lupta se prelungea, oferindu-i alternativa de a-şi consolida tabăra. întrucât şi arabii intenţionau să cucerească bastionul, în locul acela s-a desfăşurat bătălia. La început şi-au aruncat de departe suliţele unii asupra altora, apoi taberele s-au încăierat şi au căzut mulţi oşteni de ambele părţi, până când arabii, învinşi, au bătut în retragere. A crescut numaidecât încrederea iudeilor în forţele proprii şi, convins că oastea arabilor va face cu totul altceva decât să pornească iarăşi la luptă, regele a început să smulgă ţăruşii palisadelor, dezlănţuind atacul asupra taberei adverse. Asaltaţi cu îndârjire, duşmanii se retrăgeau în dezordine, neavând nici un chef de luptă şi fără vreo speranţă în victorie. Opuneau totuşi rezistenţă, şi fiindcă aveau superioritatea numerică; s-a dat aşadar o luptă crâncenă în care au pierit mulţi, şi dintr-o tabără, şi din alta. Cedând în cele din urmă, arabii au luat-o la fugă.

Prăpădul din rândurile lor aflate în retragere a fost cu atât mai mare cu cât moartea le-a venit nu numai din partea vrăjmaşilor, deoarece măcelul a fost înteţit chipr şi de ei, şi fie din pricina mulţimii, fie din pricina vălmăşagului fugarilor, mulţi au pierit călcaţi în picioare, străpunşi fiind de suliţele propriilor tovarăşi de luptă. Vreo cinci mii dintre ei au murit astfel şi restul mulţimii s-a salvat, găsindu-şi refugiul în tabără. Dar nu trăgeau nici o nădejde că vor scăpa cu viaţă, din pricina lipsei proviziilor şi mai ales a apei. Iudeii care îi urmăreau n-au putut intra împreună cu ei în interiorul întăriturii şi i-au împresurat şi. păzind cu străşnicie intrările, le-au tăiat calea spre fugă sau evadare.

5. Constrânşi de situaţia lor, arabii şi-au trimis solii la Herodes, mai întâi, să ducă tratative de pace, apoi, (fiindcă erau chinuiţi de sete) să-1 roage ca, oricare ar fi condiţia, să-i scape de lipsa apei, ameninţându-i acum cu pieirea. Dar, stăpânit de dorinţa de a răzbuna nedreptatea îndurată din pricina lor, el n-a acceptat nici solii, nici preţul pentru răscumpărarea prizonierilor, nici o altă propunere venită din partea lor. Aşadar,

283

arabii au fost siliţi de sete şi de alte lipsuri să se predea de bunăvoie iudeilor, ca să fie puşi în lanţuri şi duşi de acolo. Astfel, în decurs de cinci zile, patru mii dintre ei s-au predat şi au fost capturaţi. în a şasea zi, toţi ceilalţi au hotărât să întreprindă o războinică incursiune împotriva duşmanului, în care să-şi găsească mai degrabă moartea în luptă decât să aibă chinuitorul sfârşit prin înfometare. întocmai cum hotărâseră, au năvălit în afara întăriturii lor, dar n-au fost în stare să ducă o luptă dârză, cu trupurile şi sufletele lor slăbite, socotind moartea drept un câştig şi viaţa drept o pacoste. Şapte mii dintre ei au murit astfel în primul atac. După această înfrângere, arabii şi-au pierdut toată încrederea lor de odinioară şi, edificaţi de destoinicia de comandant al lui Herodes prin nenorocirile îndurate de ei, i s-au supus, denumindu-l protectorul naţiei lor. Mândru de războinicul său noroc, Herodes s-a întors acasă, mult admirat pentru faptele sale de vitejie.

CAPITOLUL VI

1. Dar tocmai când celelalte treburi îi mergeau din plin şi nu se mai aştepta din nici o parte la vreo potrivnicie, Herodes a fost în primejdia de a pierde totul după victoria lui Caesar asupra lui Antonius în bătălia de la Actium. Părerea că totul se terminase pentru el a avut-o atunci Herodes însuşi, deopotrivă cu prietenii şi duşmanii lui. Căci era greu de crezut că va scăpa nepedepsit regele care avusese strânse legături de prietenie cu Antonius. De aceea amicii lui îşi pierduseră orice dram de speranţă, pe când cei ce îi purtau duşmănie afişau o faţă tristă, dar în sinea lor se bucurau pe tăcute la gândul că soarta putea să li se schimbe în bine. întrucât socotea că Hyrcanos era singurul în drept să domnească, Herodes a crezut că era în interesul lui să-1 înlăture din drumul său, căci în cazul când ar fi scăpat viu şi nevătămat, se întrezărea posibilitatea ca dânsul să fie bărbatul
cel mai potrivit să-şi adjudece tronul. Numai din invidie dorea să-1 suprime pe Hyrcanos, ca să nu-i dea satisfacţia de a fi urmaşul lui la domnie, dacă Caesar i-ar fi dat pedeapsa cu moartea.

2. în timp ce Herodes avea această preocupare, chiar prietenii lui Hyrcanos i-au oferit pretextul să-şi pună planul în aplicare. Deoarece acesta avea o fire blajină, nici atunci, nici înainte vreme nu se arătase dispus să se amestece în treburile statului şi nu era dornic de înnoiri, ci, lăsându-se la voia întâmplării, era împăcat cu tot ce-i hărăzea soarta. în schimb, Alexandra, femeie ambiţioasă, neînstare să-şi domine nădejdile pe care şi le punea în schimbări, îl sâcâia pe părintele ei Hyrcanos să nu mai tolereze la nesfârşit ca Herodes să urzească nelegiuiri împotriva casei sale, ci să pregătească de pe acum înfăptuirea speranţelor lor într-un viitor mai sigur. L-a rugat apoi să-i scrie lui Malchos, cârmuitorul Arabiei, să-i primească la el şi să le dea o escortă sigură; după plecarea lor, dacă Herodes va avea parte de soarta pe care o merită ca duşman al lui Caesar, domnia urmează să le revină, datorită nu numai obârşiei regale, ci şi preferinţei poporului. Fără să-i pese de stăruinţele fiicei sale, Hyrcanos nu şi-a plecat urechea la spusele ei. Recurgând însă la încăpăţânarea femeiască, ea nu s-a oprit nici.ziua, nici noaptea, ci i-a vorbit necontenit despre cursele pe care i le întindea Herodes, până când l-a convins în sfârşit să-i încredinţeze unui oarecare Dositheus o scrisoare adresată arabului, prin care să-i ceară acestuia trimiterea unor călăreţi, însărcinaţi să-i întâmpine şi să-i conducă până la Lacul Asfaltitis, situat la treizeci de stadii depărtare de Hierosolyma. Hyrcanos se bizuia pe acest Dositheus, care-i era devotat nu numai lui, ci şi fiicei sale, având suficiente motive să-1 urască pe Herodes. El era rudă de sânge cu Josephus, executat din ordinul lui Herodes, iar fratele său pierise ucis de Antonius în preajma Tyrului. Motivele acestea nu l-au determinat totuşi să-i rămână fidel lui Hyrcanos: favoarea pe care spera s-o obţină de la rege l-a îmbiat mai mult şi i-a predat scrisoarea lui Herodes. Regele i-a lăudat devotamentul şi i-a dat în acelaşi timp misiunea să închidă scrisoarea, s-o pecetluiască şi să i-o înmâneze lui Malchos, aşteptând scrisoarea lui de răspuns: ţinea nespus de mult să ştie şi ce intenţii avea acesta. Dositheus

284

285

a făcut bucuros ce i s-a cerut: drept răspuns, Arabul a scris că-l primeşte cu braţele deschise pe Hyrcanos împreună cu toţi însoţitorii săi, precum şi pe iudeii care sunt de partea lui, şi că-şi trimite oamenii să-i escorteze în siguranţă, nici una din dorinţele expeditorului nerămânând neîmplinită. După ce i-a parvenit scrisoarea, Herodes 1-a chemat imediat pe Hyrcanos şi 1-a întrebat dacă a făcut vreo învoială cu Malchos. Când el a tăgăduit acest lucru, regele a înfăţişat adunării scrisoarea şi a poruncit ca Hyrcanos să fie ucis.

3. Astfel sunt descrise lucrurile în însemnările regelui Herodes. Potrivit altor păreri, lucrurile nu s-au petrecut

aşa: Herodes nu 1-a acuzat şi condamnat la moarte din acest motiv, ci datorită unei curse pe care i-a întins-o. Ei scriu următoarele: fără să dea impresia că bănuieşte ceva, în timpul unui ospăț I-a întrebat pe Hyrcanos dacă a primit vreo scrisoare de la Malchos, iar acesta a recunoscut că a primit de la el o scrisoare, care nu avea alt scop decât să-i transmită salutări. Herodes 1-a întrebat din nou dacă nu i-a venit şi un dar de la dânsul. Hyrcanos a replicat că Malchos i-a trimis în dar doar patru cai de călărie şi regele a pretins că era vorba de corupţie şi trădare, poruncind să fie sugrumat pe loc acuzatul. Drept argument că a fost condamnat la moarte fără nici o vină, aceşti autori invocă faptul că Hyrcanos a avut o fire blajină şi că nici.în tinereţe n-a dat dovadă de îndrăzneală sau temeritate, chiar şi când a ajuns la domnie, încredinţându-i lui Antipater aproape întreaga cârmuire a ţării. Ei adaugă că atunci el atinsese vârsta de optzeci de ani şi cunoştea bine trăinicia domniei lui Herodes. Când a trecut dincolo de Eufrat, i-a părăsit pe cei de dincoace de fluviu, care îl venerau, supunându-se de bunăvoie autorităţii Iui Herodes. Lucrul cel mai greu de crezut dintre toate, fiind contrar firii sale, este că el a urmărit răsturnarea regelui, încât asta pare mai degrabă o scornire a lui Herodes[1].

4. Aşa şi-a sfârşit viaţa Hyrcanos, după ce a trăit şi mai bine. şi mai rău, îndurând numeroase nenorociri. De îndată ce

[1] înscenarea trădării a fost instrumentată fireşte de Herodes. care începe **masacrarea** Haşmoneilor **din** familia lui prin înlăturarea inofensivului său socru, după ce-l executase mai întâi pe Josephus. unul din cumnaţii lui. Lunga listă a victimelor suspiciosului monarh iudeu se va completa până la sfârşitul domniei sale sângeroase.

mama lui, Alexandra, a început să domnească, a devenit Mare Preot al neamului iudeilor şi a ocupat înalta demnitate vreme de nouă ani. La moartea mamei sale a preluat domnia şi a deţinut-o trei luni, fiind înlăturat de fratele lui, Aristobul, dar i-a redat tronul Pompeius şi a primit toate cinstirile, pe care Ie-a păstrat patruzeci de ani[2]; ele i-au fost răpite iarăşi de Antigonos şi, cu trupul schilodit de acesta, a ajuns prizonier la parţi. După câtăva vreme s-a întors acasă, ademenit de promisiunile făcute de Herodes; nici una dintre ele nu s-a îndeplinit, ci a dus o viaţă plină de suferinţe şi, ceea ce este mai trist, a avut la bătrâneţe sfârşitul de care am vorbit mai înainte. Se pare că a fost blând şi moderat în toate privinţele, a lăsat cea mai mare parte a atribuţiilor regeşti în seama altora, fiindcă nu se ocupa de treburile statului, nepricepându-se deloc la arta guvernării. Faptul că bunătatea i-a fost atât de mare le-a îngăduit lui Antipater şi lui Herodes să ajungă în culmea puterii şi de aceea a trebuit să îndure o asemenea moarte.

5. După ce s-a descotorosit, aşadar, de Hyrcanos, Herodes s-a grăbit să ajungă la Caesar, fără să spere că-l aştepta cumva o soartă bună, din pricina prieteniei lui cu Antonius. El se temea de asemenea că Alexandra, profitând de lipsa lui, va aţâţa poporul şi va stârni o răscoală în regatul lui. I-a încredinţat întreaga putere fratelui său Pheroras, adăpostind-o la Masada pe mama lui, Cypron, împreună cu sora şi toţi copiii, şi i-a dat acestuia misiunea de a păstra frânele puterii dacă va auzi că i s-a întâmplat o nenorocire. Pe soţia lui, Mariamne (neîncumetându-se cineva s-o lase împreună cu sora şi mama regelui, datorită urii pe care Ie-o purta), a adus-o cu mama ei, Alexandra, în

[2] Cifra avansată aici de FlaviusJosephus este discutabilă. La moartea lui Alexandru lannaios, Hyrcanos II a devenit Mare Preot şi rege al Iudeei, alături de mama sa. Alexandra Salome (76-67 î.e.n.), fiind izgonit de ambiţiosul frate Aristobul II. După cucerirea Ierusalimului de către Cn. Pompeius (63 î.e.n.), ca Mare Preot vasal Romei, a guvernat ludeea, Oalileea şi Peraea, iar C. lulius Caesar (în tabăra căruia a trecut) I-a confirmat etnarh cu depline puteri judecătoreşti, aliat al Romei. Hyrcanos şi-a păstrat pontificatul, sub autoritatea proconsulului Siriei, până în 40 î.e.n., când a fost capturat de părţi şi dus la Babilon, de unde s-a întors acasă la insistenţele lui Herodes, viitorul său călău. Antipater şi fiii săi Phasael şi Herodes au deţinut puterea reală în a doua etapa a domniei sale. Probabil că Flavius Josephus a reunit cele două pontificate (76-67 şi 63-40 î.e.n), ignorând hiatusul de patru ani, şi a rotunjit cifra care nici aşa nu însumează patru decenii.

fortăreaţa Alexandrion şi le-a lăsat apoi în seama vistiernicului său Josephus şi a iturianului Soemus, oameni pe care de la început i-a găsit demni de încredere şi de aceea i-a pus să păzească femeile. Herodes le-a poruncit acestora să le ucidă pe amândouă, de îndată ce vor afla că soarta lui a luat o întorsătură tristă, pentru ca fiii şi fratele său Pheroras să păstreze puterea. 6. împărţind ordinele acestea, s-a grăbit să pornească la drum spre Rhodos, la Caesar. La sosirea în oraş, el şi-a scos diadema, dar n-a renunţat la nici una din celelalte podoabe regeşti. Când a ajuns înaintea lui Caesar şi a apucat să-i vorbească, şi-a vădit din plin deosebitul său curaj, căci nu a recurs la umile implorări, fireşti în asemenea ocazii, nici n-a rostit vreo rugăciune, cum fac cei ce cerşesc iertarea, ci a dat socoteală fără sfială pentru faptele sale. I-a spus lui Caesar deschis că o mare prietenie 1-a legat de Antonius, pe care 1-a sprijinit din toate puterile sale ca să deţină puterea supremă, fără să-1 ajute cu armele sale, căci el era atunci în război cu arabii, dăruindu-i însă bani şi cereale. El crede totuşi că nu şi-a făcut pe deplin datoria. Cel ce vrea să fie prietenul de nădejde al cuiva despre care ştie sigur că i-a vrut numai binele trebuie să-şi pună la dispoziţia lui nu numai viaţa proprie, ci şi puterile şi întreaga sa avuţie, când acesta se află în primejdie. Deşi este de părere că i-a oferit lui Antonius mai puţin decât, ar fi meritat, are totuşi ferma convingere că a făcut o faptă strălucită când nu 1-a părăsit după înfrângerea suferită în bătălia de la Actium, neaşteptata schimbare a sorţii sale netrezindu-i speranţe noi puse în slujba altuia. Chiar dacă nu i-a adus un sprijin folositor în luptă, barem i-a dat Iui Antonius un sfat foarte util atunci când i-a arătat că singura cale de a se salva şi de a-şi menţine toate bunurile era uciderea Cleopatrei. înlăturând-o din drumul lui, i-ar fi rămas nădejdea să păstreze suprema putere şi ar fi putut să obţină mai lesne iertarea lui Caesar, decât să provoace duşmănia lui. întrucât fapta asta i s-a părut fără noimă, Antonius n-a ţinut seama de temerarul său sfat, ceea ce a fost în defavoarea lui şi în folosul lui Caesar. Herodes i-a mai zis: „Dacă, supărat fiind pe Antonius, mă învinuieşti cumva pentru

ataşamentul meu faţă de el, îmi recunosc singur vinovăţia şi nu mă sfiesc deloc să spun deschis că am profitat de binefacerile sale. Dacă însă faci abstracţie de persoana mea, vrând să-mi afli
288
şi devotamentul faţă de binefăcători şi ce fel de prieten sunt, ai prilejul să mă cunoşti prin faptele mele din trecut. Schimbă doar numele şi voi dovedi aceeaşi fermitate a prieteniei şi faţă de altcineva!"
7. Prin vorbele sale, care dădeau la iveală firea lui leală, Herodes 1-a cucerit în bună măsură pe Caesar, bărbat nobil şi mărinimos, astfel că acuzaţiile care i se aduceau au atras bunăvoinţa lui. Acesta i-a pus atunci din nou diadema regală pe frunte, apoi 1-a îndemnat să-i fie un prieten la fel de bun cum fusese cu Antonius şi i-a arătat o deosebită preţuire, adăugând că Quintus Didius îi scrisese despre întreaga contribuţie pe care a adus-o Herodes în lupta cu gladiatorii[3]. După ce se bucurase de o primire foarte binevoitoare şi, contrar aşteptărilor sale, domnia lui fusese iarăşi pe deplin confirmată, atât de aprobarea lui Caesar, cât şi de Senatul roman, a cărui hotărâre avusese grijă s-o primească ca să fie mai sigur, Herodes 1-a însoţit în Egipt pe Caesar, oferind acestuia şi prietenilor lui nespus de bogate daruri, dovezi ale unei dărnicii nemărginite. A cerut aşijderea iertarea pedepsei lui Alexandru, un prieten credincios al lui Antonius, dar n-a putut s-o obţină, deoarece Caesar era împiedicat de un jurământ al său să facă acest lucru. Apoi s-a reîntors în Iudeea cu mai mare putere şi încredere, făcându-i pe cei ce se aşteptaseră la un deznodământ contrar să rămână înmărmuriţi, ca şi cum bunăvoinţa Domnului l-ar fi scăpat totdeauna de primejdii, spre a-i da o şi mai mare strălucire. S-a pregătit de îndată să-1 primească pe Caesar, care urma să invadeze Egiptul, mărşăluind din Siria. Cum a sosit, 1-a întâmpinat la Ptolemaida cu întreaga pompă cuvenită unui rege, omenindu-i şi oastea, căreia i-a dat din belşug toate cele necesare traiului zilnic. De aceea s-a numărat printre cei mai apropiaţi prieteni ai lui Caesar şi a călărit alături de el ori de câte ori îşi trecea în revistă oastea, dându-i şi lui şi prietenilor săi o escortă de o sută cincizeci de oameni iniţiaţi în cele mai solemne şi mai fastuoase servicii. Când romanii au trecut

[3] Gladiatorii pe care Antonius îi ţinea la Cyzicus, pe malul sudic al Propontidei (Marea de Marinară), au plecat spre Egipt după înfrângerea stăpânului lor şi. trecând prin Galatia şi Cilicia, au ajuns în Siria, al cărei guvernator de atunci (30 î.e.n), Quintius Didius Ventidius, a căutat zadarnic să-i captureze.

4-

289
printr-o zonă aridă, i-a cruţat în aşa măsură de lipsa proviziilor care bântuia acolo, încât ei n-au dus lipsă nici de vin, nici de apa de care aveau mai mare nevoie oştenii. Lui Caesar însuşi i-a dat opt sute de talanţi şi opinia tuturora a fost că el a făcut cheltuieli mai mari şi mai pretenţioase decât resursele regatului său. Pe această cale le-a sporit cu atât mai mult încrederea în bunăvoinţa şi credinţa lui, iar dărnicia de care a dat dovadă Herodes i-a fost de mare folos, potrivindu-se de minune cu împrejurările vremii aceleia. Chiar şi la întoarcerea romanilor din Egipt, ospitalitatea cu care i-a primit n-a rămas deloc mai prejos de cea arătată mai înainte.

CAPITOLUL VII

1. Când a revenit în regatul său, Herodes şi-a găsit casa răvăşită, iar pe soţia lui, Mariamne, şi pe mama ei, Alexandra, într-o dispoziţie proastă. Fiindcă erau de părere că, potrivit bănuielilor lor, nu din motive de siguranţă se aflau în locul acela, ci fuseseră închise în fortăreaţă, pentru a fi ţinute ca într-o temniţă, fără să dispună de lucrurile străine ca şi de cele proprii, ele nu erau deloc împăcate cu această situaţie. Mariamne socotea că iubirea pe care i-o arăta regele era doar o prefăcătorie sau chiar o înşelătorie curată şi se temea că, dacă Herodes îşi găsea cumva sfârşitul, pierdea şi ea orice speranţă de a mai rămâne în viaţă. Şi-a amintit de ordinul primit odinioară de Josephus, aşa că a căutat să-şi cumpere paznicii, mai ales pe Soemus, în mâinile căruia stătea soarta ei. La început Soemus a fost credincios şi nu a încălcat nici unul din ordinele lui Herodes. Dar când femeile, tot mai stăruitoare, l-au ademenit cu linguşelile şi darurile lor, puţin câte puţin el a cedat şi în cele din urmă le-a dezvăluit toate dispoziţiile regelui, mai ales că trăgea nădejdea că, la întoarcere, acesta nu va mai avea aceeaşi autoritate. Aşadar, pentru că din partea lui nu-1 pândea
290
vreo primejdie serioasă, şi-a propus pe de altă parte să câştige deplina favoare a femeilor, mai ales că i se părea firesc ca ele să-şi păstreze rangul şi să-1 răsplătească bine, fie că Mariamne va fi ea însăşi regină, fie că va fi în imediata apropiere a viitorului rege. Soemus nădăjduia în egală măsură că n-o să-i meargă rău nici în cazul când Herodes revenea acasă încununat de succes, căci nu putea să contrazică voinţa soţiei lui: ştia că regele o iubea pe Mariamne din cale-afară. Aceste motive l-au determinat să dezvăluie ordinele regelui. Mariamne a aflat cu stupoare că Herodes o expunea mereu la noi primejdii. în amărăciunea ei, şi-a dorit din adâncul inimii ca totul să-i meargă în răspăr lui Herodes, deoarece era convinsă că nu mai putea să trăiască alături de el. Nu i-a ascuns mai târziu acest lucru, spunându-i deschis că nu-1 mai suferea.
2. De îndată ce s-a întors cu bine acasă, contrar aşteptărilor sale, Herodes, după cum se cuvenea, i-a împărtăşit veştile norocoase în primul rând soţiei sale: numai pe ea o saluta, punând-o înaintea tuturora, căci o iubea nespus. Când i-a descris fericita desfăşurare a călătoriei lui, dânsa a părut mai mult mâhnită decât încântată, fără să-şi poată ascunde durerea şi, animată de demnitatea şi nobleţea ei personală, a întâmpinat salutările lui cu gemete, iar în timpul povestirii a lăsat să i se citească pe faţă mai degrabă tristeţea decât bucuria, făcându-1 pe

Herodes să fie nu numai bănuitor, ci de-a dreptul tulburat. Se frământa când vedea neaşteptata şi deloc ascunsa aversiune a soţiei sale. Nu putea să îndure acest lucru din pricina iubirii ce i-o purta şi ba se mânia, ba se îmbuna, trecând mereu de la o atitudine la alta, fără să ştie încotro s-o apuce. Şovăia la răspântia dintre dragoste şi ură şi, ori de câte ori mândria îl îndemna s-o condamne,, biruit de iubire, se dovedea prea slab ca să se despartă de femeie. Se temea că, luând măsuri aspre împotriva ei, să nu se pedepsească pe sine însuşi, fiindcă nu-şi putea închipui ceva mai cumplit decât faptul ca moartea să i-o răpească.

3. Când au observat că Herodes era pornit împotriva Mariamnei, mama şi sora lui au socotit că acum li se oferea ocazia cea mai bună de a-şi revărsa duşmănia asupra ei. în discuţiile pe care le aveau cu el, căutau prin clevetiri josnice să-1 aţâţe pe Herodes, ca să-i atragă ura şi gelozia asupra

291

Mariamnei. Acesta asculta cu neplăcere vorbele lor şi, ca şi cum refuza să le dea crezare, nu cuteza să-şi bruftuluiască soţia. Zi de zi, înstrăinarea i se furişa în inimă şi răul sporea de-o parte şi de alta, întrucât dânsa nu-şi ascundea deloc propriile simţăminte, aşa că iubirea lui s-a preschimbat necruţător în ură: până la urmă, Herodes a luat hotărârea s-o ucidă. între timp i-a sosit însă ştirea că, după moartea lui Antonius şi a Cleopatrei, Caesar ieşise biruitor în război, supunând Egiptul. A pornit grabnic în întâmpinarea lui Caesar şi casa şi-a lăsat-o pradă tulburărilor. La plecare a încredinţat-o pe Mariamne lui Soemus, faţă de care ea şi-a arătat recunoştinţa pentru faptul că-i îndatorase mult prin râvna lui de păzitor, obţinându-i de la rege un post de guvernator. în timp ce acela şi-a dobândit astfel funcţia, Herodes a sosit în Egipt, unde a stat de vorbă deschis cu Caesar, ca un bun prieten, primind strălucite daruri din partea acestuia. Caesar i-a dat patru sute de gali, garda personală a Cleopatrei, şi i-a restituit ţinutul care îi fusese răpit tot de Cleopatra. A anexat la regatul lui Herodes Gadara, Hippos, Samaria, precum şi oraşele de pe ţărmul mării: Gaza, Anthedon, Ioppe şi Turnul lui Straton.

4. Mulţumită acestor daruri, Herodes a devenit mai puternic şi 1-a însoţit pe Caesar până la Antiohia. Dar pe cât de prospere se arătau treburile lui exterioare, pe atât de mari erau năpastele care îl aşteptau în sânul familiei, la întoarcerea acasă, mai ales în relaţiile lui conjugale, care mai înainte păreau atât de armonioase. înflăcărată lui iubire pentru Mariamne nu rămâne, pe drept cuvânt, cu nimic mai prejos decât dragostea bărbaţilor din cărţile de istorie. Era o soţie înţeleaptă şi credincioasă, dar avea o fire de femeie cam nesuferită, care trata cu asprime pe cel încătuşat de dragostea ei şi, fără să ţină seama că trăia într-un regat şi trebuia să se supună altuia, adopta o atitudine sfidătoare în faţa soţului, silindu-1 să se resemneze şi să simuleze că n-a observat nimic. Le batjocorea făţiş pe mama şi pe sora regelui şi rostea vorbe de ocară despre obârşia lor modestă şi, drept urmare, certurile şi duşmăniile dintre femei erau înverşunate, făcând să răsară cele mai josnice calomnii. Suspiciunea crescută a regelui a dăinuit un an întreg după întoarcerea lui Herodes de la Caesar. în sfârşit, pacostea care mocnise multă vreme a izbucnit în următoarea

292

împrejurare. într-o zi, când îşi făcea tabietul de după-amiază, regele a chemat-o pe Mariamne, căci o iubea la fel de mult. Aceasta a venit în încăperea lui, dar nu s-a culcat cu el (n-a vrut s-o facă), ci 1-a dispreţuit şi jignit, învinuindu-1 de uciderea părintelui şi a fratelui ei. întrucât soţul n-a mai putut îndura amarnica insultă şi era gata să lovească temerara făptură, Salomeea, sora regelui, alarmată de zarva cumplită, 1-a trimis la suveran pe paharnicul său, cu care se înţelesese mai înainte, dându-i porunca să dezvăluie faptul că Mariamne îi ceruse să-i dea un filtru de dragoste. Dacă regele va intra în panică şi-1 va întreba cu ce băutură avea de-a face, să-i răspundă că era vorba de un filtru de dragoste pe care regina însăşi îi ceruse să i-1 dea. Dacă însă regele nu se va speria de menţionarea filtrului de dragoste, să tacă din gură şi să-şi vadă de treabă, căci e în afară de orice pericol. După ce 1-a dădăcit astfel, Salomeea 1-a trimis pe paharnic la momentul potrivit în încăperea regelui, ca să-i vorbească. Paharnicul a intrat la rege cu aerul că avea să-i destăinuie ceva important şi tainic şi i-a spus că Mariamne îi înmânase un filtru de dragoste, căutând să-1 convingă să i-1 dea regelui. Când suveranul s-a neliniştit, el i-a zis că filtrul de dragoste era o licoare otrăvitoare, dar el nu ştie care sunt efectele ei. De aceea venise anume să-1 prevină, dornic să aibă grijă de siguranţa regelui s.ău. La auzul acestor vorbe, Herodes, prost dispus încă de mai înainte, s-a tulburat şi mai tare; 1-a întrebat despre otrăvitoarea licoare pe eunucul în care Mariamne avea deplină încredere, sigur că, fără ştirea lui, nu se putea pune la cale nici un lucru, bun sau rău. Ajuns la ananghie, bietul om n-a putut să spună nimic privitor la taina pentru care era supus torturilor; a recunoscut doar că ura femeii pornea de la vorbele pe care le aflase de la Soemus. în timp ce el încă mai rostea aceste cuvinte, regele a strigat din răsputeri şi a zis că Soemus, care până atunci fusese atât de credincios lui şi regatului său, n-ar fi putut să-i divulge deloc ordinele, dacă n-ar fi avut legături nepermise cu Mariamne. De aceea a poruncit ca Soemus să fie numaidecât înşfăcat şi ucis. A intentat soţiei sale un proces la care şi-a chemat prietenii cei mai apropiaţi şi acuzaţia susţinută cu mare râvnă se referea la filtrul de dragoste sau licoarea otrăvitoare, prepararea ei fiindu-i atribuită prin clevetiri. Herodes nu-şi modera vorbele şi tonul

293

lui prea mânios nu-şi avea locul într-o dezbatere judiciară, aşa că cei prezenţi, văzându-1 cât era de pătimaş, au condamnat-o pe acuzată la moarte. Totuşi, regele însuşi şi unii dintre cei de faţă aveau de gând să nu ducă prea repede la îndeplinire sentinţa capitală, ci s-o ţină pe Mariamne sub pază strictă într-una din fortăreţele regatului.

Dar Salomeea şi-a dat osteneala ca femeia să fie executată imediat şi 1-a înduplecat pe rege, sfătuindu-1 să se ferească de revolta care putea să izbucnească în mijlocul poporului dacă ea ar fi rămas în viaţă. Astfel a fost dusă la moarte Mariamne'.

5. Când a înţeles cum stăteau lucrurile, văzând că-i rămâneau slabe speranţe dacă la rândul ei nu i se supunea lui Herodes fără să crâcnească, Alexandra a lăsat deoparte vechiul ei curaj de a se răzvrăti împotriva lui şi s-a schimbat dintr-o dată în chip jalnic. Spre a dovedi că nu ştia nimic despre fapta de care era învinuită Mariamne, a ieşit în stradă şi înaintea tuturora şi-a mustrat fiica, strigând că fusese infamă şi nerecunoscătoare faţă de soţul ei şi că-şi merită cu prisosinţă pedeapsa pentru ceea ce a cutezat să facă: tuturor binefacerilor pe care i le-a adus nu le-a arătat cuvenita recunoştinţă. în timp ce se prefăcea astfel fără pic de ruşine şi îndrăznea să se repeadă la părul fiicei sale, mulţi o învinuiau de ipocrizie, acesta fiind şi ade.vărul. Dar cea care părea să-i aducă cea mai aspră învinuire era însăşi făptura sortită să moară în curând. Nu a rostit nici un cuvânt de apărare şi nici insultele aduse de mama ei n-au tulburat-o deloc, ci şi-a arătat indignarea faţă de purtarea vădit înjositoare a acesteia doar printr-o privire profund dispreţuitoare. Cu o linişte sufletească străină de teamă şi fără să-şi schimbe culoarea feţei, s-a îndreptat spre moarte, arătând nobleţea neamului său înaintea tuturor celor din jurul ei.

6. Aşa a murit Mariamne, femeie cuminte şi neasemuit de mărinimoasă; dar lipsită de moderaţie şi de aceea avea o fire

[1] în *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor,* cap. XXII. paragr 5, Flavius Josephus susţine că, mânat de gelozia lui nestrunită. Herodes a poruncit ca Josephus, cumnatul lui. şi Mariamne să fie executaţi pe loc, amândoi murind aşadar împreună. Probabil că versiunea adoptată în mult mai ampla relatare a domniei **lui** Herodes cel Mare. care decalează cele două execuţii, este cea corectă, permiţând autorului să facă o magistrală descriere a tragicului eveniment din viaţa conjugală a suveranului iudeu.

cam arţăgoasă. Prin frumuseţea trupească şi prin prestigiul pe care îl avea în public, ea îşi întrecea semenele din vremea aceea, mai mult decât se poate spune. Acesta era principalul motiv al ingratitudinii sale faţă de rege, aşa că viaţa lor conjugală n-a fost scutită de neplăceri. Fiindcă din prea marea iubire a lui Herodes, era tratată cu prea multă indulgenţă şi nu se aştepta la nici o asprime din partea lui, s-a folosit fără măsură de libertatea ei. în afară de asta, asasinatele cărora le-au căzut pradă ai săi au mâhnit-o nespus şi n-a şovăit să vorbească deschis de suferinţele îndurate de ei. în sfârşit, le-a devenit odioasă mamei şi surorii regelui, ba chiar şi lui Herodes, singurul ei scut împotriva necazurilor pricinuite de ele.

7. Dar de îndată ce a fost executată Mariamne, regele a dorit-o cu o înflăcărare şi mai mare decât cea pe care am descris-o mai înainte. Fără să fie lipsită de unele frământări, iubirea pe care i-o purta nu era asemenea cu cea întâlnită îndeobşte la ceilalţi: 1-a cuprins o nebunească dragoste pentru ea de la început şi, în pofida faptului că în zilnicele lor legături Mariamne a arătat o mai mare libertate, pasiunea lui n-a descrescut nici după aceea. Patima tot mai arzătoare de acum a fost socotită de Herodes drept o pedeapsă trimisă din cer pentru uciderea Mariamnei şi ba o striga pe nume, ba o bocea amarnic; apoi a căutat ca, dedându-se tuturor desfătărilor oferite de ospeţe şi zaiafeturi, să nu mai sufere de dorul ei. încercările sale au fost zadarnice. Aşadar a refuzat să se mai ocupe de treburile domniei şi durerea 1-a răzbit în aşa măsură încât a poruncit slujitorilor lui s-o cheme pe Mariamne, ca şi cum ea mai era în viaţă şi putea să-l audă. în timp ce se petreceau acestea, în ţară a bântuit o molimă care n-a secerat doar majoritatea oamenilor de rând, ci i-a răpus pe o puzderie dintre prietenii regelui, făcându-i astfel pe mulţi să presupună că asupra lor se abătuse mânia lui Dumnezeu, ca să pedepsească nedreapta soartă a Mariamnei. Asta a înrăutăţit şi mai mult starea de indispoziţie a regelui, care s-a retras în pustietate spre a se îndeletnici, chipurile, cu vânătoarea, ceea ce nu 1-a împiedicat să cadă grav bolnav după câteva zile. Dureroasa inflamaţie de la ceafă se îngemăna cu mintea lui rătăcită şi nici un leac nu aducea o oarecare ameliorare a bolii, ci mai degrabă agravarea ei, nădejdea ca regele să scape cu viaţă fiind mică. întrucât nici

răul nu dădea deloc înapoi în faţa leacurilor, nici dieta recomandată în asemenea cazuri nu slujea la nimic, toţi medicii din jurul bolnavului au fost de părere să i se dea regelui orice poftea, lăsând speranţa vindecării sale prin tratament numai pe seama întâmplării. Aşadar, Herodes zăcea bolnav în oraşul Samaria, care azi se numeşte Sebaste[2].

8. Când a primit această veste, Alexandra, care locuia atunci în Hierosolyma, s-a străduit să ocupe fortăreţele oraşului. Erau două la număr, una se afla chiar în oraş, cealaltă, lângă templu şi cine punea mâna pe ele, avea sub stăpânirea lui întregul popor: acesta nu admitea să stea fără ofrande. Căci nimeni nu poate să-i împiedice pe iudei să aducă sfintele jertfe, întrucât ei sunt înclinaţi să renunţe la viaţă decât să înceteze de a mai închina prinoase Domnului. Alexandra a vorbit aşadar cu căpeteniile garnizoanelor, cărora le-a demonstrat că trebuie să i se supună ei şi fiilor lui Herodes, pentru ca, dacă acesta va muri cumva, să nu pună mâna vreunul dintre ei pe cârmuirea fortăreţelor; iar dacă regele se va însănătoşi, nimeni nu era mai indicat să-1 îngrijească decât cei din familia lui. Vorbele acestea n-au fost pe placul comandanţilor, care şi-au păstrat atunci credinţa arătată mai înainte lui Herodes, pe de o parte datorită aversiunii lor faţă de Alexandra, pe de altă parte fiindcă li se părea nedemn să se lepede de regele l.or atâta vreme cât el mai era în viaţă. Erau vechi prieteni ai lui Herodes, unul dintre ei, Achiab, fiind chiar nepotul regelui. I-au trimis de îndată soli, să-1 pună la curent cu planurile Alexandrei. Herodes a dat fără întârziere ordinul ca ea să fie executată pe loc. Dar după ce, cu mare greutate şi fără să fie cruţat de multe suferinţe, a scăpat treptat de boală, a fost atât de iritat deopotrivă de vătămăturile lui

sufleteşti şi trupeşti, încât fără temeinice motive i-a ucis pe cei dintâi care l-au nemulţumit sau au fost condamnaţi pentru o vină oarecare. I-a executat chiar şi pe prietenii lui cei mai buni: Costobar, Lysimachus, Gadias, poreclit Antipater, precum şi pe Dositheus, în împrejurările pe care le vom arăta mai jos.

9. Costobar, idumean de origine, era cel mai distins om

[2] Sebastos (Veneratul) este echivalentul grecesc al latinescului Augustus. în anul 27 î.e.n., Senatul roman a acordat sacralul nume de Augustus lui Gaius Octavianus, care adoptă titulatura de „Imperator Caesar Augustus divi filius". Oraşul Samaria a fost numit Sebaste (Augusta) în cinstea conducătorului suprem al statului roman, căruia Flavius losephus îi spune mereu Caesar.

al ţării sale şi se trăgea din familia preotului Coze, care trecea drept zeu în faţa idumeenilor. După ce Hyrcanos i-a silit pe aceştia să trăiască după datinile şi legile iudeilor, Herodes, ajuns rege, 1-a făcut guvernatorul Idumeei şi al Gâzei, dându-i ca soţie pe sora lui, Salomeea, al cărei soţ fusese executat, aşa cum am menţionat anterior. Cum s-a văzut pe neaşteptate înălţat în rang de nesperatul său noroc, Costobar a întrecut puţin câte puţin măsura şi a socotit că nu se cădea să mai asculte de ordinele lui Herodes şi nici idumeenii să rămână sub jugul iudeilor, slujindu-se de obiceiurile lor. El a trimis deci o solie Cleopatrei şi i-a spus că din moşi-strămoşi Idumeea i s-a supus mereu ei şi ar fi fost drept să ceară înapoi de la Antonius acest ţinut. Costobar făcea acest lucru nu fiindcă prefera ca Idumeea să ajungă sub autoritatea Cleopatrei, ci fiindcă credea că, slăbind puterea lui Herodes, el ar fi putut ajunge mai lesne în fruntea poporului idumean şi să se înalţe pe sine. Speranţele sale erau încurajate de faptul că descindea dintr-o familie nobilă şi era bogat, deoarece prin neasemuita lui avariţie izbutise să agonisească o avuţie mare, dovedind perseverenţă în tot ceea ce făcea. Cleopatra a stăruit pe lângă Antonius să-i înapoieze ţinutul idumean, dar nu 1-a obţinut de la el. Când Herodes a aflat de uneltirea aceasta, a vrut să-1 condamne la moarte pe Costobar, dar, înduplecat de rugăminţile surorii şi ale mamei sale, s-a îmbunat şi 1-a iertat până la urmă. De atunci încolo a început să-1 suspecteze Herodes pe Costobar din pricina planului acesta.

10. După câtăva vreme, a izbucnit o ceartă între Salomeea şi Costobar, iar dânsa a trimis o scrisoare de despărţire soţului ei, ceea ce contravenea legilor iudaice. La noi numai bărbatul are voie să facă acest demers, în schimb nici o femeie care a divorţat din proprie iniţiativă nu are voie să se mărite cu altul dacă ea nu s-a despărţit mai întâi de primul ei soţ. Dar Salomeea n-a ţinut seama nicidecum de legile neamului său, ci de dorinţa ei, renunţând la căsnicie, şi i-a spus fratelui său Herodes că 1-a părăsit de bunăvoie pe soţul ei fiindcă şi-a dat seama că, împreună cu Antipater, Lysimachus şi Dositheus, Costobar punea ia cale o răscoală. Ca să-i inspire încredere în afirmaţiile sale, ea a menţionat fapiul că, de zece ani încoace, Costobar adăposteşte la el pe fiii lui Babas. Ştirea era adevărată; regele a

rămas înmărmurit când i-a fost dat să audă ceea ce n-ar fi bănuit niciodată, fiind cu atât mai tulburat cu cât vestea era greu de crezut. în privinţa fiilor lui Babas, el plănuise de multă vreme să-i ucidă, deoarece îşi dăduseseră pe faţă duşmănia lor. Trecuse însă atâta timp încât uitase cu totul de ei. Ura şi duşmănia pe care le-o purta Herodes avea următorul motiv. Pe vremea domniei lui Antigonos, când Herodes împresurase cu trupele sale Hierosolyma, mulţi concetăţeni, apăsaţi de grijile şi năpastele asediului, erau dornici să-l primească în oraş pe Herodes, punându-şi toate speranţele în el. Dar fiii lui Babas, care exercitau o mare influenţă asupra mulţimii, au perseverat în credinţa lor faţă de Antigonos şi îl învinuiau mereu pe Herodes, în timp ce-şi îndemnau concetăţenii să dea sprijin regilor, ţinând seama de faptul că ei deţineau puterea de la strămoşii lor. Acest sfat a fost urmat de cei care credeau că-şi slujeau astfel interesele lor. După cucerirea oraşului şi urcarea pe tron a lui Herodes, Costobar, care zăvorâse porţile şi asigura paza oraşului, ca nu cumva să evadeze cei vinovaţi şi adversarii regelui, i-a sustras şi i-a ascuns într-un loc sigur pe fiii lui Babas, deşi cunoştea respectul şi trecerea de care se bucurau ei în faţa întregii mulţimi, gândindu-se că, dacă îi salva, putea să tragă mari foloase în cazul unei revolte. A pecetluit atunci printr-un jurământ de credinţă că nu ştia nimic despre ej şi a alungat bănuielile lui Herodes (care întrezărise dinainte adevărul). Ulterior, când regele a instituit un premiu pentru denunţurile privitoare la fiii lui Babas şi i-a căutat în toate părţile, nici atunci Costobar n-a vrut să mărturisească adevărul; întrucât tăgăduise prima oară, s-a temut să nu păţească ceva dacă bărbaţii erau prinşi, văzându-se constrâns să-i ascundă în continuare nu din bunăvoinţă, ci din prudenţă. Când a primit de la sora lui această ştire, regele şi-a trimis oamenii în localităţile în care, potivit zvonurilor, se aciuaseră fiii lui Babas şi i-a executat pe ei şi pe toţi cei învinuiţi de tăinuirea lor. N-a mai rămas aşadar în viaţă nici una dintre rudele lui Hyrcanos şi regele avea în mâinile sale puterea deplină, fără să mai supravieţuiască nimeni care să se împotrivească nelegiuirilor lui.

'

CAPITOLUL VIII

1. Acesta a fost motivul pentru care Herodes s-a abătut din ce în ce mai mult de la datinile străbune şi prin introducerea moravurilor străine a clintit din temelii vechea stare a lucrurilor, pe care s-ar fi cuvenit s-o păstreze neştirbită. înlăturarea bunelor deprinderi care călăuzeau odinioară poporul spre pietate a atras asupra noastră o sumedenie de nenorociri în decursul vremii. El a introdus mai întâi atleticele întreceri statornicite de Caesar din cinci în cinci ani[1] şi a construit la Hierosolyma un teatru, apoi în câmpie un mare amfiteatru, ambele fiind edificii frumoase şi costisitoare, dar străine de tradiţiile iudeilor. Aceştia nu moşteniseră de la străbunii lor obiceiul de a asista la spectacole teatrale sau sportive. Herodes a celebrat cu mare strălucire Jocurile care aveau loc din cinci în

cinci ani şi şi-a poftit vecinii să ia parte la ele, chemând popoarele din orice ţară. Atleţi şi feluriţi actori au venit din toate meleagurile, atraşi de speranţa că vor dobândi premii şi faima izbânzii, strângându-se laolaltă cei mai exersaţi în asemenea Jocuri. S-au înfăţişat acolo nu numai participanţii la întrecerile atletice, ci şi cei ce se îndeletniceau cu muzica şi se numeau thymelici[2], atraşi deopotrivă de laurii victoriei şi de premiile oferite biruitorilor, preocuparea tuturora fiind ca numai destoinicii să intre în concursurile acestea. Herodes a ştiut să stabilească bogate recompense pentru întrecerile carelor trase de doi sau de patru telegari, precum şi pentru cursele de cai, având grijă să asigure orice stimula măreţia şi valoarea competiţiei, în aşa fel ca toate să contribuie din plin la frumuseţea şi renumele spectacolului. Teatrul avea podoabe

[1] Aluzie la Jocurile acţiace, instituite de Augustus, care sărbătoreau victoria obţinută de el asupra lui Marcus Antonius şi erau celebrate pe coasta din Epir. Acţiada, intervalul dintre două Jocuri acţiace consecutive, era de patru ani, la fel ca la Jocurile olimpice, şi nu de cinci ani. Prima Acţiadă a durat doar trei ani (31-28 î.e.n.).

[2] Thymelicos: termen prin care vechii greci defineau reprezentările scenice şi corurile alcătuite din actori secundari, care cântau şi dansau, acompaniaţi de instrumente muzicale, în timp ce protagoniştii îşi rosteau tiradele lor tragice sau comice.

298

299

strălucitoare şi de jur împrejurul lui erau întruchipate în lucrări făurite numai din aur şi argint curat faptele de arme ale lui Caesar şi trofeele popoarelor supuse de el. Cât priveşte fastul, nu lipsea nici un veşmânt scump şi nici o piatra preţioasă, ca să încânte privirile, împreună cu actorii concurenţi. Erau aduse şi fiare, numeroşi lei capturaţi din ordinul regelui, precum şi alte sălbăticiuni care stârneau vâlvă prin puterea sau raritatea lor. Acestea erau puse fie să se bată între ele, fie să lupte cu oameni condamnaţi la moarte. Risipa asta îi uimea pe străini şi luptele primejdioase erau un prilej de desfătare a ochilor, dar localnicii vedeau în ea o decădere a moravurilor, care se bucurau de suprema lor preţuire. Să arunci în ghearele fiarelor nişte oameni pentru ca semenii lor să se distreze li se părea o nelegiuire, ca de altfel şi înlocuirea datinilor ţării cu obiceiurile străine. Dar, mai presus de toate, pe autohtoni îi indignau trofeele: acestea le apăreau drept nişte oameni ascunşi sub arme şi de aceea nu le tolerau, având în vedere că legile străbune nu îngăduiau cinstirea unor chipuri.

2. Herodes nu putea să ignore faptul că iudeii erau revoltaţi de acest lucru, dar a crezut că nu era momentul potrivit să recurgă la forţă şi s-a străduit să-i domolească cu vorbe bune, spre a înlătura superstiţia lor. Asta nu i-a folosit la nimic şi lucrul care.îi nemulţumea profund, fiindcă socoteau că era o adevărată infamie, ei îl dezvăluiau prin strigăte unanime, susţinând că, dacă erau dispuşi să se împace cu toate celelalte, nu vor tolera ca oraşul lor să găzduiască nişte chipuri omeneşti, adică buclucaşele trofee. Când a văzut că protestatarii erau îndârjiţi şi că nu vor ceda cu uşurinţă, dacă nu-i va potoli într-un fel sau altul, i-a chemat la teatru pe cei mai de seamă reprezentanţi ai poporului şi lera arătat trofeele, întrebându-i ce anume socoteau că sunt ele. întrucât aceştia au răspuns cu glas tare că erau chipuri de oameni, Herodes a despuiat trofeele de podoabele lor şi a dat la iveală nişte stâlpi[3] goi. După rapida lor dezgolire au izbucnit cu toţii în hohote de râs, prin care şi-au înseninat sufletele, ca şi cum aceste momâi împopoţonate li s-ar fi părut dinainte pline de haz.

[3] Trunchiul de copac de crengile căruia se atârnau armele învinşilor a constituit la început semnul victoriei pe câmpul de luptă, trofeul devenind ulterior un monument comemorativ de marmură sau de bronz.

300

3. Pe această cale a reuşit Herodes să îmbuneze deocamdată mânioasa pornire a poporului, aşa că cei mai mulţi s-au potolit, părând schimbaţi în bine şi supuşi. Dar unii dintre ei au continuat să invoce ofensa adusă de schimbarea moravurilor şi, fiindcă credeau că pângărirea orânduirii străbune va fi pricina unor mari nenorociri, au socotit că datoria fiecăruia era să-şi asume mai degrabă orice risc decât să-i îngăduie lui Herodes ca, prin schimbarea stării lucrurilor, să introducă cu forţa moravuri străine şi, purtându-se chipurile ca un rege, să se dovedească de fapt cel mai aprig duşman al întregului său popor. Aşadar, zece concetăţeni au conspirat împotriva lui, fără să ţină seama de primejdii, şi şi-au ascuns pumnalele sub haine. Printre ei se număra şi un orb, care, mâniat de ceea ce i-a fost dat să audă, a intrat în conjuraţia lor. El n-a făcut acest legământ ca să le fie de mare folos în fapta pe care au pus-o la cale, ci ca să înfrunte alături de ei riscurile, dacă li se întâmpla vreo nenorocire. Prin acest gest i-a încurajat pe ceilalţi să-şi înfăptuiască planul.

4. După ce au luat această hotărâre, ei s-au dus împreună la teatru, trăgând speranţa că Herodes nu putea să scape cu viaţă dacă îl atacau prin surprindere, convinşi că i-ar fi ucis pe mulţi dintre însoţitorii lui în cazul când dădeau greş. Conjuraţii îi ofereau astfel regelui prilejul de a medita asupra nedreptăţii pe care o făcea poporului său chiar dacă ei şi-ar fi pierdut viaţa. Se pregătiseră dinainte temeinic şi au trecut la faptă cu mult avânt. Unul dintre spionii însărcinaţi de Herodes să se ocupe de asemenea treburi şi să-I prevină asupra lor a descoperit întregul complot şi 1-a înştiinţat pe rege, care se şi pregătea să pătrundă în teatru. Iar Herodes (gândindu-se la ura pe care o inspira multora şi la tulburările provocate de fiecare faptă întreprinsă de el, nu s-a îndoit că ştirea era adevărată) s-a întors la palatul lui şi a cerut să i se dezvăluie numele conjuraţilor. Când gărzile de corp ale regelui i-au prins în flagrant delict şi şi-au dat seama că nu vor scăpa de pedeapsă, ei şi-au dat osteneala ca barem să-şi înfrumuseţeze moartea, pe care şi aşa n-o puteau evita, primindu-şi sfârşitul cu mult curaj. Nu s-au căit de fapta lor şi n-au tăgăduit-o, iar atunci când au fost înşfăcaţi, şi-au arătat singuri pumnalele şi au mărturisit că au făcut frumoasa şi pioasa lor conjuraţie împotriva lui Herodes nu de dragul

301

vreunui câştig, nici pentru a-şi satisface patimile proprii, ci pentru ceva mai mare, adicătelea prosperitatea

publică, pe care se cuvine s-o protejăm cu toţii şi să ne dăm şi viaţa pentru dânsa. După ce şi-au recunoscut cu deplină sinceritate complotul, ei au fost înconjuraţi de oştenii regelui, care i-au capturat şi executat, supunându-i tuturor torturilor. Dar şi denunţătorul lor, care îşi atrăsese ura unora, a fost prins după câtăva vreme de aceştia, fiind nu numai ucis, ci şi tăiat în bucăţi spre a servi drept hrană câinilor. Mulţi concetăţeni au văzut cum s-au petrecut lucrurile, dar nimeni nu i-a divulgat pe făptaşi, până când Herodes, dând poruncă să se facă cercetări severe, a supus torturilor nişte femei, care au mărturisit ceea ce văzuseră cu ochii lor. Autorii nelegiuirii şi-au primit pedeapsa şi au fost ucişi împreună cu propriile familii pentru cutezătoarea lor faptă. Perseverenţa poporului şi cutezătoarea statornicie cu care şi-a apărat legile l-au făcut pe Herodes să aibă temeri serioase dacă nu lua măsuri de siguranţă. A căutat să îngrădească din toate părţile mulţimea, ca să-i zădărnicească tulburările sau revoltele făţişe.
5. Cum în oraş avea deja ca întărituri palatul în care locuia şi puternica fortăreaţă a templului, numită Antonia şi construită chiar de el, Herodes s-a gândit să-şi facă un al treilea bastion împotriva poporului în Samaria, căruia i-a zis Sebaste. întrucât i s-a părut adecvat scopului de a ţine în frâu provincia, el a fortificat bine locul, o singură zi de mers despărţindu-1 de Hierosolyma, ca să aducă foloase în egală măsură atât ţinutului împrejmuitor, cât şi oraşului propriu-zis. Apoi, pentru a supune constrângerii întregul popor, a construit o fortificaţie, care se chema înainte Turnul lui Straton şi el a numit-o Caesarea[4]. Aşijderea în Câmpia mare a clădit o cetăţuie în care a pus o garnizoană alcătuită din călăreţi aleşi prin tragere la sorţi şi a fortificat deopotrivă localităţile Gaba din Galilea şi Esebonitis din Peraea. Pe măsură ce înfăptuia toate acestea, Herodes îşi întărea mereu siguranţa proprie, înconjurând astfel întregul popor cu bastioane de supraveghere, hărăzite să preîntâmpine răscoalele care izbucneau adesea din senin, fără să le scape nici

4 Caesarea maritimă: vechi oraş de pe coasta palestiniană, reconstruit de Herodes cel Mare şi închinat lui Caesar (Augustus), reşedinţa guvernatorilor romani, din care n-a mai rămas decât un morman de ruine (azi Kaisarâje).

tulburările aflate abia la început, astfel încât să fie totdeauna unii gata să intrevină pentru a sugruma mişcările încă din faşă. Atunci când s-a dus în Samaria, să întărească oraşul, a adus cu el o colonie alcătuită şi din foştii lui luptători în războaie, şi din trupe ai căror oşteni aparţineau neamurilor vecine, mânat pe de o parte de intenţia de a înălţa acolo un templu, pe de altă parte gândindu-se la slabul renume de până atunci al cetăţii, dar cel mai mult s-a preocupat de evidenţierea siguranţei şi a dărniciei sale. A schimbat numele oraşului în Sebaste şi ogoarele din imediata vecinătate, cele mai fertile din ţinutul acela, le-a împărţit locuitorilor, pentru ca aceştia să se bucure de prosperitate chiar de la sosirea lor. De jur împrejurul oraşului a construit un zid pentru fortificarea căruia s-a folosit de terenul abrupt, dar spaţiul încercuit de el nu corespundea celui anterior, ci era atât de mare încât se lua la întrecere cu cel deţinut de oraşe renumite. Zidul măsura în lungime douăzeci de stadii. în mijlocul oraşului, Herodes a lăsat o incintă sacră de un stadiu şi jumătate, cea mai adecvată acestui scop, unde a clădit un templu de o măreţie şi o frumuseţe neasemuită. A împodobit mereu şi fiecare cartier al oraşului şi a întărit în aşa măsură zidurile încât centrul Iui semăna cu o cetăţuie, făcându-şi un titlu de glorie din grija de a lăsa posterităţii un monument al nobleţei şi al dărniciei sale.

CAPITOLUL IX

1. în acelaşi an, cel de-al treisprezecelea al domniei lui Herodes, o mare nenorocire s-a abătut asupra ţării, fie datorită mâniei lui Dumnezeu, fie datorită periodicei reîntoarceri a răului. A bântuit mai întâi o secetă persistentă şi, ca urmare a sterpăciunii sale, pământul n-a mai dăruit nici măcar roadele care cresc îndeobşte de la sine. După aceea, felul de viaţă schimbându-se din pricina absenţei alimentelor, trupurile s-au

şubrezit şi au fost năpădite de morbul ciumei, aşa că năpastele au tăbărât asupra lor. Deoarece bolnavii nu aveau parte de îngrijirile cuvenite şi de hrană, ciuma s-a agravat şi a făcut prăpăd în jurul ei, răpind până şi supravieţuitorilor orice speranţă, deoarece nu mai puteau să-şi îndestuleze nici măcar nevoile urgente. După ce mâncaseră recolta anului întreg şi consumaseră proviziile puse deoparte mai înainte, oamenii rămăseseră fără nici o nădejde iar răul creştea peste aşteptări de la o zi la alta, întrucât nu mai dispuneau de nimic pentru partea care mai era din anul acela, isprăvindu-se chiar şi seminţele recoltei viitoare, aşa că pământul nu mai avea de unde să le dea ceva în anul următor. Aşadar, nevoia i-a silit să se gândească la noi căi de ieşire din impasul acesta şi nici măcar regele nu era cruţat de lipsuri. El nu mai primea obişnuitele dări ce i se cuveneau pentru venitul ogoarelor iar tezaurul şi-1 golise demult prin dărnicia arătată faţă de cei ale căror oraşe le restaurase. Nimeni nu i se părea demn de a primi ajutorul lui, datorită calamităţilor care stârneau ura supuşilor împotriva lui: cum se întâmplă îndeobşte când lucrurile merg prost, vina cade mereu asupra conducătorilor.
2. Deşi aşa stăteau lucrurile, s-a gândit cum să scape din cumplita situaţie. Era greu să găsească o cale, fiindcă pe de o parte nici vecinii nu aveau de unde să ofere provizii, căci şi ei se zbăteau în aceleaşi nevoi, iar pe de altă parte nici el nu dispunea de banii cu care să cumpere minima hrană pentru atât de mulţi oameni. Convins că nu se cuvenea să renunţe la nici o încercare de a înlătura lipsurile, Herodes a poruncit să se topească toate podoabele de argint şi de aur aflate în palatul lui, fără să cruţe nici măcar vasele făurite cu cea mai aleasă artă. A trimis apoi banii în Egipt, a cărui guvernare fusese încredinţată de Caesar lui Petronius. Deşi nu era mic numărul celor siliţi să vină degrabă la dânsul, totuşi, ca bun prieten al lui Herodes, s-a arătat gata să-i salveze supuşii. A fost cel

dintâi căruia i-a expediat cereale şi în toate privinţele, atât la cumpărarea cât şi la transportarea lor, 1-a ajutat mult, aşa că Herodes îşi datorează mântuirea lui Petronius în mare parte, dacă nu chiar în întregime. îndată ce au sosit la destinaţie grânele, Herodes a avut grijă ca poporul să-i atribuie lui meritul exclusiv, încât i-a făcut să-şi schimbe părerea despre dânsul nu numai pe cei ce-1

denigraseră mai înainte, ci i-a determinat pe toţi să recunoască deschis că-şi datorau salvarea binefacerilor lui. Mai întâi a distribuit cu cea mai mare conştiinciozitate grâul celor ce se pricepeau să prepare pâinea. Apoi, fiindcă mulţi nu mai erau în stare să-şi pregătească singuri mâncarea, datorită fie bătrâneţii, fie altor slăbiciuni, Ie-a trimis brutari care să le ofere pâinea gata făcută. S-a preocupat să nu cadă pradă iernii aspre cei ce nu-şi mai puteau procura haine din pricina lipsurilor, deoarece îşi pierduseră sau îşi mâncaseră între timp turmele, neavând la îndemână lână sau ceva cu care să-şi acopere trupul. După ce a făcut faţă tuturor lipsurilor, s-a gândit să vină în ajutorul oraşelor megieşe, împărţind grâu de sămânţă locuitorilor Siriei. Măsura aceasta a fost extrem de folositoare, căci fertilitatea solului a fost asigurată, astfel încât mijloacele de trai au ajuns să-i îndestuleze pe toţi. Când a sosit vremea recoltei, a trimis în întregul ţinut cincizeci de mii de oameni, hrăniţi de el, şi prin marea lui grijă a contribuit la redresarea regatului său greu lovit de soartă, sprijinindu-i chiar şi pe toţi vecinii lui, care se zbăteau în aceleaşi nevoi. A ajutat după puterile sale pe fiecare nevoiaş venit la el, aşijderea popoare, oraşe sau persoane private, oricât de mulţi au fost cei constrânşi de lipsuri, care s-au refugiat la el, să-şi spună păsurile. Ceea ce a distribuit Herodes în afara regatului său se.ridică la cifra de zece mii de core de grâu (un cor are zece baniţe atice), iar ceea ce a dat în propriul său regat însumează optzeci de mii de core. Prin grija şi binefacerea lui, venită la momentul potrivit, Herodes şi-a atras în aşa măsură simpatia iudeilor, care l-au lăudat mult în faţa altora, încât vechea ură pe care i-o purtaseră pentru încălcarea datinilor strămoşeşti din timpul domniei sale a fost ştearsă din inima întregului popor, supuşii având convingerea că, prin ajutorul benevol, dat pentru înlăturarea relelor, el îşi răscumpărase cu prisosinţă" păcatele proprii. Faima lui s-a răspândit şi în mijlocul străinilor: se părea că greutăţile de nespus, care se năpustiseră asupra regatului său, fuseseră trimise mai degrabă.ca să-i glorifice numele. Neasemuita dărnicie pe care o dovedise în vremuri de grea cumpănă a cucerit opinia publică şi poporul îşi schimbase atitudinea faţă de el, fără să-1 mai vadă aşa cum fusese mai înainte, ci socotindu-1 drept omul care sărise în ajutorul semenilor săi nevoiaşi.

3. în vremea aceea, Herodes a trimis în ajutorul lui Caesar cinci sute de războinici aleşi din gărzile lui de corp, care au fost duşi de Aelius Gallus la Marea Roşie, unde i-au fost de mare folos. Când treburile i-au mers iarăşi bine şi bunăstarea lui a crescut, el şi-a construit în partea de sus a oraşului un palat cu spaţioase încăperi împodobite cu aur, marmură şi tencuieli în felurite culori, fiecare dintre ele prevăzută cu paturi capabile să găzduiască mulţi oameni, denumindu-le după mărimea lor: căci una se chema Caesar, alta Agrippa. Subjugat de dragoste, şi-a luat apoi o nouă soţie, ceea ce dovedea că el nu avea scrupule în satisfacerea poftelor sale. Nunta lui a avut loc în următoarea împrejurare. Un anume Simon din Hierosolyma, fiul alexandrinului Boethos, preot cu vază, era părintele unei fete, socotită drept cea mai frumoasă femeie din vremea ei. întrucât ajunsese de pomină printre locuitorii din Hierosolyma, a auzit de dânsa Herodes şi i-a stârnit interesul, inima lui fiind cucerită de această fată de îndată ce i-a văzut cu ochii lui frumuseţea. N-a vrut să se folosească de puterea lui ca să-şi satisfacă poftele, căci s-a temut, cum era de aşteptat, să nu se compromită, recurgând la forţa tiranică, aşa că i s-a părut mai indicat s-o ia în căsătorie. Deoarece Simon avea un rang prea mic ca să se înrudească cu un rege, dar şi prea mare pentru a fi demn de dispreţ, Herodes a ales cea mai bună cale de a-şi împlini dorinţa, înnobilându-i familia printr-o deosebită cinstire. A luat aşadar pontificatul de la lesus, fiul lui Phabes, şi a oferit înalta funcţie lui Simon, intrând astfel în legături de rudenie cu dânsul.
4. După celebrarea căsătoriei sale, Herodes a înălţat o fortăreaţă chiar în locul unde îi învinsese odinioară pe iudei, atunci când fusese alungat de Antigonos, care pusese mâna pe putere. Bastionul acesta era situat la şaizeci de stadii distanţă de Hierosolyma, având excelente condiţii de apărare oferite chiar de natură. în imediata lui apropiere se află o măruntă colină care pare înălţată de mâna omenească şi prin conturul ei seamănă cu un sân de femeie. Herodes a înzestrat colina cu turnuri rotunde, greu accesibile, până la care duceau două sute de trepte făcute din pietre cubice. în interiorul turnurilor se găseau regeşti încăperi care emanau deopotrivă siguranţă şi frumuseţe. La poalele colinei se înălţau locuinţe demne de a fi

l

admirate şi pentru priveliştea pe care o ofereau, şi pentru apeductele care (având în vederea ariditatea locului) aduceau apa de la mare distanţă şi cu multe cheltuieli. Chiar şi câmpia din jur era acoperită cu edificii, încât

aveai perspectiva unui mare oraş, deasupra căruia se profila colina semănând leit cu o cetăţuie.
5. Când şi-a văzut îndeplinite astfel toate speranţele, Herodes nu s-a temut deloc că în regatul său va mai izbucni vreo răscoală, deoarece îşi ţinea supuşii sub ascultarea lui prin două mijloace: frica, inspirată de faptul că nimeni nu scăpa nepedepsit, şi grija faţă de ai săi, pe care o dovedise în chip strălucit cu prilejul foametei. Dar el s-a străduit să-şi afle siguranţa şi în exterior, de parcă ar fi avut nevoie de-o asemenea pavăză împotriva supuşilor săi. Căci el se purta binevoitor şi omeneşte cu cetăţile străine, cinstindu-i la momentul potrivit pe prinţii acestora, şi îi atrăgea de partea lui prin darurile oferite fiecăruia, ca şi prin multe alte dovezi de bunăvoinţă, întrucât natura îl înzestrase cu o fire generoasă, aşa cum se cuvine să aibă un rege. Prin toate aceste succese obţinute în acest scop, el a reuşit să-şi sporească pretutindeni autoritatea. Râvna şi strădania cu care cultiva prietenia lui Caesar şi a celor mai influenţi dintre romani îl sileau pe Herodes să se abată de la obiceiurile străbune şi să încalce legile patriei, de vreme ce cu făloasa lui ambiţie întemeia cetăţi şi înălţa temple în alte ţinuturi şi oraşe, pe care le împodobea astfel, excepţie făcând Iudeea (căci iudeii n-au admis niciodată aşa ceva, fiindcă la noi este strict interzisă cinstirea statuilor şi a chipurilor, după obiceiul grecilor). El se dezvinovăţea faţă de iudei, susţinând că n-o făcea de bunăvoie, ci la îndemnurile şi poruncile venite de sus, ca să-şi atragă simpatia lui Caesar şi a romanilor prin faptul că nu se ocupă de datinile patriei sale decât prin cinstirea lor. Dorea să-şi slujească propriul interes cât mai bine, dându-şi osteneala să lase urmaşilor lui ca amintire monumente strălucite ale domniei sale. Asta era aşadar motivul care 1-a determinat să ctitorească oraşe şi să cheltuiască în acest scop sume uriaşe.
6. O localitate situată pe ţărmul mării, care se numise odinioară Turnul lui Straton, i s-a părut foarte potrivită pentru clădirea unui oraş şi a trecut de îndată la înfăptuirea măreţului său proiect. Casele, în întregimea lor, n-au fost reconstruite cu

nepăsare, ci din marmură albă, la fel ca minunatul palat regal, precum şi edificiile hărăzite adăpostirii cetăţenilor. Dar lucrarea cea mai mare şi mai greu de înfăptuit a fost limanul cu care a fost înzestrat oraşul, foarte sigur şi la fel de mare ca portul Pireu[1], corăbiile putând să pătrundă şi să tragă la ţărm în tihnă. Construirea oraşului s-a făcut cu mare greutate, fiindcă locul nu-ţi punea deloc la îndemână lucrurile de care aveai neapărată nevoie, iar toate materialele trebuiau să fie aduse de altundeva şi modelate fără cusur, cu multe cheltuieli. Oraşul se află în Fenicia, pe ţărmul prin dreptul căruia navighezi până în Egipt, de la loppe la Dora. Aceste orăşele maritime duc lipsă de porturi din pricina vântului care suflă puternic dinspre Africa şi învolbură nisipul de la malul mării, neoferind nici un liman sigur, aşa că majoritatea negustorilor se văd siliţi să arunce ancora în largul mării. Ca să înlăture neajunsurile acelui ţinut, Herodes a croit în jurul portului un spaţiu atât de larg încât să cuprindă în interiorul lui o flotă mare, prăvălind în mare până la adâncimea de douăzeci de coţi imense blocuri de piatră. Dimensiunile lor erau de cincizeci de picioare în lungime, nu mai puţin de optsprezece coţi în lăţime şi nouă picioare în înălţime, unele dintre blocuri fiind mai mari, altele mai mici. Digul acesta, menit să strunească marea, avea o lungime de două sute de picioare. Prima lui jumătate slujea drept stavilă valurilor furioase, respingând asaltul talazurilor împrejmuitoare, de aici şi denumirea sa de Prokymia (Preval); cealaltă jumătate susţinea un zid de piatră, prevăzut cu turnuri semeţe. Cel mai mare şi mai frumos se chema Drusius[2], purtând numele lui Drusus, fiul vitreg al lui Caesar, care s-a stins din viaţă tânăr. A făcut de asemenea numeroase bolţi, adăposturi pentru corăbieri; de la aceste bolţi se întindea împrejurul portului o terasă, loc potrivit pentru o plimbare deosebit de plăcută. Intrarea portului avea gura situată în partea de unde bătea Boreas[3], cel mai

[1] Principalul port al Atenei, situat la sud-vest de oraş, în golful Saronic, cu trei bazine, cel mai spaţios dintre ele numindu-se Cantaros.
/ Nero Claudius Drusus (38-9 î.e.n.), fiul Liviei Drusilla dintr-o căsătorie anterioară celei prin care devenise soţia lui Augustus, era fratele lui Tiberius şi tatăl împăratului Claudius şi al generalului lulius Caesar Germanicus. A murit în urma unui accident de călărie.
' în tradiţia elină, Vântul de nord-est era renumit pentru asprimea lui, fiind cel ce aducea iarna şi frigul dinspre Tracia, antiteza blândului Zefir sudic.

l

friguros dintre vânturi. La marginea circumferinţei întregi, în partea stângă a intrării portului, se afla un turn masiv şi destul de rezistent să înfrunte talazurile, iar în partea dreaptă erau două blocuri de piatră, drepte şi legate între ele, care depăşeau înălţimea turnului din faţa lor. De jur împrejurul portului, într-un colan neîntrerupt, se înşirau case construite din marmură bine şlefuită şi în mijlocul lor se afla o colină, pe care se înălţa un templu al lui Caesar, întrezărit de corăbieri de la mare distanţă, având două statui: una a Romei şi alta a lui Caesar. Acest oraş se numea Caesarea atât pentru materialul din care era făurit, cât şi pentru desăvârşirea clădirilor sale. Cât priveşte construcţiile subpământene, galeriile cu guri înguste erau lucrate cu aceeaşi iscusinţă ca şi casele de deasupra. O parte dintre acestea, situate la intervale egale, ajungeau până la ţărmul mării, în timp ce una le traversa pe toate, astfel ca apa de ploaie şi lăturile oraşului să se scurgă lesne în valuri şi fluxul mării să spele oraşul pe dedesubt. Herodes a mai construit în oraş un teatru din piatră cubică şi în partea de miazăzi a portului a înălţat un amfiteatru, care putea să cuprindă un mare număr de oameni, fiind aşezat într-un loc foarte potrivit pentru a fi zărit din largul mării. Deoarece nu şi-a cruţat osteneala şi nici nu şi-a precupeţit cheltuielile, regele a

desăvârşit construcţia oraşului în doisprezece ani.

CAPITOLUL X

1. Terminând acest oraş, precum şi Sebaste, construit mai înaintea lui, Herodes a hotărât să-i trimită pe fiii săi Alexandru şi Aristobul la Roma, ca să aibă întrevederea lor cu Caesar. După ce au ajuns acolo, s-au dus la casa lui Pollio, un prieten foarte bun al lui Herodes, deşi ei ar fi putut să locuiască şi în palatul lui Caesar. Augustus i-a primit cu deplină bunăvoinţă şi i-a îngăduit lui Herodes să-şi aleagă urmaş pe cine doreşte el
309
dintre cei doi fii. I-a adus de asemenea plocon ţinuturile Trachon, Batanea şi Auranitis, pe care i le-a dăruit, din următoarea pricină. Un anume Zenodorus luase în arendă domeniul Iui Lysanias. Dar el nu s-a mulţumit cu marile venituri care îi reveneau, ci căuta să le sporească prin tâlhăreştile sale incursiuni întreprinse din Trachon. Ţinutul acela era locuit de oameni fără căpătâi, care jefuiau odoarele Damascului; Zenodorus nu le împiedica raidurile, ba chiar se făcea părtaş la prada lor. Vecinii care îndurau jecmăneala asta i-au adresat protestele lor lui Varro, guvernatorul lor de atunci, şi i-au cerut stăruitor să-i scrie lui Caesar despre nedreptăţile lui Zenodorus. De îndată ce a primit aceste plângeri, drept răspuns, a scris ca tâlharii să fie alungaţi şi ţinutul să fie dat lui Herodes: acesta va avea grija şi preocuparea ca trachoniţii să nu mai întâmpine necazuri din partea vecinilor lor. Alungarea tâlharilor era o misiune deloc uşoară, căci ei se îndeletniceau cu jafurile şi numai din asta trăiau; nu aveau aşadar oraşe şi nici ogoare proprii, ci numai vizuini subpământene şi peşteri unde vieţuiau alături de vitele lor. îşi procurau din vreme bogate rezerve de apă şi provizii de cereale, aşa că puteau să reziste multă vreme în ascunzătorile acelea. Intrările în peşteri erau atât de înguste încât nu puteau să pătrundă decât unul câte unul, în schimb interioarele, incredibil de mari, fiind în stare să adăpostească o sumedenie de oameni. Casele nu răzbeau însă la suprafaţă, unde dădeai cu ochii doar de pământ neted. întregul teritoriu era stâncos, aspru şi greu de străbătut dacă nu aveai înaintea ta o călăuză care să-ţi arate drumul, deoarece cărările nu aveau o linie dreaptă, fiind foarte întortocheate. Atunci când nu puteau să pună la cale nelegiuiri împotriva vecinilor lor, aceşti oameni se jefuiau între ei, fără să se dea înapoi de la nici o ticăloşie. De îndată ce 1-a primit în dar de la Caesar, Herodes s-a dus în ţinutul acela luând cu el conducători pricepuţi, şi i-a făcut pe localnici să se abţină de la tâlhării, garantând pacea şi siguranţa vecinilor lor.
2. Mâhnit mai întâi de faptul că-şi pierduse provincia, urându-1 apoi în şi mai mare măsură pe Herodes fiindcă pusese stăpânire pe ea, Zenodorus s-a dus la Roma să-l pârască. S-a întors acasă fără să obţină nici un rezultat; între timp, Agrippa a fost trimis să guverneze în numele Iui Caesar provinciile
310
situate dincolo de Marea Ionică. Pe când ierna Ia Mytilene, a venit în vizită la el Herodes (care îi era prieten foarte apropiat şi drag), apoi s-a întors în Iudeea. Unii locuitori din Gadara s-au dus la Agrippa să-l acuze pe Herodes, dar el nu le-a dat nici un răspuns, trimiţându-i regelui încătuşaţi. Chiar şi arabii, de multă vreme ostili domniei lui Herodes, s-au pus în mişcare şi au căutat să-i provoace felurite dificultăţi, cauza purtării lor de acum părând să fie aceasta. Zenodorus, lipsit de speranţa de a-şi recăpăta puterea, a vândut arabilor pe cincizeci de talanţi o parte din provincia sa, Auranitis. Dar fiindcă ea intra în componenţa ţinutului dăruit de Caesar lui Herodes, arabii luptau să şi-o însuşească, de parcă le-ar fi fost răpită pe nedrept, şi, prin numeroasele lor incursiuni, căutau să-şi obţină dreptul lor recurgând la forţă sau apelând uneori la justiţie. I-au atras de partea lor pe oştenii săraci ai lui Herodes şi erau foarte porniţi împotriva lui, punându-şi mereu mari speranţe în tulburări şi schimbări, aidoma celor cărora lucrurile le merg prost. Deşi cunoştea de mult această situaţie, Herodes n-a pornit totuşi împotriva lor, ci i-a îmbunat cu înţelepciune, căci nu vroia să-i provoace făţiş la răscoală.
3. în cel de-al şaptesprezecelea an al domniei lui Herodes, a sosit în Siria Caesar. De acest prilej s-au slujit majoritatea locuitorilor din Gadara, care au vociferat împotriva lui Herodes, spunând că era prea aspru în poruncile sale şi cu apucături de tiran. Acest curaj deosebit le venea de la Zenodorus, care îi aţâţa să se plângă de Herodes, jurându-se că va face tot ce-i stă în putinţă ca să-i scape de domnia lui Herodes şi să ajungă sub autoritatea nemijlocită a lui Caesar. înduplecaţi astfel, gadarenii îşi strigau păsul în gura mare, bazându-se pe faptul că aceia dintre concetăţenii lor care fuseseră înlănţuiţi şi predaţi de Agrippa, în loc să fie pedepsiţi, fuseseră eliberaţi de Herodes, fără să păţească nici un necaz. Căci regele, care trecea drept necruţător atunci când pedepsea greşelile alor săi, era înclinat să se arate mărinimos şi să ierte lesne păcatele comise de străini, în timp ce aceia îl acuzau de silnicie, jafuri şi distrugerea templelor, Herodes se pregătea nepăsător să-şi apere cauza; dar Caesar i-a întins mâna şi, cu toată agitaţia mulţimii, nu şi-a schimbat deloc atitudinea prietenoasă faţă de dânsul. Despre aceste lucruri a fost vorba în prima zi, şi în ziua următoare
311
cercetările n-au mai continuat. Când au văzut încotro înclina balanţa lui Caesar şi a juriului şi ferm convinşi că vor fi predaţi regelui, cum era de aşteptat, gadarenii şi-au curmat singuri viaţa în noaptea aceea de teama torturilor, unii aruncându-se în gol, alţii înecându-se în fluviu. Fapta lor lăsa să se înţeleagă că ei îşi recunoscuseră propria nechibzuinţă şi vină: ca atare, Caesar 1-a achitat fără şovăială pe Herodes. în afară de asta, întâmplarea a făcut ca norocul să-i surâdă lui Herodes: lui Zenodorus i-a plesnit un intestin şi, pierzând mult sânge, puterile l-au părăsit şi a murit la Antiohia, în Siria. De aceea, Caesar i-a dăruit lui Herodes domeniul acestuia (care nu era aşa de mic, fiind situat între Trachon şi Galileea), împreună cu Ulathas, Panias şi regiunea

din jurul lor. L-a unit prin legături de prietenie cu conducătorii Siriei, cărora le-a poruncit să nu ia nici o hotărâre fără să ceară părerea lui Herodes. Ca să scurtăm vorba, norocul i-a surâs până într-atât încât cei doi stăpânitori ai Imperiului roman, în uriaşa lui întindere, Caesar alături de Agrippa, îi arătau o mare preţuire, căci Caesar nu ţinea la nimeni mai mult, după Agrippa, decât la Herodes, iar Agrippa îi atribuia lui Herodes primul loc în rândul prietenilor lui, după Caesar. Datorită favorii de care se bucura, a crescut încrederea de sine a lui Herodes, care i-a cerut lui Caesar o tetrarhie pentru fratele său Pheroras, acordând acestuia din veniturile regatului său o sută de talanţi în eventualitatea că el însuşi va muri, pentru ca Pheroras să aibă situaţia asigurată, fără să mai depindă astfel de fiii fratelui său. După ce l-a însoţit pe Caesar până la mare, Herodes s-a întors şi a construit în cinstea lui un strălucitor templu de marmură albă în ţinutul lui Zenodorus, aproape de locul numit Panium. Muntele adăposteşte o frumoasă peşteră şi mai jos de ea se află o crăpătură şi o foarte adâncă prăpastie plină cu apă stătută. Deasupra se profilează muntele semeţ şi din interiorul peşterii ţâşnesc izvoarele Iordanului. Herodes a împodobit acest loc renumit cu un templu închinat lui Caesar. 4. Atunci şi-a scutit Herodes supuşii de o treime din biruri, pretinzând că vroia să le dea răgazul să se refacă după lunga secetă pe care o înduraseră; în realitate, el urmărea să le câştige favoarea. Măsurile luate de rege, care păreau menite să năruiască religia şi datinile străbune, puneau la grea încercare răbdarea acestora şi întregul popor vorbea mereu despre ele cu
312
indignare şi amărăciune. Dar pentru a preîntâmpina orice încercare de revoltă, Herodes a răpit supuşilor săi prilejurile prielnice şi i-a înjugat la o muncă neîntreruptă, spre a nu mai permite concetăţenilor săi să se întrunească, să se plimbe împreună sau să convieţuiască, punându-i peste tot sub supravegherea unor spioni. Cei surprinşi că încălcau aceste dispoziţii primeau pedepse aspre; mulţi dintre ei, în văzul lumii sau în taină, au fost duşi în fortăreaţa Hyrcania şi executaţi. Atât în oraş cât şi pe drumurile ţării mişunau pretutindeni anumiţi oameni care-i urmăreau pe cei ce se întâlneau. Se zice că el însuşi nu dispreţuia această îndeletnicire, ci, îmbrăcat adesea în veşmintele omului de rând, se amesteca noaptea în mulţime, ca să afle ce părere aveau oamenii despre domnia lui. Cei ce refuzau într-un fel sau altul să accepte asemenea obiceiuri erau hărţuiţi prin toate mijloacele. Pe ceilalţi i-a îndemnat să-i jure credinţă, silindu-i printr-un sacru legământ să-şi păstreze fidelitatea faţă de el şi de regatul lui. Mulţi dintre supuşii lui, fie că îl respectau, fie că se temeau de dânsul, s-au supus ordinului său. Pe cei ce făceau nazuri sau nu se lăsau înduplecaţi nici prin constrângeri îi înlătura din calea lui. Dar când a vrut să impună cu de-a sila jurământul de credinţă fariseului Pollio şi lui Sameas, precum şi multora dintre susţinătorii lor, aceştia au ezitat să primească. Totuşi, Herodes n-a luat măsuri aspre împotriva lor, la fel ca în cazul celor care nu depuseseră jurământul, ţinând seama de consideraţia lui faţă de Pollio. De obligaţia asta au fost scutiţi chiar şi aşa-numiţii esenieni. Aceştia fac parte din categoria celor care îşi duc viaţa după reguli adoptate de pythagoreici la greci. Dar despre ei am vorbit mai pe larg în altă parte. S-ar cuveni să arătăm de ce a făcut Herodes esenienilor această favoare, punându-i mai presus de natura muritorilor. O asemenea discuţie nu mi se pare străină de rostul unei naraţiuni istorice, mai ales că ea confirmă preţuirea de care se bucurau esenienii în vremea aceea.
5. Trăia pe atunci un esenian numit Manahem, a cărui faimă se întemeia pe viaţa lui evlavioasă şi era înzestrat de Dumnezeu cu harul prezicerii. Văzându-1 într-o zi pe Herodes, pe când era copil şi mergeau împreună la şcoală, i-a spus că va fi cândva regele iudeilor. încredinţat că, ori nu-1 cunoştea, ori glumea pe socoteala lui, Herodes l-a avertizat că se trăgea dintr-o
313
familie de rând. Dar Manahem i-a surâs şi, lovindu-1 cu mâna la fund, i-a zis: „Şi totuşi vei fi rege, având parte de o domnie fericită. Domnul te socoteşte demn de ea, dar aminteşte-ţi atunci de palma pe care ţi-a dat-o Manahem, ca de un semn care îţi prevesteşte cât de schimbător e norocul. Această cugetare îţi va fi de mare folos dacă faţă de Dumnezeu vei îndrăgi dreptatea şi evlavia, iar faţă de supuşi, clemenţa. Dar, ca bun cunoscător al lucrurilor, eu ştiu sigur că nu vei fi aşa. Vei duce o viaţă norocoasă, ca nimeni altul, şi vei avea parte de o glorie veşnică, în schimb vei da uitării evlavia şi dreptatea. Dumnezeu nu va scăpa din vedere aceste fapte şi la sfârşitul vieţii te va pedepsi pentru ele!" Herodes n-a luat aminte la vorbele acestea, căci pe atunci nu nutrea o asemenea speranţă. După ce şi-a dobândit treptat domnia, şi încă una norocoasă, odată ajuns în culmea puterii, 1-a chemat la el pe Manahem, întrebându-1 câţi ani va mai cârmui. Manahem n-a scos nici un cuvânt. în vreme ce tăcea, Herodes 1-a întrebat dacă va mai domni zece ani. Atunci Manahem i-a răspuns că probabil douăzeci sau treizeci de ani, fără să precizeze data când îşi va sfârşi viaţa. Herodes s-a arătat satisfăcut şi a dat mâna cu el, lăsându-1 să plece, iar de atunci înainte şi-a arătat preţuirea faţă de toţi esenienii. Chiar dacă această povestire nu ne inspiră nici o încredere, am socotit că e bine s-o înfăţişez cititorilor mei şi să adeveresc faptul că, datorită vieţii virtuoase pe care o duceau, mulţi dintre ei au ajuns să cunoască treburile divine.

CAPITOLUL XI

1. După înfăptuirea construcţiilor menţionate mai sus, în cel de-al optsprezecelea an al domniei sale, Herodes a plănuit o lucrare mai grea: să treacă la reconstruirea templului lui Dumnezeu, căruia să-i confere un perimetru mai amplu şi o înălţime mult mai impunătoare. Opera fusese astfel concepută
314
încât, dacă apuca s-o desăvârşească, cum se şi cuvenea negreşit, urma să fie mai renumită decât tot ce făcuse

până atunci, asigurându-i o glorie veşnică. Dar fiindcă a priceput că poporul nu era prevenit şi nu va fi lesne înduplecat să se înhame la o întreprindere atât de mare, Herodes s-a gândit că, mai înainte de a trece la treabă, să-1 pregătească sufleteşte printr-un discurs. Şi-a chemat aşadar supuşii şi le-a vorbit în felul următor: „Mi se pare că n-are rost, dragi compatrioţi, să vă vorbesc despre lucrările înfăptuite de mine la începutul domniei, mai ales că ele au fost făcute mai degrabă pentru a spori siguranţa voastră decât pentru a fi podoabele renumelui meu. De vreme ce în vremuri grele n-am şovăit să sar în ajutorul vostru, ca să vă uşurez nevoile, şi nici prin construcţiile mele n-am urmărit decât să vă pun la adăpost de primejdii, am convingerea că prin voinţa lui Dumnezeu am condus poporul iudeu până la prosperitatea pe care n-a mai cunoscut-o vreodată mai înainte. Găsesc că este de prisos să vă amintesc pe îndelete ceea ce am realizat în ţară şi faptul că, prin construirea de oraşe atât în ţinutul vostru cât şi în provinciile megieşe, am sporit mult prestigiul neamului iudeu, deoarece acestea vă sunt bine cunoscute. Vreau să vă arăt acum pe scurt că şi lucrarea pe care o plănuiesc este cea mai pioasă dintre toate şi vă va da aureola gloriei. Acest templu închinat atotputernicului Dumnezeu a fost clădit de străbunii noştri la întoarcerea lor din Babilon: din înălţimea lui lipsesc însă şaizeci de coţi, căci cu atât mai înalt era primul templu construit de Solomon. Nu trebuie să ne învinuim înaintaşii că au fost lipsiţi de evlavie: n-a stat la îndemâna lor să egaleze mărimea acestuia. Cirus şi Darius, fiul lui Hystaspe, le-au dictat în scris felul cum să-şi construiască templul: ca supuşi ai lor şi ai fiilor lor, apoi ai macedonenilor, ei n-au avut posibilitatea să dea aceeaşi înălţime edificiului lor, aşa cum Ie cerea evlavia. Fiindcă am ajuns să cârmuiesc acum, prin voia Domnului, am parte de pace şi am agonisit mari bogăţii, dar mai presus de toate, mă bucur de prietenia şi favoarea romanilor, cei ce sunt, ca să zic aşa, stăpânii lumii, mă voi strădui să duc la capăt opera pe care strămoşii n-au putut s-o desăvârşească din pricina lipsurilor şi a stării de robie, aducând astfel piosul tribut de mulţumire lui Dumnezeu pentru binefacerile pe care mi le-a făcut în timpul domniei mele!"

315

2. Aşa grăit-a Herodes poporului şi mulţi au rămas uluiţi, deoarece nu se aşteptau la o asemenea cuvântare. Nu-şi puneau nici o speranţă în planul de realizarea căruia se îndoiau, nefiind deloc bucuroşi, ci mai degrabă temători şi îngrijoraţi ca nu cumva, după dărâmarea construcţiei întregi, regele să nu mai fie în stare să facă ce şi-a propus. Primejdia era cu atât mai mare cu cât lucrarea li se părea extrem de grea şi uriaşă. Când a văzut că erau abătuţi, regele şi-a îmbărbătat supuşii, spunându-le că nu se va apuca de demolarea templului mai înainte de a pregăti tot ce avea nevoie pentru reclădirea lui. După ce a spus asta, el s-a ţinut de cuvânt. Căci a făcut rost de o mie de care pentru aducerea materialelor de construcţie şi a ales zece mii de meşteri destoinici, cumpărând veşminte pentru o mie de preoţi, unii fiind pricepuţi în arta cioplirii pietrelor, alţii la tâmplărie, şi s-a apucat de treabă de îndată ce a procurat toate cele necesare.

3. După ce înlăturat vechile temelii şi în locul lor le-a pus pe cele noi, Herodes a înălţat deasupra lor un templu cu o lungime de o sută de coţi şi o înălţime de o sută şi douăzeci de coţi, din care s-au redus douăzeci de coţi, datorită faptului că s-a lăsat temelia; am hotărât să le punem la loc în vremea domniei lui Nero[1]. Templul a fost construit din marmură albă şi dură; fiecare piatră avea o lungime de douăzeci şi cinci de coţi, o lăţime de opt coţi şi o înălţime de doisprezece coţi. Aidoma porticurilor regale, întregul templu era mai scund pe ambele laturi, mijlocul fiind în schimb mai înalt, încât putea fi zărit de la câteva stadii de către oamenii ţinutului, mai ales de cei ce locuiau vizavi sau se îndreptau spre sanctuar. Porţile de la intrare, împreună cu lintourile lor, erau împodobite, la fel ca interiorul templului, cu draperii multicolore, pe care erau ţesute flori de purpură şi columne. Deasupra lor, sub coronamentul zidului, şerpuia viţa de vie făcută din aur, cu ciorchini de struguri care atârnau la mare înălţime, fiind întruchipaţi din materiale atât de scumpe, încât stârneau uimirea privitorilor prin mărimea şi arta lor desăvârşită. Templul era înconjurat de uriaşe porticuri, armonios proporţionate de fiecare parte cu edificiul şi mult mai frumoase decât predecesoarele lor, lăsând

. ' Chiar dacă noul Templu a fost sfinţit la un an şi jumătate de la începerea construcţiei (20-19 î.e.n), lucrările au continuat în deceniile următoare, ultimele retuşuri fiind efectuate abia în anul 64 e.n.

316

impresia că nici un alt sanctuar nu mai fusese gătit cu o asemenea măiestrie. Ambele porticuri se sprijineau pe un zid imens; zidul însuşi era rodul unei lucrări de o mărime cum nu mai auziseră oamenii niciodată. Era vorba de o colină stâncoasă şi abruptă care urca lent dinspre partea răsăriteană a oraşului, până ce ajungea o culme înaltă. Solomon, primul nostru rege, inspirat de Dumnezeu, a înconjurat creştetul acestei culmi cu un zid construit cu trudă. Colina, mărginită în latura ei de miazănoapte de o râpă adâncă, a fortificat-o apoi de la poalele ei cu stane de piatră bine legate cu bucăţi de plumb, lăsând mereu un oarecare spaţiu interior, şi astfel a avansat spre culme, încât a obţinut o construcţie a cărei mărime era egală cu adâncimea ei, de forma unui patrulater. în exterior se vedeau doar dimensiunile stanelor de piatră, dar în interior ele fuseseră prinse cu scoabe de fier, parcă pentru a nu se mai desprinde în vecii vecilor. Când lucrarea a ajuns în vârful colinei, culmea a fost netezită iar golurile din perimetrul zidurilor, acoperite, părţile ţuguiate fiind nivelate până s-a îndreptat toată suprafaţa, întreaga incintă măsura patru stadii, fiecare latură avea lungimea unui stadiu. în interior s-a mai înălţat în jurul culmii un alt zid de piatră care în partea lui răsăriteană avea un portic dublu, la fel de lung ca şi zidul şi orientat spre intrarea templului construit la mijloc. Mulţi dintre regii de mai înainte au împodobit porticurile. De jur împrejurul templului erau atârnate armurile popoarelor străine, luate ca pradă de război; Herodes le-a pus acum înapoi şi le-a adăugat pe cele obţinute de el de la arabi.

4. în partea de nord a sanctuarului se înălța o fortăreață pătrată, bine întărită. Ea fusese construită de înaintașii lui Herodes din neamul Asamoneilor, regi și preoți deopotrivă, care o denumiseră Baris, ținându-și acolo veșmântul sacerdotal, purtat de Marele Preot numai cu prilejul jertfelor divine. Herodes a păstrat veșmintele în același loc, care, după moartea lui, a încăput în mâinile romanilor până în vremea lui Caesar Tiberius. Atunci când Vitellius, guvernatorul Siriei din timpul domniei acestuia, a sosit la Hierosolyma și a fost primit de popor cu cele mai înalte onoruri, fiindcă iudeii au cerut să li se restituie veșmântul sacerdotal, el a fost dornic să-i dea satisfacție. I-a scris despre asta lui Caesar Tiberius, care a

încuviințat cererea, așa că veșmântul sacerdotal a stat la îndemâna iudeilor până la moartea regelui Agrippa. După aceea Cassius Longinus, care cârmuia Siria, și Cuspius Fadus, guvernatorul de atunci al Iudeei, au dat iudeilor ordinul să depună veșmântul sacerdotal în fortăreața Antonia: el trebuia să reintre în posesia romanilor, ca mai înainte. De aceea, iudeii au trimis soli la Claudius Caesar, ca să-și ceară veșmântul înapoi. Când aceștia au sosit la Roma, tânărul rege Agrippa, care tocmai era acolo, a intervenit pe lângă împărat în favoarea restituirii veșmântului sacerdotal, acesta trimițându-i ordinul corespunzător lui Vitellius, cârmuitorul Siriei. Până atunci veșmântul era primit sub pecete de Marele Preot și de vistiernicul templului și, cu o zi înaintea unei sărbători, vistiernicii se duceau la comandantul garnizoanei romane, ca să ia veșmântul după prezentarea pecetei. Cum trecea sărbătoarea, ei aduceau veșmântul în locul de unde îl luaseră, dându-1 în păstrare comandantului, după recunoașterea pecetei. Așa se explică numeroasele peripeții prin care a trecut veșmântul sacerdotal. Herodes, regele iudeilor, a întărit și mai mult turnul, hărăzindu-1 pazei și siguranței templului și, de dragul lui Antonius, prietenul său și comandantul romanilor, 1-a numit Antonia.
5. în partea apuseană a zidului incintei erau patru porți: una ducea spre palatul regal, drumul trecând printr-o vale despărțitoare; două duceau spre periferie, iar ultima, spre restul orașului, coborând în vâlcea prin nenumărate trepte, care urcau iarăși în cealaltă parte. Situat față în față cu templul, orașul avea înfățișarea unui amfiteatru, o râpă adâncă înconjurându-1 în partea de miazăzi. A patra latură a incintei templului, orientată spre miazăzi, avea ea însăși la mijloc o poartă, precum și un triplu portic regal, care se întindea de la valea apuseană la cea răsăriteană: nici nu putea să meargă mai departe. Era cea mai remarcabilă lucrare care a văzut lumina zilei. Căci în mijlocul văii, de o adâncime în stare să încețoșeze privirile celui dornic să-i zărească fundul, fusese construit un uriaș portic, care se ridica deasupra ei, astfel încât cel ce încerca de pe acoperișul porticului să cuprindă cu ochii ambele înălțimi deodată, era cuprins de amețeală, mai înainte ca să dea de capătul genunii de sub dânsul. Patru rânduri de coloane se înșirau de la un capăt la

celălalt al porticului, așezate una în fața celeilalte (cel de-al patrulea rând fiind inclus într-un zid de piatră). Grosimea coloanelor era așa de mare încât trei oameni, ținându-se de mână, nu izbuteau să le cuprindă cu brațele lor întinse. înălțimea lor atingea douăzeci și șapte de picioare și ele se sprijineau pe ciubuce duble. Erau în total o sută șaizeci și două de coloane, care aveau capiteluri în stil corintic, lucrate cu o artă desăvârșită. Șirul coloanelor fiind patru la număr, spațiul porticului era împărțit în trei galerii. Două dintre ele, așezate față în față, erau identice, astfel că fiecare măsura treizeci de pași în lățime, un stadiu în lungime și mai mult de cincizeci de pași în înălțime. Galeria din mijloc avea o lățime o dată și jumătate mai mare, înălțimea fiind dublă: ca atare, le întrecea pe celelalte două. Acoperișul era împodobit cu adânci cioplituri în lemn, împrumutând forme felurite; acoperișul din mijloc le întrecea pe celelalte două. Zidul care se înălța la mijloc, în fața triglifelor, era prevăzut cu colonete lustruite cu atâta măiestrie încât cine nu le zărea, nu putea să-și facă o părere despre frumusețea lor, dar cine le vedea, era cuprins de admirație. Astfel arăta prima incintă. La mijloc, se afla, nu prea departe, o altă incintă, la care ajungeai urcând câteva trepte. Ea era împrejmuită de un zid pe care stătea scris că străinilor le era interzisă intrarea sub amenințarea pedepsei cu moartea[2]. îngrăditura interioară avea. în partea de miazăzi și în cea de miazănoapte trei porți, iar în partea răsăriteană, o poartă mare, pe unde puteau să intre cei purificați, împreună cu soțiile lor. Dar înlăuntrul sanctuarului femeile nu aveau voie să pătrundă deloc. în interior exista un al treilea lăcaș în care nu aveau acces decât preoții. Acesta era templul propriu-zis și în fața lui se afla jertfelnicul pe care se făceau arderile de tot. în nici unul dintre cele trei spații interioare n-a putut pătrunde regele Herodes (i s-a interzis acest lucru fiindcă nu era preot); el s-a ocupat totuși de construirea porticului și a incintelor exterioare, a căror înălțare a durat opt ani.
6. După ce templul însuși a fost clădit de preoți într-un an și șase luni, s-a bucurat întregul popor și a adus mulțumiri lui

[1] Inscripțiile erau redactate în limbile greacă și latină. Flavius Josephus a realizat o detaliată descriere a celui de-al doilea templu, reclădit din temelii de Herodes cel Mare, în cap. V din Cartea a cincea a *Istoriei războiului iudeilor împotriva romanilor (ed. cit.,* p. 392-398).

Dumnezeu, mai întâi pentru că a fost terminat atât de repede, apoi pentru râvna de care a dat dovadă regele lor, încununând sfințirea sanctuarului cu ceremonii și binecuvântări. Regele a jertfit Domnului trei sute de boi, celelalte prinosuri fiind făcute de fiecare, după puterile sale. Numărul sacrificiilor nu pot să-1 precizez: îmi lipsesc datele, ca să spun adevărul. întâmplarea a făcut ca ziua urcării lui pe tron, pe care regele o celebra îndeobște cu pompă, să coincidă cu cea în care a fost terminat templul. Sărbătorirea a avut așadar îndoite motive să fie mai strălucitoare.

7. în afară de asta, s-a mai săpat o tainică galerie care ducea de la fortăreaţa Antonia până la poarta răsăriteană a templului. Deasupra acesteia, regele a înălţat un turn, ca să poată urca din galerie în vârful Iui, punându-se la adăpost de popor, dacă izbucnea cumva vreo răscoală împotriva cârmuitorului ţării. Se zice că în timpul cât a durat construcţia templului n-a căzut nici un strop în timpul zilei, ci a plouat numai noaptea, ca să nu se întrerupă lucrările. Această legendă, transmisă de strămoşii noştri, nu mi se pare greu de crezut, dacă ţinem seama de prilejurile prin care Dumnezeu şi-a dezvăluit prezenţa. Astfel s-a desfăşurat aşadar construirea noului templu.

CARTEA A XVI-A

320

L

CONŢINUTUL CĂRŢII A XVI-A

1. Cum Alexandru şi Aristobul s-au întors de la Roma la tatăl lor şi cum Salomeea şi Pheroras, sora şi fratele regelui, i-au calomniat.
2. Cum Herodes, după ce i-a însurat pe Alexandru şi Aristobul, a navigat până la Mytilene, unde 1-a convins pe Agrippa să vină în Iudeea.
3. Călătoria lui Agrippa în lonia şi cum Herodes a navigat iarăşi până în Bosfor, la Agrippa.
4. Cum iudeii s-au plâns în lonia lui Agrippa de învinuirile care le-au fost aduse de greci, Herodes fiind şi el de faţă.
5. Cum Agrippa a garantat iudeilor respectarea legilor lor şi cum Herodes s-a întors în Iudeea.
6. Cum i-a primit Herodes pe locuitorii din Hierosolyma şi cum i-a iertat de un sfert din birul cuvenit pentru anul anterior.
7. Cum au izbucnit certuri în casa lui Herodes, fiindcă el 1-a răsfăţat pe fiul său cel mai vârstnic, Antipater, aducându-i o grea jignire lui Alexandru.
8. Cum în timpul prezenţei la Roma a lui Antipater, Herodes i-a adus pe Alexandru şi pe Aristobul în faţa lui Caesar, ca să-i judece.
9. Alexandru s-a apărat înaintea lui Caesar, care aduce împăcarea tatălui cu fiii săi.
10. Cum Herodes a orânduit în Caesarea, oraşul

323

întemeiat de el, întreceri care se ţin din cinci în cinci ani.

11. Solia trimisă de iudeii din Cyrene şi din Asia lui Caesar, cu jalbe împotriva grecilor; textul scrisorilor în favoarea lor, adresate de Caesar şi Agrippa cetăţilor.
12. Cum Herodes, ducând lipsă de bani, a pătruns în mormântul lui David şi, cuprins de teamă, a construit un monument pe mormântul său.
13. Cum Archelaus, regele Cappadociei, 1-a împăcat pe Alexandru cu tatăl său, care îl întemniţase; cum s-a întors el în Cappadocia, iar Herodes a plecat la Roma.
14. Cum s-au răsculat trachoniţii împotriva regatului lui Herodes şi cum i-au supus iarăşi comandanţii provinciilor.
15. Cum i-a cerut Herodes pe răsculaţii care se refugiaseră în Arabia şi, întrucât arabii au refuzat să-i extrădeze, el şi-a îndreptat oastea împotriva lor, cu aprobarea lui Saturninus, comandantul caesarienilor.
16. Cum arabul Syllaeus 1-a reclamat la Caesar pe Herodes, pentru incursiunea lui în Arabia; cum Herodes a potolit mânia lui Caesar cu ajutorul lui Nicolaos.
17. Cum Eurycles îi ponegreşte pe fiii lui Herodes în faţa tatălui lor şi felul cum acesta i-a pus în lanţuri, scriindu-i lui Caesar despre ei.
18. Cum Herodes, cu încuviinţarea lui Caesar, şi-a târât fiii în faţa judecăţii. Executarea tinerilor şi înmormântarea lor în Alexandrion.

Cartea aceasta cuprinde un interval de doisprezece ani.

324

CAPITOLUL I

1. După ce se străduise ca prin instaurarea ordinii în stat să pună stavilă tuturor nelegiuirilor comise în oraş şi la

țară, regele a dat o lege în dezacord cu rânduiala anterioară, lege care prevedea ca hoții să fie vânduți, cu condiția ca ei să devină sclavi în afara hotarelor regatului său. Această măsură nu numai că era prea aspră pentru răufăcători, dar' ducea chiar şi la înlăturarea datinilor străbune. Căci a fi sclav în slujba unor străini care trăiau după alte obiceiuri şi obligația de a te supune tuturor poruncilor date de stăpâni aducea preceptelor religioase prejudicii mai mari decât binele pe care l-ar fi adus sancționarea celor ce ispăşeau o condamnare, mai ales că în vechea lege erau prevăzute pedepse pentru asemenea delicte. Căci hoțul avea datoria să plătească împătrit paguba adusă proprietarului, iar dacă nu era solvabil, urma să fie vândut ca sclav, dar nu unor străini, spre a fi rob la nesfârşit: după şase ani el trebuia să fie eliberat[1]. Pedeapsa stabilită acum a fost socotită prea aspră şi nedreaptă, plină de trufie, dată de parcă Herodes n-ar fi fost rege, ci un tiran, fără să țină seama de orânduirea iudeilor. Deoarece fapta asta amintea de comportarea lui obişnuită, ea i-a oferit prilejul să-şi atragă singur mustrări şi duşmănia supuşilor săi.

2. în vremea aceea, Herodes a întreprins o călătorie în Italia, mânat de dorința lui de a se întâlni cu Caesar şi de a-şi vedea feciorii care hălăduiau la Roma. Caesar 1-a primit prieteneşte şi, întrucât fiii săi tocmai îşi terminaseră învățătura, a plecat cu ei spre casă. La întoarcerea lor din Italia, poporul i-a întâmpinat pe cei doi tineri cu multă bucurie, fiind priviți cu încântare de toți, atât pentru darurile cu care îi înzestrase din belşug norocul, cât şi pentru că nu le lipsea deloc expresia

[1] Vezi Cartea a IV-a, cap. VIII, paragr. 27-28 *(ed. cit.,* voi. I, p. 222).

măreției regale. Numaidecât au început să-i urască şi Salomeea, sora regelui, şi cei ce prin calomniile lor pricinuiseră moartea Mariamnei. Aceştia erau convinşi că, dacă cei doi ajungeau la domnie, ei înşişi vor fi pedepsiți pentru nedreptatea făcută mamei lor. Teama le dădea aşadar imboldul să-i ponegrească şi să pretindă că tinerilor nu le făcea nici o plăcere să stea în tovărăşia propriului părinte, din pricina morții mamei lor, crezând că nu era decent să aibă de-a face cu ucigaşul ei. Datorită faptelor reale pe care se bazau, aceste presupuneri păreau verosimile şi era de aşteptat ca ele să înlăture bunăvoința tatălui față de fiii săi. Ponegritorii nu spuneau asta în prezența regelui, ci răspândeau zvonuri în rândul mulțimii. Ele ajungeau la urechile lui Herodes şi i-au stârnit ura pe care firea lui n-a mai putut-o înăbuşi mai târziu. Deocamdată dragostea părintească a regelui era totuşi mai puternică decât suspiciunile şi calomniile şi el i-a cinstit cum se cuvine, căci atunci când au ajuns la vârsta însurătorii, i-a dat de soție Iui Aristobul pe Berenice, fiica Salomeei, iar lui Alexandru, pe Glaphyra, fiica lui Archelaus[2], regele Cappadociei.

CAPITOLUL II

1. între timp, după ce a aflat că Marcus Agrippa a navigat a doua oară din Italia până în Asia, Herodes s-a dus degrabă la el şi I-a rugat să-i viziteze regatul, dându-i prilejul de a-l găzdui ca oaspete şi ca prieten. Agrippa s-a lăsat convins de rugăminţile insistente ale lui Herodes şi a venit într-adevăr în Iudeea. Herodes n-a omis nici un lucru care să-i facă plăcere musafirului său şi 1-a poftit să viziteze oraşele pe care le înălțase recent şi, în timp ce-i arăta edificiile, i-a oferit lui Agrippa şi prietenilor săi tot felul de desfătări şi primiri

[2] Archelaus Sisines Philopatris: ultimul rege al Cappadociei (36 î.e.n.-l 7 e.n.), regiune din partea centrală a Asiei Mici.

strălucite, atât în Sebaste cât şi în portul Caesarea, construit de el, precum şi în fortărețele Alexandrion, Herodion şi Hyrcania, înjghebate aşijderea cu multe cheltuieli. L-a dus şi în oraşul Hierosolyma, unde poporul l-a primit îmbrăcat în veşminte de sărbătoare şi cu urări de bun venit. Agrippa a jertfit Domnului o sută de vite şi a ospătat mulțimea, fără să se abțină de la nici o cheltuială. Ar mai fi rămas cu dragă inimă încă multe zile, dar anotimpul îl zorea: trebuia să se întoarcă în lonia şi găsea că era riscant să călătorească pe mare în timp de iarnă.

2. Oaspetele s-a îmbarcat după ce el şi vestiții săi însoțitori au primit daruri bogate de la Herodes, pornind la drum. Dar regele şi-a petrecut iarna în țara lui şi, la începutul primăverii, s-a grăbit să-1 reîntâlnească, ştiind că Agrippa se pregătea să plece într-o expediție în Bosfor. A navigat pe lângă Rhodos şi Cos până în insula Lesbos, crezând că acolo putea să dea de Agrippa. Potrivnicul vânt de miazănoapte l-a împiedicat însă să intre cu corăbiile în port. Din această pricină el a zăbovit câteva zile în Chios, unde a primit cu bunăvoință o mulțime de cereri, lăsându-şi solicitanții să plece cu daruri regeşti. Când a văzut că porticul oraşului era părăginit (căci fusese ruinat în timpul războiului mithridatic şi, datorită mărimii şi frumuseții sale, refacerea lui părea mai dificilă decât a celorlalte construcții), el a dat localnicilor bani destui în vederea reconstruirii acestuia, îndemnându-i să nu mai întârzie, ci să redea mai repede oraşului vechea lui podoabă. Când în sfârşit vântul şi-a domolit suflarea, Herodes s-a îndreptat mai întâi spre Mytilene, apoi spre Byzantion, unde a aflat că Agrippa trecuse între timp dincolo de Stâncile Cyanee[1], pornind pe urmele sale cât a putut de repede. A dat de el în Pontul Euxin, la Sinope, unde apariția flotei lui a provocat o surpriză, prilejuind însă o deosebită bucurie şi o întâlnire foarte prietenească şi de o parte, şi de alta. Agrippa a interpretat gestul lui drept o dovadă de mare bunăvoință şi de iubire față de el, deoarece regele făcuse o călătorie atât de lungă pe mare, ca să-i vină în ajutor la momentul potrivit, lăsându-şi

[1] Cyaneele (De un albastru întunecat): două stânci sumbre din Bosforul tracic, în preajma Bizanțului, la intrarea în Pontul Euxin (azi Urek-Jaki), care-i înspăimântau pe navigatorii antici deoarece, potrivit legendei, se izbeau între ele. până ce corabia Argo a reuşit să se strecoare

printre ele, spre a-şi continua călătoria spre Colchida, în căutarea lânii de aur. De aceea li se mai spunea şi Symplegadele (Care se izbesc între ele).

IL
deoparte domnia şi treburile ţării sale pentru o vreme îndelungată, cum nu mai făcuse până atunci. Herodes a contribuit aşadar din plin la întreaga expediţie şi a luat parte la lupte alături de Agrippa, ca tovarăş şi aliat, la nevoie şi ca sfătuitor, soţ plăcut în momentele de destindere, împărţind toate pe din două, dificultăţile din bunăvoinţă şi desfătările din respect reciproc. După ce s-a încheiat războinica misiune din Pont, pentru îndeplinirea căreia fusese trimis Agrippa, întoarcerea pe calea mării n-a fost pe placul lor, aşa că ei au străbătut Paflagonia şi Cappadocia şi au mărşăluit prin Frigia Mare până la Efes, trecând cu corăbiile în insula Samos. în fiecare oraş, prin intermediul lui Herodes au fost înlesnite binefacerile de care aveau nevoie solicitanţii. El nu s-a dat în lături să împartă bani în stânga şi în dreapta, ca să-şi facă noi prieteni, cheltuind din veniturile sale. Pentru unii, care i-au cerut acest lucru, a intervenit pe lângă Agrippa şi a obţinut satisfacerea doleanţelor lor. Căci şi Agrippa era darnic şi împărţea cu mărinimie lucrurile care puteau fi folositoare solicitanţilor săi, cu condiţia ca ele să nu aducă daune celorlalţi, şi i se datora mai mult intervenţiei regelui faptul că Agrippa îşi vădea înclinaţia spre binefaceri. Herodes 1-a împăcat cu troienii pe Agrippa, curmând supărarea lui, şi tot el a plătit datoriile locuitorilor din Chios faţă de vistiernicii Iui Caesar, scutindu-i de taxele de import, şi a ajutat îndeobşte pe fiecare nevoiaş în parte.
3. Când amândoi au sosit în lonia, mulţi dintre iudeii care locuiau în oraşele de acolo au venit la Agrippa, ca să se slujească de acest prilej favorabil. Ei i s-au plâns de nedreptăţile ce li se făceau: că erau împiedicaţi să trăiască după legile lor; că erau chemaţi să se prezinte în faţa judecătorilor în zilele lor de sărbătoare; că li se răpeau banii pe care vroiau să-i trimită la Hierosolyma; că li se impuneau serviciul militar şi corvezile publice, deturnându-li-se sumele încasate în scopuri religioase. Dar ei fuseseră pururi scutiţi de toate aceste angarale, câtă vreme romanii le-au îngăduit să trăiască după legile lor strămoşeşti. Pe când ei spuneau asta cu glas tare, Herodes 1-a rugat să le asculte plângerile şi 1-a ales pe un prieten al său, numit Nicolaos[2], să fie apărătorul cauzei lor. Agrippa i-a
[1] Scriitorul grec Nicolaos din Damasc (vezi Cartea I, cap. III, paragr. 6, n. 9 *(ed. cil.,* **voi.** I, p. 18).

convocat în juriu pe cei mai de vază dintre romani, precum şi pe regii şi principii de faţă, şi Nicolaos a începu să cuvânteze în favoarea iudeilor astfel:
4. „Ajunşi la ananghie, mărite Agrippa, nevoia ne-a silit pe toţi să ne refugiem sub scutul celor ce pot să ne scape de necazuri, iar cei de faţă, veniţi să se plângă, au deplină încredere în tine. întrucât mai înainte am avut adesea prilejul să-ţi constatăm solicitudinea faţă de rugăminţile noastre, dorim de astă dată doar să nu ni se smulgă avantajele pe care le-am obţinut odinioară, cerere înaintată celor care le-au oferit, mai ales că noi le-am primit de la un popor, singurul în măsură să ni le dea, iar ele ne-au fost răpite nu de nişte oameni suspuşi, ci de către cei ce ştiu că au datoria să-ţi fie supuşi. Dacă binefacerile primite cândva sunt mari, cuvine-se să aducem laude celor care au avut meritul să le obţină. Dacă în schimb ele sunt mici, ar fi de-a dreptul ruşinos ca binefăcătorii să nu le menţină. Nu încape nici o îndoială că cei ce îi asupresc pe iudei şi îi desconsideră aduc jigniri ambelor părţi: celor ce au beneficiat de binefaceri, fiindcă nu preţuiesc darurile unor oameni atât de vestiţi care dovedesc recunoaşterea meritelor lor; făcătorilor de bine, fiindcă socotesc că sunt de prisos favorurile date de ei. întrebându-i pe iudei dacă preferă să aibă parte mai degrabă de viaţă decât de obiceiurile strămoşeşti, procesiunile, jertfele, şi sărbătorile prin care îl cinstesc pe Domnul lor, îi cred în stare să îndure orice, numai să nu fie ameninţate obiceiurile înaintaşilor lor. Ei poartă şi acum cele mai multe războaie doar ca să apere integritatea acestora. Marele noroc de care se bucură datorită vouă, romanilor, întregul neam omenesc constă în faptul că fiecare provincie în parte poate să-şi respecte ceremoniile sacre şi să trăiască după datina ei. Unii vor să le impună cu de-a sila altora ceea ce n-ar suporta să li se facă lor, ca şi cum n-ar fi aceeaşi nelegiuire să neglijeze venerarea propriilor zei sau să interzică celorlalţi, pe nedrept, să-şi îndeplinească datoriile religioase. Să avem însă în vedere şi alt aspect. Există oare un popor, o cetate sau un neam care să nu socotească drept bunul lor suprem protecţia împărăţiei voastre şi puterea poporului roman? Există vreun om care să renunţe de bunăvoie la binefacerile voastre? Nici unul, fireşte, doar dacă nu e zdravăn la minte. Nu vei găsi nicăieri o comunitate sau un simplu

_
particular care să nu râvnească la favoarea voastră. Oricine vrea să lipsească pe altul de desfătarea darurilor voastre trebuie să se priveze de binefacerile pe care vi le datorează, dar nici aşa nu va aprecia cum se cuvine foloasele pe care le oferiţi. Căci dacă ar fi să comparăm regatele de odinioară cu împărăţia de acum, între multele

avantaje pe care le asigură aceasta se cuvine să semnalăm înainte de toate faptul că supuşii nu mai sunt robi, ci oameni liberi. Oricât de bine ne merg treburile, situația noastră nu este chiar aşa de strălucită încât să ne pizmuim unii pe alții. Vouă vă datorăm faptul că, alături de toți, ducem o viață fericită şi singurul lucru pe care vrem să-! avem în comun cu ceilalți este să fim lăsați să ne respectăm nestingheriți religia străbună. Cererea noastră nu este lipsită de temei, fiind în interesul celor ce ne-o aprobă. Dacă lui Dumnezeu îi face plăcere să fie cinstit, pe placul lui sunt şi cei ce mijlocesc această cinstire. De altfel, practicile noastre religioase nu se îndepărtează de omenie, ci sunt în deplină concordanță cu evlavia, îmbinându-se cu justiția salutară. Noi nu ținem ascunse preceptele după care ne călăuzim în viață, ele fiind nişte dovezi ale pietății față de semenii noştri. Dedicăm cea de-a şaptea zi cercetării obiceiurilor şi legilor noastre pentru ca, meditând asupra lor cum se cuvine, să le urmăm şi să ne ferim de păcate. Dacă mi se îngăduie să vorbesc despre, asta, vreau să arăt că sacrele noastre precepte sunt frumoase prin ele însele şi au o vechime remarcabilă, chiar dacă unii au o altă părere. Vechimea lor este pusă în valoare de cei ce le cinstesc cu o inimă pioasă, urmându-le aşa cum le-au primit. Cu silnicie şi nedreptate, tocmai s-a pus la cale înlăturarea acestor legi: ni s-au luat tâlhăreşte banii pe care i-am strâns pentru cinstirea Domnului, trebuie să plătim biruri necuvenite, suntem chemați în zi de sărbătoare la procese sau la alte treburi, dar nu pentru încheierea unor înțelegeri, ci numai ca să fim loviți în convingerile noastre religioase, pe care ei le cunosc, purtându-ne o ură nelegiuită şi mistuitoare. împărăția romană este astfel făcută încât încurajează bunăvoința reciprocă şi stăvileşte vrajba, dacă cineva înclină mai mult spre cea de-a doua decât spre cea dintâi. Te implorăm, aşadar, mărite Agrippa, să ai grijă ca noi să nu mai îndurăm necazuri, să nu mai fim jigniți, să nu ni se interzică respectarea obiceiurilor noastre, să nu ni se

răpească bunurile şi nici să nu mai fim oprimați de cei față de care nu schițăm vreo împotrivire. Rugămintea noastră este nu numai îndreptățită, ci şi încurajată prin bunăvoința pe care ne-ai arătat-o mai înainte. Putem să invocăm în sprijinul nostru numeroasele decrete ale Senatului, săpate pe tablele de aramă expuse pe Capitoliu, de unde rezultă că voi ne-ați onorat astfel spre a consfinți faptul că v-am fost credincioşi şi că vom beneficia de favoarea voastră şi în viitor, chiar dacă nu vor mai precumpăni meritele noastre. Căci nu numai nouă, ci tuturor oamenilor le-ați conservat avuțiile şi le-ați oferit atât de multe şi nesperate binefaceri încât oricine ar spune pe îndelete foloasele pe care le-ați adus altora, n-ar mai termina niciodată enumerarea lor. Pentru a arăta că n-am primit fără unele merite sumedenia de favoruri pe care ni le-ați acordat, ar fi suficient ca, trecându-le sub tăcere pe toate cele de dinainte, să spunem doar că regele nostru stă acum alături de tine. A mai rămas vreun serviciu nefăcut de el familiei domnitoare? Credința lui v-a dezamăgit vreodată? Mai există un semn de cinstire a voastră, care a fost omis de el? La care ceas de primejdie n-a fost cel dintâi gata să vă ajute? Cine poate tăgădui că binefacerile voastre nu sunt pe măsura meritelor sale? Poate că nu se cuvine să trecem sub tăcere nici vitejia tatălui său, Antipater, care, atunci când Caesar şi-a întreprins expediția în Egipt, a venit în ajutorul lui cu două mii de luptători şi n-a rămas mai prejos atât în luptele terestre cât şi în bătăliile navale. Dar ce rost are să vorbim despre concursul dat de trupele sale auxiliare lui Caesar cu acest prilej sau despre darurile primite de Caesar de la el? Mai întâi ar fi trebuit să menționez scrisorile trimise atunci de Caesar Senatului, precum şi cinstirile obținute de Antipater pentru poporul nostru, împreună cu cetățenia romană. Acestea dovedesc cu prisosință că favorurile date de voi au fost meritate şi nu fără temei îți cerem confirmarea drepturilor care, dacă nu le-am fi căpătat dinainte, tragem nădejdea că ni le dăruiai din proprie inițiativă, având în vedere strânsele legături dintre tine şi regele nostru. Am aflat de la locuitorii Iudeei că ai venit Ia ei plin de bune intenții, că ai adus cuvenitele jertfe lui Dumnezeu, că l-ai proslăvit cu rugăciuni, ospătând poporul, fără să-i disprețuieşti darurile de ospeție. Toate dovezile de cinstire cu care a fost primit un bărbat de

L

rangul tău de către popor şi oraşul Hierosolyma pledează în favoarea prieteniei înfiripate între tine şi poporul iudeilor, prin intermediul casei lui Herodes. Amintindu-ți acestea şi cu degetul arătător îndreptat spre regele nostru, care este de față şi stă alături de tine, noi nu-ți cerem altceva decât să nu îngădui ca alții să ne răpească samavolnic şi cutezător înlesnirile primite prin bunăvoința ta."

5. Privitor la discursul ținut de Nicolaos, grecii n-au adus nici o obiecție, mai ales că nu era vorba de judecarea unui litigiu, ci de o plângere împotriva unui abuz de putere. Ei nu tăgăduiau că au comis aceste fapte şi susțineau că iudeii se aflau pe teritoriul lor, nedându-se în lături de la nici o nedreptate. La rândul lor, iudeii demonstrau că erau băştinaşi, că-şi respectau tradițiile străbune şi că nu i-au nedreptățit deloc pe greci, înțelegând că primii erau oprimați, Agrippa a răspuns că, datorită bunăvoinței şi prieteniei lui față de Herodes, este gata să accepte cererile iudeilor şi să le socotească îndreptățite: chiar dacă ei mai emiteau şi alte pretenții, era dispus să le satisfacă şi pe acelea, dacă nu aduceau prejudicii împărăției romane. Aşadar, întrucât iudeii cer doar să-şi păstreze drepturile pe care le-au primit mai înainte, el le confirmă şi precizează că nimeni nu are voie să le interzică păstrarea datinilor străbune. După rostirea acestei decizii, Agrippa a dizolvat adunarea. Herodes s-a oprit în fața lui, s-a înclinat şi i-

a mulţumit călduros pentru amabilitatea lui. Acesta i-a răspuns cu aceeaşi cordialitate şi 1-a îmbrăţişat în semn de salut. După aceea, el a plecat din Lesbos. Regele a hotărât să se întoarcă acasă străbătând marea, şi-a luat rămas bun de le Agrippa şi a pornit la drum. După câteva zile, a acostat la Caesarea, adus de un vânt prielnic. De acolo a plecat la Hierosolyma şi a chemat la o adunare întregul popor, căruia i s-a alăturat o mare mulţime de oameni veniţi de la ţară. A păşit în mijlocul adunării şi i-a făcut expunerea întregii sale călătorii, arătând că intervenise pentru iudeii din Asia, ca de-acum înainte ei să se bucure în linişte de drepturile lor. A vorbit apoi pe larg despre norocoasa lui ocârmuire şi a descris râvna cu care asigură prosperitatea tuturora, apoi, din cale-afară de bucuros, a renunţat la o pătrime din birul cuvenit pentru anul anterior. încântată de favoarea care i s-a făcut şi de minunatul discurs, mulţimea s-a împrăştiat nespus de voioasă, urând regelui multe succese.
332

CAPITOLUL III

1. în sânul familiei lui Herodes vrajba îşi înfiripa cuibul de la o zi la alta şi îndârjirea ei creştea în intensitate. Pe de o parte, ura Salomeei împotriva celor doi tineri avea rădăcini ereditare şi succesul pe care îl avusese intriga urzită de ea împotriva mamei lor îi dădea atâta temeritate şi aroganţă încât a hotărât să nu mai lase în viaţă pe nici unul dintre fiii ei, în stare să-i răzbune moartea. Pe de altă parte, şi adolescenţii erau tot mai porniţi şi răuvoitori faţă de tatăl lor, fie fiindcă îşi aminteau de batjocura îndurată de mama lor, fie fiindcă îi aţâţa setea de putere. Curând răul a semănat cu cel de altădată, când prinţii îi ponegreau în gura mare pe Salomeea şi pe Pheroras, iar aceştia unelteau împotriva tinerilor, recurgând la abile intrigi şi vicleşuguri. Ura era la fel de mare şi de o parte, şi de cealaltă, diferea doar felul în care ieşea la iveală. Unii împrăştiau bârfe şi ocări fără să se ferească, deoarece nu ştiau să-şi ascundă duşmănia, datorită obârşiei nobile şi lipsei lor de experienţă; ceilalţi, în schimb, preferau alte căi, căci foloseau calomniile perfide şi loviturile necinstite, provocându-i pe cei doi tineri cu fiecare prilej, în speranţa că îndrăzneala lor va merge până la violenţa îndreptată împotriva propriului părinte. întrucât contestau învinuirea adusă mamei lor şi credeau că aceasta fusese condamnată pe nedrept, nu existau îndoieli asupra faptului că ei îi vor pedepsi totuşi cu mâna lor pe autorii asasinatului. Până la urmă, întregul oraş s-a umplut de zvonuri şi, aşa cum se obişnuieşte în asemenea întreceri, naivitatea adolescenţilor stârnea mila multora, în timp ce Salomeea avea grijă să găsească în comportarea lor pretexte de-a răspândi minciuni lesne de crezut. Profund îndureraţi de jalnicul sfârşit al mamei lor, căci se simţeau înjosiţi alături de ea, Alexandru şi Aristobul nu conteneau să-i compătimească condamnarea la moarte, cum se şi cuvenea de altfel, deplângându-şi soarta proprie, deoarece erau siliţi să convieţuiască cu ucigaşul celei care îi adusese pe lume.

2. Aceste zavistii au crescut cu atât mai mult cu cât profitau din plin de absenţa temporară a regelui. De îndată ce Herodes s-a întors acasă şi a ţinut în faţa poporului discursul menţionat mai
333 .
înainte, Pheroras şi Salomeea i-au şi spus că o mare primejdie îl pândea din partea tinerilor, care rostiseră făţiş ameninţarea că nu vor lăsa nepedepsită moartea mamei lor. Au mai adăugat de la ei că amândoi trăgeau nădejdea ca, prin intermediul lui Archelaus Cappadocianul, să ajungă până la Caesar, spre a se plânge de părintele lor. Primirea acestor veşti 1-a tulburat adânc pe Herodes, mai ales că le aflase şi de la alţii. Năpasta asta i-a reamintit cele ce se întâmplaseră odinioară, când certurile izbucnite între membrii familiei sale nu-i îngăduiseră să se bucure de cei apropiaţi şi de scumpa lui soţie şi, bănuind că în viitor se putea aştepta la lucruri şi mai rele, era pus în grea încurcătură. De fapt, majoritatea treburilor domneşti, graţie proniei divine, îi mergeau strună, peste aşteptările sale, dar în privinţa vieţii casnice, marile nenorociri îl năpădeau, aşijderea peste aşteptările sale. Aflat la cumpăna dintre noroc şi nefericire, Herodes zăbovea între talgerele balanţei şi se întreba ce să prefere: traiul domnesc plin de succese, îngemănat cu necazurile sale casnice, sau fuga de marile năpaste care îi bântuiau casa, prin renunţarea la domnia înconjurată de admiraţia oamenilor.

3. Cuprins de zbucium şi frământări interioare şi dornic să-i intimideze pe cei doi tineri, regele 1-a chemat pe un alt fiu al său, zămislit pe când era simplu particular (el se numea Antipater), hotărând să-i dea privilegii. Acestea nu erau încă pe măsura celor de m.ai târziu, încât să-şi depăşească fraţii, preluând toate prerogativele, ci erau menite numai să strunească cutezanţa fiilor Mariamnei, mai degrabă să-i pună în gardă. Căci a crezut că ei vor deveni mai puţin aroganţi dacă vor fi convinşi că nu sunt singurii şi nici indubitabilii urmaşi la tron. De aceea 1-a adus Herodes în casa lui pe Antipater, ca un rival al lor, convins că va limpezi situaţia cu înţelepciune şi, înăbuşind trufia tinerilor, purtarea lor se va ameliora la momentul potrivit. Dar lucrurile au ieşit cu totul altfel decât îşi închipuise el. Copiii i-au interpretat gestul ca pe o jignire la adresa lor[1], iar Antipater, om abil, după ce s-a văzut într-o situaţie pe care nici n-o sperase mai înainte, nu s-a mulţumit să-şi înfrunte fraţii şi să le răpească întâietatea. S-a ţinut scai de tatăl lui spre a-1 înstrăina de Alexandru şi de Aristobul cu ajutorul calomniilor şi i-a fost uşor să obţină ceea ce

[1] „Mai întâi, spre a face hatârul copiilor dăruiţi de Mariamne, el 1-a expulzat din oraş pe Antipater, fiul pe care îl avusese cu Doris, nepermi(ându-i să intre în cetate decât fn zilele de sărbătoare" *(Isteria războiului iudeilor împotriva romanilor,* Cartea I, cap. XXII. paragr.l, *ed. cit,* p. 90).

urmărea, întărâtându-1 tot mai mult împotriva lor de la o zi la alta prin bârfele cu care îi împuia urechile. Antipater se mărginea să lanseze zvonurile, căci se ferea să le transmită tatălui său şi folosea în acest scop nişte oameni asupra cărora nu plana nici o bănuială, lăsând impresia că făceau aceasta doar din fidelitatea lor faţă de rege. Mulţi îl susţineau pe Antipater datorită frumoaselor lui perspective şi Herodes punea temei pe aceste denunţuri deoarece socotea că ele porneau dintr-o dragoste sinceră faţă de el. în timp ce susţinătorii se întreceau între ei să-şi slujească în chip şi fel idolul cu credinţă, tinerii înşişi le ofereau din plin pretextele dorite. Ei vărsau adesea lacrimi pentru batjocura pe care o îndurau şi strigau numele mamei lor, ba chiar cutezau să-şi învinuiască de crimă părintele în cercul prietenilor lor. Mânat de răutatea lui, Antipater surprindea aceste pozne la momentul potrivit şi le prezenta lui Herodes, nu fără să adauge, fireşte, şi de la el, aşa că dihonia din sânul familiei s-a înteţit. Ofensat de aceste calomnii şi hotărât să-i înjosească pe fiii Mariamnei, Herodes i-a sporit zilnic prerogativele lui Antipater, încât i-a făcut hatârul de-a o chema pe mama lui la palat. A trimis numeroase scrisori lui Caesar şi a primit răspunsuri cordiale din partea lui. Când Agrippa s-a întors acasă după ce guvernase timp de zece ani Asia, Herodes a plecat din Iudeea şi a navigat până la el, însoţit numai de Antipater, ducându-l la Roma împreună cu multe daruri, ca să câştige prietenia lui Caesar. Potrivit aparenţelor, Antipater deţinea deja întreaga putere şi, ca atare, tinerii pierduseră orice speranţă de-a mai domni.

CAPITOLUL IV

1. Această călătorie a fost fructuoasă atât pentru prestigiul lui Antipater, cât şi pentru recunoaşterea întâietăţii asupra fraţilor săi: de vreme ce Herodes scrisese tuturor prietenilor lui din Roma, el a fost primit pretutindeni cu multă curtenie. Nu-i

convenea totuşi absenţa tatălui său, deoarece nu mai avea ocazia să-şi calomnieze mereu fraţii vitregi şi se temea cu atât mai mult că părintele îşi va schimba simţămintele, purtându-se mai blând cu fiii Mariamnei. Frământat de asemenea gânduri, n-a renunţat la planul său, ci a trimis din Roma scrisori, ori de câte ori spera să-şi aţâţe tatăl împotriva fraţilor lui; simula o deosebită îngrijorare, pusă de fapt în slujba răutăţii şi ambiţiei lui, în speranţa câştigului pe care şi—1 asigura sporind indignarea şi amărăciunea lui Herodes atât de mult încât tinerii îi vor deveni nesuferiţi. întrucât şovăia să dea frâu liber patimii sale de teamă că poate greşi dovedind neglijenţă şi nechibzuinţă, regele a socotit că era mai bine să călătorească pe mare până la Roma şi acolo să-şi acuze fiii în faţa lui Caesar, pentru a nu-şi permite să atragă asupra lui bănuieli din pricina gravei nelegiuiri. Cum a sosit la Roma, s-a şi îndreptat spre Aquileia, grăbit să-1 întâlnească pe Caesar. Când acesta l-a primit în audienţă, el l-a rugat să aibă bunăvoinţa de a da ascultare marelui şi neplăcutului său necaz. Apoi şi-a adus feciorii în faţa împăratului şi s-a plâns de temeritatea şi de nelegiuita lor tentativă, spunând despre ei că sunt duşmănoşi şi că şi-au arătat în fel şi chip ura faţă de propriul lor tată. Ei chiar plănuiesc să-I omoare şi printr-o crâncenă faptă să pună mâna pe tronul lui, cu toate că dânsul deţine de la Caesar puterea de a-şi alege nu după lege, ci după bunul plac ca urmaş pe acela dintre fiii săi al cărui devotament faţă de el i se pare mai mare. De fapt, amândoi nu ţin atât de mult la putere şi s-ar lipsi bucuroşi de ea, pierzându-şi chiar şi viaţa, numai ca să-şi poate ucide tatăl: atât de adânc şi de mişeleşte s-a înrădăcinat ura în sufletele lor. A răbdat destul această ticăloşie, iar acum se vede constrâns s-o dezvăluie lui Caesar, pângărindu-i augustele urechi cu asemenea vorbe înjositoare. Luat-a el vreodată o măsură aspră împotriva lor? Pot ei să se plângă că a comis o faptă gravă şi greu de îndurat? Li se pare drept ca tocmai cel care a cârmuit vreme îndelungată, înfruntând multe primejdii, să nu fie lăsat să domnească, să dispună de tron şi să-1 transmită urmaşului care îl merită cu adevărat? Căci răsplata evlaviei o primeşte numai cel ce-şi propune să fie asemenea înaintaşului său, încât să spere că primeşte recompensa ce i se cuvine. Or, este limpede că în faptele tinerilor nu se întrezăreşte nici un dram de evlavie.

Oricine este mereu preocupat de domnie se gândeşte negreşit la uciderea părintelui său, căci numai după moartea lui poate să-i ocupe tronul. Atât supuşii lui cât mai ales fiii regelui nu se pot plânge că i-a privat de ceva, fie de podoabe, fie de slujitori, fie de desfătări; el a avut grijă să-i însoare cu soţii de vază: pe unul cu fata surorii lui, iar pe Alexandru cu fiica regelui Archelaus. Mai mare importanţă are însă faptul că nu s-a folosit de puterea lui, ci i-a adus pe amândoi la obştescul binefăcător, Caesar, şi, renunţând la tot ce ar fi putut să întreprindă un părinte ultragiat şi un rege pândit de primejdii, a venit cu ei, să-i supună justiţiei împărăteşti. îl roagă pe Caesar să nu lase total nesancţionată nelegiuirea, spre a nu-1 sili să-şi ducă viaţa stăpânit de-o mare frică, pentru ca fiii lui, scăpaţi acum de pedeapsă, să poată trăi mai departe, pregătind în continuare cea mai neomenească faptă pusă la cale vreodată.

2. Acestea sunt învinuirile, pline de indignare, aduse de Herodes feciorilor săi în faţa lui Caesar. Tinerii, care vărsau lacrimi chiar şi în timp ce el vorbea, au izbucnit în hohote de plâns după ce Herodes şi-a terminat discursul. Cu buna lor credinţă puteau să probeze cât de străină le era nelegiuirea pe care le-o atribuia propriul lor tată, dar ei îşi dădeau seama că le va veni greu, cum era de aşteptat, să se apere convingător de cumplita acuzaţie, căci, deşi era momentul potrivit, nu credeau că se cuvenea să ia cuvântul, spre a arăta cum, sub

impulsul patimii şi al grabei, Herodes fusese indus în eroare. Singuri nu ştiau ce trebuie să spună, podidiţi de lacrimi, dar scoteau suspine adânci, cuprinşi de teama că, dacă tăceau, şovăiala lor părea tacita recunoaştere a vinovăţiei; pe de altă parte, nu aveau nici priceperea de a-şi susţine pledoaria, datorită tinereţii şi frământărilor sufleteşti. Observând tulburarea lor, Caesar a înţeles fireşte că tăcerea lor era impusă mai degrabă de lipsa de experienţă şi de sfială decât de conştiinţa lor încărcată. Nici unul dintre cei de faţă nu putea să nu-i căineze şi Herodes însuşi îşi stăpânea cu greu înduioşarea părintească.
3. Când tinerii au văzut că până şi părintele lor se mai înmuiase şi că nu numai Caesar, ci şi toţi cei prezenţi, fie că îi compătimeau sincer, fie că nu-şi mai ascundeau lacrimile, Alexandru, unul dintre ei, s-a adresat lui Herodes, ca să-i combată acuzaţia, cuvântând astfel: „Tată, dragostea pe care
337
ne-o porţi o dovedeşte cu prisosinţă chiar judecata aceasta: dacă ne puneai gând rău, de bună seamă că nu ne-ai fi adus înaintea salvatorului tuturora. Atât prin autoritatea ta regală, cât şi prin cea părintească, tu ai fi putut să-i execuţi pe cei vinovaţi; faptul că ne-ai adus Ia Roma, luându-1 ca judecător pe Caesar, dovedeşte că vrei să ne cruţi. Nimeni nu duce pe cel pe care vrea să-1 ucidă într-un templu sau în sanctuar. Situaţia noastră este cu mult mai ingrată decât dacă am fi nişte condamnaţi la moarte. Am avea ferma convingere că nu mai merită să trăim dacă s-ar crede despre noi că am atentat la viaţa unui asemenea tată. Pentru noi ar fi un lucru mai puţin cumplit să murim nevinovaţi decât să trăim cu bănuiala crimei planând asupra noastră. Dacă fidelitatea noastră faţă de adevăr mai are vreo valoare, află că noi am fi foarte bucuroşi să-ţi câştigăm încrederea şi să scăpăm de această primejdie: biruind astfel calomnia, oare nu ni s-ar părea insuportabilă chiar şi ziua de faţă, pentru a nu mai fi suspectaţi de nelegiuire? Pretinzi că noi îţi râvnim coroana, căci unor tineri li se poate aduce lesne o asemenea acuzaţie pe care, dacă o adăugăm la jalnicul sfârşit al mamei noastre, nenorocirii vechi i se alătură cea de acum. Dar te implor să chibzuieşti dacă ea nu este invocată în cazurile similare. Nimeni nu-1 împiedică pe un rege ai cărui fii tineri au supravieţuit mamei lor să-i suspecteze că urzesc înlăturarea lui. O simplă bănuială nu este însă suficientă ca învinuirea de ticăloşie, adusă cuiva, să fie crezută. Trebuie să găseşti pe cineva care să susţină că noi am cutezat să punem la cale o treabă necurată, pentru ca fapta noastră greu de închipuit să câştige încrederea oamenilor. Poate să dovedească cineva că am preparat noi vreo otravă, că am complotat împreună cu semenii noştri, că ţi-am corupt slujitorii cu bani sau că. am scris scrisori împotriva ta? Or, tocmai referitor la lucrurile acestea, calomnia nu născoceşte nimic. Discordia este o grea pacoste pentru curţile regale şi domnia, pe care tu o denumeşti răsplata fidelităţii, aprinde speranţele celor mai josnici, făcându-i să nu se dea în lături de la nici o mârşăvie. Nu ni se poate imputa că am comis vreo nelegiuire. Cum să ne apărăm de calomniile care ni se aduc dacă nimeni nu vrea să ne asculte? Am fost vreodată ceva mai slobozi la gură? Asta nu te vizează pe tine - căci nu se cade să-ţi aducem mustrări - ci pe cei care nu sunt în stare să
338
treacă sub tăcere orice cuvânt rostit de noi. A deplâns vreunul dintre noi pe sărmana noastră mamă? N-a făcut-o desigur fiindcă a pierit, ci pentru simplul fapt că şi după moartea ei a fost ponegrită de nişte oameni neruşinaţi. Râvnim cumva la tronul despre care ştim că aparţine oricum tatălui nostru? Ce rost ar avea acest lucru? Câtă vreme onorurile regeşti ne sunt hărăzite, strădania noastră n-ar fi zadarnică? Zbătându-ne mai puţin, speranţele ni se diminuează? Dacă am pune mâna pe tron cu preţul uciderii tale, după o asemenea faptă odioasă oare n-ar trebui să ne luăm lumea-n cap, cutreierând pământul şi rătăcind pe mări? Cucernicia supuşilor noştri şi credinţa întregului popor ar tolera ca nişte paricizi să deţină puterea supremă şi să pătrundă în preasfântul templu construit de tine? Presupunând că ar fi dispreţuit de toţi ceilalţi, asasinul tău ar putea scăpa nepedepsit câtă vreme Caesar este în viaţă? N-ai zămislit nişte copii atât de nelegiuiţi şi de smintiţi precum înclini să crezi, doar probabil mai puţin norocoşi! întrucât nu ne-ai găsit nici o vină şi încă n-ai descoperit nişte capcane întinse de noi, cum poţi să dai crezare unei asemenea infamii? Mama noastră a plecat pentru totdeauna. Dar nenorocirea asta nu poate să ne îndârjească, ci doar să ne cuminţească. Mai avem multe de spus în apărarea noastră, dar ce rost are să te dezvinovăţeşti de ceea ce n-ai făcut? De aceea, în faţa lui Caesar, puternicul stăpân şi intermediarul nostru, să încheiem pacea cu tine. Poate poţi să-ţi recapeţi, dragă tată, iubirea părintească faţă de noi, eliberată de orice suspiciune, şi lasă-ne să trăim, chiar dacă nu vom fi prea fericiţi, câtă vreme ni se impută, fie şi pe nedrept, nişte nelegiuiri mari. Dacă te mai temi cumva de noi, ia-ţi măsurile de prevedere, satisfacţia noastră fiind faptul că ne-am disculpat. Viaţa nu ni se pare atât de dragă încât s-o păstrăm în dauna celui care ne-a dăruit-o!"[1]
4. După această cuvântare, Caesar, care nici înainte nu avusese încredere în grava învinuire, a fost şi mai în dezacord

l

' în *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor,* Cartea I, cap. XXIII, paragr. 3 *(ed. cit.,* p. 94), Flavius Josephus menţionează şi caracterizează astfel discursul ţinut de Alexandru în prezenţa lui Caesar, la Roma. nu la Aquileia: „După ce a arătat deopotrivă nevinovăţia

fratelui său. ameninţat de aceleaşi primejdii, el s-a plâns de viclenia lui Antipater şi de discreditarea nemeritată în care a fost împins. De mare folos i-au fost nu numai conştiinţa lui curată, ci şi forţa cuvântului, căci era un orator deosebit de iscusit."

339

cu ea şi şi-a aţintit privirea asupra lui Herodes, acesta părând la rândul lui oarecum nehotărât şi tulburat. Atunci cei de faţă s-au arătat neliniştiţi şi impresionaţi de cei doi tineri şi în sală s-au răspândit murmure dezaprobatoare la adresa regelui. întrucât acuzaţia nu convinsese pe nimeni, tinerii în floarea vârstei şi cu trupuri frumoase au trezit compătimirea celor prezenţi şi mila i-a îndemnat pe toţi să sară în ajutorul lor, mai ales după ce Alexandru răspunsese cu atâta iscusinţă şi înţelepciune învinuirilor părinteşti. Dar tinerii nu se puteau stăpâni, ci stăteau înlăcrimaţi şi cu privirile aţintite spre pământ. Le-a licărit însă o rază de speranţă, căci regele, care văzuse că acuzaţiile aduse tinerilor nu erau fondate, neconvingând pe nimeni, căuta o scuză, să iasă din încurcătură, fără să ştie ce răspuns să dea discursului de apărare. După o scurtă pauză, Caesar şi-a dat seama că, deşi nu erau împovăraţi de grelele învinuiri care li se aduceau, tinerii păcătuiseră într-o oarecare măsură prin purtarea faţă de părintele lor, încât să-i ofere prilejul de-a avea unele îndoieli. Dar pe Herodes 1-a îndemnat să-şi lase deoparte toate bănuielile şi să se împace cu copiii lui: nu era firesc să-i creadă capabili de crimă pe cei zămisliţi de el. Doar o schimbare de opinie şi de o parte, şi de alta, ar putea duce nu numai la o îndreptare a faptelor care s-au petrecut, ci şi la restabilirea bunăvoinţei reciproce, cu condiţia ca ambele tabere să renunţe la suspiciuni, socotind că trebuie să năzuiască cât mai mult spre afecţiunea mutuală. în timpul acestor admonestări, Caesar a făcut un semn cu mâna tinerilor şi tocmai când ei se pregăteau să cadă la picioarele tatălui lor, spre a-i cere iertare, acesta a venit cu braţele deschise în întâmpinarea copiilor înlăcrimaţi, îmbrăţişându-i pe amândoi călduros, încât nici unul dintre cei prezenţi, om liber sau rob, nu şi-a putut stăpâni înduioşarea.

5. Tustrei i-au mulţumit atunci lui Caesar şi s-au îndepărtat împreună, însoţiţi de Antipater, care se prefăcea că era foarte bucuros de această împăcare. în zilele următoare, Herodes i-a oferit trei sute de talanţi lui Caesar, care celebra Jocurile publice şi împărţea daruri poporului roman. La rândul lui, şi Caesar i-a dat o jumătate din veniturile minelor de cupru din Cipru, lăsându-1 să administreze cealaltă jumătate, şi de asemenea 1-a onorat cu cadouri şi cu găzduirea lui. în privinţa

340

domniei, a lăsat la latitudinea lui să aleagă urmaş pe care dintre fiii lui doreşte sau să-şi împartă regatul între ei. Când Herodes a vrut să facă pe loc acest lucru, Caesar i-a interzis să renunţe la tron cât trăieşte, transmiţând domnia fiilor săi.

6. După aceea, Herodes s-a întors în Iudeea. Cât lipsise de acasă, împotriva lui se răsculaseră trachoniţii, locuitorii uneia dintre provinciile sale deloc lipsită de însemnătate, dar căpeteniile lăsate în fruntea oştirii i-au supus, readucându-i la ascultare. Pe când călătorea pe mare împreună cu fiii săi, Herodes a debarcat în preajma ţărmului cilician la Elaeusa[2], al cărei nume este acum Sebastş. Acolo 1-a întâlnit pe regele Cappadociei, Archelaus, care 1-a găzduit prieteneşte, bucuros că Herodes se împăcase cu fiul său, fiindcă nu-1 crezuse vinovat de acuzaţia care i se aducea pe Alexandru, căsătorit cu fiica lui. Şi-au făcut unul altuia daruri, aşa cum obişnuiesc să facă regii, apoi Herodes s-a întors jn Iudeea. A intrat în templu şi acolo a vorbit despre ce s-a întâmplat în timpul absenţei lui din ţară, descriind generozitatea lui Caesar şi fiecare faptă a lui, pe care a socotit-o demnă de fi comunicată celorlalţi. în finalul discursului său, şi-a admonestat feciorii, îndemnându-şi curtenii şi restul poporului să păstreze concordia. I-a numit şi pe fiii săi, care îi vor urma la tron: mai întâi pe Antipater, apoi pe copiii lyiariamnei, Alexandru şi Aristobul. Deocamdată i-a îndemnat pe toţi să-1 aibă în vedere pe el şi să-1 recunoască drept regele şi stăpânul tuturora, în pofida bătrâneţii, cea jnai potrivită vârstă pentru conducerea ţării, fiindcă lui nu-i lipsesc nici celelalte daruri necesare, fiind în stare să-şi cârmuiască regatul şi să dea porunci odraslelor lui. A mai spus că generalii şi oştenii, atâta vreme cât îşi au privirile aţintite asupra lui, pot să ducă o viaţă liniştită, asigurându-şi unii altora prosperitatea. După rostirea acestor vorbe, a împrăştiat adunarea. Discursul lui a fost pe placul multora, pe al unora însă nu; stimulaţi de rivalitatea şi speranţele lor de domnie, fiii lui vor provoca multe schimbări pe care le doresc din toată inima.

[2] Insuliţă lângă coasta ciliciană care slujea drept reşedinţă pentru principii cappadocieni în cea mai mare parte a anului.

341

CAPITOLUL V

1. în vremea aceea, Caesarea Sebaste (Augusta), oraşul întemeiat de Herodes, a fost terminat, construcţia fiind dusă la capăt după nouă ani de muncă, iar inaugurarea lui a avut loc în al douăzeci şi optulea an al domniei sale, pe când era în plină desfăşurare cea de-a o sută nouăzeci şi doua Olympiadă[1]. Acest eveniment a fost celebrat de îndată printr-o sărbătoare mare şi plină de fast. Regele a anunţat întreceri muzicale şi Jocuri gimnastice şi a pregătit un mare număr de gladiatori şi de fiare sălbatice, cai de curse şi alte asemenea desfătări care sunt îndrăgite Ia Roma şi pretutindeni. I-a dedicat aceste întreceri lui Caesar şi a stabilit ca ele să aibă Ioc din cinci în cinci ani. Dar sărbătoritul a vrut ca toate pregătirile Jocurilor să fie făcute pe cheltuiala lui, pentru ca dărnicia lui să-i atragă laude şi mai mari. Chiar şi soţia lui, lulia[2], a avut grijă să-i trimită lui Herodes lucrurile cele mai preţuite din Italia, pentru ca fastul să nu ducă lipsă de nimic: întregul lor cost s-a ridicat la cinci sute de talanţi. Uriaşa mulţime care s-a strâns în oraş de dragul spectacolelor, precum şi trimişii fiecărui popor în parte, spre a aduce solia lor de recunoaştere a binefacerilor împărăteşti, au avut parte cu toţii de găzduire, mese şi distracţii:

oamenii se delectau zilnic cu spectacole, iar în timpul nopții cu chefuri şi petreceri costisitoare, aşa că generozitatea lui Herodes s-a bucurat de laude unanime. în tot ce întreprindea, el se străduia să depăşească cu mult ceea ce se realizase până atunci. Caesar însuşi şi Agrippa au afirmat adeseori că regatul lui Herodes era prea mic în comparație cu mărinimia Iui şi că ar fi meritat să stăpânească întreaga Sirie şi Egiptul.
2. După terminarea acestei sărbători şi a festivităților sale, Herodes a fundat un alt oraş în câmpia Capharsaba, pentru care a ales un loc scăldat de ape şi un teren cu o vegetație abundentă, cetatea fiind înconjurată de un fluviu şi de jur

' Olympiada menționată de **Flavius** Josephus corespunde anilor 12-8 î.e.n.
[2] **Livia** Drusilla (58 î.e.n.-29 e.n.) a căpătat de fapt numele de lulia abia după moartea ilustrului ei soț, când a fost adoptată în familia lulia (Tacitus, ***Anale,*** 8).

împrejur străjuiau crânguri cu copaci uimitori prin mărimea lor. I-a dat numele de Antipatris, după părintele său Antipater. într-o regiune situată mai sus de Ierihon, la fel de sigură pe cât era de plăcută, a clădit un oraş care a primit numele mamei sale, Cypron. Din frățeasca lui iubire față de Phasael, i-a închinat un frumos monument, înălțând la Hierosolyma un turn la fel de mare ca şi cel din Pharos[3], pe care 1-a denumit Phasael. Acest turn nu contribuie mai puțin la apărarea oraşului decât la păstrarea amintirii fratelui răposat prin numele pe care îl poartă. La fel s-a chemat şi oraşul construit de Herodes în partea de miazănoapte a văii Ierihonului. Mulțumită lui, ținutul învecinat, care mai înainte fusese pustiu, a devenit fertil prin strădania locuitorilor săi. Oraşul se numeşte Phasaelis.
3. Ar fi de altfel dificil să enumerăm toate binefacerile făcute de Herodes atât în oraşele din Siria, cât şi în cele din Grecia sau pe unde a mai umblat. Se pare că a cheltuit într-adevăr sume uriaşe pentru numeroase lucrările publice, precum şi pentru clădirile începute mai înainte, pe care localnicii nu le-au putut termina din lipsa fondurilor necesare. Cele mai mari şi mai renumite investiții ale lui au fost următoarele: pentru rhodieni a construit pe socoteala lui un templu închinat lui Apolo Pythyanul şi le-a oferit multe sute de talanți, ca să-şi poată înjgheba o flotă proprie; i-a ajutat pe locuitorii din Nicopolis[4], oraş fundat de Caesar după izbânda lui de Ia Actium, să-şi clădească majoritatea lăcaşurilor lor publice; în Antiohia, oraşul cu cei mai mulți locuitori din Siria, a construit o stradă largă, care îl străbătea în întreaga lui lungime, şi a înzestrat-o pe ambele laturi cu un portic, pavând-o cu marmură şlefuită, atât pentru împodobirea cetății cât şi pentru folosul trecătorilor. în afară de asta, pentru că nu se mai înălțau la gloria lor de odinioară, din lipsa mijloacelor băneşti, Herodes a alocat un venit anual Jocurilor olimpice, spre a le spori prestigiul, redându-le prin jertfe şi cheltuieli strălucirea care le asigurase faima. Datorită dărniciei sale, prin asentimentul celor mai
[1] Insuliță situată lângă Alexandria Egiptului, unde Sostratos din Cnidos a construit în 279 î.e.n. Farul, una din cele şapte minuni ale lumii vechi, a cărui înălțime era de circa 110 m.
' „Oraşul victoriei", fundat în Epir de Augustus. spre a celebra decisiva lui biruință de la Actium. Nike era zeița elină a Victoriei.

mulți, a figurat pe liste ca perpetuu preşedinte al Jocurilor publice[5].
4. Surprinzătoare, printre altele, rămâne la Herodes diversitatea însuşirilor reunite în unul şi acelaşi caracter. Dacă avem în vedere mărinimia şi generozitatea de care a dat dovadă față de toți, chiar şi cel mai puțin dispus să-i atribuie asemenea merite nu poate contesta înclinarea spre binefacere a făpturii sale. Dacă ținem însă seama de chinurile şi silniciile pe care au fost siliți să le îndure supuşii şi rudele cele mai apropiate, datorită firii sale aspre şi neclintite, trebuie să recunoaştem că a fost un om sălbatic şi lipsit de orice moderație. De aceea mulți socotesc că a trăit în contradicție şi dezacord cu sine însuşi. Fiind de aceeaşi părere cu aceştia, eu cred că ambele tendințe ale caracterului său au o singură cauză. Faptul că era foarte avid de glorie şi înrobit de această patimă i-a dat înclinația spre magnificență, în speranța că va obține o recunoaştere imediată si dăinuirea în amintirea urmaşilor; cu cât era mai mare largheţea în cheltuielile sale, cu atât mai mult trebuia să-şi asuprească supuşii. Ceea ce împărțea cu dărnicie unora era nevoit să obțină cu de-a sila de la alții. Deşi era conştient că prin nedreptățile pe care le făcea îşi atrăgea ura supuşilor lui şi pricepea singur că nu era în stare să-şi îndrepte metehnele (asta nu s-ar fi putut întâmpla fără să-i micşoreze veniturile), Herodes căuta să profite de aversiunea poporului pentru a-şi spori resursele proprii. Cât priveşte membrii familiei, era vai şi amar de cel ce nu spunea ce-i plăcea lui, precum şi de sclavul care nu i se supunea orbeşte sau era suspectat că uneltise cumva împotriva domniei sale: incapabil să-şi strunească patima, îşi urmărea rudele şi prietenii, răzbunându-se pe ei ca pe nişte duşmani, şi nu tolera nici o greşeală, căci ținea neapărat să i se aducă cinstire numai lui. Cât de puternică era această pasiune a regelui reiese, după opinia mea, din grija cu care a apărat
' în original „agonothet" - prezident sau organizator al Jocurilor. în *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor,* Cartea 1, cap. XXII, paragr. 12 *(ed. cit.,* p. 88), Flavius Josephus face precizarea că Herodes cel Mare a acceptat să fie agonothet pentru anul olimpic care a coincis cu călătoria lui pe mare la Roma. Regele iudeu este succesiv monoteist şi politeist, căci a construit deopotrivă noul templu din Hierosolyma şi pe cel din Rhodos, închinat lui Apolo, aducând jertfe la Jocurile olimpice, ceea ce face din el un personaj contradictoriu, preocupat exclusiv de gloria personală.

onorurile aduse lui Caesar, Agrippa şi altor amici suspuşi. Aşa cum îi adula el pe cei mari, la fel vroia să fie adulat de cei mici şi sunt vădite indicii că dorea acest lucru, fiindcă socotea că i se cuvenea un tratament egal.

Dar poporul iudeilor avea oroare de toate aceste apucături, căci era deprins să prețuiască mai mult dreptatea şi legea decât gloria deşartă. Ca atare, nu s-a îndurat şi nici n-a putut să linguşească ambiția regelui prin statui şi temple sau alte lucruri asemănătoare. Aceasta mi se pare mie pricina pentru care Herodes s-a purtat atât de urât cu rudele şi sfetnicii săi, în timp ce față de străini s-a arătat plin de bunăvoință.

CAPITOLUL VI

1. între timp, iudeii care locuiau în Asia şi în Libya cyrenaică şi dobândiseră drepturi acordate de regii de mai înainte au văzut cum ele fuseseră încălcate de unele cetăți, grecii fiind atunci asupritorii lor, deoarece le răpeau banii strânşi pentru templu şi le vătămau proprietățile. Copleşiți de această năpastă, căci grecii nu vroiau să pună capăt cruzimii lor, iudeii şi-au trimis solii la Caesar. El i-a repus în drepturile lor şi a adresat provinciilor scrisorile care să le adeverească. Reproducem aici conținutul acestora, spre a dovedi bunăvoința primilor suverani față de noi.

2. „CAESAR AUGUSJUS, MARELE PONTIFICE CU PUTERE TRIBUNICIANĂ vesteşte următoarele. întrucât neamul iudeilor şi-a arătat buna-credință față de poporul roman nu numai cu prilejul acesta, ci şi mult mai înainte, îndeobşte în timpul domniei tatălui meu (adoptiv), pe când era Mare Preot Hyrcanos, am hotărât, cu asentimentul sfetnicilor mei şi solemna încuviințare a norodului roman, ca iudeii să-şi păstreze obiceiurile strămoşeşti şi legile respectate sub arhieria lui Hyrcanos, Marele Preot al atotputernicului Dumnezeu. Nimeni

să nu se atingă de banii donați de ei sanctuarului, ci să permită trimiterea lor la Hierosolyma, spre a fi predați tăinuitorilor templului; nici unul dintre ei să nu fie chemat să se prezinte la judecată în timpul Sabatului sau de la a noua oră a zilei precedente. Oricine le fură cărțile sfinte sau banii, fie din locul de celebrare a Sabatului, fie din lăcaşurile de adunare ale bărbaților, să fie declarat jefuitor de temple', iar bunurile lui să intre în patrimoniul public al poporului roman. Decretul acesta, scris în cinstea mea pentru a-mi dovedi blândețea față de toți oamenii, precum şi meritele lui Gaius Marcius Censorinus, să fie aduse împreună cu edictul în celebrul sanctuar pe care Asia întreagă mi 1-a închinat la Ancyra[2]. Dacă cineva nesocotea cele decretate aici să fie pedepsit cu asprime." Această inscripție figurează pe o coloană a templului lui Caesar.

3. „CAESAR TRANSMITE SALUTĂRI LUI NORBANUS FLACCUS. Indiferent de oraşul în care locuiesc, iudeii care, după vechiul lor obicei, vor să-şi trimită banii donați pentru templu la Hierosolyma, să fie lăsați s-o facă, fără să fie împiedicați de nimeni." Şi acest text îi aparține lui Caesar.

4. După aceea, Agrippa însuşi a scris privitor la iudei următoarele rânduri: „AGRIPPA CĂTRE MAGISTRAȚII, SENATUL ŞI POPORUL EFESIENILOR. Hotărăsc să asigurați adunarea şi ocrotirea banilor s.acri, hărăziți templului din Hierosolyma de către iudeii din Asia, după datina lor străbună. Hoții care au furat banii iudeilor şi s-au adăpostit într-un azil[3] să fie scoşi de acolo şi să fie dați pe mâna iudeilor, spre a fi pedepsiți ca nişte jefuitori de temple. Am scris de asemenea comandantului Silanus ca nici un iudeu să nu fie adus la judecată cu prilejul Sabatului."

5. „MARCUS AGRIPPA CĂTRE MAGISTRAȚII, SENATUL ŞI POPORUL DIN CYRENE. Deşi Augustus a

' Sacrilegus: care a comis un sacrilegiu, furând odoare sfinte, nelegiuire pedepsită de judecători.

[2] Oraş în centrul Asiei Mici, situat la o importantă răscruce de drumuri, capitala provinciei romane Galatia, unde se găsea Templul Romei şi al lui Augustus, în care a fost descoperit, în 1555, testamentul împăratului: *Res Gestae Divi Augusti (Momimentum Ancyranum).* Este vorba de Ankara.

[3] *Asylum:* loc inviolabil, unde se refugiau cei aflați în primejdie de moarte, răufăcători sau nevinovați, care se adăposteau îndeobşte în temple, lângă statuile zeilor.

scris deja lui Flavius, comandantul Libyei, precum şi administratorilor provinciei să nu-i stânjenească pe iudeii cyrenieni să trimită banii sacri templului din Hierosolyma după obiceiul lor strămoşesc, aceştia mi s-au plâns că au fost urmăriți de nişte denunțători vicleni şi împiedicați să-i expedieze, sub închipuitul pretext că ar avea de plătit biruri pe care nu Ie datorează deloc. Ordon ca ei să fie scutiți de orice neplăceri şi fiecare oraş să restituie integral banii prădați de la oamenii însărcinați cu strângerea şi păstrarea fondurilor sacre, având grijă ca situația iudeilor de acolo să se îmbunătățească în viitor."

6. „PROCONSULUL GAIUS NORBANUS FLACCUS CĂTRE SENATUL ŞI MAGISTRAȚII DIN SARDES. Caesar mi-a scris că porunca lui este ca iudeii să nu fie împiedicați să-şi trimită la Hierosolyma banii pentru templu, pe care s-au deprins să-i strângă după obiceiul lor strămoşesc. V-am transmis aceasta ca să ştiți.şi voi care este vrerea lui Caesar şi totodată a mea."

7. Proconsulul Iulius Antonius n-a scris nici el altceva. „CĂTRE MAGISTRAȚII, SENATUL ŞI POPORUL DIN EFES. Iudeii care locuiesc în Asia m-au înştiințat la judecata ținută la data de 13 februarie că Caesar Augustus şi Agrippa le.-au îngăduit să trăiască după legile şi obiceiurile lor şi, fără împotrivirea nimănui, să trimită de bunăvoie la Hierosolyma primele lor roade lui Dumnezeu, ca un prinos al cucerniciei proprii. Ei m-au rugat ca, în conformitate cu ceea ce le-au acordat Caesar şi Agrippa, să-mi dau şi eu aprobarea mea. Vreau să ştiți că vrerea mea, aidoma celei a lui Caesar şi a lui Agrippa, este să li se îngăduie iudeilor, fără nici o împotrivire, să viețuiască după datinile lor strămoşeşti."

8. Am socotit necesar să reproduc aceste decrete pentru a dovedi grecilor, în mâinile cărora va ajunge cu

precădere scrierea mea despre faptele noastre, că şi mai devreme am avut parte de întreaga cinstire şi că înalţii magistraţi nu ne-au împiedicat niciodată să trăim după obiceiurile strămoşeşti, noi păstrând chiar sub autoritatea lor credinţa în Dumnezeu şi slujirea lui. Voi menţiona adesea aceste tradiţii ca să deprind cu ele neamurile străine şi să înlătur ura pe care sunt înclinaţi să ne-o poarte unii oameni neînţelegători. Nu există nici un popor
347
care să păstreze mereu aceleaşi moravuri, cu atât de multe diferenţe de la oraş la oraş: drept este ca toţi oamenii să se obişnuiască cu acestea, ele fiind deosebit de utile atât barbarilor cât şi grecilor. Faptul că legile noastre se întemeiază în orice privinţă pe înţelepciune ne obligă să le respectăm cu stricteţe şi să fim binevoitori şi prietenoşi cu toţi pământenii. Ca atare, este firesc să ne aşteptăm la acelaşi tratament din partea lor: nu trebuie să ne considere nişte străini pentru că moravurile noastre se deosebesc de ale lor, ci să constate mai degrabă compatibilitatea lor cu cinstea. Ea este cea către care trebuie să tindem cu toţii deopotrivă, fiind şi singura care ocroteşte viaţa oamenilor. După această digresiune, mă întorc la povestirea mea.

CAPITOLUL VII

1. Herodes, care irosise sume uriaşe atât în interiorul, cât şi în exteriorul propriului regat, auzise deja că Hyrcanos, precursorul său la domnie, deschisese mormântul lui David, de unde scosese trei mii de talanţi de argint, acolo mai rămânând încă destui bani, ca să-i acopere cheltuielile. El însuşi plănuise de mult să facă acelaşi lucru; prin urmare, a deschis într-o noapte mormântul şi a pătruns înăuntru împreună cu prietenii lui cei mai apropiaţi, având grijă să nu se afle nimic în oraş. N-a găsit acolo bani, la fel ca Hyrcanos, ci obiecte de aur şi multe bijuterii, luându-le pe toate. Ca să nu lase nimic nescotocit, a vrut după aceea să pătrundă în cripta în care zăceau trupurile lui David şi Solomon. Se zice că a pierdut astfel două dintre gărzile sale de corp, răpuse de o flacără care le-a ieşit înainte la intrarea lor în tainiţă[1]. înspăimântat, Herodes

' Se poate lesne presupune că gazele naturale, infiltrate în străvechiul cavou, s-au aprins datorită făcliilor purtate de însoţitorii regelui, făcându-i să cadă victimă legendarului blestem al violatorilor de morminte.

348

L

s-a grăbit să iasă din cavou şi, ca să obţină iertarea divină, a înălţat la intrarea mormântului un foarte costisitor monument din marmură albă. Acesta este pomenit şi de istoricul Nicolaos, care a trăit în vremea lui Herodes; totuşi, el nu aminteşte de descinderea regelui în mormânt, socotind că nu se cuvenea ca fapta lui să fie cunoscută. Această manieră de-a scrie istoria este folosită de Nicolaos în mod constant. întrucât a vieţuit în regatul lui Herodes şi a avut relaţii bune cu dânsul, el a scris doar ceea ce putea să-i placă şi să-i fie de folos, stăruind numai asupra celor care îi sporeau faima. A prezentat multe dintre văditele sale nedreptăţi într-o lumină favorabilă sau le-a trecut pur şi simplu sub tăcere. Dornic să înzorzoneze adevăratul motiv al uciderii Mariamnei şi a fiilor ei, răpuşi cu cruzime de rege, pe ea a ponegrit-o că s-a purtat ca o destrăbălată, iar pe tineri, că au complotat împotriva lui. în întreaga lui operă, Nicolaos n-a făcut altceva decât să ridice în slava cerului faptele bune ale regelui, străduindu-se în schimb să-i justifice nelegiuirile. S-ar putea să-i iertăm lesne aceste cusururi, cum am mai spus: el nu şi-a propus să scrie istoria pentru alţii, ci doar ca să-1 satisfacă pe regele său. Dar eu, ca rudă apropiată a regilor din spiţa Asamoneilor, care tocmai de aceea deţine şi funcţia de preot, socotesc că sunt dator nu să spun lucruri false de. dragul cuiva, ci să redau cu acurateţe şi cinste faptele întâmplate. Cinstesc desigur pe mulţi dintre urmaşii regilor, care au ajuns între timp pe tron, dar, întrucât adevărul stă mai presus de toate acestea, accept riscul de-a atrage mânia celor puternici asupra mea.

2. După profanarea mormântului lui David, legăturile familiale ale lui Herodes s-au deteriorat de la o zi la alta, fie că un demon al răzbunării s-ar fi abătut asupra unui cămin unde bântuise cu furie şi mai înainte, încât răul a căpătat proporţiile unei nenorociri insuportabile, fie că ursita îl urmărea nemiloasă, deoarece până acum el avusese parte doar de noroc şi nu trebuia să creadă câtuşi de puţin că nelegiuirea îi va rămâne nepedepsită. Disputa aprigă din palatul regal semăna cu un război civil, unde ura creştea în ambele tabere şi se calomniau unii pe alţii. Mereu punea ceva la cale împotriva fraţilor săi Antipater, care era neîntrecut în blestemăţii şi avea grijă să-i învinuiască prin intermediul altora, în timp ce el se prefăcea că-i
349
apără, sub aparenta bunăvoinţă urzindu-şi perfidele planuri împotriva lor. Reuşise să-şi îmbrobodească cu atâta dibăcie părintele încât îl făcuse să creadă că el era singurul preocupat de salvarea tatălui său. Herodes i-a recomandat chiar şi intendentului treburilor sale domneşti, Ptolemeu[2], să asculte de Antipater, iar pentru problemele importante s-o consulte pe mama lui Antipater. Pe scurt, această tabără punea totul la cale, aşa că făcea orice poftea şi îndrepta aversiunea regelui împotriva cui vroia ea. în schimb fiii Mariamnei erau din ce în ce mai abătuţi, fiindcă nobleţea originii lor era dispreţuită şi nu mai puteau îndura diminuarea prestigiului lor. Cât priveşte femeile, Glaphyra, fiica lui Archelaos, soţia lui Alexandru, pe de o parte o duşmănea pe Salomeea, fiindcă îşi iubea soţul, pe de altă parte îi vorbea de rău copila: aceasta era măritată cu Aristobul, Glaphyrei neconvenindu-i să aibă acelaşi rang cu dânsa.

3. S-a ivit atunci un alt motiv de discordie, cel care a provocat tulburarea fiind chiar fratele regelui, Pheroras. El

era îndrăgostit de o sclavă de-a lui şi o iubea cu atâta patimă, încât o neglija cu totul pe fiica regelui, cu care se însurase, prins în mrejele roabei sale. Herodes s-a simţit profund jignit de purtarea fratelui său, pe care îl răsplătise cu multe binefaceri, renunţând la o parte din putere spre a-1 face părtaş la domnie. Când a văzut cum a răspuns iubirii lui, 1-a socotit un om neisprăvit. Şi-a luat înapoi copila de care Pheroras nu se arătase demn şi a dat-o de soţie fiului lui Phasael. Ceva mai târziu, convins că vechea lui iubire se răcise, Herodes i-a amintit lui Pheroras că-i rămăsese dator şi i-a cerut să se însoare cu a doua lui fiică, numită Cypron. Chiar şi Ptolemeu 1-a sfătuit atunci să rupă legătura lui de iubire, ca să nu-şi mai jignească fratele: este ruşinos să-şi piardă capul de dragul unei sclave şi să se priveze de prietenia regelui, stârnind ura lui prin supărarea pe care i-o aducea. Conştient aşadar de faptul că fusese deja iertat pentru greşeala lui anterioară, Pheroras s-a despărţit de femeia aceea, cu toate că avea de la ea un fiu, şi i-a făgăduit regelui că se va însura cu a doua fiică a lui şi a fixat data nunţii peste treizeci de

[1] Acest ministru al lui Herodes cel Mare este unul şi acelaşi cu prietenul din Rhodos, menţionat alături de Sappinas (vezi Cartea a XlV-a, cap. XIV, paragr. 3).

zile, legându-se prin jurământ să nu mai aibă de-a face cu sclava de care divorţase. Dar după scurgerea celor treizeci de zile, el a fost biruit de vechea lui iubire şi nu şi-a mai respectat legământul solemn, reîntorcându-se la roaba lui. Herodes nu s-a mai putut abţine şi a dat frâu liber furiei sale: lăsa mereu să-i scape unele vorbe de mânie, supărarea regelui oferind multora prilejul de a-1 ponegri pe Pheroras. Iată de ce n-a mai trecut o zi şi nici măcar o oră fără să izbucnească mereu noi certuri între rude şi între prietenii lui apropiaţi. împinsă de cumplita ei ură faţă de fiii Mariamnei, Salomeea a mers până acolo încât a atras-o pe fiica ei, măritată cu Aristobul, unul dintre tineri, convingând-o să dea de gol convorbirile intime cu soţul ei şi să i le transmită întocmai. Cum era de aşteptat, certurile n-au lipsit, trezind nenumărate bănuieli soţiei. Aşa se face că Salomeea nu numai că a aflat toate secretele fiilor Mariamnei, ci şi-a înstrăinat chiar şi fiica de propriul ei soţ. Spre a face hatârul mamei sale, ea îi povestea adesea cum aceştia o pomeneau pe Mariamne când erau singuri, cum îl urau pe tatăl lor şi declarau deopotrivă că, dacă vor ajunge vreodată să domnească, îi vor face pe fiii lui Herodes de la celelalte soţii nişte scribi ai satelor (luând în derâdere educaţia pe care, chipurile, o primiseră); cât priveşte femeile care se gătiseră cu rochiile mamei lor, le ameninţau că, drept pedeapsă, vor purta straiele pocăinţei, ţesute din păr de capră, fără să mai vadă deloc lumina soarelui. Prin intermediul Salomeei, toate acestea ajungeau numaidecât la urechile regelui, care le asculta cu mâhnire, dându-şi osteneala să le îndrepte pe toate. Suspiciunile permanente îl tulburau în aşa măsură încât treptat ajunsese să ia drept bune toate cele care veneau de la toţi. Când şi-a chemat feciorii, să-i tragă la răspundere şi a ascultat scuzele lor, a devenit pentru o clipă mai îndurător, spre a fi târât după aceea într-o năpastă şi mai mare.

4. Pheroras a venit în vizită la Alexandru, care, aşa cum am arătat, era însurat cu fiica lui Archelaus, şi i-a mărturisit că aflase de la Salomeea faptul că Herodes se îndrăgostise de Glaphyra atât de tare încât nu-şi mai putea struni patima. Auzind una ca asta, ardoarea tinerească şi gelozia soţului s-au înflăcărat; deoarece Herodes îşi arăta preţuirea faţă de nora lui (căci îi aducea adesea felurite atenţii), Alexandru a privit

lucrurile cu ochi răi şi a devenit bănuitor în urma celor aflate. Când n-a mai putut să-şi stăpânească durerea, s-a dus la tatăl lui şi, cu lacrimi în ochi, i-a transmis vorbele lui Pheroras. Mânios din cale-afară, fiindcă nu suporta să fie învinuit pe nedrept de o patimă ruşinoasă, Herodes s-a tulburat şi a deplâns răutatea alor săi, reproşându-le ingratitudinea faţă de marile binefaceri venite din partea lui. L-a chemat de îndată pe Pheroras şi, împroşcându-l cu multe ocări, i-a zis: „Tu, cel mai ticălos dintre toţi, ţi-ai împins nerecunoştinţa atât de departe încât să crezi şi să spui asemenea lucruri despre mine? Nu reiese limpede că ceea ce urmăreşti nu este doar să mă batjocoreşti prin vorbe urâte transmise fiului meu, ci să-1 aţâţi pe acesta să urzească moartea mea şi să-mi prepare otrava? Cine oare, în afara acestui fiu care-1 are în faţa ochilor pe Dumnezeu, nu s-ar răzbuna pe tatăl său suspectat de-o astfel de nelegiuire? Vroiai să-ţi strecori vorbele în sufletul lui sau să-i vâri în mână sabia cu care să-şi străpungă părintele? Ce altceva ai vrut tu, care îl urăşti pe el şi pe fratele lui şi ai adoptat masca bunăvoinţei ca să mă calomniezi şi să le spui vorbe infame, pe care numai un om josnic ca tine le-a putut găzdui în inima şi gura ta? Piei din faţa mea, de vreme ce te porţi astfel cu binefăcătorul şi fratele tău! Cât vei mai trăi, să te mustre conştiinţa încărcată de nelegiuiri! Eu nu voi conteni să-i copleşesc pe ai mei cu favoruri şi, în locul pedepselor care li se cuvin, să le aduc binefaceri mai mari decât ar merita să primească!"

5. Aşa a cuvântat regele. Pheroras, a cărui mârşăvie ieşise la iveală, a susţinut că Salomeea născocise povestea şi din vorbele sale aflase de ea. La auzul spuselor lui, Salomeea (care era întâmplător de faţă) a strigat cu o vădită indignare că n-a făcut niciodată o asemenea afirmaţie şi că toţi caută să atragă ura regelui asupra ei, ca s-o hărăzească pieirii pentru bunăvoinţa pe care i-a arătat-o lui Herodes, dezvăluindu-i mereu ce primejdii îl pândeau. înverşunarea cu care este urmărită acum are următoarea explicaţie: a fost singura care şi-a sfătuit fratele să-şi părăsească nevasta şi să se căsătorească cu fiica regelui. Aşa că ura pe care i-o poartă fratele ei nu trebuie să surprindă pe nimeni. în timp ce vorbea, îşi smulgea părul din cap, se bătea cu pumnii în piept şi atât prin viu grai, cât şi prin expresia feţei se străduia să tăgăduiască totul, pe când făţărnicia

352
caracterului ei era adeverită de fapte. între timp, Pheroras stătea în mijlocul adunării şi nu găsea nici o scuză, fără a nega că răspândise calomniile, dar faptul că le auzise de la alţii nu era crezut de nimeni. Apriga dispută şi schimbul de cuvinte duşmănoase au mai durat câtăva vreme; în sfârşit, Herodes şi-a părăsit furios fratele şi sora, lăudându-şi fiii că se stăpâniseră şi-şi aduseseră păsurile la tatăl lor, apoi s-a dus să-şi satisfacă cerinţele trupeşti. în urma acestui incident a căpătat o faimă proastă Salomeea, căci nimeni nu se mai îndoia că ea răspândise calomnia. Soţiile regelui erau de mult pornite împotriva ei, întrucât cunoşteau bine firea ei afurisită, care se schimba cu uşurinţă, devenind când duşmănoasă, când prietenoasă, după scopul pe care îl urmărea. De la ele a auzit Herodes acuzaţii împotriva Salomeei, găsind alte pretexte în următoarea întâmplare.
6. Obodas, regele arabilor, avea o fire leneşă şi neînţelegătoare: cele mai multe dintre îndatoririle sale erau îndeplinite de Syllaeus, un bărbat aprig, în floarea vârstei şi arătos. Când acest Syllaeus a venit odată cu diverse treburi la Herodes şi a văzut-o la un ospăţ pe Salomeea, i-a devenit dragă şi, ştiind că era văduvă, a intrat în vorbă cu dânsa. Salomeea, pe care fratele ei n-o mai iubea ca înainte, s-a înamorat de tânăr şi a consimţit să-l ia de bărbat. După aceea, în timpul meselor, amândoi îşi făceau multe semne, dând la iveală reciprocitatea lor. Regele a atras atenţia soţiilor sale, care au luat în derâdere această purtare necuviincioasă. Herodes a recurs atunci la Pheroras şi i-a poruncit să fie cu ochii pe ei, când se aflau la masă, ca să vadă purtarea unuia faţă de celălalt. Din privirile şi gesturile amândurora, acesta a dedus lesne atracţia lor reciprocă. Arabul a plecat însoţit de bănuiala gazdelor, dar a revenit peste două sau trei luni, ca să stea de vorbă cu Herodes despre ea şi s-o ceară în căsătorie. Această înrudire n-o să-1 dezavantajeze deloc, căci va avea relaţii strânse cu ocârmuirea arabilor, asupra cărora ci are o autoritate putând să devină în viitor şi mai mare. De îndată ce Herodes şi-a înştiinţat sora şi a întrebat-o dacă vrea să se mărite, ea a acceptat numaidecât. Dar când lui Syllaeus i s-a cerut să treacă la religia iudaică, spre a se căsători (căci altfel nu se putea), el nu şi-a dat consimţământul, spunând că ar fi fost ucis cu pietre de arabi
353
dacă făcea aşa ceva, apoi a plecat. Pheroras a blamat-o pe Salomeea că fusese necuviincioasă, iar femeile au mers mai departe, susţinând că se încurcase cu arabul. Când Salomeea a vrut să-şi însoare fiul pe care-1 avea de la Costobar cu fiica regelui, logodită de acesta cu fratele său Pheroras, fără s-o cunune cu el fiindcă acesta nu s-a îndurat să-şi părăsească fosta nevastă, cum am arătat mai înainte, Herodes a fost înclinat să primească. După aceea şi-a schimbat părerea, convins de Pheroras, care îl avertizase că tânărul n-ar fi putut să-i îndrăgească fata câtă vreme el îi ucisese tatăl. Era mai potrivit s-o mărite cu fiul lui, cel ce trebuia să-i fie urmaş la tetrarhie. Copila a fost logodită a doua oară cu fiul lui Pheroras, cu care s-a şi cununat, primind de la rege o zestre de o sută de talanţi.
CAPITOLUL VIII
1. Casa lui Herodes n-a avut parte nici acum de linişte, dezbinarea crescând mereu de la o zi la alta. Totul a pornit de la o întâmplare necurată, dar care a pricinuit ulterior mari necazuri. Regele avea trei eunuci pe care îi îndrăgea pentru frumuseţea lor. Unul era paharnic, al doilea îi servea masa iar al treilea îl slujea la culcare şi se ocupa deopotrivă de principalele treburi ale domniei. Cineva 1-a denunţat regelui pe ultimul că s-a lăsat corupt cu o sumă mare de fiul său Alexandru. La interogatoriu, ei au recunoscut că aveau strânse legături cu prinţul, dar despre complotul pe care-1 urzise acesta împotriva tatălui său au spus că nu ştiau nimic. Dar în timp ce îndurau torturi şi chinuri amarnice, fiind supuşi unor cazne tot mai grele de ajutoarele călăului, dornice să facă hatârul lui Antipater, eunucii au consimţit de nevoie că Alexandru era foarte pornit împotriva părintelui său şi că avea o ură înnăscută faţă de dânsul. El i-a sfătuit să nu-şi pună mari speranţe într-o domnie mai lungă a lui Herodes, care a devenit de prisos şi caută să-şi
354
cocoloşească bătrâneţea înaintată, cănindu-şi părul, spre a-şi ascunde vârsta adevărată. Dar dacă vor trece de partea lui, după ce se va urca pe tronul care îi va reveni chiar şi în pofida voinţei lui Herodes, vor face parte dintre fruntaşii domniei. îi va veni uşor să deţină puterea, nu numai datorită obârşiei lui, ci şi susţinătorilor săi, căci printre oamenii de vază, el are mulţi prieteni capabili, gata să facă şi să înfrunte orice pentru dânsul.
2. Aceste declaraţii l-au umplut de mânie şi frică pe Herodes, care suporta cu greu ofensa adusă şi era bântuit de bănuiala că-1 pândea o primejdie şi mai mare: zgândărit şi de una, şi de alta, se temea să nu se pună la cale împotriva lui ceva de care el să nu se poată feri la vreme. Aşadar n-a admis să se facă cercetări pe faţă, ci şi-a trimis oamenii să-i supravegheze pe cei suspectaţi de el. întrucât şi-a revărsat bănuiala şi ură asupra tuturora, i s-a părut mai sigur să-şi extindă suspiciunea asupra multora, ajungând să se îndoiască chiar şi de credinţa celor nevinovaţi. într-un cuvânt, întrecea orice măsură: se temea de cei ce îl frecventau des fiindcă aveau mai multe prilejuri să-i facă rău; cât priveşte cei care îl vizitau arareori, era suficient ca să-i numească în treacăt cineva pentru ca el să creadă de cuviinţă că, pentru siguranţa lui, era mai bine să-i ucidă. Până la urmă s-au schimbat şi curtenii, deoarece nu trăgeau nici o nădejde să scape teferi, aşa că recurgeau la. uneltiri, socotind că era în interesul lor ca unul să-1 învinuiască mai repede pe celălalt, ca să se poată salva. Cei ce-şi înlăturau astfel semenul erau compromişi şi se expuneau unei pedepse meritate, fiindcă făcuseră rău altora, având precauţia doar să le-o ia înainte. Ţelul lor nu era să răzbune duşmănii personale: toţi se hărţuiau şi se sancţionau reciproc,

folosind orice ocazie ca pe o capcană întinsă adversarului, până când fiecare cădea singur în lațul pe care îl pregătise celuilalt. Regele se caia repede că ucisese pe cineva fără dovadă; mai grav era faptul că nu se folosea de această căință pentru a evita o asemenea greşeală în viitor, ci doar pentru a-i pedepsi pe acuzatori.
3. Curtea era frământată de aceste convulsii. Căci regele şi-a anunțat mulți dintre prieteni că nu trebuie să mai apară de-acum încolo înaintea lui, pentru a-şi îndeplini îndatoririle lor, sau să intre în palat; a dat această poruncă întrucât, din respect față de ei, ar fi cutezat să greşească mai puțin. Herodes
355
i-a îndepărtat atunci pe Andromachos şi Gemellus, vechii lui prieteni, care aduseseră mari servicii curții, fie prin administrarea treburilor regeşti, fie prin solii sau sfaturi, şi se ocupaseră de instruirea fiilor săi, deținând un loc de frunte pe scara ierarhică. Primul era pedepsit pentru că fiul lui, Demetrios, avea legături cu Alexandru; iar Gemellus, fiindcă ataşamentul lui față de Alexandru era arhicunoscut. Se ocupase de educația lui din fragedă copilărie şi în timpul petrecut de el la Roma, îi fusese însoțitor. Herodes i-a alungat aşadar, deşi le-ar fi dat bucuros o pedeapsă mai drastică, totuşi, deoarece i s-a părut că nu se cuvenea să-şi arate cruzimea față de asemenea bărbați distinşi, s-a mulțumit să-i priveze de putere, spre a-i feri de neomenia lui.
4. Adevăratul autor al tuturor acestor măsuri era însă Antipater, care, remarcând smintita samavolnicie a tatălui său, îi şi devenise sfetnic şi îl ațâța necontenit, convins că-i va veni uşor să facă orice poftea dacă îi înlătura pe cei ce se opuneau planurilor lui. De îndată ce i-a izgonit aşadar pe Andromachos şi Gemellus, pentru ca aceştia să nu-1 mai poată stingheri cu vorba şi sfatul lor, regele a început să-i supună caznelor pe toți cei pe care îi credea credincioşi lui Alexandru, sperând să stoarcă de la ei informații privitoare ia uneltirile sale. Aceştia mureau cu zile, fără să poată destăinui nimic. Ei stârneau şi mai mult furia regelui, fiindcă nu putea să le smulgă mărturiile pe care le aştepta. Antipater era atât de mârşav încât, deşi torturații îşi dovedeau nevinovăția, el susținea că nu erau inocenți, ci încăpățânați şi fideli, instigându-l pe Herodes să-i iscodească mai departe, ca să afle cât mai multe dintre ascunsele lor uneltiri. Unul dintre numeroşii oameni supuşi caznelor a susținut că ştie că Alexandru obişnuia să spună că frumusețea lui trupească şi iscusința lui de-a nimeri ținta cu săgeata, precum şi celelalte virtuți care i-au atras atâtea laude, sunt daruri ale naturii mai degrabă decorative decât folositoare, deoarece ele stârnesc invidia părintelui său. De câte ori se plimbă cu tatăl lui, este nevoit să meargă aplecat şi să se cocoşeze, ca să nu pară mai înalt, iar când vânează împreună cu dânsul, trebuie să-şi greşească intenționat ținta, fiindcă ştie cât de avid de glorie îi este părintele, dorind să atragă laudele asupra lui. Luat la întrebări după slăbirea torturilor, cel scăpat
356
de cazne a adăugat că Alexandru şi fratele său Aristobul au plănuit să-şi ucidă mişeleşte tatăl la vânătoare şi, după săvârşirea crimei, să fugă la Roma, ca să ceară tronul. S-a descoperit apoi o scrisoare a lui Alexandru, adresată fratelui său, unde tânărul se plângea de tatăl lor pentru faptul că îi dăduse pe nedrept lui Antipater un ținut care îi aducea un venit de două sute de talanți. Convins că deținea în sfârşit dovada care îi adeverea bănuielile inspirate de fiul său, Herodes 1-a înşfăcat pe Alexandru, punându-I în lanțuri. Dar nici după aceea nu şi-a alinat necazul, întrucât nu se baza prea mult pe ceea ce auzise (căci dacă cumpănea lucrurile, nu vedea de ce fiii săi trebuiau să recurgă la un complot, întrezărind în asta ambiția lor tinerească, şi nici nu credea cu putință ca nişte paricizi să întreprindă o călătorie legală la Roma). El dorea să aibă o probă mai temeinică a vinovăției fiului său şi se temea să nu fie acuzat că-şi înlănțuise cu prea mare uşurință feciorul. I-a supus aşadar torturilor pe prietenii de vază ai lui Alexandru şi a omorât mulți dintre ei, fără să le smulgă mărturiile pe care le aştepta. Asta îi stimula şi mai abitir râvna şi palatul era cuprins de consternare şi spaimă. A apărut în sfârşit un tânăr care, supus caznelor cumplite, a mărturisit că Alexandru a trimis prietenilor săi de la Roma o scrisoare prin care îi ruga să intervină pentru el, ca să fie primit repede de Caesar: avea veşti noi şi ținea să-i comunice că tatăl său vroia să încheie cu Mithridates, regele părților, o alianță împotriva romanilor. Tânărul a adăugat că Alexandru pregătise la Ascalon o otravă.
5. Herodes a dat crezare acestor denunțuri şi găsea în ele o mângâiere pentru precipitarea lui, închipuindu-şi că primejdiile care îl amenințau erau mai mari decât îi fuseseră înfățişate. Deşi căutată cu mare râvnă, presupusa otravă n-a fost găsită nicăieri. Ca şi cum ar fi vrut anume ca nenorocirile să întreacă orice măsură, Alexandru n-a tăgăduit totuşi acuzațiile puse pe seama lui, ci a căutat să zgândărească nesăbuința tatălui său printr-o nedreptate şi mai strigătoare le cer, fie pentru a umili uşurința cu care credea Herodes în calomnii, fie, ca în cazul de față, pentru a târî în prăpastie, alături de el, întreaga curte. A scris patru scrisori în care pretindea că nu-şi mai aveau rostul torturile şi cercetările ulterioare, de vreme ce a uneltit el însuşi, în cârdăşie cu Pheroras şi cu cei mai credincioşi prieteni ai
357
regelui, iar Salomeea s-a strecurat noaptea în odaia lui de dormit, silindu-l să se culce cu ea; s-au străduit aşadar cu toții să-i vină de hac regelui, eliberându-se pentru totdeauna de spaimă. între alții erau implicați în complot chiar şi Ptolemeu şi Sappinius, care treceau drept cei mai fideli susținători ai regelui. într-un cuvânt, de parcă ar fi fost cuprinşi de turbare, cei mai buni prieteni de odinioară tăbărau unii asupra altora, fiindcă nimeni nu avea răgazul să se apere sau să acuze în vederea găsirii adevărului, ci toți erau hărăziți pieirii fără judecată. în timp ce unii zăceau în lanțuri şi alții urmau să moară, ceilalți aşteptau să aibă aceeaşi soartă şi umpleau cu singurătatea şi

jalea lor curtea, în pofida fericitelor vremuri din trecut. Herodes îşi învenina singur întreaga lui viaţă şi, deoarece nu avea încredere în nimeni, era neliniştit în privinţa viitorului său. Adesea îşi închipuia că-şi vedea propriul fiu cu sabia trasă din teacă, stând lângă dânsul şi, în timp ce cugetul îi era bântuit zi şi noapte de griji, mintea lui părea stăpânită de furie şi delir. Aceasta era starea lui sufletească.
6. Cum a aflat în ce situaţie era Herodes, Archelaus, regele Cappadociei, îngrijorat de soarta fiicei lui şi a tânărului şi îndurerat totodată de multele necazuri ale prietenului drag, a hotărât să plece la Hierosolyma, ca să îndrepte lucrurile. Veştile primite.s-au adeverit numaidecât la faţa locului, dar a socotit că nu era momentul potrivit să-1 dezaprobe pe rege, învinuindu-1 de cruzime: ar fi însemnat să-i provoace o mare supărare, căci apriga lui dorinţă de a se apăra i-ar fi stârnit şi mai mult mânia. A ales aşadar o altă cale, ca să pună capăt răului. S-a arătat foarte pornit împotriva tânărului şi 1-a declarat pe Herodes un om drept, care nu săvârşise nici o faptă necugetată. A adăugat apoi că intenţiona chiar să destrame căsnicia lui Alexandru, nefiind dispus să-şi cruţe nici măcar fiica, dacă aceasta ştia vreun lucru pe care nu-1 dezvăluise lui Herodes. Când a văzut că Archelaus, pe care îl credea adversar, i se alăturase, contrar aşteptărilor sale, şi de dragul lui îi împărtăşea atât de convingător amărăciunea, regele şi-a mai domolit înverşunarea şi, de vreme ce prin faptele sale slujise dreptatea, treptat, inima lui de tată s-a înduioşat. Era într-adevăr demn de milă: pe de o parte, faptul că cineva dezminţea calomniile la adresa lui Alexandru îl umplea de mânie; pe de altă parte, faptul că
358
Archelaus îi lua apărarea lui Herodes îl făcea pe acesta să plângă, inspirându-i o mare durere. De aceea 1-a rugat pe Archelaus să nu destrame căsătoria lui Alexandru şi să nu-i poarte pică tânărului pentru nedreptăţile sale. Când a văzut că Herodes devenise mai îndurător, Archelaus a abătut calomniile asupra prietenilor lui Alexandru, zicând că aceştia îl corupseseră pe tânăr, datorită nevinovăţiei lui, apoi a făcut ca bănuiala să-1 vizeze pe fratele regelui. Căci Pheroras căzuse în dizgraţia lui Herodes şi, întrucât el nu avea pe nimeni care să-i recâştige bunăvoinţa regelui, văzând marea influenţă pe care o avea Archelaus, s-a dus la dânsul îmbrăcat în straie negre şi cu toate semnele omului ajuns în pragul disperării. Archelaus i-a acceptat rugămintea de a-1 salva, dar i-a spus că nu-i stătea în putere să potolească repede apriga mânie a regelui. L-a îndemnat să meargă singur să-i ceară iertare, dându-se drept autorul tuturor relelor: doar aşa îi va curma nemăsurata mânie regească şi abia atunci Archelaus va putea să-i vină în ajutor. Pheroras i-a urmat sfatul şi au fost atinse două ţeluri: tânărul a scăpat de bănuiala nelegiuirii sale iar Archelaus l-a împăcat pe Pheroras cu Herodes. Apoi regele s-a întors în Cappadocia, câştigând ca nimeni altul din vremea sa favoarea lui Herodes, care l-a răsplătit cu daruri scumpe şi dovezi de cinstire, căci l-a socotit cel mai bun prieten al său. I-a promis că va merge cu el la Roma, fiindcă îi scrisese lui Caesar despre necazurile sale. Regii au mers împreună până la Antiohia. Acolo Herodes a aplanat conflictul dintre Archelaus şi Titius, conducătorul de atunci al Siriei, îndreptându-se apoi spre Iudeea.

CAPITOLUL IX

1. De îndată ce s-a întors de la Roma, între Herodes şi arabi a izbucnit un război, din următoarea pricină. Locuitorii din Trachonitis, ţinut care fusese luat de Caesar de la Zenodorus
359
şi atribuit lui Herodes, nu mai puteau să trăiască din tâlhărie, fiind nevoiţi să cultive ogoarele şi să ducă un trai tihnit. Dar asta nu era pe placul lor şi nici pământul nu era propice pentru agricultură. La început, regele i-a constrâns să nu mai provoace daune vecinilor lor, grija arătată de Herodes aducându-i multe laude din partea acestora. După ce el a plecat la Roma, ca să-! acuze pe fiul său Alexandru şi să-l recomande pe Antipater lui Caesar, locuitorii din Trachonitis au răspândit zvonul că Herodes a murit, s-au răsculat şi au început să devasteze iarăşi ogoarele învecinate, pe care mai înainte le cruţau. Comandanţii regelui, în absenţa acestuia, au izbutit să-i domolească. Vreo patruzeci de căpetenii ale tâlharilor, temându-se să nu aibă soarta celor care fuseseră luaţi prizonieri, şi-au părăsit ţinutul şi au trecut în Arabia, unde Syllaeus, după ce căsătoria lui cu Salomeea eşuase, i-a primit bucuros şi le-a pus la dispoziţie o întăritură. Din adăpostul lor, ei şi-au pornit jafurile, făcând incursiuni nu numai în ludeea, ci şi în Coelesiria întreagă, cu îndemnul şi sprijinul acordat de Syllaeus nelegiuirilor lor. Reîntors de la Roma, Herodes a aflat de marile pagube suferite de supuşii lui, dar, fiindcă nu putea să se măsoare cu cei ce trăiau sub paza sigură a arabilor, s-a dus în Trachonitis, unde le-a provocat pierderi grele, omorând mulţi dintre tâlharii înrudiţi cu ei. Interpretată ca o gravă injurie, fapta asta i-a întărâtat cu atât mai mult cu cât tâlharii aveau o lege potrivit căreia erau datori să se răzbune cu orice preţ pe ucigaşii rudelor lor. Aşadar, fără să ţină seama de primejdiile la care se expuneau, ei n-au încetat să bântuie prin întregul ţinut. Herodes a dus tratative în această privinţă cu Saturninus şi Volumnius, comandanţii Iui Caesar, şi a cerut să-i fie predaţi jefuitorii, în vederea pedepsirii lor. Această cerere a sporit şi mai mult îndrăzneala tâlharilor şi, în urma creşterii simţitoare a numărului lor, ei pustiau totul, prădând localităţile şi cătunele din regatul herodian, fără să-i cruţe pe cei luaţi prizonieri. Incursiunile acestea semănau cu nişte campanii războinice, iar ceata lor cuprindea o mie de oameni. Neîmpăcându-se cu această situaţie, Herodes a cerut insistent predarea tâlharilor şi restituirea celor şaizeci de talanţi, pe care i-i împrumutase lui Obodas prin intermediul lui Syllaeus, întrucât sosise termenul de plată. Dar Syllaeus, care îl înlăturase de la putere pe Obodas
360
şi domnea de unul singur, dezminţea faptul că tâlharii s-ar afla în Arabia şi amâna plata datoriei, până când

judecarea acestui litigiu a ajuns în fața lui Saturninus şi a lui Volumnius, care guvernau atunci Siria. Sentința dată în sfârşit de aceştia a prevăzut ca Herodes să-şi primească banii în termen de treizeci de zile şi fiecare să restituie supuşii celuilalt aflați în regatul lor. în ținutul lui Herodes n-a fost găsit nici un arab, venit fie să jefuiască, fie din alte motive; în schimb s-a dovedit că arabii purtau vina adăpostirii tâlharilor pe teritoriul lor.
2. Termenul stabilit de judecători pentru executarea sentinței trecuse deja când Syllaeus a plecat la Roma, mai înainte ca el să se achite de datoriile ce-i reveneau. Herodes, care urmărea restituirea banilor şi extrădarea tâlharilor ocrotiți de arabi, le-a cerut lui Saturninus şi lui Volumnius permisiunea de a-i urmări pe rebeli cu arma în mână. A pătruns cu oastea lui în Arabia şi a parcurs în trei zile o distanță care presupunea şapte zile de marş. Cum a ajuns la fortăreața unde se cuibăriseră tâlharii, a cucerit-o în întregime de la primul asalt, distrugând din temelie localitatea care se numea Raiptis, fără să mai facă vreun rău nimănui. Când au venit în ajutorul tâlharilor arabii în frunte cu Naceb, a avut loc o ciocnire în care au pierit doar câțiva herodieni. Din rândurile arabilor au căzut în luptă douăzeci şi cinci de oşteni, împreună cu comandantul lor, Naceb, ceilalți luând-o la fugă. După ce s-a răzbunat astfel asupra lor, Herodes a strămutat în Trachonitis trei mii de idumeeni ca să-i țină în frâu pe localnicii puşi pe jaf. Apoi a trimis celor doi guvernatori aflați în Fenicia scrisori, prin care i-a înştiințat că n-a făcut altceva decât să-i pedepsească aşa cum se cuvenea pe arabii nesupuşi. în urma temeinicelor cercetări făcute de ei, amîndoi au adeverit afirmațiile sale.
3. între timp, au fost trimişi în mare grabă la Roma soli care i-au dus lui Syllaeus vestea celor întâmplate, dar, aşa cum se obişnuieşte, aceştia au umflat fiecare faptă în parte. El avusese grijă să-i fie recomandat lui Caesar şi, aşteptând să fie primit în audiență, era chiar în preajma palatului. Cum a primit ştirea, numaidecât şi-a pus veşminte negre şi astfel s-a prezentat la Caesar. căruia i s-a plâns că Arabia era bântuită de război şi că Herodes pustiise țara, decimând întreaga oaste a regelui. Cu lacrimi în ochi îi căina pe cei două mii cinci sute de nobili arabi,

căzuți în luptă, care pieriseră alături de comandantul Neceb, prietenul şi ruda lui apropiată. Au fost prădate bogățiile păstrate la Raiptis, disprețuit fiind Obodas, prea plăpând pentru a îndura truda războiului, deoarece nu erau de față nici Syllaeus, nici adevărata oaste arabă. Acestea erau vorbele rostite de Syllaeus, care, spre a-1 face şi mai odios pe Herodes, a adăugat că n-ar fi întreprins călătoria dacă n-avea convingerea că Caesar era preocupat de păstrarea păcii tuturora, căci, dacă el ar fi fost prezent, de bună seamă că războinicul noroc al lui Herodes scădea simțitor. înfuriat de cuvintele sale, Caesar i-a întrebat pe prietenii lui Herodes, aflați întâmplător acolo, precum şi pe propriii săi oameni veniți din Siria, numai şi numai dacă oastea herodiană fusese plecată în expediție. întrucât cei întrebați au trebuit să dea un răspuns afirmativ şi Caesar nu s-a mai interesat de motivul şi împrejurările războiului, mânia împăratului s-a aprins şi mai mult: s-a adresat lui Herodes pe un ton mai aspru şi conținutul scrisorii preciza că, în pofida faptului că i-a fost cândva prieten, de-acum încolo îl va trata ca pe un subaltern. Syllaeus a scris despre asta arabilor. Aceştia nu i-au mai predat pe tâlhari, nici n-au achitat datoria, ba chiar şi pentru păşunile pe care le luaseră în arendă nu plăteau nici un ban, deoarece Caesar era supărat pe regele iudeilor. Până şi trachoniții au folosit prilejul favorabil pentru a se răzvrăti împotriva garnizoanei idijmeene şi se înhăitau.cu tâlharii arabi, care devastau ogoarele idumeenilornu numai de dragul câştigului, ci şi din apriga lor dorință de răzbunare.
4. Herodes trebuia să îndure toate acestea resemnat, fiindcă nu mai beneficia de favoarea lui Caesar, pierzând astfel ceea ce îndrăgea din toată inima. Căci Caesar n-a vrut să primească solii trimişi de Herodes ca să-1 dezvinovățească şi, când au revenit, i-a trimis acasă cu misiunea neîmplinită. Din aceste pricini, el era stăpânit de descurajare şi teamă, dar mai grav i se părea faptul că Syllaeus, aflat atunci la Roma, se bucura de o mare încredere şi năzuia arunci spre țeluri mai îndrăznețe. între timp Obodas îşi dăduse obştescul sfârşit, iar peste arabi domnea acum Aeneas, care şi-a schimbat apoi numele în Aretas. Syllaeus se străduia prin intrigile sale să-l înlăture din drum spre a-i ocupa tronul şi împărțea bogate daruri curtenilor, făcându-i mari promisiuni lui Caesar. Acesta era deja supărat pe Aretas, care ocupase tronul fără să-i ceară mai întâi încuviințarea. El i-a

trimis lui Caesar o scrisoare însoțită de daruri, între care figura şi o coroană de aur care valora mai mulți talanți. în scrisoarea lui, Aretas îl acuza pe Syllaeus că era un sclav ticălos, care îl otrăvise pe Obodas, după ce în timpul vieții şi-a arogat puterea lui, că seduce nevestele arabilor şi că împrumută bani, ca să cumpere tronul. Caesar n-a ținut seama de toate acestea, ci i-a trimis solii înapoi, fără să primească nici unul dintre cadourile sale. în regatul Iudeii şi în cel al Arabiei, situația se înrăutățea mereu, atât datorită frământărilor de care erau bântuite, cât şi faptului că nimeni nu era în stare să oprească năvala năpastelor. Dintre cei doi regi, unul nu era de fapt recunoscut, deci nici nu avea căderea să-i pedepsească pe nelegiuiți, în timp ce Herodes, care căzuse în dizgrația lui Caesar tocmai fiindcă se răzbunase prea repede, trebuia să îndure în tăcere toate batjocurile. Când a văzut că nu se mai terminau relele căzute pe capul lui, s-a hotărât să trimită o nouă solie la Roma, ca să încerce, cu ajutorul prietenilor şi al rugăminților, să recâştige favoarea lui Caesar. A încredințat această solie lui Nicolaos din Damasc.

CAPITOLUL X

1. între timp, legăturile lui Herodes cu familia şi cu fiii lui se înrăutățiseră din ce în ce mai mult, tulburările

întrecând orice măsură. Ceea ce nu trecuse neobservat nici mai înainte, anume că nenorocirile care sunt trimise de soartă asupra oamenilor amenință la fel de mult și de grav domniile, s-a adeverit cu prisosință. Năpastele s-au năpustit și au crescut atunci în următoarea împrejurare. Om de viță nobilă, dar nemernic, atras de plăceri și de lingușeli, totodată priceput să-și ascundă bine metehnele, lacedemonianul Eurycles' a cerut găzduire la curtea

[1] C. Iulius Eurycles a luptat împotriva lui Marcus Antonius, alături de Octavianus, care i-a dat cetățenia romană, încredințându-i cârmuirea Spartei sale natale.

lui Herodes și, prin darurile pe care i le-a oferit, primind altele mai mari în schimbul lor, a izbutit să câștige prietenia regelui prin manierele sale distinse. Deși oaspete al lui Antipater, el se ducea adesea la Alexandru, stând multă vreme în preajma lui, și pretindea că era un vechi tovarăș al lui Archelaus, regele Cappadociei. Se prefăcea că o cinstește pe Glaphyra și o lingușea în toate ocaziile, lua mereu aminte la orice spunea și făcea dânsa, ca s-o ponegrească, atrăgând astfel bunăvoința oamenilor față de calomnii. A ajuns până acolo încât socotea drept prieten drag orice om cu care întreținea legături amicale, fără să mai frecventeze pe altul, spre a fi pe placul celui dintâi. Pe tânărul Alexandru 1-a atras de partea lui și 1-a convins că poate să-i destăinuie liniștit numai lui necazurile sale, fiindcă nu le va comunica nimănui. Așadar, Alexandru i-a destăinuit că-1 durea faptul că propriul părinte se înstrăinase de el, a povestit despre ce pătise mama lui și despre Antipater, care își însușise întreaga putere, înlăturându-1 de la onoruri și pe el, și pe fratele său. A spus că suportă greu toate acestea, mai ales că tatăl lor îi ura atât de mult încât refuza să mai ia masa împreună, cum s-ar fi cuvenit, și să le adreseze vreo vorbă. Asemenea mărturisiri erau de bună seamă răbufniri ale durerii tânărului. Eurycles i-a transmis lui Antipater cuvintele sale și i-a zis că n-a făcut-o ca să-i fie pe plac, căci situația i s-a părut atât de serioasă încât n-a putut păstra tăcerea, ca să-1 apere pe Alexandru. Tot ce-a spus el nu i s-a părut lipsit de tâlc, vorbele sale ascunzând vădita dorință de-a face rău. în urma acestui gest, Antipater I-a socotit pe Eurycles prietenul său credincios și I-a răsplătit cu dărnicie, ca în atâtea rânduri, dar I-a sfătuit să dea la iveală totul lui Herodes. Auzind cuvintele rostite de Alexandru, care dovedeau răutatea acestuia, regele le-a crezut cu ușurință, și prin iscusita lui cuvântare Eurycles a izbutit să-1 incite în așa măsură încât ura părintelui față de fiu a devenit implacabilă. Ea s-a arătat chiar cu prilejul acela: Herodes i-a dat numaidecât cincizeci de talanți lui Eurycles. De îndată ce i-a primit, el s-a dus la Archelaus, regele Cappadociei, și 1-a lăudat pe Alexandru, pretinzând că-i făcuse un mare bine lui Herodes prin faptul că-l împăcase cu fiul său. Prin șiretlicul lui, a stors bani și de la Archelaus, apoi a plecat mai înainte ca perversitatea lui să iasă la iveală. Deoarece nici măcar în
Lacedemona n-a încetat să fie șarlatan, după multe nelegiuiri a fost surghiunit și din patria lui.

2. Regele iudeilor nu s-a mai mulțumit ca până atunci să-și plece urechea la învinuirile aduse lui Alexandru și Aristobul, ci ura lui era atât de clocotitoare încât, dacă nu-i acuza nimeni, o făcea el însuși, cercetând pretutindeni și venind în întâmpinarea tuturor celor care aveau ceva să le reproșeze. I s-a spus astfel că și Evaratus din Cos a urzit împreună cu Alexandru o conspirație împotriva lui. Herodes a primit această veste cu o deosebită plăcere, la fel ca pe toate celelalte.

3. în vreme ce noi calomnii roiau întruna în jurul lor și toate, ca să zic așa, se întreceau să ajungă mai repede la rege, ca să-1 avertizeze asupra primejdiei ce-1 păștea, una dintre ele le-a adus tinerilor cele mai mari daune. Herodes avea doi oșteni în garda regală, la care ținea mult, pentru trupeasca vigoare ca și pentru statura lor înaltă, anume Iucundus și Tyrannus. Căzuți în dizgrația regelui din pricina unei abateri, călăreau alături de Alexandru și, deoarece erau oameni iscusiți, fiind prețuiți ca atare, au primit aur și alte daruri. Au trezit astfel bănuiala regelui, care i-a tras la răspundere. După ce au rezistat multă vreme torturilor, în cele din urmă au recunoscut că Alexandru a vrut să-i convingă să-1 ucidă pe rege atunci când acesta va merge să vâneze fiare sălbatice; le venea ușor să răspândească zvonul că el căzuse de pe cal, fiind străpuns de propria lui suliță, așa cum era să i se întâmple chiar și mai înainte. Amândoi au mărturisit că aurul primit în dar fusese îngropat în grajdul cailor și l-au învinuit pe maestrul de vânătoare că le-a dat sulițe regești, primind armele de la slujitorii lui Alexandru, potrivit poruncii sale.

4. După aceea a fost prins și supus caznelor.comandantul fortăreței Alexandrion, acuzat că făgăduise tinerilor să-i adăpostească în cetățuie și să le dăruiască vistieria regelui, aflată sub paza lui. Acesta n-a vrut să recunoască nimic. A venit însă fiul său, care a spus că așa stăteau într-adevăr lucrurile. Ca dovadă, a arătat un mesaj scris, pare-se, de mâna lui Alexandru, cu următorul conținut: „Dacă înfăptuim, cu ajutorul lui Dumnezeu, tot ce ne-am propus, venim la voi. Aveți însă grijă să ne primiți în fortăreață, așa cum ne-ați făgăduit". După ce a văzut scrisoarea, Herodes nu s-a îndoit deloc că fiii săi puneau

la cale înlăturarea lui. Alexandru a spus atunci că secretarul regelui, Diophantus, îi imitase scrisul și că Antipater a plăsmuit scrisorica în scopuri dușmănoase. Știa acest Diophantes să imite cu abilitate scrierea oricui; a primit în cele din urmă pedeapsa cu moartea fiindcă a fost prins cu alte plastografii.

5. Pe cei ce, în timpul torturilor, își recunoscuseră vina, Herodes i-a adus în fața poporului la Ierihon, ca să-și înfiereze feciorii. Mulțimea i-a ucis, aruncând cu pietre asupra lor. Aceasta era gata să tabere și asupra lui Alexandru și Aristobul, dacă nu s-ar fi împotrivit Herodes, care i-a trimis pe Ptolemeu și pe Pheroras să

stăvilească zelul poporului. A avut grijă să-şi întemnițeze copiii şi să-i țină sub pază strictă, pentru ca nimeni să nu ajungă la ei, şi a pus sub observație fiecare faptă şi vorbă a lor, făcându-i să nu se deosebească deloc de condamnații nelegiuiți şi înspăimântați. Celălalt frate, Aristobul, era atât de îndurerat încât a căutat s-o înduplece pe Salomeea, mătuşa şi totodată soacra lui, să fie părtaşă la nenorocirea lor, stârnindu-i ura împotriva celui care îi împilase prin următoarele vorbe: „Nu te simți în primejdie de moarte şi tu, care poți să-i dezvălui tot ce se întâmplă aici lui Syllaeus, trăgând nădejdea să te măriți cu el?" Salomeea a transmis numaidecât aceste vorbe fratelui ei. Acesta nu s-a mai putut stăpâni şi a poruncit ca amândoi feciorii lui să fie înlănțuiți fără întârziere şi, despărțiți unul de **altul,** fiecare să dezvăluie într-o scrisoare adresată lui Caesar toate nelegiuirile puse la cale împotriva părintelui lor. Ca atare, fiindcă aşa li se cerea, tinerii au scris că nu au plănuit şi nici n-au întins capcane tatălui lor, ci şi-au pregătit doar fuga, neavând încotro, întrucât duceau o viața împovărată de suspiciuni şi intrigi.
6. între timp a sosit din Cappadocia solul lui Archelaus, cu numele de Melas, unul dintre principii lui. Deoarece a vrut să dovedească duşmănia pe care i-o purta Archelaus, Herodes 1-a adus din temniță pe înlănțuitul Alexandru şi, privitor la plănuita lui fugă, 1-a întrebat încotro şi în ce fel vroia să plece. Alexandru i-a răspuns: la Archelaus, care îi promisese să-1 ducă de la curtea lui la Roma. împotriva tatălui său nu urzise însă nici o mârşăvie sau nelegiuire şi toate ticăloşiile pe care adversarii lui i le-au pus în cârcă sunt nişte minciuni sfruntate. Dacă Tyrannus şi tovarăşii lui ar mai fi trăit, şi-ar fi dorit ca
366
aceştia să fie supuşi unui interogatoriu mai temeinic, dar, din păcate, ei au pierit prea repede, din pricina lui Antipater, care şi-a strecurat susținătorii în mulțime.
7. Ca urmare a spuselor sale, Herodes a poruncit ca Melas şi Alexandru să fie duşi la Glaphyra, fiica lui Archelaus, ca s-o întrebe dacă ştia ceva de conspirația urzită împotriva lui Herodes. Au ajuns la dânsa şi, de îndată ce 1-a văzut pe Alexandru în lanțuri, Glaphyra s-a bătut cu pumnii în cap, consternată şi cu inima năpădită de o tristețe atât de mare încât a izbucnit în plâns. Chiar şi pe tânăr l-au podidit lacrimile, iar cei de față, martori la jalnica scenă, nu şi-au mai dat multă vreme seama de ce veniseră acolo, nefiind în stare să spună sau să facă ceva. Când, în sfârşit, Ptolemeu (care fusese trimis cu această misiune) i-a poruncit femeii să spună dacă ştia ceva în legătură cu faptele soțului ei, Alexandru a spus: „Cum să nu ştie nimic făptura pe care o iubesc din tot sufletul, mama copiilor mei?" Atunci Glaphyra a zis cu glas tare: „Nu cunosc nici o nelegiuire de-a lui! Dar dacă ar trebui să mint cu bună-ştiință ca să-1 salvez, sunt gata să recunosc orice!" Alexandru a adăugat: „Eu nu am urzit şi nici tu nu cunoşti vreo uneltire dintre toate cele care mi-au fost atribuite fără temei, în afară de faptul că noi am hotărât să fugim la Archelaus, iar de acolo să plecăm la Roma!" Recunoscând Glaphyra că aşa stau lucrurile, lui Herodes i-a fost de-ajuns să se convingă de reaua-voință a lui Archelaus. Le-a încredințat lui Olympus şi lui Volumnius nişte scrisori şi le-a poruncit ca, în călătoria lor pe mare, să facă un popas în insula Elaeusa, ca să înmâneze una dintre epistole lui Archelaus şi, declarându-1 complice la conspirația fiului său, amândoi să-şi continue navigația până la Roma. Dacă vor constata acolo că solia lui Nicolaos a fost încununată de succes şi că Caesar nu mai era supărat pe el, să-i înmâneze acestuia cealaltă scrisoare, împreună cu dovezile trimise să confirme nelegiuirea tinerilor. Archelaus s-a disculpat însă de bănuiala pe care mărturia tinerilor o arunca asupra lui, recunoscând că a vrut să-i primească într-adevăr pe amândoi, dar o făcea în interesul lor şi al părintelui lor, ca nu cumva mânia acestuia să-i lovească necruțător şi să-i pedepsească pentru suspiciunile pe care le inspiraseră. Nu avea de gând să-i trimită la Caesar şi nici nu promisese tinerilor ceva care să dovedească intențiile lui rele față de Herodes.
367
8. Când Olympus şi Volumnius au ajuns la Roma, ei au avut prilejul să-i înmâneze scrisoarea lui Caesar, fiindcă acesta se împăcase între timp cu Herodes. Nicolaos şi-a atins aşadar țelul soliei sale în felul următor. De îndată ce a sosit la Roma şi a fost primit la palat, şi-a dat seama că nu trebuia să-şi urmărească doar scopul pentru care venise, ci totodată să-l acuze pe Syllaeus. Mai înainte de-a sta de vorbă cu ei, între arabi avuseseră loc certuri fățişe, aşa că unii dintre susținătorii lui Syllaeus au trecut de partea lui Nicolaos şi i-au dezvăluit toate nelegiuirile acestuia, aducându-i dovezi sigure privitoare la uciderea multora dintre oamenii de încredere ai lui Obodas; în timpul unei încăierări, ei reuşiseră să-i răpească unele scrisori pe baza cărora puteau să-l înfunde. Socotind că această ocazie era binevenită, Nicolaos s-a hotărât s-o pună în slujba misiunii sale diplomatice, dornic să-l împace cu orice preț pe Caesar cu Herodes. Era sigur că, dacă ar fi pledat pentru faptele lui Herodes, n-ar fi trezit nici un interes; dar dacă îl acuza pe Syllaeus, avea prilejul să apere mai bine cauza lui Herodes. L-a dat aşadar în judecată, s-a fixat ziua procesului şi, în prezența solilor lui Aretas, Nicolaos l-a învinuit printre altele pe Syllaeus că a uneltit pieirea regelui său şi a multor arabi şi că a împrumutat sume mari, în scopuri necurate; l-a denunțat că a sedus femei nu numai în Arabia, ci şi la Roma, adăugând că vina lui cea mai gravă era faptul că l-a înşelat pe Caesar, ascunzându-i adevărul despre faptele lui Herodes. Când a atins ultimul subiect, Caesar l-a întrerupt şi i-a cerut ca despre Herodes să-i spună doar dacă regele a pătruns cu oastea lui în Arabia, unde a ucis două mii cinci sute de oameni, devastând țara şi luând prizonieri. Nicolaos i-a răspuns că el poate să-i demonstreze prin suficiente dovezi că afirmațiile acestea sunt în parte neadevărate şi în parte nu stau aşa cum le-a aflat, aşa că s-ar cuveni ca el să nu-şi mai reverse supărarea pe Herodes. Surprins de spusele sale, Caesar a

devenit şi mai atent când Nicolaos a menţionat împrumutul de cinci sute de talanţi, precum şi zapisul care prevedea că, după trecerea sorocului, Herodes avea voie să ia zălog orice avuţie din întreaga ţară arăbească. Vorbitorul a spus după aceea că aşa-zisa incursiune n-a fost propriu-zis o expediţie războinică, ci o îndrituită recuperare a unei datorii, deşi Herodes n-a grăbit executarea ei

silită, chiar dacă garanţia din zapis îi îngăduia acest lucru. A făcut-o după ce s-a dus de câteva ori la comandanţii Siriei, Saturninus şi Volumnius. în faţa lor, la Berytus, împricinatul a jurat pe norocul lui Caesar că în termen de treizeci de zile va plăti datoria şi îi va preda pe supuşii care fugiseră din regatul lui Herodes. Fiindcă Syllaeus nu a făcut nimic din ceea ce a promis, Herodes s-a dus din nou la cei doi comandanţi şi, primind de la ei dezlegarea de a-şi recupera datoria prin zăloguri, abia atunci a pornit cu ai săi spre Arabia. Vorbitorul a adăugat: „Iată aşadar expediţia care a fost denumită război de actorii de tragedie! Cum poţi să socoteşti război incursiunea legală făcută cu aprobarea dată de comandanţii tăi pentru nerespectarea unui zapis, după ce au fost ofensaţi nu numai ceilalţi zei, ci chiar şi numele tău, o, Caesar?! Mai rămâne să vorbesc şi despre acuzaţiile privitoare la prizonieri. Nişte tâlhari trachoniţi, la început patruzeci la număr, apoi şi mai mulţi, au fugit în Arabia, pentru a scăpa de pedeapsa lui Herodes. Ei au fost găzduiţi de Syllaeus, care, aducând daune tuturor oamenilor, le-a atribuit un loc unde să stea şi a primit o parte din prada adunată prin jafurile lor. Pe tâlharii aceştia s-a legat prin jurământ Syllaeus să-i predea chiar în ziua fixată pentru achitarea datoriei sale. El nu poate să aducă dovada că a mai fost luat din Arabia un singur om în.afara tâlharilor şi nici măcar toţi aceştia, ci numai cei ce nu ajunseseră în ascunzătorile lor. Ca să te convingi singur că flecăreala despre prizonieri n-a fost decât pură calomnie, te rog, o, Caesar, să recunoşti că mijlocul Ia care a recurs el ca să-ţi stârnească mânia a fost o minciună gogonată. Pot să dovedesc că doar după ce oastea arăbească s-a năpustit asupra trupelor noastre şi unul sau doi dintre cei care îl apărau pe Herodes şi-au pierdut viaţa, abia atunci şi nu mai înainte, regele a ripostat şi în luptă a eăzut astfel comandantul arabilor, Naceb, împreună cu cel mult douăzeci şi cinci dintre oştenii săi, numărul lor însutit ajungând la două mii şi cinci sute!"
9. Tulburat de acest discurs, Caesar s-a întors plin de mânie spre Syllaeus şi l-a întrebat câţi arabi au murit în realitate. în timp ce el dădea din colţ în colţ, dând vina pe cei care îl informaseră greşit, au fost supuse lecturii zapisul împrumutului, scrisorile comandanţilor şi jalbele oraşelor

–

J

păgubite de tâlhari. Caesar s-a edificat în aşa măsură că până la urmă 1-a condamnat la moarte pe Syllaeus şi s-a reconciliat cu Herodes, regretând scrisorile mai aspre pe care i le adresase, aţâţat de calomnii. Pe Syllaeus însuşi 1-a mustrat pentru că prin vorbele sale mincinoase îl făcuse să-şi încalce îndatoririle prieteneşti faţă de un om drag. Pe scurt, el a fost trimis acasă, să-şi respecte obligaţia de a-şi plăti datoria şi abia apoi să i se aplice pedeapsa cu moartea. Caesar nu-i era deloc favorabil lui Aretas, deoarece, fără să aştepte încuviinţarea lui, îşi însuşise puterea samavolnic. Era hotărât să-i dea Arabia lui Herodes, dar s-a răzgândit după ce a primit scrisoarea trimisă de rege. De îndată ce au aflat că Caesar se îmbunase iarăşi, Olympius şi Volumnius au socotit că se cuvenea ca, potrivit poruncii lui Herodes, să-i înmâneze acestuia scrisoarea şi dovezile care adevereau uneltirile fiilor săi. După citirea scrisorii, Caesar n-a mai fost de acord să dea al doilea regat unui părinte bătrân, aflat în conflict cu fiii săi. Ca atare, i-a primit în audienţă pe solii lui Aretas, dar i-a dojenit pentru temeritatea stăpânului, care nu aşteptase să primească domnia de la dânsul, apoi le-a acceptat darurile, recunoscându-1 pe Aretas ca rege.

CAPITOLUL XI

1. După ce s-a împăcat cu Herodes, Caesar i-a scris că-1 compătimeşte pentru că are asemenea copii pe care, dacă au urzit într-adevăr o crimă împotriva lui, se cuvine să-i trateze ca pe nişte paricizi (căci el îi îngăduie să facă orice vrea); dar dacă n-au vrut decât să fugă, ei pot fi corijaţi pe altă cale, fără să se ajungă la pedeapsa extremă. îl sfătuieşte totodată ca judecata să aibă loc într-o întrunire ţinută la Berytus, unde locuiesc mulţi romani, convocându-i la ea pe comandanţi şi pe Archelaus, regele Cappadociei, precum şi pe prietenii săi socotiţi demni de această cinste, cu condiţia ca sentinţa dată de aceştia să fie
respectată. Despre toate astea i-a scris aşadar Caesar. Primirea scrisorii lui 1-a bucurat mult pe Herodes, pe de o parte pentru că redobândise favoarea lui Caesar, pe de altă parte pentru că îi dădea libertatea să facă orice dorea cu fiii săi. Dar mă nedumereşte faptul că, după ce mai întâi nenorocul 1-a făcut să fie un părinte sever, totuşi nu

atât de cutezător încât să-şi condamne fiii la moarte, tocmai atunci când soarta lui s-a schimbat în bine, recăpătându-şi încrederea de sine, în noua situaţie ura lui şi-a pierdut cumpătul. 1-a chemat la dezbaterea procesului pe toţi care i-au fost pe plac, dar nu şi pe Archelaus: fie datorită duşmăniei pe care i-o purta, fie pentru că se temea că el se va împotrivi voinţei sale.
2. După ce s-au adunat la Berytus comandanţii şi juraţii convocaţi din celelalte oraşe, Herodes i-a lăsat pe fiii săi (fiindcă n-a vrut să-i aducă la tribunal) într-un sat sidonian din preajma oraşului, numit Platana, ca să-i poată chema oricând. A intrat singur în sala de judecată, cu o sută cincizeci de juraţi, şi, conform obiceiului, şi-a înaintat acuzaţia, nu pentru a deplânge nenorocirea care se abătuse asupra Iui, ci mai degrabă pentru a se înjosi ca părinte prin înfierarea fiilor săi. Tulburat din cale-afară, îşi susţinea acuzaţiile cu vehemenţă şi gesturile sale arătau cu prisosinţă semnele unei mari mânii şi ale unei cruzimi cumplite. Nu permitea juraţilor să cunoască probele şi să le cântărească, ci doar îşi apăra punctul de vedere, fapt compromiţător pentru un tată aflat în litigiu cu fiii lui. A citit apoi documentele acuzatoare, care nu conţineau nici o dovadă palpabilă de complot sau uneltire, în afara fugii puse la cale de tineri şi a unor grave ofense aduse părintelui lor, provocate însă de severitatea lui Herodes. Când a ajuns la acest subiect, el a strigat şi mai tare, a dat amploare vorbelor şi le-a pus în legătură cu presupusa conjuraţie, jurându-se că prefera să moară decât să le mai audă vreodată. în cele din urmă, a afirmat că, potrivit dreptului natural şi încuviinţării lui Caesar, el deţine puterea, invocând legea străbună, care prevede ca, atunci când părinţii îşi acuză fiul şi pun mâna pe creştetul lui, cei din juf trebuie să pună mâna pe pietre şi să ucidă progenitura. Deşi s-ar fi putut prevala de autoritatea lui paternă şi regală, el preferă să aştepte verdictul juraţilor: aceştia nu sunt propriu-zis judecători (deoarece uneltirile sunt atât de evidente încât puţin a lipsit ca
370
371

el să cadă victimă fiilor săi), ci nişte martori ai îndreptăţitei lui indignări, sosiţi la momentul potrivit, întrucât nimeni, nici măcar un străin, nu poate să asiste nepăsător la asemenea comploturi.
3. După ce regele a vorbit astfel, fără să-i aducă şi pe tineri, ca să-şi apere cauza lor, juraţii şi-au dat seama că el era prea furios, neputând fi vorba de moderaţie şi împăcare, aşa că i-au recunoscut deplina putere. Primul a cuvântat Saturninus, consulul de atunci, cu mare autoritate, care a avut o părere cumpătată, pe măsura rangului său. A spus aşadar că îi socoteşte vinovaţi pe fiii lui Herodes, dar nu i se pare dreaptă condamnarea lor la moarte, deoarece el însuşi are copii, pedeapsa capitală fiind prea aspră pentru toate greşelile pe care le comiseseră. De aceeaşi părere au fost şi fiii lui (care erau delegaţii săi). în schimb, Volumnius s-a pronunţat pentru condamnarea la moarte a celor care au fost atât de nelegiuiţi cu tatăl lor. Ceilalţi vorbitori, în marea lor majoritate, au avut o opinie asemănătoare, încât nimeni nu s-a mai îndoit că tinerii erau sortiţi să moară. Curând după aceea, Herodes s-a îndreptat, împreună cu fiii lui, spre oraşul Tyr, unde 1-a întrebat pe Nicolaos, recent întors de la Roma, care era părerea prietenilor din cetatea romană despre copiii săi, povestindu-i mai întâi ce se întâmplase la Berytus. Nicolaos i-a răspuns că aceştia erau de părere ca, atâta vreme cât îi socoteşte nişte nelegiuiţi pe fiii lui, el trebuie să-i pună în lanţuri, sub strictă supraveghere. Mai târziu, dacă vrea să-i sancţioneze mai drastic, poate să le aplice pedeapsa cu moartea, lăsând impresia că a dat ascultare mai degrabă raţiunii, decât mâniei. Dacă însă vrea să fie mai îngăduitor faţă de tineri, n-are decât să-i elibereze, ca să nu-şi atragă o nenorocire fără leac. Aceasta era opinia majorităţii prietenilor lui, care locuiau la Roma. Herodes a rămas multă vreme tăcut şi îngândurat, apoi i-a poruncit să-1 urmeze.
4. De îndată ce a sosit la Caesarea, mulţimea a şi început să vorbească de copiii lui şi pe cuprinsul regatului său supuşii aşteptau cu încordare să vadă ce-o să se întâmple cu aceştia. Toţi se temeau că înrădăcinatele certuri de familie vor atinge punctul culminant şi erau profund îndureraţi de jalnica soartă a tinerilor. Nimeni nu avea voie să scape un cuvânt necugetat sau să întreprindă ceva fără să se expună primejdiei şi fiecare
372
trebuia să-şi ascundă în suflet mila, întristat de fapta cumplită, dar păstrând tăcerea. Doar un bătrân oştean al regelui, cu numele de Teron, care avea un fiu de aceeaşi vârstă cu Alexandru, fiindu-i acestuia prieten de nădejde, spunea în gura mare tot ceea ce alţii tăinuiau în sinea lor şi nu se mai putea abţine să cuvânteze adesea înaintea mulţimii, susţinând că adevărul a pierit, dreptatea a dispărut din lumea largă, în schimb minciuna şi răutatea prosperă şi toate sunt atât de învăluite, încât păcătoşii nu-şi mai recunosc nelegiuirile pe care le pricinuiesc oamenilor. Slobodele cuvinte nu erau rostite fără ca el să-şi primejduiască viaţa, dar dreptatea lor cucerea, oferind oricui prilejul să recunoască remarcabilul său curaj pentru jalnica lor vreme. De aceea, toate cuvintele sale erau ascultate cu multă plăcere de toţi şi, în pofida faptului că fiecare păstra tăcerea, încrederea lui era lăudată: aşteptându-se la o nenorocire atât de mare, fiecare ar fi trebuit să vorbească liber, la fel ca dânsul.
5. Cum era plin de curaj, Teron s-a dus la rege şi a vrut să-i vorbească între patru ochi. Cererea fiindu-i îndeplinită, el a cuvântat astfel: „Nu mai pot îndura, o, rege, zbuciumul sufletului meu! îţi fac această mărturisire îndrăzneaţă, care-ţi este folositoare în măsura în care ţii seama de utilitatea ei, punându-mi viaţa în primejdie. Mai eşti zdravăn la minte? Unde-i acum cugetul tău luminat, care te-a ajutat să împlineşti atâtea fapte mărețe? Cum de-ai rămas oare fără rude şi prieteni? Deşi sunt de faţă, eu nu pot să-i socotesc rude şi prieteni pe cei care

tolerează atâtea nelegiuiri într-un regat odinioară fericit. Chiar nu-ţi dai seama ce faci? Ucizi doi tineri născuţi de regeasca ta soţie, înzestraţi cu toate virtuţile, şi-ţi încredinţezi bătrâneţea unui singur fiu, care nu ţi-a îndreptăţit speranţele, sprijinindu-te pe rudele tale de sânge, condamnate de atâtea ori la moarte? Nu te gândeşti că, deşi păstrează tăcerea, mulţimea îţi vede păcatul şi îţi detestă infamia şi că întreaga oştire, dar mai cu seamă comandanţii, compătimesc soarta nefericiţilor tineri, urându-i pe autorii nenorocirii lor!" La început regele 1-a ascultat fără să-şi piardă deloc stăpânirea de sine; dar când Teron a vorbit deschis de nelegiuirea lui şi de perfidia curtenilor săi, el s-a înfuriat. Teron n-a fost prevăzător şi a întrecut măsura, abuzând de libertatea sa soldăţească (căci n-a ştiut să se
373
oprească la momentul potrivit). Herodes s-a indignat atât de mult şi a luat cuvintele sale drept jigniri în loc de sfaturi, încât atunci când a auzit de nemulţumirea oştenilor şi de supărarea comandanţilor, a poruncit ca toţi cei numiţi de Teron şi el însuşi să fie puşi în lanţuri şi supravegheaţi.
6. De acest prilej s-a folosit un oarecare Tryphon, bărbierul regelui, care a venit la el să-i spună că Teron a vrut adeseori să-i convingă ca atunci când îl rădea pe Herodes, să-1 ucidă cu briciul, pentru a-şi atrage favoarea lui Alexandru, alegându-se cu o răsplată mare. Datorită vorbelor sale, regele a poruncit ca el să fie întemniţat împreună cu Teron şi cu fiul său şi să fie torturaţi. întrucât Teron n-a recunoscut nimic, tânărul, văzându-şi părintele supus caznelor grele, fără nici o speranţă de salvare, dornic să-1 scape de chinurile cumplite, i-a spus regelui că-i va dezvălui adevărul dacă îi va promite că îi va cruţa de torturi pe el şi pe tatăl Iui. Când regele şi-a dat cuvântul de onoare, el a zis că Teron urma să-1 răpună pe rege cu mâna lui, lucru lesne de înfăptuit în cursul întâlnirii lor între patru ochi. După îndeplinirea planului, chiar dacă i se întâmpla vreun necaz, se acoperea de glorie, având asigurată răsplata lui Alexandru. în urma declaraţiei sale, fiul şi-a scăpat tatăl de cazne; nu se ştie însă dacă el a spus adevărul sau a făcut-o împins de.nevoie, ca să fie scutiţi de chinuri şi el şi părintele său.
7. Chiar dacă înainte Herodes avusese totuşi unele îndoieli în privinţa executării propriilor progenituri, acum şovăielile nu mai ocupau nici un loc în sufletul lui şi, refuzând toate sfaturile de îndreptare a situaţiei, el s-a grăbit să-şi ducă planul la îndeplinire. A adus într-o întrunire publică trei sute de comandanţi învinuiţi, aşijderea pe Teron şi pe fiul lui, împreună cu bărbierul care îi denunţase, punându-i sub acuzare pe toţi. Poporul a aruncat asupra lor ceea ce a avut la îndemână, până ce i-a omorât. Alexandru şi Aristobul au fost duşi la Sebaste şi strangulaţi pe loc din ordinul tatălui lor. Trupurile neînsufleţite au fost transportate la Alexandrion, unde au fost înmormântaţi alături de unchiul lor după mamă şi de mulţi alţi străbuni.
8. Unora s-ar putea să nu li se pară bătător la ochi faptul că îndelung întreţinuta ură a regelui a crescut în asemenea măsură încât să înăbuşe în Herodes glasul naturii. Dar se cuvine pe
374
drept cuvânt să ne îndoim că tinerii au oferit temeinice motive pentru supărarea tatălui lor, stârnindu-l după aceea prin propria răutate din cale-afară, astfel ca mânia să-i devină implacabilă. Poate că Herodes era realmente atât de aspru şi crud încât setea lui de glorie şi de putere nu-i îngăduia să mai suporte pe nimeni în preajma lui, ca să poată face tot ceea dorea voinţa lui neclintită. Oare nu cumva şi-a arătat aici influenţa destinul, care se dovedeşte mult mai puternic decât orice chibzuire prudentă? Credem îndeobşte că faptele omeneşti sunt călăuzite de o necesitate stabilind dinainte ce-o să se întâmple, pe care o numim ursită, fiindcă fără de ea nu se înfăptuieşte nimic. Socotesc că este suficient să deosebim această opinie de cea care admite o oarecare înrâurire asupra noastră, dar nu scuteşte pe nimeni de ispăşirea proastelor sale moravuri, aşa cum încă de mai înainte prevede cu înţelepciune legea noastră. Printre altele, există două vini imputabile fiilor lui Herodes: aroganţa tinerească şi fastul obârşiei regale, datorit cărora ei n-au dat ascultare părintelui lor, au fost nedrepţi iscoditori ai faptelor şi vieţii sale, cu viclene suspiciuni, şi nici n-au ştiut să-şi strunească vorbele, oferind din ambele pricini adversarilor lor, gata oricând să-i spioneze, prilejul de a-i spune totul lui Herodes, ca să-i câştige bunăvoinţa. Nici tatăl n-a oferit temeinica scuză pentru nelegiuita-i purtare faţă de propriii copii, căci n-a găsit convingătoarea dovadă a vinovăţiei lor, în stare să înlăture orice îndoială, justificându-şi exterminarea odraslelor sale. Aşadar, Herodes a ucis nişte oameni cu înfăţişare aleasă, instruiţi în toate privinţele, cărora nu le lipsea nici învăţătura, nici exerciţiul, fie în îndeletnicirile vânătoreşti, fie în destoinicia războinică, fie în întreţinerea conversaţiei în felurite domenii.. Ei erau versaţi în toate acestea, mai ales Alexandru, fiul cel mai mare. Chiar dacă îi condamna, ar fi fost de-ajuns să le cruţe viaţa, ţinându-i înlănţuiţi, sau să-i surghiunească undeva, în regatul lui, întrucât puterea romană îi oferea deplină siguranţă şi îl ocrotea de orice atac sau silnicie. Rapida lor executare, doar din dorinţa de a-şi satisface o nestăpânită patimă, este dovada nelegiuitei sale cruzimi, cu atât mai mult cu cât a păcătuit la o vârstă înaintată. Nici măcar nu are scuza că a şovăit să aplice sau a amânat execuţia fiilor lui. Să faci o cumplită nelegiuire la prima răbufnire de mânie este o
375
faptă gravă, care se mai întâmplă uneori. Dar, după o matură chibzuinţă, după numeroase porniri şi numeroase opriri, să accepţi şi să comiţi în cele din urmă o asemenea crimă este dovada unui si;flet sângeros şi aservit răului. Acelaşi lucru 1-a dovedit Herodes după aceea, când n-a mai cruţat nici fiinţele care îi erau dragi; chiar dacă nu meritau să inspire milă şi au plătit pentru vina lor, cruzimea regelui n-a fost mai mică atunci când nu s-a abţinut de la uciderea lor. Dar despre acestea vom vorbi în cele ce urmează.

CARTEA A XVII-A

376

CONŢINUTUL CĂRŢII A XVII-A

1. Cum Antipater a fost urât de întregul popor datorită uciderii fraţilor săi şi cum, din acelaşi motiv, el a căutat să-i atragă de partea lui prin daruri mari pe protectorii lui din Roma, aşijderea pe Saturninus, guvernatorul Siriei, şi pe subordonaţii acestuia.
2. Cum Herodes, după ce a constatat că provincia Trachonitis nu se putea dezvolta în linişte din pricina deselor incursiuni ale arabilor, 1-a chemat pe iudeul Zamaris, care părăsise Babilonul şi se strămutase în Antiohia, dându-i un lăcaş în Trachonitis, ca să apere ţinutul de atacurile arăbeşti.
3. Cum atunci când Herodes i-a adoptat pe fiii lui Alexandru şi Aristobul şi i-a logodit cu fiicele lui Pheroras, Antipater 1-a convins să le mărite cu fiii lui şi cum, după aceea, 1-a atras pe'Pheroras, slujindu-se de el ca să uneltească împotriva tatălui lui Antipater. Cum Salomeea, sora regelui, a descoperit complotul şi 1-a înştiinţat pe fratele său. Ca atare, Herodes i-a interzis lui Antipater să se mai ducă la Pheroras, nu cumva să-i dezvăluie vreo taină. Cum acesta i-a încălcat ordinul nu făţiş, ci pe ascuns, regele nerămânând străin de fapta lui.
4. Cum Antipater s-a adresat prietenilor săi din Roma şi i-a rugat să-i scrie tatălui său, îndemnându-1 să-1 trimită pe el la Roma cu

L

379

bani mulţi. Aceştia l-au înduplecat pe Herodes, care şi-a trimis fiul acolo.
5. Cum Antipater 1-a convins pe Pheroras să-1 otrăvească pe tatăl său Herodes, încredinţându-i el însuşi otrava lui Pheroras. Cum Herodes i-a poruncit lui Pheroras fie să-şi repudieze soţia, fie să părăsească regatul: acesta 1-a ascultat bucuros şi s-a retras în tetrarhia lui, unde a şi murit după câtăva vreme.
6. Soţia lui Pheroras este învinuită de liberţii acestuia că şi-a otrăvit bărbatul. în cercetările sale, Herodes dă peste otrava pe care i-o pregătise Antipater şi, prin intermediul torturilor, descoperă complotul lui Antipater.
7. îmbarcându-se la Roma, Antipater s-a întors la tatăl său. Acasă a fost acuzat de Nicolaos din Damasc, condamnat la moarte de tatăl său şi întemniţat de Quintilius Varus, guvernatorul de atunci al Siriei, până când Caesar se va pronunţa asupra celor întâmplate.
8. Herodes trimite la Roma o solie privitoare la procesul lui Antipater; după aflarea acuzaţiei, Caesar îl condamnă la moarte pe inculpat.
9. Despre îmbolnăvirea lui Herodes şi răscoala care a izbucnit datorită ei; felul cum au fost pedepsiţi răsculaţii.
10. Cum Antipater, crezând că a murit Herodes, şi-a îndemnat paznicii să-l elibereze din temniţă şi cum, în urma acestui fapt, el a fost executat la ordinul tatălui său.
11. Moartea lui Herodes şi ce anume i-a lăsat moştenire lui Caesar prin testament; împărţirea regatului între cei trei fii ai săi şi cum a fost numit Archelaus rege al Iudeei.
12. Scrisoarea lui Herodes către oştire, dărnicia lui faţă de soldaţi şi îndemnul adresat acestora

380

de a rămâne credincioşi fiului său Archelaus.
13. înmormântarea lui Herodes în fortăreaţa Herodion şi cum poporul s-a răzvrătit împotriva lui Archelaus în timpul unei sărbători. Cum Archelaus a ucis trei mii de răzvrătiţi şi împreună cu fratele său Herodes a navigat până la Roma, grija regatului fiind lăsată în seama mezinului Philippos.
14. Cum Sabinus, împuternicitul lui Caesar în Siria, a pornit împotriva Hierosolymei şi, recurgînd la forţă, a cerut administratorilor lui Archelaus să-i predea tezaurul lui Herodes şi fortăreţele. Cum administratorii lui Archelaus au incitat poporul să pună mâna pe arme şi să-l asedieze pe Sabinus cu oastea lui în fortăreaţa Antonia. Cum Varus, de îndată ce a aflat despre asta, a venit la Hierosolyma cu trupe numeroase, 1-a despresurat pe Sabinus şi i-a pedepsit pe capii răscoalei, reinstaurând ordinea în ludeea, după care i-a trimis lui Caesar o dare de seamă asupra celor întâmplate.
15. Cum Caesar a autentificat testamentul lui Herodes şi a recunoscut fiilor săi dreptul la succesiune.

Despre falsul Alexandru.
16. Cum Archelaus a fost reclamat de rudele sale lui Caesar, dar a ieşit biruitor, primind domnia. Cum după zece ani de jalnică cârmuire, în urma unei noi reclamaţii, a plecat în surghiun la Vienna şi Caesar i-a transformat regatul într-o provincie.
Cartea aceasta cuprinde un interval de paisprezece ani.

l

381

CAPITOLUL I

1. După ce şi-a înlăturat din drum fraţii şi şi-a îndrumat tatăl spre culmea cruzimii, lăsându-1 pradă mustrării de conştiinţă pentru executarea copiilor săi, Antipater n-a rămas cu mari speranţe pentru restul vieţii sale. Chiar dacă scăpase de orice teamă în privinţa domniei, căci nu mai întâmpina concurenţa fraţilor săi, el a recunoscut totuşi că, până la obţinerea tronului, îl mai aşteptau destule obstacole, fiindcă poporul îi purta o statornică ură. Ca şi cum greutatea asta nu i-ar fi fost suficientă, o îngrijorare şi mai mare îi inspirau oştenii, care erau foarte porniţi împotriva lui, căci de fidelitatea acestora depindea siguranţa tuturor conducătorilor, mai ales când poporul tindea să răstoarne starea lucrurilor din ţară. Asemenea primejdii îşi atrăsese Antipater prin moartea propriilor fraţi. Totuşi, el domnea împreună cu părintele său şi nu ducea lipsă de nimic pentru a fi un rege adevărat. Avea mai mare trecere în faţa lui, trădătoarea faptă pentru care merita mai degrabă să piară atrăgându-i favoarea regelui, ca şi cum el şi-ar fi acuzat fraţii de dragul siguranţei lui Herodes şi nu datorită urii pe care o purta acestora şi propriului său tată. Acestea erau blestemăţiile care îl preocupau, mai ales că Antipater făcea tot ce putea ca să-1 înlăture din drumul său pe Herodes. îşi închipuia că, procedând aşa, nimeni nu va putea să-l tragă la răspundere pentru isprăvile sale şi că Herodes nu va mai găsi un refugiu şi nici nu va primi vreun ajutor atunci când Antipater se va declara duşmanul lui făţiş. Ura pe care o purta tatălui său îl îndemnase să uneltească împotriva fraţilor lui şi tocmai ea îl stimula să ducă la capăt ceea ce începuse. Moartea lui Herodes îi croia un drum sigur spre domnie: cu cât trăia mai mult, cu atât mai mare era primejdia să iasă la iveala intrigile urzite de el, având în părintele său un duşman înverşunat. De aceea nu-şi
382
precupeţea cheltuielile ca să-i câştige pe prietenii lui Herodes şi prin mari binefaceri vroia să înlăture aversiunea oamenilor şi căuta să-i atragă de partea lui îndeobşte pe protectorii din Roma, trimiţându-le daruri bogate, în primul rând lui Saturninus, guvernatorul Siriei. Antipater spera ca prin marile sale cadouri să şi-i apropie pe fratele lui Saturninus şi pe sora regelui, care se măritase cu cel mai bun prieten al lui Herodes. Printr-o dibace prefăcătorie, câştiga încrederea celor cu care avea de-a face, simulând o prietenie sinceră, şi se pricepea de minune să-şi ascundă ura pe care le-o purta. Nu şi-a amăgit mătuşa care îl cunoştea bine dinainte şi n-a putut s-o păcălească, căci ea avea pregătite toate mijloacele cu care să-i preîntâmpine perfidia. O fiică a Salomeei fusese luată în căsătorie de unchiul după mamă al lui Antipater, chiar el fiind cel care pusese la cale această nuntă cu fosta soţie a lui Aristobul; cealaltă fiică era măritată cu Callias, fiul actualului soţ al Salomeei. Aceste încuscriri nu l-au făcut pe Antipater să-şi dezvăluie mai puţin răutatea, nici n-au putut să-i stingă ura pe care o purta de mai înainte rudelor sale. Salomeea, dornică să se căsătorească din dragoste cu arabul Syllaeus, fusese constrânsă să se mărite cu Alexas de către Herodes, mai ales că în ajutorul lui venise Iulia, care o sfătuise pe Salomeea să nu refuze această căsătorie, ca să nu stârnească duşmănia făţişă a lui Herodes. Acesta se jurase că n-o va mai iubi de-acum înainte dacă nu se mărita cu Alexas. Ea a urmat sfatul Iuliei şi pentru că era vorba de soţia lui Caesar, şi pentru că era în interesul ei s-o facă. Tot în vremea aceea Herodes a trimis-o înapoi la tatăl ei pe fiica lui Archelaus, văduva lui Alexandru, şi a restituit din veniturile lui zestrea ei, ca să evite orice neînţelegere între regi. 2. Copiii fiilor săi au fost crescuţi cu mare grijă de Herodes (căci Alexandru a avut de la Glaphyra doi băieţi, iar Aristobul de la Berenice, fata Salomeei, trei fii şi două fiice). De câte ori prietenii veneau să-1 viziteze, Herodes înfăţişa musafirilor aceşti copii, deplângea soarta fiilor săi şi se ruga ca barem nepoţilor să nu li se întâmple acelaşi lucru, ci să crească în virtute, în ştiinţă şi în dreptate, recompensând astfel grija lui deosebită pentru educaţia lor. Când copiii au atins vârsta potrivită, el 1-a logodit pe fiul mai mare al lui Alexandru cu o fiică lui Pheroras şi pe un fiu al lui Aristobul cu o fiică a lui
383
Antipater, apoi a promis-o pe una din fiicele lui Aristobul unui fiu al lui Antipater şi pe cealaltă fiică, propriului său fiu Herodes, pe care regele îl avea de la fata Marelui Preot. Căci la noi avem din moşi-strămoşi obiceiul ca un bărbat să aibă în acelaşi timp mai multe soţii. Regele a logodit aceşti copii din mila lui faţă de orfani, pentru ca, prin înrudire, ei să atragă iubirea lui Antipater. Dar Antipater n-a încetat să le păstreze aceeaşi ură pe care a

avusese faţă de fraţii lui. Afecţiunea pe care le-o arăta tatăl său îl indigna pe Archelaus, fiindcă era convins că aceştia vor ajunge mai puternici decât fraţii lui, mai ales că, atunci când vor fi mari, Archelaus, graţie rangului său regesc, va veni în sprijinul propriilor nepoţi şi una dintre orfane se va mărita cu fiul lui Pheroras, el însuşi tetrarh. Cel mai mult îl supăra însă faptul că, datorită milei faţă de orfanii princiari şi duşmăniei faţă de el, poporul nu pierdea nici un prilej ca să-i dezvăluie toată răutatea cu care îşi urmărise fraţii. Antipater a căutat aşadar să-şi determine părintele să anuleze ordinele date de el, argumentându-i că era primejdios ca orfanii să devină atât de puternici prin încheierea acestor legături de rudenie, înduplecat de rugămințile lui Antipater, Herodes şi-a schimbat hotărârea, permiţând ca Antipater să se căsătorească cu fiica lui Aristobul şi fiul lui Antipater cu fiica lui Pheroras. în felul acesta au fost schimbate logodnele, contrar voinţei regelui.
3. în vremea aceea, Herodes avea nouă soţii: mai întâi pe mama lui Antipater şi pe fata Marelui Preot, care i-a dăruit un fiu purtându-i numele; apoi pe fiica fratelui său şi pe una dintre fiicele surorii lui, de la care nu a avut copii. între soţiile sale era o samariteancă, zămislitoarea lui Antipas şi Archelaus, precum şi a unei fiice, Olympias, măritată după aceea cu fiul fratelui său Josephus. Antipas şi Archelaus au fost crescuţi la Roma de către un prieten bun. S-a căsătorit şi cu Cleopatra din Hierosolyma, mama fiilor săi Herodes şi Philippos, ultimul fiind şi el crescut la Roma. Din şirul soţiilor sale a făcut parte şi Pallas, care 1-a născut pe fiul său Phasael. în afara acestora, i-au mai fost soţii Phaedra şi Elpis, de la care a avut două fiice: pe Roxana şi pe Salomeea. Cât priveşte fiicele sale mai vârstnice, surorile bune ale fiul său Alexandru, pe cea a cărei mână fusese refuzată de Pheroras a măritat-o cu nepotul de soră Antipater, iar pe cealaltă, cu nepotul de frate Phasael.

L

CAPITOLUL II

1. Din dorinţa lui de a-şi asigura liniştea din partea trachoniţilor, Herodes a hotărât atunci să întemeieze în mijlocul ţinutului lor un târg care să nu rămână mai prejos de un oraş, împământenind acolo nişte iudei, ca să-i apere ţara împotriva năvălitorilor şi să-i atace din imediata apropiere pe duşmani cu prilejul surprinzătoarelor lor incursiuni de jaf. între timp a prins de veste că un iudeu din Babilonia, însoţit de cinci sute de călăreţi, cu toţii fiind deopotrivă destoinici arcaşi, precum şi de un alai de o sută de rude, a trecut Eufratul şi a poposit în oraşul sirian Daphne, în apropierea Antiohiei, iar Saturninus, comandantul de atunci al provinciei, i-a adăpostit în localitatea numită Valatha. L-a chemat la el, împreună cu ceata însoţitorilor lui, şi a promis că-i dă o bucată de pământ în toparhia Batanea (învecinată cu Trachonitis), ca să locuiască acolo, apărându-l de duşmani. I-a zis că vrea să-i dea regiunea fără să-i ceară dări, să şi-o facă vatră statornică, scutit de orice bir şi de angaralele care se cer pentru cultivarea pământului.
2. Atras de aceste promisiuni, Babilonianul a venit şi a ocupat bucata de pământ, unde a construit o fortăreaţă şi un târg pe care l-a denumit Bathyra. Acest bărbat era un apărător atât al locuitorilor împotriva trachoniţilor, cât şi al iudeilor care veneau din Babilonia la Hierosolyma, ca să aducă jertfe, ocrotindu-i de jafurile tâlharilor trachoniţi. Ca atare, i s-au alăturat mulţi oameni, mai ales cei care cinsteau toate datinile străbune ale iudeilor. De aceea regiunea a devenit foarte populată, datorită faptului că garanta siguranţa şi scutirea de orice biruri, barem câtă vreme a mai trăit Herodes. Fiul său Philippos, care a ajuns la domnie după dânsul, a impus locuitorilor pentru scurtă vreme dări neînsemnate. Agrippa cel Mare şi fiul său, care purta acelaşi nume, i-au oprimat mult, fără să le răpească totuşi libertatea. Când au ajuns să deţină puterea, romanii au respectat demnitatea şi libertatea localnicilor, dar le-au impus biruri mari şi i-au asuprit. Dar despre acestea voi vorbi pe îndelete la momentul potrivit.
3. Când Zamaris Babilonianul, chemat de Herodes să

stăpânească ţinutul, şi-a dat obştescul sfârşit, după ce a avut o viaţă glorioasă, el a lăsat în urma lui copii buni, în primul rând pe Jakim, renumit pentru vitejia lui, cel care şi-a deprins babilonienii cu arta călăriei: un escadron recrutat din rândurile acestor luptători a fost folosit de către regi drept gardă de corp. Când şi Jakim a murit la adânci bătrâneţe, urmaş i-a devenit fiul său Philippos, bărbat energic care s-a ridicat prin vitejia lui deasupra celorlalţi conducători. De aceea el a câştigat încrederea, prietenia şi statornica preţuire a lui Agrippa: oastea pe care o întreţinea regele era mereu instruită în meşteşugul războiului de el, atribuţia lui fiind s-o conducă în fiecare expediţie.
4. Ca să revenim la ceea ce am spus despre Herodes, toate treburile statului încăpuseră pe mâinile lui Antipater, care avea posibilitatea să facă orice poftea, cu asentimentul părintelui său, acesta punându-şi depline speranţe în bunăvoinţa şi devotamentul iui. Fiul a cutezat să-şi atribuie puteri sporite, deoarece ştia să-şi ascundă caracterul

perfid față de tatăl său, pe care îl convingea lesne prin cuvintele lui. Ajunsese astfel să-i înspăimânte pe toți nu atât prin marea lui autoritate, cât mai ales prin răutatea mascată cu abilitate. Slujitorul lui cel mai credincios era Pheroras şi el însuşi se slujea de Pheroras, pe care Antipater îl prinsese într-o capcană întinsă cu ajutorul femeilor. Pheroras era.aservit propriei soții,.soacrei şi cumnatei sale, chiar dacă le ura pentru nedreptățile făcute fiicelor lui nemăritate. El se împăca totuşi cu această situație şi nu putea să facă nimic fără ajutorul acestor femei, omul fiind prins în mrejele lor, deoarece ele se înțelegeau perfect în toate privințele şi se ajutau reciproc. Chiar şi Antipater li se supunea, fie din vina lui, fie de dragul mamei sale: căci cele patru femei susțineau.acelaşi lucru. Aşadar, între Pheroras şi Antipater a izbucnit o ceartă aparentă din următoarea pricină. Sora regelui li s-a împotrivit, a dibuit întreaga înțelegere şi, pricepând că această concordie îi aducea daune lui Herodes, n-a şovăit să-I înştiințeze. Când cei doi şi-au dat seama că prieteşugul lor îi displăcea profund regelui, au hotărât să nu mai întrețină relații bune în public, ci să simuleze ura şi antipatia reciprocă, mai ales în prezența regelui sau a unui curtean, care să-i spună ce s-a întâmplat între ei, urmând ca întâlnirile lor să aibă loc de-acum înainte în mare taină. Ei au şi făcut ceea ce şi-au propus. Pentru

Salomeea n-a rămas un secret ceea ce puneau amândoi la cale, nici n-a fost străină de scopurile pe care le urmăreau în realitate: le-a spionat pe toate şi, adăugând multe înflorituri, i-a înfățişat fratelui ei tainicele întâlniri, chiolhanurile şi misterioasele consfătuiri care, potrivit spuselor sale, nu aveau de ce să rămână ascunse dacă nu urzeau pieirea lui. în fața lumii ei apăreau acum dezbinați şi îşi aruncau unul altuia tot felul de ocări jignitoare; de îndată ce se sustrăgeau privirilor mulțimii, amândoi se înțelegeau de minune şi, rămaşi singuri, îşi făureau planurile ca nişte prieteni buni, fără a şovăi să pună la cale comploturi împotriva celor de care căutau să se ascundă prin înțelegerea lor prealabilă. Salomeea a descoperit totul şi, la prima ocazie, îşi informa cu conştiinciozitate fratele, care ştia şi el câte ceva, dar nu cuteza să întreprindă nimic, fiindcă nu punea prea mare temei pe spusele surorii sale. în rândurile iudeilor se cuibărise o sectă ai cărei adepți susțineau că-şi însuşiseră o profundă cunoaştere a legilor străbune şi că se bucurau de dragostea lui Dumnezeu, reuşind să atragă femeile de partea lor. Ei erau fariseii care îndrăzneau să se opună cu îndârjire regilor, sfidători şi gata oricând să-i înfrunte fățiş şi să-i păgubească. întregul popor juruise că se vor supune lui Caesar şi regelui lor, aceştia n-au depus jurământul de credință, numărul lor ridicându-se la vreo şase mii. Ca atare, regele i-a amendat şi soția lui Pheroras a plătit amenda în locul lor. în semn de recunoştință față de binefacerea ei, fariseii (care pretindeau că suflul divin îi ajută să ghicească viitorul) i-au prezis că prin vrerea lui Dumnezeu Herodes şi urmaşii lui vor pierde puterea, care îi va reveni ei, lui Pheroras şi copiilor lor. Regele a aflat acest lucru (care nu putea să scape Salomeei), împreună cu faptul că ei îi corupseseră şi pe unii dintre curtenii săi. De aceea, Herodes i-a executat pe cei mai mulți dintre fariseii învinuiți, pe eunucul Bagoas şi pe pajul Carus, socotit drept cel mai frumos băiat din vremea aceea. I-a ucis pe toți slujitorii de la curtea lui care se încrezuseră în vorbele fariseilor. Bagoas fusese ademenit de ei fiindcă i se prezisese că va fi numit părinte şi binefăcător de cel ce va deveni rege potrivit profeției lor. Acest rege va avea întreaga putere în mâinile sale şi Bagoas va fi în stare să se unească iarăşi cu o femeie şi să zămislească copii.

CAPITOLUL III

1. După ce i-a pedepsit pe fariseii vinovați, Herodes şi-a convocat prietenii la o adunare unde a acuzat-o pe soția lui Pheroras şi s-a plâns de temeritatea acestei femei care îşi jignise fetele, lăsându-le nemăritate, întrucât consideră fapta ei o injurie la adresa lui. Dânsa a provocat dihonia dintre el şi fratele lui, a spus regele, căci atât prin fapte, cât şi prin vorbe a stârnit cum a putut duşmănia dintre ei şi a plătit amenda pe care o primiseră fariseii, nefiind străină de orice s-a petrecut la curte. Pheroras ar face bine ca, fără să mai aştepte rugămintea sau avertismentul lui, să repudieze singur această femeie, care n-a semănat între ei decât sămânța vrajbei. Regele a zis în încheiere: „Acum, dacă mai ai pretenția să păstrăm legăturile frățeşti, desparte-te de această nevastă. Doar aşa poți să-mi fii frate bun şi să te mai bucuri de afecțiunea mea!" Deşi profund mişcat de vorbele lui Herodes, Pheroras i-a răspuns că nu poate renunța la dreptul lui de frate al regelui şi nici să-şi refuze iubirea soției sale: preferă să moară decât să trăiască fără scumpa lui soție. Oricât de jignit se simțea, Herodes şi-a înăbuşit furia împotriva lui Pheroras, dar le-a interzis lui Antipater şi mamei sale să mai stea de vorbă cu Pheroras, sau să se întâlnească cumva cu soția acestuia. Amândoi au făgăduit solemn să-i respecte porunca, ceea ce nu înseamnă deloc că ei nu s-au mai întâlnit uneori cu Pheroras şi n-au mai petrecut împreună cu dânsul. S-a răspândit zvonul că Antipater avea întâlniri clandestine cu soția lui Pheroras, puse la cale de mama lui Antipater.

2. Nevoit să ia măsuri de prevedere, fiindcă se temea să mai stârnească mânia tatălui său, el însuşi a scris prietenilor săi din Roma să-1 îndemne pe Herodes să-1 trimită cât mai repede la Caesar pe Antipater. Aşa a şi făcut Herodes: 1-a expediat acolo nu numai cu cadouri bogate, ci şi cu testamentul său, care prevedea ca după moartea lui să-i urmeze la tron Antipater şi, în eventualitatea că acesta se va stinge din viață înaintea lui, fiul său Herodes, născut de fiica Marelui Preot. în acelaşi timp cu Antipater, a sosit la Roma şi arabul Syllaeus, care nu făcuse

nimic din ceea ce îi poruncise Caesar. Antipater i-a adus tot acuzațiile pe care Ie formulase deja Nicolaos. Chiar

şi Aretas a înaintat împotriva lui Syllaeus plângerea că asasinase la Petra, fără porunca lui, mulţi bărbaţi de vază, mai ales pe Soemus, demn de preţuirea tuturora pentru neasemuita lui destoinicie, la care se adaugă şi Fabatus[1], slujitorul lui Caesar. Ultima acuzaţie se întemeia pe următoarea împrejurare. Herodes avea în garda lui de corp pe un anume Corinthus, care se bucura de încrederea lui. Pe acesta 1-a îmbiat cu sume mari să-i facă de petrecanie lui Herodes, iar el s-a învoit. Chiar de la Syllaeus a aflat despre complot Fabatus şi 1-a anunţat pe rege. Herodes 1-a arestat pe Corinthus, care, după ce a fost supus caznelor, şi-a recunoscut întreaga vină. în urma denunţului lui Corinthus, el a mai înşfăcat doi arabi, dintre care unul era şef de trib, iar altul, prietenul lui Syllaeus. Supuşi torturilor, şi aceştia au mărturisit că veniseră ca să-1 încurajeze pe Corinthus, spre a nu da înapoi, făgăduindu-i să-1 ajute la înfăptuirea crimei, dacă era nevoie. Herodes i-a înfăţişat toate acestea lui Saturninus, care i-a expediat la Roma.
3. Deoarece Pheroras continua să rămână credincios soţiei sale, Herodes i-a poruncit să plece din regatul lui. El s-a retras bucuros în tetrarhia sa, făcând solemnul jurământ că nu se va întoarce la curte mai înainte de a primi vestea morţii lui Herodes. Atunci când regele s-a îmbolnăvit şi 1-a rugat să vină la căpătâiul său, întrucât voia să-i încredinţeze unele sarcini cu limbă de moarte, Pheroras nu 1-a ascultat, nevrând să-şi încalce jurământul. Herodes nu a imitat pilda dată de fratele său, ci şi-a schimbat hotărârea luată anterior şi, după ce Pheroras a căzut la pat, s-a dus să-1 vadă, fără să fie chemat. De îndată ce el a murit, Herodes 1-a pus pe năsălie şi 1-a dus la Hierosolyma, unde 1-a înmormântat cu pompă, proclamând un mare doliu în rândul poporului. în pofida faptului că era plecat la Roma, această moarte a marcat începutul nenorocirilor lui Antipater, căci Dumnezeu 1-a pedepsit în sfârşit pentru fratricidul său. Voi depăna pe îndelete întreaga poveste, pentru ca oamenii din generaţiile viitoare să se convingă că, în viaţa tuturora, virtutea iese mereu biruitoare.

[1] Fabatus era administratorul local al vistieriei lui Caesar şi fusese corupt de Herodes să-1 părăsească pe Syllaeus, trecând de partea lui.

L

CAPITOLUL IV

1. După moartea şi înmormântarea lui Pheroras, doi dintre liberţii săi, care îl preţuiseră mult pe răposat, au venit la Herodes şi l-au rugat să nu lase nerăzbunată pieirea propriului frate, ci să facă cercetări privitoare la jalnicul lui sfârşit. Aceste vorbe au atras atenţia regelui (căci ele păreau demne de toată încrederea). Liberţii spuneau că, cu o zi înainte de îmbolnăvirea lui, Pheroras cinase la soţia lui şi la masă i s-a servit o otravă amestecată în mâncare, din care i s-a tras moartea. Această otravă fusese procurată de o femeie din Arabia, chipurile ca o băutură fermecată de dragoste (de aceea i se zice filtru), în realitate, ca să-l înlăture din drum pe Pheroras. Arăboaicele sunt foarte pricepute în prepararea leacurilor vrăjitoreşti. Despre femeia acuzată se ştia sigur că întreţinea legături cu o foarte bună prietenă a lui Syllaeus; aşijderea, că mama şi sora soţiei lui Pheroras se duseseră la ea, s-o convingă să le vândă otrava, întorcându-se la casa lor cu o zi înainte de cina fatală. Indignat de dezvăluirile acestea, Herodes a supus caznelor sclavele acelor femei şi pe câteva liberte; n-a aflat nimic de la ele, întrucât nimeni n-a recunoscut ceva, până când, în sfârşit, una dintre roabe, doborâtă de torturi, a strigat că-l roagă pe Dumnezeu să hărăzească asemenea chinuri mamei lui Antipater, care poartă vina tuturor nenorocirilor. Asta 1-a determinat pe Herodes să supună femeile la cazne mai grele şi astfel toate au ieşit la iveală: chiolhanurile şi întâlnirile clandestine, secretele încredinţate de el însuşi doar **lui** Antipater, care le trădase femeilor lui Pheroras (de pildă, Antipater primise în taină de la tatăl său o sută de talanţi în schimbul promisiunii de a nu se mai întâlni cu Pheroras), ura pe care o purta părintelui său Antipater, plângându-se mamei lui că Herodes trăieşte prea mult în timp ce el îmbătrâneşte, astfel încât, chiar dacă va ajunge să domnească, n-o să mai aibă nici o plăcere. Zicea că, pe de o parte, avea mulţi fraţi, pe de altă parte, fraţii aveau feciori pe care îi creşteau în speranţa că ei vor fi urmaşii lui Herodes, clătinând nădejdile sale; chiar şi acum, dacă i se întâmpla vreo nenorocire, fratele şi nu fiul său urca pe

tronul Iui Herodes. De asemenea, tot Antipater deplângea cumplita cruzime a regelui şi uciderea fraţilor lui, susţinând că teama de a nu avea aceeaşi soartă i-au făcut pe el să plece la Roma şi pe Pheroras să se retragă în tetrarhia lui.
2. Toate acestea se potriveau cu spusele surorii lui Herodes şi numeroasele informaţii aduse de femei înlăturau orice îndoială în privinţa lor. întărindu-şi convingerea că în uneltirea lui Antipater era implicată şi Doris, mama lui, regele i-a luat înapoi toate bijuteriile, valorând nespus de mulţi talanţi, apoi a alungat-o din palat, şi cu soţiile lui Pheroras s-a purtat prietenos. Mânia regelui faţă de fiul său a fost aţâţată mai ales de samariteanul Antipater, administratorul lui Antipater, fiul regelui, care, torturat în timpul anchetei, a mărturisit, printre altele, următorul fapt: Antipater a procurat o băutură mortală pe care i-a încredinţat-o lui Pheroras şi i-a dat sarcina s-o ofere regelui în timp ce el va fi plecat din ţară, ca să nu cadă nici o bănuială asupra persoanei sale. Această otravă fusese adusă din Egipt de Antiphilus, unul dintre prietenii lui Antipater, şi Theudion, unchiul dinspre mamă al lui

Antipater, a înmânat-o lui Pheroras; şi aşa a ajuns ea la soţia lui Pheroras, soţul însuşi dându-i sarcina s-o păstreze cu mare grijă. Când regele a luat-o la întrebări, soţia lui Pheroras a recunoscut totul şi, părăsind încăperea, să aducă, chipurile, otrava cerută, ea s-a aruncat de pe acoperiş, dar a căzut în picioare şi n-a murit. De îndată ce femeia şi-a revenit, regele i-a promis iertarea atât ei, cât şi slujitorilor, dacă nu va ascunde nici o fărâmă de adevăr, ameninţând-o cu cele mai cumplite torturi dacă va trece ceva sub tăcere. Ea s-a jurat că va înfăţişa lucrurile aşa cum s-au petrecut şi s-a ţinut de cuvânt, rostind întregul adevăr, după opinia celor mai mulţi, atunci când a spus următoarele: „Antiphilus a adus din Egipt otrava obţinută de la fratele lui, care e medic. Apoi Theudion a adus-o la noi şi mie mi-a dat-o în păstrare Pheroras, veninul fiind pregătit de Antipater pentru tine. Când Pheroras zăcea bolnav şi tu ai venit să-l îngrijeşti, văzând solicitudinea ta, şi-a pierdut curajul, m-a chemat la patul său şi mi-s zis: «Nevastă, află că Antipater m-a ademenit prin vrăji atunci când m-a înduplecat să-l ucid pe părintele său şi fratele meu, dându-mi otrava pe care trebuia s-o folosesc în acest scop. Dar acum, deoarece fratele meu mi-a dovedit cu

L

prisosinţă că vechea lui dragoste faţă de mine n-a scăzut deloc, iar eu simt că nu mai am mult de trăit, nu vreau să întinez cu un fratricid duhul străbunilor mei, aşa că du-te şi adu-mi otrava, ca s-o arzi pe loc în faţa ochilor mei!» M-am grăbit s-o aduc, ca să-i îndeplinesc porunca numaidecât, şi am ars cea mai mare parte a otrăvii, păstrând numai oleacă din ea, pentru ca, după moartea lui Pheroras, s-o folosesc dacă regele va fi prea aspru cu mine şi să-mi curm singură viaţa!" După ce a grăit aşa, a adus fiola cu otravă. Şi fratele lui Antiphilus, şi mama lui, supuşi caznelor, au spus acelaşi lucru şi au recunoscut fiola. Chiar şi fiica Marelui Preot, soţia regelui, a fost acuzată că ştia toate acestea, dar a tăinuit nelegiuirea. De aceea, Herodes a repudiat-o şi a şters numele fiului ei din testamentul unde el era trecut ca urmaş la tron. Apoi 1-a destituit din funcţia de Mare Preot pe socrul său Simon, fiul lui Boethos, şi a acordat această cinste lui Matthias, fiul lui Theophilos, originar din Hierosolyma.

3. între timp a sosit de la Roma Bathyllus, libertul lui Antipater, şi, din caznele la care fusese supus, a reieşit că adusese cu el otravă, pe care urma s-o transmită mamei lui Antipater şi lui Pheroras, pentru ca, în cazul când prima n-a avut efect asupra regelui, cea de-a doua să-1 dea gata. Au sosit de la Roma şj nişte scrisori de la prietenii lui Herodes, trimise la sugestia şi rugămintea lui Antipater, în care Archelaus şi Philippos erau acuzaţi că-şi învinuiau tatăl de uciderea lui Aristobul şi Alexandru, deplângând pieirea lor; amândoi îşi exprimau deschis temerea că părintele lor îi va chema acasă numai cu intenţia ca şi ei să aibă acelaşi sfârşit. Antipater a obţinut de la prietenii lui susţinerea acestor calomnii cu ajutorul unor sume mari de bani. Antipater însuşi a trimis tatălui său o scrisoare în care le aducea grave învinuiri fraţilor săi, dar în acelaşi timp îi scuza, invocând că erau nişte copii şi atribuia vorbele lor vârstei crude. în această vreme, el a continuat să se judece cu Sillaeus şi, pentru a-i atrage de partea lui pe bărbaţii de vază, le-a dăruit strălucite podoabe, valorând două sute de talanţi. Surprinzător rămâne faptul că, în răstimpul celor şapte luni de absenţă, el n-a avut nici cea mai vagă bănuială privitoare la ceea ce se petrecea în Iudeea. Explicaţia constă în străşnicia cu care erau supravegheate drumurile şi în ura oamenilor faţă de Antipater: nimeni nu era dispus să se ocupe de siguranţa lui şi cu atât mai puţin să-şi rişte viaţa pentru el.

CAPITOLUL V

1. Când Antipater i-a scris din nou că şi-a terminat toate treburile şi că se va întoarce în curând acasă, Herodes, fără să-şi trădeze mânia, i-a răspuns, poruncindu-i să plece neîntârziat la drum, ca să nu i se întâmple vreun necaz în timpul absenţei lui. S-a referit în treacăt la nemulţumirea faţă de mama lui şi i-a promis că, după ce se va întoarce el, îşi va retrage plângerea împotriva ei. Pe toate căile, Herodes căuta să-şi manifeste părintească dragoste, ca să nu trezească suspiciunea **lui** Antipater, făcându-I să nu-şi grăbească plecarea, ci să rămână la Roma, unde putea să stea la pândă şi să uneltească împotriva regelui. Antipater a primit această scrisoare în Cilicia, după ce la Tarent a primit vestea morţii lui Pheroras. Ştirea I-a întristat mult, nu pentru că-1 iubea pe Pheroras, ci datorită faptului că acesta nu-şi îndeplinise promisiunea de a-1 ucide pe Herodes înainte de a muri el însuşi. Când a debarcat la Celenderis în Cilicia, a început să aibă îndoieli în privinţa întoarcerii în patrie, căci alungarea mamei lui îl îngrijora foarte mult. Unii dintre prieteni îl sfătuiau să aştepte undeva desfăşurarea evenimentelor, alţii îl îndemnau să se întoarcă grabnic acasă. Doar dacă era prezent putea să respingă acuzaţiile care i se aduceau, în timp ce absenţa lui sporea curajul calomniatorilor. Convins de acest argument, şi-a continuat călătoria şi a acostat în portul ce se cheamă Sebaste, construit cu mari cheltuieli de Herodes şi denumit de el Sebaste în cinstea lui Caesar[1]. Aici şi-a putut da seama Antipater de nenorocirea care îl aştepta, întrucât nu 1-a întâmpinat nimeni, n-a venit nimeni să-1 salute, în timp

[1] Limanul Iui Augustus, portul oraşului Caesarea maritimă.

ce la plecare primise toate urările de drum bun. în schimb acum, deoarece nu era împiedicat de nimeni, poporul îl afurisea, convins fiind că va fi pedepsit pentru uciderea fraților lui.
2. în vremea aceea se afla la Hierosolyma Quintilius Varus[2], trimis ca succesor al lui Saturninus la cârmuirea Siriei; venise la rugămintea lui Herodes, ca să discute situația din țara sa. în timpul consfătuirii, a sosit Antipater, străin de evenimentele petrecute în lipsa lui. S-a înfățișat la palat în veşminte de purpură. Portarii l-au lăsat să intre, dar i-au oprit pe prietenii lui. Tulburat de această măsură, el şi-a dat seama ce-1 aştepta, mai ales că, atunci când s-a dus să-şi îmbrățişeze tatăl. Herodes 1-a oprit, învinuindu-1 că-şi ucisese frații şi atentase la viața părintelui său, apoi 1-a anunțat că Varus va veni a doua zi ca să asculte plângerea şi să judece toate faptele sale. La aflarea nenorocirilor căzute din senin, cu sufletul zdrobit de mărimea acestora, Antipater a plecat şi s-a întâlnit cu mama şi cu soția lui (fiica lui Antigonos, cel ce domnise în Iudeea înainte de Herodes), care l-au pus la curent cu toate evenimentele, lăsându-1 să-şi pregătească apărarea.
3. în ziua următoare şi-au ocupat locurile în sala de judecată Varus şi regele, alaiul de prieteni ai amândurora, rudele lui Herodes şi sora lui, Salomeea; erau de față toți descoperitorii complotului, cei ce fuseseră supuşi torturilor, precum şi slujitorii mamei lui Antipater, care fuseseră prinşi de curând, având asupra lor o scrisoare cu următorul mesaj: „Nu te întoarce acasă, căci tatăl tău a aflat tot ce ai pus la cale împotriva lui şi nu ți-a rămas altceva de făcut decât să fugi şi să-ți cauți adăpostul la Caesar, ca să nu încapi pe mâinile regelui". La început, Antipater s-a aruncat Ia picioarele părintelui său şi 1-a rugat să nu-1 condamne după nişte păreri preconcepute, ci să-i asculte apărarea ca un tată, rămânând integru. Herodes i-a cerut să-şi ocupe locui în mijlocul adunării şi a deplâns soarta copiilor zămisliți de el, care i-au pricinuit atâtea suferințe, chiar mai înainte ca nelegiuirea lui Antipater să-i întunece bătrânețea. Apoi a amintit câtă osteneală şi-a dat să-şi crească şi să-şi educe odraslele, câte comori nu le-a dăruit la momentul potrivit, oricând şi le-au dorit, iacându-le

[1] Publius Quintilius Varus (46 î.e.n.-9 e.n.), favorit al lui Augustus. care I-a numit guvernator al Siriei (6-4 î.e.n.) după C. Sentius Saturninus (9-6 î.e.n.).

toate plăcerile. Drept recunoştință n-a avut parte decât de uneltirile prin care ei îi puneau în primejdie viața, doar ca să-i smulgă mişeleşte domnia, mai repede decât hotărâse soarta, decât îngăduiau legile naturii sau voința tatălui lor. Se minuna singur de avântul speranțelor lui Antipater şi de curajul cu care n-a şovăit să meargă atât de departe pe calea infamiei. Era urmaşul tronului menționat în testament şi încă din timpul vieții tatălui său nu rămânea mai prejos decât dânsul prin strălucire şi prin putere, de vreme ce avea un venit anual de cincizeci de talanți, primind trei sute de talanți bani de drum pentru călătoria lui la Roma. Regele i-a mai reproşat iui Antipater calomnierea fraților săi, pe care îi imită prin propria-i nelegiuire, dacă aceştia au fost într-adevăr vinovați, iar dacă n-au avut nici o vină, nu s-a sfiit să-i ponegrească, deşi erau rude de sânge. Tot ceea ce ştie despre condamnați, el a aflat doar din gura lui Antipater şi n-a luat nici o hotărâre în privința lor fără să-i ceară părerea. îi absolvă aşadar de orice vină pe amândoi, întrucât moştenitorul tronului său s-a dovedit a fi adevăratul paricid.
4. După rostirea acestor vorbe, pe Herodes l-au podidit lacrimile şi n-a mai putut să-şi ducă la capăt cuvântarea. Ca atare, 1-a rugat să adauge ceea ce se referea la dovedirea sau combaterea acuzației pe Nicolaos din Damasc, care era prietenul regelui şi oaspetele lui zilnic, cunoscând îndeaproape majoritatea treburilor sale şi felul cum decurgeau ele. Gata să-şi apere cauza, s-a adresat atunci tatălui său Antipater şi, slujindu-se de dovezile bunăvoinței paterne, menționate de Herodes, a enumerat onorurile ce-i fuseseră oferite, pe care nu le-ar fi primit niciodată, dacă n-ar fi fost dobândite prin propria lui virtute. Toate lucrurile de care trebuia să se îngrijească au constituit statornica lui preocupare şi, oricând a fost nevoie să-şi pună mâinile la treabă, şi-a adus contribuția. E greu de crezut ca unul care şi-a salvat părintele de uneltirile altora să uneltească el însuşi împotriva lui şi să-şi întunece propria noblețe, confirmată de pedepsirea nelegiuiților, prin infamia unei ticăloşii asemănătoare. Mai ales că, neîntâmpinând opoziția nimănui, el fusese numit de mai înainte urmaşul tronului şi a primit din partea tatălui cinstirile de care se bucură şi acum. E de neconceput ca omul care deține fără primejdie şi cu demnitate jumătate din zestrea domniei să aibă condamnabila şi

riscanta ambiție de-a intra în stăpânirea întregului, obținerea lui nefiind deloc sigură după ce a asistat la pedepsirea fraților săi. Cu atât mai mult cu cât, atunci când aceştia au greşit, el a fost denunțătorul şi acuzatorul, ba chiar şl autorul supliciului lor, primul care şi-a convins tatăl cât de nelegiuite erau odraslele sale. Gravele dispute din sânul familiei constituie cea mai bună dovadă a devotamentului său față de propriul părinte. Cât priveşte şederea lui la Roma, cel mai sigur martor este Caesar, care poate fi înşelat la fel de greu ca Dumnezeu. Certe dovezi sunt scrisorile trimise de el de acolo, care au oricum o pondere mai mare decât calomniile răuvoitorilor, ahtiați după tulburări, având la dispoziție pentru uneltiri duşmănoase lunga lui absență de acasă, căci în prezența lui n-ar mai fi fost în stare de aşa ceva. Apoi Antipater s-a pronunțat împotriva torturilor în cursul cărora se fac declarații false, deoarece oamenii ajunşi la ananghie sunt ispitiți să spună multe lucruri după bunul plac al stăpânilor. La sfârşit, a afirmat că era gata să se supună şi el caznelor.

5. Aceste cuvinte au avut darul să schimbe sentimentele întregii adunări (căci cei prezenți îl compătimeau pe Antipater, a cărui față era răvăşită şi brăzdată de şiroaie de lacrimi, încât până şi adversarii lui au fost cuprinşi de milă, ba chiar şi Herodes părea înduioşat, dar. nu vroia să se dea de gol). Nicolaos a continuat cu mai mare asprime cuvântarea începută de rege, a înfățişat toate probele şi acuzațiile care erau confirmate de declarațiile torturaților şi de dovezi neîndoielnice. A menționat mai întâi virtutea regelui şi meritele sale în creşterea şi educarea copiilor lui, pentru care n-a obținut nici o răsplată, ci a nimerit dintr-o nenorocire în alta. S-a minunat apoi de temeritatea primilor săi fii: erau prea tineri, ademeniți de sfetnici proşti şi încălcaseră legile firii, năzuind să se bucure de domnie mai repede decât se cuvenea. Pe Nicolaos îl uluiau în schimb la Antipater nelegiuirea şi nepăsarea față de binefacerile tatălui său, dovedindu-se veninos ca o reptilă, în vreme ce chiar şi fiarele sălbatice se îmblânzesc şi se poartă prieteneşte cu binefăcătorii lor. Pe Antipater nu 1-a speriat deloc soarta fraților lui, întrucât a urmat fără să clipească pilda acestora. Nicolaos a mai spus următoarele: „Tu ai fost, Antipater, denunțătorul nelegiuirii fraților tăi, tu ai adunat

L

dovezile împotriva lor şi, după pronunțarea sentinței, le-ai supravegheat execuția! Nu te blamăm pentru ura pe care ai revărsat-o asupra lor, dar ne uimeşte iuțeala cu care ai căutat să le imiți infamia. Din ceea ce ai făcut mai înainte, putem să ne dăm seama că n-ai dorit de fapt salvarea propriului părinte, ci pieirea fraților tăi. Prin dârza urmărire a răutății fraților tăi ți-ai creat faima de fiu iubitor de tată numai pentru ca să treci cu mai multă vlagă şi putere la înfăptuirea nelegiuirii îndreptate împotriva lui: fapta ta vorbeşte de la sine. Ți-ai înlăturat din drum frații cu ajutorul învinuirilor aduse de tine şi nu le-ai atribuit complici şi tovarăşi, astfel ca toți să aibă convingerea că, înainte de acuzare, între voi a existat o înțelegere pentru ca tu să culegi singur roadele paricidului, de pe urma ambelor nelegiuiri alegându-te cu o îndoită satisfacție, demnă de spiritul tău. în public ai dat impresia că, prin condamnarea fraților tăi, ai făcut o faptă de vitejie, care să-ți atragă cuvenitele laude. Dacă nu le meriți cu adevărat, atunci eşti mai rău decât ei, întrucât ai uneltit pe ascuns împotriva vieții tatălui, pentru a pune la cale uciderea părintelui nu fiindcă îl urăşti (căci dacă lucrurile stau aşa, nu săvârşeşti aceeaşi nelegiuire), ci fiindcă ai fost numit urmaşul lui Ia tron. Ai vrut să-ți ucizi părintele de teama fraților tăi, spre a scăpa de primejdia reprezentată de grabnica descoperire a calomniilor tale împotriva lor, făcând ca ție să ți se cuvină moartea pe care o hărăzeşti nefericitului tată. Nu doreai să comiți un paricid obişnuit, ci unul de care omenirea n-a mai auzit până acum. N-ai fost pur şi simplu fiul care căuta să ia viața părintelui său, ci l-ai urmărit pe cel ce te iubea, îți aducea binefaceri, împărțea cu tine puterea, te numise urmaşul său la tron, nu te-a împiedicat deloc să guşti mai devreme voluptatea domniei şi prin voința lui, consemnată în scris, îți asigura speranțele de viitor. Bunătatea lui Herodes ai drămuit-o cu răutatea minții tale, făcând în aşa fel încât să pui mâna şi pe partea de domnie care mai aparținea celui mai indulgent tată, iar tu, vrând să devii salvatorul lui prin vorbe, dar străduindu-te să-1 ucizi prin fapte. Ca şi cum nu ți-ar fi ajuns propria răutate, ți-ai atras şi mama în mrejele uneltirilor şi ai sădit discordia între frați. Ai cutezat să-ți asemuieşti părintele cu o fiară, tu, făptură mai ticăloasă decât şerpii, care nu te-ai mulțumit să-ți arunci veninul asupra consângenilor şi a marilor

tăi binefăcători, ci te-ai aliat cu tagma gărzilor de corp, cu bărbații vicleni şi cu femeile împotriva unui bătrân plăpând, de parcă nu ți-ar fi fost suficiente ura nedreaptă şi cugetul năpădit de ticăloşie. După ce au fost torturați din vina ta oameni liberi şi sclavi, bărbați şi femei, după atâtea dovezi aduse de cei care au conspirat împreună cu tine, mai ai curajul să vii şi să sfidezi adevărul? Ca şi cum ar fi un fleac faptul că ai vrut, prin suprimarea propriului părinte, să răvăşeşti deprinderile omeneşti, încerci să infirmi legile îndreptate împotriva ta, spiritul de dreptate al lui Varus şi puterea justiției însăşi. Mergi cu neruşinarea atât de departe încât ai cutezanța să te supui caznelor. După ce mai înainte ai pus la îndoială anchetele făcute, ca şi cum au spus minciuni torturații care au vrut să salveze viața tatălui tău, mai pot avea încredere anchetatorii în răspunsurile date de tine? Când oare, Varus, vei scăpa pe rege de infamia rudelor lui apropiate? Când îl vei stârpi pe acest monstru cu chip de om care şi-a hărăzit pieirii frații printr-o ipocrită iubire față de părintele său, iar după aceea, ca să poată domni mai repede singur, plănuieşte cu orice preț uciderea propriului tată? Ştii desigur că paricidul e o injurie la adresa naturii şi a neamului omenesc şi că premeditarea nu stă mai prejos decât înfăptuirea nelegiuirii propriu-zise. Cel ce nu-l pedepseşte cu asprime, sfidează firea însăşi!"

6. Nicolaos a mai pomenit apoi despre mama lui Antipater câteva lucruri care au reieşit din trăncănelile ei muiereşti, arătând că ea a consultat prezicătorii şi a adus jertfe ca să afle ce o să i se mai întâmple lui Herodes; aşijderea, despre neruşinarea lui Antipater, care a chefuit şi s-a destrăbălat cu nevestele lui Pheroras. El a menționat declarațiile date de torturați şi de martori: erau multe şi variate, unele făcute cu chibzuință, altele cu premeditare şi confirmate în bună parte între timp. Oamenii care păstraseră tăcerea, de teamă că-şi vor atrage răzbunarea lui Antipater, văzând că soarta nu-i mai surâde, au început să-l învinuiască de nelegiuirile pe care le toleraseră cândva. Mai ales adversarii care îi purtau o ură neînduplecată i-au dat la iveală toate faptele rele,

tăinuite până atunci. Antipater s-a prăbuşit însă nu atât datorită duşmăniei acuzatorilor săi, cât mai ales gravităţii nelegiuirilor pe care cutezase să le comită şi răutăţii pe care o dovedise faţă de tatăl şi de fraţii lui. îşi umpluse casa cu
398
vrajbă şi moarte, iar ura lui nu era dreaptă, nici prietenia lui fidelă, ci doar aşa cum îi dicta interesul personal. Toate acestea fuseseră deja remarcate de mulţi oameni prevăzători şi înzestraţi cu o minte capabilă să judece faptele, care nu erau influenţaţi de o ură părtinitoare, dar fuseseră până atunci împiedicaţi să se plângă, începând să spună ce ştiau abia acum, când se simţeau în siguranţă. S-au adus felurite dovezi ale crimelor care nu puteau fi infirmate sau suspectate de necinste, întrucât cei ce le aduceau nu vorbeau ca să facă hatârul regelui, nefiind siliţi să tacă spre a nu se expune primejdiilor. Acuzatorii erau convinşi de nelegiuirea faptelor şi socoteau că Antipater merita orice pedeapsă, nu pentru a garanta siguranţa lui Herodes, ci pentru infamia lui propriu-zisă. Mulţi veneau şi fără să fie chemaţi şi formulau grave învinuiri, încât Antipater, foarte priceput să scornească orice fel de minciuni, fără să roşească la faţă de ruşine, nu era în stare să le dea un răspuns şi nici nu îndrăznea s-o facă. După ce Nicolaos şi-a încheiat cuvântarea şi rechizitoriul, Varus i-a cerut lui Antipater să respingă acuzaţiile care i s-au adus, dacă era pregătit să dovedească faptul că nu era vinovat de crimele ce i se imputau; el ar fi tare bucuros, ştiind sigur că şi tatăl său vrea acelaşi lucru, ca nelegiuirea fiului să nu fie dovedită. Dar Antipater, care stătea întins cu faţa la pământ, îl lua ca martor al nevinovăţiei lui pe Dumnezeu, ca să arate prin semnele sale că n-a plănuit nici o răutate împotriva propriului părinte. Toţi cei lipsiţi de virtute obişnuiesc îndeobşte ca, de câte ori pun la cale o nelegiuire, să acţioneze după bunul lor plac, negând faptul că Dumnezeu cunoaşte îndeaproape faptele oamenilor. Atunci când sunt prinşi şi ameninţaţi să apară în faţa judecătorilor, infractorii îl cheamă pe Dumnezeu ca martor care să dezmintă orice crimă a lor. La fel a procedat şi Antipater. După ce a înfăptuit toate grozăviile, ca şi cum n-ar mai fi pe lumea asta bunul Dumnezeu, când teama de pedeapsă I-a pândit pretutindeni şi a fost tras la răspundere de apărătorii dreptăţii pentru nelegiuirile comise, s-a încumetat să recurgă iarăşi la puterea divină şi i-a cerut să-i vină în ajutor, implorând-o să-l cruţe, ca să poată continua ceea ce a făcut până acum pentru salvarea tatălui său.
7. După ce, în pofida repetatelor sale întrebări, Varus n-a obţinut de la Antipater decât invocarea lui Dumnezeu şi a văzut
399

că judecata nu se mai termina, a poruncit să fie adusă otrava, ca să se constate pe loc ce efect avea. Când aceasta a fost adusă, a dat ordinul ca ea să fie dată unui condamnat la moarte, care şi-a pierdut viaţa numaidecât. Atunci Varus s-a ridicat, a părăsit adunarea şi a doua zi a plecat la Antiohia; acolo obişnuia să-şi petreacă vremea, deoarece palatul lui era în Siria. Herodes s-a grăbit să-şi pună fiul în lanţuri. Poporul nu ştia ce a discutat el cu Varus, înainte de plecarea acestuia. Mulţi erau de părere că acesta convenise cu Herodes ce măsuri să se ia împotriva lui Antipater. După întemniţarea fiului, Herodes a trimis la Roma scrisori adresate lui Caesar, cerând solilor să înfăţişeze şi prin vorbe răutatea lui Antipater. în zilele acelea a fost interceptată o scrisoare trimisă lui Antipater de Antiphilus din Egipt (fiindcă locuia acolo). Regele a deschis-o şi ea avea următorul conţinut: „îţi trimit scrisoarea lui Acme, riscându-mi viaţa. Ştii desigur că pun în primejdie două familii, dacă sunt prins. îţi urez mult succes în ceea ce pui la cale!" Acesta era cuprinsul scrisorii. Regele a căutat cealaltă scrisoare, dar n-a dat de urma ei; sclavul lui Antiphilus, care adusese epistola, nega faptul că a primit-o pe cea de-a doua. în timp ce regele era pus în încurcătură, unul dintre prietenii lui a observat o cusătură la tunica de dedesubt (căci sclavul avea două veşminte) şi a presupus că scrisoarea era ascunsă în faldul ei. Aşa stăteau lucrurile. Scrisoarea a fost scoasă din cusătura tunicii şi ea avea conţinutul următor: „ACME CĂTRE ANTIPATER. Am scris tatălui tău epistola dorită de tine şi îi trimit acum o copie a scrisorii adresate chipurile de Salomeea stăpânei mele, după lectura căreia sunt sigură că Salomeea va fi condamnată la moarte pentru tentativă de asasinat." Era vorba de o scrisoare trimisă pesemne de Salomeea stăpânei lui Acme, concepută de Antipater în numele Salomeei, sub raportul conţinutului, dar redactată de Acme cu cuvintele ei. Această scrisoare suna astfel: „ACME CĂTRE REGELE HERODES. Străduindu-mă să nu-ţi rămână ascunsă nici o uneltire pusă la cale împotriva ta, cu riscul vieţii mele, dar în folosul tău, am copiat o scrisoare potrivnică ţie, adresată de Salomeea stăpânei mele, şi ţi-o trimit acum. Ea a scris-o pe când vroia să se mărite cu Syllaeus. Te rog să rupi scrisoarea, ca să nu-mi pui viaţa în primejdie." Antipater însuşi îi scrisese lui Acme ca, potrivit indicaţiilor date de el, să-i adreseze lui
400
Herodes o scrisoare îndreptată împotriva acestuia, prin care Salomeea se arăta, chipurile, în stare să facă orice, ca să-1 distrugă. Trebuia să aibă grijă apoi ca să-i parvină lui Herodes epistola adresată de Salomeea stăpânei sale. Această Acme avea o obârşie iudaică, fim* în slujba Iuliei, soţia lui Caesar; ea făcuse acest lucru de dragul lui Antipater, care o plătise cu bani mulţi, ca să-1 ajute să-şi ucidă mai repede tatăl şi mătuşa.
8. Exasperat de neobişnuita răutate a lui Antipater, Herodes a fost tentat să-1 execute numaidecât, fiindcă a provocat mari tulburări în sânul familiei şi a complotat nu numai împotriva lui, ci şi a surorii sale, căutându-şi complici chiar şi la curtea lui Caesar. îl instiga necontenit Salomeea, care se lovea cu pumnii în piept, cerându-i ea însăşi s-o ucidă dacă putea să-i aducă o dovadă demnă de încredere împotriva ei. Herodes şi-a chemat aşadar

fiul şi i-a poruncit ca, fără să-i ascundă nimic, să-i destăinuie ce avea de spus în apărarea lui. Deoarece acesta a rămas mut, el i-a cerut ca, după ce şi-a dat de gol nelegiuirea cu fiecare prilej, barem să spună acum neîntârziat numele complicilor lui. Antipater 1-a nominalizat ca autor al tuturor relelor pe Antiphilus, fără să mai menţioneze pe altcineva. în adânca lui mâhnire, Herodes a vrut să-şi trimită degrabă fiul la Roma, ca să primească de la Caesar pedeapsa pentru ticăloşiile pe care le pusese la cale. Temându-se însă că acolo va scăpa de primejdii cu ajutorul prietenilor lui, 1-a menţinut în temniţă, la fel ca mai înainte. Şi-a trimis solii la Caesar, cu scrisori în care îşi acuza fiul şi, ca o dovadă a complicităţii lui Acme la nelegiuirea lui Antipater, a expediat şi copii ale scrisorilor ei.

CAPITOLUL VI

1. Aşadar, solii, instruiţi mai înainte ce răspunsuri să dea la întrebări, se grăbeau să ajungă la Roma, ca să ducă acolo scrisorile. între timp, regele s-a îmbolnăvit şi şi-a făcut

testamentul, în care a lăsat domnia fiului său mezin, în dauna lui Archelaus şi Philippos, pe care îi ura atunci din pricina calomniilor lui Antipater; lui Caesar i-a lăsat o mie de talanţi şi cinci sute de talanţi luliei, soţia lui Caesar, fiilor lui Caesar, prietenilor şi liberţilor săi. A împărţit apoi fiilor precum şi nepoţilor lui bani, venituri anuale şi teritorii. Cu o bogată moştenire s-a ales şi sora lui Salomeea, care i-a arătat în toate ocaziile cea mai statornică fidelitate şi n-a cutezat niciodată să urzească intrigi împotriva lui. Deoarece avea slabe speranţe de însănătoşire (căci împlinise aproape şaptezeci de ani), Herodes era stăpânit de furie şi amărăciune faţa de toţi, mai ales fiindcă socotea că poporul îl dispreţuia, boala lui umplându-1 de bucurie. De altfel, iată că unii dintre cei care aveau o mare influenţă asupra mulţimii s-au răzvrătit împotriva lui din următoarea pricină.

2. Iudas, fiul lui Sariphaeus, şi Matthias, fiul lui Margaloth, erau cei mai dibaci vorbitori şi mai buni tălmăcitori ai legilor strămoşeşti din rândul iudeilor, bărbaţi foarte dragi poporului fiindcă făceau educaţia tineretului (zilnic veneau în casa lor cei ce erau dornici să-şi desăvârşească virtutea). De îndată ce au aflat că boala regelui era fără leac, ei au cerut tinerilor să distrugă toate lucrările pe care le făcuse dispreţuind datinile strămoşeşti şi, în respectul legilor, să caute răsplata luptei pe care o duceau în numele evlaviei. Tocmai datorită faptului că a cutezat să întreprindă ceea ce nu îngăduie legile s-au abătut asupra lui Herodes această boală şi celelalte nenorociri prin care sunt pedepsiţi îndeobşte oamenii. Prin câteva dintre înfăptuirile sale, Herodes încălcase într-adevăr legile, aşa că învinuirile aduse de Iudas şi Matthias erau întemeiate. Căci deasupra porţii mari a templului, el aşezase un uriaş şi costisitor vultur de aur. Legile interzic celor ce-şi duc viaţa după cerinţele lor să se gândească la expunerea unei statui sau să închine templului întruchiparea unei fiinţe vii. învăţătorii au spus tinerilor că vulturul acela trebuie să fie îndepărtat; chiar dacă unii îşi vor pune în primejdie viaţa, se cuvine ca oamenii, în vederea apărării legilor, să înfrunte moartea, pe care trebuie s-o socotească mult mai frumoasă decât plăcerea oferită de traiul zilnic, fiindcă ea le asigură o faimă durabilă după ce vor părăsi viaţa, fiind proslăviţi deopotrivă în era noastră cât şi în toate

veacurile care vor veni de-acum înainte. întrucât chiar şi cei ce duc o viaţă lipsită de riscuri nu sunt feriţi de pacostea morţii, se cade ca oamenii care năzuiesc spre adevărata virtute să-şi dea obştescul sfârşit doar atunci când soarta le îngăduie să piară încununaţi de laude şi renume. Ca atare, marea lor mângâiere trebuie să fie gândul că mor datorită unor fapte mărețe, înfăptuite în condiţii primejdioase, pentru ca gloria să li se răsfrângă asupra fiilor lor, făcând să fie părtaşi la ea toate rubedeniile, atât femeile cât şi bărbaţii.

3. în timp ce înflăcărau tinerii cu asemenea cuvântări, s-a răspândit ştirea morţii regelui, ceea ce le-a convenit de minune ambilor învăţători. Aşadar, discipolii lor s-au urcat la amiază pe acoperişul templului şi au prăvălit la pământ vulturul de aur, sfărâmându-1 cu securile în văzul mulţimii adunate în jurul sanctuarului. Comandantul regelui (la primirea veştii celor întâmplate), temându-se că avea de-a face cu o răscoală mai mare decât era în realitate, a venit la faţa locului cu trupe numeroase, destul de puternice să strunească mulţimea care se apucase să distrugă dania regelui. întrucât revolta izbucnise din senin, căci gloata cutează îndeobşte să se dezlănţuie la voia întâmplării, fără să-şi ia chibzuite măsuri de prevedere, cei mai mulţi au intrat în panică şi n-au ştiut ce să facă, de aceea au luat-o la fugă. N-au fost prinşi decât vreo patruzeci de tineri, rămaşi să opună o dârză rezistenţă, împreună cu capii răscoalei, Iudas şi Matthias, socotind că nu era demn să se retragă din faţa oştenilor. Aşadar, aceştia au fost duşi de comandant la rege. Când au ajuns în faţa lui şi Herodes i-a întrebat dacă au îndrăznit să doboare dania lui, ei au răspuns astfel: „Ceea ce s-a pus la cale, noi am pus, ceea ce s-a făcut, noi am făcut, aşa cum se cuvenea să procedeze nişte bărbaţi cucernici. Deoarece am venit să ocrotim lăcaşul Domnului şi să dăm ascultare legilor ce provin de la El, nu-i de mirare că am socotit firesc să ne supunem poruncilor încredinţate lui Moise, care le-a învăţat de la Dumnezeu şi ni Ie-a lăsat în scris, mai degrabă decât ordinelor tale. Suntem bucuroşi că ne aşteaptă moartea, chiar dacă vom fi supuşi torturilor, convinşi că o întâmpinăm de dragul virtuţii şi nu ca nişte răufăcători!"' Aceste cuvinte întruneau consimţământul tuturor prizonierilor şi curajul cu care îşi rosteau răspunsurile dovedea că ei nu şovăiseră deloc să treacă

1

la fapte. Regele i-a pus în lanţuri, trimiţându-i la Ierihon, unde au fost chemaţi iudeii cei mai de seamă. După ce s-au strâns laolaltă, adunarea lor a avut loc într-un teatru. întins pe o lectică, deoarece nu putea să stea în picioare, regele le-a zis ce multă osteneală şi-a dat de dragul lor şi ce mari cheltuieli a făcut ca să construiască templul, pe când cei din neamul Asamoneilor n-au putut ca, de-a lungul domniei lor de o sută douăzeci şi cinci de ani, să înalţe în cinstea lui Dumnezeu un asemenea sanctuar. El 1-a împodobit cu minunate danii, pentru care speră ca, după moarte, să se aleagă cu glorie şi cuvinte de laudă. A început să strige apoi că, încă din timpul vieţii lui, ei nu s-au abţinut să-1 batjocorească, ci au cutezat în plină zi să-i atingă dania cu mâinile lor şi s-o doboare la pământ. Deşi jignirea pare să-1 aibă în vedere numai pe dânsul, dacă ar fi să spunem lucrurilor pe nume, atunci avem de-a face cu un sacrilegiu.

4. De teama cruzimii regelui, în stare să-şi dezlănţuie crâncena răzbunare asupra lor, iudeii s-au dezis de fapta săvârşită fără acordul lor, cerând aspra pedepsire a nelegiuirii. Herodes a dat dovadă de blândeţe în toate privinţele, dar 1-a scos din funcţia de Mare Preot pe Matthias, socotindu-1 într-o oarecare măsură autorul moral al incidentului, şi a atribuit pontificatul cumnatului său Joazar. Pe când păstorea acest Matthias, s-a întâmplat ca altul să-1 suplinească în funcţia de Mare Preot într-o zi când iudeii trebuiau să postească. Iată care a fost motivul invocat. Cu o noapte înaintea zilei de post, Matthias visase că se culcase cu nevasta lui. Datorită faptului că nu mai putea să celebreze jertfa, în locul lui a oficiat Josephus, fiul lui Ellem, care-i era rudă de sânge. Herodes 1-a silit pe acest Matthias să-şi părăsească funcţia, iar pe celălalt Matthias, dezlănţuitorul răscoalei, I-a ars de viu, împreună cu câţiva dintre tovarăşii lui. în aceeaşi noapte a avut Ioc o eclipsă de lună.

5. Boala lui Herodes s-a agravat însă din ce în ce mai mult şi Dumnezeu 1-a pedepsit pentru nelegiuirile sale. Un foc interior îl mistuia încet, dar febra nu era aşa tare încât să răzbească în afară, stârnind dureri în adâncul vintrelor. La aceasta se adăuga o foame nesăţioasă pe care nu putea s-o satisfacă deloc. Viscerele sale aveau ulceraţii, dar cel mai mult îl chinuia suferinţa pe care o resimţea în intestinul gros. Picioarele îi erau năpădite de un lichid apos şi strălucitor, iar în

jurul abdomenului avea o inflamaţie, părţile ruşinoase fiind atât de putrede, încât colcăiau de viermi. Bolnavul gâfâia când se scula şi i se tăia respiraţia, iar duhoarea pe care o revărsa răsuflarea lui precipitată îi supăra pe cei din jur. Convulsiile trupului său răzbeau în toate mădularele, dându-le o putere aproape de neînvins. Ghicitorii şi cei ce se ocupau cu ştiinţa prezicerii viitorului, care fuseseră consultaţi de el, i-au spus că Dumnezeu îl pedepsea pentru numeroasele sale nelegiuiri. Deşi copleşit de cele mai grele chinuri pe care le poate îndura un om, Herodes trăgea totuşi nădejdea că se va însănătoşi şi chema medicii, urmându-le sfaturile. Astfel a fost dus dincolo de fluviul Iordan spre a urma tratamentul apelor termale de la Callirhoe[1], care, în afara tuturor celorlalte daruri, au şi meritul că pot fi băute cu folos. Ele se varsă în lacul despre care se zice că produce asfalt. Când tămăduitorii, văzând că s-a mai întremat, l-au cufundat într-o cadă plină cu ulei, mulţi au crezut că Herodes şi-a dat duhul. Gemetele scoase de slujitorii săi l-au readus Ia viaţă. Pierzându-şi aşadar orice speranţă de vindecare, regele a poruncit să se distribuie fiecăruia dintre oşteni câte cincizeci de drahme. Comandanţilor şi prietenilor săi le-a dat sume mult mai mari, apoi s-a întors la Ierihon. Dar fierea lui neagră i-a provocat atâta amărăciune, încât înainte de a muri a pus la cale următoarea mârşăvie neasemuită. A ordonat ca iudeii de vază din toată Iudeea, indiferent unde locuiau, să vină la el (acolo s-a adunat o uriaşă mulţime, de faţă fiind întregul popor, căci toţi se supuseseră ordinului, care prevedea pedeapsa cu moartea pentru oricine nu-i dădea ascultare). Supărat în egală măsură şi pe vinovaţi, şi pe nevinovaţi, regele i-a adunat de-a valma într-un hipodrom, apoi, chemând-o pe sora lui Salomeea şi pe soţul ei Alexas, le-a spus că atâtea dureri îl asaltează de pretutindeni, încât simte că în preajma lui bântuie moartea; ea este o năpastă suportabilă şi preferabilă tuturor celorlalte. Cel mai mult îl supără faptul că va muri fără să fie plâns şi căinat de nimeni, aşa cum se cuvine unui rege. Cunoscând bine ce gândesc iudeii despre dânsul, ştie bine că nimic nu poate să-i satisfacă şi să-i delecteze mai mult decât moartea lui, mai ales că din timpul vieţii sale, ei s-au răsculat şi

[1] Izvoare termale sulfuroase folosite şi în prezent de arabi pentru băi şi cură de apă medicinală (azi Zerka Ma' in), Lacul de asfalt fiind Marea Moartă.

i-au batjocorit daniile. Iar ei au sarcina să-i uşureze şi să-i îmbuneze această durere. Dacă vor să adopte planul lui, pot să-i asigure atunci strălucita înmormântare de care nu a mai avut parte nici un alt rege, întregul popor urmând să poarte un do!'u sincer, în loc să-1 bocească în glumă şi batjocură. De îndată ce vor fi aflat că el şi-a dat duhul, Salomeea şi Alexas au datoria să înconjoare hipodromul cu oşteni şi să-i ucidă pe oamenii care n-au aflat încă de moartea lui (să nu se spună asta decât după ce s-a încheiat atacul), poruncind ca toţi iudeii să fie străpunşi de săgeţi. Printr-o asemenea faptă, după ce captivii vor fi pierit în felul acesta, ei îi vor hărăzi îndoita bucurie de a-şi vedea îndeplinită ultima dorinţă de muribund şi de a fi cinstit prin bocete demne de el. Herodes a

dat această sarcină surorii şi cumnatului său şi cu lacrimi în ochi i-a implorat ca, în numele iubirii faţă de o rudă apropiată şi în numele credinţei în Dumnezeu, să nu-i refuze această cinstire. Amândoi i-au promis să facă acest lucru.
6. Chiar dacă felul cum s-a purtat mai înainte Herodes cu rudele sale îşi găseşte scuza în grija pe care trebuia s-o aibă faţă de propria lui viaţă, oricum, ultimul ordin pe care 1-a dat trebuie să ne apară ca străin de orice simţământ omenesc. Căci dorinţa lui era să-şi constrângă întregul popor să poarte doliu după făpturile cele mai.dragi, poruncind ca în fiecare familie să fie ucis câte un membru care nu-i adusese nici o jignire şi nici nu putea fi acuzat de o nelegiuire. Cei care mai păstrează un dram de omenie în ei, mai ales atunci când au ajuns în pragul morţii, renunţă îndeobşte chiar şi la îndreptăţită lor ură faţă de orice duşman al lor.

CAPITOLUL VII

executată de Caesar, indignat de complicitatea ei la nelegiuirea lui Antipater, şi că pe Antipater însuşi îl lăsa deocamdată în viaţă, rămânând la îndemâna lui, ca părinte şi rege, fie să-1 surghiunească, fie să-1 acidă. La aflarea noutăţilor, Herodes s-a simţit ceva mai bine, bucuros de vestea morţii lui Acme şi de puterea pe care o avea de a-şi condamna feciorul. Chinuit apoi de dureri şi mai mari, a lâncezit şi, cuprins de foame, a cerut un măr şi un cuţit: era obişnuit de mai înainte să-şi curețe singur mărul şi să-1 mănânce, tăiat în felii. Când dorinţa i-a fost îndeplinită, s-a uitat în jur şi a vrut să se străpungă cu cuţitul. Ar fi făcut acest lucru, dacă nu i-ar fi înşfăcat braţul vărul său Achiab, scoţând un strigăt. Numaidecât palatul a răsunat de vaiete şi s-a stârnit atâta zarvă, ca şi cum regele ar fi murit de-a binelea. Antipater (convins că tatăl său se stinsese din viaţă) a prins curaj, de parcă ar fi fost slobod şi urma să pună mâna pe domnie, fără să întâmpine piedici, şi a început să vorbească cu temnicerul, spre a-şi obţine eliberarea, făcându-i multe promisiuni, atât pentru prezent, cât şi pentru viitor. Dar lucrurile s-au întors împotriva lui. Temnicerul nu numai că a refuzat să facă ce vroia Antipater, ci i-a dezvăluit regelui intenţia acestuia, după ce fusese supus diverselor ispite. Herodes, care şi aşa era foarte pornit împotriva fiului său, de îndată ce a primit vestea adusă de temnicer, a scos un strigăt şi şi-a dat cu pumnii în cap, deşi era în agonie. S-a ridicat, proptindu-şi coatele de pat, şi a trimis gărzile de corp să-1 execute numaidecât pe Antipater, trupul lui fiind înmormântat fără pompă în fortăreaţa Hyrcania.

CAPITOLUL VIII

în timp ce Herodes dădea acest ordin rudelor sale, au sosit de la Roma scrisorile solilor pe care îi trimisese la Caesar. El a aflat din cuprinsul lor că Acme fusese condamnată la moarte şi
1. Herodes şi-a schimbat iarăşi ultimele sale dorinţe, întocmind un nou testament: pe Antipas, căruia îi hărăzise tronul, 1-a numit tetrarh în Galileea şi Peraea şi i-a lăsat domnia

lui Archelaus'. A atribuit Gaulanitis, Trachonitis, Batanea şi Panias fiului său Philippos, fratele lui Archelaus, ca tetrarhie, iar surorii lui Salomeea i-a dat lamnia, Azot şi Phasaelis, precum şi cinci sute de mii de monede de argint marcate. Şi de celelalte rude ale sale a avut grijă Herodes, care a dat fiecăruia în parte bani şi venituri anuale, din belşug. Lui Caesar i-a lăsat moştenire zece milioane de monede de argint marcate, împreună cu vase de aur şi argint, precum şi veşminte scumpe; Iuliei, soţia lui Caesar, dar şi altor persoane, le-a împărţit cinci milioane. A înfăptuit toate acestea şi, la cinci zile de la execuţia lui Antipater, Herodes s-a stins din viaţă, după ce trecuseră treizeci şi patru de ani de la decapitarea lui Antigonos şi după treizeci şi şapte de ani de la numirea lui ca rege de către romani. A fost un om care şi-a arătat cumplita lui cruzime faţă de toţi, deopotrivă, şi nu şi-a stăpânit mânia, a dispreţuit dreptatea şi justiţia, bucurându-se de un noroc cum nu a mai avut nimeni până la el (căci din simplu poporan, el a ajuns la rangul de rege, a trecut prin nenumărate primejdii, le-a înlăturat pe toate şi a părăsit viaţa la o vârstă înaintată). Cât priveşte legăturile de familie, în special cu fiii lui, şi aici s-a socotit norocos, deoarece credea că în persoana lor el a biruit nişte duşmani, dar, după părerea mea, a fost în realitate un om nenorocos şi demn de milă.
2. Mai înainte ca ştirea morţii regelui să fie divulgată, Salomeea şi Alexas i-au eliberat pe iudeii închişi în hipodrom şi au spus că Herodes le-a poruncit să se întoarcă în ţinuturile lor, văzându-şi de treburile casnice. Aşa au făcut ei întregului popor o mare binefacere. între timp, vestea că regele nu mai trăia s-a răspândit pretutindeni. Salomeea şi Alexas au adunat întreaga oştire în amfiteatrul din Ierihon şi au citit mai întâi scrisoarea adresată oştenilor, prin care regele le aducea mulţumiri pentru credinţa şi dăruirea cu care l-au slujit şi îi ruga totodată să se supună aşijderea lui Archelaus, fiul şi urmaşul său la domnie. Apoi Ptolemeu, căruia i se încredinţase sigiliul regal, a dat citire testamentului, urmând ca el să fie validat abia după parcurgerea lui de către Caesar. Aclamaţii puternice în favoarea domniei lui Archelaus au răsunat numaidecât atât în

' Herodes Archelaus, etnarh al ludeei, Samariei şi al ldumeei (4 î.e.n.-6 e.n).

mulţimea oştenilor, cât şi în rândul comandanţilor, care au promis că-1 vor servi cu credinţa şi devotamentul arătate tatălui său, rugându-se ca el să aibă parte de binecuvântarea lui Dumnezeu.

3. S-a trecut după aceea la pregătirea înmormântării regelui şi Archelaus a avui grijă ca părintele lui să aibă parte de funeralii magnifice, acordându-i toate podoabele, precum şi pompa cuvenită defunctului. Herodes a fost dus până la mormânt pe o litieră de aur, împodobită cu numeroase şi felurite pietre preţioase. Draperia avea strălucire purpurie şi trupul îi era înveşmântat în purpură, creştetul cu diademă fiindu-i acoperit de o coroană de aur, în timp ce sceptrul stătea în mâna-i dreaptă. Litiera era înconjurată de mulţimea fiilor şi rudelor regelui. Ei erau urmaţi de oştenii grupaţi după naţia din care făceau parte şi după denumirea lor, într-o anumită ordine. Mai întâi păşeau gărzile de corp; urmau la rând tracii, germanii şi galii, toţi înzestraţi cu întregul lor armament. Venea apoi restul oştirii, înarmată ca pentru război, în frunte cu comandanţii ei. Ultimii erau cei cinci sute de slujitori care duceau mirodeniile. Cortegiul a străbătut opt stadii[2] până la Herodion, unde a fost înmormântat regele, după porunca lui. Acesta a fost sfârşitul lui Herodes.
4. Archelaus a decretat un dolju de şapte zile în onoarea tatălui său (căci atâta cere datina ţării). După aceea a ospătat poporul şi, la încheierea doliului, s-a îndreptat spre templu. Oriunde trecea, toţi îl urmau cu urări de noroc şi elogii, de parcă s-ar fi luat la întrecere unii cu alţii, să scoată strigăte de bucurie. Urcat pe o înălţime şi aşezat pe un jilţ de aur, Archelaus a salutat iarăşi poporul, arătându-şi recunoştinţa faţă de dovezile lui de bunăvoinţă şi bucurie. I-a mulţumit apoi.pentru repeziciunea cu care a dat uitării silniciile comise de tatăl său, făgăduind că se va strădui să-i răsplătească cum se cuvine devotamentul. Deocamdată se fereşte să adopte titlul de rege; va primi onorifica denumire dacă Caesar va pecetlui cu autoritatea lui testamentul scris de părintele său. Din acest

′ Distanţa corectă dintre Ierihon, unde a murit Herodes, şi Herodion, unde a fost el înmormântat, este de 200 de stadii, cifră redată de autor în *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor,* Cartea I, cap. XXXIII, paragr. 9 *(ed. cit.,* p. 135, n. 10).

motiv, atunci când oştirea i-a cerut să-şi aşeze pe creştet diadema regală, el n-a vrut să accepte cinstirea care l-ar fi onorat, câtă vreme nu ştie sigur ce va hotărî cel îndreptăţit s-o încuviinţeze. F>e îndată ce va obţine domnia, nu va neglija să recompenseze prin blândeţe bunăvoinţa supuşilor săi: îşi va da osteneala să fie mai bun decât tatăl lui. înclinată îndeobşte să creadă că, din primele zile, cei care ajung să deţină puteri depline sunt gata să-şi dezvăluie sincer gândurile, mulţimea îl lăuda cu atât mai mult pe Archelaus cu cât acesta îi vorbea mai dulce şi mai prietenos, formulându-şi pe loc dorinţele sale. Unii îi strigau să le micşoreze birurile anuale, alţii, să-i elibereze pe deţinuţii lui Herodes (mulţi fiind închişi de multă vreme). Câţiva au insistat să înlăture taxele pentru punerea în vânzare a mărfurilor, care fuseseră încasate în ultima vreme cu străşnicie. Archelaus n-a ridicat nici o obiecţie, fiindcă nu urmărea decât să împace gloata şi să atragă asupra lui simpatia poporului, pe care o socotea necesară pentru confirmarea domniei sale. După aceea, aducând jertfa cuvenită, el s-a ospătat cu prietenii lui.

CAPITOLUL IX

1. între timp, s-au adunat nişte iudei dornici să tulbure ordinea din ţară şi deplângeau amarnic moartea lui Matthias şi a tovarăşilor lui, ucişi de Herodes (erau cei executaţi pentru distrugerea vulturului de aur, pe care frica inspirată de rege îi privase în vremea aceea de cinstea înmormântării). Ei recurgeau la strigăte şi bocete, ca şi cum prin zarva lor aduceau alinare morţilor, batjocorindu-1 pe rege. S-au strâns apoi laolaltă şi i-au cerut lui Archelaus ca pentru această nelegiuire să-i pedepsească pe oamenii care s-au bucurat de preţuirea lui Herodes. Dar mai întâi de toate să-l schimbe iarăşi pe Marele Preot numit de Herodes şi să pună în locul lui un om mai îndreptăţit şi mai indicat să ocupe această funcţie. Deşi nu se

i

împăca deloc cu îndârjirea răzvrătiţilor, Archelaus nu vroia să le respingă făţiş cererile, fiindcă intenţiona să întreprindă cât mai repede o călătorie la Roma, ca să-şi asigure confirmarea lui Caesar. A trimis la ei pe unul dintre con andanţii săi spre a-i convinge să renunţe la pretenţia răzbunării, avându-se în vedere faptul că moartea prietenilor lor trebuie pedepsită conform legilor. Dar aceste revendicări conţineau deopotrivă mari sfidări şi veneau într-un moment nepotrivit, întrucât ţara avea nevoie de concordie, până când Archelaus se întorcea de la Roma, cu încuviinţarea dată de Caesar. Abia atunci va găsi el răgazul să dezbată împreună cu nemulţumiţii cererile lor. între timp, ei să se liniştească şi să nu se împovăreze cu nelegiuirea răzvrătirii.
2. Archelaus a dat aceste sugestii şi instrucţiuni comandantului pe care I-a trimis la răzvrătiţi. Ei l-au primit cu vociferări şi nu i-au dat voie să vorbească, ameninţându-1 cu moartea atât pe el, cât şi pe cei ce vor cuteza să spună pe faţă şi cu bună-ştiinţă ceva care se abate de la lucrurile convenite, încât să ducă tratative nu după vrerile lor, ci după ce Ie-a impus superiorul. Li se pare intolerabil ca făpturile dragi, pe care le-au pierdut în timpul vieţii lui Herodes, să nu le poată răzbuna după moartea regelui. Din pricina înverşunării, socoteau că era legal şi îndreptăţit numai ceea ce stabilea bunul lor plac, fără să fie în stare să prevadă primejdiile care îi ameninţau. Chiar şi cei care le întrezăreau cumva nu scăpau de vraja prezentului, ascunzându-se în spatele dorinţei de răzbunare asupra duşmanului lor de moarte. Deşi Archelaus a trimis mulţi soli să ajungă la înţelegere cu răzvrătiţii şi încă mulţi alţi cetăţeni s-au dus la ei, nu din porunca lui, ci din proprie iniţiativă, nici unul n-a fost lăsat să vorbească. Dezlănţuita răzvrătire s-a învolburat tot mai mult şi era lesne de ghicit că agitaţia

se va înteți, un mare număr de oameni fiind atraşi spre ea.
3. în vremea aceea se apropia sărbătoarea când iudeii, potrivit datinilor străbune, mănâncă pâine nedospită (Pastele se numeşte această sărbătoare care aminteşte de plecarea strămoşilor din Egipt şi este celebrată cu mare bucurie, căci atunci se aduc mai multe jertfe decât la oricare altă festivitate, o mare mulțime de oameni strângându-se laolaltă din întreaga țară, ba chiar şi din afara hotarelor ei). în templu se afla şi ceata răzvrătiților care deplângeau moartea lui Iudas şi Matthias,
411

tălmăcitorii legilor, fără să ducă lipsă de provizii, fiindcă aceşti zavergii nu se sfiau să cerşească de la alții. Teama că insolența răzvrătiților va deveni mai dăunătoare 1-a făcut pe Archelaus să trimită un tribun militar însoțit de *o* cohortă de oșteni, care să-i stăvilească pe rebeli, mai înainte ca furia lor să molipsească şi restul mulțimii, având misiunea să pună mâna pe căpeteniile răzvrătiților şi să le aducă la dânsul. Cei ce făceau parte din tabăra tălmăcitorilor legii, împreună cu mulțimea, i-au înfruntat pe agresori, îmbărbătându-se prin strigăte şi încurajări reciproce; s-au năpustit asupra oştenilor şi i-au ucis cu pietre pe cei ce se aflau în apropierea lor. Puțini au fost cei ce au reuşit să fugă, împreună cu tribunul militar, acoperiți de răni. După această ispravă, poporul s-a întors la ceremonia jertfelor. Archelaus şi-a dat seama că-şi pune în primejdie întreaga lui putere dacă nu reprimă cu acest prilej iureşul mulțimii. Şi-a trimis aşadar toți oştenii şi călăreții, să-i împiedice pe cei din afară să vină în ajutorul celor din interiorul templului, iar răzvrătiții care scăpaseră de pedestraşi, crezându-se în siguranță, să fie trecuți prin tăişul săbiei. Astfel au fost ucişi de călăreți vreo trei mii de oameni, iar ceilalți s-au refugiat în munții din apropiere. Archelaus a dat ordinul ca toți să se întoarcă la casele lor: aşa au făcut şi, în pofida curajului pe care îl arătaseră din lipsa lor de experiență, au părăsit sărbătoarea, temându-se să n-o pățească şi mai rău. Apoi Archelaus s-a îndreptat spre mare cu mama lui, împreună cu Ptolemeu şi mulți prieteni, lăsând întreaga casă şi grijile domniei în seama fratelui său Philippos. Era însoțit de Salomeea, sora lui Herodes, de copiii lui şi de numeroase rude, chipurile, pentru a-1 ajuta să obțină tronul, dar de fapt pentru ca să i se opună şi mai ales pentru ca să-1 învinovățească de nelegiuirea din templu. La Caesarea, Archelaus s-a întâlnit cu Sabinus, trezorierul lui Caesar din Siria, care se pregătea să plece în Iudeea, spre a lua în păstrare comorile lui Herodes. Sosit însă la vreme, 1-a împiedicat pe Sabinus să-şi continue drumul Varus, care fusese chemat de Archelaus prin intermediul lui Ptolemeu. Făcându-i hatârul lui Varus, Sabinus n-a mai ocupat citadelele din Iudeea şi n-a mai sigilat comorile, lăsându-le lui Archelaus până când Caesar va hotărî soarta lor. A promis lui Varus să rămână la Caesarea. Dar după ce Archelaus a pornit cu o corabie spre
412
Roma şi Varus a plecat la Antiohia, Sabinus s-a îndreptat spre Hierosolyma, luând în stăpânire palatul regal. I-a chemat la el pe comandanții fortărețelor şi pe toți vistierii, le-a cerut evidența bunurilor pe care le dețineau şi a hotărât apoi trecerea citadelelor sub controlul său. Comandanții n-au încălcat totuşi ordinele lui Archelaus, ci au păzit cu străşnicie toate lucrurile care le fuseseră încredințate: spuneau că păstrează fiecare obiect pentru Caesar.
4. Cu acelaşi prilej a sosit la Roma şi Antipas, fiul lui Herodes, spre a-şi revendica tronul, căci speranțele lui de domnie erau susținute de Salomeea, care îl socotea mult mai îndreptățit decât Archelaus să dețină puterea, deoarece el fusese desemnat rege în primul testament, având mai mare valabilitate decât cel întocmit mai târziu de Herodes. îi aducea cu el pe mama lui şi pe Nicolaos, fratele lui Ptolemeu, prietenul cel mai drag al lui Herodes, care îi acorda sprijinul său. Dar cel mai mult îl îndemna să ceară tronul Irenaeus, orator care câştigase încrederea curții regale datorită elocvenței sale neîntrecute. Când sfetnicii i-au cerut să-i dea întâietate lui Archelaus, fiindcă era mai în vârstă şi fusese numit rege în ultimul testament al tatălui său, el n-a vrut să-i asculte. După ce a sosit la Roma, toate rudele sale au trecut de partea lui, nu fiindcă îl iubeau, ci.fiindcă îl detestau pe Archelaus, dorința tuturora fiind să rămână liberi, sub conducerea unui guvernator de provincie roman. Dacă nu reuşeau să obțină acest lucru, ei nădăjduiau că rege le va fi mai degrabă Antipas decât Archelaus, dându-şi toată silința ca Antipas să ajungă la domnie. De altfel şi Sabinus, într-o scrisoare a sa, îl acuza pe Archelaus în fața lui Caesar.
5. Archelaus i-a înmânat lui Caesar o scrisoare în.care îşi apăra drepturile, împreună cu testamentul tatălui său, cu docladul lui Ptolemeu despre averile lui Herodes şi cu sigiliul lăsat de el, aşteptând să primească răspunsul. După ce a cercetat aceste documente, scrisorile lui Varus şi Sabinus, totalul veniturilor anuale, precum şi scrisoarea prin care Antipas revendica domnia, Caesar şi-a convocat prietenii, să 1Q ceară părerea. Printre ei se număra şi Gaius, fiul lui Agrippa şi al Iuliei, fiica lui Caesar, adoptat de el, căruia i-a acordat locul de onoare, îndemnându-i apoi pe toți să spună ce vroiau să facă în
413
situația de față. Mai întâi Antipater, fiul Salomeei, iscusit vorbitor şi cel mai mare duşman al lui Archelaus, a susținut că Archelaus vorbea acum în glumă despre domnie, întrucât el a şi pus mâna pe putere, fără să mai aştepte confirmarea Iu' Caesar. Dovada acestui fapt este curajul cu care a ucis atâția oameni într-o zi de sărbătoare. Chiar dacă ei fuseseră vinovați, pedepsirea lor trebuia să revină autorității legitime din afară, nefiind lăsată în seama unui om care, dacă se socoteşte rege, îl jigneşte pe Caesar, câtă vreme nu cunoaşte încă decizia acestuia. Dacă a făcut-o ca simplu particular, fapta lui devenea mult mai gravă, deoarece nu era drept să atribui

tronul unui om ahtiat după domnia pe care nici nu a primit-o încă de la Caesar, smulgând puterea cu de-a sila. Antipater 1-a mai mustrat pe Archelaus, învinuindu-1 că a avansat în grad pe unii comandanți din armată, că s-a instalat pe tron şi a împărțit dreptatea aidoma unui rege şi a promis făţiş poporului înfăptuirea revendicărilor sale, într-un cuvânt, a făcut tot ce putea să-i treacă prin cap doar dacă domnia lui ar fi fost confirmată de Caesar. 1-a imputat apoi faptul că i-a eliberat pe cei închişi în hipodrom din ordinul lui Herodes, precum şi multe alte lucruri, unele adevărate, altele verosimile, fiindcă sunt îndeplinite îndeobşte de tinerii nerăbdători să domnească, întinzându-şi prea repede mâna spre putere. L-a acuzat aşijderea că n-a respectat doliul părintelui său şi a chefuit în prima noapte după moartea acestuia; de aceea poporul s-a ridicat împotriva puterii lui. Dacă până şi față de propriul tată, care i-a adus atâtea binefaceri şi l-a prețuit foarte mult, a fost atât de nerecunoscător la moartea lui încât în timpul zilei bocea ca un adevărat actor de teatru iar noaptea şi-o petrecea în desfătări regeşti, desigur că Ia fel se va purta şi cu Caesar, dacă dânsul îi va dărui tronul moştenit de la părintele său. Căci el s-a delectat cu cântece şi dansuri, ca la pieirea unui duşman, nicidecum ca la moartea celui mai scump binefăcător al său. Şi mai supărător era însă faptul că Archelaus venea acum la Caesar ca acesta să-i dăruiască rangul de rege. câtă vreme mai înainte a făcut toate lucrurile după bunul său plac, deşi ar fi trebuit să procedeze aşa abia după ce primea depline puteri de la suveranul lui. Antipater a dat în cuvântarea sa cea mai mare amploare nelegiuirii săvârşite în interiorul templului: la o sărbătoare solemnă au fost căsăpiți ca victimele aduse la altar
414
atât localnicii cât şi străinii şi sanctuarul s-a umplut de leşuri. Era o mârşăvie îndeplinită nu din ordinul unui duşman, ci din cel al regelui legitim, pentru ca, sub pretextul suveranității, el să poată comite nedreptatea detestată de toți oamenii, satisfacându-şi capriciul său de tiran. întrucât cunoştea prea bine firea lui Archelaus, Herodes nu l-ar fi ales urmaş nici măcar în somn, numindu-1 succesor pe adversarul său Antipas, în testamentul cel mai valoros. Pe acesta l-a încoronat tatăl său atunci când puterile sufleteşti şi trupeşti nu-i slăbiseră încă, ci mai avea mintea întreagă şi corpul destul de viguros, ca să poată face față unor asemenea sarcini. Dar chiar dacă şi mai înainte Herodes ar fi avut aceeaşi părere despre Archelaus ca în ultimul său testament, acesta ar fi trebuit să ştie de atunci cum trebuie să se poarte ca rege, având în vedere că numai Caesar era în măsură să-i acorde înalta funcție, fără să şi-o atribuie ca simplu particular, măcelărindu-şi în templu propriii concetățeni.
6. După ce a vorbit astfel, chemându-şi rudele să certifice adevărul afirmațiilor sale, Antipater şi-a încheiat discursul. S-a ridicat apoi Nicolaos, apărătorul cauzei lui Archelaus, şi a spus că incidentele din templu au fost cauzate mai degrabă de îndărătnicia celor ce şi-au căutat singuri moartea, decât de samavolnicia lui Archelaus. Cei ce se dedau la asemenea fapte nu numai că-i instigă pe cei nevinovați, ci îi determină şi pe iubitorii de pace să se răzbune. Prin vorbele lor, aceşti oameni şi-au dezvăluit duşmănia față de Archelaus, dar în realitate, ei au uneltit împotriva lui Caesar însuşi. Avem dovada că răzvrătiții au tăbărât asupra oştenilor trimişi de Archelaus împotriva lor să înăbuşe agitația lor şi i-au căsăpit, fără să~l respecte pe Dumnezeu, nici sărbătoarea noastră strămoşească. Tocmai pe ei nu se sfieşte să-i ia sub ocrotirea lui Antipater, fie că astfel îşi arată ura față de Archelaus, fie că detestă virtutea şi dreptatea. Cei ce pornesc împotriva altora, aducându-le daune neaşteptate, îi silesc pe cei atacați să pună mâna pe arme fără voia lor. Toate celelalte învinuiri aduse lui Archelaus îi privesc în egală măsură pe acuzatorii care au fost sfetnicii săi: nimic din ceea ce a fost prezentat aici ca o nedreptate nu s-a înfăptuit fără sfatul lor. Nu avem de-a face propriu-zis cu nedreptăţi, ci cu nişte fapte pe care ura împotriva Iui Archelaus le-a făcut să fie nedrepte. Este vădită patima pe care o pun acuzatorii în
415
înfierarea rudei lor, care are mari merite față de propriul lor tată, aducându-le lor înşile toate dovezile de prietenie. Când regele şi-a întocmit testamentul era întreg la minte şi nu încape îndoiala că ultima diată are prioritate asupra celei dintâi, întrucât a scris cu mâna lui că îl lasă pe Caesar să fie judecătorul tuturor faptelor. Nu trebuie să ne temem că Caesar va imita cumva nedreptatea acuzatorilor față de Herodes, neputând ca, după ce în timpul vieții lui a tras multe foloase de pe urma puterii sale, acum să se opună voinței defunctului. De altfel, Caesar ştie bine că nici o rudă nu are mai mari merite față de Herodes decât Archelaus. Nu este el omul care să respingă testamentul prezentat spre validare de un bun prieten, tovarăş de arme, gata să se supună mereu, în toate privințele, voinței lui Caesar. Departe de răutatea duşmanilor lui Archelaus rămâne Caesar, a cărui virtute şi credință sunt binecunoscute în lumea întreagă şi el nu se va lăsa convins să proclame că nu era în toate mințile regele care mai întâi şi-a lăsat moştenitor un fiu destoinic, implorându-1 apoi să-i confirme testamentul. Câtă vreme, la întocmirea testamentului, a avut înțelepciunea să-1 supună pe de-a-ntregul judecății lui Caesar, Herodes nu se putea înşela în privința alegerii urmaşului său.
7. După rostirea acestor vorbe, Nicolaos a pus capăt cuvântării sale. Caesar, la picioarele căruia stătea întins Archelaus, 1-a ridicat cu blândețe şi i-a spus că era demn să domnească şi 1-a lăsat să înțeleagă că era dispus să nu facă altceva decât ceea ce hotărâse în testamentul său regele, pronunțându-se în favoarea lui Archelaus. Când a observat că, datorită dovezilor lui de bunăvoință, Archelaus îşi recăpătase în bună măsură încrederea, a socotit că era înțelept să nu ia deocamdată nici o hotărâre. După aceea, Caesar a dizolvat adunarea şi s-a retras să chibzuiască dacă se cuvenea să dea tronul lui Archelaus sau să împartă în mod egal regatul între toți fiii lui Herodes, care aveau mare nevoie de ajutorul lui.

416

CAPITOLUL X

1. Dar până să se ia vreo hotărâre în această problemă, s-a îmbolnăvit şi a murit Malthake, mama lui Archelaus, şi de la Varus, guvernatorul Siriei, a venit o scrisoare care aducea vestea revoltei iudeilor. Căci după ce Archelaus plecase cu o corabie la Roma, întregul popor se răsculase: Varus, sosit la faţa locului, i-a pedepsit pe cei vinovaţi şi a înăbuşit în bună parte răscoala, care nu fusese lipsită de gravitate, apoi a plecat la Antiohia, lăsând la Hierosolyma o legiune, să-i strunească pe iudei dacă se răsculau din nou. Totuşi, el nu reuşise să pună capăt revoltei. După plecarea lui Varus, Sabinus, vistierul lui Caesar, care îi ţinea locul, i-a asuprit amarnic pe iudei, sperând să-i aducă la cheremul lui cu trupele sale, în număr destul de mare. Pretutindeni era însoţit de mulţi oşteni bine înarmaţi prin care îi împila pe iudei, căci, aţâţându-i, îi constrângea să se răzvrătească. Se străduia din răsputeri să cucerească citadelele şi căuta să pună mâna cu orice preţ pe comorile regelui, mânat de lăcomia şi setea lui de câştig.

2. Când se apropiau Penticostalele (căci aşa a fost numită de străbuni această sărbătoare), iudeii s-au strâns la Hierosolyma nu numai din pricina ceremoniei divine, ci şi a faptului că erau indignaţi de samavolniciile lui Sabinus. S-au adunat aşadar o mulţime de galileeni, idumeeni şi ierihonieni, care se numărau cu miile, alături de locuitorii de dincolo de Iordan şi de uriaşa grămadă a iudeilor, dornici mai mult decât alţii să se răfuiască cu Sabinus. Ei s-au împărţit în trei grupe, apoi s-au instalat în trei tabere: prima a ocupat hipodromul, a doua dintre ele, partea de răsărit a templului, de la miazănoapte la miazăzi, iar a treia, partea de apus a templului, unde se afla palatul regal. Scopul lor era să-i împresoare din toate părţile pe romani şi să-i supună asediului. Atunci, Sabinus (înspăimântat de mulţimea lor şi de curajul oamenilor dispuşi mai degrabă să moară decât să nu obţină victoria, biruinţa ocupând locul virtuţii) i-a trimis numaidecât lui Varus scrisori prin care îl îndemna fără încetare să-i vină cât mai repede în ajutor, altfel legiunea aflată acolo era în mare primejdie, fiindcă puţin mai lipsea ca ea să fie capturată

417

şi măcelărită. El însuşi s-a urcat în cel mai înalt turn al citadelei, care a primit numele lui Phasael, în cinstea fratelui lui Herodes, după ce acesta fusese ucis de părţi, şi de sus a făcut un semn romanilor să pornească **atacul** împotriva duşmanilor. Sabinus nu avea curajul să coboare în mijlocul prietenilor şi dădea ordin altora să înfrunte moartea de dragul lăcomiei Iui. Când romanii au dezlănţuit atacul, s-a încins o luptă crâncenă în care ei s-au dovedit mai destoinici decât duşmanii, fără ca iudeii să-şi piardă însă curajul în faţa primejdiei, după ce mulţi dintre ai lor căzuseră pe câmpul de onoare. Ei au făcut un ocol şi au escaladat porticurile din jurul incintei exterioare a templului, dând o mare bătălie, şi au aruncat de acolo pietre, fie cu mâna, fie cu praştiile, pe care ştiau să le folosească cu iscusinţă în luptă. Şi toţi arcaşii ce li se alăturaseră provocau mari pierderi romanilor, căci se căţăraseră în locuri înalte şi greu de cucerit, unde nu puteau să-i ajungă cei ce se străduiau să-i străpungă cu suliţele lor, în timp ce ei îi săgetau cu uşurinţă pe duşmani. Bătălia s-a desfăşurat astfel multă vreme. Indignaţi de această hărtuială, romanii au dat după aceea foc porticurilor, fără ca iudeii urcaţi deasupra să prindă de veste. Au pus multe materiale care aţâţă lesne flăcările şi focul s-a aprins repede pe acoperişul de lemn al porticurilor. Cu ajutorul lemnelor bine îmbibate cu smoală şi ceară, precum şi al aurăriilor unse cu ceară, văpăile s-au răspândit numaidecât. Acele mari opere de artă, demne de toată admiraţia, au fost mistuite de incendiu şi cei surprinşi deasupra porticurilor au pierit pe neaşteptate. Unii s-au prăbuşit o dată cu acoperişul care se năruia, alţii au fost căsăpiţi de duşmanii din jur. Mulţi care îşi pierduseră orice nădejde de salvare, îngroziţi de dezastrul din jur, fie că s-au aruncat în foc, fie că şi-au curmat viaţa cu propriile lor săbii, ca să scape de flăcări. Cei care au căutat să fugă, alegând la coborâre drumul folosit la urcare, dezarmaţi şi cu minţile răvăşite, au fost lesne ucişi cu toţii de romani, disperarea neajutându-i deloc pe cei rămaşi fără arme. N-a scăpat aşadar cu viaţă nici unul dintre cei ce se urcaseră pe acoperişul porticurilor. Dar romanii au trecut cum au putut prin foc şi s-au năpustit asupra tezaurului, punând stăpânire pe comorile templului. Multe dintre ele au fost prădate de oşteni, în timp ce Sabinus însuşi, în văzul tuturor, a luat patru sute de talanţi.

418

3. Nenorocirea care se abătuse asupra prietenilor căzuţi în luptă, precum şi jefuirea comorilor şi ofrandelor i-au umplut pe iudei de o adâncă amărăciune. Cei mai viteji dintre ei s-au strâns laolaltă şi au asediat palatul regal, ameninţându-i pe toţi că-i vor da pradă flăcărilor, şi au poruncit asediaţilor să plece cât mai repede. Le-au făcut solemna promisiune că nici ei, nici Sabinus nu vor păţi nimic. Cei mai mulţi dintre oştenii regelui trecuseră în tabăra iudeilor. Au trecut însă de partea romanilor Rufus şi Gratus, care aveau sub comanda lor trei mii dintre cei mai destoinici oşteni ai lui Herodes, luptători zdraveni la trup. La fel au procedat şi călăreţii care ascultau de ordinele lui Rufus, ceea ce a dus la sporirea numărului romanilor. Iudeii n-au slăbit totuşi asediul, ci au săpat galerii pe sub ziduri şi au strigat asediaţilor să plece, fiindcă nu e departe vremea când ei îşi vor elibera patria. Sabinus s-ar fi retras bucuros împreună cu trupele sale, dar nu putea să aibă încredere în iudei din pricina abuzurilor comise împotriva lor. Ceea ce l-a făcut să respingă oferta lor n-a fost numai faptul că neobişnuita blândeţe a duşmanilor i s-a părut suspectă: întrucât spera să primească ajutorul lui Varus, el a prelungit asediul.

4. în acelaşi timp, în Iudeea au izbucnit o sumedenie de tulburări în numeroase locuri, războaiele fiind provocate fie de setea de câştig, tle de ura împotriva iudeilor. Astfel, două mii de oşteni care slujiseră sub Herodes şi fuseseră lăsaţi la vatră de câtăva vreme s-au strâns laolaltă şi au început să lupte cu trupele regeşti. Lor li s-a opus Achiab, vărul regelui, care n-a cutezat să-i aştepte în câmp deschis pe aceşti oşteni pricepuţi în treburi războinice, ci s-a retras în locuri înalte, greu accesibile, să salveze ce se mai putea salva.
5. Aşijderea s-a ridicat un anume ludas, fiu] lui Ezechias, căpetenia unei puternice bande de tâlhari, pe care Herodes izbutise cu greu s-o înăbuşe. Acest ludas a strâns în oraşul Sephoris din Galileea o ceată de oameni depravaţi, a năvălit în palatele regale şi a luat întregul lor armament, cu care şi-a înzestrat ciracii, jefuind banii găsiţi acolo. A sădit spaima în inima tuturora şi a jefuit pe oricine îi ieşea în cale, ducându-1 cu el. Pus pe fapte mari, a dorit şi domnia, pe care spera s-o obţină nu cu preţul vitejiei, ci cu nesăţioasa lui poftă de a face rău.
6. Până şi Simon, un sclav al regelui Herodes, bărbat
419
chipeş, încrezător în mărimea şi puterea trupului său, a vrut să ajungă rege. Dornic să tragă foloase de pe urma vremurilor nesigure, a cutezat să-şi pună singur diadema, a strâns în jurul Iui o mulţime de aventurieri şi a fost proclamat rege de smintita lor ceată, socotind că era demn să domnească. El a prădat şi a ars scrum palatul din Ierihon şi a dat foc multor citadele regale situate în diferite părţi ale ţinutului, împărţind ciracilor săi toată prada găsită acolo. Ar fi comis, fireşte, nelegiuiri şi mai mari dacă n-ar fi fost pedepsit la vreme. Căci strângându-i laolaltă pe oştenii regelui şi pe romani, Gratus a ieşit înaintea lui Simon cu toate trupele sale; după o bătălie aprigă şi îndelungată, a fost nimicită şleahta lui Simon, alcătuită îndeobşte din peraeeni, care luptau fără să păstreze ordinea, bazându-se mai mult pe curaj decât pe priceperea lor ostăşească. Gratus 1-a prins din urmă pe Simon într-o strâmtoare, unde îşi căuta scăparea prin fugă, şi i-a retezat capul. Chiar şi în Amatha, oraş situat pe fluviul Iordan, un palat a fost preschimbat în cenuşă de o bandă aidoma celei a Iui Simon. De atâta nebunie era bântuit atunci întregul popor fiindcă nu avea propriul său rege care să cârmuiască cu dreptate şi autoritate mulţimea, iar străinii, în loc să-i pedepsească pe răzvrătiţii infiltraţi în ţară, nu făceau decât să sporească răul prin trufia şi lăcomia lor.
7. După aceea a îndrăznit să aspire la coroană un oarecare Athronges, bărbat fără o obârşie ilustră, lipsit şi de virtute şi de averi, simplu cioban, neînsemnat în toate privinţele, fălindu-se numai cu vigoarea trupului şi cu tăria braţelor lui. El năzuia atât de sus doar din dorinţa de a face rău şi, cu primejdia morţii mereu în faţa ochilor, nu punea nici un preţ pe viaţa lui, hărăzită nelegiuirilor. Avea patru fraţi, ei înşişi înalţi la statură şi cu mâinile atât de atrase de samavolnicii încât păreau anume făcuţi să-i netezească drumul spre domnie. Fiecare îşi comanda trupa de neisprăviţi, căci mare era mulţimea celor strânşi în jurul lor. Erau căpeteniile bandelor care îi urmau pretutindeni, să lupte pentru Athronges. Acesta şi-a pus singur diadema şi în sfatul oştirii hotăra ce misiune avea fiecare, toate desfaşurându-se după bunul său plac. Multă vreme, a deţinut puterea, ca un rege, făcând orice vroia. Cu ajutorul fraţilor lui, pricinuia mari pierderi de vieţi omeneşti atât romanilor, cât şi trupelor regelui, întrucât prigoneau cu aceeaşi înverşunare ambele tabere: pe cei
420
din urmă, pentru neruşinarea lor din timpul domniei lui Herodes, iar pe romani, pentru ofensele aduse atunci. în perioada ce a urmat, ei s-au dezlănţuit pretutindeni împotriva tuturora cu o furie egală, astfel că nimeni nu scăpa cu viaţă din mâinile lor, căzând victimă fie lăcomiei, fie setei de sânge, într-o zi, jefuitorii au atacat aproape de Emmaus o cohortă romană care aducea cereale şi arme pentru soldaţi, împresurând-o în întregime, i-au doborât cu suliţele pe centurionul Arius, totodată comandantul legiunii, şi pe vreo patruzeci dintre cei mai viteji pedestraşi. Ceilalţi, înmărmuriţi de pierderile suferite, au fost ajutaţi de Gratus şi, cu ajutorul trupelor regelui, au scăpat teferi, lăsând în mâinile duşmanilor leşurile tovarăşilor lor. Luptele au continuat astfel multă vreme şi jefuitorii au adus mari pagube romanilor, supunând poporul unei crâncene asupriri. Până la urmă au fost capturaţi tuspatru: unul într-o încăierare cu Gratus, altul într-o ciocnire cu Ptolemeu; cel mai vârstnic a căzut în mâinile lui Archelaus. Ultimul care mai era liber, mâhnit de soarta fraţilor lui, văzându-se fără nici o speranţă de salvare, deoarece rămăsese singur, epuizat de neîntreruptele eforturi şi lipsit de trupele sale, s-a predat lui Archelaus, după ce acesta a jurat că-1 va cruţa. Dar acestea s-au întâmplat mai târziu.
.8. Iudeea era bântuită aşadar de tâlhari: pe măsură ce se înjghebau, cetele de răzvrătiţi îşi alegeau imediat un rege şi toate acţionau în defavoarea statului, aducând puţine daune romanilor, dar răspândeau în lung şi în lat moartea printre compatrioţi.
9. De îndată ce a aflat dintr-o scrisoare a lui Sabinus cum stăteau lucrurile, Varus, îngrijorat de soarta legiunii care rămăsese la Hierosolyma, a luat cu el celelalte două legiuni (căci erau trei în întreaga Sirie), cele patru escadroane de călăreţi, precum şi toate trupele auxiliare ale regilor şi tetrarhilor, plecând degrabă să-i ajute pe cei asediaţi în Iudeea. Toate trupele trimise înainte primiseră porunca să se îndrepte repede spre Ptolemaida. Când a trecut prin Berytus, locuitorii oraşului i-au pus la îndemână o mie cinci sute de luptători, să-1 sprijine. Aretas, regele din Arabia Petraea, pe care duşmănia lui faţă de Herodes îl făcuse prietenul romanilor, i-a trimis lui Varus însemnate ajutoare, nu numai pedestraşi şi călăreţi. Când
421
s-au adunat la Ptolemaida toate trupele, a încredinţat o parte dintre ele fiului său şi unui prieten apropiat,

trimițându-i pe amândoi să poarte război cu galileenii, care se învecinează cu ptolemaizii. Aceste trupe au pornit atacul asupri duşmanului, au cucerit şi incendiat Sepphoris, locuitorii oraşului fiind vânduți ca sclavi. Varus însuşi, împreună cu ceea ce-i rămăsese din oştire, a mărşăluit spre Samaria, dar a cruțat oraşul, fiindcă nu luase parte la răscoală, instalându-şi tabăra în preajma satului cu numele de Arus, care era în proprietatea lui Ptolemeu. Arabii, care îl urau pe Herodes, revărsându-şi duşmănia asupra prietenului său, au preschimbat în scrum satul. De aici au mers până la un alt sat, numit Sampho, pe care l-au cucerit şi incendiat, în pofida faptului că era fortificat. Nici una dintre localitățile întâlnite de arabi în drumul lor n-a scăpat, toate fiind trecute prin foc şi sabie. Chiar şi Emmaus[1], oraş părăsit între timp de locuitorii săi, a fost ars din temelii la porunca lui Varus, ca o jertfă funerară, adusă oştenilor masacrați în acest loc. De aici, Varus a pornit împotriva Hierosolymei. De îndată ce iudeii care împresurau din paitea aceea legiunea au dat cu ochii de oastea iui Varus, apropiindu-se de ei, au rupt-o la fugă şi au lăsat de izbelişte asediul. Când Varus i-a dojenit aspru pe iudeii din Hierosolyma, aceştia s-au scuzat, spunând că, datorită sărbătorii, se adunase multă lume şi războiul n-a pornit din îndemnul lor, cei din afară fiind cei ce au cutezat să-1 pornească. Au fost asediați împreună cu romanii mai abitir decât dacă asediul ar fi fost pus Ia cale de ei. In întâmpinarea lui Varus au şi venit Josephus, vărul lui Herodes, Gratus şi Rufus, cu oştenii lui, precum şi romanii asediați. Sabinus n-â avut curajul să dea cu ochii de Varus, ci a ieşit pe ascuns din oraş, îndreptându-se spre malul mării.

10. Varus şi-a trimis o parte din trupele sale de-a lungul şi de-a latul țării, să pună mâna pe ațâțătorii la răscoală. Potrivit ordinului său, au primit pedepse doar căpeteniile care au fost mai vinovate, pe când ceilalți au fost eliberați, numărul celor țintuiți pe cruce din această pricină ridicându-se la vreo două mii. După aceea, s-a descotorosit de oştenii de care a văzut că nu mai avea nevoie: mulți dintre ei au păcătuit, deoarece nu s-au supus ordinelor şi voinței lui Varus, setea lor de jaf fiind cea care îi îndemnase să comită numeroase nelegiuiri. Cum a aflat că vreo zece mii de iudei se strânseseră iarăşi laolaltă, el a şi pornit împotriva lor, să-i biruiască. Aceştia nu au cutezat să se încaiere în luptă, ci s-au predat cu toții, urmând sfatul dat de Achiab. Varus s-a arătat îngăduitor cu mulțimea răzvrătiților, trimițându-i la Caesar pe toți conducătorii lor. Caesar i-a eliberat pe cei mai mulți dintre ei, dar i-a trimis la moarte numai pe consângenii lui Herodes care se alăturaseră răzvrătiților, fiindcă ridicaseră armele împotriva rudelor lor, fără să asculte de glasul dreptății.

CAPITOLUL XI

[1] Nu pare să fie vorba de capitala unei toparhii din ludeea, aflată la vreo 30 km. de Ierusalim (azi Amwas). ci de o localitate omonimă, situată la sud-est de Lod.

1. După înăbuşirea revoltei, Varus s-a întors la Antiohia, lăsând ca garnizoană a Hierosolymei legiunea care staționase şi mai înainte acolo. La Roma, Archelaus a avut un nou proces, din următorul motiv. O solie a iudeilor, care primise dezlegarea lui Varus, a fost trimisă la Roma, să dobândească îngăduința de a trăi după legile neamului. Solia împuternicită de întregul popor număra cincizeci de delegați. Dar la Roma li s-au alăturat mai mult de opt mii de iudei. în templul Iui Apolo, construit de el tu mari cheltuieli, Caesar a convocat atunci Sfatul, alcătuit atât din prietenii săi, cât şi din romanii de vază, dar la adunare au luat parte şi delegații, împreună cu iudeii stabiliți la Roma, precum şi Archelaus, însoțit de amicii lui. Cât priveşte rudele regelui Herodes, ele nu vroiau să se pronunțe în favoarea lui Archelaus, pe care îl urau, fără să fie nici împotriva lui, fiindcă socoteau că nu era cuviincios ca, în prezența lui Caesar, să-şi dezvăluie duşmănia lor față de o rudă foarte apropiată. A venit acolo din Siria chiar şi Philippos, trimis de Varus, chipurile, să-şi ajute fratele (căci Varus îl îndrăgea pe Philippos), dar, de fapt,

pentru a contribui la schimbarea conducerii regatului (întrucât Varus bănuia că domnia va fi împărțită, de vreme ce mulți iudei erau dornici să trăiască după propriile lor legi), nepierzând şansa de a primi şi el o parte.

2. Când Ii s-a dat cuvântul, solii iudeilor nu s-au sfiit să vorbească de destrămarea regatului şi au început să se plângă de nelegiuirile lui Herodes. După părerea lor, el fusese rege numai cu numele, dar în realitate s-a purtat mai rău decât orice tiran, străduindu-se să urzească pieirea iudeilor, şi nu s-a dat înapoi să introducă o sumedenie de înnoiri. A pus aşadar la cale uciderea multor oameni, ceea ce nu se mai întâmplase până atunci. Cei rămaşi în viață au fost şi mai nefericiți, nu numai fiindcă erau înspăimântați de chipul şi sufletul său plin de răutate, ci şi pentru că se temeau să nu-şi piardă avuția din pricina lui. Nu contenea să înfrumusețeze oraşele învecinate, locuite de străini, iar pe cele aflate în regatul său le secătuia prin biruri grele, ducându-le de râpă. Şi-a împins în prăpastia sărăciei poporul, care cunoscuse prosperitatea înainte de venirea lui, şi pentru pricini neînsemnate i-a ucis pe oamenii de vază, iar celor rămaşi în viață le-a răpit avuțiile. în afara dărilor anuale, plătite de fiecare în parte, oamenii aveau datoria să-i aducă chiar şi daruri bogate, nu numai lui, ci şi rudelor şi prietenilor săi, precum şi slujitorilor însărcinați cu strângerea birurilor, căci nimeni nu putea să rămână la adăpost de împilări fără să ofere aur şi argint. Să nu mai vorbim de marea neruşinare cu care atenta la castitatea fecioarelor şi la cinstea femeilor măritate, singura consolare pe care o mai aveau batjocoritele fiind ca faptele să rămână ascunse, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat deloc. Iudeii au îndurat atâtea cazne din pricina lui Herodes, câte n-ar fi fost în stare să

le aducă nici măcar o sălbăticiune, dacă ar fi ajuns să pună stăpânire pe oameni. De bună seamă că poporul a avut parte şi mai înainte de distrugeri şi de strămutări silnice, dar nici una dintre năpastele date ca pildă de istorie nu se compară cu prezentul dezastru, căşunat de Herodes neamului nostru. De aceea aveau temeinice motive să salute cu bucurie urcarea pe tron a Iui Archelaus, întrucât erau convinşi că nu i-ar fi fost uşor urmaşului Iui Herodes, oricare ar fi fost acela, să-1 întreacă în cruzime. Ei ar fi respectat publicul doliu după părintele său, ca să-i facă hatârul lui Archelaus, străduindu-se să-i atragă
424
bunăvoinţa, dacă el îşi adeverea întrucâtva blândeţea. Dar, ca şi cum s-ar fi temut că nu va fi socotit adevăratul fiu al lui Herodes dacă nu-1 întrecea, Archelaus şi-a vădit numaidecât ostilitatea faţă de popor, mai înainte de a fi sigur de tronul pe care Caesar putea la fel de bine să i-1 acorde sau să i-1 refuze. Chiar de la începutul domniei sale, el a dat supuşilor lui pilda virtuţii, moderaţiei şi spiritului său de dreptate, prin nelegiuirea pe care a comis-o faţă de cetăţeni şi de Dumnezeu, când a masacrat în templu trei mii dintre propriii lui compatrioţi. Nu sunt ei pe deplin îndreptăţiţi să-1 urască pe Archelaus, care, după ce a dovedit o cumplită cruzime, vine să-i acuze că se răzvrătesc şi se împotrivesc domniei lui? în concluzie, ei nu cer altceva decât să scape de o asemenea cârmuire şi să fie alipiţi Siriei, subordonându-se nemijlocit guvernatorilor romani. Aşa va reieşi limpede dacă ei sunt într-adevăr răzvrătiţi şi ahtiaţi după schimbări sau ascultători şi cumpătaţi când au parte de o conducere dreaptă.
3. De îndată ce iudeii şi-au încheiat cuvântarea, Nicolaos a căutat să-1 disculpe pe rege de acuzaţiile care i-au fost aduse. De-a lungul existenţei sale, Herodes n-a primit nici o învinuire şi nu este drept ca el să fie acuzat după moarte de către cei ce trebuiau să-1 cheme în faţa unor judecători drepţi atunci când mai era în viaţă şi putea să fie tras la răspundere. De faptele atribuite lui Archelaus se fac vinovaţi cei ce au fost nelegiuiţi şi s-au ridicat împotriva lui: cei care încălcaseră legile şi au început să-i masacreze pe oamenii de ordine, veniţi să pună capăt nelegiuirilor lor, se plâng acum de nedreptatea pedepsirii lor. Vorbitorul le-a reproşat apoi acuzatorilor că sunt dornici de schimbări, fiind încântaţi de răzvrătiri, fără să ştie să se supună dreptăţii şi să asculte de legi, deoarece vor să iasă biruitori de fiecare dată. Aşa a cuvântat Nicolaos.
4. După ce a ascultat cu luare-aminte aceste cuvântări, Caesar a dizolvat adunarea şi după câteva zile 1-a numit pe Archelaus nu rege, ci etnarh peste jumătate din ţinuturile aflate sub stăpânirea lui Herodes, făgăduind să-i acorde rangul de rege dacă se va arăta demn să domnească. Cealaltă jumătate a împărţit-o în două părţi, pe care le-a dat celorlalţi doi fii ai lui Herodes, Philippos şi Antipas, care îşi disputau împreună cu fratele lor Archelaus întregul regat. Lui Antipas i-au revenit
425
Peraea şi Galileea, care îi aduceau împreună un venit anual de două sute de talanţi. Batanea cu Trachonitis şi Auranitis, precum şi o parte din aşa-zisul domeniu al lui Zenodorus, le-a obţinut Philippos, având un venit anual de o sută de talanţi. Lui Archelaus i-au fost atribuite Idumeea, Iudeea şi Samaria; printr-un decret al lui Caesar, samaritenii au fost scutiţi de plata unei pătrimi din impozitele lor, fiindcă nu luaseră parte la răscoală alături de ceilalţi. Au fost puse sub autoritatea lui Archelaus oraşele Turnul lui Straton şi Sebaste, Ioppe şi Hierosolyma, căci cetăţile greceşti Gaza, Gadara şi Hippos, pe care Caesar le separase de celelalte, au fost alipite la Siria. Venitul anual obţinut de Archelaus din partea lui de regat era de şase sute de talanţi.
5. Aşa au fost împărţite posesiunile lui Herodes între fiii lui. Caesar i-a dat un palat !a Ascalon Salomeei, în afara localităţilor pe care i le lăsase moştenire fratele ei, adică lamnia, Azot şi Phasaelis, precum şi a celor cinci sute de mii de monede de argint marcate. Avea un venit anual de şaizeci de talanţi, iar casa ei se afla în ţinutul stăpânit de Archelaus. Şi celelalte rude ale regelui şi-au primit avuţiile lăsate prin testament de Herodes. Celor două fiice ale sale, rămase nemăritate, Caesar le-a dat câte două sute cincizeci de mii de monede de argint marcate, pe lângă ceea ce primiseră de la tatăl lor, căsătorindu-le cu fiii lui Phasael. Caesar a împărţit fiilor regelui şi ceea ce Herodes îi lăsase prin testament, adică cincisprezece mii de talanţi, păstrând doar câteva dintre vasele primite în dar, nu însă pentru valoarea lor deosebită, ci pentru a cinsti amintirea regelui răposat.

CAPITOLUL XII

1. Când Caesar a pus aceste treburi în ordine, a venit un îr de obârşie iudaică, crescut în oraşul Sidon de un libert roman, şi a pretins că făcea parte din familia lui Herodes,
426
bazându-se pe faptul că semăna leit cu Alexandru, fiul lui Herodes, care fusese executat la ordinul acestuia. Toţi cei care îi văzuseră pe amândoi atestau izbitoarea lor asemănare. Din acest motiv, el a fost stimulat să aspire la ocuparea tronului. Şi-a luat drept complice al înşelăciunii pe un compatriot, bun cunoscător al intrigilor de curte, care pe lângă faptul că era ticălos, avea şi darul de a provoca mari tulburări, devenind astfel dascălul său în domeniul artelor rele. Tânărul se dădea drept fiul lui Herodes, care fusese sustras pe furiş de cei ce fuseseră

trimişi să-i curme viaţa: aceştia i-au ucis pe alţii în locul lor, ca să-i amăgească pe cei ce asistau la execuţie, salvându-1 pe el şi pe fratele său Aristobul. în înfumurarea lui, a reuşit să-i înşele cu scornelile sale pe oamenii cu care se întâlnea. Când a ajuns în Creta, toţi iudeii care locuiau acolo i-au dat crezare, punându-i la îndemână bani mulţi, ceea ce i-a permis să treacă în insula Melos. Aici a strâns sume şi mai mari, fiindcă localnicii credeau că în vinele lui curgea sânge regesc şi trăgeau nădejdea să-şi recupereze banii din vistieria părintească, făcându-1 să-şi recompenseze cum se cuvine binefăcătorii. S-a grăbit aşadar să ajungă la Roma, însoţit de gazdele lui, şi a debarcat la Dicaiarchia', unde lucrurile i-au mers la fel de bine, fiindcă şi iudeii din partea locului au avut deplină încredere în frauda lui. L-au însoţit în alai ca pe un rege, mai ales cei ce fuseseră oaspeţii şi prietenii lui Herodes. De vină era firea omenească, înclinată să creadă orice se spune, lăsându-se înşelată de înfăţişarea exterioară. Chiar şi cei ce mai înainte întreţinuseră strânse legături cu Alexandru aveau ferma convingere că era el însuşi şi nu un altul, fiind gata să jure şi faţă de alţii că aşa stăteau lucrurile. De îndată ce vestea s-a răspândit la Roma, uriaşa mulţime a iudeilor stabiliţi acolo a venit să-1 întâmpine şi mulţumea proniei divine că, mai presus de aşteptările ei, I-a păstrat teafăr, primindu-l cu bucurie, mai ales pentru ascendenţa lui maternă, oriunde se ivea purtat de carul său, în ţinută de gală. I se aduceau, în semn de regească cinstire, costisitoare daruri de ospeţie şi mare a fost afluenţa poporului, care n-a lăsat deoparte nici una din dovezile

[1] Numele grecesc al portului Puteoli din Campania (azi Pozz.uoli). în arhipelagurile greceşti locuiau atunci mulţi evrei, insula Melos fiind situată la nord de Creta.

respectului cuvenit celor ce scăpaseră teferi din ghearele morţii când nu rămăsese nici o speranţă.

2. De îndată ce a primit această ştire, Caesar n-a vrut să-i dea crezare, fiindcă ştia prea bine că Hercdes nu putea fi atât de lesne înşelat într-o treabă importantă, unde era în joc interesul lui personal. Având anumite îndoieli, 1-a trimis pe libertul său Celados, cel ce avusese strânse legături cu adolescenţii, să-1 aducă la el pe pretinsul Alexandru. Acesta a făcut ce i s-a cerut, dar în cunoaşterea tânărului nu a dovedit mai mare agerime decât mulţimea. în schimb, Caesar nu s-a lăsat amăgit. Exista o certă asemănare, dar ea nu era atât de mare încât deosebirile să treacă neobservate la o cercetare mai atentă a amănuntelor. Căci falsul Alexandru avea mâinile bătătorite de muncă, iar trupul lui, în ioc să aibă delicateţea caracteristică omului cu o educaţie fină şi aleasă, era, dimpotrivă, mai grosolan. După ce a constatat că discipolul nu rămânea mai prejos decât maestrul său în privinţa minciunilor pe care le debita cu aceeaşi cutezanţă, Caesar 1-a întrebat pe aşa-zisul Alexandru de ce Aristobul, salvat împreună cu el, nu-I însoţise, de vreme ce prin strălucita lui obârşie putea să ceară aceleaşi drepturi. Impostorul a răspuns că, de teama primejdiilor mării, acesta rămăsese în insula Cipru, pentru ca, în cazul când i se întâmpla o nenorocire lui Alexandru, neamul Mariamnei să nu rămână fără urmaşi, Aristobul supravieţuind ca să-şi înfrunte potrivnicii. Când cel care născocise scuza a adeverit spusele tânărului, Caesar 1-a luat deoparte pe ultimul şi i-a zis următoarele: „Dacă îmi vei destăinui adevărul, sunt gata să-ţi iert înşelăciunea şi să-ţi dăruiesc viaţa. Spune-mi numai cine eşti şi cine te-a convins să pui la cale cutezătoarea faptă. Căci ceea ce ai urzit şi ai realizat dovedeşte o perfidie care întrece vârsta ta!"[2] Neavând de ales, tânărul i-a dezvăluit totul lui Caesar, şi ce a plănuit, şi cine 1-a încurajat. Caesar (care nu vroia să-şi încalce cuvântul) 1-a trimis să vâslească la galere, căci a văzut că avea trupul vânjos, capabil să facă faţă muncilor grele, dar pe autorul înşelăciunii 1-a condamnat la moarte. Cât priveşte melienii, ei fuseseră pedepsiţi îndeajuns

[2] în *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor.* Cartea a I I-a, cap. VII, paragr. 2, Flavius Josephus a atribuit libertului Celados demascarea falsului Alexandru, căruia i-a propus să spună adevărul, ca să scape cu viaţă.

prin pierderea banilor cheltuiţi cu falsul Alexandru. Acesta a fost jalnicul deznodământ al temerarei fapte întreprinse de falsul Alexandru.

CAPITOLUL XIII

1. După ce Archelaus, devenit etnarh, s-a întors în Iudeea, 1-a scos din funcţia de Mare Preot pe Ioazar, fiul lui Boethos, învinuit că trecuse de partea răzvrătiţilor, şi i-a transmis pontificatul fratelui său Eleazar. A refăcut în chip magistral palatul din Ierihon şi a luat jumătate din apa care aproviziona satul Neara, abătând-o spre un câmp unde erau plantaţi palmieri. A întemeiat şi o localitate pe care a numit-o Archelais şi, încălcând legile strămoşeşti, s-a căsătorit cu fiica lui Archelaus, Glaphyra, care fusese soţia fratelui său Alexandru, dăruindu-i câţiva copii. Nici Eleazar n-a deţinut prea multă vreme rangul de Mare Preot, fiind înlocuit încă din timpul vieţii cu Iosua, fiul Iui Sie.

2. în al zecelea an al domniei lui Archelaus, oamenii cei mai de seamă din Iudeea şi din Samaria n-au putut să suporte cruzimea şi tirania lui şi l-au reclamat lui Caesar, mai ales când au aflat că acesta îi poruncise să se poarte blând cu ei. Când această acuzaţie a ajuns la urechile sale, Caesar a fost atât de furios încât 1-a chemat pe Archelaus, intendentul treburilor regelui la Roma (care se numea tot Archelaus), şi, fără a catadicsi să-i scrie lui Archelaus, i-a spus slujitorului acestuia: „îmbarcă-te de îndată pe o corabie şi du-te până la el, să-1 aduci degrabă în faţa mea!" Intendentul Archelaus a călătorit pe mare cât a putut de repede şi, când a ajuns în Iudeea, 1-a găsit pe Archelaus petrecând cu prietenii lui. I-a înfăţişat voinţa lui Caesar şi 1-a zorit să pornească la drum. Abia apucase să poposească la Roma şi Caesar, după ce dat ascultare

429

învinuirilor pe care i le aduceau acuzatorii lui, i-a fixat locul de surghiun la Vienna', oraş din Galia, confiscându-i averile,

3. înainte de a fi chemat la Roma, Archelaus a avut un vis pe care 1-a povestit astfel prietenilor săi. I s-a părut că vede zece spice de grâu, cu bobul plin şi copt, care au fost păscute de nişte boi. Când s-a trezit (dându-şi seama de importanța viziunii sale), el a chemat prezicătorii care se pricepeau să tălmăcească visele. întrucât părerile lor se deosebeau mult între ele (căci orice tâlcuire nu semăna cu toate celelalte), un anume Simon din secta esenienilor a cerut voie să vorbească nestingherit şi i-a spus lui Archelaus că visul prevestea o schimbare, din păcate în defavoarea lui. I-a explicat că boii întruchipează nenorocirea, fiindcă sunt animale care trudesc din greu şi totodată aduc după ei schimbarea, fiindcă pământul arat de ei nu poate rămâne în starea de mai înainte. Spicele, care au fost zece, indică numărul anilor, căci spicul este rodul unei veri: aşadar, domnia lui Archelaus va lua sfârşit. Aceasta a fost interpretarea dată visului său. La cinci zile după visul prevestitor, a sosit celălalt Archelaus, trimis de Caesar în Iudeea, să-l cheme la Roma, spre a fi judecat.

4. Ceva asemănător i s-a întâmplat şi Glaphyrei, fiica regelui Archelaus, pe care, fecioară fiind, a luat-o de soție Alexandru, fiul lui Herodes şi fratele lui Archelaus. Mai târziu, Alexandru fiind executat din ordinul părintelui său, ea s-a remăritat cu regele Libyei, Iuba[2], la moartea căruia s-a întors ca văduvă la casa tatălui ei, în Cappadocia. Acolo a luat-o în căsătorie Archelaus, după ce a repudiat-o pe soția lui, Mariamne: atât de mult o iubea el pe Glaphyra. Aşadar, când era deja măritată cu Archelaus, ea a avut următorul vis. I s-a părut că Alexandru stătea în fața ei şi, nespus de bucuroasă, I-a îmbrățişat. Dar el i s-a plâns şi i-a zis: „Dragă Glaphyra, tu adevereşti zicala potrivit căreia nu trebuie să te încrezi în femei, căci, fecioară fiind, te-ai măritat cu mine, mi-ai dăruit copii, apoi ai dat uitării dragostea mea şi te-ai căsătorit cu altul. Ca şi cum această sfidare n-ar fi fost de-ajuns, ai cutezat să te arunci

' Localitate situată pe malul Ronului (azi Vienne). Herodes Archelaus a fost etnarhul Iudeii. Samariei şi Idumeii între anii 4 î.e.n.-6 e.n.

[1] Iuba II, regele Mauritaniei (25 î.e.n-23 e.n), om de mare cultură, educat în Italia, n-a lăsat-o văduvă pe Glaphyra, ci s-a despărțit de ea.

430

în brațele unui al treilea bărbat şi ai pătruns în familia mea cu ocară şi neruşinare, luându-l ca soț pe fratele meu Archelaus. Dar eu nu voi uita totuşi iubirea pe care ți-o port şi, eliberându-te de nelegiuire, voi face să fii din nou a mea, ca mai înainte!" De-abia a apucat să depene acestea prietenelor sale şi s-a stins din viață după câteve zile.

5. Am socotit că trebuie să cuprind asemenea lucruri în povestirea mea deoarece vorbeam despre regi - mai ales că acestea sunt o dovadă că sufletele sunt nemuritoare şi că pronia divină se ocupă de treburile omeneşti -, având convingerea că merită din plin să fie amintite. Oricine crede că astfel de fapte par neverosimile n-are decât să-şi mențină părerea, fără să fie un obstacol în calea celor care năzuiesc spre virtute. De altfel, ținuturile lui Archelaus au fost alipite la Siria şi Caesar I-a trimis pe fostul consul Quirinius să facă recensământul bunurilor siriene şi să pună în vânzare averea lui Archelaus.

431

CARTEA A XVIII-A

CONȚINUTUL CĂRȚII A XVIII-A

4.
5.
6.
7.

Cum Quirinius a fost trimis de Caesar să facă recensământul Siriei şi Iudeii şi să vândă averile lui Archelaus, Iudeea fiind transformată din regat în provincie; Coponius din clasa cavalerilor a venit să administreze Iudeea. Şi cum Iudas Galileanul şi alți câțiva au îndemnat poporul să se împotrivească recensământului şi mulți le-au urmat sfatul, până când Marele Preot Ioazar i-a convins să se supună romanilor şi să accepte recensământul.

Câte secte şi ce fel de şcoli filosofice au iudeii, precum şi principiile lor călăuzitoare. Cum tetrarhii Herodes şi Philippos au construit oraşe în onoarea lui Caesar. Cum samaritenii au împrăştiat oasele morților în templu, pângărind poporul timp de şapte zile.

Cum Salomeea, sora lui Herodes, stingându-se din viață, şi-a lăsat averea moştenire luliei, soția lui Caesar.

Cum Pontius Pilatus a hotărât să aducă cu sine pe ascuns efigiile lui Caesar la Hierosolyma; prinzând de veste, poporul s-a răsculat şi i s-a împotrivit, până când portretele lui Caesar au fost duse din Hierosolyma la Caesarea. Ce s-a întâmplat în vremea aceea cu iudeii care trăiau la Roma şi cum s-a răzvrătit gloata

din Samaria, Pilatus omorând mulţi dintre locuitorii ei.

8. Samaritenii l-au reclamat pe Pilatus lui Vitellius, iar Vitellius 1-a silit să plece la Roma, ca să dea socoteală în faţa lui Caesar.
9. Drumeţia lui Vitellius la Hierosolyma şi cum i-a scris Tiberius Caesar să-1 determine pe partul Artabanos să trimită ostatici, apoi să-i declare război lui Aretas.
10. Sfârşitul lui Phillipos şi felul cum tetrarhia lui a devenit provincie.
11. Herodes tetrarhul porneşte împotriva lui Aretas, regele arabilor, şi este învins de acesta.
12. Regele Agrippa pleacă pe mare spre Roma, până la Tiberius Caesar, şi, acuzat de un libert al său, este întemniţat. Cum, după moartea lui Tiberius, Gaius 1-a eliberat, numindu-1 rege peste tetrarhia lui Philippos.
13. Cum Herodes tetrarhul s-a dus la Roma, unde a fost învinuit de Agrippa şi trimis în surghiun; cum Gaius a dat tetrarhia acestuia lui Agrippa.
14. Cearta dintre iudeii şi grecii din Alexandria şi soliile trimise de ambele tabere la Gaius.
15. Iudeii sunt învinuiţi de Apion şi de însoţitorii lui că nu au nici o statuie a lui Caesar.
16. Cum Gaius, cuprins de mânie, îl trimite pe Petronius în Siria, ca guvernator, dându-i misiunea să-şi ducă trupele împotriva iudeilor, dacă nu vor să primească statuile lui.
17. Ce au pătit iudeii din Babilon din pricina fraţilor Asinaeus şi Anilaeus.

Cartea aceasta cuprinde un interval de treizeci şi doi de ani.

CAPITOLUL I

1. între timp, Quirinius, unul dintre senatorii romani care parcursese întregul curs al magistraturilor şi suise toate treptele onorurilor până la rangul de consul, aşa că se bucura de o mare influenţă prin înalta lui poziţie, a sosit în Siria împreună cu câţiva însoţitori, primind de la Caesar sarcina de a împărţi dreptatea şi de a face recensământul averilor. împreună cu el a fost trimis şi Coponius, bărbat din ordinul cavalerilor, investit cu drepturi depline asupra Iudeii. Curând a ajuns Quirinius şi în ludeea, unită cu Siria, ca să facă recensământul bunurilor şi să vândă avuţiile lui Archelaus. Deşi la început nici n-au vrut să audă de catagrafie, iudeii au renunţat treptat la împotrivirea lor, urmând îndemnul Marelui lor Preot loazar, fiul lui Boethos. Ei au ascultat aşadar sfaturile lui loazar şi au îngăduit ca recensământul averilor să se desfăşoare nestingherit. Dar gaulanitul Iudas, originar din oraşul Gamala, împreună cu fariseul Sadduc, aţâţau poporul să se răzvrătească, amândoi susţinând că recensământul nu aducea după sine decât sclavia făţişă, iar datoria întregului neam era să-şi apere libertatea. Acum li se oferea prilejul ca, în caz de reuşită, să-şi pună avuţiile la adăpost, iar dacă li se întâmpla vreo nenorocire, să-şi asigure gloria şi lauda pentru măreţia lor sufletească. Dumnezeu se va arăta gata oricând să-i ajute doar în măsura în care vor trece cu multă râvnă la realizarea planurilor lor, mai ales dacă se vor gândi la lucruri mari şi nu-şi vor precupeţi deloc eforturile. Aşadar, oamenii (care ascultă cu mare aviditate asemenea vorbe) au început să înfăptuiască cu temeritate aceste proiecte. N-a rămas nici o năpastă care să nu se abată asupra poporului nostru, ca urmare a instigărilor celor doi bărbaţi, vorbele situându-se mai prejos de fapte. Războaiele porneau unul după altul şi nu era cu putinţă ca iudeii să nu îndure

suferinţe din pricina necontenitelor ciocniri. Adevăraţii lor prieteni, care să le aline chinurile, pieriseră. în iureşul atacurilor date de tâlhari au fost răpuşi numeroşi bărbaţi de frunte, pretextul invocat fiind lupta pentru libertate, dar adevăratul motiv era setea de câştig. De aceea au izbucnit răscoale care au provocat măceluri publice, îndreptate fie împotriva concetăţenilor (căci oamenii aveau ambiţia de a nu-şi lăsa în viaţă nici un adversar), fie împotriva duşmanilor. Au urmat foametea, care dădea frâu liber nelegiuirilor neruşinate,

devastarea oraşelor şi distrugerile, până când, datorită răscoalelor, flăcările au cuprins chiar şi sfântul lăcaş al Domnului. Mania înnoirilor cu orice preţ şi a schimbării orânduirilor strămoşeşti a dus la pieirea răufăcătorilor, ludas şi Sadduc, care au întemeiat la noi cea de-a patra şcoală filosofică şi au avut nenumăraţi adepţi, au tulburat cu răzvrătirea lor întregul stat, nu numai în clipa aceea, ci au pus rădăcinile viitoarelor nenorociri, sădind nişte dogme necunoscute mai înainte de oameni. Vreau să spun câteva cuvinte despre secta asta, mai ales că aceste învăţături ale ei, îmbrăţişate de tineri, au dus la prăbuşirea instituţiilor noastre.
2. încă din vremuri mai vechi, iudeii au avut trei secte filosofice: una a esenienilor, alta a saduceilor şi a treia, denumită a fariseilor. Deşi m-am pronunţat deja asupra lor în Cartea a doua din *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor,* nu şovăi să spun câteva cuvinte despre ele.
3. Fariseii nu dispreţuiesc cumpătarea şi nu se lasă moleşiţi de plăceri; urmează cu sfinţenie ceea ce în matura lor chibzuinţă socotesc că e bine şi caută să înfăptuiască tot ce Ie-a prescris judecata. Ei îi respectă pe oamenii în vârstă şi nu au aroganţa de-a contrazice afirmaţiile lor. întrucât susţin că toate se desfăşoară după cum a hotărât Soarta, fariseii nu vor să priveze voinţa omenească de ardoarea de a împlini ceea ce depinde de ea, ci ne învaţă că Dumnezeu a dorit ca forţa Destinului şi judecata omului să acţioneze împreună, astfel ca fiecare să încline după placul său, fie spre viciu, fie spre virtute. Au convingerea că sufletele sunt nemuritoare şi că sub pământ ele au parte de răsplăţi sau de pedepse, după felul cum oamenii au dus o viaţă virtuoasă sau desfrânată: ultimii vor rămâne închişi într-o temniţă veşnică, numai cei dintâi având voie să
438
reînvie. Datorită învăţăturii lor, fariseii au atâta influenţă asupra poporului încât tot ceea ce ţine de cultul divin, de rugăciune sau de jertfe se săvârşeşte sub îndrumarea lor. O convingătoare dovadă a virtuţile*" acestora au dat-o cetăţile, deoarece au socotit că ei urmăresc numai binele, atât prin vorbă, cât şi prin faptă.
4. învăţătura saduceilor lasă ca sufletul să piară împreună cu trupul şi nu recunoaşte altă doctrină în afara Legii sacre. Ei socotesc un mare merit să întreţină dispute despre înţelepciune cu dascălii proprii. Aderenţii lor sunt puţin numeroşi, dar aceştia au o condiţie bună. Nu întreprind nimic în afara vorbelor; atunci când ajung magistraţi, fără voia lor şi constrânşi de nevoie, adoptă opiniile fariseilor, fiindcă altfel nu sunt toleraţi de popor.
5. în schimb, esenienii sunt de părere că toate trebuie să rămână în seama proniei divine. Ei cred în nemurirea sufletului şi răsplata dreptăţii li se pare bunul suprem. Când trimit ofrande templului, nu aduc şi jertfele cuvenite, deoarece au mijloace de purificare mult mai sfinte. De aceea, nu li se îngăduie să intre în templu şi au ceremoniile lor religioase. Sunt oameni cu moravuri exemplare şi se îndeletnicesc cu agricultura. Mai presus de toţi cei ce-şi atrag laudele prin propria virtute, esenienii merită să fie admiraţi pentru dreptatea lor, prea puţin cultivată de greci sau de barbari, câtă vreme ei o respectă nu de scurtă vreme, ci de mulţi ani în urmă. Ca atare, au acţionat în aşa fel ca nimic să nu-i împiedice să-şi folosească bunurile în comun, încât bogaţii nu se bucură mai mult de averea lor decât cei ce nu posedă nimic. Sunt vreo patru mii de oameni care fac acest lucru. Nu vor să audă de soţii şi nici să aibă slujitori, socotind că s-ar dovedi nedrepţi faţă de ultimii şi că cele dintâi sunt certăreţe, aşa că ei trăiesc separat şi se ajută unii pe alţii. Pentru administrarea veniturilor obţinute din munca câmpului, îşi aleg oameni cinstiţi din rândul preoţilor, care le procură provizii şi le pregătesc hrana. Ei îşi duc viaţa în felul acesta şi traiul lor seamănă cu cel al dacilor care se numesc Polişti'.
6. Pe lângă cele trei şcoli filosofice, un anume ludas Galileanul a întemeiat a patra sectă, ai cărei aderenţi sunt în toate privinţele de aceeaşi părere cu fariseii. Dar ei iubesc atât
[1] în original, „Polistai"": întemeietori de cetăţi, adică daci urbanizaţi.
439
de mult libertatea încât o apără cu înverşunare, recunoscându-1 pe Dumnezeu drept unicul lor stăpân şi rege. Sunt gata să înfrunte orice fel de moarte şi nu se dau înlături de la suprimarea rudelor şi prietenilor lor, spre a nu recunoaşte vreun om ca stăpân. întrucât mulţi oameni au fost martori oculari ai acestor fapte, mă feresc să vorbesc mai pe larg despre îndărătnicia lor. Nu mă tem deloc că vorbele mele nu vor fi crezute, ci mai degrabă că nu voi găsi destule cuvinte ca să le înfăţişez cum trebuie curajul şi dispreţul lor faţă de durere. Această nebunie a făcut poporul să se revolte sub cârmuirea lui Gessius Florus[2], care a abuzat de puterea lui, încât disperarea 1-a împins să se răscoale împotriva romanilor. Atât am avut de spus despre şcolile filosofice ale iudeilor.

CAPITOLUL II

1. După ce a vândut averile lui Archelaus şi a încheiat recensământul, înfăptuit în cel de-al treizeci şi şaptelea an de la victoria de la Actium a lui Caesar asupra lui Antonius, Quirinius 1-a scos din funcţia de Mare Preot pe Ioazar, care fusese de partea poporului în timpul răscoalei, pontificatul fiind preluat de Ananus, fiul lui Seth. Herodes şi Phillipos au rămas însă stăpâni peste acele tetrarhii care le reveniseră. Herodes[1] a întărit Sepphoris, podoaba Galileei întregi, şi a închinat-o lui Caesar. De asemenea, a înconjurat cu ziduri Betharamphtha (care era deja un oraş) şi i-a zis Iuliada, după numele soţiei lui Caesar. La rândul lui, Phillipos a întemeiat la izvoarele

Iordanului oraşul Paneas, pe care 1-a denumit Caesarea[2]. A

′ Despre ultimul procurator roman al Iudeii (64-66 e.n.) va fi vorba în finalul *Antichităţilor iudaice.*

′ Herodes Antipas, tetrarli al Galileei şi Peraeei (4 î.e.n.-39e.n.).

[2] Herodes Philippos, tetrarh la Gaulanitida, Batanea, Trachonitida şi Aurenitida (4 î.e.n.-34 e.n), a fundat Caesarea Philippi, capitala lui, numită astfel spre a se deosebi de Caesarea maritimă, ctitorită de Herodes.

ridicat apoi la rangul de oraş târguşorul Bethsaida, de lângă lacul Gennesar, i-a asigurat mai mulţi locuitori şi celelalte înlesniri, dându-i numele de Iuliada, după fiica lui Caesar.

2. în timp ce Iudeea era administrată de Coponius, cel care, aşa cum am spus, fusese trimis împreună cu Quirinius, s-a petrecut următorul lucru. La Sărbătoarea Azimelor, numită de noi Pastele, preoţii aveau obiceiul să deschidă porţile templului după miezul nopţii. De îndată ce ele au fost deschise, nişte samariteni care se strecuraseră pe ascuns în Hierosolyma au împrăştiat oseminte omeneşti în portic şi în interiorul întregului templu. De aceea, contrar datinilor legate de această sărbătoare, accesul tuturora în templu a fost interzis şi s-a prevăzut ca în viitor să se ia măsuri de pază mai aspre. La scurtă vreme după aceea, Coponius s-a întors la Roma şi urmaşul lui la cârmuirea ţării a fost Marcus Ambivius[3], sub mandatul căruia s-a stins din viaţă Salomeea, sora lui Herodes, lăsând moştenire Iuliei întregul ţinut al Iamniei, aşijderea Phasaelis cel situat în câmpie şi oraşul Archelais, unde creşteau o mulţime de palmieri cu fructe foarte gustoase. Acestuia i-a urmat Annius Rufus, sub administraţia căruia a murit cel de-al doilea autocrat al Romei, Caesar, care a domnit timp de cincizeci şi şapte de ani, şase luni şi trei zile[4] (dintre care timp de paisprezece ani a domnit împreună cu Antonius), trăind şaptezeci şi şapte de ani- Caesar 1-a avut ca urmaş la tron pe Tiberius Nero[5], fiul soţiei sale Iulia. El a fost al treilea autocrat al Romei şi, după rechemarea lui Annius Rufus, 1-a trimis să administreze Iudeea pe Valerius Gratus[6]. Acesta a pus capăt pontificatului lui Ananus şi 1-a numit Mare Preot pe lsmael, fiul lui Phabi. Puţin mai târziu, 1-a demis şi i-a încredinţat funcţia lui Eleazar, fiul Marelui Preot Ananus. După un an de zile, i-a luat şi acestuia pontificatul şi 1-a

• Marcus Ambivius a fost al doilea prefect roman care a administrat Iudeea, Samaria şi Idumeea după Coponius (circa 9-12 e.n.).

[4] Autorul calculează durata domniei lui Augustus de la asasinarea lui Caesar (44 î.e.n.) şi nu după bătălia de la Actium (31 î.e.n.), care a dus la eliminarea lui Marcus Antonius. Primul autocrat roman a fost Gaius lulius Caesar, după opinia lui Flavius Josephus.

' Tiberius Claudius Nero şi-a schimbat numele în Tiberius lulius Caesar când a fost adoptat de Augustus, fiind al doilea împărat roman (14-37 e.n.).

' Succesorul lui Annius Rufus (12-16 e.n.) a fost Valerius Gratus, cel de-al patrulea prefect roman al ludeei (16-26 e.n).

pus în locul lui pe Simon, fiul lui Camith. N-a deţinut funcţia mai mult de un an şi urmaşul lui a fost Josephus, care se numea şi Caiaphas. Când Gratus, care administrase Iudeea vreme de unsprezece ani, a fost chemat la Roma, succesorul lui a fost Pontius Pilatus.

3. Tetrarhul Herodes (care era bun prieten al lui Tiberius) a construit în cea mai fertilă parte a Galileei, lângă lacul Gennesar, un oraş, dându-i numele de Tiberias. Nu prea departe de acest oraş se află izvoarele termale din localitatea care se cheamă Emmaus. în oraş locuiau şi străini şi numeroşi galileeni, adunaţi din ţinutul lor şi strămutaţi cu de-a sila acolo, chiar dacă făceau parte din rândul celor cu o situaţie bună. Chiar şi săracii culeşi de pe toate drumurile, printre ei fiind şi unii despre care nu se ştia sigur dacă sunt oameni liberi, au fost admişi să locuiască în oraş şi ii s-au dat mari înlesniri şi unele privilegii. Ca să-i ţină strâns legaţi de oraş, Herodes Ie-a construit case şi Ie-a dat pământuri, căci era cunoscut faptul că, potrivit datinilor strămoşeşti, ei nu aveau voie să locuiască pe meleagurile acelea. Asta fiindcă, pentru întemeierea oraşului, au fost înlăturate multe morminte aflate acolo, iar legea noastră prevede că cei ce rămâneau în asemenea locuri vreme de şapte zile erau profanaţi.

4. în vremea aceea a murit şi regele părţilor Phraates[7], datorită uneltirilor urzite de fiul său Phraataces, din următorul motiv. Deşi nu ducea lipsă de copii legitimi, Phraates a avut mai întâi ca ţiitoare o sclavă de obârşie italică, numită Thermusa, care îi fusese trimisă de Iulius Caesar, împreună cu alte daruri. Robit de marea ei frumuseţe, mai ales că. după câtăva vreme, îi dăruise un fiu, numit Phraataces, a luat-o în căsătorie, ridicând-o la rangul de soţie. Când a observat că toate vorbele ei aveau o mare înrâurire asupra regelui, hotărâtă să facă orice era în stare ca să-şi urce feciorul pe tronul părţilor, ea şi-a dat seama că nu va înfăptui nimic dacă nu-i înlătura din drum pe copiii legitimi ai lui Phraates. Şi-a convins aşadar soţul să-şi trimită fiii legitimi ca ostatici Ia Roma. Dânsul (fiindcă nu era chip ca regele să încalce voinţa Thermusei) şi-a trimis aşadar odraslele la Roma. Dar Phraataces, care fusese crescut ca să domnească,

' Phraates IV, suveran part din dinastia Arsacizilor (37-30,29-28.26-2 î.e.n.), tatăl lui Phraataces sau Phraates V, rege al părţilor (2 î.e.n.-4 e.n.).

nu s-a împăcat cu faptul că trebuia să aştepte atâta vreme până la urcarea lui pe tronul părintesc. A pus la cale pieirea tatălui său, ajutat de mama lui, cu care întreţinea, zice-se, legături nepermise. Ambele nelegiuiri l-au făcut aşadar odios în faţa supuşilor, care înfierau incestul cu mama lui mai mult decât paricidul propriu-zis, şi mai înainte ca puterile lui să crească, ei a fost alungat din regatul său printr-o răscoală, găsindu-şi sfârşitul. Cei mai de vază dintre părţi împărtăşeau unanima părere că ţara lor nu putea fi cârmuită decât de un rege care să coboare din sângele Arsacizilor (căci acesta nu avea voie să se tragă din alt neam, câtă vreme regatul trăsese de curând ponoase de pe urma unei nunţi cu o ţiitoare italică, precum şi a copilului ei). Prin solii lor, l-au chemat pe

Orodes", care era de neam regesc, dar şi-a atras ura poporului din pricina cumplitei sale cruzimi (căci avea o fire insuportabilă, fiind iute la mânie). El a căzut deci victimă unui complot şi a fost ucis, după spusele unora, când aducea libaţii sau benchetuia (căci toţi părţii umblau îndeobşte înarmaţi) sau, cum susţin cei mai mulţi, a fost lichidat la o vânătoare. A plecat apoi spre Roma o ambasadă, care să le aducă pe unul dintre prinţii ostatici ca rege. A fost trimis Vonones", întrucât el a fost preferat fraţilor lui. Se părea că va avea parte de o domnie norocoasă, deoarece întrunea în persoana lui două dintre cele mai puternice împărăţii din lume: a lui şi a romanilor. Dar barbarii şi-au schimbat repede simţămintele, căci aveau o fire nestatornică şi înclinată spre trufie (li se părea înjositor faptul că ascultau poruncile date de sclavii unei puteri străine, aşa-zişii robi fiind prinţii ostatici) şi declarau că alegerea lui ca rege era o ruşine. Vonones fusese impus părţilor nu printr-un război drept, ci, mult mai rău decât atât, printr-o pace umilitoare. De aceea, l-au chemat numaidecât pe Artabanos[1]", care domnea în Media şi era din neamul Arsacizilor, cerându-i să le fie rege. Artabanos a acceptat bucuros şi a venit cu oastea lui. I-a ieşit în întâmpinare Vonones şi, fiindcă cei mai mulţi părţi l-au susţinut la început, Artabanos a pierdut bătălia, căutându-şi scăparea în munţii din Media. în scurtă vreme, Artabanos şi-a strâns o oaste mare, cu

' Orodes III, rege al părţilor (4-7 e.n.).
' Vonones I. suveran al Regatului part (7-12 e.n.).
'"Artabanos III a domnit asupra părţilor între anii 12-38 e.n.

care 1-a înfruntat din nou pe Vonones, reuşind de astă dată să-1 învingă. Aşadar, Vonones a fost silit să fugă în Seleucia, însoţit de câţiva călăreţi. Artabanos a făcut un mare măcel în rândurile părţilor, care se împrăştiaseră cuprinşi de panică, apoi a pornit în marş cu trupele sale spre Ctesiphon. Astfel a devenit el regele părţilor. In schimb, Vonones s-a refugiat în Armenia şi, ca să-şi pună în valoare dreptul la tron, şi-a trimis solii la Roma. Tiberius i-a respins cererea atât datorită fugii sale ruşinoase, cât şi datorită presiunilor venite din partea părţilor prin ameninţările de război, aduse de solii regelui. Pierzând şi cealaltă cale de-a ajunge la tron, deoarece puternicele neamuri ale armenilor care locuiau în preajma muntelui Niphates se aliaseră cu părţii, Vonones s-a pus sub ocrotirea lui Silanus, guvernatorul Siriei. Acesta 1-a primit în Siria, ţinând seama de faptul că fusese educat la Roma, în timp ce Artabanos a atribuit Armenia fiului său Orodes".

5. în vremea aceea s-a stins din viaţă şi regele Commagenei, Antioh[12]. După moartea lui au izbucnit certuri între popor şi nobilime, astfel că fiecare tabără şi-a trimis solii la Roma. Fruntaşii cereau ca regatul să fie transformat într-o provincie romană, în timp ce mulţimea vroia să fie cârmuită de regi, după obiceiul strămoşesc. De aceea, printr-o hotărâre a Senatului, privitoare la limpezirea acestei neînţelegeri, a fost trimis în Orient Germanicus[13], destinul oferindu-i astfel prilejul să-şi găsească acolo sfârşitul. După ce a aplanat toate conflictele din Orient, a fost otrăvit datorită uneltirilor lui Piso", aşa cum s-a arătat în altă parte.

" Orodes a domnit în Armenia timp de doi ani (16-18 e.n.).
[12] Antioh III, penultimul suveran al Regatului Commagene din sud-vestul Asiei Mici (12 î.e.n.-17 e.n.), care a devenit ulterior provincie romană.
[13] D. Claudius Nero Germanicus (15 î.e.n.-19 e.n.), fiul lui Nero Claudius Drusus (fratele lui Tiberius) şi al Antoniei Minor, adoptat de unchiul său, ajuns împărat al Romei. După ce a triumfat asupra germanilor la 26 mai 17, popularul general a murit în condiţii suspecte la Antiohia.
" Guvernatorul Siriei, presupusul asasin al lui Germanicus (vezi Tacit, *Anale,* II, 69-72), de a cărui dispariţie n-a fost străin, pare-se, nici măcar Tiberius.

CAPITOLUL III

1. Când Pilatus, guvernatorul Iudeii, şi-a dus oastea din Caesarea la Hierosolyma, ca să ierneze, el a încălcat făţiş datinile iudeilor, având grijă să aducă în oraş efigiile lui Caesar', care fuseseră prinse de prăjinile steagurilor, deşi legile noastre interzic cu desăvârşire introducerea chipurilor. Din această pricină, predecesorii lui obişnuiau să-şi despoaie de podoabe steagurile la intrarea trupelor în oraş. Pilatus a fost cel dintâi care, fără ştirea poporului, sub obrocul nopţii, a hotărât să aducă şi să expună portrete în Hierosolyma. De îndată ce a prins de veste, mulţimea a pornit de-a valma spre Caesarea şi timp de câteva zile 1-a implorat pe Pilatus să mute portretele acelea în altă parte. El n-a vrut să accepte acest lucru, ca să nu-i aducă o jignire lui Caesar. întrucât poporul nu contenea să stăruie pe lângă dânsul, în ziua a şaptea, Pilatus şi-a înarmat în taină oştenii, apoi s-a urcat pe tribuna unei arene de circ, punându-şi la pândă oastea în spatele acesteia. Când iudeii au început să insiste din nou, el a făcut un semn oştenilor, care i-au înconjurat, ameninţându-i cu moartea pe cei prezenţi, dacă nu plecau liniştiţi la casele lor. Dar iudeii s-au aruncat cu faţa la pământ, şi-au dezvelit cefele şi au spus că preferau să moară pe loc, neîndrăznind să se abată de la înţelepciunea legilor lor. Uluit de fermitatea cu care îşi apărau legile, Pilatus a dat ordin ca portretele să fie duse numaidecât de la Hierosolyma la
Caesarea.

2. Pilatus s-a pregătit să aducă apa la Hierosolyma prin captarea unor izvoare situate la o distanţă de două sute de stadii, folosind în acest scop banii din tezaurul sacru[2]. Proiectul său n-a fost pe placul iudeilor, care utilizau apa din jurul oraşului. S-au strâns grămadă multe mii de oameni care au cerut prin strigăte

[1] La vulturul fixat pe o săgeată, care constituia emblema steagurilor (în latineşte *signă),* s-au adăugat în vremea aceea mici busturi ale împăraţilor, ceea ce a făcut ca *signifer* (purtătorul de figurine) să fie numit *imaginifer.* Medalioanele cu efigiile caesarilor erau ptinse de prăjinile steagurilor. Incidentul relatat de acest paragraf a avut loc în toamna anului 26 e.n.

[1] Pentru construirea unui apeduct, Pilatus a apelat la tezaurul templului, numit Corban.

ca el să renunţe la planul său. Cum se întâmplă îndeobşte într-o adunătură, unii au rostit vorbe de ocară la adresa distinsului bărbat. Pilatus a îmbrăcat aşadar în straie iudaice o mare ceată de oşteni care-şi ascundeau sub veşmânt nişte ciomege şi i-a trimis în locul unde puteau să-i încercuiască mai lesne pe iudei, dându-le porunca să-i împrăştie după aceea. De îndată ce iudeii au început să-i arunce insultele lor, el a dat semnalul convenit oştenilor săi: aceştia au năvălit deopotrivă peste cetăţenii paşnici ca şi peste răzvrătiţi, pedepsindu-i mai aspru decât le poruncise Pilatus. Iudeii n-au vrut să renunţe deloc la încăpăţânarea lor, dar cum întâmpinau cu mâinile goale nişte oameni înarmaţi, mulţi dintre ei au murit acolo, iar alţii au fost răniţi. în felul acesta a fost înăbuşită răzvrătirea.

3. în vremea aceea a trăit Isus, un om înţelept, dacă poate fi numit aievea om. El a fost autorul unor uluitoare minuni şi învăţătorul oamenilor care erau bucuroşi să afle adevărul. A atras de partea lui o mulţime de iudei, dar şi o mulţime de păgâni. Acesta a fost Hristos'. Chiar dacă Pilatus, datorită acuzaţiilor aduse de fruntaşii poporului nostru, 1-a ţintuit pe cruce, n-au încetat să-l iubească cei ce l-au îndrăgit de la început. Căci li s-a arătat a treia zi iarăşi viu, aşa cum au prezis profeţii trimişi de Dumnezeu, înfăptuind şi o mie de alte miracole. De atunci şi până azi dăinuie poporul creştinilor, care îşi trage numele de la dânsul.

4. în aceeaşi vreme s-a abătut asupra iudeilor o altă nenorocire şi în templul lui Isis din Roma s-a petrecut o faptă plină de neruşinare. Voi povesti mai întâi nelegiuirea comisă în sanctuarul isiac şi abia după aceea voi aduce vorba despre necazurile îndurate de iudei. Trăia la Roma o anume Paulina, celebră pentru obârşia ei nobilă şi pentru râvna cu care urmărea ca prin virtute să egaleze marele ei nume. Avea averi multe, o frumuseţe fără pereche şi atinsese vârsta când femeile sunt pline de farmec şi caută să ducă o viaţă cuviincioasă. Era măritată cu Saturninus, înzestrat ca şi dânsa cu toate calităţile alese. De Paulina se îndrăgostise Decius Mundus, un bărbat

' Echivalentul grecesc al termenului ebraic „maşiah"' („unsul"): Mântuitorul (la figurat). Adepţii lui Isus din Nazaret s-au numit la început nazareeni. chemându-se mai târziu creştini. Paragraful în care Plavius Josephus I-a menţionat pe Isus Hristos a fost comentat de Răzvan Theodorescu în *Prefaţa* primei traduceri româneşti a *Antichităţilor iudaice (ed. cit.,* **volumul I, p. VI).**

care ocupa un rang înalt în ordinul cavalerilor. Fiindcă se străduise zadarnic s-o ademenească prin daruri bogate pe care ea le respinsese în pofida mărimii lor, patima lui deveni atât de arzătoare încât ;ra gata să dea două sute de mii de drahme atice pentru o singură noapte de dragoste. Cum nici măcar aşa nu şi-a înduplecat idolul, el n-a mai putut să îndure chinul iubirii şi a socotit că cel mai bine era să moară de foame, scăpând astfel de răul pe care i-l pricinuia Paulina. A hotărât să-şi pună astfel capăt zilelor, fără a zăbovi să treacă la îndeplinirea planului său. Dar în casa lui se afla un libert al tatălui său, numit Ide, priceput în toate vicleşugurile. Acestuia i-a displăcut încăpăţânarea cu care tânărul îşi pregătea singur moartea (căci era vădit că se veştejea de la o zi la alta). S-a dus aşadar la el, i-a alinat suferinţa prin vorbele sale şi i-a insuflat speranţa că-i va oferi prilejul să se bucure de îmbrăţişările Paulinei. întrucât Mundus a ascultat bucuros rugăminţile lui, Ide i-a spus că avea nevoie doar de cincizeci de mii de drahme, ca să învingă pudoarea femeii. După ce a ridicat moralul tânărului şi a primit suma pe care o ceruse, el a mers pe o cale diferită de cea aleasă de îndrăgostit, dându-şi seama că femeia nu putea fi cumpărată cu bani. Ştia însă cât de devotată era Paulina cultului zeiţei Isis şi a urzit următorul plan. Ide s-a dus la unul dintre preoţii lui Isis şi 1-a atras cu ajutorul vorbelor, fără să-i vină greu să-i câştige bunăvoinţa, mai ales că i-a arătat banii, dându-i avans douăzeci şi cinci de mii de drahme şi promiţându-i cealaltă parte a sumei în cazul când planul lui reuşea. I-a vorbit apoi de iubirea tânărului şi I-a rugat pe preot să facă tot ce era în stare ca să-i satisfacă dorinţele. Subjugat de marea putere a aurului, sacerdotul a făgăduit să-i îndeplinească vrerea. Cel mai vârstnic dintre preoţi s-a dus la Paulina şi, după ce a fost primit de ea, a cerut să-i vorbească fără martori. Când dorinţa i-a fost îndeplinită de Paulina, a pretins că vine în numele lui Anubis, căci zeul s-a îndrăgostit de ea, poruncindu-i să vină la dânsul. Paulina s-a arătat încântată de vorbele lui şi s-a lăudat faţă de prietenele sale cu onoarea pe care i-o făcea Anubis. L-a anunţat şi pe soţul ei că fusese poftită să cineze şi să se culce cu Anubis. Acesta i-a dat încuviinţarea, cunoscând prea bine cinstea soţiei sale. Ea s-a dus aşadar la templu şi, după ce a luat cina, preotul a închis poarta şi, sosind ora de culcare, lampa din interiorul

sanctuarului a fost stinsă. Mundus (care se ascunsese din vreme acolo) n-a întârziat să se întâlnească cu dânsa şi o noapte întreagă s-a bucurat de îmbrăţişările ei, dându-se drept zeul Anubis. înainte să se urnească preoţii care nu ştiau nimic despre uneltirea pusă la cale, Mundus a plecat acasă, iar Paulina s-a întors în zorii zilei la soţul ei, căruia i-a vorbit despre apariţia zeului, fălindu-se apoi şi faţă de prietenele sale cu onoarea de care avusese parte. Unele au refuzat s-o creadă, întrezărind cum stăteau lucrurile, altele şi-au reprimat uimirea, fiindcă, aşa cum se cuvenea, nu puteau să-i pună la îndoială cinstea, având în vedere pudoarea şi nobleţea ei. La trei zile de la această păţanie, Mundus a întâlnit-o din întâmplare şi i-a zis: „Dragă Paulina, tu mi-ai făcut o economie de două sute de mii de drahme, pe care puteai să le încasezi tu însăţi, căci uite că, totuşi, te-ai supus voinţei mele. Puţin îmi pasă acum că l-ai împroşcat pe Mundus cu insultele tale, deoarece mi-a făcut o mare plăcere faptul că am ţinut locul zeului Anubis!" După ce i-a vorbit astfel, şi-a văzut de drum. Dar de îndată ce a aflat de batjocura pe care o îndurase, Paulina şi-a rupt veşmintele de pe ea, a dezvăluit soţului ei josnica uneltire şi 1-a implorat să nu

lase fapta nerăzbunată. Saturninus a reclamat împăratului pricina sa. Tiberius a cercetat îndeaproape întreaga mârşăvie, i-a luat la întrebări pe preoţi şi, înţelegând ce se petrecuse, i-a ţintuit pe cruce împreună cu Ide, uneltitorul nelegiuirii, fiindcă puseseră la cale întreaga înjosire a unei femei. Apoi a poruncit ca templul să fie dărâmat şi statuia Isidei să fie zvârlită în apele Tibrului. Pe Mundus 1-a trimis însă în surghiun, socotind că nu merita o pedeapsă mai mare, întrucât dragostea pătimaşă îl împinsese să comită nelegiuirea. Aşa a fost dezonorat templul zeiţei Isis de către preoţii ei. Mă întorc acum să povestesc ce nenorocire s-a abătut asupra iudeilor stabiliţi la Roma, despre care am vorbit mai înainte.
5. Un bărbat de obârşie iudaică îşi părăsise patria, de teamă că va fi pedepsit pentru încălcarea legilor strămoşeşti, fiindcă era un nelegiuit în toate privinţele. S-a pripăşit la Roma, unde s-a dat drept tălmăcitor al legilor lui Moise, înhăitându-se cu trei oameni de teapa lui. Tuspatru au intrat în vorbă cu o nobilă femeie, numită Fulvia, care îmbrăţişase religia lui Moise, lăsându^se îndrumată de ei, şi au convins-o să trimită
448
purpură şi aur templului din Hierosolyma. Le-au preluat pe amândouă, dar le-au păstrat pentru propria lor folosinţă, risipindu-le, căci acesta era scopul pe care l-au urmărit din capul locului. Aşa se face că Tiberius (prieten bun cu Saturninus, soţul Fulviei, care la îndemnul soţiei sale reclamase cazul împăratului) a dat ordin ca toţi iudeii să fie alungaţi din Roma. Consulii au ales vreo patru mii, i-au înrolat şi i-au trimis ca oşteni în insula Sardinia. Cei mai mulţi au refuzat să-şi îndeplinească serviciul militar, ca să nu încalce legile patriei lor, şi au fost supuşi unor amenzi usturătoare. Iată aşadar că, datorită celor patru nelegiuiţi, iudeii au fost alungaţi din cetate.

CAPITOLUL IV

1. între timp s-a răsculat şi neamul samaritenilor. Pe ei îi aţâţa un bărbat pentru care minciuna era un fleac şi orice mijloc i se părea bun ca să-şi atragă favoarea mulţimii. Acesta a îndemnat poporul să urce pe piscul Garizim, care se bucura în rândurile samaritenilor de faima unui munte sfânt: el le va arăta vasele sacre, îngropate de Moise în locul acela. Localnicii au avut încredere în vorbele lui, au pus mâna pe arme şi s-au adunat într-un târg (numit Tirathaba), unde s-au strâns din ce în ce mai mulţi oameni, pentru ca oastea care făcea ascensiunea muntelui să se înmulţească. Dar Pilatus le-a ieşit în întâmpinare, ocupând cu călăreţii şi pedestraşii lui bine înarmaţi drumul pe care şi-1 aleseseră. Trupele sale s-au întâlnit cu cei ce se adunaseră în jurul târgului şi, la prima ciocnire, unii dintre răsculaţi au fost ucişi, alţii au luat-o la fugă, dar cei mai mulţi au fost capturaţi. Pilatus i-a executat pe cei mai de seamă şi mai influenţi dintre fugari.
2. După înăbuşirea răscoalei, Sfatul samaritenilor şi-a trimis solii la Vitellius, fost consul şi guvernatorul Siriei, ca să se plângă de măcelul comis împotriva lor de Pilatus. Ei nu s-au
449
adunat la Tirathaba ca să-i înfrunte pe romani, ci pentru a se apăra de samavolniciile lui Pilatus. Vitellius 1-a trimis pe prietenul său Marcellus să se ocupe de guvernarea Iudeii şi i-a poruncit lui Pilatus să se ducă la Roma, ca să fie tras la răspundere de împărat pentru acuzaţiile care i-au fost aduse de samariteni. Aşadar, după zece ani de administrare a Iudeii, Pilatus a pornit spre Roma la porunca lui Vitellius, fiindcă nu putea să se opună ordinului său. Dar Tiberius s-a stins din viaţă mai înainte ca el să ajungă la Roma.
3. Vitellius a plecat în Iudeea şi a sosit la Hierosolyma în vremea când acolo se celebra aşa-numita sărbătoare a Paştilor. Fiindcă a avut parte de o primire strălucitoare, Vitellius i-a scutit pe hierosolymitani de întregul bir pentru roadele puse în vânzare şi a decis ca talarul Marilor Preoţi, împreună cu toate odăjdiile lor, să fie ţinute în templu, ca odinioară, sub paza sacerdoţilor. Ele erau păstrate atunci în Antonia (cum i se zicea acelei fortăreţe) din următorul motiv. Un anume Hyrcanos, primul dintre numeroşii pontifi cu acest nume, care construise turnul din vecinătatea templului, îşi petrecea cea mai mare parte a vieţii şi ţinea acolo (sub propria lui supraveghere) talarul purtat numai de dânsul, dezbrăcându-1 ori de câte ori îşi punea veşmintele cu care obişnuia să meargă în oraş. Pilda lui a fost urmată de fiii şi nepoţii săi. Când a ajuns rege, Herodes a consolidat cu mari cheltuieli acest turn, care avea o poziţie strategică, şi i-a dat numele de Antonia, în cinstea bunului său prieten Antonius. Dar talarul pontifical a rămas la dispoziţia lui, aşa cum 1-a găsit, având convingerea că. din acest motiv, poporul nu va întreprinde nimic împotriva lui. La fel a făcut şi Archelaus, fiul lui, care i-a urmat la tron. Când au pus stăpânire pe regatul acestuia, romanii au găsit şi talarul pontifical, păstrat într-un lăcaş de piatră, care purta sigiliul preotului şi al trezorierului, căpetenia turnului având datoria să aprindă zilnic o lampă în faţa lui. Cu şapte zile înaintea sărbătorilor, căpetenia turnului încredinţa preoţilor straiul, care era curăţat şi purtat de Marele Preot, apoi, în prima zi de după ceremonie, el era pus din nou în lăcaşul unde se aflase mai înainte. Aşa se proceda în fiecare an, la cele trei sărbători şi cu prilejul zilelor de post. Vitellius a hotărât ca talarul pontifical să fie păstrat după datina strămoşească şi a dat ordin căpeteniei turnului să nu se mai
450
preocupe de locul unde era ţinut, nici de ziua când era el folosit. Atrăgându-şi prin această poruncă favoarea neamului, 1-a scos din arhierie pe Josephus, care se mai numea şi Caiaphas, şi 1-a numit în locul lui pe lonathas, fiul Marelui Preot Ananus, apoi s-a întors la Antiohia.
4. între timp, Tiberius i-a trimis lui Vitellius o scrisoare prin care îi dădea sarcina să întreţină legături de prietenie cu Artabanos, regele părţilor. El se temea de dânsul, fiindcă îi purta duşmănie şi cucerise deja Armenia, fiind în

stare să-i provoace daune şi mai mari. Singura cale prin care pârtii puteau să-şi adeverească prietenia faţă de romani era să trimită ostatici, mai ales pe fiul lui Artabanos. Tiberius i-a scris lui Vitellius ca, prin uriaşe sume de bani, să-i convingă pe regii iberilor şi albanilor[1] să pornească fără întârziere războiul împotriva lui Artabanos. Regii acestora au dat înapoi, dar i-au aţâţat pe sciţi să tabere asupra lui Artabanos şi i-au lăsat să mărşăluiască pe meleagurile lor, deschizându-le Porţile Caspiene[2]. De aceea, părţii au pierdut iarăşi Armenia şi ţara le era bântuită de război, cei mai nobili dintre ei pieriseră, toate ţinuturile lor fuseseră devastate, chiar şi fiul regelui căzând în luptă, împreună cu multe mii de oşteni. Puţin a lipsit ca Vitellius să scape şi de tatăl lui, Artabanos, graţie banilor pe care i-a trimis rudelor şi prietenilor acestuia, spre a-1 asasina cu ajutorul celor care primiseră darurile sale. Dar cum şi-a dat seama că nu putea scăpa de capcanele întinse pretutindeni şi s-a convins că cei mai mulţi dintre pretinşii lui susţinători fuseseră corupţi, iar bunăvoinţa pe i-o arătau era o prefăcătorie curată, ei aşteptând doar prilejul potrivit ca să treacă de partea celor ce trădaseră mai înainte, Artabanos s-a salvat şi a fugit în satrapiile sale superioare. Acolo şi-a recrutat o mare oştire, alcătuită din dani şi din saci[3] şi, prin victoria lui asupra duşmanilor, şi-a consolidat din nou domnia.

[1] Albanii războinici locuiau pe litoralul apusean al Mării Caspice (în nord-estul Azerbaidjanului), iar Iberia era situată între Munţii Caucaz şi nord-estul Armeniei antice (în Georgia de azi) şi nu trebuie confundată cu Hiberia
(Spania).

[2] Celebră strâmtoare din .Munţii Caucaz, care înlesneşte trecerea din Media spre Hyrcania şi Parţia(azi Pass Chawar şi Firuz-K.oh).

′Sacii erau nomazi iranieni din nordul Imperiului persan, iar danii (daaii), o populaţie scitică aşezată la est de Marea Caspică (Turkmenistanul de azi).

5. Aflând toate acestea, Tiberius a hotărât să-şi atragă prietenia lui Artabanos. După ce a fost invitat la tratative şi a acceptat bucuros, regele şi Vitellius s-au întâlnit în preajma Eufratului. Malurile fluviului au fost unite printr-un pod, la jumătatea căruia s-au întâlnit amândoi, fiecare cu alaiul gărzilor lui. Când s-a încheiat tratatul de prietenie, tetrarhul Herodes a dat în cinstea lor un ospăţ care a avut loc la mijlocul podului, într-un cort ridicat de el cu mari cheltuieli. La scurtă vreme, Artabanos 1-a trimis pe fiul său Darius ca ostatic al lui Tiberius, însoţit de numeroase daruri. Printre ele figura şi un bărbat înalt de şapte coţi, de obârşie iudaică, numit Eleazar, dar poreclit Uriaşul, pentru deosebita lui înălţime. Vitellius s-a întors apoi la Antiohia, iar Artabanos, la Babilon. Dornic să fie primul care îi dădea lui Caesar vestea obţinerii ostaticilor, Herodes şi-a trimis mesagerii cu o scrisoare în care i-a înfăţişat pe îndelete cum au decurs lucrurile; prin urmare, consulul n-a mai avut ce veşti noi să-i mai aducă împăratului. Când şi-a trimis la rândul lui propria scrisoare şi Caesar i-a răspuns că aflase deja toate veştile din scrisoarea trimisă mai înainte de Herodes, Vitellius a fost profund nemulţumit şi a văzut în fapta aceasta o jignire mai mare decât era cazul. Şi-a înăbuşit însă supărarea, aşteptând prilejul de se răzbuna pe Herodes până la venirea pe tron a lui Gaius.

6. în vremea aceea, Philippos (fratele lui Herodes) şi-a dat obştescul sfârşit în cel de-al douăzecilea an al domniei lui Tiberius, după ce a cârmuit vreme de treizeci şi şapte de ani Trachonitis, Gaulanitis şi Batanea. A fost un principe care s-a purtat blând cu supuşii lui şi a îndrăgit liniştea, căci şi-a dus întreaga viaţă în ţara lui. Ori de câte ori pleca de-acasă, lua cu el doar câţiva aleşi şi un jilţ pe care se aşeza ca să împartă dreptatea în timp ce-şi vedea de drum. Dacă întâlnea pe cineva ajuns la ananghie, care-i cerea ajutorul, nu zăbovea deloc, ci îşi aducea jilţul şi, instalându-se în el, cerceta pricina: vinovaţii primeau pedeapsa pe loc iar nevinovaţii erau puşi în libertate. S-a săvârşit la luliada şi a fost îngropat cu mare pompă în mormântul pe care şi-1 pregătise din vreme. Tiberius i-a luat domeniul (fiindcă murise fără să aibă copii) şi 1-a alipit la provincia Siria, dar a poruncit ca tetrarhia să-şi păstreze veniturile.

CAPITOLUL V

1. în aceeaşi vreme a izbucnit războiul dintre Aretas, regele din Petraea, şi Herodes, din următoarea cauză. Tetrarhul Herodes se căsătorise cu fiica lui Aretas şi trăia cu ea de mulţi ani. Dar când s-a dus la Roma, a poposit la fratele său vitreg, Herodes. Acest Herodes fusese zămislit de fiica Marelui Preot Simon. El s-a îndrăgostit de soţia acestuia, Herodiada, fiica lui Aristobul, fratele amândurora, şi sora lui Agrippa cel Mare, îndrăznind s-o ceară în căsătorie. Herodiada i-a primit propunerea şi au convenit împreună ca să vină în casa lui îndată după ce el se va întoarce de la Roma; i-a pus însă condiţia s-o alunge din căminul său pe fiica lui Aretas. învoindu-se cu ea, Herodes şi-a continuat călătoria la Roma. După ce şi-a dus la îndeplinire treburile pentru care venise la Roma şi s-a întors acasă, soţia lui, care ştia de înţelegerea lui cu Herodiada, n-a mai aşteptat să afle de la el toate acestea, ci i-a cerut voie să plece la Machaerus (fortăreaţa situată la graniţa dintre regatul lui Herodes şi cel al lui Aretas), netrădându-şi propriile intenţii. (Ea fusese trimisă şi mai înainte la Machaerus, care era atunci în stăpânirea tatălui ei.) De îndată ce a ajuns acolo, comandantul fortăreţei i-a şi pus la îndemână tot ce avea nevoie ca să-şi continue călătoria. S-a grăbit aşadar să plece spre Arabia şi, condusă de la o fortăreaţă la alta de comandanţii lor, a ajuns în scurtă vreme la părintele ei, căruia i-a dezvăluit intenţia lui Herodes. Au început numaidecât ostilităţile dintre ei, aţâţate de certurile privitoare la trasarea hotarelor oraşului Gamala; după aceea, amândoi regii şi-au strâns trupele, ajungându-se la războiul pe care nu l-au purtat prin comandanţii lor. De la începutul bătăliei, oastea lui Herodes a fost învinsă şi nimicită în întregime, fiindcă a fost trădată de nişte transfugi din tetrarhia lui Philippos, care erau lefegiii regelui. Herodes 1-a înştiinţat imediat pe Tiberius printr-o

scrisoare. Indignat de atacul lui Aretas, împăratul i-a scris lui Vitellius să-i declare război arabului, cerându-i fie să-1 captureze şi să-1 aducă înlănţuit, fie să-i trimită capul regelui. Aceasta a fost misiunea pe care Tiberius a dat-o comandantului Siriei. .

453

2. Unii dintre iudei au fost de părere că Dumnezeu hărăzise pieirii oastea lui Herodes, ca să-i dea îndreptăţită pedeapsă pentru executarea lui Ioan poreclit Botezătorul. Herodes a poruncit ca el să fie ucis, deşi era un om ales, care îi îndemna pe iudei să cultive virtutea şi să fie drepţi unul faţă de altul, arătându-şi evlavia faţă de Dumnezeu prin intermediul botezului[1]. Atunci botezul va fi pe placul Domnului, fiindcă el va fi folosit nu numai pentru iertarea păcatelor, ci şi pentru curăţirea trupului de murdărie, ca şi cum sufletele ar fi fost purificate mai înainte prin dreptate. Deoarece mulţimea se aduna de pretutindeni în jurul iui (aşa de uimitoare era puterea de înrâurire a cuvintelor sale), Herodes s-a temut că prin marea lui autoritate asupra oamenilor poate să-i ademenească pe supuşii lui spre revoltă (căci ei erau în stare să facă orice le zicea dânsul). 1 s-a părut mai cuminte ca, mai înainte de-a vedea încotro se îndreptau lucrurile, să-1 înlăture din drum, fără să mai aştepte ca schimbările să ia o întorsătură primejdioasă şi abia după aceea să albă remuşcări, dându-şi seama că era prea târziu să intervină. Datorită acestei suspiciuni, Herodes 1-a pus pe Ioan în lanţuri şi 1-a trimis la fortăreaţa Machaerus, despre care am vorbit adineauri, spre a-1 ucide. Iudeii erau convinşi că pedepsirea omorului a dus la pieirea oştirii, pentru ca Dumnezeu să-şi reverse mânia asupra lui Herodes.

3. Pregătit să dezlănţuie războiul împotriva lui Aretas, Vitellius a luat două legiuni de oşteni bine înarmaţi, precum şi acele trupe cu armament uşor şi călăreţii care-i însoţeau pe regii aliaţi, apoi a pornit în marş spre Petra, ajungând la Ptolemaida. Dar când a vrut să străbată cu oştirea lui ludeea, i-au ieşit în întâmpinare fruntaşii ţării şi l-au implorat să nu-şi croiască drum pe acolo, fiindcă legile nu îngăduiau ca meleagurile lor să fie străbătute de portretele aflate în număr mare pe steagurile romane. înduplecat de rugăminţile lor, Vitellius şi-a schimbat planul şi a poruncit trupelor sale să treacă prin câmpia mare, în vreme ce el, însoţit de tetrarhul Herodes şi de prietenii lui, s-a

[1] Ritul de imersiune. simbolul unei purificări spirituale, joacă un rol esenţial în predicile lui ioan Botezătorul, ai cărui partizani se numeau baptişti, mulţi dintre ei alăturându-se nazareenilor. Conducătorul lor trăia după obiceiul nazireilor de odinioară, fără să se tundă şi purtând un veşmânt din păr de capră. Herodiada nu este implicată în uciderea lui.

454

îndreptat spre Hierosolyma, ca să aducă jertfă Domnului, la strămoşeasca sărbătoare a iudeilor, în ajunul căreia se aflau. Cu prilejul sosirii lui, poporul iudeu 1-a primit cu onoruri deosebite. A stat acolo trei zile, răstimp în care 1-a înlăturat din funcţia de Mare Preot pe lonathas şi 1-a înlocuit cu fratele lui, Theophilus. în a patra zi, când a primit de la Roma o scrisoare care anunţa moartea lui Tiberius, el i-a cerut imediat poporului să-i jure credinţă lui Gaius[1]. Vitellius şi-a întors din drum oştenii şi i-a trimis la iernat, fiindcă nu socotea că mai avea acum împuternicirea de-a duce război, după urcarea pe tron a lui Gaius. Zice-se că, atunci când a primit vestea marşului întreprins de Vitellius împotriva lui, şi Aretas a fost prevenit de un cititor în zborul păsărilor că armata acestuia nu va putea să ajungă la Petra: în curând va muri un comandant, fie cel ce a dat porunca dezlănţuirii războiului, fie cel ce se grăbeşte să-1 pornească, fie cel ce aşteaptă să primească atacul oştirii duşmane. Vitellius s-a întors atunci la Antiohia. Dar Agrippa, fiul lui Aristobul, sosise cu un an înainte de moartea lui Tiberius la Roma, ca să ducă tratative cu Caesar de îndată ce s-ar fi ivit un prilej favorabil. Ca atare, vreau acum să vorbesc pe îndelete despre Herodes şi despre membrii familiei sale. fie pentru că unii joacă un rol important în faptele care vor fi povestite aici, fie pentru că ei aduc dovada că nici numărul mare de urmaşi, nici puterea deţinută de oameni nu sunt folositoare atunci când evlavia faţă de Dumnezeu lipseşte cu desăvârşire. în mai puţin de un secol, urmaşii atât de numeroşi ai lui Herodes au pierit aproape cu toţii. Precizez că întregul neam omenesc poate să tragă învăţăminte din atenta cercetare a sorţii lor vitrege. Mai ales când voi adăuga povestirea mea despre Agrippa, un bărbat demn de toată admiraţia noastră, care, în pofida unei vieţi retrase şi întrecând aşteptările tuturor cunoscuţilor săi, a ajuns în culmea puterii. Am tratat şi mai înainte aceste subiecte, dar revin acum asupra lor cu multă osârdie.

4. Herodes cel Mare a avut de la Mariamne. fata lui Hyrcanos, două fiice: pe Salampsio, una dintre ele, a dat-o de nevastă vărului ei Phasael, fiul fratelui lui Herodes, Phasael; pe

[1] Gaius lulius Caesar Germanicus. al treilea împărat al Romei (37-41 e.n.). supranumit Caligula (..Cizmuliţă") de soldaţii de pe Rin, al căror general era tatăl său. Germanicus.

455

cealaltă, Cypros, a măritat-o aşijderea cu vămi ei Antipater, nepotul lui Herodes din partea surorii lui Salomeea. Salampsio şi Phasael au zămislit cinci copii: Antipater, Herodes, Alexandru, precum şi fiicele Alexandra şi Cypros, ultima fiind căsătorită cu fiul lui Aristobul, Agrippa. La rândul ei, Alexandra s-a măritat cu Timius, distins bărbat din insula Cipru, şi a murit fără să aibă copii. Cypros, în schimb, i-a dăruit lui Agrippa doi fii şi trei fiice: Berenice, Mariamne şi Drusilla. Băieţii se numeau Agrippa şi Drusus, cel care a murit înainte să-i dea tuleiele fiind Drusus. Tatăl lor, Agrippa, mai avea doi fraţi: Herodes şi Aristobul. Tustrei erau fiii pe care Aristobul, fiul Iui Herodes cel Mare, i-a avut împreună cu Berenice; care Berenice era fiica lui Costobar şi a Salomeei, sora lui Herodes însuşi. Acest Aristobul, care şi-a lăsat copiii orfani la o vârstă fragedă, a fost ucis împreună cu fratele său Alexandru de părintele lor, cum am spus mai devreme. După ce orfanii au ajuns în

floarea tinereții, Herodes, fratele lui Agrippa, s-a însurat cu Mariamne, fata Olympiadei, fiica regelui Herodes şi a lui Josephus, fiul lui Josephus, care era fratele regelui Herodes. Rodul căsniciei lor a fost un fiu, numit Aristobul. Al treilea frate al lui Agrippa, care se chema tot Aristobul, s-a căsătorit cu Iotape, fiica regelui Sampsigeram din Emesa, lor născându-li-se o fiică surdă, numită şi ea Iotape. Aceştia au fost urmaşii copiilor de parte bărbătească. Herodiada, sora celor trei frați, s-a măritat cu Herodes, fiul lui Herodes cel Mare şi al Mariamnei, fata Marelui Preot Simon, şi a avut o fiică, numită Salomeea. După naşterea acesteia, n-a şovăit să încalce datinile străbune şi s-a căsătorit cu Herodes, terarhul din Galileea, fratele vitreg al soțului ei, de care s-a despărțit cât mai era în viață. Fata ei Salomeea a fost măritată cu fiul lui Herodes, Philippos, tetrarhul din Trachonitis. Când acesta a murit fără să aibă copii, ea I-a luat de bărbat pe Aristobul, fiul lui Herodes, fratele lui Agrippa, dăruindu-i trei fii: Herodes, Agrippa şi Aristobul. Aceştia au fost aşadar urmaşii lui Phasael şi Salampsio. Cypros, cealaltă fată a Mariamnei, i-a zămislit lui Antipater o fiică, numită Cypris, care s-a măritat la rândul ei cu Alexas Helcias, fiul lui Alexas: şi fiica lor s-a chemat Cypros. Herodes şi Alexandru, frații lui Antipater, au murit fără să aibă odrasle. în ce-1 priveşte pe Alexandru, executat din ordinul
456
tatălui său, el a avut de la fiica lui Archelaus, regele din Cappadocia, doi fii: Alexandru şi Tigranes. Ca rege al Armeniei, venit la Roma să se apere de o învinuire, Tigranes a murit fără să aibă copii. în schimb, lui Alexandru, fratele lui Tigranes, i s-a născut un fiu, căruia el i-a dat numele unchiului său, iar Nero 1-a trimis să domnească în Armenia. Acest Tigranes a avut de asemenea un fiu, numit Alexandru. A luat-o de soție pe Iotape, fiica lui Antioh, regele din Commagene; Vespasianus 1-a numit regele insulelor ciliciene. Urmaşii lui Alexandru au renunțat încă din copilărie la strămoşeasca religie iudaică, trecând la datinile grecilor. Celelalte fiice ale lui Herodes au murit fără să aibă copii. Deoarece urmaşii lui Herodes, al căror recensământ l-am întocmit, mai trăiau atunci când Agrippa cel Mare a ajuns la putere şi am făcut deja genealogia lor, îmi rămâne să înfățişez soarta lui şi să arăt cum a izbutit să ajungă la o putere atât de mare.

CAPITOLUL VI

1. Cu câtăva vreme înainte de moartea lui Herodes, Agrippa hălăduia la Roma, fiind oaspete zilnic şi tovarăş nedespărțit al lui Drusus, fiul împăratului Tiberius, şi cultiva aşijderea prietenia Antoniei, soția lui Drusus cel vârstnic, pe care o respecta mult mama lui, Berenice, în speranța că va spori astfel prestigiul fiului ei. Deoarece avea o fire mărinimoasă şi darnică, Agrippa a căutat să-şi ascundă bunul plac atâta timp cât a trăit mama lui, ca nu cumva să-i stârnească mânia maternă. Dar de îndată ce Berenice s-a pristăvit şi a devenit propriul lui stăpân, el şi-a cheltuit avuția fie prin costisitorul trai zilnic pe care îl ducea, fie prin nechibzuita lui generozitate, mai ales prin darurile pe care le făcea liberților lui Caesar, nădăjduind să-şi asigure pe această cale sprijinul lor. Repede a ajuns atât de strâmtorat, încât n-a mai putut să rămână la Roma. S-a adăugat
457
şi faptul că Tiberius le-a interzis prietenilor fiului său, care decedase de curând, să mai apară în fața lui, întrucât prin chipurile lor îi reînnoiau durerea pricinuită de pierderea odraslei scumpe.
2. Din aceste motive, Agrippa n-a avut încotro şi s-a îmbarcat pe o corabie, plecând spre ludeea. Era într-o stare jalnică, profund dezamăgit de faptul că-şi cheltuise toți banii şi nu-i mai rămăsese cu ce să-şi plătească datoriile față de creditorii care erau mulți, pândindu-i fiecare mişcare, să nu fugă. Ajuns în situația să nu mai ştie ce avea de făcut şi să se ruşineze de faptele sale, s-a îndreptat spre fortăreața Malatha din Idumeea, cu intenția de a-şi pune capăt vieții. Planul i-a fost însă dibuit de soția lui, Cypros, care şi-a dat toată osteneala să-1 facă să-şi schimbe hotărârea. S-a adresat printr-o scrisoare surorii sale Herodiada, măritată cu tetrarhul Herodes, şi i-a dezvăluit ce-şi pusese în gând Agrippa şi ce anume îl dusese la ananghie. Apoi a rugat-o ca, în numele legăturilor lor de rudenie, s-o ajute, convingându-şi şi soțul să facă la fel, mai ales că ea însăşi căutase pe toate căile să-1 sprijine, deşi nu dispunea de atâtea averi ca dânşii. Drept urmare, sora şi soțul ei l-au chemat pe Agrippa şi l-au trimis să locuiască în Tiberias, asigurându-i suma de bani din care să trăiască, împreună cu cinstea de-a fi agoranomul' oraşului. Dar Herodes n-a perseverat mult în binefacerea lui, mai ales că nici măcar aşa nu satisfăcea cerințele lui Agrippa. Căci la un ospăț care a avut loc la Tyr, în toiul chefului a izbucnit între ei o ceartă, în care Herodes i-a reproşat lui Agrippa că era sărăntoc şi că-i oferea cele necesare traiului zilnic. Agrippa n-a putut să rabde această ocară şi s-a dus la Flaccus, consulul care guverna atunci Siria, având în vedere faptul că marea lor prietenie se înfiripase mai înainte, la Roma.
3. Flaccus I-a primit cu brațele deschise şi 1-a găzduit, deşi la el se afla şi Aristobul. fratele cu care Agrippa era certat. Acest lucru nu-1 împiedica pe consul să-şi dovedească prietenia față de amândoi, arătându-le aceleaşi semne de respect. Dar Aristobul n-a vrut să-şi înăbuşe în acest răstimp duşmănia lui față de Agrippa şi nu s-a potolit până ce nu 1-a întărâtat pe
[1] Vezi Cartea a XIV-a. cap. X. paragr. 24.
458
Flaccus împotriva lui, prilejul favorabil fiind oferit de următoarea împrejurare. Deoarece se judecau cu sidonienii pentru trasarea unor hotare într-un proces al cărui verdict urma să-1 dea Flaccus, locuitorii Damascului, care ştiau câtă influență asupra guvernatorului avea Agrippa, l-au rugat pe acesta să intervină în favoarea lor, făgăduindu-i în schimb o mare sumă de bani. De aceea Agrippa s-a străduit din răsputeri să-i

sprijine pe damaschini. Aristobul (care aflase despre banii făgăduiţi drept recompensă) 1-a reclamat pe fratele său lui Flaccus. Deoarece în urma cercetărilor făcute a reieşit că aşa stăteau lucrurile, Flaccus a stricat prietenia cu Agrippa. Ajuns iarăşi în neagră sărăcie, acesta s-a dus la Ptolemaida şi, fiindcă nu avea din ce să trăiască, a hotărât să plece cu o corabie în Italia. Punga goală împiedicându-1 să facă acest lucru, a poruncit libertului său Marsyas să recurgă la întreaga lui iscusinţă, ca să-i împrumute de undeva nişte bani. Marsyas s-a dus atunci la Petrus, libertul mamei lui Agrippa, Berenice, care trecuse prin testament sub autoritatea Antoniei, cerându-i să-i împrumute nişte bani lui Agrippa, printr-un zapis. Dar Petrus (care I-a învinuit pe Agrippa că-i împrumutase nişte bani fără să-i mai vadă înapoi) i-a cerut lui Marsyas un zapis de douăzeci de mii de drahme atice, în pofida faptului că-i dă cu două mii cinci sute mai puţin. Aşa a şi făcut acela, fiindcă nu avea încotro. După primirea banilor, Agrippa s-a dus la Anthedon, unde a găsit o corabie, hotărând să se îmbarce pe ea. A aflat despre asta Herennius Capito, comandantul lamniei, şi a trimis imediat nişte oşteni, să încaseze cei trei sute de mii de sesterţi, pe care Agrippa îi datora lui Caesar din timpul şederii lui la Roma. Acesta a fost silit să rămână pe loc. S-a prefăcut că era dispus să se conformeze somaţiei de plată, iar în timpul nopţii a tăiat odgonul care lega corabia de ţărm, navigând spre Alexandria. Acolo 1-a căutat pe alabarhul[2] Alexander, ca să-i împrumute două sute de mii de sesterţi. Acesta i-a spus că nu-l va credita pe el, dar nu se împotrivea să-i dea împrumutul lui Cypris, pe care o admira pentru dragostea ei conjugală şi pentru toate celelalte virtuţi ale sale. Cypris s-a făcut garantul lui şi Alexander i-a dat la Alexandria cinci talanţi, urmând ca

′Magistratul iudeilor din Alexandria.

459

Agrippa să primească restul banilor de îndată ce va sosi la Dicaiarchia, fiindcă se temea de darul lui de a-şi risipi banii. Cypris s-a despărţit aşadar de soţul ei, care a plecat iarăşi pe mare, spre Italia, dânsa întorcându-se apoi cu copiii în Iudeea. 4. Cum a sosit la Puteoli, Agrippa i-a trimis lui Tiberius Caesar, retras în anii aceia la Capreae[3], o scrisoare prin care îl anunţa că a sosit şi aştepta să-şi facă datoria de a-1 omagia, rugându-1 să-i acorde favoarea de-a veni la Capreae. Tiberius nu a întârziat să-i răspundă cu multă prietenie şi să-şi exprime bucuria că se vor reîntâlni la Capreae. Când a ajuns acolo, Agrippa a fost îmbrăţişat şi găzduit cu o strălucire nerămânând mai prejos de căldura epistolei pe care o primise ca răspuns. Dar, a doua zi, Caesar a fost anunţat în scris de Herennius Capito că Agrippa împrumutase trei sute de mii de sesterţi pe care nu i-a înapoiat la data scadentă şi, somat să-şi achite datoria, a fugit din ţara lui, astfel încât au rămas slabe speranţe ca suma să fie recuperată de la dânsul. De îndată ce a citit scrisoarea, Caesar a devenit furios şi i-a interzis lui Agrippa să mai calce la curtea lui până ce nu-şi va plăti datoria. Fără să se sperie de mânia lui Caesar, a cerut împrumut trei sute de mii de sesterţi de la Antonia, mama lui Germanicus şi a lui Claudius, cel care a fost proclamat după aceea Caesar, deoarece nu vroia să piardă prietenia lui Tiberius. Amintindu-şi de mama lui, Berenice (căci această femeie îi fusese prietenă intimă), şi de faptul că Agrippa însuşi crescuse împreună cu Claudius, Antonia i-a împrumutat banii ceruţi. După ce şi-a plătit datoria, calea spre prietenia lui Tiberius i s-a deschis din nou. După aceea Tiberius Caesar şi-a încredinţat nepotul lui Agrippa, care a primit sarcina să-1 însoţească oriunde se ducea tânărul. Dar în semn de recunoştinţă faţă de bunăvoinţa Antoniei, Agrippa a început să-1 cultive pe Gaius, care era nepotul ei, bucurându-se de aleasa preţuire a tuturora, datorită iubirii pe care o purtau tatălui său. La curte se afla şi un anume Thallus, samaritean de obârşie, libertul lui Caesar. De la acesta a împrumutat un milion de sesterţi din care a achitat ceea ce datora Antoniei şi a păstrat restul, ca să-1 cucerească pe Gaius, şi a ajuns să aibă un mare prestigiu în faţa lui.

′Azi insula Capri, de unde şi-a condus imperiul în ultimii ani ai domniei Tiberius Claudius Nero, care şi-a schimbat numele în Tiberius Iulius Caesar când a fost adoptat de Augustus şi desemnat moştenitor la tron.

460

5. Intrând tot mai mult în graţia lui Gaius, într-o zi, când se plimbau împreună într-o căruţă şi a venit vorba despre Tiberius, Agrippa (fiindcă erau singuri) 1-a rugat pe Dumnezeu să ia mai repede împărăţia de la Tiberius şi să i-o dea lui Gaius, care o merită în mai mare măsură. Eutychus, libertul lui Agrippa, vizitiul căruţei, a auzit aceste vorbe şi a tăcut mâlc. Mai târziu Agrippa 1-a acuzat că i-a furat o haină (cum s-au petrecut lucrurile în realitate) şi Eutychus a fugit, dar a fost prins. Când Piso, prefectul oraşului, a vrut să afle motivul fugii sale, el a răspuns că avea să-i comunice lui Caesar o taină legată de siguranţa persoanei sale. Prefectul 1-a încătuşat aşadar, trimiţându-1 la Capreae. După obiceiul său, Tiberius 1-a ţinut înlănţuit, căci îi plăcea să zăbovească aşa cum n-ar fi făcut nici un rege sau tiran. Soliile erau lăsate să aştepte multă vreme şi nu avea grijă ca guvernatorii şi administratorii trimişi de el în provincii să primească înlocuitori dacă nu mureau. De aceea nu se grăbea să-i audieze nici pe cei ce zăceau în lanţuri. Ca atare, întrebat de nişte prieteni de ce recurgea mereu la amânări, el le-a răspuns că lăsa soliile să zăbovească deoarece dacă le accepta prea repede, altele ar fi fost trimise numaidecât în locul acestora, făcându-1 să se ostenească mereu cu pompa primirii şi expedierii lor. Pe cei cărora le-a dat puterea îi lasă să conducă multă vreme pentru ca ei să dea dovadă de sfială faţă de supuşii lor. Prin firea lor sunt puşi pe căpătuială toţi oamenii care ocupă o funcţie înaltă: dacă aceasta nu este trainică, ci de scurtă durată, ei neştiind sigur când li se va lua puterea, pofta lor de jaf creşte. Dacă deţin slujba mai multă vreme, ei devin jecmănitori mai leneşi de îndată ce şi-au potolit setea de înavuţire, întrucât se mulţumesc cu ceea ce au agonisit. Atunci când înlocuirea are loc mai des, magistraţii nu mai pot jefui după bunul plac avuţiile supuşilor lor, fiindcă rapida schimbare nu le-a dat răgazul să se îndestuleze, satisfăcându-şi rapacitatea la fel ca predecesorii lor, căci

au fost înlăturați numaidecât din funcție, în sprijinul spuselor sale, împăratul a dat un exemplu convingător. Un om grav rănit zăcea întins pe pământ în timp ce un roi de muște îi năpădise vătămătura. Un călător care a trecut întâmplător prin preajma lui s-a milostivit de el şi, spcotindu-1 prea lipsit de vlagă ca să le alunge, s-a pregătit să-i vină în ajutor. Rănitul 1-a rugat să-1 lase de izbelişte şi drumețul 1-a
461

întrebat de ce nu vrea să-şi elibereze plaga de necazul pe care era silit sâ-1 îndure. Acesta i-a cuvântat astfel: „îmi pricinuieşti o suferință şi mai mare dacă îmi alungi muştele. Căci acestea s-au ghiftuit deja cu sângele meu şi de aceea nu mă supără ca mai înainte, ci au devenit ceva mai suportabile. Dacă le izgoneşti şi alte muşte flămânde vor veni în locul celor care m-au sleit de puteri, de bună seamă că mă vor suge până mor de-a binelea!" Tocmai de aceea, a continuat Tiberius, avea grijă de supuşii săi, sleiți de numeroasele jafuri îndurate, şi nu-şi trimitea repede magistrații, unul după altul, ca să nu-i sugă la fel ca muştele, mai ales că fireasca sete de câştig inspira asupritorilor teama că în curând nu vor mai avea deosebita plăcere de-a se îmbogăți. Spusele mele despre firea lui Tiberius sunt adeverite de faptul că, în timpul domniei sale de douăzeci şi doi de ani, el n-a trimis să guverneze treburile tuturor iudeilor decât doi magistrați: pe Gratus şi pe Pilatus, prefectul care i-a fost urmaş. împăratul nu s-a purtat aşa numai cu iudeii, ci şi cu toți ceilalți supuşi ai lui. De aceea îşi pleca atât de târziu urechile şi la vorbele întemnițaților, ca nu cumva să-i scape de închisoare printr-o condamnare rapidă pe nişte nelegiuiți care nu meritau aşa ceva, lăsându-i pradă nesiguranței, pentru ca chinul lor să sporească printr-o captivitate îndelungată.
6. Din acelaşi motiv, nici Eutychus n-a fost adus să fie audiat, ci a rămas mai departe înlănțuit. Ceva mai târziu, Tiberius a venit din Capreae la Tusculanum, orăşel situat la o sută de stadii distanță de Roma. Acum a rugat-o Agrippa pe Antonia să intervină ca Eutychus să fie în sfârşit anchetat în legătură cu plângerea depusă împotriva lui. Antonia se bucura de întreaga prețuire a lui Tiberius şi datorită faptului că se înrudeau (fusese soția fratelui său Drusus), şi datorită castității' de care dădea dovadă. Rămasă văduvă în floarea vârstei, ea a refuzat să se mărite a doua oară, în pofida faptului că Augustus o îndemnase să se recăsătorească, ducând o viață curată şi ireproşabilă. în afară de asta, ea avea un merit personal prin care 1-a îndatorat mult pe Tiberius. Căci Seianus[4], prietenul
′ Lucius Aelius Seianus (20 î.e.n.-31 e.n.). prefectul cohortelor pretoriene (garda personală a împăratului) care I-a convins pe Tiberius să se retragă în insula Capri. ca să-şi pregătească accesul la tron. A fost judecat şi executat de Tiberius, care 1-a înlocuit cu Quintus Naevius Sutorius Macro.
462
defunctului soț al Antoniei, care deținea atunci puterea supremă, ca prefect al gărzilor pretoriene, a pus la cale un complot, ademenind mulți senatori şi liberți, după ce atrăsese de partea lui şi armata. Conjurația cuprinsese cercuri influente şi uneltirea lui Seianus ar fi reuşit dacă Antonia nu s-ar fi încumetat, printr-o matură chibzuință, să zădărnicească nelegiuirea lui Seianus. De îndată ce a aflat despre complotul urzit împotriva lui Tiberius, i-a relatat pe îndelete toate detaliile şi a încredințat scrisoarea celui mai credincios sclav al ei, Pallas, s-o ducă împăratului, la Capreae. Când a primit vestea, Tiberius i-a condamnat la moarte pe Seianus şi pe complotişti, iar pe Antonia a prețuit-o şi mai mult ca înainte, acordându-i deplina lui încredere. Ea 1-a rugat aşadar pe Tiberius să asculte mărturia lui Eutychus, iar împăratul i-a zis: „Dacă vorbele atribuite de Eutychus sunt mincinoase, el va fi pedepsit aspru, aşa cum se cuvine. Dar dacă prin supunerea la cazne, mărturia lui se va dovedi adevărată, atunci Agrippa să ia aminte ca nu cumva pedeapsa hărăzită libertului să cadă pe capul lui!" Antonia i-a repetat aceste cuvinte lui Agrippa, care a stăruit şi mai mult ca procesul să se judece odată. La rândul ei, Antonia (deoarece Agrippa nu înceta s-a roage, insistând şi mai mult) a găsit momentul potrivit (căci Tiberius stătea întins într-o lectică, precedat de nepotul său Gaius şi de Agrippa, după ce prânzise) şi, mergând alături de lectica lui. i-a cerut împăratului să-1 cheme pe Eutychus, şi să-1 cerceteze. Tiberius i-a răspuns astfel: „Iau ca martor zeii că nu din proprie inițiativă, ci la rugămințile tale sunt nevoit să fac ceea ce Urmează acum!" După ce a rostit aceste cuvinte, i-a poruncit lui Macro, succesorul lui Seianus, să-1 aducă la el pe Eutychus. Acesta i-a înfățişat prizonierul numaidecât. Tiberius 1-a întrebat ce anume are să-i spună împotriva omului care i-a dăruit libertatea. Acesta i-a zis următoarele: „Stăpâne, Gaius împreună cu Agrippa se plimbau odată într-o căruță şi eu stăteam la picioarele lor. După ce au schimbat multe vorbe între ei, Agrippa a exclamat: «De-ar veni mai repede ziua care va aduce moartea acestui moşneag, numindu-te pe tine conducătorul întregului pământ! Nepotul lui Tiberius nu va mai fi un obstacol în calea noastră dacă-1 dai deoparte. Atunci va fi fericită toată lumea, iar eu i-o voi lua înainte!» Tiberius a avut deplină
463
încredere în mărturia lui şi numaidecât a răbufnit vechea lui pornire împotriva lui Agrippa, întrucât acesta, deşi primise sarcina să se ocupe de nepotul lui Tiberius, fiul lui Drusus, n-a vrut să țină seama de porunca pe care o primise, ci a trecut cu totul de partea lui Gaius. S-a întors aşadar la Macro şi i-a spus: „Pune-1 în lanțuri!" Deoarece pe de o parte nu pricepuse pe cine vroia să înlănțuie Tiberius şi pe de altă parte nu-şi închipuia că luase această măsură împotriva lui Agrippa, Macro a aşteptat să înțeleagă mai bine ordinul împăratului. După ce a făcut înconjurul hipodromului şi 1-a văzut pe Agrippa stând nestingherit, Caesar a strigat: „Dar ți-am ordonat, Macro, să-1 pui în lanțuri!" Macro a întrebat: „Pe cine anume?" Caesar i-a răspuns: „Pe Agrippa!"

Agrippa a recurs la rugăminți, i-a amintit că fusese crescut împreună cu fiul lui şi că se ocupase de educația lui Tiberius. Nu i-a folosit la nimic, ci, aşa cum era îmbrăcat în veşminte de purpură, a fost pus în lanțuri. Atunci (fiindcă era foarte cald şi la prânz băuse oleacă de vin) el a fost cuprins de o sete puternică şi chinurile ei l-au răzbit, încât nu s-a simțit prea bine. Dar 1-a văzut pe unul dintre sclavii lui Gaius, numit Thaumastus, care ducea un vas cu apă şi i-a cerut să-i dea de băut. După ce acesta i-a întins vasul şi el băuse pe săturate, a spus: „N-o să fie spre paguba ta, sclavule, faptul că mi-ai făcut această plăcere. De îndată ce voi fi eliberat din lanțuri,, prima mea grijă va fi să cer lui Gaius să te dezrobească, deoarece, cu toate că eram înlănțuit, tu m-ai slujit cu bunăvoință, ca în vremea când mai aveam parte de cinstire!" Nu 1-a amăgit cu vorbele acestea, ci şi-a adeverit recunoştința lui. Cum a devenit rege, I-a cerut pe Thaumastus de la Gaius, care ajunsese între timp Caesar, apoi 1-a eliberat, făcându-1 administratorul averilor sale. Chiar şi după moartea sa. libertul a fost menținut în funcție de Agrippa şi de Berenice, fiul şi fiica lui, păstrând această demnitate până ce a murit la o vârstă înaintată. Fireşte că toate lucrurile s-au petrecut mai târziu.
7. într-o zi, Agrippa stătea alături de alți încătuşați în fața palatului, rezemându-se cu amărăciune de un pom. Când pe acest pom de care se proptea Agrippa s-a oprit o zburătoare (această pasăre se numeşte la romani *bubo,* adică buhă), unul dintre întemnițați, de obârşie germanică, observând orătania, 1-a întrebat pe un oştean cine era prizonierul cu veşminte de
purpură. Aflând că se numea Agrippa, era originar din ludeea şi făcea parte din cea mai nobilă familie a țării, 1-a rugat pe oşteanul care îl ținea înlănțuit să-1 ducă mai aproape de el, ca să-i poată vorbi şi să-1 întrebe de soarta patriei lui. La împlinirea dorinței sale, stând lângă dânsul, i-a spus cu ajutorul unui tălmaci următoarele: „Tinere, te întristează adânc neaşteptata schimbare a sorții, care ți-a adus această mare nenorocire. Nu cred că vei da lesne crezare cuvintelor mele, care îți aduc vestea că providența divină veghează asupra ta şi că în curând vei scăpa de năpastă. Chem aşadar ca martori pe zeii strămoşilor mei şi pe zeii acestei țări, prin voința cărora purtăm aceste cătuşe de fier, că vorbele mele nu au menirea să-ți linguşească urechile cu trăncăneli fără noimă şi nici să te hrănească cu speranțe deşarte. Căci acele preziceri care nu sunt adeverite de fapte aduc mai multă amărăciune decât dacă nu le-ai fi auzit niciodată. Am crezut că, punându-mi viața în primejdie, se cuvine să-ți dezvălui ce ți-au hărăzit zeii în viitor. Nu încape îndoială că în scurtă vreme vei fi eliberat din lanțuri. După aceea vei dobândi multă cinstire şi o mare putere şi te vor socoti fericit toți cei ce deplâng acum soarta ta. Vei avea parte de o moarte bună şi copiii zămisliți de tine îți vor moşteni puterea. Ține minte că, atunci când vei vedea pasărea din nou, vei mai avea doar cinci zile de trăit. Pronia divină a binevoit să-ți, trimită această zburătoare ca să-ți dea de veste că aşa se vor petrece lucrurile. Câtă vreme am ştiut dinainte ce soartă te aşteaptă, mi s-a părut nedrept să-ți tăinuiesc viitorul, pentru ca, punându-te la curent cu norocul ce-ți este hărăzit, să înduri mai lesne necazurile prin care treci acum. Iar când vei fi în culmea fericirii, aminteşte-ți de noi, ca să scăpăm din mizeria în care ne zbatem!" Lui Agrippa i s-a părut atunci ridicolă prezicerea germanului, ca până la urmă să constate cu uimire că ea s-a adeverit întocmai. Profund afectată de nenorocirea lui Agrippa, Antonia şi-a dat seama cât de greu era să intervină în favoarea lui pe lângă Tiberius, mai ales că rugămințile sale s-ar fi dovedit zadarnice. L-a înduplecat însă pe Macro ca să fie omenoşi şi înțelegători soldații însărcinați să-1 păzească, precum şi centurionul de ordinele căruia ascultau, şi să-i dea voie lui Agrippa să se îmbăieze zilnic, lăsându-i pe liberți şi pe prietenii lui să vină la dânsul, ca să-i înlesnească satisfacerea nevoilor

L

trupeşti. Aveau permisiunea să-1 viziteze prietenul său Silas şi liberții Marsyas şi Stoecheus, care îi aduceau bucatele favorite, dovedindu-se cât se poate de folositori. Veneau chiar şi cu covoare, chipurile, ca să i le vândă, în realitate, ca să le aştearnă sub dânsul, cu ajutorul soldaților, care primiseră ordinul lui Macro, să facă acest lucru. Aşa au trecut şase luni, fără ca situația lui Agrippa să se schimbe.
8. Reîntors în insula Capreae, Tiberius a căzut la pat şi boala i s-a agravat în aşa măsură încât n-a mai tras speranța că se va însănătoşi. L-a trimis aşadar pe Evodus, libertul în care avea cea mai mare încredere, să-i cheme pe fiii lui, fiindcă vroia să le vorbească, înainte de a-şi da sufletul. De fapt, copiii lui nu mai erau în viață, căci unicul său fiu, Drusus, murise. Mai trăiau însă fiul acestuia, Tiberius, poreclit Gemellus (Geamănul), precum şi fiul fratelui său Germanicus, un tânăr cu educație aleasă, care era iubit de popor, de dragul tatălui său. Acesta fusese foarte prețuit de mulțime pentru moravuri curate şi pentru firea lui comunicativă şi prietenoasă, socotindu-se la fel cu toți în pofida faptului că avea rang princiar. Ca atare, el era adorat pentru purtarea lui afectuoasă atât de Senat, cât şi de majoritatea poporului, ba chiar şi neamurile străine, care trăiau în provinciile supuse, unele fiind cucerite de farmecul persoanei şi al vorbelor sale, altele pentru că aflaseră de ele din spusele altora. Prin moartea lui, i-a mâhnit pe toți, nu fiindcă se prefăceau că deplâng calamitatea care se abătuse asupra împărăției, ci fiindcă îl boceau cu o sinceră durere, ca şi cum pieirea lui l-ar fi afectat pe fiecare în parte. Datorită acestui fapt, fiul a captat adeziunea tuturora, mai ales a oştenilor, care s-ar fi dus bucuros să

moară, dacă prin jertfa lor i-ar fi la netezit calea spre putere.
9. Apoi Tiberius i-a dat lui Evodus sarcina aducerii copiilor săi în zorii zilei următoare şi i-a rugat pe zeii străbunilor să-i arate printr-un semn pe care dintre ei îl aleg ca urmaşul lui la domnie. Ţinea mai presus de orice să-şi aducă pe tron nepotul, dar vroia să se încreadă mai mult în semnul proniei divine decât în propria lui dorinţă. Făcuse solemnul legământ să încredinţeze puterea celui care va veni la el a doua zi primul. Adoptând aşadar acest plan, a dat ordin ca învăţătorul nepotului său să se înfăţişeze cu tânărul discipol dis-de-

dimineaţă la dânsul, sperând că pronia divină îi va dărui lui tronul. Dar divinitatea a făcut ca porunca să-i fie zadarnică. De vreme ce aşa hotărâse dinainte, când s-a luminat de ziuă, i-a poruncit lui Evodus să-1 cheme la el pe copilul care va veni cel dintâi. Când a ieşit, acesta a dat de Gaius, care aştepta la poarta camerei de do'rmit a împăratului (căci Tiberius nu sosise încă, deoarece luase târziu micul dejun şi Evodus nu ştia că pe el vroia să-1 cheme, de fapt, stăpânul său), l-a spus: „Te cheamă tatăl tău!" şi l-a lăsat să intre. Cum l-a văzut pe Gaius, Tiberius şi-a dat seama de puterea divină, în faţa căreia autoritatea lui era neputincioasă, şi a priceput că nu mai putea să facă ce şi-a propus. A regretat mult că nu mai avea posibilitatea să ducă la îndeplinire ceea ce hotărâse mai înainte, precum şi faptul că nepotul său Tiberius nu numai că pierduse orice speranţă de-a mai dobândi tronul prin tragere la sorţi, ci îşi pusese în primejdie şi viaţa, siguranţa lui depinzând acum de cel ce era mai puternic şi nu putea să-i tolereze existenţa alături de-a lui. Gradul de rudenie nu-1 punea la adăpost de teama şi de ura stăpânitorului, pe de o parte fiindcă era cel mai apropiat de tron, pe de altă parte fiindcă Gaius, pentru propria siguranţă şi setea lui de putere, nu putea să nu-i întindă curse, ca să scape de dânsul. Tiberius era foarte ispitit de prezicerile horoscopului şi îşi călăuzea viaţa numai după indicaţiile lui, încrezându-se în ele mai mult decât cei ce se ocupă de toate aceste lucruri. într-o zi, când l-a văzut venind spre el pe Galba[5], le-a spus prietenilor săi de nădejde: „Iată bărbatul care va avea cândva"cinstea să domnească asupra romanilor!" Era ferm convins de temeinicia tuturor prezicerilor, mai mult decât ceilalţi împăraţi, şi, fiindcă nu s-a înşelat îndeobşte în privinţa lor, îşi îndruma cârmuirea după ele. Şi acum era îngrijorat, de ceea ce trebuia să se întâmple şi suferea amarnic, ca şi cum nepotul său ar fi murit deja, învinuindu-se singur că a vrut să iscodească soarta ca să afle ce va urma. Putea să părăsească viaţa scutit de suferinţe dacă rămânea străin de viitorul pe care a vrut să-1 descopere, fără să fie nevoit să moară cu presimţirea nenorocirilor hărăzite făpturilor celor mai scumpe. Fiindcă îl mâhnea gândul că nu va
' Servus Sulpicius Galba (3-69 e.n.). efemerul urmaş la tron al lui Nero (68-69 e.n.), înlăturat de rivalii săi Otho şi Vitellius (vezi *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor.* Cartea a IV-a, cap. IX, paragr. 2).

avea urmaşul pe care şi l-a dorit, i-a vorbit lui Gaius fără bunăvoinţă şi cu silă în glas: „Fiul meu, în pofida faptului că Tiberius îmi este o rudă mai apropiată, îţi las ţie hăţurile împărăţiei romanilor, prin propria mea vrere şi cu încuviinţarea zeilor. Te conjur să nu dai uitării bunătatea cu care te-am numit într-o funcţie atât de înaltă şi nici înrudirea ta cu Tiberius. Ia aminte că ţi s-a dat această mare binefacere cu ştirea şi prin voinţa zeilor şi răsplăteşte-mi favoarea pe care ţi-am făcut-o cu drag, întreţinând relaţii bune cu Tiberius, ruda ta. în afară de asta, află că atâta timp cât va trăi, Tiberius va fi temeinicul meterez al domniei şi siguranţei tale şi că pieirea lui va fi începutul nenorocirilor. Singurătatea este primejdioasă la o înălţime atât de mare şi nici zeii nu te vor lăsa nepedepsit dacă printr-o faptă nedreaptă vei încălca legea, făcând ceea ce ea îţi interzice!" Aşa a vorbit Tiberius, fără să-1 impresioneze pe Gaius, care a promis că-i va împlini dorinţa. Dar de îndată ce a deţinut puterea, l-a ucis pe Tiberius, aşa cum presimţise bunicul lui, pentru ca puţin mai târziu să cadă el însuşi victimă unui complot.
10. Numindu-1 pe Gaius urmaşul său la tron, în răstimp de câteva zile Tiberius s-a stins din viaţă, după ce a domnit douăzeci şi doi de ani, cinci luni şi trei zile. Gaius a fost aşadar al patrulea împărat[6]. Ştirea morţii lui Tiberius a fost întâmpinată cu bucurie de romani, ca o veste bună, pe care n-au vrut s-o creadă, nu pentru că n-ar fi dorit-o (căci erau în stare să plătească cu bani grei această veste, numai să fie adevărată), ci pentru că se temeau ca ea să nu se dovedească un zvon care le stârnea prea devreme bucuria, aducând învinuirea şi executarea lor. Nenumărate suferinţe pricinuise patricienilor romani Tiberius, un om din cale-afară de mânios, care nu putea să-şi strunească furia chiar şi când ura lui nu avea motive întemeiate, firea lui fiind înclinată spre sentinţe aspre, întrucât pronunţa condamnări la moarte pentru vinile cele mai uşoare. Deşi îşi plecau cu mare plăcere urechile la zvonul morţii lui, romanii nu se încumetau să-şi dea în vileag bucuria cum ar fi vrut, de teamă
'Caligula (Gaius Iulius Caesar Germanicus) a fost al treilea reprezentant al dinastiei iulio-claudice (37-41 e.n.), întrucât Gaius Iulius Caesar, fiind numit *dictator perpetims,* a concentrat o putere cvasimonarhică înainte de a fi asasinat în Senat (45-44 î.e.n.).

că îi pândea nenorocirea în cazul când întrezăriseră o speranţă înşelătoare. Aflând că Tiberius nu mai era în viaţă, Marsyas, libertul lui Agrippa, s-a grăbit să-i aducă acestuia vestea cea bună. L-a întâlnit pe Agrippa în timp ce se îndrepta spre baie, i-a făcut un semn cu capul şi i-a zis în limba ebraică: „Leul a murit!" Agippa a înţeles cum se cuvine tâlcul vorbelor lui şi, cuprins de bucurie, i-a spus: „Pentru ştirea bună pe care mi-o dai, ca şi pentru celelalte binefaceri ale tale, îţi voi aduce toate mulţumirile cuvenite, cu condiţia ca tu să vesteşti adevărul!" Atunci centurionul care-l avea sub paza lui pe Agrippa, observând graba cu care-l venise Marsyas şi bucuria cu care a întâmpinat Agrippa cuvintele sale, a bănuit că ei au conversat despre un eveniment important şi i-a întrebat despre ce discutaseră împreună. Amândoi au căutat mai întâi să ocolească răspunsul dar, la insistenţele

centurionului, Agrippa (care se împrietenise cu el) n-a şovăit să-i dezvăluie totul. Centurionul a împărtăşit încântarea lor, fără să se bucure mai puţin decât Agrippa, ceea ce l-a făcut să dea un ospăţ. Aşadar, în timp ce ei petreceau şi cheful era în toi, a sosit un sol care a anunţat că Tiberius mai trăia şi că în câteva zile se va întoarce în oraş. Centurionul s-a înspăimântat de vorbele acestuia, temându-se că va plăti cu viaţa faptul că, primind vestea morţii împăratului, chefuise împreună cu întemniţaţii. în tulburarea lui, l-a smuls pe Agrippa din patul pe care stătea întins şi i-a zis: „îţi închipui că poţi să mă păcăleşti cu vestea morţii împăratului şi să nu plăteşti cu capul neruşinarea limbii tale?" După rostirea acestor vorbe, a poruncit să fie încătuşat prizonierul, căruia îi scosese lanţurile, punându-l sub o pază mai mare ca înainte. Astfel a petrecut Agrippa o noapte jalnică. Dar a doua zi vestea morţii lui Tiberius s-a răspândit în oraş şi oamenii nu se mai temeau s-o divulge, unii dintre ei aducând chiar jertfe de mulţumire. Curând au sosit şi scrisorile din partea lui Gaius: una adresată Senatului, care anunţa că Tiberius murise şi el era urmaşul lui la tron, alta adresată lui Piso, prefectul oraşului, care conţinea acelaşi anunţ şi îi transmitea ordinul să-1 mute pe Agrippa din închisoarea păzită de soldaţi în casa unde locuia înainte de-a fi întemniţat. Acolo putea să-şi întâmpine viitorul scutit de teamă. Deşi rămânea deocamdată captiv, el putea să trăiască totuşi aşa cum dorea. După ce a sosit la Roma, aducând trupul neînsufleţit

al lui Tiberius, pe care 1-a înmormântat cu deosebita pompă cerută de datina ţării, Gaius a vrut să-l elibereze din lanţuri în aceeaşi zi pe Agrippa. S-a împotrivit însă Antonia, nu din pricina faptului că îl ura pe întemniţat, ci fiindcă avea în vedere reputaţia lui Gaius. Nu dorea ca Gaius să dea impresia că, eliberând imediat pe cel încătuşat de predecesorul său, ar fi fost bucuros de vestea morţii lui Tiberius. După câteva zile, el 1-a adus în palatul lui pe Agrippa şi i-a tuns pletele, poruncind să i se facă haine noi. Gaius i-a pus apoi pe frunte diadema, 1-a numit rege peste fosta tetrarhie a lui Philippos, la care a adăugat terarhia lui Lysanias, dăruindu-i un lanţ de aur la fel de greu ca lanţul său de fier. Comandant peste trupele de călăreţi staţionate în Iudeea a fost ales Marullus.

11. în al doilea an al domniei lui Gaius Caesar, Agrippa i-a cerut voie să călătorească pe mare până în regatul său, ca să facă ordine, promiţând ca, de îndată ce-şi va fi pus la punct toate treburile, să se întoarcă la dânsul. Cu permisiunea împăratului, el s-a întors în patrie, unde a fost primit ca un rege nesperat de cei care, comparând sărăcia de odinioară cu norocul lui de acum, au avut prilejul să se convingă ce mare putere avea destinul asupra oamenilor. Unii îl preamăreau pentru norocul lui, fiindcă nu ie înşelase speranţele, în vreme ce altora le venea greu să creadă că lucrurile s-au petrecut aievea.

CAPITOLUL VII

1. Herodiada, sora lui Agrippa şi soţia lui Herodes (tetrarhul Galileei şi al Peraeei), invidia puterea propriului frate, fiindcă îl vedea instalat pe un tron mai acătării decât cel al soţului ei, căci, în pofida faptului că fugise din ţară deoarece nu putea să-şi plătească datoriile, se întorsese acasă cu un rang mai înalt, dovedindu-se mult mai norocos. Ea nu se împăca deloc cu această răsturnare a situaţiei, mai ales că-1 vedea pe Agrippa

cum trecea prin mijlocul mulţumii, gătit cu podoabe regeşti. Si-a îndemnat aşadar soţul să navigheze până la Roma, ca să obţină o demnitate asemănătoare, spunându-i următoarele vorbe: „Nu pot să îndur această viaţă, fiindcă Agrippa, fiul lui Aristobul cel condamnat la moarte de tatăl său, care se zbătea într-o sărăcie neagră, încât trebuia să ceară de la alţii cele necesare traiului zilnic şi după aceea a fugit în largul mării, de teama creditorilor săi, s-a întors înapoi cu coroana regală, în vreme ce tu, vlăstar de rege, hărăzit de rudele sale să se urce pe tron, te mulţumeşti să duci o viaţă modestă. Dacă mai înainte, o, Herodes, nu ţi-a păsat că ai rămas mai prejos de tatăl care te-a născut, străduieşte-te barem acum să dobândeşti demnitatea cuvenită şi nu te lăsa întrecut în disputa pentru onoare de un om care nu s-a sfiit să se folosească de averea ta. Nu tolera ca sărăcia lui să pară mai puternică decât toată bogăţia şi prosperitatea noastră şi înroşeşte-te la faţă că ai fost întrecut de un biet sărăntoc, care ieri-alaltăieri a trăit din mila ta. Să mergem aşadar la Roma, fără să ne precupeţim nici osteneala, nici mai cu seamă banii de aur sau argint, care pot fi cheltuiţi cel mai bine spre a sluji la cucerirea coroanei regale!"

2. La început, Herodes a fost împotriva acestui plan, deoarece îndrăgea tihna şi liniştea, temându-se de frământările de la Roma, şi se străduia să-i dea soţiei sale sfaturi mai înţelepte. Dar pe cât bătea el în retragere, pe atât de mult insista ea, fără să lase neîncercată nici o cale care ducea spre domnie. Herodiada nu s-a lăsat până nu 1-a înduplecat pe Herodes, cu de-a sila, să accepte planul ei, fiindcă nu şi-ar fi putut permite să-i încalce hotărârea. El a făcut preparative strălucite, fără să se abţină de la cheltuieli, şi a navigat până la Roma, însoţit de Herodiada. Aflând de intenţia şi de pregătirile acestora, Agrippa şi-a luat propriile sale măsuri de prevedere. După ce a primit vestea plecării lor, 1-a trimis şi el la Roma pe Fortunatus, unul dintre liberţii lui, să-i ducă împăratului daruri şi o scrisoare îndreptată împotriva lui Herodes, misiunea lui fiind să-l înştiinţeze şi prin viu grai pe Gaius, la momentul potrivit. Solul s-a îmbarcat imediat după Herodes şi a avut parte de vânturi prielnice. L-a ajuns din urmă pe Herodes, astfel că atunci când acesta a fost primit în audienţă la Gaius, a venit el însuşi, să înmâneze scrisoarea. Amândoi au debarcat la Dicaiarchia şi l-au

găsit pe Gaius la Baiae. Acesta este un orăşel din Campania, situat la cinci stadii distanţă de Dicaiarchia. Aici se află minunate şi împodobite palate de vară, fiecare împărat căutând să-1 întreacă pe celălalt prin splendoarea

construcției lui. Localitatea are izvoare termale, care țâşnesc din pământ şi te ajută să-ți recapeți sănătatea, făcându-ți totodată viața mai plăcută. Pe când stătea de vorbă cu Herodes (primit mai înainte în audiență), Gaius citea în acelaşi timp scrisoarea lui Agrippa, cu acuzații la adresa lui Herodes (pe care î! învinuia că, întocmai cum a uneltit odinioară împreună cu Seianus împotriva lui Tiberius, aşa complotează şi acum împreună cu Artabanos, regele părților, împotriva domniei lui Gaius, aducând ca probă doveditoare faptul că tetrarhul adunase în arsenalele sale arme suficiente pentru echiparea a şaptezeci de mii de oşteni). Surprins de această dezvăluire, Gaius 1-a întrebat pe Herodes dacă informația privitoare la depozitarea armelor era reală. Deoarece acesta a recunoscut că deținea aceste arme (căci nu putea să spună altceva, fără să ocolească adevărul), Gaius a crezut că primise deja confirmarea conjurației şi, luându-i tetrarhia, a alipit-o la regatul lui Agrippa[1], iar pe Herodes l-a exilat pentru totdeauna, fixându-i ca reşedință oraşul Lugdunum[2] din Galia. Când a aflat apoi că Herodiada era sora lui Agrippa, a lăsat în posesia ei proprietățile care îi aparțineau şi, fără să creadă că-şi va urma soțul în surghiun, a pus-o sub ocrotirea propriului frate. Dar Herodiada i-a dat următorul răspuns: „Cuvintele rostite de tine, o, Caesar, sunt demne de rangul tău înalt! Dar ceea ce mă împiedică să beneficiez de generozitatea ta este dragostea față de soțul meu, pe care socotesc că nu se cuvine să-1 părăsesc când a ajuns la ananghie, de vreme ce am fost părtaşă la fericirea lui." Mărinimosul gest a dezlănțuit însă furia cumplită a împăratului, care a exilat-o împreună cu soțul ei, dăruind avuțiile sale lui Agrippa. Aşa a pedepsit-o Dumnezeu pe Herodiada pentru că-şi invidiase fratele, şi pe Herodes pentru că-şi plecase urechile la

[1] Herodes Agrippa 1 a primit de la Caligula tetrarhia lui Herodes Philippos (37 e.n.), apoi tetrarhia lui Herodes Antipas (40 e.n.), iar Claudius i-a dat Samaria, Iudeea şi Idumeea (41 e.n), domnia acestui rege clientelar al Romei încheindu-se în 44 e.n,

[2] Centru urban situat la confluența râului Arar cu Ronul (azi Lyon).

- f muratele vorbe ale soției lui. în primul şi al doilea an de f Zie Ga us a guvernat cu mărinimie treburile obşteşt, ş> prin Za area şi bunăvoința lui şi-a atras dragostea «manilor şi a Ceto£ supuşi. Mai târziu, măreția împărăției sale l-a făcut s s, p arfă clpul şi, încetând să se mai creadă om, s-a ^lamTze» 5i a cutezat să aducă divinității toate batjocurile cu putință.

CAPITOLUL VIII

1. în vremea aceea, a izbucnit în Alexandria o aprigă dispută între iudeii care locuiau în oraş şi greci şi fiecare tabără şi-a trimis solii ei la curtea lui Gaius. Unul dintre solii alexandrinilor era un anume Apion[1], care a adus în scris grele insulte iudeilor, reproşându-le printre altele faptul că neglijau cultul lui Caesar. în vreme ce toți supuşii imperiului roman clădeau altare şi temple închinate lui Gaius, pe care îl cinsteau ca pe un zeu, numai iudeii socoteau că era înjositor pentru ei să-i facă statui sau să jure în numele său. Prin asemenea acuzații extrem de grave, Apion spera să-1 ațâțe pe Gaius împotriva iudeilor şi era evident că va izbuti. Ca atare, s-a pregătit să răspundă la învinuirile ce li se aduceau conducătorul soliei iudeilor, Filon[2], bărbat vestit, fratele alabarhului Alexander, foarte priceput în domeniul filosofiei. Dar Gaius l-a împiedicat să vorbească şi i-a poruncit să plece, fiind atât de

[1] Apion supranumit Mohtos (..Trudnicul"), grămătic şi prozator, autorul *Istoriei popoarelor,* astăzi pierdută, în care denigra comunitatea iudaică din Alexandria. Flavius Josephus a combătut calomniile antisemitului erudit grec în lucrarea sa intitulată *Contra lui Apion* (vezi *Prefața* lui Răzvan Theodorescu la *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor, ed. cit.,* p. VI).

[1] Filon (20 î.e.n.-54 e.n), corifeul şcolii filosofice evreieşti din Alexandria, platonician mistic care a ilustrat iudaismul elenistic şi şi-a descris misiunea sa pe lângă Caligula în *Legatio ad Caium* (38 e.n.).

la

furios încât nu mai încăpea îndoială că îi va pedepsi aspru pe iudei. Filon s-a retras, sirnțindu-se jignit, şi i-a îndemnat pe iudeii din jurul lui să nu-şi piardă cumpătul, deoarece Gaius şi-a dezvăluit mânia prin cuvinte, dar şi-a atras duşmănia lui Dumnezeu.

2. Indignat de faptul că iudeii care îl desconsiderau, Gaius I-a trimis ca sol în Siria pe Petronius, să guverneze în locul lui Vitellius. I-a cerut să năvălească cu trupe numeroase şi fie să aşeze în templul Domnului propria lui statuie, dacă iudeii o primesc de bunăvoie, fie să-i biruie dacă se împotrivesc, ducându-i la îndeplinire porunca. De îndată ce a preluat guvernarea Siriei, Petronius s-a grăbit să execute ordinul dat de Caesar. A adunat trupele auxiliare de care dispunea. Ie-a alăturat celor două legiuni romane şi le-a dus la Ptolemaida, ca să ierneze acolo, urmând ca în primăvară să dezlănțuie războiul. L-a înştiințat pe Caesar printr-o scrisoare despre stadiul pregătirilor sale. împăratul a lăudat zelul de care a dat dovadă şi i-a poruncit să treacă la fapte cu hotărâre, purtând război cu cei ce nu se supuneau ordinelor. Multe mii de iudei au venit în oraşul Ptolemaida la Petronius şi l-au rugat să nu le impună obligația de a-şi încălca legile strămoşeşti, zicându-i: „Dacă ții cu orice preț să aduci statuia şi s-o instalezi în templu, omoară-ne pe noi mai întâi şi după aceea fă ce pofteşti! Căci atâta vreme cât mai suntem în viață, nu putem accepta să înfăptuim ceea ce ne este interzis, căci noi ne sprijinim pe autoritatea legiuitorului şi a precursorilor noştri, care au socotit că virtutea înseamnă stricta respectare a datinilor." Petronius le-a răspuns atunci cu mânie în glas: „Dacă ar sta în puterea mea să fac ce gândesc şi să-mi înfăptuiesc propriile hotărâri, aş socoti că cererea voastră este justă şi lăudabilă. Der acum trebuie să duc la îndeplinire ceea ce mi-a poruncit Caesar şi am datoria să ascult toate deciziile sale, ca să nu-mi atrag aspra lui pedeapsă prin nesupunerea

mea!" Iudeii i-au zis la rândul lor: „Deoarece tu, Petronius, ai luat hotărârea fermă să nu treci cu vederea nici unul din ordinele date de Caesar, atunci se cuvine ca şi noi să nu facem ceea ce contravine legilor noastre, cărora le-am rămas până acum fideli, bizuindu-ne pe bunătatea Domnului şi pe statornicia străbunilor. Nu putem să dovedim josnicie încât, temându-ne de moarte, să încălcăm legile, câtă vreme
474
Dumnezeu pune capăt norocului nostru de îndată ce nu ţinem seama de ele. Noi îndurăm cu dragă inimă orice năpastă pentru ca datinile noastre strămoşeşti să rămână neatinse. Ştim sigur că, în pofida primejdiilor, speranţa în victorie ne rămâne, fiindcă Domnul este cu noi atunci când ne încredem în norocul nesigur al armelor ca să apărăm onoarea lui. Dacă dorim să-ţi dăm ascultare, ne împovărăm cu cea mai mare ruşine, întrucât prin violarea legilor noastre ne atragem mânia lui Dumnezeu, care, aşa cum te vei convinge singur, este mai puternic decât Gaius al tău!"
3. Când a întrezărit din vorbele acestea firea îndărătnică a iudeilor şi a priceput câ nu va izbuti să execute ordinul de-a aduce statuia lui Caius în templu fără război, ci doar cu preţul multor victime omeneşti, Petronius şi-a luat cu el prietenii şi slujitorii şi s-a dus la Tiberiada, să cunoască la faţa locului situaţia iudeilor. Temându-se de iminenta primejdie a războiului cu romanii, fără să se gândească însă deloc la încălcarea legilor strămoşeşti, multe mii de iudei l-au întâmpinat iarăşi pe Petronius, aflat în drum spre oraşul Tiberiada, şi l-au rugat să-i ferească de nenorocire şi să nu profaneze oraşul prin aducerea statuii în templu. Petronius i-a întrebat: „Vreţi oare să duceţi lupta cu Caesar, fără să ţineţi seama de armamentul lui şi de slăbiciunea voastră?" Ei i-au răspuns: „Nu ne gândim câtuşi de puţin la război, dar vrem mai degrabă să murim decât să facem ceva potrivnic legilor noastre!" S-au aruncat apoi cu faţa la pământ şi şi-au dezgolit cefele şi au afirmat că erau pregătiţi să moară pe loc. Timp de patruzeci de zile au procedat la fel şi au încetat să mai cultive pământul, cu toate că era vremea însămânţărilor. Iudeii au stăruit în hotărârea lor de-a muri mai degrabă decât să vadă statuia lui Caesar tronând în templul lor.
4. Deoarece aşa stăteau lucrurile, Aristobul, fratele lui Agrippa, Helcias cel Mare, împreună cu alţi nobili din familia lui şi cu fruntaşii iudeilor, s-au dus la Petronius şi l-au implorat ca. ţinând seama de neclintita voinţă a poporului, să nu întreprindă nimic împotriva lui, care să-1 exaspereze, ci mai degrabă să-i scrie lui Gaius că iudeii se opun categoric aducerii statuii sale; că au lăsat ogoarele să stea necultivate şi nesemănate: că nu vor să ducă nici un fel de război, fiindcă sunt
475
prea slabi şi că doresc mai degrabă să moară decât să-şi încalce legile strămoşeşti; de asemenea, că oprirea însămânţărilor va duce la răspândirea jafurilor, oamenii nefiind în stare să-şi mai plătească birurile. Poate că astfel Gaius se va lăsa înduplecat să nu ia măsuri aspre şi nu se va mai gândi să nimicească poporul. Dacă el va ţine cu orice preţ să dezlănţuie războiul, lui Petronius îi rămâne timp destul să treacă la faptă. Aristobul şi însoţitorii lui încercau să-1 îmbuneze astfel pe Petronius. Pe de o parte, Aristobul şi ceilalţi fruntaşi stăruiau necontenit şi, dându-şi seama de gravitatea situaţiei, îşi adăugau rugăminţile lor şi căutau să-1 implore în fel şi chip; pe de altă parte, Petronius însuşi a văzut îndârjita opoziţie a iudeilor şi i s-a părut nedemn ca, de dragul nebuniei lui Gaius, să hărăzească pieirii atâtea mii şi mii de oameni şi prin batjocorirea divinităţii să încalce evlavia şi credinţa, pregătindu-şi o viaţă nefericită. Ca atare, guvernatorul s-a hotărât să-i scrie lui Gaius, deşi ştia dinainte că el se va înfuria că a amânat executarea poruncii sale (având totuşi speranţa că poate îl va convinge cumva). După aceea, dacă împăratul nu va renunţa la planul său nebunesc, va avea timp destul să înceapă războiul împotriva iudeilor. Chiar dacă mânia imperială se va abate asupra lui, nu se cădea ca el să. fugă din calea morţii, nepunându-se în slujba virtuţii şi a ocrotirii unei mulţimi uriaşe. De aceea, Petronius s-a decis să ţină seama de rugămintea localnicilor.
5. El i-a chemat aşadar la Tiberiada pe iudei, adunaţi acolo în număr foarte mare, a păşit în mijlocul lor şi ie-a arătat că n-a întreprins această expediţie de bunăvoie, ci pentru că împăratul i-a poruncit să-i atace cu furie fiindcă au cutezat să refuze îndeplinirea ordinului său. Datoria îi cerea să se supună, fiindcă Caesar i-a făcut favoarea de a-1 numi în înalta funcţie. A adăugat apoi: „Totuşi, nu mi se pare drept ca, pentru a-mi salva onoarea, să jertfesc mântuirea voastră, fiindcă sunteţi mulţi la număr şi slujiţi cu râvnă învăţătura legii pe care aţi moştenit-o de la strămoşi, fiind hotărâţi s-o respectaţi cu sfinţenie. în ce mă priveşte, am deplină încredere în suprema autoritate şi putere divină şi mi se pare o fărădelege să profanez un templu pentru capriciul unui suveran. îi voi comunica lui Gaius hotărârea pe care aţi luat-o, sprijinindu-vă în măsura în care pot, ca să dovedesc câtă preţuire pun pe comportarea voastră demnă. Să
!
vă ajute Dumnezeu (căci forţa lui stă mai presus de întreaga destoinicie şi putere omenească) şi să facă în aşa fel ca voi să puteţi respecta datinile străbune şi Caesar să nu-şi piardă tronul, drept pedeapsă pentru omeneasca lui îndărătnicie. în cazul când Gaius se va înfuria şi-şi va revărsa mânia asupra mea, voi înfrunta resemnat primejdia şi toată urgia ce se va abate peste trupul şi sufletul meu, ca să nu vă văd pierind într-un număr mare pentru fapta voastră cucernică. întoarcă-se fiecare la treburile lui şi însămânţaţi ogoarele! în scrisorile pe care le voi trimite la Roma voi apăra interesele voastre, intervenind fie personal, fie prin intermediul prietenilor mei!"
6. După ce a cuvântat aşa, Petronius a împrăştiat adunarea iudeilor şi a cerut bătrânilor să trimită poporul la

munca câmpului şi prin vorbele lor să-i trezească speranța într-un viitor mai bun. Cel de Sus s-a grăbit să îmbărbăteze mulțimea: Dumnezeu i-a dovedit lui Petronius că era de față, arătându-se gata să își aducă întregul ajutor. Abia se terminase discursul lui adresat iudeilor şi iată că Domnul a trimis o ploaie torențială, nesperată de oameni, fiindcă ziua întreagă fusese senină, fără ca dimineața să dea un semn prevestitor. Tot anul bântuise o secetă mare şi oamenii îşi pierduseră nădejdea să mai cadă de sus un strop de apă, chiar dacă vedeau cerul acoperit de nori. Deoarece ploaia abundentă venise spre surprinderea tuturora, iudeii au tras speranța că intervenția lui Petronius în favoarea lor nu va fi zadarnică. Petronius însuşi a rămas înmărmurit când a văzut cu ochii lui că Dumnezeu se îngrijea de treburile iudeilor şi că-şi vădea fățiş prezența, fără să fie recunoscut de nimeni, chiar dacă ar fi vrut. I-a scris despre asta şi lui Gaius. iar scrisoarea lui a fost astfel întocmită, încât căuta pe toate căile să-i schimbe părerea. îndemnându-l să renunțe la a mai înspăimânta mii de oameni, prin uciderea cărora (căci numai războiul i-ar fi putut constrânge să-şi schimbe religia) şi-ar fi micşorat singur veniturile primite de la acest popor şi ar fi atras asupra lui blestemul veacurilor viitoare. De altfel, Dumnezeu, care îi ajuta pe iudei fățiş, şi-a dovedit puterea, fără să existe nici o îndoială că el o va folosi la momentul potrivit. Toate acestea au fost înfățişate de Petronius.
7. între timp, regele Agrippa (care se mai afla la Roma) a acaparat tot mai mult prietenia lui Gaius. L-a poftit odată la un
476
477
banchet pe care 1-a pregătit cu mare osârdie, ca să fie mai presus de costurile şi desfătările oricărui ospăț, încât nimeni, nici măcar Gaius, n-ar fi putut să-1 egaleze, cu atât mai puțin să-1 depăşească, deoarece el făcuse toate preparativele festinului ca să fie pe placul lui Caesar. încântat de largheţea şi mărinimia gazdei, care cheltuise mai presus de puterile sale spre a-i da satisfacție deplină, Gaius a vrut să se ia la întrecere cu generozitatea şi politețea lui Agrippa. Sub înrâurirea vinului şi a veseliei care îl cuprinsese, când Agrippa l-a îmbiat să bea în timpul ospățului, împăratul a zis: „.îți sunt îndatorat de multă vreme pentru cinstea pe care mi-ai arătat-o, precum şi pentru bunăvoința dovedită, în pofida primejdiilor venind din partea lui Tiberius. Chiar şi acum nu conteneşti să-mi aduci desfătări care stau mai presus de posibilitățile tale. Nu pot îngădui ca tu să mă întreci prin prieteşugul şi mărinimia de care ai dat dovadă şi vreau să-mi înlătur toate vechile lipsuri față de tine. Trebuie să recunosc cu uşurință că până acum ți-am făcut puține daruri. Cu atât mai mult țin să-ți arăt. din toate puterile mele, cât pot să-ți ofer pentru deplina împlinire a norocului tău!" Când a rostit aceste vorbe, Gaius s-a aşteptat ca Agrippa să-i ceară domenii întinse sau birurile mai multor oraşe. Deşi şi-a dat seama că putea să dobândească tot ce-i dorea inima, el s-a abținut mai întâi şi i-a spus lui Gaius că, întocmai cum mai înainte, în pofida ordinului dat de Tiberius. nu trecuse de partea lui din dorința de-a obține anumite avantaje, aşa şi acum nu se simțea atras de cel mai neînsemnat câştig. Marile binefaceri care au venit cândva din partea lui Gaius i-au întrecut aşteptările şi, chiar dacă ele erau mai prejos de ceea ce putea el să-i ofere, rămâneau mai presus de speranțele şi demnitatea primitorului lor. Atunci Gaius, plăcut surprins de cumpătarea lui Agrippa, a stăruit şi mai mult să-i spună totuşi ce anume dorea de !a dânsul. Cel întrebat i-a dat următorul răspuns: „Fiindcă din marea ta bunăvoință, mă socoteşti, stăpâne, demn să primesc şi alte daruri, nu-ți cer ceva care să-mi sporească avuțiile, mai ales că se cuvine să-ți fiu mai recunoscător decât ceilalți pentru ceea ce am primit deja. Te rog să-mi faci o favoare care îți va aduce reputația cucerniciei, convingându-1 pe Dumnezeu să-ți devină ocrotitor şi sprijinitor, iar pe cei ce vor afla de dânsa să strige că am obținut tot ce mi-am dorit
478
numai datorită puterii tale. Aşadar, te implor să renunți la instalarea statuii tale în templul iudeilor, anulând misiunea încredințată lui Petronius!"
8. Agrippa era perfect conştient de primejdia la care se expunea prin cererea sa (căci cel ce nu-1 convingea pe Gaius să-i accepte doleanța era pândit de o moarte sigură), dar situația era atât de gravă încât el a dorit să-şi încerce norocul. întrucât se simțea îndatorat față de dărnicia gazdei sale. lui Gaius i-a fost ruşine să respingă ca nefondată o favoare pe care o provocase el însuşi, obligându-1 pe Agrippa s-o formuleze față de atâția martori, chiar dacă imediat după aceea şi-ar fi regretat promisiunea. Pe de altă parte, el admira noblețea lui Agrippa. care, fără să se gândească deloc la propriul tron şi la sporirea veniturilor şi a puterii sale, s-a preocupat mai degrabă de liniştea publică, pronunțându-se în favoarea legilor şi a lui Dumnezeu. Gaius i-a încuviințat prin urmare cererea şi i-a scris lui Petronius, lăudându-l pentru faptul că şi-a înjghebat oastea şi prin scrisorile sale i-a cerut sfaturi privitoare la acțiunile lui îndreptate împotriva iudeilor: „Acum, dacă statuia mea a fost pusă în templu, las-o la locul ei; dacă n-ai introdus-o între timp, nu-ți mai da osteneala s-o faci. Vreau să dai drumul oştirii să plece şi să renunți la misiunea pe care ți-am dat-o mai înainte. Am luat decizia să nu mai aduc statuia, ca să dau satisfacție lui Agrippa. bărbatul pe care îl prețuiesc mult, îndeplinindu-i astfel dorința şi rugămintea." Gaius a scris toate acestea lui Petronius, neapucând să citească mai înainte scrisoarea prin care era anunțat că iudeii se răsculaseră din pricina statuii lui: hotărârea lor vădită era să-i amenințe pe romani cu războiul. Durerea lui era aşadar nemărginită, de parcă puterea i-ar fi fost pusă la îndoială. Omul acesta nu se ruşina de nimic, cinstea îi lipsea cu desăvârşire şi se înfuria lesne, luând mereu drept arbitru mânia, care nu cunoştea nici o măsură, şi pentru el fericirea însemna satisfacerea acceselor de furie. I-a adresat lui Petronius următoarea scrisoare: „întrucât ai pus

darurile primite de la iudei mai presus de ordinele mele şi ai cutezat să le faci hatârul, purtându-te cu ei altfel decât ţi-am poruncit, te numesc propriul tău judecător, hotărându-ţi aşadar soarta pe care trebuie să ţi-o alegi, ca să împaci dezlănţuirea mâniei mele, spre a oferi prezentului şi viitorului o pildă pentru ceea ce înseamnă să încâlci voinţa unui împărat!"
479
9. Acesta era conţinutul scrisorii pe care Gaius i-a trimis-o lui Petronius. Totuşi, Petronius n-a primit-o când Gaius mai era în viaţă, deoarece călătoria pe mare a mesagerului său a întârziat atât de mult încât cealaltă scrisoare, care anunţa moartea împăratului, a ajuns mai înainte. Dumnezeu n-a dat uitării primejdia la care s-a expus Petronius ca să-i ocrotească pe iudei şi să-1 cinstească pe El, ci i-a înlesnit misiunea, înlăturându-1 din drumul său pe Gaius, căci supărarea lui era datorată faptului că acesta cutezase să-şi revendice cultul divin. Cei ce s-au înveselit, alături de Petronius, au fost toţi romanii, precum şi locuitorii întregului imperiu, mai cu seamă cei ce aveau rangul de senatori, fiindcă asupra lor se dezlănţuise furia lui Gaius. El a murit la scurtă vreme după ce a scris epistola prin care îi cerea lui Petronius să-şi curme singur viaţa. Cauza morţii lui Caius şi complotul pus la cale împotriva lui vor fi înfăţişate într-un capitol viitor. Prin urmare, Petronius a primit mai întâi scrisoarea cu vestea pieirii lui Gaius şi după aceea a sosit cea care îi poruncea să-şi ia viaţa cu mâna lui. Bucuria pe care i-a adus-o moartea lui Gaius a fost la fel de mare ca şi uimirea pricinuită de providenţa divină, fiindcă ea îl răsplătise fără întârziere pentru cinstirea adusă templului şi pentru sprijinul acordat iudeilor. Astfel a scăpat Petronius cu uşurinţă de moartea care îl ameninţa.

CAPITOLUL IX

1. în vremea aceea, iudeii care locuiau în Mesopotamia şi mai ales în Babilon au fost loviţi de o mare nenorocire, care nu avea asemănare, mulţi dintre ei căzând victimă unui măcel cum nu mai cunoscuse până atunci istoria. Dar pentru a înfăţişa ce a stat la originea acestui măcel, trebuie să descriu amănunţit toate împrejurările în care a avut loc. în Babilonia se află oraşul Naarda, extrem de populat şi înzestrat cu un ţinut fertil şi întins,
480
oferind şi multe alte avantaje locuitorilor lui. El nu poate fi lesne cucerit de duşmani, căci are de jur împrejur apele Eufratului, fiind apărat de ziduri puternice. înconjurat de acelaşi fluviu este şi oraşul Nisibis. încrezători în fortificaţia naturală a acestor locuri, iudeii îşi păstrează acolo drahmele duble închinate de fiecare lui Dumnezeu, precum şi alţi bani de jertfă: folosesc aceste oraşe ca pe tezaurele lor. De aici pleacă la momentul potrivit spre Hierosolyma banii sub paza strictă a multor mii de oameni, de teama jafurilor din Parţia, căreia îi plătea bir Babilonia. Din Naarda se trăgeau Asinaeus şi Anilaeus, care erau fraţi buni. Mama lor (fiindcă îşi pierduseră tatăl) i-a trimis în ucenicie, să înveţe arta ţesutului, deoarece localnicilor nu li se părea ruşinos ca şi bărbaţii să toarcă lână. Meşterul lucrătorilor (de la care învăţau meseria) i-a dojenit într-o zi că întârziaseră la muncă şi, drept pedeapsă, le-a dat o bătaie. Ei au socotit lovirea lor drept o insultă şi, strângând toate armele găsite în casa lor, s-au dus într-un loc unde fluviul se bifurca şi se aflau păşuni bune şi multe fructe care puteau fi păstrate în timpul iernii. în jurul fugarilor s-au strâns tinerii cei mai săraci : fraţii le-au pus la îndemână arme, s-au proclamat căpeteniile lor şi nu le-a fost greu să se evidenţieze ca înfăptuitori de nelegiuiri. Deşi locul era greu de cucerit, şi-au construit o cetăţuie. Apoi şi-au trimis oamenii la păstorii din jur, să le ceară ca bir atâtea vite câte aveau nevoie pentru hrană, punând condiţia ca, dacă vroiau să le fie prieteni, ei erau gata să-i apere de duşmani, iar dacă nu le dădeau ascultare, turmele lor urmau să fie măcelărite. Păstorii (care nu mai aveau altă ieşire din impas) au acceptat cererile zvânturaţilor şi au avut grijă să le trimită atâtea oi câte li se cereau. De aceea ceata lor şi-a. sporit puterea şi putea să facă orice poftea, fără temerea că va fi luată prin surprindere. Ei nu întâmpinau nicăieri vreo împotrivire, fiindcă ştiau să răspândească groază pretutindeni şi astfel faima lor a ajuns până la regele părţilor.
2. După ce a aflat despre aceste isprăvi, satrapul Babiloniei a vrut să-i nimicească de la început pe zvânturaţi, fără să mai aştepte ca plaga lor să se răspândească. A înjghebat o oaste din câţi părţi şi babilonieni a putut să adune şi a pornit în marş forţat împotriva lor, să-i găsească nepregătiţi, mai înainte ca vestea pregătirilor de război să ajungă la ei. După ce a
481
împresurat mlaştina, a păstrat tăcerea şi nu a întreprins nimic. El a socotit că a doua zi (căci era Sabatul, când iudeii se abţin de la orice treabă) duşmanii nu vor îndrăzni să opună nici o rezistenţă, ci se vor preda fără luptă, aşteptând puţin, până să atace prin surprindere. Dar Asinaeus (care din întâmplare se odihnea împreună cu tovarăşii săi, având armele lângă dânsul) a zis deodată: „Oameni buni, au ajuns la urechile mele nişte nechezaturi, scoase nu de caii care au ieşit la păscut, ci de armăsari încălecaţi de călăreţi, fiindcă mi se pare că am auzit sunetul scos de hamurile lor. Teamă mi-e că au venit vrăjmaşii să ne înconjure. Să plece imediat în recunoaştere unul dintre voi, să ne anunţe în mod sigur dacă se apropie cineva de noi. Aş fi tare bucuros să mă înşel!" Aşa a cuvântat acesta. Au plecat numaidecât nişte iscoade, să vadă ce se întâmplă şi, întorcându-se repede, i-au spus: „Bănuiala ta privitoare la intenţiile vrăjmaşilor noştri nu te-a înşelat deloc. Se pare că ei nu vor să mai lase nepedepsite nelegiuirile noastre. Ne-au încercuit mişeleşte şi vom fi căsăpiţi ca turmele: călăreţii sunt atât de mulţi, iar noi nu putem să punem mâna pe arme, căci legile strămoşeşti ne obligă să stăm liniştiţi!" Dar Asinaeus n-a fost de acord cu iscoadele să stea cu mâinile-n sân, ci i s-a părut mai înţelept ca ei să nu-şi piardă

cumpătul în fața primejdiei şi să încalce legea, răzbunându-şi mai degrabă pieirea, chiar dacă merg la o moarte sigură, decât să dea vrăjmaşilor satisfacția că mor fără să se apere. A înşfăcat el însuşi armele, şi-a îndemnat însoțitorii să prindă curaj, strigându-le să lovească cu aceeaşi bărbăție. Au început lupta cu vrăjmaşii şi au ucis mulți dintre cei ce veniseră cu îngâmfare, de parcă ar fi obținut victoria, silindu-i pe ceilalți să fugă.
3. Când ştirea despre această bătălie a ajuns la regele părților, el a admirat curajul celor doi frați, arătându-se dornic să-i vadă la față şi să-i cunoască. L-a trimis la ei pe cel mai credincios oştean din garda lui, care le-a spus: „Regele Artabanos, cu toată jignirea pe care i-ați adus-o prin încălcarea regatului său, îşi ostoieşte supărarea de dragul curajului vostru şi m-a trimis pe mine ca prin strângere de mână să vă asigur că este de bună-credință şi vă pofteşte la el, garantându-vă o călătorie lipsită de primejdii, fiindcă doreşte să facă legământ de prietenie cu voi, fără să aveți a vă teme de viclenia şi
482
înşelăciunea lui. Vă făgăduieşte de asemenea daruri bogate şi cinstirea, care vă va face şi mai puternici, având în vedere autoritatea lui." Asinaeus însuşi n-a vrut să întreprindă această călătorie, ci l-a trimis pe fratele său Anilaeus, cu darurile care se potriveau cu rangul lor. El a pornit la drum şi regele l-a primit numaidecât. Văzând însă că Anilaeus sosise singur, Artabanos l-a întrebat de ce n-a venit şi Asinaeus. Când răspunsul pe care l-a primit a fost că teama îl făcuse pe acesta să rămână în mijlocul mlaştinilor, regele s-a jurat pe zeii țării sale că nu pățesc nici un necaz cei ce au încredere în el. Apoi i-a întins lui Anilaeus mâna dreaptă, ceea ce pentru toți barbarii din ținutul acela însemna solemna dovadă de credință la încheierea unui legământ. Nimeni nu se mai aştepta acolo la o înşelăciune din partea regelui, atunci când a dat mâna cu el; nici măcar cel ce era bântuit de o neagră bănuială nu se mai îndoia de siguranța lui, primind o asemenea garanție. După ce a făcut asta, Artabanos l-a trimis pe Anilaeus înapoi, să-şi convingă fratele să vină împreună cu el la dânsul. Regele a procedat aşa fiindcă vroia să întrebuințeze vitejia fraților iudei ca pe un frâu cu care să-i strunească pe satrapii săi, împiedicându-i să-şi încalce credința, căci ei erau înclinați să-1 trădeze atunci când era plecat într-o expediție. El se temea de fapt că, în cazul când era nevoit să lupte împotriva răzvrătiților, să nu crească puterea lui Asinaeus şi a babilonienilor: primind vestea răscoalei, aceştia fie că se pronunțau la rândul lor în favoarea războiului, fie, dacă nu puteau să facă acest lucru, se apucau să devasteze în lung şi-n lat ținutul învecinat.
4. Regele l-a lăsat pe Anilaeus să plece în acest scop. Acesta şi-a convins fratele să pornească la drum, după ce i-a vorbit pe larg despre bunăvoința şi prietenia regelui, pecetluite printr-un legământ de credință. Apoi s-au grăbit să ajungă împreună la Artabanos. La sosirea lor, regele i-a primit cu multă plăcere, dar nu şi-a putut ascunde uimirea că Asinaeus, care săvârşise mari fapte de vitejie, avea o statură atât de mică şi că, la prima vedere, stârnea dispreţul celor care îl întâlneau, făcându-i să nu pună nici un preț pe dânsul. Gazda a spus prietenilor lui că Asinaeus avea un suflet mult mai mare decât trupul său. în timpul chefului, l-a adus în fața oaspetelui pe Abdagases, unul dintre comandanții gărzii sale de corp, şi i-a
483
povestit ce bărbat viteaz era şi cu cât curaj se avânta în toiul luptei. Dar când Abdagases a cerut voie să-1 ucidă pe Asinaeus, ca să răzbune jignirile aduse de el împărăției părților, regele i-a răspuns astfel: „Nu pot îngădui să faci de petrecanie unui om care se încrede în fidelitatea mea, mai ales că i-am strâns mâna dreaptă şi m-am legat prin jurământ să-mi respect cuvântul. Dacă vrei să te porți ca un războinic priceput şi puternic, nu trebuie să mă faci să-mi încalc jurământul pentru ca tu să pedepseşti insultele aduse împărăției părților. N-ai decât să-1 ataci când se va întoarce acasă şi să-1 dobori la pământ prin puterea ta, cu condiția ca eu să nu aflu nimic!" A doua zi 1-a chemat pe Asinaeus şi i-a zis: „A sosit vremea să te întorci la treburile tale, pentru ca să nu dai unora dintre căpeteniile aflate la curte prilejul să te ucidă în pofida voinței mele. îți încredințez țara babiloniană, pentru ca, prin grija ta, să rămână nebântuită de jafuri. Se cuvine să-ți arăți bunăvoința față de mine, aşa cum fidelitatea mea te-a păstrat nevătămat atunci când n-a fost vorba de fleacuri, ci de propria ta viață!" După ce a cuvântat aşa, Artabanos i-a dat lui Asinaeus daruri şi, fără să zăbovească, 1-a lăsat să se întoarcă teafăr. Când a ajuns acasă, Asinaeus fie că şi-a construit fortărețe noi, fie că le-a întărit pe cele vechi. în scurtă vreme, puterea lui a urcat până la o culme pe care n-a mai atins-o nici unul dintre cei care au cutezat să pornească de la. începuturi aşa de modeste. Chiar şi comandanții părților, trimişi în provinciile vecine, îl respectau. Semnele de cinstire pe care i le-au arătat babilonienii au fost mici, rămânând mai prejos de meritele sale. Puterea lui era atât de cuprinzătoare încât toate treburile din Mesopotamia primeau încuviințarea lui şi, vreme de cincisprezece ani, norocul lui a crescut de la o zi la alta.
5. Dar tocmai când frații atinseseră deplina prosperitate, asupra domniei lor s-au abătut nenorocirile, din următorul motiv: după ce s-au îndepărtat de virtutea mulțumită căreia dobândiseră atâta putere, au început s-o sfideze şi, dispreţuind datinile străbune, au căzut în brațele plăcerilor. Unul dintre parți (numit să guverneze o provincie) şi-a adus cu el soția, care, pe lângă celelalte merite atrăgând laudele tuturora, era aşa de chipeşă că nu-şi mai găsea pereche nicăieri. Fie că auzise de frumusețea ei, fie că o văzuse cu ochii lui, Anilaeus, fratele lui Asinaeus, i-a devenit înflăcărat admirator şi propriul său
484
inamic, pe de o parte, pentru că nu spera s-o cucerească decât dacă o aducea cu forța în stăpânirea lui, pe de altă parte, pentru că nu era în stare să-şi înăbuşe dragostea pătimaşă. L-a proclamat duşman pe bărbatul femeii

aceleia şi, de îndată ce el a căzut pe câmpul de luptă, soţia lui s-a şi căsătorit cu propriul adorator. Nu fără să-şi atragă singuri o mare năpastă au introdus această femeie în casa lor Asinaeus şi Anilaeus, nenorocirea având următoarea pricină. După moartea primului bărbat, prizoniera a ascuns statuile zeilor pe care îi cinstea împreună cu soţul ei şi, după tradiţia ţării sale, i-a luat cu dânsa (căci în ţinutul acela, toţi obişnuiesc să-şi ia idolii casei, atunci când pleacă la drum). La început, femeia s-a închinat zeilor pe ascuns. Cum a devenit însă soţia lui Anilaeus, şi-a venerat pe faţă idolii după datina ei, folosind riturile pe care le practica împreună cu soţul defunct. Atunci tovarăşii celor doi fraţi, care aveau o deosebită influenţă asupra lor, i-au reproşat lui Anilaeus mai întâi în treacăt, faptul că nu respectă deloc obiceiurile şi legile iudeilor, luând de soţie o străină, care încălca regulile stricte ale jertfei şi ale slujbelor divine. Să ia aşadar aminte ca, de dragul plăcerii simţurilor, să nu-şi piardă cumva puterea de altădată, pe care a dobândit-o cu sprijinul Domnului. Pe această cale n-au obţinut nimic, ci dimpotrivă, Anilaeus l-a ucis pe unul dintre ei, care fusese prea slobod la gură. (Cel ce agoniza de dragul legilor l-a rugat pe Dumnezeu să reverse pedeapsa uciderii sale asupra lui Asinaeus şi Anilaeus, dar şi toţi ceilalţi însoţitori să cadă răpuşi de duşmani, primii fiindcă au fost vinovaţi de crimă, ceilalţi fiindcă n-au sărit în ajutorul lui atunci când a venit să apere legile.) S-au întristat cu toţii, dar s-au resemnat, întrucât şi-au dat seama că prosperitatea lor de acum şi-o datorau vitejiei celor doi fraţi. Când au auzit însă de venerarea idolilor parţi, şi-au zis că nu mai puteau să rabde sfidarea legilor de către Anilaeus. Au mers de-a valma la Asinaeus, ridicându-şi glasul împotriva lui Anilaeus, şi i-au spus că, chiar dacă a întrezărit şi mai înainte ce era de făcut, acuma trebuia să intervină neapărat şi să îndrepte situaţia, mai înainte ca el însuşi şi ei cu toţii să fie pedepsiţi pentru păcatele acestuia. Nemulţumiţii s-au plâns apoi de căsătoria lui Anilaeus cu o străină, faptă ce nu se împăca cu datinile lor, nici cu legile străbune, precum şi de închinarea la

idoli, prin care femeia îl batjocorea pe Domnul, venerat de neamul lor. Asinaeus ştia prea bine că păcatul comis de fratele lui le-a adus deja mari necazuri şi că ele se vor înmulţi în viitor; tăcuse totuşi din gură, toleranţa lui ţinând seama de faptul că avea de-a face cu o rudă apropiată, şi 1-a iertat pe Anilaeus, care era înrobit de dragostea lui pătimaşă. Dar pentru că, zi de zi, mulţimea se aduna în jurul lui şi strigătele ei deveneau mai puternice, i-a adus în sfârşit lui Anilaeus cuvenitele reproşuri, 1-a mustrat cu asprime pentru faptele anterioare şi i-a poruncit să nu se mai poarte ca până acum, trimiţându-şi soţia acasă, la rudele ei. Aceste avertismente n-au avut nici o urmare. Când şi-a dat seama că mulţimea o osândea vehement, temându-se că Anilaeus va fi în mare primejdie din pricina dragostea pe care i-o purta, femeia a pus otravă în mâncarea lui Asinaeus şi 1-a înlăturat din drumul ei. Nu-şi făcea griji că va trage ponoase pentru nelegiuirea ei, pentru că avea ca judecător un soţ care o iubea pătimaş.

6. Anilaeus, care ajunsese să domnească singur, şi-a dus oastea împotriva satelor stăpânite de Mithridates, unul dintre fruntaşii părţilor, căsătorit cu fiica regelui Artabanos, alegându-se cu o mare pradă din jefuirea moşiilor sale. Acolo a găsit o mulţime de bani şi de sclavi, dar şi numeroase turme şi alte bunuri care puteau să-i facă viaţa mai plăcută. De îndată ce Mithridates, aflat din întâmplare în ţinutul acela, a auzit de jefuirea târgurilor sale, a fost indignat de faptul că Anilaeus, pe care nu-1 provocase până atunci, a început să-şi arate duşmănia faţă de el. Punându-şi demnitatea mai presus de orice, a strâns atâţia călăreţi câţi a putut să adune şi şi-a înjghebat o oaste alcătuită în întregime din tineri în floarea vârstei, apoi a pornit împotriva lui Anilaeus, ca să-i întâmpine trupele. Cum a dat de unul din satele sale, Mithridates s-a oprit, aşteptând în linişte, să atace în dimineaţa următoare, când era Sabat, zi de sărbătoare hărăzită odihnei de către iudei. Anilaeus a fost însă înştiinţat Ia timp de un sirian care locuia într-un sat învecinat, descriind amănunţit locul unde Mithridates se pregătea să se ospăteze cu trupele sale. A servit cina devreme şi a mărşăluit toată noaptea, ca să-i înfrunte pe părţii care nu se aşteptau la aşa ceva. La a patra strajă a nopţii, el a dezlănţuit atacul şi pe unii i-a răpus în somn, iar pe ceilalţi i-a pus pe fugă. Pe Mithridates, care a fost

prins viu, 1-a luat cu el şi 1-a pus gol-goluţ pe spinarea unui măgar, ceea ce constituia cea mai mare înjosire pentru oricare dintre părţi. în această jalnică stare, 1-a dus într-o pădure, unde nrietenii l-au îndemnat stăruitor pe Anilaeus să-i curme viaţa lui Mithridates. Adoptând o părere contrară, Anilaeus le-a explicat că nu era în interesul lui să-1 ucidă pe Mithridates, care se bucura de înalta preţuire a părţilor şi în afară de asta avea strânse legături de rudenie cu regele. Lui Mithridates nu-i va veni greu să îndure ce a păţit acum şi, chiar dacă a fost amarnic batjocorit, trebuia să admită faptul că voi i-aţi cruţat viaţa, neuitând să fie recunoscător faţă de cei care l-au tratat cu bunăvoinţă. Dacă prizonierul lui va avea o soartă nefericită, fireşte că nu se va linişti până ce nu-i va scălda într-o baie de sânge pe iudeii din Babilonia suveranul de care ei trebuie să se ferească de vreme ce le sunt rude, deoarece nu vor avea nici o scăpare în cazul unei mari nenorociri, cei mai mulţi dintre tinerii lor ajungând în mâinile regelui părţilor. Adresând mulţimii gândurile şi vorbele acestea, Anilaeus i-a înduplecat pe ai săi şi astfel Mithridates a fost lăsat să plece nestingherit. Odată ajuns acasă, soţia lui 1-a dojenit aspru şi 1-a întrebat dacă el, ginerele regelui, expus dispreţului şi înjosirii, se împacă cu batjocura pe care a îndurat-o şi este mulţumit că a scăpat teafăr, după ce a fost prizonierul unui bărbat iudeu. Apoi i-a zis: „Acum ori îţi redobândeşti vitejia, ori mă jur pe zeii care respectă demnitatea regilor, că voi destrăma legământul căsătoriei noastre!" Fie că nu mai putea să mai îndure ocările zilnice, fie că se temea de faptul că trufia femeii lui putea s-o împingă la divorţ, Mithridates

n-a avut încotro şi a strâns fără să vrea atâtea trupe câte a putut să adune. în fruntea lor, s-a îndreptat împotriva duşmanilor, hotărât să aducă victoria părţilor asupra iudeilor, chiar dacă risca să-şi piardă viaţa.
7. Când a aflat că Mithridate se pregătea să-1 înfrunte cu o oaste numeroasă, lui Anilaeus i s-a părut nedemn de faima lui să rămână ascuns în ţinuturile sale mlăştinoase şi să nu-i aţină calea. Sperând că norocul lui de odinioară îl va ajuta şi de astă dată să-şi pedepsească duşmanii, a pornit în întâmpinarea acestora cu trupele sale, care nu erau lipsite de obişnuitul lor curaj. Propriei sale oştiri i s-au alăturat multe trupe străine, ademenite de obţinerea prăzii, având darul să înspăimânte

vrăjmaşul doar prin simpla lor apariţie. întrucât mărşăluiseră nouăzeci de stadii, străbătând terenuri aride în toiul amiezii, războinicii erau din cale-afară de însetaţi. Tocmai atunci s-a ivit pe neaşteptate Mithridates şi s-a năpustit asupra lor când erau chinuiţi de sete, nefiind în stare să mai ţină armele în mâini din pricina arşiţei. Deoarece nu mai erau în plenitudinea forţelor lor, Anilaeus şi ai săi au rupt-o la fugă fără pic de ruşine, aşa că în marea lor majoritate au pierit pe loc, multe mii de oameni găsindu-şi moartea. în debandada generală, Anilaeus şi însoţitorii lui şi-au găsit refugiul într-o pădure, în timp ce Mithridates saluta prin strigăte victoria obţinută asupra duşmanului. Curând s-a adunat însă o mare mulţime de oameni fără căpătâi, care nu se sinchiseau de viitorul lor, mulţumiţi că scăpaseră de grijile prezentului, şi adaosul acesta a acoperit numărul celor ucişi de duşmani. Totuşi, noii veniţi nu se puteau compara cu cei ce căzuseră în luptă, datorită lipsei lor de experienţă. Cu ajutorul acestora, Anilaeus a întreprins însă o expediţie împotriva satelor babiloniene, pe care le-a devastat fără milă, prădând toate avuţiile lor. Atunci babilonienii şi trupele staţionate în câmp şi-au trimis solii la iudeii care locuiau în Naarda şi le-au cerut sâ-1 predea pe Anilaeus. Dorinţa lor nefiind îndeplinită (căci localnicii, chiar dacă ar fi vrut, tot nu puteau să pună mâna pe răufăcători), ei au stăruit ca barem să încheie pacea cu zvânturaţii. întrucât ziceau că vor să ajungă la armistiţiu, au trimis împreună cu babilonienii oameni din mijlocul lor, care să ducă tratative cu Anilaeus. După ce au cercetat îndeaproape toate lucrurile privitoare la locul unde era aşezată tabăra lui, babilonienii s-au năpustit asupra însoţitorilor lui, care dormeau adânc, ameţiţi de băutură, şi au izbutit să-şi ucidă fără împotrivire duşmanii, printre ei aflându-se şi Anilaeus însuşi.'
8. Babilonienii au scăpat astfel de teama lui Anilaeus (singura stavilă în calea urii lor asupra iudeilor, cu care se aflau în permanent conflict, datorită profundelor deosebiri dintre religiile lor, cele două tabere căutând din toată inima să se batjocorească una pe alta). După uciderea lui Anilaeus şi a ciracilor săi, ei au tăbărât asupra iudeilor. Aceştia îndurau cu
Moartea lui Anilaeus a survenit în anul 35 sau 36 e.n.

reu duşmănia babilonienilor, căci nu puteau să-i înfrunte cu armele şi nici să mai trăiască alături de ei, aşa că s-au strămutat în Seleucia, principalul oraş al ţinutului, întemeiat de Seleucos, fiul lui Nicator. El era locuit de mulţi macedoneni şi de greci şi mai numeroşi, cărora li se alătura un număr nu prea mic de sirieni. Aici şi-au găsit adăpost iudeii şi vreme de cinci ani au dus o existenţă paşnică. în al şaselea an de la primul măcel, a izbucnit o ciumă în rândurile iudeilor rămaşi la Babilon, ceea ce a făcut ca mulţi dintre ei să se statornicească în Seleucia. Asupra lor s-a abătut o mare năpastă din următoarea pricină.
9. între grecii şi sirienii din Seleucia aveau loc necontenite certuri şi neînţelegeri, supremaţia fiind deţinută de greci. Dar când au venit iudeii, să locuiască împreună cu ei, a izbucnit o răscoală din care au ieşit biruitori sirienii, fiindcă s-au aliat cu iudeii, care ştiau să înfrunte primejdiile şi erau obişnuiţi cu războiul. Când grecii, puşi în dificultate de răscoală, şi-au dat seama că nu-şi puteau redobândi autoritatea de altădată decât dacă îi despărţeau pe iudei de sirieni, au trimis pe unii dintre ai lor la sirieni, cu care întreţinuseră legături amicale, căutând să se împace cu ei. Aceştia au acceptat bucuroşi. După discuţiile care au avut loc de-o parte şi de alta, fruntaşii ambelor tabere au dus tratative, ajungându-se la reconcilierea deplină. Când şi-au dat aşadar consimţământul, şi unii şi alţii au socotit că nu puteau să-şi dovedească mai bine prietenia reciprocă decât urându-i pe iudei. S-au năpustit pe neaşteptate asupra lor şi au căsăpit cincizeci de mii dintre ei. Au pierit toţi iudeii, în afara celor pe care prietenii şi vecinii lor miloşi i-au lăsat să fugă. Cei ce scăpaseră astfel s-au refugiat în Ctesiphon, oraş grec învecinat cu Seleucia, unde regii îşi petreceau an de an iernile, adunându-şi grămadă proviziile. Nici aici nu şi-au înjghebat locuinţe stabile, deoarece seleucienii nu-şi arată respectul faţă de regii lor. în cele din urmă, toţi iudeii s-au înspăimântat de babilonieni şi de seleucieni, groaza lor fiind sporită de faptul că sirienii care locuiau în ţinutul acela puneau la cale un război de exterminare a iudeilor. Cei mai mulţi dintre ei s-au reîntors de aceea la Naarda şi Nisibis, care le inspirau încredere prin poziţia lor fortificată, fiind în acelaşi timp locuite în întregime numai de oameni războinici. Atât am avut de spus despre iudeii din Babilonia.

CARTEA A XIX-A

CONȚINUTUL CĂRȚII A XIX-A:

Cartea aceasta cuprinde un interval de trei ani şi şase luni.

CAPITOLUL I

1. Gaius şi-a revărsat smintita lui cruzime nu numai asupra iudeilor care locuiau în Hierosolyma şi în ținuturile megieşe, ci şi asupra tuturor celor ce cutreierau pământul şi mările, de-a lungul şi de-a latul Imperiului roman, umplându-1 cu nenumărate nenorociri de care nu mai auzise nimeni până atunci. Cele mai multe dintre cruzimile sale s-au desfăşurat însă la Roma, pe care trebuia s-o cinstească mai mult decât pe celelalte cetăți, şi ele au fost îndurate de cetățenii acesteia, mai ales de către senatori, îndeobşte cei ce se trăgeau din patricieni, falindu-se cu strămoşii lor vestiți. A născocit mii de blestemății şi împotriva aşa-numiților cavaleri care se distingeau prin faima şi bogăția lor şi se bucurau de acelaşi renume cu senatorii, căci din ordinul lor erau aleşi chiar şi membrii Senatului. Aducea cavalerilor înjosiri şi îi îndepărta din funcțiile lor, îi priva.de viață şi de bani, țelul urmărit prin uciderea lor fiind de regulă jefuirea averilor pe care le dețineau. Gaius şi-a atribuit şi prestigiul divin şi a pretins supuşilor lui să-i aducă onoruri ce nu se cuveneau oamenilor. Vizita adesea mai ales Templul lui lupiter, denumit Capitolinul, cel mai vestit dintre toate sanctuarele, cutezând să se proclame fratele lui lupiter. Şi alte fapte ale sale dovedeau că era aproape nebun. Când s-a plictisit să călătorească cu triremele de la portul Dicaiarchia din Campania până la Misenum. celălalt oraş maritim, situat tot pe țărmul Campaniei, socotiridu-se stăpânul mării aşa cum cerea pământului să i se supună, Gaius a pus să se construiască un pod lung de treizeci de stadii, care unea un promontoriu de altul, şi astfel a trecut cu carul său peste întregul golf. I-a convenit acest soi de călătorie, demnă de un zeu. El nu s-a îndurat să lase nici unul dintre templele grecilor nedespuiat de operele lor de pictură şi sculptură, poruncind să i se aducă statuile şi ofrandele care le mai rămăseseră. Nu se cădea ca asemenea capodopere să stea altundeva decât în locul cel mai frumos din lume, adică oraşul Roma. Cu lucrările răpite de acolo, şi-a împodobit casele şi grădinile sale, precum şi vilele proprii, răspândite în întreaga Italie. A cutezat să dea ordin să fie adusă la Roma statuia lui Zeus din Olympia, cea mai venerată de greci şi supranumită Olympică, opera atenianului Phidias. Ordinul n-a putut fi totuşi îndeplinit, deoarece arhitectul lui, Memmius Regulus, însărcinat cu executarea lucrării, a declarat că statuia se va frânge dacă va fi urnită din locul ei. Se zice că din acest motiv, ca şi din pricina unor minuni greu de crezut, care au avut loc atunci, Memmius a renunțat să mai transporte statuia. 1-a scris despre acestea lui Gaius şi şi-a cerut iertare că nu poate să-i ducă ordinul la îndeplinire. Era cât pe ce să plătească cu viața pentru asta, doar moartea lui Gaius, care a survenit între timp,

scăpându-1 de primejdie.
2. Nebunia lui Gaius a mers atât de departe încât atunci când i s-a născut o fată, s-a dus cu ea pe Capitoliu şi a pus-o pe genunchii statuii, spunând că odrasla este a lui şi a lui Iupiter, căci amândoi au dreptul paternităţii şi rămâne de văzut care dintre ei deţine superioritatea. Oamenii tolerau însă lucrurile acestea. El le-a îngăduit sclavilor să-şi acuze stăpânii şi să-i învinuiască de orice crimă. Se aduceau cele mai grave acuzaţii, spre a face hatârul împăratului, cel care încuraja această nelegiuire. Pe Claudius a cutezat să-l învinuiască sclavul său, Pollux, în sprijinul căruia a venit să ia parte la proces Gaius, având în vedere că era judecat unchiul lui, căci nădăjduia să-l înlăture din drum cu acest prilej. Dar speranţele sale au fost înşelate. Când a umplut cu calomnii şi răutăţi împărăţia aflată sub cârmuirea lui şi a pus în mâinile sclavilor o armă cu care să-şi ameninţe stăpânii, s-au urzit numeroase comploturi împotriva lui, unii împinşi de furia de a răzbuna nedreptăţile îndurate de ei, alţii căutând să-l suprime mai înainte ca să se abată asupra lor mari nenorociri. Ca atare, moartea lui a venit ca o binecuvântare pentru păstrarea legilor şi siguranţa tuturor, în mod deosebit pentru neamul nostru, care ar fi fost stârpit în întregime dacă el n-ar fi fost ucis atât de repede. Vreau să înfăţişez cu grijă toate amănuntele legate de pieirea lui, mai ales că ea are darul să aducă celor asupriţi încredere în atotputernicia lui Dumnezeu şi mângâiere, precum şi un serios avertisment adresat celor ce cred
că norocul lor dăinuie veşnic, nebănuind că sunt pândiţi de nenorocire dacă nu se călăuzesc după virtute.
3. Moartea lui Gaius era pusă la cale de trei comploturi urzite fiecare de oameni curajoşi şi întreprinzători. Aemilius Regulus, originar din Corduba[1] Iberiei, căzuse la învoială cu câţiva tovarăşi şi vroia să-l înlăture pe Gaius cu ajutorul lor sau cu propriile lui mâini. O altă conjuraţie îl avea în frunte pe tribunul Cassius Chaerea; un anume Annius Minucianus pregătise şi el o ceată pentru suprimarea tiranului. Ura era motivul care îi făcea să conspire împotriva lui Gaius, mobilul lor fiind diferit: Regulus, deoarece avea o fire irascibilă şi detesta orice fel de nedreptate (căci era puternic şi mărinimos, slobod la gură, aşa că nu-şi ascundea intenţiile, ci vorbea deschis cu alţii şi cu prietenii lui, pe care îi vedea gata să treacă la fapte); Minucianus, deoarece pe de o parte urmărea să răzbune moartea bunului său prieten Lepidus, unul dintre nobilii cetăţeni care fusese ucis de Gaius, iar pe de altă parte, deoarece se temea că Gaius, ce-şi dezlănţuia mânia de-a valma asupra tuturora, să nu-l condamne la moarte, mai ales că pusese ochii pe el; în sfârşit, Chaerea, deoarece fusese batjocorit de Gaius, care îl numise laş şi molatic şi, în pofida prieteniei şi amabilităţii lui faţă de Gaius, era oricând expus primejdiilor, aşa că socotea uciderea lui Caesar o faptă demnă de un om liber. Tustrei socoteau că era indicat să se înţeleagă cu cei care vedeau nedreptăţile zilnice, având şi arzătoarea dorinţă de a le înlătura prin suprimarea lui Gaius. După părerea lor, nu încăpea îndoială că tentativa lor va reuşi şi în acest caz nu putea decât să-i bucure faptul că aveau de partea lor atâţia oameni care erau gata să-şi jertfească viaţa pentru salvarea oraşului şi a împărăţiei. Cel mai zelos dintre toţi era Chaerea, pentru că, pe de o parte, putea să-şi sporească faima, iar pe de altă parte, pentru că lui îi venea mai la îndemână să-l ucidă pe Gaius, de vreme ce, în calitatea lui de tribun, se putea apropia nestingherit de el.
4. între timp se sărbătoreau Jocurile de circ[2], un spectacol

[1] Oraş din Hispania Baetica (azi Cordova).
[2] *Ludi circenses,* care se celebrau în *Circus Maximus,* înzestrat cu o arenă alungită, rezervată nu numai curselor de care, ci şi vânătorilor, defilărilor şi ceremoniilor somptuoase, foarte gustate de romani (de aici şi proverbiala expresie *Panem ei circenses).* Circul de la Vatican, un câmp de curse particular, fusese construit de Caligula în grădinile sale.

urmărit cu patimă de romani. Ei se îndreptau cu multă râvnă spre Circ, unde mulţimea se strângea grămadă atunci când vroia să obţină ceva de la împărat, exprimându-şi pe loc dorinţele; respingerea acestor cereri nu era echitabilă şi ele îşi căpătau îndeobşte aprobarea. De astă dată, poporul îl ruga stăruitor pe Gaius să mai scadă întrucâtva impozitele, care erau apăsătoare, şi să uşureze dările. Nevrând să audă de aşa ceva, de îndată ce strigătele au întrecut măsura, el le-a poruncit oştenilor din garda de corp să pună mâna pe gălăgioşi şi să-i ucidă fără să zăbovească o clipă. Cei care primiseră acest ordin s-au grăbit să-1 aducă la îndeplinire, aşa că mulţi şi-au pierdut viaţa. Martor **celor** întâmplate, poporul s-a potolit, curmându-şi strigătele când a văzut cu ochii lui cum fuseseră osândiţi la moarte cei ce ceruseră scăderea impozitelor. Cu atât mai arzătoare a fost dorinţa lui Chaerea de a urzi pieirea lui Gaius, spre a scăpa omenirea de cruzimea lui fără margini. A fost adesea ispitit să-1 ucidă pe împărat în timpul prânzurilor sale şi doar chibzuinţă matură 1-a oprit, nu pentru că şovăia cumva să-1 asasineze, ci pentru că aştepta momentul potrivit când putea să facă cu mâna lui ce şi-a propus, fără să dea greş.
5. Chaerea ducea de multă vreme viaţa ostăşească, dar legăturile sale cu Gaius nu-i făceau nici o plăcere. După ce a fost pus de Gaius să strângă impozitele şi să perceapă dările.de la cei ce rămăseseră datori faţă de vistieria lui Caesar, taxele au fost dublate şi el nu s-a ostenit să încaseze birurile, ci a ascultat mai mult de firea lui bună decât de ordinele împăratului. Dar fiindcă cei loviţi de soartă îl făceau să fie moderat şi lui îi era milă de oamenii de la care trebuia să ceară plata angaralelor, Chaerea a stârnit mânia lui Gaius, care 1-a dojenit că era molatic şi leneş în strângerea banilor. I-a fost dat să audă şi alte vorbe de ocară şi, ori de câte ori îi dădea o parolă pentru ziua când deţinea funcţia de tribun, împăratul alegea un cuvânt jignitor, care se potrivea unei femei. Făcea acest lucru deşi nu era străin de misterioasele ceremonii intime pregătite din porunca lui: acolo apărea îmbrăcat în straie femeieşti, având pe creştet cârlionţi în coafura inventată de el, încât semăna la chip cu o muiere. Cu toate acestea nu se sfia să-1 batjocorească pe Chaerea. La primirea parolei, Chaerea devenea furios, mai ales când

trebuia s-o transmită mai departe, stârnind îndeobşte râsul
498
celor care o auzeau: ajunsese aşadar batjocura celorlalţi tribuni. Ori de câte ori Chaerea urma să le încredinţeze parola, ei se bucurau dinainte, fiindcă aveau iarăşi prilejul să-1 ia în răspăr. Chaerea a prins atunci curaj şi a mărturisit unor prieteni că nu va lăsa nerăzbunată această hărţuială. Printre aceştia se număra şi un anume Pompedius, de rang senatorial, care urcase toate treptele magistraturilor şi, aidoma celorlalţi epicureici, îndrăgea liniştea şi tihna. Pe el 1-a acuzat duşmanul său Timidius că îl insultase pe Gaius, luând-o ca martoră pe Quintilia, care apărea pe scenă. Fiind o femeie frumoasă, avea numeroşi amanţi, printre care se număra şi Pompedius. Deoarece ea nu vroia să-şi înfiereze amantul printr-o depoziţie mincinoasă (cum şi era de fapt), căci această mărturie aducea după sine condamnarea lui la moarte, Timidius a insistat ca Quintilia să fie pusă la cazne. Atunci exasperatul Gaius a poruncit ca Chaerea s-o tortureze fără întârziere pe Quintilia, căci era convins că acesta se va dovedi neînduplecat, ca să înlăture învinuirea de moliciune. în timp ce Quintilia era dusă la camera de tortură, un conspirator a mers în urma ei şi i-a spus să nu-şi piardă cumpătul, temându-se de cazne, fiindcă va fi în stare să le îndure dacă era curajoasă. Chaerea a torturat-o cu asprime, nu de bunăvoie, ci fiindcă era silit s-o facă pentru a-şi salva pielea. Cum ea nu s-a lăsat biruită de cazne, Chaerea a adus-o în faţa lui Gaius cu trupul schilodit, încât nimeni n-ar fi putut s-o privească fără să-i plângă de milă. Când a văzut-o sfârtecată de torturi pe Quintilia, chiar şi neînduplecatul Gaius a fost impresionat, eliberându-1 pe Pompedius. I-a dat şi Quintiliei bani pentru a-i răscumpăra suferinţa trupească, răsplătind tăria ei sufletească.
6. Chaerea a fost foarte afectat de faptul că el însuşi ajunsese să pricinuiască mari suferinţe unei persoane pe care Gaius a catadicsit s-o consoleze. Le-a adresat aşadar următoarele cuvinte lui Clemens şi lui Papinius, ultimul fiind tot tribun, iar primul, prefectul pretoriului[3]: „De bună seamă că n-am omis nimic, o, Clemens, din tot ce trebuia să facem, ca să asigurăm salvarea împăratului nostru. Cât priveşte cei ce au complotat împotriva împărăţiei, unii au fost ucişi prin grija şi osârdia noastră, iar alţii au fost supuşi torturilor, stârnind mila
[1] Comandantul gărzii pretoriene. care asigura paza împăraţilor romani.
499
lui Gaius însuşi. Ne-am slujit oare cu cinste virtutea militară?" Clemens a păstrat tăcerea, dar prin roşeaţa obrajilor săi dovedea cât de mult se ruşina de ordinele primite de sus, fără să creadă că era înţelept să condamne prin cuvinte nebunia împăratului, dacă avea în vedere propria lui siguranţă. Devenit mai încrezător, Chaerea a vorbit deschis şi, nesinchisindu-se de primejdiile care îl ameninţau, a spus despre chinurile îndurate de oraş şi de imperiu: „Mulţimea susţine îndeobşte că vina o poartă Gaius. Dar dacă cercetăm temeinic adevărul, vina îmi revine mie, dragul meu Clemens, şi lui Papinius ăsta; dar mai mult decât noi, tu eşti cel ce hărăzeşte aceste cazne romanilor şi întregului neam omenesc! Ele se datorează nu atât poruncilor date de Gaius, cât însăşi voinţei noastre de a le îndeplini. Deşi suntem în măsură să curmăm nenumăratele chinuri ale concetăţenilor şi supuşilor noştri, de dragul disciplinei acceptăm ca din oşteni ai gărzilor de corp să fim transformaţi în călăi şi să ne punem armele nu în slujba libertăţii şi a împărăţiei romanilor, ci în folosul unui om care le-a înrobit trupurile şi sufletele şi zilnic ne pătează mâinile cu sângele celor ucişi şi torturaţi, până când, la ordinul lui, alţii ne vor face să avem aceeaşi soartă vitregă! Se arată binevoitor nu pentru că are de-a face cu noi, ci mai degrabă pentru că ne suspectează, de vreme ce numărul cejor ucişi este mare (căci mânia lui nu se va potoli niciodată, întrucât ea se dezlănţuie nu în numele dreptăţii, ci al bunului său plac). Şi noi vom fi victimele cruzimii sale, aşa că se cuvine să avem grijă de siguranţa şi libertatea tuturora, punându-ne şi pe noi înşine la adăpost de primejdii!"
7. Şi Clemens a aprobat făţiş părerea lui Chaerea, dar a recomandat discreţia, pentru ca discuţia să nu ajungă la urechile mulţimii, divulgând ceea ce trebuie să stea sub pecetea tăcerii, căci prin dezvăluirea prematură a hotărârii şi a conjuraţiei, ei riscă să-şi piardă viaţa. Totul trebuie să rămână în seama scurgerii timpului şi a speranţei în viitor, căci norocul poate să vină în ajutorul lor pe neaşteptate. El nu se mai încumeta să facă aşa ceva din cauza vârstei înaintate, precizând că: „La planurile şi spusele tale, Chaerea, pot să adaug cel mult lucruri mai puţin primejdioase, nu însă şi mai oneste!" Apoi Clemens s-a dus acasă şi, în dispută cu sine însuşi, a meditat asupra vorbelor pe care le auzise sau le rostise. Chaerea s-a zbuciumat mai departe
500
şi s-a grăbit să ajungă la Cornelius Sabinus, el însuşi tribun, pe care îl ştia drept un om destoinic şi iubitor de libertate, având convingerea că nu era deloc mulţumit de felul cum stăteau lucrurile. Vroia să-i dezvăluie acestuia planul său, fiindcă socotea că era bine să şi treacă de îndată la înfăptuirea lui, de teamă că va fi trădat de Clemens, dându-şi seama că pierduse
timp preţios.
8. Sabinus a primit bucuros toate propunerile sale, căci şi el fusese frământat de aceleaşi gânduri, dar până acum păstrase tăcerea, neavând cui să le împărtăşească. Acum, când dăduse peste omul care nu-i cerea să-şi tăinuiască gândurile îndrăzneţe, ci îşi spunea deschis părerea, el a devenit mai curajos şi 1-a rugat pe Chaerea să nu mai zăbovească deloc. S-au dus aşadar amândoi la Minucianus, atras în egală măsură de virtute şi însufleţit de aceeaşi generozitate, aidoma lor, fiind aşijderea foarte pornit împotriva lui Gaius, din pricina executării lui Lepidus. Minucianus şi Lepidus erau strâns uniţi prin prietenie, ca şi prin teama de primejdia care îi ameninţa. Căci cei ce urcaseră treptele magistraturilor erau îngroziţi de Gaius, care îşi revărsa ura asupra tuturora după

bunul său plac. Fireşte că cei nemulţumiţi de starea lucrurilor se fereau unul de altul şi, de teama trădării, evitau să spună pe şleau ce simţeau sau să-şi dea de gol ura lor faţă de Gaius. Asta nu-i împiedica să rămână în relaţii prieteneşti, fiindcă era cunoscută ura pe care i-o purtau lui Caesar.
9. Când s-au întrunit laolaltă, tustrei s-au salutat şi, aşa cum se obişnuia la asemenea întâlniri, primul a luat cuvântul Minucianus, care se bucura de mult respect (căci făcea parte din rândul celor mai nobili cetăţeni) şi atrăsese laudele tuturor, având îndeobşte întâietate în cursul discuţiilor. El 1-a rugat pe Chaerea să-i spună ce parolă primise în ziua aceea. întregul oraş ştia că, la primirea parolei, toţi se distrau pe socoteala lui. Chaerea a gustat gluma şi i-a mulţumit lui Minucianus pentru faptul că îi permitea să înceapă discuţia cu dânsul, spunându-i următoarele vorbe: „Dă-mi ca parolă Libertatea şi îţi sunt recunoscător că mi-ai stârnit un elan care întrece aşteptările mele şi nu mai am nevoie de alte cuvinte ca să prind curaj dacă tu eşti de aceeaşi părere cu mine, căzând de acord chiar şi mai înainte de această întâlnire. Am la cingătoare o singură sabie,
501
dar ea este suficientă pentru amândoi. Să trecem, aşadar, Ia acţiune: ori conduci tu, dacă asta ţi-e vrerea, şi eu îţi ascult ordinele, ori merg eu înainte, cu ajutorul tău, încrezător în sprijinul pe care mi-! dai! Nu duc lipsa armei de fier oamenii cu vitejia în suflet, căci şi fierul îşi datorează tăria tăişului său! Am deplină încredere în fapta mea şi nenorocirile care mă pândesc nu-mi inspiră nici o teamă. Nu am vreme să mă gândesc la primejdiile care mă ameninţă atâta timp cât sufăr pentru patria mea, prăvălită din culmea libertăţii în prăpastia sclaviei, cu autoritatea legilor călcată în picioare, toţi oamenii fiind ameninţaţi cu pieirea din pricina lui Gaius! O, de-aş fi demn să-ţi câştig încrederea şi să mă bucur de întregul tău sprijin!"
10. Minucianus, care înţelesese tâlcul vorbelor sale, 1-a strâns cu drag la piept, i-a lăudat curajul şi îmbrăţişările i-au fost însoţite de încurajări, lăsându-1 să plece cu urări de succes şi rugăminţi adresate zeilor. Unii afirmă că şi-a susţinut speranţele sale de viitor prin ceea ce i-a povestit lui Minucianus. Când se îndrepta odată spre sediul Senatului, un glas din mulţime I-a chemat şi I-a îndemnat să ducă la capăt ceea ce a început, cu sprijinul zeilor. In primul moment, Chaerea a bănuit că a fost trădat de unul dintre conjuraţi şi că va fi capturat. Apoi şi-a dat seama că era o încurajare venită fie din partea unui conspirator, ca un avertisment, fie din partea divinităţii, care avea privirile aţintite asupra faptelor omeneşti, îndemnându-l să fie încrezător. Mulţi deveniseră complici Ia uneltirea lui, senatori şi cavaleri, bine înarmaţi cu toţii, despre conspiraţie aflând şi unii oşteni. Nu era nici unul care să nu socotească asasinarea lui Gaius un mare noroc şi fiecare, după puterile sale, se străduia ca în această întrecere să nu dea dovadă de mai puţină râvnă decât celălalt, vorbele şi faptele lor fiind puse în slujba grabnicei înlăturări a tiranului. Printre ei se număra şi Callistus (libertul lui Gaius), bărbat care ajunsese în culmea puterii mai sus decât oricare altul şi deţinea o autoritate aproape egală cu cea a Iui Gaius, fiindcă inspira teamă tuturora, strângând o avere uriaşă. El primea daruri de pretutindeni şi nu se abţinea de la nici o nelegiuire, subordonând totul puterii sale, care nu se sinchisea de dreptate. Deoarece cunoştea firea implacabilă a lui Gaius, care era încăpăţânat şi nu-şi schimba niciodată propria hotărâre, libertul se simţea ameninţat de multe
502
primejdii, marea lui avere nefiind cea mai neînsemnată. De aceea, Callistus s-a pus bine cu Claudius şi a trecut de partea lui în speranţa că, dacă acesta se suia pe tron după înlăturarea lui Gaius, se va bucura de preţuirea lui, având în vedere faptul că şi mai înainte îşi oferise benevol serviciile sale. A cutezat să afirme că Gaius i-a poruncit să-1 otrăvească pe Claudius, iar el a amânat executarea ordinului sub diverse pretexte. Mie mi se pare că această tentativă a fost născocită de Callistus, ca să-şi atragă favoarea lui Claudius. Căci dacă ar fi vrut într-adevăr să-1 suprime pe Claudius, Gaius n-ar fi luat în considerare scuzele lui Callistus, nici acesta n-ar fi cutezat să tergiverseze ordinul lui Gaius, decât facându-şi singur rău. Prin încălcarea ordinului dat de stăpânul lui, îşi atrăgea pedeapsa pe care o merita cu prisosinţă. Părerea mea este că pronia divină 1-a apărat pe Claudius de nebunia lui Gaius, iar Callistus şi-a atribuit un merit care nu i se cuvenea deloc.
11. Dar înfăptuirea planului lui Chaerea era amânată de fiecare dată, din pricina nehotărârii celor mai mulţi dintre conjuraţi. El însuşi nu se împăca deloc cu această nehotărâre, deoarece fiecare clipă i se părea potrivită pentru a porni atacul. De câte ori Gaius venea pe Capitoliu, să aducă jertfe pentru sănătatea fiicei sale, se iveau numeroase prilejuri să-1 arunce din vârful bazilicii (căci acoperişul ei dădea în For) atunci când împăratul arunca mulţimii bani de aur şi de argint. Putea să-I ucidă şi când celebra Misterele instituite de dânsul, de vreme ce nu-şi făcea nici un fel de griji, unica lui preocupare fiind buna desfăşurare a riturilor. Chiar dacă zeii nu i-ar fi dat nici un indiciu că încuviinţau acest omor, el însuşi avea suficientă tărie să-1 suprime pe Gaius şi fără ajutorul armelor. De aceea era Chaerea foarte.supărat pe conjuraţi, fiindcă se temea că ei vor pierde prilejul potrivit. Aceştia îşi dădeau seama că mânia lui era îndreptăţită şi avea temeinice motive să grăbească trecerea la faptă. Erau totuşi de acord să mai zăbovească deoarece, în eventualitatea eşuării complotului, se aşteptau ca întregul oraş să fie răvăşit de căutarea vinovaţilor, iar Gaius să nu mai fie la dispoziţia conjuraţilor, în pofida vitejiei lor, toate drumurile care duceau la el fiind păzite cu străşnicie. După părerea lor, era mai bine ca ei să treacă la înfăptuirea planului cu prilejul •Jocurilor care se desfăşurau pe colina Palatinului (acestea erau
503
închinate lui Caesar, primul care a luat în mâinile sale puterea poporului, şi patricienii romani veneau să asiste la spectacol cu copiii şi soţiile lor, în corturi ridicate în preajma palatului, Caesar însuşi fiind de faţă). Conjuraţii

socoteau că le va veni uşor ca, în mijlocul atâtor mii de oameni, să se năpustească asupra împăratului chiar de la intrare, încât gărzile personale, oricât s-ar strădui, nu i-ar fi de nici un folos.
12. Cherea aştepta de Ia o zi la alta începutul spectacolelor, decis să treacă la înfăptuirea planului din prima zi. Dar soarta, care mai îngăduise o amânare, a fost mai puternică decât hotărârea conspiratorilor, împotrivindu-se realizării ei imediate. A trebuit să treacă trei zile de sărbătoare până când, în sfârşit, tentativa să reuşească în cea de-a patra zi. Chaerea i-a strâns aşadar laolaltă pe conjuraţi şi le-a zis atunci: „A trecut destulă vreme şi trebuie să ne mustram singuri pentru încetineala cu care îndeplinim demna noastră faptă. Ce cumplit ar fi ca acum planul nostru să fie zădărnicit printr-o trădare şi furia lui Gaius să-şi atingă apogeul! Oare nu vedeţi că punem în primejdie zi de zi libertatea şi lăsăm ca tirania lui Gaius să crească la nesfârşit, câtă vreme nu suntem preocupaţi decât de asigurarea viitorului nostru, când suntem în situaţia de a garanta prosperitatea tuturora, dobândind o glorie veşnică?" întrucât ceilalţi n-au fost în stare. să-i dea un răspuns onest şi nici n-au încuviinţat înfăptuirea planului, ci păstrau tăcerea înmărmuriţi, Chaerea le-a spus următoarele: „Bărbaţi viteji, de ce mai zăbovim oare? Nu vedeţi că e ultima zi a Jocurilor şi Gaius este gata să-şi înceapă călătoria pe mare (fiindcă el se pregătea să plece la Alexandria, spre a vizita Egiptul)? Frumos este din partea voastră să îngăduiţi să vă scape din mâini ticălosul acesta, lăsându-1 să cutreiere pământul şi marea cu mărinimoasa încuviinţare a romanilor? Nu ne vom acuza singuri, pe bună dreptate, şi nu vom roşi de ruşine dacă el va fi ucis în Egipt de cineva care socoteşte că este nedemn de un om liber să tolereze nebuneasca lui cruzime? Eu nu mă mai împac cu tergiversarea voastră, ci iau astăzi asupra mea primejdia, înfruntând bucuros tot ce mă aşteaptă! Nu mai las nimic pentru ziua de mâine, orice mi s-ar întâmpla! Ce-ar putea mâhni mai mult un om viteaz şi mărinimos ca mine decât să văd cu ochii mei cum altul îl ucide pe Gaius, răpindu-mi gloria unei asemenea fapte?"
504
13. Cu aceste cuvinte a insuflat Chaerea tovarăşilor lui propriul său avânt şi le-a redat încrederea, încât toţi s-au arătat dornici să treacă neîntârziat la îndeplinirea planului lor. Dis-de-dimineaţă, el s-a înfăţişat la palat, cu sabia de cavaler la cingătoare. Era obiceiul ca tribunul să se prezinte înarmat la împărat, ca să ceară parola, şi în ziua aceea îi venise rândul să primească cuvântul de ordine. Mulţimea începuse deja să se adune grămadă pe colina Palatinului, cu mare zarvă, şi fiecare îl împingea pe celălalt, în căutarea unul loc mai bun. Gaius asista cu mare plăcere la îmbulzeala poporului şi de aceea nu îngăduia să se păstreze locuri speciale pentru senatori sau cavaleri, ci toţi stăteau de-a valma: bărbaţii şi femeile, sclavii şi oamenii liberi. O cale liberă, păstrată anume pentru el, avea Gaius, care i-a adus o jertfă lui Caesar Augustus, Jocurile fiind orânduite în cinstea lui. Când victima s-a prăvălit înjunghiată, a stropit cu sângele ei toga unui senator, numit Asprenas. Pentru Gaius, a fost un prilej de râs, dar pentru Asprenas, un semn rău: el a fost ucis împreună cu Gaius. Se zice că, în ziua aceea, Gaius a fost mai accesibil decât era îndeobşte şi a vorbit atât de prieteneşte, încât i-a uimit pe toţi cei din jurul său. După aducerea jertfei, a venit la spectacol, ocupându-şi locul în teatru, înconjurat de prietenii lui credincioşi. Acest teatru (reînjghebat în.fiecare an) arăta în felul următor. Avea două intrări, dintre care una era liberă, iar alta oferea accesul din şi spre un portic, ca să nu-i tulbure pe cei aflaţi înăuntru, astfel încât actorii şi muzicanţii, adăpostiţi într-un cort în care mai exista o îngrăditură, să poată ieşi şi reveni nestingheriţi. Când poporul s-a potolit şi Chaerea împreună cu tribunii stăteau în preajma lui Gaius (căci Caesar se afla în partea dreaptă a teatrului), Vatinius, bărbat de rang. senatorial şi fost pretor, 1-a întrebat pe vecinul său Cluvius, care era consul, ce noutăţi avea, vorbind cu prudenţă, ca să nu-i audă nimeni. Cluvius i-a răspuns că n-a aflat nimic şi atunci Vatinius i-a şoptit: „Azi, dragă Cluvius, vom vedea o piesă care aduce în scenă uciderea unui tiran!" Acesta i-a replicat: „Taci, o, viteazule, să nu ne-audă aheii din preajmă!"[4] Apoi s-au împărţit spectatorilor daruri aruncate din ordinul împăratului, constând din fructe

[4] Adaptarea hazlie a următorului vers homeric *(Iliada,* XIV. 90): „Taci, nu cumva să te-auză pe-aicea vrun altul de-ai noştri." (trad. G. Murnu).

505
numeroase şi păsări foarte preţuite pentru raritatea lor. Gaius privea încântat învălmăşeala pricinuită de aceste daruri, pe care spectatorii şi le disputau cu ardoare. S-au petrecut şi două fapte socotite drept prevestiri. Au fost aduse pe scenă o piesă urde era ţintuită pe cruce o căpetenie de tâlhari, precum şi o pantomimă cu subiect cinyrian, în care îşi pierdeau viaţa nu numai Cinyras, ci şi fiica lui, Myrrha[5]. Atât la ţintuirea pe cruce a tâlharului, cât şi la uciderea lui Cinyras, a curs pe scenă mult sânge întruchipat cu măiestrie. S-a constatat că era tocmai ziua în care Filip[6], fiul lui Amyntas, a fost ucis de prietenul său Pausanias atunci când vroia să se ducă la teatru. în timp ce Gaius se întreba dacă va rămâne până la sfârşitul spectacolului, fiind vorba de ultima zi a Jocurilor, sau se va duce să facă baie şi să prânzească, pentru a se întoarce după aceea, cum făcuse mai înainte, Minucianus, stând în preajma lui Caesar, l-a văzut pe Chaerea care ieşea şi a vrut să-1 zorească şi să-1 îmbărbăteze. Dar Gaius l-a apucat prieteneşte de capătul togii şi l-a întrebat: „Unde te duci, dragul meu?" EI s-a aşezat pe locul lui, chipurile, din respect faţă de Caesar (dar adevărul e că se temea). După câtava vreme, s-a sculat totuşi, fără ca Gaius să-1 mai oprească de data asta, fiindcă a crezut că era chemat să-şi împlinească datoria. Asprenas (căci era şi el în preajma lui) l-a sfătuit pe Gaius să iasă pe furiş, ca să se îmbăieze şi să ia prânzul, cum făcuse mai înainte, întorcându-se după aceea. El spera să grăbească în felul acesta încununarea complotului.
14. între timp, Chaerea şi-a aşezat tovarăşii în ordinea cea mai avantajoasă, fiecare având datoria să păstreze

postul care îi revenea. Nu mai putea să suporte tărăgănarea şi mâinile lui nu-şi mai găseau locul, deoarece era deja a noua oră a zilei. Datorită faptului că Gaius întârzia, Chaerea s-a hotărât să se întoarcă şi să-1 ucidă chiar la locul pe care îl ocupa în teatru. El îşi dădea seama că planul lui nu putea fi înfăptuit fără prealabila suprimare a multor cavaleri şi senatori aflați în preajma împăratului. Deşi ştia acest lucru, dorea cu ardoare să treacă la

′ Mama lui Adonis, rodul iubirii incestuoase pe care a nutrit-o pentru tatăl ei, Cinyras. rege legendar al insulei Cipru. Când a descoperit incestul, acesta și-a alungat copila, metamorfozată în arborele care produce mirul.

' Filip II, fiul lui Amyntas III şi tatăl lui Alexandru cel Mare, rege al Macedoniei (359-336 î.e.n), a fost asasinat la Aigai în timpul sărbătorilor prilejuite de căsătoria fiicei sale Cleopatra cu Alexandru, regele Epirului.

faptă, socotind că nu merita să aibă în vedere câteva omoruri, atâta timp cât în cumpănă erau siguranța şi libertatea tuturora. Tocmai se pregătea împreună cu tovarăşii lui să reintre în teatru când nişte zgomote neaşteptate l-au anunțat că Gaius se ridicase. Ca atare, conjurații s-au grăbit să dea deoparte mulțimea, ca şi cum asta l-ar fi deranjat pe Gaius, dar de fapt ei se gândeau la siguranța lor, căci vroiau să-i îndepărteze gărzile, pentru a trece la uciderea lui. înaintea împăratului păşeau unchiul său Claudius şi Marcus Vinicius, soțul surorii lui, aşijderea Valerius Asiaticus, care n-ar fi putut să se despartă de el, chiar dacă ar fi vrut, fiindcă nu-i permitea rangul său. Abia după aceea urmau Gaius însuşi şi Paulus Arruntius. Când a ajuns la palat, el s-a abătut de la drumul drept, unde îl aşteptau sclavii care îl slujeau, acesta fiind deja parcurs de Claudius şi de precursorii lui şi a pătruns pe o galerie laterală, ca să ajungă la încăperile de baie. Ținea totodată să-i vadă pe copiii sosiți din Asia, care îi fuseseră trimişi pe de o parte pentru a intona imnurile Misterelor orânduite de el, pe de altă parte, pentru a executa pe scena teatrului dansuri războinice. Aici l-a întâmpinat Chaerea şi i-a cerut parola. Când acesta i-a spus iarăşi un cuvânt batjocoritor, el n-a mai suportat ocara şi şi-a tras sabia, provocându-i lui Gaius o rană adâncă, fără să fie mortală. Unii pretind că Chaerea a .făcut intenționat aşa pentru ca să nu-1 răpună pe Gaius dintr-o singură lovitură, ci să-1 chinuiască prin răni repetate. Nu am nici o încredere în această afirmație întrucât nu poți să judeci la rece când acționezi sub imperiul fricii. Dacă a gândit într-adevăr aşa, atunci Chaerea a fost un mare neghiob, care a preferat să-şi satisfacă ura, în loc să înlăture mai repede primejdia planând asupra lui şi a tovarăşilor săi Erau destule căi prin care oamenii puteau să vină în ajutorul lui Gaius, dacă acesta nu-şi dădea duhul. Puțin a lipsit ca Chaerea să-i provoace daune nu numai împăratului, ci atât lui cât şi tovarăşilor săi, căci, în eventualitatea reuşitei, îi scăpa lesne pe aceştia de primejdia răzbunării, deoarece nimeni nu putea să ştie dinainte dacă lucrurile vor merge strună. Prin nechibzuința lui putea aşadar să-şi irosească viața şi ocazia care i se oferea. în această privință, fiecare poate să aibă părerea lui. Chinuit de durerea rănii (căci sabia îl lovise între gât şi umăr, clavicula împiedicând-o să pătrundă mai adânc), consternatul

Gaius n-a strigat, nici nu şi-a chemat în ajutor prietenii, fie că nu avea încredere în nimeni, fie că nu s-a gândit la aşa ceva. A scos doar un geamăt provocat de cumplita lui durere şi a încercat să fugă. Numaidecât 1-a întâmpinat Cornelius Sabinus, care stătea la pândă şi 1-a silit să cadă în genunchi. Atunci numeroşii conjurați, aflați în apropiere, s-au năpustit în urma unui ordin asupra lui şi l-au străpuns cu săbiile, îndemnându-se unul pe altul cu strigătele: „Repetați!"[7] Potrivit mărturiei tuturora, Gaius a primit lovitura de grație de la Aquilas, după care şi-a dat ultima suflare. Dar Chaerea trece pe bună dreptate drept autorul atentatului. In pofida faptului c|i i s-au alăturat mai mulți, el 1-a pus la cale cel dintâi. Tribunul 1-a urzit înaintea tuturora, fiind primul care a avut curajul să dezvăluie celorlalți planul său. Când propunerea lui privitoare la asasinat a fost încuviințată, i-a adunat pe cei răzleți la un loc, a pregătit întregul complot cu pricepere, întrecându-i pe toți prin sfaturile pe care le-a dat, apoi i-a sprijinit pe conjurați prin vorba şi îndemnul său, astfel încât a îmbărbătat inimile tuturora să treacă la faptă. Cum a venit momentul recurgerii la forță şi la brațul curajos, atunci tot Chaerea şi-a înflăcărat tovarăşii cel dintâi, a pus arma în slujba faptei şi a deschis celorlalți calea spre uciderea lui Gaius, după ce i-a făcut o rană care putea să-i curme viața. Aşadar, ceea. ce au realizat conjurații poate fi atribuit pe merit prevederii, curajului şi brațului destoinic al lui Chaerea.

15. Trupul neînsuflețit al lui Gaius zăcea astfel întins pe pământ, acoperit de răni numeroase. După înfăptuirea atentatului, Chaerea şi tovarăşii lui au priceput că nu se mai puteau întoarce teferi, alegând calea pe care veniseră, căci îşi dădeau seama de gravitatea crimei lor (nu era o nimica toată să ucizi un împărat pe care poporul îl iubea nebuneşte şi oştenii vroiau să-l răzbune nu fără vărsare de sânge). Galeria unde fusese săvârşit omorul era îngustă şi păzită de o mare mulțime de slujitori, precum şi de oştenii care-l străjuiau în ziua aceea pe împărat. Aşadar, şi-au croit alt drum şi au plecat prin casa lui

[7] Vezi Suetonius, *Viețile celor doisprezece cezari, Caligula,* LVII1. Gaius Caesar Caligula îl numea afemeiat şi stricat pe tribunul' gărzii pretoriene Cassius Chaerea. iar când acesta îi cerea parola de trecere. îi dădea drept cuvânt de parolă Venus şi Priap, zeu al virilității, cu reprezentări obscene.

L

Germanicus, tatăl lui Gaius, ucis de ei (locuința era unită cu palatul, care constituia un singur tot, întregit de fiecare împărat cu edificii adăugate sau împodobite, purtând felurite denumiri, fie după cel ce terminase partea respectivă, fie după cel ce începuse doar o parte a clădirii). Astfel au scăpat conspiratorii de vălmăşagul mulțimii, punându-se la adăpost atâta vreme cât moartea împăratului nu era cunoscută. Primii care au primit vestea pieirii lui Gaius au fost germanii, oştenii din corpul de gardă, numiți aşa după neamul din rândurile căruia era alcătuită legiunea celtică. Aceştia erau, la fel ca strămoşii lor, oameni iuți la mânie, defect întâlnit şi la alte popoare barbare, care nu dau dovadă de chibzuință în faptele lor, ci se bizuie pe trupurile lor robuste şi îi atacă îndeobşte cei dintâi pe duşmani, obținând o mare victorie de fiecare dată. Când au aflat vestea morții lui Gaius, germanii s-au mâniat nu atât pentru deosebita virtute a lui Caesar, cât mai ales pentru apărarea propriilor interese (deoarece Gaius ştiuse să le câştige bunăvoința prin daruri generoase). Cu săbiile trase din teacă, ei cotrobăiau casa în căutarea asasinilor lui Caesar (sub comanda tribunului Sabinus, care obținuse această funcție nu pentru meritele lui şi ale strămoşilor săi, căci fusese gladiator, ci pentru vigoarea lui trupească). L-au căsăpit pe Asprenas fiindcă au dat mai întâi de cel ce avea toga stropită de sângele victimei, aşa cum am spus mai înainte, prevestindu-i nenorocirea care îl pândea. După aceea l-au întâlnit pe Norbanus, un foarte nobil cetățean care număra printre strămoşii lui mulți generali şi, întrucât germanii nu i-au arătat cuvenitul respect, încrezător în puterea lui deosebită, el a smuls o sabie din mâinile primului oştean care i-a aținut drumul. Lăsa să se întrevadă că nu-şi va lăsa moartea nepedepsită, până când, înconjurat de mulți germani care îl atacau, s-a prăbuşit în urma numeroaselor răni primite. Cel de-al treilea, Anteius, bărbat din rândul senatorilor, a căzut în mâinile germanilor, împreună cu câțiva însoțitori, nu din întâmplare, precum primii doi, ci din curiozitatea şi din plăcerea de a-1 vedea cu ochii lui pe Gaius, întins la pământ, satisfăcându-şi astfel ura ce i-o purta. Tatăl lui Anteius, care se chema la fel ca fiul său, fusese surghiunit de Gaius, dar acesta nu s-a mulțumit cu atât şi a trimis nişte oşteni, să-l ucidă. Senatorul se afla acolo tocmai pentru a se delecta, privind leşul împăratului răpus.

Atunci când casa a fost răvăşită, Anteius s-a gândit să se ascundă, dar germanii au scotocit peste tot cu grijă, omorându-i cu aceeaşi furie pe cei vinovați şi pe cei nevinovați. Aşa au pierit cei trei bărbați.

16. Când ştirea morții lui Gaius s-a răspândit în teatru, toți spectatorii au încremenit, nevrând să-i dea crezare. Unii i-au întâmpinat cu bucurie sfârşitul şi ar fi fost în stare să dea oricât, ca să aibă acest noroc, de teamă că se va întâmpla altfel decât sperau ei. Alții nu aveau deloc încredere în această veste, deoarece nu doreau să i se întâmple lui Gaius o asemenea nenorocire, îndoindu-se că această faptă stătea la îndemâna puterilor omeneşti. Aşa gândeau numai femeile, tinerii sau sclavii şi unii dintre oşteni. Ultimii, care îşi primiseră solda de la Caesar, slujindu-i tirania ca nişte unelte ale trufiei sale, ajunseseră prin executarea celor mai nobili dintre cetățeni să dobândească cinstiri şi averi. Femeile şi tinerii îndrăgeau nespus de mult spectacolele, luptele cu gladiatori şi sfârtecarea victimelor, aşa cum obişnuieşte mulțimea. Deşi făcute, zice-se, pentru desfătarea poporului, acestea erau menite mai degrabă să satisfacă smintita cruzime a lui Gaius. în sfârşit, sclavii primiseră de la Caesar libertatea de a-şi înfunda stăpânii şi învinuirile aduse acestora se bucurau de largul său sprijin. Falsele acuzații la adresa stăpânilor erau crezute cu uşurință şi dezvăluirea lor aducea sclavilor nu numai libertatea, ci şi o recompensă bănească ca răsplată pentru denunț, primind a opta parte din avuția care fusese confiscată. în schimb, patricienii aveau încredere în vestea primită, pe de o parte fiindcă ştiau de complot, pe de altă parte, fiindcă o doreau cu ardoare. Totuşi, ei nu numai că-şi ascundeau bucuria, ci se şi prefăceau că nu aflaseră nfmic. Unii se temeau ca speranțele lor înşelate să nu le atragă pedeapsa pentru faptul că şi-au mărturisit prea devreme adevăratele sentimente; alții, prin însuşi faptul că erau complici la atentat, aveau şi mai temeinice motive să-şi ascundă părerile; iar ceilalți, necunoscându-i pe conspiratori, trebuiau să se păzească să nu cumva să se dea de gol față de cei ce erau interesați în continuarea tiraniei şi să-şi atragă condamnarea în cazul când Gaius mai trăia. Se mai răspândise un zvon potrivit căruia Gaius era rănit, dar nu murise încă şi se afla sub îngrijirea doctorilor. Nu te puteai bizui pe nimeni, de vreme ce

fiecare cuteza să spună ce-i convenea lui. Cel ce trecea drept prietenul lui Gaius era suspectat de părtinire, întrucât era de partea tiranului; cel care îl detesta şubrezea încrederea celorlalți în spusele sale datorită faptului că îl ura. Un al treilea zvon, care răpea patricienilor ultima rază de speranță, anunța că, disprețuind primejdia şi fără să se preocupe de îngrijirea rănilor sale, Gaius venise în For, plin de sânge, şi vorbea în fața poporului. Acestea erau născocirile nechibzuite ale celor dornici să stârnească panica, spunând fiecăruia ce dorea să audă. Dar nici un spectator nu a vrut să-şi părăsească locul, de teamă că va fi acuzat pe nedrept la ieşire. Era de presupus că oricine pleca de la teatru era cântărit nu după adevărata lui opinie, ci după bunul plac al denunțătorului şi al

judecătorului său.
17. Atunci când gloata germanilor cu săbiile scoase din teacă a înconjurat teatrul, toţi spectatorii şi-au pierdut speranţa că vor scăpa teferi şi s-au înspăimântat la apariţia oştenilor, ca şi cum ar fi fost căsăpiţi. Erau incapabili să ia o hotărâre, necutezând nici să părăsească teatrul în linişte, nici să mai rămână in interiorul lui fără să fie maltrataţi. De îndată ce germanii au năvălit înăuntru, teatrul a răsunat de strigătele spectatorilor căzuţi în genunchi, care i-au asigurat pe oşteni că erau cu toţii străini atât de izbucnirea răscoalei, dacă ea.a fost pusă într-adevăr la cale, cât şi de ceea ce s-a întâmplat. Ei trebuie să fie cruţaţi şi nu să tragă ponoase fără un motiv temeinic pentru cutezanţa altora, ci să fie căutaţi făptaşii care comiseseră nelegiuirea. Aşa sau într-un fel asemănător se lamentau spectatorii şi prin tânguiri implorau zeii să-i pună la adăpost de primejdii, de parcă s-ar fi aflat în pragul morţii. Pe această cale, au reuşit să înfrângă dârzenia oştenilor. Ei înşişi au regretat faptul că se dezlănţuiseră împotriva spectatorilor. Se purtaseră cu 'cruzime şi de asta şi-au dat seama mânioşii oşteni când au văzut ţintuite pe altar capetele celor care fuseseră executaţi împreună cu Asprenas. Jalnica privelişte i-a întristat în mare măsură şi pe spectatorii care se gândeau cu amărăciune la înaltul rang al victimelor şi la cumplita lor soartă. Mai rămăsese puţin ca să înfrunte şi ei aceleaşi primejdii, deoarece nu era mică temerea lor că nu vor scăpa în cele din urmă de năpasta care îi pândea. Aşa se face că toţi cei
511
care aveau temeinice motive să-1 urască pe Gaius şi-au văzut compromisă bucuria pricinuită de moartea lui, întrucât şi ei erau în pericol să-şi piardă viaţa, neavând nici o certitudine că vor scăpa teferi.
18. Nesiguranţei i-a a pus capăt Evaristus Arruntius, un crainic al mărfurilor puse în vânzare, care avea un glas puternic şi se număra printre cei mai bogaţi oameni ai Romei, făcând tot ce dorea în cetate atât în vremea aceea cât şi mai târziu. Acesta a căutat să pară din cale-afară de trist (căci, deşi era foarte pornit împotriva lui Gaius, a căutat să-şi ascundă bucuria, aşa cum îl învăţase teama, recurgând la vicleşug, ca să scape teafăr). Şi-a pus veşminte de doliu, de parcă şi-ar fi pierdut făptura cea mai dragă, şi a intrat în teatru, unde a anunţat moartea lui Gaius, pentru ca mulţimea să nu mai fie străină de ceea ce se întâmplase. Curând s-a ivit şi Paulus Arruntius, spre a-i chema pe soldaţi şi, împreună cu el, au venit tribunii, care le-au dat ordin să-şi vâre săbiile în teacă, vestind sfârşitul lui Gaius. în felul acesta au fost salvaţi oamenii adunaţi în teatru, precum şi toţi cei care ar mai fi încăput pe mâinile germanilor. Ei nu s-ar fi abţinut de la nici o nelegiuire câtă vreme aveau speranţa că Gaius mai trăia. Devotamentul lor mergea atât de departe încât şi-ar fi dat bucuroşi viaţa pentru dânsul dacă ar fi fost în stare să-1 păstreze, nevătămat, la adăpost de nenorocire. Cum au fost siguri de moartea lui Gaius, setea de răzbunare a oştenilor s-a potolit ca prin farmec, fiindcă pe de o parte nu erau deloc interesaţi să-şi arate dependenţa faţă de cineva care tot nu mai putea să le fie recunoscător, de vreme ce murise, pe de altă parte, se temeau că, în cazul continuării silniciilor, vor fi pedepsiţi de Senat sau de noul Caesar. Aşadar, germanii şi-au strunit fără voia lor furia pricinuită de moartea lui Gaius.
19. între timp, Chaerea (foarte îngrijorat că Minucianus va pieri, căzând victimă mâniei germanilor) 1-a rugat pe fiecare oştean în parte să-1 cruţe, având grijă de salvarea lui, şi s-a interesat dacă nu pierise deja. Clemens 1-a eliberat pe Minucianus (care îi fusese predat) şi, asemenea altor numeroşi senatori, au recunoscut dreptatea şi meritul faptelor petrecute, preţuind mult curajul celor ce se încumetaseră să ia o asemenea hotărâre pe care ei înşişi n-au şovăit deloc s-o
512
înfăptuiască. Tiranii se pot desfăta câtăva vreme cu plăcerea oferită de samavolnicia lor, fără ca viaţa lor să aibă un sfârşit norocos, cum s-a întâmplat cu Gaius, care şi-a atras nenorocirea pe capul său prin odiosul dispreţ faţă de toate lucrurile drepte, câtă vreme chiar înainte de urzirea conjuraţiei a pus-o la cale el însuşi, întrucât nepermisa sfidare a legilor a făcut ca prietenii de nădejde să-i devină duşmani aprigi. Aşadar, Gaius şi-a pregătit singur asasinii de acum, fiind propriul său călău.
20. Atunci s-au ridicat de pe locurile lor cei ce se aflau în teatru şi în rândul spectatorilor domnea o adâncă tulburare, fiecare străduindu-se să plece cât mai repede cu putinţă. Pilda le-a dat-o doctorul Halcyon, care a ieşit sub pretextul că trebuia să îngrijească nişte răniţi, trimiţându-şi înainte însoţitorii, chipurile, ca să-i aducă cele necesare pansamentelor, în realitate, pentru a se pune în afara primejdiei. între timp, Senatul s-a strâns în sala de întruniri[8], iar poporul, în Forul unde obişnuia să ţină adunările. Numaidecât a început căutarea asasinilor lui Caesar, pe care mulţimea o dorea cu seriozitate, iar Senatul numai de formă. De faţă era şi consulul Valerius Asiaticus. Acesta a păşit în mijlocul poporului agitat şi, indignat de faptul că ucigaşii împăratului nu fuseseră descoperiţi şi la întrebările numeroşilor curioşi care vroiau să afle cine era vinovatul, consulul a răspuns: „Aş da orice să fiu eu acela!" Consulii au dat un edict în care-l aduceau grave învinuiri lui Gaius şi au poruncit poporului şi oştenilor să se întoarcă la vetrele lor. Apoi au promis poporului o importantă scădere a dărilor, iar oştenilor, o recompensă, dacă păstrează ordinea cuvenită şi se abţin de la orice nelegiuire. Era întemeiată temerea că, în cazul unei revolte, aceştia vor devasta oraşul, apucându-se să jefuiască şi să golească templele. în scurtă vreme, întreaga mulţime a senatorilor şi mai ales cei ce puseseră la cale atentatul au căpătat multă îndrăzneală şi încredere, ca şi cum puterea ar fi încăput deja pe mâinile lor.
" Suetonius precizează că. dornici să restabilească libertatea, senatorii au convocat consulii în Capitoliu. fiindcă sala Senatului se chema lulia (vezi *op. cir,* LX).

CAPITOLUL II

1. în timp ce se petreceau aceste evenimente, Claudius a fost luat pe neaşteptate din casa lui. Căci oştenii s-au strâns laolaltă şi, dezbătând în fel şi chip măsurile pe care urmau să le ia împreună, au ajuns la concluzia că domnia poporului nu va face faţă atâtor sarcini ale cârmuirii şi că nu era în interesul lor ca el să deţină puterea. Dacă unul dintre cei aflaţi în fruntea Senatului va ajunge împărat, asta ar fi în detrimentul lor, fiindcă nu i-au acordat deloc sprijinul. întrucât nu s-a luat nici o hotărâre anume în această privinţă, cel mai avantajos pentru ei ar fi să-I aleagă stăpânitor pe Claudius, unchiul defunctului Caesar, şi nici unul dintre senatori nu-l întrece în privinţa obârşiei nobile, nici în privinţa pregătirii sale. Dacă va fi proclamat împărat, el îi va răsplăti, dându-le daruri. De îndată ce şi-au făcut acest plan, au trecut la înfăptuirea lui. Astfel a fost luat de acasă Claudius. Atunci Cnaeus Sentius Saturninus, care primise vestea că, chipurile, el nu era dornic să ajungă la domnie, dar în realitate o dorea din toată inima, s-a ridicat în adunarea senatorilor şi, fără să se lase înfricoşat, i-a încurajat pe bărbaţii destoinici şi nobili prin următoarele cuvinte:

2. „Cetăţeni romani, oricât de uimitor şi de contrar aşteptărilor noastre pare acest lucru, după atâta amar de vreme avem parte iarăşi de libertate, dar nu ştim deocamdată cât va dura ea, căci asta stă în puterea zeilor, care ne-au dăruit-o! Să ne bucurăm aşadar de dânsa şi, chiar dacă o vom pierde din nou, este chezăşia fericirii noastre. Chiar şi o singură oră are mare preţ pentru un bărbat nobil, de vreme ce e! o trăieşte cu tot sufletul într-o ţară liberă, după legile care i-au adus gloria de altădată. Fără să amintesc deloc libertatea anterioară, care a fost pierdută înainte de venirea mea pe lume, mă înfrupt cu nesăţioasă plăcere din cea de acum, fericindu-i pe cei ce au norocul să se nască şi să crească în acest răstimp. De aceea, trebuie să aducem cuvenita cinstire zeilor, care au făcut în aşa fel încât, chiar şi la o vârstă târzie, să gustăm din ea. Fie ca libertatea să rămână veşnică şi neştirbită! Noi însă, atât tinerii cât şi bătrânii, să ne mulţumim cu această singură zi. Bătrânii

vor socoti un veşnic noroc faptul că au avut parte de libertate înainte de a muri. Pentru tineri, ea va rămâne dovada virtuţii cultivate spre lauda lor de bărbaţii din care ne tragem obârşia, în prezent ca şi în viitor trebuie să avem drept ţel suprem al vieţii noastre virtutea, căci ea este singura în stare să aducă şi să asigure oamenilor libertatea. Din faptele petrecute odinioară, aflate de la alţii, ca şi din propria mea experienţă, ştiu câte năpaste au căşunat cetăţilor tiranii, care detestă toate virtuţile, răpesc libertatea celor mărinimoşi, constrâng oamenii să-i linguşească şi să tremure de spaimă, cârmuirea înlocuind girul legilor înţelepte cu bunul lor plac. De când Caesar şi-a propus să smulgă puterea din mâinile poporului şi să încalce ordinea întemeiată pe legi, ca să clintească din temelii republica, crezându-se mai presus de dreptate şi supunând lumea poftelor sale, n-a rămas nici o pacoste care să nu se abată asupra cetăţii, iar cei care i-au urmat la conducere s-au luat la întrecere cu toţii să înlăture datina străbună şi să golească atât cât au putut oraşul de cetăţenii ei puternici şi destoinici. Au socotit că-şi întăresc siguranţa dacă adună în jurul lor oamenii corupţi, în schimb pe cei ce se distingeau prin virtute nu numai că îi asupreau, ci îi şi stârpeau fără să cruţe pe nimeni. Oricât de mulţi la număr au fost cei ce şi-au dovedit din plin cumplita vrăjmăşie în timpul cârmuirii lor, Gaius acesta, .mort în cursul zilei. de azi, i-a întrecut pe toţi prin cruzimile pe care le-a exercitat nu numai împotriva concetăţenilor, ci chiar şi a rudelor şi propriilor prieteni, făcându-i să cadă victimă furiei sale nestrunite. A lăsat să se abată nenorocirile asupra tuturora fără deosebire prin pedepsele nedrepte pe care !e-a ordonat, dezlănţuindu-şi mânia, în egală măsură, asupra zeilor şi asupra oamenilor. Tiranii nu se mulţumesc să-şi satisfacă patima, îmbinată cu sfidarea de a aduce daune avuţiei şi soţiei altora, ci au suprema plăcere de a extermina întreaga familie a adversarilor lor. Orice om liber este vrăjmaşul tiranilor; bunăvoinţa lor nu pot s-o dobândească nici măcar cei care le îndură cu seninătate capriciile. Deşi cunoaşte faptul că i-a copleşit cu nedreptăţi pe unii oameni, siliţi să îndure cu seninătate nefericirea batjocurilor primite, tiranul crede că mai sigur este să înlăture din drumul lui pe cei năpăstuiţi de el. De aceste rele am scăpat acum şi nu mai suntem dependenţi de puterea altuia. Dar pentru ca această

guvernare a statului să contribuie cât mai mult nu numai la pacea prezentă, ci şi la siguranţa viitoare, precum şi la temeinica glorie a cetăţii, avem datoria să ne preocupăm de bunăstarea obştească sau, când cineva se arată nemulţumit de anterioara stare de lucruri, să ne pronunţăm fără sfială împotriva lui, la adăpost de orice primejdie. Azi nu mai există nici un despot care să aducă nepedepsit prejudicii cetăţii, înlăturând din drumul lui pe oricine are o părere diferită. Ceea ce a permis odinioară tiraniei să se dezvolte a fost slăbiciunea oamenilor, care n-au îndrăznit să se împotrivească deloc voinţei stăpânitorilor. Deprinşi cu dulceaţa tihnei şi obişnuiţi să trăim la fel ca robii, am îndurat chiar şi cele mai grave ocări şi am privit nepăsători la chinurile rudelor noastre, temându-ne de o moarte demnă, care ar fi fost oricum mai onorabilă. Mai presus de orice, se cuvine să-i cinstim pe cei ce au înlăturat tiranii, mai ales pe Chaerea. Căci ajutat de zei, el a alăturat chibzuinţei braţul cutezător şi ne-a dăruit libertatea. Nu trebuie să uităm faptul că, în vremea tiranilor, el s-a hotărât înaintea tuturora să ne elibereze şi a înfruntat cel dintâi primejdia, aşa că merită să i se acorde onorurile libertăţii recâştigate, oferindu-ne să facem acest lucru de bunăvoie. Oamenii liberi au frumoasa datorie de a aduce mulţumiri binefăcătorilor lor. în faţa noastră, a tuturora, se află eroul, ce se deosebeşte mult de Cassius şi de Brutus, asasinii lui Gaius Iulius, fiindcă ei au sădit în oraş sămânţa războaielor civile, în timp ce el ne-a eliberat cetatea de nenorociri prin uciderea unui tiran!"

3. Aşa a cuvântat Sentius şi cuvintele sale au fost ascultate cu mare plăcere de senatorii şi cavalerii care erau de faţă. Atunci a sărit de la locul lui un anume Trebellius Maximus şi i-a smuls din deget un inel (pe care era încastrată o piatră preţioasă, unde era gravat chipul lui Gaius). Se pare că, în zelul său de vorbitor, dornic să dea glas gîndurilor sale, uitase să-l scoată din deget. în aceeaşi clipă, piatra s-a sfărâmat. Când tratativele s-au încheiat, în toiul nopţii, Chaerea a venit să ceară consulilor parola de trecere şi ei i-au dat cuvântul „Libertate". Aceasta a stârnit uimirea celor prezenţi, cărora nu le-a venit să creadă. Acum, la o sută de ani după ce puterea fusese luată din mâna poporului, consulii au primit iarăşi atribuţia de a da parola: mai înainte ca oraşul să ajungă sub

dominaţia suveranilor, oştirea se afla sub comanda lor. De îndată ce a primit parola, Chaerea a transmis-o oştenilor postaţi în preajma sălii Senatului. Erau în total patru cohorte[1] care preferau să se dezică de Caesar, spre a nu fi în slujba tiranilor. Acestea au plecat împreună cu tribunii lor şi au împrăştiat repede poporul înveselit şi plin de speranţe, fiindcă îşi recăpătase puterea supremă, fără să se mai supună unui împărat. Chaerea se bucura acum de întreaga **lui** preţuire.
4. Dar Chaerea a socotit că nu era drept ca soţia şi fiica lui Gaius să-i supravieţuiască, ci întreaga familie trebuia să piară în acelaşi timp cu Caesar, căci fiecare membru al ei, rămas în viaţă, constituia o primejdie pentru cetate şi legile sale. întrucât era grăbit să ducă la îndeplinire planul său, satisfăcându-şi ura pe care i-o purta lui Gaius, 1-a trimis pe Iulius Lupus, unul dintre tribuni, să le ucidă pe soţia lui Gaius şi pe fiica acestuia. Rudă apropiată a lui Clemens, Lupus primise această misiune ca să devină complice la uciderea tiranului şi să-şi atragă preţuirea şi laudele concetăţenilor lui, ca şi cum ar fi fost părtaş la întreaga conjuraţie. Unora dintre conjuraţi li s-a părut cumplită cruzimea uciderii unei femei, mai ales că nu instigat de ea, ci din propria lui iniţiativă comisese Gaius greşelile care au adus ţării pagube şi nenorociri, provocând moartea celor mai vajnici cetăţeni ai săi. Alţii, dimpotrivă, puneau pe. seama soţiei hotărârile luate de Caesar şi îi atribuiau în întregime iniţiativa relelor săvârşite de Gaius, suspectând-o că a dat soţului ei un filtru, ca să-i sucească mintea şi să-l subjuge prin dragostea pe care i-o purta. Provocându-i aşadar nebunia, dânsa uneltise pe toate căile împotriva norocului romanilor, sub stăpânirea cărora se află întreaga lume. Datorită faptului că s-a impus părerea celor care ceruseră moartea ei (căci strădaniile moderaţilor nu i-au folosit la nimic), Lupus a fost trimis să ducă la îndeplinire ordinul. El n-a întârziat deloc să treacă la faptă, căutând să întârzie cât mai puţin executarea ordinului, ca să nu-şi atragă vina că se abţinea să facă ceea ce era spre binele poporului. Când a intrat în palat, a găsit-o pe Caesonia (soţia lui Gaius) întinsă lângă leşul bărbatului ei, pe care îl privase de toate îngrijirile acordate îndeobşte unui mort, mânjită de sângele
[1] La Roma erau staţionate 10 cohorte pretoriene, numărând fiecare câte o mie de soldaţi ai gărzii imperiale.

scurs din rănile sale şi scoţând nenumărate suspine la vederea fiicei, culcată în apropiere. Printre bocetele sale se auzeau reproşuri aduse lui Gaius, privitoare la faptul că nu avusese încredere în puzderia avertis nentelor ei. Aceste cuvinte au fost înţelese atunci şi într-un fel, şi într-altul, opiniile ascultătorilor fiind şi azi împărţite, căci fiecare tabără Ie poate interpreta cum îi convine. După afirmaţiile unora, Caesonia a vrut prin vorbele sale să-l îndemne pe Gaius să pună capăt nebuniilor şi să ia măsuri mai blânde şi înţelepte faţă de supuşi, ca să nu piară el însuşi din pricina acestora. După afirmaţiile altora, la aflarea zvonurilor privitoare la conjuraţi, ea l-a instigat pe Gaius să-i ucidă fără întârziere pe toţi cei suspectaţi, chiar dacă n-au comis încă o nelegiuire, punându-se astfel la adăpost de orice primejdie. Tâlcul reproşurilor sale era că el acţionase prea încet după ce fusese avertizat de dânsa. Acestea au fost aşadar cuvintele rostite de Caesonia şi felul cum le-au tâlcuit oamenii. De îndată ce l-a văzut pe Lupus intrând în palat, sărmana femeie i-a arătat leşul lui Gaius şi cu gemete şi lacrimi în ochi l-a implorat să se apropie. Dar când a văzut că Lupus nu a făcut ce-1 rugase, de parcă i-ar fi fost silă să se apropie, ea a priceput că venise s-o înjunghie. Şi-a dezgolit repede gâtul în faţa lui, a invocat zeii şi oamenii, după obiceiul celor care s-au resemnat să-şi încheie socotelile cu viaţa, i-a poruncit să nu mai întârzie, ducându-şi la capăt planul său. Cu mult curaj, şi-a primit moartea din mâinile lui Lupus, după care a venit rândul plăpândei sale fiice. Lupus s-a grăbit să se întoarcă la Chaerea, ca să-l anunţe că şi-a îndeplinit misiunea ce-i fusese încredinţată.
5. Astfel a murit Gaius, după ce a domnit asupra romanilor timp de patru ani, fără vreo patru luni. încă mai înainte de a se urca pe tron a fost brutal şi nebun, din cale-afară de rău, robul plăcerilor şi amicul delatorilor. Se speria de lucrurile teribile şi era totdeauna pregătit să verse sângele celor de care nu se temea. Zestrea puterii sale o folosea cu prostească trufie împotriva celor care meritau cel mai puţin să-i simtă urgia şi prin omoruri nelegiuite căuta să strângă bogăţii. Dorea să fie socotit mai presus de zei şi de legi, dar se înclina în faţa linguşelilor poporului. Toate lucrurile pe care legea le socotea ruşinoase şi le înfiera i se păreau mai de preţ decât virtutea. Nu

era deloc recunoscător faţă de prieteni, oricât de devotaţi şi de încercaţi ar fi fost aceştia, arătându-le cumplita lui mânie prin aspre pedepse pentru greşeli dintre cele mai uşoare. Considera drept duşmanii lui personali toţi

oamenii virtuoşi şi îşi irrpunea voința cu o patimă nestăvilită. Nu s-a sfiit să întrețină legături imorale cu propria lui soră[2], ceea ce a stârnit profunda dezaprobare şi ura romanilor, care nu mai văzuseră demult aşa ceva, ei fiind înclinați sâ-şi arate vrăjmăşia față de autorul desfrâului. Nimeni nu poate să amintească o mare lucrare a lui, demnă de un împărat, care să aducă foloase oamenilor din prezent sau din viitor, poate cu excepția docurilor construite în preajma oraşului Rhegium şi a țărmului Siciliei, având în vedere corăbiile de transportat grâne care veneau din Egipt. Trebuie să recunoaştem că ele sunt extrem de folositoare pentru corăbieri, dar au rămas neterminate, datorită ritmului lent al lucrărilor. Vina o purta Gaius, care se străduia să facă treburi nefolositoare şi, întrucât îşi cheltuia banii numai pentru satisfacerea plăcerilor personale, nu mai putea să-şi arate dărnicia pentru țeluri mai nobile. Era un orator neîntrecut şi stăpânea la fel de bine limba greacă şi limba strămoşilor lui romani. Pricepea lesne tot ce se discuta şi răspundea pe loc la discursurile trudnic întocmite de ceilalți pe îndelete, având darul de a-şi convinge ascultătorii mai mult ca oricare altul, datorită talentului său înnăscut, pe care şi l-a consolidat prin multe exerciții îndelungate. Trebuia să se aplece cu mare râvnă asupra studiului, ca nepot de frate al lui Tiberius, al cărui urmaş la tron a devenit, deoarece şi acesta, în aspirația lui spre glorie, era foarte instruit, Gaius străduindu-se să-i întreacă elocvența, pentru a îngemăna legătura de rudenie cu voința împăratului. Intre romanii din vremea lui, ocupa locul cel dintâi. Dar educația strălucită n-a fost în stare să-l scape de pieirea pe care şi-a adus-o singur, prin bunul său plac. Greu îi vine să se stăpânească celui ce nu ştie să păstreze măsura atunci când are voie să facă orice vrea, fără să dea socoteală nimănui. La început, când şi-a ales prietenii din rândul oamenilor celor mai nobili şi a luat drept exemplu erudiția şi gloria lor, Gaius s-a

1 Batjocorind-o când era încă minor pe Drusilla. Caligula a luat-o de la so[ul ei şi o considera în public ca pe soția sa legitimă (vezi Suelonius. *op. cit,* XXIV).

bucurat de favoarea supuşilor săi. După ce a renunțat la bunăvoința pe care Ie-a arătat-o, dovedindu-se din ce în ce mai sfidător față de ei, le-a stârnit ura, căzând victimă îndârjirii crescânde a poporului.

CAPITOLUL III

1. După cum am spus mai înainte, Claudius s-a abătut de Ia drumul parcurs de Gaius, despărțindu-se de el şi, întrucât casa a fost răvăşită de moartea Caesarului şi avea motive să fie preocupat de propria lui salvare, s-a ascuns într-un coridor îngust. Bănuia că nimic nu putea să-l pună în mai mare primejdie decât nobila lui obârşie. în ultima vreme, Claudius dusese o viață retrasă, de simplu particular, împăcat cu starea de atunci a lucrurilor, şi se îndeletnicea cu studierea scriitorilor, mai ales a grecilor, şi căuta să evite orice fel de necazuri. în timp ce mulțimea rămăsese consternată, soldații cutreierau furioşi întregul palat, iar oştenii corpului de gardă se purtau de parcă erau părtaşi la spaima şi deruta civililor. Cei ce se numeau pretorieni şi alcătuiau partea cea mai cinstită a oştirii s-au întrunit ca să hotărască ce aveau de făcut. Cei prezenți se gândeau prea puțin la răzbunarea lui Gaius, despre care credeau că-şi merita cu prisosință soarta, căci ei vroiau să dezbată cum să-şi pună mai bine la cale treburile, având în vedere că germanii cereau pedepsirea asasinilor, preocupați doar de satisfacerea cruzimii lor şi nu de interesul obştesc. Toate acestea sporeau neliniştea lui Claudius. mai ales când a văzut cum erau purtate pretutindeni capul lui Asprenas şi cele ale tovarăşilor săi executați pe loc. Stătea mereu ascuns într-un loc mai înalt, unde ajungeai urcând câteva trepte, învăluit de obscuritatea din jur. L-a observat însă Gratus, un oştean din garda palatului, care nu i-a recunoscut chipul din pricina întunericului şi, convins că avea de-a face cu un om cu intenții

rele, s-a dus spre dânsul. Claudius l-a rugat să nu se apropie, dar oşteanul a insistat şi, când a întins mâna, l-a identificat numaidecât, zicând însoțitorilor lui: „lată-1 pe Germanicus[1]. Haide să-'- proclamăm împărat!" Când a văzut că oştenii se pregăteau să-l ia cu forța, Claudius s-a temut că vroiau să-l omoare la fel ca pe Gaius şi i-a rugat să-l cruțe, amintindu-le că în viața lui nu nedreptățise pe alții şi că nu ştia nimic de faptele întâmplate. Dar Gratus i-a apucat surâzător mâna dreaptă şi i-a zis: „Termină cu palavrele astea despre salvare, căci se cuvine să te gândeşti serios la domnie, fiindcă zeii au luat-o de la Gaius să ți-o acorde drept răsplată pentru virtutea ta, spre binele lumii întregi. Vino cu noi, sate urcăm pe tronul străbunilor tăi!" Apoi i-a sprijinit pe Claudius, care era cuprins deopotrivă de frică şi de bucurie, la auzul spuselor sale, încât nu se mai ținea pe picioare.

2. In jurul lui Gratus s-au adunat atunci mulți oşteni din corpul de gardă, care, văzând că Claudius era luat cu forța, s-au întristat, închipuindu-şi că era dus să primească pedeapsa cu moartea, datorită ultimelor evenimente. De-a lungul întregii sale vieți, Claudius se ținuse departe de nedreptăți şi în timpul domniei lui Gaius trecuse prin cele mai mari primejdii. De aceea, unii erau de părere că datoria de a-i asigura paza revenea consulilor. între timp li s-au alăturat din ce în ce mai mulți oşteni şi mulțimea s-a împrăştiat repede. Claudius nu mai era în stare să meargă, deoarece îi slăbiseră puterile: purtătorii lecticii sale, când au văzut că fusese luat pe sus, au rupt-o la fugă, îndoindu-se de salvarea stăpânului lor. Când au ajuns lângă colina Palatinului (prima porțiune a oraşului care fusese locuită, după afirmațiile istoricilor care au scris despre începuturile sale), unde avea să se decidă viitorul statului, s-a adunat o şi mai mare mulțime de oşteni, care, în clipa când l-au văzut pe Claudius, au vrut să-l proclame împărat, din marea lor admirație față de Germanicus. Era de fapt fratele viteazului, a cărui mare faimă se revărsa şi asupra tuturor celor din imediata lui apropiere. Oştenii s-au gândit la lăcomia fruntaşilor

' Cognomen (supranume) atribuit de Senat fratelui lui Tibenus, Nero Claudius Drusus (38-9 î.e.n.). şi fiilor săi: Caius lulius Germanicus.

celebru general adorat de soldați, şi Tiberius Claudius C'aesar Augustus Germanicus (10 **îe.n.-54** e n). al patrulea impărat roman (41-54).

Senatului şi la ce nelegiuiri au comis aceştia atâta timp cât au deținut puterea. în afară de asta, şi-au dat seama că ei s-ar fi aflat într-o situație ingrată în cazul când puterea supremă era deținută de un altul în afară de Claudius, care, văz:?ndu-se urcat pe tron cu ajutorul lor, trebuia să le recunoască meritele şi să-i răsplătească pentru serviciile aduse.

3. La acestea chibzuiau oştenii adunați şi îşi împărtăşeau părerile noilor veniți. De îndată ce le cunoşteau, aceştia îşi mărturiseau deplina adeziune la planurile lor şi, strângându-se înarmați în jurul lui Claudius, l-au condus până în tabără, pentru ca să nu pună nimeni piedici intențiilor ostăşeşti. între timp au intrat în conflict poporul şi Senatul, care aspira la vechea autoritate, dornic să scuture jugul tiranilor trufaşi, folosindu-se de momentul prielnic. Dar poporul, pornit împotriva prosperității senatorilor, convins că puterea imperială ținea în frâu poftele acestora, s-a bucurat de capturarea lui Claudius, sperând că prin urcarea sa pe tron. el va izbuti să evite războiul civil, gata să izbucnească la fel ca pe vremea lui Pompeius. Când a primit vestea că oştenii l-au dus în tabăra lor pe Claudius, senatorii i-au trimis ca soli pe cei mai vestiți din rândurile lor, care le-au cerut soldaților să nu întreprindă nimic pentru silnica ocupare a tronului, ci să se supună Senatului, . întrucât Claudius va fi singur împotriva atâtor bărbați, urmând . ca mai târziu să facă parte dintre ei. Legile au datoria să aibă grijă de buna desfăşurare a treburilor obşteşti, iar oştenii trebuie să ia aminte la nenorocirile pe care le-au provocat cetății tiranii de mai înainte şi la ce primejdii au avut de înfruntat ei înşişi în timpul domniei **lui** Gaius. Deşi detestă cruzimea tiraniei, de care celălalt s-a slujit fără măsură, el însuşi poate cuteza s-o reverse asupra patriei sale. Dacă se lasă înduplecat şi ia hotărârea fermă să ducă viața tihnită de mai înainte, îngemănată cu virtutea, concetățenii săi liberi îl vor răsplăti din plin cu cele mai înalte onoruri, căci va dobândi într-adevăr faima de bărbat nobil, în stare deopotrivă să cârmuiască neîncălcând legile, şi în acelaşi timp să li se subordoneze. Dacă Claudius nu vrea să renunțe, fără să tragă învățăminte din sfârşitul lui Gaius, senatorii i se vor împotrivi: ei se bucură de sprijinul unei însemnate părți a oştirii, au arme din belşug şi dispun de o mulțime de sclavi, care pot să se slujească repede de ele. Dar

speranța lor se întemeiază pe soartă şi pe zeii care-i sprijină îndeobşte pe cei ce apără dreptatea şi cinstea; aceştia sunt vajnicii luptători pentru apărarea patriei.

4. După ce au rostit aceste vorbe, Veranius şi Brocchus (amândoi erau tribunii plebei), solii Senatului, au îngenuncheat în fața lui Claudius şi l-au implorat să nu abată asupra cetății războiul şi nenorocirile sale. Când au văzut însă mulțimea oştenilor, cu care trupele consulare nu se puteau compara, ei l-au rugat ca, dacă râvneşte la tronul imperial, să-1 obțină barem cu aprobarea Senatului. Căci cârmuirea lui va fi mai norocoasă câtă vreme va fi dată cu încuviințarea Senatului.

CAPITOLUL IV

1. Claudius (conştient de îngâmfarea cu care veniseră solii la el) a fost înclinat la început să adopte o atitudine mai moderată, ca urmare a sfaturilor ce i se dăduseră. Nu mai păstra nici o urmă din frica de mai înainte, pe de o parte pentru că îl îmbărbăta curajul oştenilor săi, pe de altă parte pentru că regele Agrippa îl îndemna să nu lase din mână hățurile unei puteri atât de mari. Regele, care-i era atât de îndatorat lui Gaius. îi arătase toată cinstea cuvenită unui om drag (căci îi ridicase trupul neînsuflețit şi îl aşezase pe un pat mortuar, acoperindu-l cum a putu;, şi a rămas de strajă lângă el, după ce a răspândit vestea că Gaius mai trăia, dar era chinuit de rănile lui şi avea nevoie de îngrijiri medicale). Aflând că oştenii îl răpiseră pe Claudius, a căutat să ajungă grabnic la dânsul; când a văzut că era nehotărât şi gata să se supună Senatului, l-a încurajat şi 1-a îndemnat să nu renunțe la domnie. După ce i-a spus acestea lui Claudius, el s-a întors în locul de unde pornise la drum. La chemarea Senatului, s-a înfățişat cu părul năclăit cu pomezi, de parcă ar fi venit de la o petrecere, şi i-a întrebat pe senatori ce făcea Claudius. Aceştia l-au pus la curent cu mersul

evenimentelor, apoi l-au rugat să-şi spună părerea despre impasul în care se găsea acum statul. Agrippa le-a zis că era gata să-şi jertfească viața pentru onoarea Senatului şi i-a sfătuit să aibă în vedere tot ce era spre binele lor, lăsându-şi deoparte propria plăcere. Dacă revendică puterea supremă, ei au nevoie de arme şi de oştenii care să Ie mânuiască, îngrijindu-se din timp să nu ducă lipsă de nimic. Senatul a răspuns că avea arme din belşug, că va strânge lesne banii necesari şi că nu se va mulțumi cu oastea de care dispune deja, sporind-o cu trupe noi, alcătuite din sclavi eliberați. Atunci Agrippa a ținut următorul discurs: „Vă urez, senatori, ca lucrurile să vă meargă din plin! Totuşi, nu şovăi să vă vorbesc deschis, fiindcă discursul meu are în vedere siguranța voastră. Dar gândiți-vă că din trupele care luptă pentru Claudius fac parte oşteni încercați, care mânuiesc de multă vreme armele. în schimb, trupele noastre, alcătuite dintr-o adunătură de străini şi din turma sclavilor care şi-au dobândit libertatea pe neaşteptate, vor fi greu de stăpânit, împotriva unor oşteni destoinici care sunt deprinşi cu războiul noi aducem pe câmpul de luptă nişte recruți neinstruiți care nu ştiu să tragă sabia din teacă! Cel mai înțelept lucru ar fi să-i trimitem la Claudius pe cei în stare **să-l** convingă să renunțe la domnie, iar eu sunt gata să mă pun în fruntea soliei!"

2. Acestea au fost cuvintele rostite de Agrippa şi ele au fost pe placul Senatului, care 1-a trimis la Claudius,

împreună cu câțiva însoțitori din rândurile sale. Cum a sosit la el, i-a dezvăluit în taină frământarea Senatului şi I-a îndemnat să-şi formuleze răspunsul cât mai împărăteşte, pentru ca să-şi dovedească măreția puterii sale. Claudius a spus aşadar că nu-1 surprinde deloc faptul că Senatul nu vrea să recunoască nici un cânnuitor. câtă vreme a tras atâtea ponoase de pe urma cruzimii celor care au fost ridicați mai înainte pe tron. Dar acum senatorii vor avea parte de vremuri mult mai blânde, căci el va fi împărat numai cu numele, dar în realitate va împărți puterea cu toți. Ei pot să aibă deplină încredere în vorbele sale, întrucât au avut în fața ochilor lor multele şi feluritele lui fapte de până acum. După ce au auzit cu urechile lor răspunsul, solii au fost lăsați să plece. Apoi, Claudius s-a adresat oştirii, pe care a strâns-o laolaltă, obligându-şi trupele să-l slujească prin depunerea unui jurământ de credință. A dăruit fiecărui străjer

524

din garda personală câte cinci mii de drahme, iar comandanților le-a împărțit cadouri proporțional mai mari, făgăduind şi celeilalte părți a oştirii aceeaşi răsplată, oriunde s-ar afla acum.

3. Consulii au convocat în timpul nopții Senatul în templul lui Iupiter Biruitorul. Unii dintre senatori s-au ascuns în oraş, cu sufletul înfricoşat la auzul răspunsului dat de Claudius. Alții s-au dus la proprietățile lor de la țară, dornici să scape de ceea ce urma să se întâmple, deoarece îşi pierduseră nădejdea în libertate, socotind că era mult mai sigur să ducă un trai tihnit, într-o robie scutită de primejdii, decât să-şi rişte viața pentru prestigiul patriei. S-au întrunit aşadar nu mai muit de o sută de senatori. în timp ce participanții la adunare dezbăteau ce măsuri trebuiau să adopte, din mijlocul oştenilor care îi susțineau s-au ridicat neaşteptate strigăte, solicitând Senatului să aleagă drept împărat un comandant cu bogată experiență războinică. Conducerea încredințată multor bărbați contribuie la pieirea sigură a statului şi ei sunt de părere că puterea nu poate fi atribuită cu folos tuturora, ci unui autocrat. Lor le revine sarcina de a alege pe cel ce merită să ocupe înalta funcție. Devenea astfel tot mai ingrată situația Senatului, fiindcă el îşi vedea periclitată râvnita libertate şi se temea foarte mult de Claudius. Nu lipseau din rândurile sale cei ce aspirau la tron atât pentru gloria strămoşilor lor, cât şi pentru înrudirea lor matrimonială. De pildă, Marcus Minucianus, care avea o obârşie nobilă şi era căsătorit cu sora lui Gaius, lulia, dorea nespus de mult să se urce pe tron, dar consulii aduceau tot felul de pretexte împotriva înscăunării sale. Pe Valerius Asiaticus căuta să-I abată de la un asemenea gând celălalt Minucianus, unul dintre cei ce atentaseră la viața lui Gaius. Nu încăpea nici o îndoială că ar fi avut loc un mare măcel dacă cei ce râvneau să se încoroneze s-ar fi luptat cu Claudius pentru obținerea puterii. Căci gladiatorii (mulțimea lor era mare), oştenii care asigurau straja de noapte a oraşului şi vâslaşii se revărsau spre tabere. Aşa că dintre pretendenții la tron, unii au renunțat pentru a cruța oraşul, alții, temându-se pentru siguranța lor personală.

4. Dis-de-dimineață a venit la Senat Chaerea, însoțit de tovarăşii lui, să țină o cuvântare în fața oştenilor. Dar când I-a văzut că a făcut un semn cu mâna, cerând să se facă tăcere, ca să-şi înceapă discursul, mulțimea a început să vocifereze şi n-a

525

lăsat pe nimeni să vorbească, fiindcă toți doreau să se supună unui singur conducător. Ei strigau sus şi tare să li se dea un comandant, căci s-au săturat să aştepte zadarnic. Senatul nu ştia cum trebuia să cârmuia ;că şi dacă va cârmui, deoarece oştenii nu vroiau să-i recunoască autoritatea, iar atentatorii lui Gaius nu catadicseau să accepte pretențiile militarilor. Aşa stând lucrurile, Chaerea, cuprins de mânie, a promis că le va da împăratul pe care şi-1 doresc dacă va primi un semnal din partea lui Eutychus. Acest Eutychus era conducătorul de care al aşa-zisei partide a Verzilor', cel mai credincios slujitor al lui Gaius, care îi dezonorase pe oşteni la construirea grajdurilor sale de cai, punându-i la munci umilitoare. Această batjocură şi multe altele, asemenea ei, le-a adresat-o oştenilor Chaerea, care i-a amenințat că le va aduce în dar capul lui Claudius. Le-a spus că era o faptă josnică să-şi aleagă acum drept conducător un nătâng, după ce au avut unul smintit. Oştenii n-au ținut însă seama de vorbele sale, ci cu săbiile trase din teacă şi ridicându-şi stindardele, s-au avântat spre tabăra lui Claudius, să i se alăture şi să-i jure credință. Astfel Senatul a rămas fără sprijinitorii lui, consulii trecând în rândul particularilor. Pretutindeni se instauraseră consternarea şi amărăciunea, căci oamenii nu ştiau cum să se pună la adăpost de mânia lui Claudius, batjocorindu-se unii pe alții sau mustrându-se singuri.pentru faptele lor. Atunci Sabinus, unul dintre asasinii lui Gaius, a păşit în mijlocul mulțimii şi a zis că prefera să-şi curme singur zilele decât să accepte urcarea pe tron a lui Claudius, văzând cum statul ajungea iarăşi în sclavie. Apoi i-a reproşat lui Chaerea că ținea prea mult la viața lui, întrucât el, care a urzit cel dintâi conspirația împotriva lui Gaius, socotea că mai merita să rămână în viață câtă vreme nu a putut să deschidă țării sale calea spre libertate. Chaerea i-a răspuns că teama de moarte i-a rămas străină, dar vrea să cunoască mai înainte intenția lui Claudius.

5. în felul acesta decurgeau evenimentele. Venind de pretutindeni, toată lumea se îndrepta spre tabără, să se pună în slujba lui Claudius. Oştenii îi învinuiau mai ales pe unul dintre

[1] In Roma existau patru partide de susținători ai conducătorilor de care la cursele de circ, potrivit hainelor purtate de aceştia: *prasina* (Verzii), *russala* (Roşii), *alba* (Albii) şi *veneta* (Albaştrii sau Azurii).

526

consuli, Quintus Pomponius, că îndemnase Senatul să respecte libertatea şi s-au năpustit asupra lui cu săbiile scoase din teacă şi l-ar fi ucis fără îndoială dacă nu i-ar fi împiedicat Claudius. Scăpându-I astfel de primejdie, Claudius 1-a aşezat pe consul lângă el. Dar senatorii care-1 însoțiseră pe Quinlus nu s-au bucurat de aceeaşi considerație. Unii dintre ei s-au ales cu vânătăi şi au fost împiedicați să-1 salute pe Claudius, Aponius fiind dus

de acolo grav rănit, iar toți ceilalți au fost în primejdie de moarte. Atunci regele Agrippa s-a dus la Claudius şi 1-a îndemnat să se poarte mai blând cu senatorii: dacă se abătea o nenorocire asupra Senatului, nu i-ar mai fi rămas cu cine să guverneze. Claudius s-a înduplecat şi a convocat Senatul la palat, către care s-a îndreptat el însuşi, dus prin oraş într-o lectică, escortat fiind de oşteni, fără ca aceştia să se abțină de la multe jigniri aduse poporului. In văzul lumii s-au plimbat asasinii lui Gaius. Chaerea şi Sabinus, încălcând ordinul dat de Pollio, recent numit de Claudius comandantul gărzilor sale de corp, care le interzisese să mai apară în public. După ce a ajuns la palat, Claudius şi-a chemat prietenii, cărora le-a cerut să-l judece pe Chaerea. Aceştia au avut cuvinte de laudă pentru fapta lui, dar l-au acuzat de trădare pe autorul ei şi au fost de părere că merita pedeapsa cu moartea, spre a fi o temută pildă pentru nelegiuiții de mai târziu. A fost dus aşadar să fie executai, împreună cu Lupus, alături de mulți alți romani. Despre Chaerea se zice că şi-a întâmpinat moartea cu mult curaj, încât nu numai că nu şi-a schimbat culoarea feței, ci chiar 1-a mustrat asprii pe Lupus pentru lacrimile pe care le-a vărsat. Când Lupus şi-a lepădat veşmântul şi s-a plâns de frig, Chaerea i-a zis că lupul nu este îndeobşte friguros. Mulți oameni l-au urmat să asiste la execuția lui şi, când a ajuns la eşafod, 1-a întrebat pe oştean dacă a mai tăiat capul cuiva sau mânuia sabia pentru prima oară. Apoi a cerut să se aducă sabia cu care îl răpusese el însuşi pe Gaius. O singură lovitură norocoasă a pus capăt zilelor sale. Dar Lupus nu s-a despărțit aşa lesne de viață şi lovitura s-a repetat, deoarece nu şi-a întins gâtul cum se cuvenea.

6. După câteva zile, la sărbătoarea în care poporul roman aducea ofrande părinților răposați, a fost cinstit şi Chaerea prin turte sfințite, date pradă flăcărilor, oamenii rugându-1 să nu fie

527

mânios şi să le ierte ingratitudinea. Claudius nu numai că 1-a eliberat pe Sabinus, ci i-a şi permis să-şi reia vechea funcție. Dar fiindcă a socotit că era nedrept să-şi încalce cuvântul dat conjuraților, acesta şi-a curmat viața, împ!ântându-şi în trup sabia până în plasele.

CAPITOLUL V

1. Claudius i-a înlăturat repede din trupele sale pe toți oştenii nedemni de încrederea lui şi a dat apoi un edict prin care a recunoscut domnia atribuită de Gaius lui Agrippa, aducând regelui cuvinte de laudă. I-a întregit regatul cu tot ce avusese în stăpânirea lui bunicul său Herodes: ludeea şi Samaria. Claudius i-a restituit lui Agrippa aceste ținuturi pe temeiul gradului de rudenie. A mai adăugat de la el Abila, care-i aparținuse cândva lui Lysanias, precum şi teritoriul din muntele Libanon. Amândoi au încheiat apoi un tratat de alianță în forul din mijlocul oraşului Roma. Lui Antioh, căruia îi luase regatul de odinioară, i-a dat o parte din Cilicia şi Commagene în întregime. Aşijderea, Claudius I-a eliberat pe alabarhul Alexander Lysimachos, vechiul său prieten, care fusese administratorul mamei sale Antonia, având în vedere faptul că el fusese întemnițat de mâniosul Gaius. Fiul lui Alexander s-a căsătorit cu Berenice, fiica lui Agrippa. Mai târziu, Agrippa (după ce Marcus, fiul lui Alexander, murise, lăsând-o văduvă) a măritat-o pe Berenice cu propriul lui frate, Herodes, obținând pentru el de la Claudius regatul Chaicis.

2. în vremea aceea, a izbucnit o aprigă dispută între iudeii şi grecii din oraşul Alexandria. După moartea lui Gaius, neamul iudeilor, care fuseseră greu asupriți în timpul domniei sale şi înduraseră multe nedreptăți din partea alexandrinilor, a prins curaj, punând mâna pe arme. Atunci Claudius I-a însărcinat printr-o scrisoare pe guvernatorul Egiptului să potolească această răscoală. La rugămintea regilor Agrippa şi Herodes, a trimis în Alexandria şi Siria un edict cu următorul conținut:

528

„T1BERIUS CLAUDIUS CAESAR GERMANICUS, MARELE PONTIFICE CU PUTERE TRIBUNIC1ANĂ, decide: Noi am constatat că iudeii aflați în Alexandria şi denumiți alexandrini au fost trimişi acolo imediat după întemeierea oraşului, în acelaşi timp cu alexandrinii indigeni, primind împreună cu ei dreptul de cetățenie din partea regilor, după cum reiese din rescriptele ca şi din edictele acestora. După ce Alexandria a fost alipită la împărăția noastră, prin contribuția lui Augustus, iudeii şi-au păstrat neştirbite privilegiile, iar ele au rămas neatinse de conducătorii care au fost trimişi în diferite epoci să cârmuiască aceste locuri, fără să se aducă modificări vreunui drept nici măcar când Aquila a fost guvernatorul Alexandriei. Atunci când a murit etnarhul iudeilor, Augustus nu s-a opus alegerii unui nou etnarh, vrând ca fiecare să rămână sub scutul lui, astfel încât iudeii să-şi păstreze datinile şi nimeni să nu le profaneze credința. Alexandrinii s-au ridicat împotriva iudeilor care locuiau împreună cu ei încă din timpul domniei lui Gaius Caesar, care, în nebunia mare şi în sminteala lui, a asuprit poporul iudaic, fiindcă n-a vrut să se abată de la religia lui, recunoscându-1 pe el ca zeu. Ca atare, nu vreau ca de dragul rătăcirii lui Gaius să suprim nici una dintre concesiile făcute poporului iudeilor, ci mențin intacte drepturile de care a beneficiat el cândva, lăsându-l să trăiască după datinile lui strămoşeşti. Poruncesc ambelor tabere să se abțină de la orice silnicii, ca să nu mai izbucnească o răscoală după apariția
edictului de față."

3. Aşa a fost întocmit edictul în favoarea iudeilor din Alexandria, trimis de împărat. Totodată el a adresat celorlalte țări ale lumii această scrisoare:

„TIBERIUS CLAUDIUS CAESAR AUGUSTUS GERMANICUS, MARELE PONTIFICE CU PUTERE TRIBUNICIANĂ, ALES CONSUL A DOUA OARĂ, decide următoarele: După ce bunii mei prieteni, regii

Agrippa şi Herodes, m-au rugat stăruitor să atribui iudeilor care trăiesc în întreaga împărăţie romană drepturile acordate alexandrinilor, le-am împlinit cererea bucuros, nu doar de dragul celor ce mi-au cerut această favoare, ci pentru că am crezut că meritau acest lucru cei pentru care au intervenit ei, datorită credinţei şi prieteniei lor faţă de romani, socotindu-i pe deplin îndreptăţiţi.

529

Mai ales că n-am lipsit nici un oraş şi nici o cetate a grecilor de drepturile care i-au fost acordate de Divinul Augustus. Mi se pare drept ca iudeii din întreaga noastră împărăţie să se slujească fără nici o piedică de obiceiurile lor strămoşeşti şi îi îndemn să se mulţumească cu această favoare şi să dea dovadă de cumpătare, nedispreţuind credinţele altor popoare, şi să-şi păzească propriile legi. Vreau ca fruntaşii oraşelor, coloniilor şi municipiilor, atât din Italia cât şi în afara ei, precum şi regii şi căpeteniile să răspândească edictul prin solii lor şi în termen de treizeci de zile să-1 graveze pe tăbliţe de aramă în asemenea locuri încât să poată fi citit cu uşurinţă."

CAPITOLUL VI

1. Prin aceste edicte trimise la Alexandria şi în lumea întreagă, Claudius Caesar şi-a arătat simpatia faţă de iudei. Curând după aceea, l-a lăsat să plece pe Agrippa, ca să aibă grijă de regatul său, revărsând asupra lui cele mai strălucitoare semne de cinstire, şi a poruncit prin scrisori guvernatorilor şi administratorilor din provincii să-1 primească prieteneşte. Aşa cum se cuvenea să facă un om pe care soarta îl răstaţase mai mult ca oricând, Agrippa s-a străduit să ajungă cât mai repede acasă. Cum a ajuns la Hierosolyma, el a adus o jertfa de mulţumire, tară să lase deoparte nici una din prescripţiile legilor. De aceea a pus să fie tunşi mulţi nazirei[1] şi a atârnat în incinta templului, deasupra cămării tezaurului, lanţul de aur, la fel de greu ca şi cel de fler, purtat de rege la mâna lui, pe care îl primise în dar de la Gaius. Mărturie a felului cum s-a schimbat în bine trista lui soartă, el îi amintea de faptul că mărirea omenească se poate surpa lesne, Dumnezeu obişnuind să-i înalţe pe cucernicii care s-au prăbuşit. Sfinţirea lanţului

[1] Vezi Cartea a IV-a. cap. IV, paragr. 4, n. 6 *(ed. cit.,* voi. I, p. 193).

530

dovedeşte cu prisosinţă că, dintr-o pricină neînsemnată, AgnpPa a fost s"'1 s^"5' scmmbe tronul cu temniţa şi că, la scurtă vreme după aceea, eliberat din lanţuri, a ajuns la o putere mai mare ca înainte. De aici putem să tragem învăţătura că oamenii sunt astfel făcuţi încât se prăvălesc cu uşurinţă din culmea puterii, înălţându-se iarăşi din prăpastia lor la cea mai înaltă demnitate.

2. După ce a înfăptuit toate riturile legate de cinstirea lui Dumnezeu, Agrippa l-a scos din funcţia de Mare Preot pe Theophilus, fiul lui Ananus, şi l-a numit în locul lui pe Simon, fiul iui Boethos, poreclit Cantheras. Acest Simon avea doi fraţi şi pe părintele său Boethos, a cărui fiică a fost măritată cu regele Herodes, cum am spus mai înainte. Aidoma lui Simon şi tatălui său, şi cei doi fraţi au obţinut pontificatul, la fel ca tustrei fiii lui Simon, feciorul lui Onias, în timpul cârmuirii macedonenilor, fapt pe care l-am pomenit în cărţile noastre anterioare.

3. După ce a orânduit astfel treburile legate de pontificat, regele şi-a arătat recunoştinţa faţă de credinţa şi devotamentul locuitorilor Hierosolymei. Deoarece a socotit că nu se cuvenea să rămână mai prejos de dragostea şi bunăvoinţa lor, el le-a scăzut dările cuvenite pentru fiecare casă în parte. Pe Silas, care fusese părtaş la multe dintre ponoasele îndurate de el, l-a pus comandantul tuturor trupelor sale. Ceva mai târziu, nişte tineri din oraşul Doris, care cutezau să înfrunte lucrurile sfinte, temeritatea fiind o trăsătură a firii lor, au introdus o statuie a lui Caesar în sinagoga iudeilor. Aceasta a stârnit mânia lui Agrippa, deoarece ei încălcaseră flagrant legile strămoşeşti. S-a dus fără întârziere la Publius Petronius (guvernatorul de atunci al Siriei) şi a înpintat o plângere împotriva locuitorilor din Doris. Şi el a fost profund nemulţumit de fapta doriţilor (căci i s-a părut o ocară adusă legilor sfinte) şi, plin de mânie, i-a mustrat cu asprime în următoarea scrisoare:

„PUBLIUS PETRONIUS, TRIMISUL LUI TIBERIUS CAESAR AUGUSTUS GERMANICUS, transmite magistraţilor din Doris : am aflat de nelegiuirea comisă de voi împotriva edictului dat de Claudius Caesar Augustus Germanicus privitor la libertatea iudeilor de a trăi după legile lor strămoşeşti, pe care nu numai că nu l-aţi respectat, ci l-aţi contrazis făţiş,

531

împiedicându-i pe iudei să se întrunească în sinagoga lor, unde aţi adus o statuie a lui Caesar. Prin fapta voastră aţi adus o jignire nu numai iudeilor, ci şi împăratului, a cărui statuie îşi are locul în propriul lui templu, nu într-unui străin, mai ales în lăcaşul unde se întrunesc credincioşii şi, potrivit poruncii lui Caesar, fiecare este stăpân în casa lui (căci ar fi de prisos să menţionez aici ordinele mele, după edictul lui Caesar, care permite iudeilor să-şi folosească datinile proprii, el acordându-le după aceea dreptul de cetăţenie, la fel ca şi grecilor). Dau ordin, aşadar, ca prin intermediul centurionului Vitellius Paterculus să fie aduşi la mine, spre a fi traşi la răspundere, cei ce au îndrăznit să încalce edictul lui Augustus, provocând dezaprobarea propriilor fruntaşi, care susţin că acestea nu au fost făcute din iniţiativa lor, ci pentru a fi pe placul poporului. Pentru a nu fi suspectaţi de complicitate la nelegiuire, îi îndemn pe magistraţii de seamă să-i predea pe vinovaţi centurionului şi să nu provoace vreo tulburare sau larma care a fost de fapt scopul acestei diversiuni, astfel ca pe mine şi pe dragul meu rege Agrippa

să ne scutiți de griji, pentru a nu oferi poporului iudeilor prilejul ca. invocând pretextul că se apără, să se adune şi să se răzvrătească. Ca să înţelegeţi mai bine care sunt intenţiile lui Augustus în această privinţă, vă trimit alăturat o copie a edictului privitor la S'.Uiaţia din Alexandria, pe care bunul meu prieten, regele Agrippa, mi 1-a citit, chiar dacă este cunoscut de toţi. atunci când dezbăteam împreună faptul că iudeii nu trebuiau să fie privaţi de drepturi, prin bunăvoinţa lui Caesar. Pentru viitor vă previn să evitaţi orice prilej de nelinişti şi tulburări şi să-1 lăsaţi pe fiecare să cinstească divinitatea după datinile proprii."

4. Aşa s-a îngrijit Petronius să înlăture greşelile care fuseseră comise şi să-i ferească de acum încolo pe iudei de asemenea necazuri. Regele Agrippa a luat însă pontificatul de la Simon Cantheras şi l-a dăruit lui Ionathas, fiu! lui Ananus, socotindu-l mai potrivit pentru înalta funcţie. Acesta a refuzat-o prin următoarea cuvântare: ,.Mă bucur, o, rege, că ai binevoit să mă onorezi, acordându-mi din proprie iniţiativă o măgulitoare demnitate care nu mi se cuvine prin voinţa lui Dumnezeu. Sunt mulţumit că am îmbrăcat odinioară veşmintele sacre. Le-am primit atunci cu o sfinţenie mai mare decât cea cu care aş fi în

tare să le primesc acum. Dacă vrei să acorzi această cinste unuia mai demn decât mine, lasă-mă să-ţi dau un sfat. Am un frate care atât faţă de Dumnezeu cât şi faţă de tine, o, rege, s-a nurtat fără cusur. Pe el ţi-1 recomand, fiindcă este demn de această funcţie." Aceste vorbe au fost pe placul regelui, care a urmat sfatul lui Ionathas, dăruindu-i fratelui său Matthias rangul de Mare Preot. După câtăva vreme, Marsus l-a înlocuit pe Petronius în funcţia de guvernator al Siriei.

CAPITOLUL VII

1. Deoarece îi rămăsese fidel regelui în toate peripeţiile sale şi nu şovăise să fie părtaş la fiecare primejdie prin care trecuse, ci luase asupra lui multe dintre muncile cele mai grele, Silas, comandantul trupelor regale, socotea că i se va da cinstirea pe care o merita statornica lui prietenie. Ca atare, vroia să fie în toate privinţele egal cu regele şi de fiecare dată dădea frâu liber vorbelor sale. Devenise nesuferit în convorbirile intime, căci se fălea peste măsură şi rememora adeseori trista soartă a regelui, spre a dovedi cât de devotat îi fusese în vremurile grele, neobosind niciodată să pomenească ostenelile pe care le îndurase de dragul lui. întrucât nu ştia să păstreze măsura, Agrippa i-a interpretat purtarea ca pe un reproş, iar nestrunita libertate a omului n-a mai fost pe placul regelui: devine plictisitoare reamintirea unor neplăcute fapte din vremuri lipsite de glorie şi numai un nebun îşi poate închipui că trebuie să vorbească la nesfârşit despre binefacerile pe care le-a adus cuiva odinioară. în cele din urmă, Silas l-a întărâtat pe rege atât de mult încât, dând ascultare mai degrabă mâniei decât înţelepciunii, nu numai că i-a luat funcţia de comandant lui Silas, ci l-a pus şi în lanţuri, trimiţându-1 în patria lui. O dată cu trecerea timpului, mânia lui Agrippa s-a domolit şi, când a putut să cântărească fără prejudecăţi faptele omului, a trebuit să recunoască marile servicii pe care i le adusese. Atunci când şi-a sărbătorit ziua de naştere, prilej pentru supuşii din regatul său

să petreacă în ospeţe, Agrippa a dat poruncă să fie rechemat Silas, spre a lua loc la masa lui. Acesta (animat de spiritul său liber) a socotit că venise momentul să-şi dezvăluie îndreptăţită lui supărare, pe car? n-a ascuns-o faţă de cei ce fuseseră trimişi la el, spunându-le următoarele: „Oare regele mi-a făcut onoarea de a mă chema ca să mi-o ia imediat? Chiar şi semnele de bunăvoinţă pe care mi Ie-a arătat mai înainte n-au durat multă vreme, ci mi-au fost retrase cu brutalitate. Crede cumva că-mi va răpi astfel libertatea de a vorbi? Conştient că nu am nici o vină, cu atât mai mult voi vesti acum sus şi tare nenorocirile din care i-am scăpat, precum şi eforturile pe care le-am făcut pentru salvarea şi apărarea demnităţii sale. Mai ales că pentru asemenea servicii am fost răsplătit cu cătuşele şi bezna temniţei. Eu nu voi uita niciodată toate acestea. Chiar şi după ce sufletul îmi va părăsi trupul, glorioasele fapte vor rămâne gravate în amintirea mea!" Dându-şi seama că sminteala lui era fără leac, Agrippa l-a lăsat pe Silas să zacă în temniţă.

2. Apoi regele a pus să se reclădească pe cheltuiala statului zidurile Hierosolymei aparţinând Oraşului Nou[1], pe care Ie-a făcut pe de o parte mai late şi pe de altă parte mai înalte ca înainte. Construcţia lor ar fi devenit atât de puternică încât ar fi putut să reziste oricărui atac duşman dacă Marsus, guvernatorul Siriei, nu i-ar fi scris lui Claudins despre efortul întreprins de rege. Deoarece n-a avut deloc încredere în înnoirea aceasta, Claudius i-a poruncit lui Agrippa să sisteze imediat construcţia zidului şi acesta a socotit că era mai înţelept să-i dea ascultare.

3. Regele avea o fire generoasă şi bunăvoinţa de a aduce daruri bogate poporului său, dorind ca prin cheltuieli mari să-şi sporească faima. îi plăcea mult să ofere cadouri şi era bucuros să trăiască în aşa fel încât să atragă laudele tuturora, deosebindu-se prin obiceiurile sale de Herodes, care domnise înaintea lui. Acesta avea o fire neiertătoare şi înclinată spre răzbunare şi ura lui era lipsită de măsură, recunoscând singur că simţea o mai mare atracţie faţă de greci decât faţă de iudei. A cheltuit o sumedenie de bani ca să gătească cetăţile străine, pe unele cu băi şi teatre, pe altele cu temple şi porticuri, fără să onoreze însă vreun oraş al iudeilor măcar cu o podoabă sau cu

[1] Cartierul **periferic** Bezetha din zona nordică, mai expusă atacurilor, care urma să fie aparat de cel de-al treilea zid al Ierusalimului.

un dar mai acătării. în schimb, Agrippa avea o fire blândă şi căuta să aducă binefaceri fiecăruia în parte, fără deosebire. Se purta omeneşte cu toţi străinii, care nu puteau să se plângă de dărnicia lui, dar îşi arăta

generozitatea faţă de srpuşii săi, având mai mare grijă de ei. De aceea, locuia cu plăcere şi asiduitate în Hierosolyma, respectând cu stricteţe riturile strămoşeşti. De o desăvârşită puritate a moravurilor, nu lăsa să treacă o zi fără să aducă jertfa îndătinată.
4. Un locuitor oarecare din Hierosolyma (cu numele de Simon), care trecea drept un bun cunoscător al legilor, a profitat de o călătorie a lui Agrippa la Caesarea şi a cutezat să adune mulţimea, spre a-1 învinui pe rege că era lipsit de evlavie, nemeritând să pătrundă în templul accesibil doar celor de obârşie iudaică. Comandantul oraşului i-a trimis regelui o scrisoare, transmiţându-i vorbele pe care le-a adresat mulţimii Simon. Regele l-a chemat pe acesta, l-a poftit să ia loc lângă el (căci se afla atunci într-un teatru) şi l-a întrebat cu glas blând: „Te rog să-mi spui dacă aici se petrece ceva potrivnic legilor?" Simon nu a ştiut ce răspuns să-i dea şi i-a cerut să-l ierte. Mai repede decât s-ar fi aşteptat oricine, Agrippa s-a împăcat cu el, fiindcă era de părere că regilor li se potriveşte mai degrabă clemenţa decât vehemenţa, datoria bărbaţilor de vază fiind să prefere mâniei indulgenţa. Aşadar Agrippa l-a lăsat pe Simon .să plece acasă, încărcat cu daruri bogate.
5. După ce înălţase deja numeroase clădiri, Agrippa a fost deosebit de darnic cu locuitorii din Beryut. Le-a construit un teatru care le întrecea pe celelalte prin strălucire şi frumuseţe, aşijderea un amfiteatru magnific, precum şi băi şi porticuri, fără să-şi cruţe banii pentru splendida lor împodobire. Inaugurarea acestor edificii s-a desfăşurat cu mare pornea. Astfel, în teatru au avut loc spectacole, tot soiul de concursuri muzicale şi felurite distracţii care sunt mult gustate de public. în amfiteatru, Agrippa şi-a dovedit dărnicia prin marele număr de gladiatori şi, dornic să-şi delecteze spectatorii cu lupte de masă, a pus să se încaiere două cohorte alcătuite fiecare din câte şapte sute de oameni. La această bătălie au luat parte nelegiuiţii care erau condamnaţi la moarte, ispăşindu-şi pedeapsa printr-o luptă menită să fie o desfătare a păcii. Toţi şi-au găsit în felul acesta moartea.
535

CAPITOLUL VIII

1. După ce festivităţile din Beryut au luat sfârşit, Agrippa s-a dus în oraşul Tiberias din Galileea. El se bucura de marea admiraţie a regilor învecinaţi. Au venit să-1 viziteze Antioh[1], regele din Commagene. Sampsigeram din Emessa, Cotys, care domnea în Armenia Mică[2], şi Polemon, prinţul din regatul Pontului, precum şi propriul său frate Herodes, regele din Chalcis. El i-a primit pe toţi aceştia cu ospitalitate şi curtenie, dovedindu-şi deosebita lui înţelepciune, prin care confirma preţuirea arătată de regii veniţi să-l viziteze. în timp ce oaspeţii se aflau la dânsul, s-a ivit şi Marsus, guvernatorul Siriei. Pentru a-şi vădi cuvenitul respect faţă de romani, regele a venit să-l întâmpine la şapte stadii distanţă de oraş. Atunci a început vrajba dintre Marsus şi Agrippa. Căci el i-a luat în carul său şi pe ceilalţi regi. Dar Marsus n-a privit cu ochi buni înţelegerea şi prietenia dintre ei, socotind că reuniunea atâtor principi puternici nu slujea interesele romanilor. A trimis degrabă pe câţiva dintre prietenii lui la fiecare rege în parte şi a poruncit ca ei să se întoarcă numaidecât în ţările lor. Acest lucru 1-a mâhnit adânc pe Agrippa şi de atunci încolo relaţiile lor s-au- înrăutăţit, în vremea aceea a luat pontificatul de la Matthias şi i-a încredinţat funcţia de Mare Preot lui Elionaeus, fiul lui Cantheras.
2. După ce a trecut şi al treilea an de când domnea peste ludeea întreagă, Agrippa s-a dus la Caesarea, care mai înainte s-a numit Turnul lui Straton. Acolo a dat spectacole în cinstea lui Caesar, ştiind că sărbătorile erau închinate sănătăţii împăratului. La aceste festivităţi luau parte în număr mare iudeii, care se bucurau de preţuirea semenilor ior, întreaga provincie dându-şi întâlnire acolo. în a doua zi de sărbătoare, Agrippa a venit îmbrăcat într-un veşmânt meşteşugit în întregime din argint, intrând în teatru dis-de-dimineaţă.. La

' Antioh IV Epiphanes, reinstalat pe tron de Caligula (38-72 e.n.).

[2] Armenia Minor, denumirea dată de romani teritoriilor armene situate la vest de Eufrat şi alipite de către Pompeius Commagenei (63 î.e.n). Armenia Mică a fost ataşată ulterior Oalatiei şi Pontului.

atingerea razelor de soare, argintul a căpătat o strălucire orbitoare, înfricoşându-i pe spectatori, care trebuiau să-şi ferească privirile din calea lui. Linguşitorii regelui, care nu-i ■oiau cu-adevărat binele, l-au strigat din toate părţile şi l-au numit zeu, spunându-i: „îndură-te de noi! Te-am privit până acum ca pe un om, dar de-acum încolo te vom socoti o făptură situată mai presus de muritori!" Regele nu le-a adus nici o mustrare şi nu le-a respins linguşirea care jignea divinitatea. Dar de îndată ce şi-a înălţat privirile, a văzut deasupra capului o buhă aşezată pe o frânghie şi a înţeles că ea era vestitoarea nenorocirilor, cea care îi prezisese odinioară marele său noroc[3], o grea suferinţă pătrunzându-i în adâncul inimii. Pântecul i-a fost cuprins de nişte dureri care au devenit cumplite de la declanşarea bolii. Şi-a întors capul spre prietenii lui şi le-a zis: ,,lată că zeul vostru se vede silit să părăsească viaţa şi soarta dă la iveală plăsmuirile voastre de adineauri, iar cel numit de voi nemuritor cade acum pradă morţii. Dar trebuie să îndur soarta ce mi-a fost hărăzită, aşa cum a vrut Dumnezeu. N-am dus un trai jalnic, ci am atins strălucirea pe care o cunosc doar oamenii foarte norocoşi!" în timp ce rostea aceste vorbe, chinurile sale au crescut peste măsură. A fost aşadar adus repede la palat şi în întregul oraş s-a răspândit zvonul că regele era în pragul morţii. Oamenii din popor, împreună cu nevestele şi copiii lor, s-au întins de îndată pe pături aspre din păr de capră ciliciană, după obiceiul străbunilor, rugându-se lui Dumnezeu pentru însănătoşirea regelui, şi întregul oraş era plin de gemete şi de bocete. Din încăperea de sus a palatului, unde zăcea bolnav, regele îşi vedea supuşii care stăteau întinşi pe pământ şi nu se putea stăpâni să verse el însuşi lacrimi. Cinci zile a îndurat el groaznicul chin din măruntaiele sale, până s-a stins din viaţă la vârsta de cincizeci şi patru de ani,

domnind timp de şapte ani. Patru ani a cârmuit sub Caesar Gaius; trei ani, numai tetrarhia lui Philippus, iar în al patrulea an, şi pe cea a lui Herodes. Ultimii trei ani a domnit sub oblăduirea lui Claudius Caesar şi a stăpânit, în afara ţinuturilor menţionate mai înainte, ludeea. Samaria şi Caesarea. încasa venituri mari de pe urma regatului său, adică vreo douăsprezece milioane de drahme. Trebuia să

Vezi Cartea a XVlll-a, cap VI, paragr. 7.

facă totuşi multe împrumuturi. Deoarece avea o fire foarte generoasă, veniturile nu-i acopereau cheltuielile, căci nu era în stare să facă economii.

3. Mai înainte ca poporul să primească vestea morţii ;ale, Herodes, domnitorul din Chalcis, şi comandantul Helcias, prietenul regelui, au căzut de acord şi l-au trimis pe credinciosul lor slujitor Ariston, care I-a ucis pe Silas (acesta le era vrăjmaş), ca şi cum regele le-ar fi dat o asemenea poruncă.

CAPITOLUL IX

1. Aşa s-a stins din viaţă regele Agrippa. A lăsat în urma lui pe fiul său Agrippa, în vârstă de şaptesprezece ani, precum şi trei fiice, dintre care Berenice s-a măritat la şaisprezece ani cu unchiul ei, Herodes. Celelalte două, Mariamne şi Drusilla, erau fetişcane: Mariamne avea zece ani şi Drusilla şase ani. Cu toate acestea, ele fuseseră logodite de către părintele lor: Mariamne cu lulius Archelaus, fiul lui Helcias, şi Drusilla cu Epiphanes, fiul lui Antioh, regele din Commagene. După ce au primit vestea morţii lui Agrippa, locuitorii din Caesarea şi Sebastos au dat uitării binefacerile aduse de rege, purtându-se mai rău decât nişte duşmani. L-au împroşcat pe răposat cu vorbe de ocară şi oştenii aflaţi întâmplător acolo (care erau în număr mare) s-au dus la palatul lui Agrippa şi au răpit statuile fiicelor sale, ducându-le la nişte lupanare, unde le-au urcat pe acoperiş şi le-au batjocorit cu o neruşinare greu de descris. în locurile publice ei au luat parte la mari festine cu oaspeţi numeroşi, având cununi pe creştet şi pletele unse cu pomezi, şi între timp îi aduceau libaţii lui Charon', bucuroşi că regele îşi dăduse duhul. Localnicii s-au arătat nerecunoscători nu numai faţă de Agrippa, care fusese atât de darnic cu ei, ci şi faţă de ' Luntraşul care ducea sufletele morţilor dincolo de Acheron. în Intern.

bunicul Iui, Herodes, cel ce construise oraşele lor, le-a înzestrat cu porturi şi le-a înălţat temple strălucitoare pe cheltuiala lui.

2. Fiul defunctului Agrippa se afla atunci la Roma, unde Claudius Caesar se ocupa de educaţia lui. Când a aflat că a murit Agrippa şi că locuitorii din Sebaste şi Caesarea şi-au bătut joc de el, Caesar a fost profund afectat de vestea tristă şi supărat din cale-afară de ingratitudinea oamenilor din partea locului. A avut de gând să-1 trimită numaidecât pe tânărul Agrippa, să fie urmaşul la tron al părintelui său, vrând să împlinească promisiunea pecetluită prin jurământ, făcută acestuia. Dar liberţii şi prietenii care aveau o mare influenţă asupra lui l-au făcut să-şi schimbe hotărârea, spunându-i că era primejdios să dai pe mâinile unui băiat aflat încă la vârsta adolescenţei un regat atât de întins, căci n-ar fi fost în stare să se descurce, întrucât grijile cârmuirii ar fi fost o grea povară chiar şi pentru un om matur. Caesar a socotit că ei vorbiseră cu înţelepciune. L-a trimis aşadar pe Cuspius Fadus[2] să guverneze Iudeea şi întregul regat, acordând cuvenita cinstire defunctului, pentru ca Marsus, vrăjmaşul lui Agrippa, să nu domnească în locul **lui.** Fadus a primit mai întâi sarcina să pedepsească ocările aduse răposatului rege de către locuitorii din Caesarea şi Sebastos, precum şi batjocurile îndurate de fiicele sale. Apoi a primit ordinul să expedieze în. Pont trupele alcătuite din caesarieni şi sebesteni, împreună cu cinci cohorte, pentru serviciul militar, urmând ca în locul lor să aducă tot atâţia oşteni aleşi din efectivele legiunilor romane staţionate în Siria. Aceştia n-au îndeplinit însă ordinul împăratului. Ei au trimis o solie şi l-au înduplecat pe Claudius să-i lase să rămână în Iudeea. Aici au urzit ei în vremurile care au urmat marile nenorociri care s-au abătut asupra Iudeii, aruncând seminţele războiului izbucnit sub guvernarea lui Florus[3]. De aceea, Vespasianus, după ce a învins Iudeea, aşa cum voi arăta ceva mai încolo, i-a îndepărtat pe aceştia din provincia lor.

/ Primul procurator roman al provinciei (44-46 e.n.). J Gessius Florus. ultimul procurator roman al Iudeii (64-66 e.n.). despre care va fi vorba în ultimul capitol al Cărţii a XX-a.

n

x

6.

7.

CONŢINUTUL CĂRŢII A XX-A:

Cum Claudius Caesar 1-a trimis pe Fadus în ludeea, să guverneze ţara după moartea lui Agrippa. Cearta dintre locuitorii din Philadelphia şi iudeii din Peraea, izbucnită din pricina hotarelor târgului Mia, şi cum Fadus, indignat de faptul că ultimii au ucis mulţi philadelphieni, a pus mâna pe trei dintre fruntaşii iudeilor din Peraea şi i-a condamnat. Cum a fost capturat Tholomaeus, căpetenia unei bande

de hoți care îi prăda pe arabi, şi predat lui Fadus, fiind executat de acesta. Cum Fadus şi Cassius Longinus, guvernatorul Siriei, s-au dus la Hierosolyma şi au poruncit iudeilor de vază să aducă în fortăreața Antonia talarul şi stola pontificală, pentru ca ele să rămână în stăpânirea romanilor, cum au fost mai înainte.
Iudeii adresează lui Fadus şi Longinus rugămintea să li se dea voie să trimită la Caesar Claudius o solie privitoare la hotărârea de mai sus.
Cum Fadus Ie-a aprobat cererea în schimbul unor ostatici.
Cum Claudius Caesar, la intervenția tânărului Agrippa, a satisfăcut rugămintea iudeilor şi i-a scris despre asta lui Fadus.

8. Cum Helena, regina din Adiabene, fiii ci Monobazus şi Izates, împreună cu întreaga lor familie, au îmbrățişat religia iudaică.
9. Cum Tiberius Alexander, venit ca procurator în Iudeea, i-a pedepsit pe fiii lui Iudas Galileanul, care au ațâțat poporul.
10. Cum țara a fost lovită de foamete.
11. Cumanus, procurator trimis de Caesar, soseşte în Iudeea.
12. Cum tânărul Agrippa, după moartea lui Herodes, regele din Chalcis, primeşte regatul acestuia, cu încuviințarea lui Caesar Claudius.
13. Cum în timpul guvernării lui Cumanus, mulți iudei au fost căsăpiți în preajma templului.
14. Discordia dintre samariteni şi iudei şi felul cum au fost răpuşi mulți samariteni.
15. Cum Ummidius Quadratus, guvernatorul Siriei, la primirea acestei ştiri, a venit în Iudeea şi i-a trimis la Roma pe fruntaşii iudeilor şi ai samariteni lor, împreună cu procuratorul Cumanus şi cu tribunul Celer, să fie traşi la răspundere de Caesar Claudius. Cum i-a pedepsit atunci el însuşi pe unii iudei.
16. Cum Claudius, dând ascultare împricinaților, i-a absolvit de vină pe iudei, la stăruința regelui lor Agrippa, pe Cumanus 1-a trimis în surghiun, iar pe tribunul Celer şi pe fruntaşii samariteni i-a condamnat la moarte.
17. Cum după moartea lui Claudius i-a urmat la tron Nero.
18. Cum Felix, numit procurator al Iudeii, găsind țara bântuită de tâlhari, i-a stârpit pe aceştia şi a reinstaurat pacea în regiune iar pe Eleazar, căpetenia bandiților, 1-a trimis încătuşat la Roma.
19. Cum Felix, la ivirea impostorului egiptean care îi ațâța pe iudei, amăgindu-i pe mulți dintre ei, a pornit împotriva lor şi a făcut numeroase victime.
20. Cum a potolit procuratorul Felix cearta izbucnită între fruntaşii iudei şi sirieni din Caesarea.
21. Cum în vremea când Porcius Festus a fost procurator al ținutului, Iudeea a fost tulburată de sicari. Cum au înălțat iudeii porticul exterior al templului.
22. Cum Festus, nemulțumit de această situație, i-a trimis pe fruntaşii iudeilor la Roma, pentru ca Nero să le judece faptele.
23. Cum după moartea lui Festus în Iudeea, Albinus i-a devenit succesor.
24. Cum în timpul procuraturii lui Albinus, sicarii au încetat să tulbure țara.
25. Cum Florus, urmaşul lui Albinus, a pricinuit iudeilor atâtea rele, încât i-a silit să pună mâna pe arme.

Cartea aceasta cuprinde douăzeci şi doi de. ani.
un interval de

r

CAPITOLUL I

i. După ce regele Agrippa s-a stins, aşa cum am arătat în cartea precedentă, Claudius Caesar 1-a trimis în locul lui Marsus pe Cassius Longinus, spre a cinsti memoria defunctului suveran: pe când mai era în viață, acesta îi

rugase deseori prin scrisorile saie să nu-l mai lase pe Marsus să fie guvernatorul Siriei. La sosirea lui în Iudeea, i-a găsit pe iudeii care locuiau în Peraea luptându-se pe faţă cu philadelphienii, pentru hotarele târgului denumit Mia, plin de bărbaţi viteji. Peraeenii, fără ştirea căpeteniilor lor, puseseră mâna pe arme şi uciseseră mulţi dintre locuitorii oraşului Philadelphia. Când a aflat de isprava lor, Fadus s-a mâniat cumplit, datorită faptului că nu au lăsat judecarea pricinii în seama lui, câtă vreme se socoteau nedreptăţiţi de philadelphieni, ci au recurs la forţa armelor. Capturând trei dintre fruntaşii peraeenilor, care stârniseră răzmeriţa, a dat ordin ca ei să fie puşi în lanţuri. Apoi a poruncit ca unul dintre ei (care se numea Annibas) să fie ucis, iar pe Amaram şi pe Eleazar i-a surghiunit deopotrivă. După scurtă vreme, când Tholomaeus, căpetenia bandei care adusese pagube mari idumeenilor şi arabilor, a fost adus încătuşat în faţa lui. 1-a executat şi pe el. Prin grija şi râvna lui Fadus, întreaga ludee a fost repede curăţată de tâlhari. în vederea îndeplinirii ordinului dat de împărat, Fadus i-a chemat apoi pe preoţii şi pe sus-puşii Hierosolymei şi le-a cerut ca talarul şi stola pontificală, care erau purtate numai de Marele Preot, să fie readuse în fortăreaţa Antonia, ca să fie sub stăpânirea romanilor, cum fusese odinioară. Cei convocaţi n-au îndrăznit să i se împotrivească, dar i-au rugat pe Fadus şi pe Longinus (care venise la Hierosolyma însoţit de trupe numeroase, fiindcă se temea că mulţimea iudeilor se va răscula împotriva lui Fadus la aflarea cererii sale) ca mai întâi să le dea voie să-şi trimită

solii la Caesar, cerând acestuia să le lase sacrele veşminte sub propria oblăduire; ei urmau să aibă aşadar puţină răbdare, până când Claudius va da răspuns cererii lor. Amândofau spus că erau de acord ca iudeii să trimită solia la împărat dacă ei le vor da în schimb, drept ostatici, copiii lor. Iudeii s-au supus bucuroşi şi le-au dat copiii, apoi solii lor au pornit numaidecât la drum. Când aceştia au ajuns la Roma, tânărul Agrippa, fiul regelui defunct (aflat atunci la curtea lui Claudius Caesar, cum am zis mai înainte), de îndată ce a cunoscut motivul sosirii lor, 1-a rugat pe Caesar să nu se împotrivească dorinţei iudeilor privitoare la veşmintele sacre, transmiţând lui Fadus deplina încuviinţare a doleanţei lor.

2. Atunci Claudius i-a chemat la el pe soli şi le-a spus că era gata să le aprobe cererea, recomandându-le să-i aducă mulţumiri lui Agrippa (căci acesta intervenise în favoarea lor) şi, în afara răspunsului pe care l-au primit, le-a dat şi următoarea scrisoare:

„CLAUDIUS CAESAR GERMANICUS, A CINCEA OARĂ TRIBUN, A PATRA OARĂ CONSUL, A ZECEA OARĂ IMPERATOR, PĂRINTELE PATRIEI, către magistraţii, Sfatul şi locuitorii din Hierosolyma, precum şi întregul poporal iudeilor: Fiindcă scumpul meu Agrippa, copilul crescut de mine, educat în spiritul deplinei cucernicii, a venit cu solii trimişi de voi şi aceştia mi-au adus mulţumiri din partea naţiei voastre pentru grija pe care i-o port, rugându-mă stăruitor să las în posesia voastră sacrul veşmânt şi turbanul pontifical, eu procedez acum la fel ca nobilul bărbat, mult îndrăgitul Vitellius. Mă supun voinţei voastre, mai întâi pentru că mă sfătuieşte propria mea evlavie să vreau ca toţi supuşii să cinstească divinitatea după datina lor strămoşească; mai apoi, pentru că doresc să fiu pe placul regelui Herodes şi al tânărului Aristobul, întrucât am în vedere devotamentul pe care îl au faţă de mine, precum şi dăruirea faţă de voi, făcând asta de dragul unor oameni nobili ce m-au îndatorat prin prietenia lor. Am scris despre asta şi procuratorului Cuspius Fadus. Aducătorii acestei scrisori se numesc: Cornelius, fiul lui Ceron, Tryphon, fiul lui Theudion, Dorotheus, fiul lui Nathanael, şi loannes, fiul lui Ioannes. Dată la douăzeci şi opt iunie, în timpul consulatului lui Rufus şi al lui Pompeius Silvanus."

3. După aceea, Herodes, fratele defunctului Agrippa, care domnea atunci la Chalcis, 1-a rugat pe Claudius să-i dea dreptul de a supraveghea sfânta vistierie a templului şi puterea de a-i numi pe Marii Preoţi. Caesar i-a acordat aceste privilegii; ele au fost păstrate în întregime de toţi urmaşii lui, până la sfârşitul războiului iudeilor împotriva romanilor. Ca atare, Herodes 1-a înlăturat pe Marele Preot numit Cantheras şi locul lui în înalta funcţie a fost luat de Josephus, fiul lui Camus.

CAPITOLUL II

1. în vremea aceea, Helena, regina din Adiabene', şi fiul ei Izates şi-au dus viaţa după legile iudeilor, din următorul motiv. Monobazus, regele adiabenilor, poreclit Bazaeus, s-a îndrăgostit de propria lui soră, Helena, şi s-a căsătorit cu ea, lăsând-o după aceea gravidă. Odată, pe când dormea alături de dânsa, cu braţul pe burta femeii, i s-a părut că aude în vis un glas care i-a cerut să-şi retragă mâna, să nu dăuneze fătului din pântecul mamei, fiindcă pronia divină îl va aduce pe lume, hărăzindu-i o soartă norocoasă. înspăimântat de glasul acesta, s-a trezit brusc din somn, povestind soţiei păţania lui şi, când pruncul s-a născut, i-a dat numele de Izates. Mai avea de la Helena un fiu mai mare, Monobazus, precum şi alţi copii cu celelalte soţii. Totuşi, el îşi revărsa pe faţă asupra lui întreaga iubire, de parcă i-ar fi fost unica odraslă. Fireşte, fraţii vitregi

nu puteau să-I sufere pe băiat şi, într-un răgaz scurt, pizma lor s-a preschimbat în ură deschisă, fiindcă toți deplângeau faptul că era favoritul tatălui. Deşi cunoştea ura acestora, regele a trecut-o cu vederea, deoarece a socotit că răutatea nu izvora din inima lor, ci din dorința de a se bucura în mod egal de dragostea

[1] Regiune din nordul Mesopotamiei care denumea întregul teritoriu al fostei Asirii şi şi-a format un regat propriu în primele secole ale e.n.

părintească. L-a înzestrat pe tânăr cu daruri bogate (căci se temea că ura fraților lui putea să-i pricinuiască un rău) şi l-a trimis la Abennerig, regele din Charax Spasini, căruia i-a încredințat mântuirea copilului i;ău. Abennerig l-a primit bucuros pe tânărul musafir şi l-a înconjurat cu atâta ospitalitate încât i-a dat-o de soție pe fiica lui (care se numea Symacho), oferind ca zestre o provincie cu venituri mari.

2. Când Monobazus a îmbătrânit, simțind că nu mai avea mult de trăit, a dorit ca, înainte de a-şi da obştescul sfârşit, să-şi mai vadă încă o dată feciorul. L-a chemat aşadar la dânsul şi, primindu-1 cu toată dragostea, i-a dăruit ținutul numit Carra. în această regiune creşte din belşug amomuP; acolo se găsesc rămăşițele arcei cu ajutorul căreia a scăpat de potop Noe şi ele pot fi văzute până în zilele noastre de oricine este dornic să le vadă cu ochii lui. Iată, aşadar, ținutul în care a hălăduit Izates până la moartea părintelui său. în ziua când Monobazus s-a stins din viață, Helena i-a convocat pe **mai-marii** şi satrapii regatului, precum şi pe comandații trupelor. De îndată ce au sosit cu toții, le-a grăit aşa: „Nu vă ascund faptul că soțul meu l-a ales pe Izates drept moştenitor la tron, socotindu-1 demn să cârmuiască. Totuşi, aştept să aflu părerea voastră. Fericit este cel ce primeşte domnia nu de la unul singur, ci prin voința majorității." Ea a cuvântat astfel ca să afle care era părerea celor pe care îi convocase. La auzul vorbelor sale, aceştia s-au prosternat mai întâi în fața reginei, precum cerea datina ținutului; apoi au zis că datoria lor era să aducă la îndeplinire ultima dorință a regelui, ei fiind bucuroşi să dea ascultare lui Izates, pus mai presus de toți frații lui pe bună dreptate de propriul părinte şi de supuşii săi. După aceea au susținut că vroiau în primul rând să-i ucidă pe frații şi pe rudele regelui, pentru ca Izates să domnească în deplină siguranță. Prin înlăturarea rivalilor, el scăpa de orice teamă pe care putea să i-o inspire ura şi invidia acestora. Helena le-a mulțumit pentru bunăvoința lor față de ea şi de Izates, dar i-a rugat totodată să amâne planul lor de ucidere a fraților până ce va veni Izates să-şi dea încuviințarea. întrucât cei ce plănuiseră omorul colectiv nu şi-au impus opinia, ei au sfătuit-o ca, pentru a-şi asigura propria

[!] Amom: plantă mirositoare orientală din care se extrage un balsam.

persoană, să-i pună între timp în lanțuri pe frații lui Izates, până la sosirea acestuia. Au îndemnat-o apoi ca, în lipsa ei, să lase domnia în seama cuiva în care avea totală încredere. Helena s-a lăsat convinsă de ei şi 1-a făcut rege pe fiul ei cel mai mare, Monobazus, i-a pus diadema pe frunte, i-a dat inelul cu sigiliu al tatălui său, precum şi aşa-numita Sampsera[3]. I-a poruncit să cârmuiască regatul până la sosirea fratelui său. Izates a venit repede, aflând că-i murise tatăl, şi Monobazus a renunțat de bunăvoie la tron în favoarea lui.

3. în răspasul petrecut de Izates la Charax Spasini, un negustor iudeu, numit Ananias. care putea sâ intre în palat, le-a învățat pe femeile de acolo să-l cinstească pe Dumnezeu după obiceiul strămoşesc al iudeilor. Prin intermediul femeilor de la curte, Izates a intrat în legătură cu negustorul iudeu, fiind el însuşi atras spre religia lui. Când a fost chemat de părintele său la Adiabene, Ananias 1-a însoțit, dând curs numeroaselor lui rugăminți. între timp, chiar şi Helena fusese inițiată de alt iudeu, trşcând Ia credința acestuia. De îndată ce Izates a venit la Adiabene, să preia domnia, văzându-şi frații şi rudele puse în lanțuri, nu s-a arătat deloc mulțumit. I s-a părut pe de o parte nedrept să-i ucidă sau să-i țină întemnițați; pe de altă parte, a socotit că era primejdios să-i lase liberi, ca să-şi amintească de ocara pe care o înduraseră, aşa că pe unii i-a trimis împreună cu copiii lor la Roma, să fie ostatici ia Claudius Caesar, iar pe alții i-a surghiunit din acelaşi motiv la Artabanos, regele părților.

4. Cum a aflat că mama lui îndrăgea mult obiceiurile iudeilor, Izates s-a grăbit să se deprindă cu ele cât mai bine şi, socotind că n-ar fi fost un iudeu adevărat dacă nu s-ar fi tăiat împrejur, era pregătit să înfăptuiască acest rit. După ce vestea a ajuns la urechile sale, mama lui s-a străduit să-l împiedice, gândindu-se că fiul ei îşi atrăgea astfel o mare primejdie. De vreme ce era rege, i-ar fi nemulțumit profund pe supuşii lui dacă aceştia ar fi auzit că el a îmbrățişat nişte datini străine şi detestate de ai săi, care n-ar fi acceptat să fie conduşi de un adevărat iudeu. Acestea i le-a spus regina şi a căutat în fel şi chip să-i schimbe gândul. Izates i-a comunicat obiecțiile lui Ananias. El a sprijinit părerile Helenei şi 1-a amenințat că, dacă

[3] Sampsa se numeşte la arabi soarele. Sampsera era probabil scutul de formă solară pe care îl purtau suveranii orientali ca semn al puterii lor.

nu i se supune, va pleca numaidecât de la curtea lui. Ananias i-a spus că se temea să nu-şi pună în mare primejdie viața în cazul când convertirea lui va fi cunoscută, deoarece va fi socotit autorul ei, fiind cel care 1-a învățat pe rege să întreprindă ruşinoasa faptă. I-a spus apoi că poate să cinstească dumnezeirea şi fără să se taie împrejur, dacă s-a hotărât să urmeze datinile iudeilor; acest lucru era mai important decât circumcizia propriu-zisă. A adăugat că Dumnezeu îi va ierta faptul că s-a abținut s-o facă, nevoia fiind cea care 1-a împiedicat, şi teama inspirată de supuşii lui. Regele s-a lăsat aşadai convins de vorbele sale. Ceva mai târziu (întrucât n-a renunțat definitiv la planul lui), un alt iudeu plecat din Galileea, cu numele de Eleazar, care trecea drept un desăvârşit cunoscător al obiceiurilor străbune, 1-a îmboldit iarăşi să treacă la îndeplinirea intenției sale. După ce

a fost primit de Izates şi 1-a salutat, Eleazar 1-a surprins citind legea lui Moise şi i-a zis: „Nici nu ştii, o, rege, cât de mult greşeşti şi faţă de lege, şi faţă de Dumnezeu însuşi! Nu este suficient să citeşti legea, ci trebuie să pui în practică învăţăturile ei. Câtă vreme o să mai stai netăiat împrejur? Dacă n-ai citit încă legea privitoare la circumcizie, fă-o barem acum, ca să vezi cât de departe eşti de evlavia adevărată[1]/' Când regele a auzit vorbele sale, s-a hotărât să nu mai zăbovească deloc: s-a dus aşadar într-o altă încăpere şi a poruncit medicului său să-i aplice prescripţia legii iudaice. Apoi şi-a chemat mama şi pe învăţătorul său Ananias şi le-a spus că a făcut aşa cum a vrut el. Amândoi s-au înspăimântat, căci aveau serioase temeri că, de îndată ce poporul va afla fapta aceasta, tronul regelui va fi în primejdie, fiindcă supuşii nu vor îngădui să fie conduşi de un bărbat care a îmbrăţişat obiceiuri străine, ei înşişi urmând să fie traşi la răspundere pentru vina lor. Dumnezeu a avut însă grijă ca temerile lor să se dovedească neîntemeiate. Căci în pofida nenumăratelor primejdii care îl pândeau pe Izates, Domnul 1-a salvat, împreună cu copiii lui, atunci când ei erau în cumpănă, şi le-a arătat calea spre mântuire, astfel încât cei ce şi-au înălţat privirile spre Dumnezeu să-şi poată primi cu siguranţă răsplata cucerniciei lor. Dar despre asta vom vorbi mai târziu.

5. Când a văzut că în regat domnea pacea, că fiul ei era fericit şi, datorită proniei divine, se bucura şi în afară de

550

551

preţuirea tuturora, regina-mamă Heiena a dorit să plece în pelerinaj la Hierosolyma, spre a se închina în templul lui Dumnezeu, vestit în întreaga lume, aducându-i jertfe de mulţumire pentru binefacerile lui. J-a cerut voie fiului ei să pornească la drum. Acesta a încuviinţat bucuros cererea mamei sale, a făcut mari pregătiri pentru călătorie, înzestrând-o cu bani mulţi şi, când a plecat spre Hierosolyma, fiul ei a însoţit-o multă vreme. Sosirea ei a fost cât se poate de oportună pentru locuitorii din Hierosolyma. In vremea aceea, oraşul lor era bântuit de foamete, lipsa hranei aducând pieirea multor concetăţeni. Regina Helena i-a trimis pe unii din suita ei la Alexandria, să cumpere o mare cantitate de grâu, iar pe alţii în Cipru, să aducă corăbii încărcate cu smochine uscate. Când aceştia s-au întors, procurând repede proviziile, ea le-a împărţit celor hămesiţi. Pentru această binefacere, întregul nostru popor i-a păstrat o frumoasă amintire. De îndată ce a primit vestea foametei, şi fiul ei Izates a trimis foarte mulţi bani căpeteniilor din Hierosolyma, care i-au împărţit celor nevoiaşi, ajutându-i pe mulţi să nu moară de foame. Dar despre binefacerile pe care le-a adus familia regală oraşului nostru, precum şi despre foloasele pe care le-a tras aceasta de pe urma lor, voi mai vorbi şi mai târziu[4].

CAPITOLUL III

i. între timp, Artabanos, regele părţilor, a ajuns la convingerea că satrapii săi au pus la cale un complot împotriva lui, şi fiindcă a socotit că nu mai era în siguranţă dacă mai rămânea pe loc, a hotărât să se ducă la Izates; acolo spera să-şi pună viaţa la adăpost şi cu ajutorul lui să-şi recapete tronul,

' Nu ştim unde şi-a respectat Flavius Joscphus această promisiune sau dacă ca n-a rămas decât un deziderat. La marea foamete care a fost în zilele lui Claudius se referă şi *Faptele apostolilor,* XI, 28.

dacă va fi cu putinţă. A pornit, aşadar, la drum, însoţit de rudele şi servitorii lui, o mie la număr, şi s-a întâlnit întâmplător cu Izates, pe care îl cunoştea bine, rămânându-i însă cu desăvârşire străin lui Izates. Când a ajuns aproape de dânsul, Artabanos a îngenuncheat mai întâi în faţa lui, după obiceiul ţării, apoi i-a zis: „Nu dispreţui pe slujitorul tău, o, rege, nici nu respinge rugămintea mea! Căci soarta mi s-a schimbat în rău şi din rege am ajuns un om de rând, având mare nevoie de ajutorul tău. Vezi cât de nestatornic este norocul, căci năpasta pândeşte pe oricine, şi prin faptul că ai grijă de mine, te salvezi pe tine: dacă nu mă răzbuni pe mine, mulţi vor deveni şi mai cutezători faţă de alţi regi!" Oaspetele a rostit aceste cuvinte cu lacrimi în ochi şi cu capul plecat. De îndată ce i-a aflat manele şi 1-a văzut pe Artabanos prosternat, Izates a sărit de pe calul său şi a zis: „Nu-ţi pierde cumpătul, rege, şi nu te lăsa doborât de necazul prin care treci, ca şi cum ar fi fără leac! Supărarea ta se va schimba repede în bucurie şi vei găsi în mine un prieten şi un aliat mai bun decât te-ai fi aşteptat. Căci ori îţi dau înapoi tronul părţilor, ori ţi—I cedez pe al meu!"

2. Rostind aceste vorbe, 1-a ajutat pe Artabanos să se urce pe cal, iar el 1-a urmat pe jos, ca să-şi arate astfel respectul cuvenit unui rege mai mare. Când a văzut fapta asta, Artabanos nu s-a împăcat cu ea şi s-a jurat pe norocul lui de acum şi pe cinstea pe care i-o arăta Izates că, dacă el nu încăleca şi nu călărea în faţa lui, va descăleca numaidecât. Gazda s-a supus şi 1-a condus pe Artabanos până la palatul regal, unde I-a primit cu toată onoarea cuvenită şi i-a oferit locul de frunte în întruniri şi ospeţe, fără să ţină seama de situaţia lui prezentă, ci potrivit cu demnitatea lui de altădată, chibzuind în sinea lui că toţi oamenii sunt supuşi în egală măsură schimbărilor sorţii. El a trimis şi o scrisoare prin care a căutat să-i convingă pe părţi să-1 reprimească pe Artabanos, jurându-se pe mâna dreaptă că toate evenimentele anterioare vor fi date uitării, şi s-a oferit să fie intermediar. Părţii nu s-au codit să accepte reîntoarcerea regelui lor, dar au susţinut că nu mai dispuneau de soarta tronului, deoarece puterea era deţinută de altcineva (cel care preluase puterea se numea Cinnamus), iar ei se temeau să nu izbucnească o răscoală. Când a aflat hotărârea părţilor.

552

553

II I

Cinnamus[1] i-a scris lui Artabanos însuşi (căci era fiul lui adoptiv şi avea o fire nobilă şi dreaptă) şi 1-a rugat să

aibă deplină încredere în cuvântul lui şi să se întoarcă, spre a-şi recăpăta tronul. Artabanos s-a bizuit pe promisiunea lui şi s-a întors în ţară. Cinnamus i-a ieşit în întâmpinare, 1-a salutat şi 1-a numit rege şi, scoţându-şi diadema de pe frunte, i-a pus-o pe creştet.
3. Astfel a izbutit Artabanos, cu ajutorul lui izates, să-şi recapete tronul de pe care fusese alungat mai înainte de căpeteniile sale. El n-a dat uitării meritele gazdei sale, ci I-a răsplătit pe Izates cu cele mai înalte cinstiri: a avut voie să poarte tiara dreaptă şi să doarmă în pat de aur, onoare şi distincţie de care se bucurau numai regii pârtilor. I-a dăruit şi un ţinut întins şi fertil, răpit de la regele Armeniei. Regiunea se numea Nisibis; acolo au întemeiat odinioară macedonenii oraşul Antiohia, care se mai chema Mygdonia[2]. Prin asemenea distincţii 1-a onorat regele părţilor pe Izates.
4. Curând a survenit moartea lui Artabanos, care şi-a lăsat regatul fiului său Vardanes. Acesta a venit la Izates, spre a-! convinge să pornească împreună războiul împotriva, rom an ii or şi să încheie alianţă cu el, trimiţându-i trupe auxiliare. Dar nu a reuşit să-1 înduplece pe Izates, care cunoştea bine puterea romanilor, norocoşi în războaie, nevrând să întreprindă ceva ce era peste puterile lui. în schimb, el şi-a trimis cei cinci fii aflaţi la vârsta copilăriei să ne înveţe limba şi să-şi însuşească temeinic datinile ţării noastre, lăsând-o pe mama lui să se roage în templu, cum am spus mai înainte. Izates tergiversa pregătirile de luptă şi între timp îi povestea mereu lui Vardanes despre puterea şi faptele de vitejie ale romanilor, ca să-i inspire teamă, strunind belicosul lui avânt. A stârnit indignarea pariului, c?ire i-a declarat numaidecât război lui Izates. Expediţia plănuită de el n-a avut însă loc, căci Dumnezeu i-a spulberat toate

[1] Pretendent la tronul narţilor (37 e.n.). după înlăturarea lui 1 iridate III, Încoronat rege la Ctesiphon (36 e.n.) cu sprijinul romanilor. Dinast din Media Atropatene, legat de dinastia Arsacizilor doar prin mamă. Artabanos III a devenit suveranul părţilor (12-38 e.n.). Despre înscăunarea lui a vorbit Flavius .losephus în Cartea a XVIII-a, cap. II, paragr.4 Cinnamus a fost îndepărtat cu contribuţia principelui din Adiabene. Izates 11. convertit la mozaism,

[!] Antiohia Epimygdonia îşi trăgea numele de la Mygdonius. fluviu care străbătea provincia Mygdonia din Mesopotamia. fiind capitala ei.

speranţele. Când au aflat că Vardanes avea intenţia să pornească războiul împotriva romanilor, părţii i-au făcut de petrecanie[3] şi au încredinţat tronul fratelui său Cotardes[4]. A căzut curând şi el victimă unui complot şi 1-a avut drept succesor pe fratele lui, Vologeses[5]. El şi-a împărţit întregul regat celor doi fraţi zămisliţi de acelaşi tată: lui Pacorus, care era mai mare, i-a dat Media, şi lui Tiridates, care era mai mic ca el, Armenia.

CAPITOLUL IV

1. Când fratele regelui, Monobazus, şi rudele sale au văzut că Izates, prin credinţa lui în Dumnezeu şi prin puritatea moravurilor sale, devenise cel mai fericit om din lumea întreagă, s-au hotărât să renunţe la obiceiurile strămoşeşti şi să adopte datinile iudeilor. Aşa au şi făcut în cele din urmă. Dar au fost descoperiţi de magnaţii care au fost profund nemulţumiţi de purtarea lor, dar şi-au ascuns mânia, aşteptând prilejul potrivit, când vor putea să le dea pedeapsa cuvenită. Au scris, aşadar, o scrisoare regelui arabilor Abias şi i-au promis o mare sumă de bani dacă va întreprinde o expediţie împotriva regelui lor. Au promis că la primul atac îşi vor părăsi suveranul, deoarece vroiau să-1 pedepsească pentru faptul că şi-a urât propria credinţă, şi se arătau gata să-şi pecetluiască învoiala prin jurământ, rugându-1 să nu zăbovească mult. Arabul s-a conformat şi a venit cu trupe numeroase împotriva lui Izates.

[J] Vardanes, succesorul lui Artabanos III (38-47 e.n), a fost izgonit după preluarea tronului de fratele său Gotarzes II, pe care a reuşit să-1 alunge, recunoscându-1 apoi ca vasal. Conflictul dintre fraţii rivali reizbucneşte în anul 44. A murit asasinat in timpul unei vânători.

[4] Regele part Gotarzes II a domnit între anii 38-39 şi 44-51 e.n. Urmaşul Iui direct a fost Vonones II (51 e.n), omis de Flavius .losephus.

[!] Vologeses 1, fiul lui Vonones II, rege al părţilor (51-78 e.n.), i-a întronat în Media Atropatene pe fratele său Pacorus şi în Armenia Mare pe un alt frate, Tiridates I (52-60; 62-88).

fără să întârzie deloc. Atunci când bătălia urma să înceapă, înainte să se ajungă la lupta corp la corp, la semnalul convenit, Izates a fost părăsit de toţi oştenii Iui, ca şi cum aceştia ar fi fost cuprinşi de panică; întorcând spatele duşmanului, ei s-au împrăştiat. Izates nu s-a lăsat descumpănit de isprava lor, ci, dându-şi seama că fusese trădat de magnaţi, s-a retras în tabăra Iui. Când a cercetat motivul dezertării şi a ieşit la iveală învoiala cu Arabul, el i-a executat pe principalii autori ai nelegiuirii şi a doua zi, în lupta dusă împotriva duşmanilor, a făcut prăpăd în rândurile lor, silindu-i pe toţi să fugă. A pornit pe urmele regelui lor şi !-a împresurat în fortăreaţa numită Arsamus, pe care a cucerit-o după un aprig asediu. încărcat cu întreaga pradă găsită acolo (care era bogată), s-a întors cu ea în Adiabene, fără să-1 prindă viu pe Abias; când a fost încolţit din toate părţile, acesta şi-a luat singur viaţa, înainte să cadă în mâinile lui Izates. 2. După ce prima lor uneltire eşuase, Dumnezeu dându-i pe vinovaţi în mâinile regelui lor, magnaţii din Adiabene tot nu s-au potolit, ci i-au scris de astă dată lui Vologeses (regele părţilor), pe care l-au rugat să-l ucidă pe Izates şi să le aducă drept domnitor un principe din neamul părţilor. Susţineau că regele lor de acum Ie-a devenit odios fiindcă vroia să înlăture obiceiurile strămoşeşti, dorind să aducă în locul lor credinţe străine. Când a aflat despre ce era vorba, pariul a fost ispitit să-i declare război lui Izates şi, întrucât nu putea să invoce nici un motiv temeinic, i-a cerut să renunţe la cinstirile acordate de părintele lui, în caz contrar îl provoacă la luptă. Auzind una ca asta, Izates s-a speriat foarte tare: socotea că era ruşinos să renunţe la darurile primite, deoarece asta ar fi fost o dovadă de laşitate. Fiind sigur că partul nu s-ar fi potolit după renunţarea lui la aceste cinstiri, s-a hotărât ca în primejdia care îi ameninţa viaţa să ceară ocrotirea Domnului. încrezător în atotputernicul sprijin divin, el şi-a adăpostit copiii şi soţiile sale într-o fortăreaţă greu de cucerit, strângând în fortăreţe rezervele de cereale, şi a dat pradă focului fânul şi nutreţurile. După ce şi-a luat

aceste măsuri de prevedere, a ieşit în întâmpinarea duşmanului său. Regele părţilor a venit cu numeroasele lui trupe de pedestraşi şi călăreţi mai repede decât era de aşteptat (căci străbătuse în marş un drum lung), instalându-şi tabăra lângă fluviul care slujea drept hotar între Adiabene şi Media.
556
Nu departe de el a tăbărât şi Izates cu oastea lui, numărând vreo şase mii de călăreţi. La Izates a venit un sol al lui Vologeses, care i-a înfăţişat trupele părţilor, cu întreaga lor mulţime, greu de numărat, de la fluviul Eufrat până la munţii bactrienilor, înşirând şi regii supuşi părţilor. Apoi 1-a ameninţat că va fi aspru pedepsit, deoarece nu dăduse ascultare stăpânului său, şi că .nici măcar Dumnezeul la care se închină nu-l va scăpa din mâinile regelui. Ca replică la palavrele solului, Izates a zis că avea ştire despre faptul că forţele părţilor erau mult mai mari decât ale lui, adăugând că ştia şi mai bine că Dumnezeu era mult mai puternic decât toţi oamenii laolaltă. Lăsând să plece solul cu acest răspuns, şi-a înălţat rugile sale spre Domnul, s-a trântit la pământ, şi-a presărat cenuşă pe creştet, a postit împreună cu soţiile şi copiii lui şi 1-a implorat pe Dumnezeu astfel: „Doamne, atotputernic suveran, dacă nu m-am bizuit zadarnic pe bunătatea ta şi te cinstesc pe bună dreptate ca pe singurul stăpân al tuturora şi deopotrivă ocrotitorul meu, adu-mi sprijinul tău şi nimiceşte-mi duşmanii, nu ca să-mi faci o favoare, ci pentru că au cutezat să se ridice împotriva puterii tale, nesfiindu-se să-şi ascută limba lor făloasă!" Aşa s-a rugat lui Dumnezeu Izates, cu lacrimi în ochi şi cu gemete triste. Domnul 1-a ascultat şi în aceeaşi noapte Vologeses a primit o scrisoare care îl anunţa că, încurajaţi de absenţa Iui, dahii şi. sacii au năvălit cu trupe nenumărate în Parţia, devastând şi prădând totul. Aşadar, regele a făcut cale-ntoarsă, fără să-şi ducă treaba la capăt. Providenţa divină 1-a scăpat astfel pe Izates de o cumplită ameninţare.
3. Nu a trecut multă vreme şi a murit Izates, la vârsta de cincizeci şi cinci de ani, în al douăzeci şi cincilea an al domniei sale. A avut douăzeci şi patru de fii şi douăzeci şi patru de fiice, dar 1-a lăsat ca urmaş la tron pe fratele său Monobazus, drept recunoştinţă pentru că i-a păstrat domnia, cât timp a lipsit din ţară, după moartea tatălui său. Când a primit vestea morţii fiului ei, Helena a rămas adânc îndurerată, cum era firesc la o mamă care pierduse un fiu atât de evlavios. S-a simţit consolată de îndată ce a aflat că domnia a revenit fiului ei mai mare, la care s-a grăbit să ajungă. Reîntoarsă la Adiabene, n-a mai trăit mult după dispariţia lui Izates, ci şi-a dat duhul, răpusă de bătrâneţe şi durere. Osemintele ei şi ale fratelui lui au fost trimise la
557
Hierosolyma de Monobazus, care a poruncit ca ele să fie depuse în cele trei piramide pe care mama lui le construise la trei stadii distanţă de oraşul hierosolymitanilor. Vom povesti mai târziu ce a făcut Monobazus în restul vieţii lui.

CAPITOLUL V

1. Pe când Fadus mai era procuratorul Iudeii, un şarlatan cu numele de Theudas' a convins o uriaşă mulţime de oameni să-1 însoţească împreună cu avuţiile lor până la fluviul Iordan. El s-a dat drept profet şi pretindea că prin magicul său cuvânt era în stare să despartă apele Iordanului, înlesnind trecerea însoţitorilor lui pe celălalt mal. Prin asemenea cuvântări a reuşit să amăgească mulţi oameni. Dar Fadus nu s-a împăcat cu cei ce au fost atraşi de nebunia lui, ci a trimis împotriva acestora un escadron de cavalerie, care i-a atacat pe[1] neaşteptate şi mulţi dintre ei au fost ucişi, la fel de mulţi ai! fost capturaţi. Theudas însuşi a căzut prizonier, fiind scurtat de cap, care i-a fost dus la Hierosolyma. Iată aşadar întâmplările prin care au trecut iudeii în timpul cât le-a fost procurator Fadus.
2. După Fadus a urmat Tiberius Alexander[2], fiul lui Alexander, fostul alabarh al Alexandriei, care-i întrecuse pe toţi locuitorii oraşului prin nobleţea şi averea lui, depăşindu-1 cu mult în cucernicie pe fiul său; acesta n-a rămas fidel credinţei propriilor străbuni. Sub guvernarea lui, Iudeea a fost bântuită de marea foamete în timpul căreia regina Helena a cheltuit bani mulţi, cumpărând din Egipt grâu, spre a-1 împărţi nevoiaşilor,

[1] Influentul fariseu Gămăliei, ridicându-se în sinedriu, menţionează rolul nefast jucat de Theudas. care a avut vreo patru sute de susţinători, şi de ludas Galileianul. care a atras după el mult popor, târându-l spre pieire (vezi *Faptele apostolilor,* V. 36-37).

[!] Tiberius lulius Alexander: al doilea procurator al Iudeii (46?-48 e.n.).

558
aşa cum am spus mai sus. Apoi au fost executaţi fiii lui ludas Galileianul, cel care, aşa cum am arătat într-una din cărţile anterioare[3], în timpul recensământului făcut de Quirinius, aţâţase poporul împotriva lui, Alexander dând poruncă să fie ţintuiţi pe cruce Iacob şi Simon. Iar Herodes, regele din Chalcis, 1-a scos atunci din funcţia de Mare Preot pe Josephus, fiul lui Cemede, şi drept urmaş 1-a numit pe Ananias, fiul lui Nebedaeus. Tiberius Alexander a fost înlocuit în scurtă vreme de Cumanus[4]. în aceeaşi vreme a survenit şi moartea lui Herodes, fratele lui Agrippa cel Mare. El a murit în al optulea an al domniei lui Claudius şi a lăsat în urma lui trei fii: pe Aristobul, născut de prima lui soţie, Mariamne, precum şi pe Berenicianos şi Hyrcanos, pe care i-a avut de la Berenice, fiica fratelui său. Regatul său a fost dăruit de Caesar Claudius tânărului Agrippa[5].
3. In timp ce Cumanus era guvernatorul Iudeii, a avut loc răscoala locuitorilor din oraşul Hierosolyma, în cursul căreia au pierit mulţi iudei. Vreau să arăt mai întâi pricina care a dus la izbucnirea ei. Cu prilejul aşa-numitei sărbători a Paştilor, atunci când Ia noi se mănâncă îndeobşte numai pâine nedospită, s-au strâns de pretutindeni o mulţime de oameni la această ceremonie; ca atare, Cumanus s-a temut să nu aibă loc tulburări, poruncind unei cohorte bine înarmate să ocupe porticul templului, spre a potoli orice fel de răzmeriţă izbucnită din senin. Aşa

obişnuiau să facă la celebrarea sărbătorilor şi procuratorii de mai înainte ai Iudeii. în a patra zi a festivităţilor, un oştean roman a cutezat să-şi descopere în faţa mulţimii părţile ruşinoase. Cei care au văzut una ca asta au fost cuprinşi de indignare şi mânie, strigând că ocara nu-i avea în vedere numai pe ei, ci era o gravă jignire adusă lui Dumnezeu. Cei mai înverşunaţi adresau injurii lui Cumanus şi susţineau că el ordonase oşteanului să comită această nelegiuire. Aflând despre acest incident, s-a simţit insultat de batjocurile care i s-au adus, dar i-a rugat pe iudei să-şi reprime pofta lor de revanşă, ca să nu stârnească o răscoală în timpul unei sărbători. întrucât n-a reuşit să-i convingă (căci ei îşi

[1] Cartea a XVIII-a, cap. I. paragr. 1 şi 6.

[4] Ventidius Cumanus: al treilea procurator **al Iudeii (48-52?).**

[5] Agrippa II a domnit între anii 49-101 e.n.

înteţeau ocările), Cumanus a dat ordin ca oştirea înzestrată cu tot armamentul de luptă să se adune în Antonia (fortăreaţa care, aşa cum am spus mai înainte, era în imediata vecinătate a templului). Cum a dat cu ochii de mulţimea oştenilor, poporul a intrat în panică şi a luat-o la fugă. Deoarece ieşirile erau înguste şi fugarii se credeau urmăriţi de duşmani, îmbulzeala a fost atât de mare încât mulţi au murit striviţi sub presiunea celorlalţi. Numărul celor care şi-au pierdut viaţa în vălmăşagul acela s-a ridicat la douăzeci de mii". Astfel sărbătoarea s-a transformat într-un prilej de doliu şi, dând uitării rugăciunile şi jertfele, toţi le-au înlocuit cu bocete, iată ce mare nenorocire a adus asupra iudeilor neruşinarea unui singur oştean.

4. Nici nu s-a ostoit bine această suferinţă, că a şi apărut o altă năpastă. Unii aţâţători la revoltă, aflaţi pe drumul public, la o sută de stadii distanţă de oraş, au tăbărât ca nişte tâlhari asupra lui Stephanus, sclavul lui Caesar, furându-i tot ce au găsit Ia el. Când a primit această veste, Cumanus şi-a trimis de îndată oştenii şi Ie-a dat ordinul să jefuiască satele învecinate, aducându-i pe fruntaşii lor înlănţuiţi, spre a fi traşi la răspundere. în timpul jafului, un oştean oarecare a dat de Legile Iui Moise, păstrate într-un sat. şi, în văzul tuturora, a rupt sulul, aducându-i multe ocări şi injurii. Auzind de această întâmplare, iudeii s-au strâns grămadă şi s-au dus la Caesarea (căci acolo hălăduia Cumanus) şi l-au implorat ca nu de dragul lor, ci în numele Iui Dumnezeu, să dea satisfacţie legilor sale, care au fost înjosite. Ei preferau să-şi piardă viaţa decât să tolereze ca legile strămoşeşti să fie expuse atâtor batjocuri. Temându-se că mulţimea se va răzvrăti din nou, la sfatul prietenilor săi, Cumanus 1-a adus pe oşteanul car** insultase legea şi i-a tăiat capul cu securea, înăbuşind în faşă răscoala gata să izbucnească.

' Flavius Josephus a micşorat cifra de 30.000 de victime din *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor.* Cartea a ll-a. cap. II. paragr. I, care în unele manuscrise este de 10.000. fiind mai aproape de realitate.

CAPITOLUL VI

1. După aceea a izbucnit un conflict între iudei şi samariteni, din următoarea pricină. în zilele de sărbătoare, galileenii obişnuiau să se îndrepte spre Hierosolyma, trecând prin ţinutul Samariei. Aşadar, în timp ce aceştia străbăteau drumul ales, au fost atacaţi de nişte locuitori ai satului Ginaea (situat la hotarul dintre Samaria şi Câmpia Mare[1]), mulţi dintre ei fiind ucişi. Când au aflat de nelegiuirea aceasta, căpeteniile galileenilor s-au dus ia Cumanus şi l-au rugat să-i răzbune, pedepsindu-i pe autorii omorului. Dar Cumanus s-a lăsat ademenit de banii samaritenilor şi nu le-a dat nici o atenţie iudeilor. Indignaţi de acest lucru, galileenii au chemat mulţimea iudeilor să se înarmeze, spre a-şi apăra libertatea. Ei ziceau că robia, şi aşa greu de îndurat, devenea cu totul insuportabilă atunci când era agravată de nedreptăţi. Magistraţii s-au străduit să-i potolească, stăvilind răscoala, şi le-au promis că îl vor convinge pe Cumanus să-i pedepsească pe vinovaţi. Răzvrătiţii nu i-au ascultat, ci au pus mâna pe arme şi, cu ajutorul lui Dinaeus, fiul lui Eleazar (un tâlhar care sălăşluia de mulţi ani în munţi), au prădat şi au dat foc satelor samaritene. Cum a primit vestea despre aceste isprăvi, Cumanus a pornit cu corpul de cavalerie din Sebaste, cu patru cohorte de pedestraşi, ba chiar şi cu samariteni înarmaţi, împotriva iudeilor. A pornit în urmărirea lor şi a ucis mulţi dintre ei, luând şi mai mulţi prizonieri. Când au văzut ce mare necaz se abătuse asupra poporului lor, locuitorii din Hierosolyma care se distingeau prin obârşie şi onoare, îmbrăcaţi în straie aspre din păr de capră şi cu cenuşă pe cap, i-au implorat în fel şi chip pe toţi răzvrătiţii să se astâmpere. Aducându-le în faţa ochilor patria distrusă, templul mistuit de flăcări şi târârea în sclavie nu numai a lor, ci şi a soţiilor şi copiilor fiecăruia, ei i-au îndemnat să-şi schimbe hotărârea, să arunce armele din mână şi să-şi găsească în sfârşit liniştea prin întoarcerea la casele lor. Prin astfel de cuvinte, căpeteniile au reuşit să-şi înduplece concetăţenii. Aceştia s-au

' Jezreel sau Esdraelon. Ginaea era situată la graniţa nordică a Samariei.

împrăştiat, pe când tâlharii s-au retras iarăşi în ascunzătoriie lor întărite. în vremea aceea, întreaga Iudee era devastată de bande de hoţi.

2. Fruntaşii samaritenilor s-au dus la Ummidiu; Quadratus, guvernatorul Siriei, aflat întâmplător la Tyr, să-i învinuiască pe iudei că le jefuiau şi incendiau satele. Ei ziceau că nu se plângeau atât de nedreptatea care li se făcea, cât mai ales de dispreţul faţă de romani, la judecata cărora ar fi trebuit să recurgă iudeii, chiar dacă verdictul le era defavorabil, în loc să facă incursiuni războinice, ca şi cum n-ar fi fost supuşi acum puterii romane. De aceea au venit la dânsul, să le facă dreptate. Astfel şi-au formulat acuzaţiile lor samaritenii. Iudeii susţineau însă că vinovaţi de răscoală şi de ostilităţi erau samaritenii şi în primul rând Cumanus, care se lăsase

corupt de darurile lor, ca să treacă sub tăcere uciderea galileenilor. Ascultând plângerile ambelor tabere, el a amânat dezbaterile procesului şi a zis că va pronunța verdictul după ce va veni în ludeea, ca să cunoască mai bine adevărul la fața locului. Părțile rivale s-au despărțit **fără** să primească deocamdată răspunsul. Curând a sosit Quadratus în Samaria; dând ascultare tuturora, a fost de părere că samaritenii purtau vina tulburărilor. De îndată ce a prins de veste că iudeii puneau la cale noi răzvrătiri, i-a țintuit pe cruce pe cei capturați de Cumanus. De acolo a plecat în târgul numit Lydda, care rivaliza prin mărime cu un oraş, şi aici, instalat pe o tribună, a cercetat iar pricina samaritenilor. De la un samaritean a aflat că un fruntaş al iudeilor, numit Dortus, împreună cu câțiva răzvrătitori, patru la număr, au căutat să ridice poporul împotriva romanilor. Quadratus i-a condamnat la moarte pe toți aceşti instigatori. Dar pe Marele Preot Ananias şi pe pretorul Ananus i-a pus în lanțuri, trimițându-i la Roma, să dea socoteală în fața lui Claudius Caesar pentru faptele lor. A poruncit apoi ca fruntaşii samaritenilor şi ai iudeilor, împreună cu procuratorul Cumanus şi cu Celer (care era tribun), să plece în Italia, la împărat, spre a supune judecății acestuia disputele lor. Stăpânit de teama că iudeii pun la cale o nouă răscoală, s-a dus el însuşi la Hierosolyma, unde a găsit poporul cinstindu-1 pe Dumnezeu la strămoşeasca lui sărbătoare. Convins că nu vor mai avea loc noi tulburări, Quadratus a părăsit solemna ceremonie, întorcându-se la Antiohia.
3. Lui Cumanus şi fruntaşilor samariteni, trimişi la Roma, li s-a stabilit ziua în care disputele lor vor fi judecate de împărat. Liberții şi prietenii lui Caesar s-au străduit mult să intervină în favoarea lui Cumanus şi a samaritenilor şi desigur că iudeii ar fi pierdut procesul. Dar tânărul Agrippa, aflat atunci la Roma, dându-şi seama că fruntaşii iudeilor erau într-o mare încurcătură, a rugat-o stăruitor pe Agrippina, soția împăratului, să-şi convingă soțul ca, la rostirea sentinței, să dea cuvenita pedeapsă adevăraților provocatori ai tulburărilor. Prevenit astfel şi înduplecat de rugămințile sale, după ce a dat ascultare ambelor părți şi s-a convins că principalii provocatori ai relelor erau samaritenii, Claudius i-a condamnat la moarte pe aceştia, I-a surghiunit pe Cumanus şi a poruncit ca tribunul Celer să fie trimis înapoi la Hierosolyma, urmând să fie târât prin întregul oraş şi scurtat de cap.

CAPITOLUL VII

1. Claudius 1-a trimis apoi pe Felix[1], fratele lui Pallas, să guverneze ludeea. în al doisprezecelea an al domniei sale, i-a dat lui Agrippa tetrarhia lui Phillipos şi Batanaea, la care a adăugat Trachonitis şi Abila (fosta tetrarhie a lui Lysanias), luându-i însă Chalcis, unde domnise timp de patru ani. Primind bogatele daruri ale lui Caesar, Agrippa a măritat-o pe sora lui Drusilla cu Azizus, regele din Emesa, care a acceptat tăierea împrejur. Căci Epiphanes, fiul regelui Antioh, renunțase să se însoare cu ea, fiindcă nu a vrut să îmbrățişeze credința iudaică, în pofida promisiunii pe care o făcuse cândva tatălui fetei. Apoi Agrippa a dat-o de soție pe Mariamne lui Archelaus, fiul lui Helcias, cu care fusese logodită de tatăl ei, Agrippa. Din această căsătorie a rezultat o fiică numită Berenice.

[1] Antonius Felix. al patrulea procurator al Iudeii (52-60 e.n). libertul Antoniei, mama lui Claudius. la fel ca influentul Marcus Antonius Pallas.

2. La scurtă vreme după aceea s-a destrămat căsnicia Drusillei cu Azizus, din următorul motiv. De îndată ce a văzut-o pe Drusilla (care întrecea toate femeile prin frumusețea ei), Felix, procuratorul de atunci al Iudeii, s-a îndrăgostit de ea. Trimițându-I ca mijlocitor pe bunul său prieten iudeu, numit Simon, care era originar din Cipru şi se dădea drept mag, i-a cerut să-şi părăsească bărbatul şi să se căsătorească cu el; i-a făgăduit că o va face fericită dacă nu-1 va dispreţui. Dornică să scape de invidia surorii sale Berenice (căci frumusețea ei îi adusese[1] muite ponoase din partea acesteia), Drusilla a comis o nelegiuire şi a încălcat datinile strămoşeşti, lăsându-se convinsă să se căsătorească cu Felix. 1-a dăruit acestuia un fiu, numit Agrippa, care a pierit împreună cu mama lui în urma erupției vulcanului Vezuviu din timpul domniei lui Titus, cum voi povesti mai târziu.
3. După moartea lui Herodes, care îi fusese în acelaşi timp soț şi unchi, Berenice a fost multă vreme văduvă. Fiindcă se răspândise zvonul că întreținea legături nepermise cu fratele ei, !-a îndemnat pe Polemon (regele Ciliciei) să se taie împrejur, spre a se căsători cu ea; i s-a părut cea mai sigură cale de a combate minciunile şi calomniile care umblau pe socoteala ei. Polemon a consimțit, mai ales datorită faptului că era foarte bogată. Dar căsnicia lor n-a durat multă vreme; Berenice 1-a părăsit pe Polemon, zice-se, din pricina necumpătării sale. După desfacerea căsătoriei,

Polemon s-a dezbărat repede de credinţele iudaice. în aceeaşi vreme şi Mariamne, care se despărţise între timp de Archelaus, s-a căsătorit cu Demetrios, care se distingea printre iudeii din Alexandria atât prin origine, cât şi prin averile sale; îndeplinea pe atunci funcţia de alabarh. Fiului pe care 1-a avut de la el i-a dat numele de Agrippinus. Dar despre aceste personaje vom avea prilejul să vorbim mai târziu.

CAPITOLUL VIII

1. între timp a murit Claudius Caesar, după ce a domnit treisprezece ani, opt luni şi douăzeci de zile. Unii susţin că a murit otrăvit chiar de Agrippina', soţia lui. Germanicus, fratele lui Caesar, a fost tatăl acestei femei, măritată mai întâi cu Domitius Ahenobarbus, unul dintre bărbaţii cei mai de seamă ai oraşului Roma. După moartea soţului ei, a rămas multă vreme văduvă, până s-a măritat cu Claudius, aducându-i un fiu vitreg, numit Domitius după tatăl lui bun. Claudius a ucis-o din gelozie pe soţia lui Messalina[2], care i-a dăruit doi copii: pe Britannicus şi pe Octavia. De la prima lui soţie, Petina, avea o fiică mai mare, care se chema Antonia. Pe această Antonia a măritat-o numaidecât cu Nero: aşa 1-a numit el pe Domitius, după ce 1-a adoptat.

2. întrucât se temea mult că, de îndată ce va creşte mare, Britannicus va fi ajutat de tatăl său să-i moştenească tronul, Agrippina a pus la cale, zice-se, uciderea lui Claudius, vrând să-i deschidă calea spre domnie propriului ei fiu. L-a trimis numaidecât pe Burrus, prefectul pretoriului, împreună cu tribunii şi liberţii cei mai influenţi, sâ-1 ducă pe Nero în tabăra pretoriană, ca să fie proclamat împărat. După ce a pus mâna pe putere în felul acesta, Nero l-a otrăvit în taină pe Britannicus, având mai mulţi complici. în scurtă vreme a ucis-o făţiş pe mama lui, drept mulţumire nu numai pentru că l-a adus pe lume, ci pentru că prin intrigile ei l-a ajutat să dobândească tronul împărăţiei romanilor. A ucis-o de asemenea pe Octavia, soţia iui, precum şi mulţi oameni nobili, sub pretextul că ar fi complotat
împotriva lui.

3. Mă abţin totuşi să spun mai multe lucruri despre acestea. Mulţi au fost cei care au scris istoria lui Nero: unii dintre ei, în semn de recunoştinţă pentru binefacerile sale, au

[1] lulia Agrippina Minor (15-59 e.n.). sora lui Caligula şi mama lui Nero. cea de-a patra soţie a lui Claudius (vezi Tacitus, *Anale.* XII. 66).
[2] Valeria Messalina (cea 25-48 e.n.). cea de-a treia soţie a lui Claudius. a fost executată în urma unui complot, dezvăluit de libertul Narcissus. tânăra împărătească fiind nu numai desfrânată, ci şi intrigantă.

îmbrobodit adevărul, iar alţii, mânaţi de ura şi duşmănia lor faţă de dânsul, au dat crezare fără ruşine atâtor minciuni despre el încât sunt demni de deplinul nostru dispreţ. Nu trebuie să ne mire faptul că ei au răspândit născociri privitoare la Nero, câtă vreme nici măcar istoricii care au descris faptele înaintaşilor lor nu s-au ostenit să respecte adevărul deşi nu aveau nici un motiv să-i urască, deoarece au trăit cu mult înaintea lor. Cei ce nu pun preţ pe adevăr, n-au decât să scrie istoria aşa cum poftesc, deoarece ei par încântaţi de această libertate. Dar eu, care mi-am propus să redau numai adevărul, m-am hotărât să menţionez în treacăt lucrurile care n-au legătură cu lucrarea de faţă şi să tratez pe îndelete doar faptele privitoare la iudei, compatrioţii mei, fiindcă nu mă sfiesc să arăt deschis nici nenorocirile, nici vinile noastre. Mă întorc aşadar la depanarea celor ce ni s-au întâmplat odinioară.

4. în primul an al domniei lui Nero a murit Azizus, regele din Emesa, şi urmaş la tron i-a fost fratele său, Soemus. Aristobul, fiul lui Herodes, regele din Chalcis, a primit de la Nero guvernarea Armeniei Mici. Caesar i-a dăruit lui Agrippa o parte din Galileea, Tiberias şi Tarichea, care urmau să asculte de poruncile sale, împreună cu luliada, oraşul din Peraea, şi douăzeci şi patru de sate din vecinătatea lui.

.5. între timp, situaţia din Iudeea se înrăutăţea de la o zi la alta. Ţara era bântuită iarăşi de tâlhari şi de şarlatani, care amăgeau mulţimea. Mulţi din rândul acestora, ca şi din al jefuitorilor, au fost capturaţi zilnic de Felix şi executaţi. Pe Eleazar, fiul lui Dinaeus, care strânsese în jurul lui o bandă de hoţi, I-a prins printr-un vicleşug: I-a ademenit să vină Ia curtea lui, după ce s-a legat prin jurământ că n-o să păţească nimic, trimiţându-l numaidecât înlănţuit la Roma. Felix era foarte pornit împotriva Marelui Preot Jonathas, care îl sfătuise adesea să guverneze mai bine treburile iudeilor, pentru ca el, care intervenise pe lângă Caesar pentru numirea lui ca procurator al Iudeii, să fie mai la adăpost de plângerile poporului său. S-a decis să-1 înlăture din calea lui pe cel ce îl dojenea necontenit: nimic nu-i supără mai mult pe cei nedrepţi decât statornica lor muştruluire. De aceea 1-a momit pe cel mai bun prieten al lui Jonathas, originar din Hierosolyma, numit Doran, făgăduindu-i o mare sumă de bani

dacă îi va aduce nişte tâlhari, să-l omoare
566

CAPITOLUL IX

1. Cum a primit vestea morţii lui Festus, Caesar 1-a trimis pe Albinus[1] să guverneze Iudeea. Regele i-a luat funcţia de Mare Preot lui Josephus şi i-a dat pontificatul fiului lui Ananus, care se numea tot Ananus. Despre bătrânul Ananus se zice că a fost un om foarte norocos: a avut cinci copii şi toţi l-au slujit pe Domnul ca arhierei, după ce a deţinut el însuşi multă vreme înalta demnitate sacerdotală, ceea ce nu s-a mai întâmplat nici unuia dintre pontificii noştri. Tânărul Ananus, despre a cărui numire în funcţia de Mare Preot am vorbit adineauri, avea o fire nemiloasă şi cutezătoare. El făcea parte din secta saduceilor, care sunt mai acerbi şi mai nemiloşi în judecăţi decât ceilalţi iudei, după cum am arătat mai înainte. Fiindcă era, aşadar, crud, Ananus a socotit că sosise momentul potrivit să treacă la faptă acum, când Festus murise şi Albinus era în drum spre Iudeea. A convocat sinedriul la judecată şi I-a adus în faţa lui pe fratele lui Isus, denumit Hristos (el se chema Iacob), împreună cu alţi câţiva, acuzându-i că încălcaseră legile, şi i-a condamnat să fie ucişi cu pietre. Acest lucru a stârnit indignarea cetăţenilor moderaţi, care respectau cu stricteţe legile; ei şi-au trimis în taină solii la regele lor, rugându-1 să-l avertizeze în scris pe Ananus să nu mai întreprindă asemenea fapte, căci fusese nedrept şi în ceea ce făcuse acum. Unii dintre ei s-au dus în întâmpinarea lui Albinus. care tocmai plecase din oraşul Alexandria, şi i-au atras atenţia că Ananus convocase singur sinedriul la judecată, fără să-i ceară consimţământul. Albinus a fost convins de vorbele sfătuitorilor săi şi i-a adresat scrisori furibunde lui Ananus, ameninţându-1 că-i va da cuvenita pedeapsă. Dar, în urma acestui incident, regele Agrippa i-a luat funcţia de Mare Preot, pe care o deţinuse timp de trei luni, şi i-a încredinţat-o lui Iesus, fiul lui Damnaeus.
2. Cum a ajuns în oraşul Hierosolyma, Albinus şi-a dat întreaga osteneală şi preocupare ca să instaureze liniştea în ţară. (Fostul) Mare Preot Ananus îşi sporea de la o zi la alta
[1] Albinus a fost al şaselea procurator roman al iudeilor (62-64 e.n.!
571
prestigiul, cucerind şi mai mult simpatia şi preţuirea concetăţenilor săi. Se pricepea să agonisească banii şi împărţea daruri **lui** Albinus şi Marelui Preot. Avea în schimb slujitori netrebnici care, însoţiţi de nişte oameni foarte îndrăzneţi, se duceau Ia arie şi îşi însuşeau cu forţa zeciuiala preoţilor, luându-i la bătaie pe cei care li se împotriveau. Atât Marii Preoţi cât şi slujitorii lor săvârşeau asemenea fapte deoarece nu era nimeni care să-i împiedice. Aşa se face că sacerdoţii care trăiau din aceste zeciuieli ajungeau să moară de foame.
3. La una din sărbătorile celebrate în vremea aceea, sicarii au pătruns noaptea în oraş, l-au capturat pe grămăticul lui Eleazar, comandantul templului (care era fiul lui Ananias, Marele Preot), şi, legându-1 fedeleş, l-au dus cu ei. Apoi au trimis un mesager la Ananias şi i-au promis că-l vor da înapoi pe grămătic dacă îl va convinge pe Albinus să elibereze zece dintre ciracii lor ţinuţi în lanţuri. Ajuns ia ananghie, Ananias a apelat ia Albinus şi l-a convins să-i îndeplinească cererea. Aceasta a fost începutul altor nenorociri. Căci sicarii căutau pe toate căile să pună mâna pe rudele şi prietenii lui Ananias; de câte ori îi capturau, ei nu înapoiau ostaticii până nu obţineau eliberarea unui sicar. Astfel, numărul lor a crescut din nou, racându-i să devasteze ţara cu şi mai mare îndrăzneală.
4. în acelaşi timp, regele Agrippa, mărind oraşul Caesarea, care se mai chema şi Philippi, l-a denumit Neronia, în cinstea lui Nero. Cu mari cheltuieli, el a construit aşijderea în Berytus un teatru unde dădea anual spectacole, scoţând din buzunar sume uriaşe; totodată, a distribuit poporului grâu şi ulei. Apoi a gătit întregul oraş cu statui şi copii ale originalelor unor vechi sculptori celebri; toate podoabele regatului său le-a mutat în oraşul acela. Aceasta a stârnit ura supuşilor lui, fiindcă lua de la ei, să înfrumuseţeze oraşele străine. Atunci a luat pontificatul de la lesus, fiul lui Damnaeus. şi urmaşul lui a fost lesus, fiul lui Gămăliei. De aceea, între cei doi a izbucnit o ceartă. Fiecare a strâns în jurul lui o ceată de oameni foarte curajoşi şi aveau loc numeroase încăierări, ambele tabere aruncând pietre una asupra alteia, i-a întrecut însă pe toţi Ananias, care, prin bogăţiile sale, a atras majoritatea susţinătorilor de partea lui. Şi-au pus în slujba lor ceata de nelegiuiţi Saul şi Costobar, care aveau obârşie regală, bucurându-se de o mare preţuire datorită
572
înrudirii lor cu Agrippa. Ei erau însă înfocaţi şi violenţi, fiind gata oricând să-i jefuiască pe cei slabi. încă de atunci oraşul nostru era năpădit de calamităţi şi lucrurile mergeau din ce în ce
mai rău.
5. întrucât primise vestea că Gessius Florus[2] a fost numit în locul său şi că se afla deja în drum spre Hierosolyma, Albinus a vrut să dea impresia că a făcut ceva pentru iudei. Cei încătuşaţi, care meritau pedeapsa cu moartea, au fost executaţi din ordinul lui. Pe cei ce zăceau în temniţă pentru pricini mărunte i-a eliberat în schimbul unei sume de bani. Astfel s-au golit închisorile de nelegiuiţi şi ţara a fost invadată de tâlhari.
6. între timp, cântăreţii de imnuri din rândul leviţilor (aceştia alcătuiesc un trib aparte) l-au rugat pe rege să convoace sinedriul, ca să li se acorde şi lor dreptul de a purta stola de in, aidoma preoţilor. Ei susţineau că în anii domniei sale era indicat să se instituie o nouă ordine care să-i peipetueze amintirea. Cererea lor n-a fost zadarnică. Fiindcă regele, cu consimţământul celor ce făceau parte din sinedriu, le-a permis cântăreţilor de imnuri să-şi schimbe vechiul veşmânt cu haina lungă de in pe care şi-o doreau. Chiar şi celeilalte părţi a tribului,

care se ocupa de treburile mărunte ale templului, i-a îngăduit, potrivit cererii sale, să învețe imnurile. Toate aceste măsuri se abăteau de la rânduielile strămoşeşti, încât încălcarea legilor nu putea să nu-şi primească cuvenita pedeapsă.

7. în vremea aceea, construcția templului era terminată. Dar poporul a văzut că meşteşugarii, peste optsprezece mii la număr, stăteau degeaba şi doreau să-şi exercite meseria de pe urma căreia îşi agonisiseră traiul zilnic, prin munca lor la templu. Temându-se însă de romani, el n-a mai vrut să strângă bani pentru templu şi de aceea a dorit să cheltuiască, dând de lucru meseriaşilor (căci chiar dacă lucraseră o singură oră pe zi la templu, aceştia fuseseră plătiți pe loc). De aceea, regele a fost rugat să restaureze galeria din partea de apus. Porticul, situat în afara templului, străbătea o vale adâncă şi se sprijinea pe un zid de patru sute de coți; era construit din pietre pătrate, de un alb strălucitor (lungimea fiecărei pietre era de douăzeci de coți şi înălțimea, de şase coți), lucrarea datând din vremea lui

[1] Ultimul procurator roman al Iudeii (62-64).

Solomon, constructorul primului templu. Dar regele (întrucât Claudius Caesar îi ceruse să aibă grijă de templu) şi-a zis în sinea lui că lesne se demola o asemenea construcție, dar restaurarea ei constituia o treabă grea, mai ales un asemenea portic (lucrarea avea nevoie de multă vreme şi de cheltuieli mari), aşa că n-a aprobat cererea poporului. N-a împiedicat însă pavarea oraşului cu marmură albă. Apoi i-a luat funcția de Mare Preot lui Iesus, fiul lui Gămăliei, şi i-a încredințat-o lui Matthias, fiul lui Theophilos, sub pontificatul căruia a izbucnit războiul dintre romani şi iudei.

CAPITOLUL X

Mi se pare necesar ca această istorie să povestească neapărat despre Marii Preoți: de unde proveneau, cine anume avea voie să primească această demnitate şi cât de mulți au fost ei până la sfârşitul războiului. Primul dintre îoți Marii Preoți a fost, după cum se spune, Aaron, fratele lui Moise. După moartea lui, au venit la rând fiii lui şi de atunci încolo toți urmaşii săi au moştenit înalta funcție. La noi există legea străbună potrivit căreia nimeni nu are voie să fie Marele Preot al lui Dumnezeu dacă nu se trage din sângele lui Aaron. Nici unul dintr-o altă familie, chiar dacă era rege, nu avea voie să emită pretenții la o asemenea onoare. De la Aaron, primul Mare Preot, şi până ia Phinees, numit de răsculați în timpul războiului, au fost în total optzeci şi trei de pontifi. Treisprezece dintre ei au îmbrăcat sacrele veşminte din vremea când Moise a înjghebat în pustiu un tabernacol pentru cinstirea lui Dumnezeu şi până la sosirea în ludeea, unde regele Solomon a înălțat templul Domnului. La început, pontificatul era deținut până la moarte, în timp ce mai târziu Marii Preoți au fost înlocuiți din timpul vieții de urmaşii lor. Cei treisprezece, care se trăgeau din cei doi fii ai lui Aaron, şi-au primit funcția printr-o succesiune

pe Jonathas. Acesta s-a învoit şi a pus la cale uciderea Marelui Preot cu ajutorul tâlharilor. Unii dintre ei au venit în oraş, să se roage, chipurile, lui Dumnezeu, ascunzându-şi sub haine pumnalele[3]. Aceştia s-au amestecat printre slujitorii lui Jonathas şi l-au ucis. Deoarece crima a rămas nepedepsită, infractorii au venit mai târziu fără teamă în zilele de sărbătoare, cu jungherul dosit aşijderea sub haine, se amestecau în mulțime şi unii îşi înjunghiau duşmanii, alții pe aceia pentru care primiseră bani să-i ucidă. Acționau astfel nu numai în oraş, ci şi în templu; nu se temeau să comită asasinate nici acolo, ca şi cum fapta loi n-ar fi n-ar fi fost contrară evlaviei. Am convingerea că tocmai de aceea, indignat de nelegiuirea lor, Dumnezeu s-a înverşunat împotriva oraşului şi, fiindcă a socotit că templul nu mai era lăcaşul său nepângărit, i-a adus pe capul nostru pe romani, ca să-şi purifice oraşul cu ajutorul flăcărilor, şi ne-a târât în sclavie, împreună cu soțiile şi copiii, făcându-ne să ne recunoaştem singuri vinovăția.

6. Ca urmare a faptelor săvârşite de tâlhari, oraşul s-a umplut de asemenea nelegiuiri. Intre timp au apărut şarlatani şi oameni plini de vicleşuguri, care sfătuiau mulțimea să-i însoțească în pustiu, unde urmau ei să facă semne şi minuni cu ajutorul proniei divine. Numeroşii naivi care le-au dat crezare au fost pedepsiți pentru nebunia lor: Felix i-a adus înapoi, condamnându-i la moarte. în vremea aceea a venit la Hierosolyma un egiptean care se dădea drept profet, îndemnând gloata de plebei să urce împreună cu el pe Muntele măslinilor, situat la cinci stadii distanță de oraş. Acolo zicea el că vroia să arate cum, la porunca lui, zidurile Hierosolymei se vor prăbuşi, făgăduind oamenilor că vor pătrunde în oraş prin spărturile lor. La auzul acestor vorbe, Felix a poruncit oştenilor să ia armele în mâini; a strâns un mare număr de călăreți şi de pedestraşi, cu care a năvălit în afara Hierosolymei, pornind împotriva egipteanului şi a însoțitorilor lui. Au pierit vreo patru mii dintre aceştia şi două sute au fost luați prizonieri. Egipteanul n-a căzut pe câmpul de luptă, ci s-a făcut nevăzut. Acum tâlharii ațâțau

[3] Pumnal (cu lama încovoiată): în lat. .sica. De aici şi numele de *sicarius:* pumnalagiu, purtat de exponentul cuțitarilor antici. Sicarii din Palestina reprezentau aripa dreaptă a zeloților, alcătuind o organizație secretă care recurgea la tacita înjunghiere a adversarilor, fără să-şi jefuiască victimele.

iarăşi poporul să pornească războiul împotriva romanilor, cărora nu mai trebuiau să li se supună, şi, acolo unde nu erau ascultați, dădeau foc şi prădau satele.

7. Chiar şi între iudeii care locuiau în Caesarea şi irienii stabiliți acolo au izbucnit certuri provocate de

egalitatea dreptului lor de cetățenie. Iudeii vroiau să li se recunoască întâietatea, datorită faptului că regele lor Herodes, care întemeiase Caesarea, avea origine iudaică. Sirienii nu contestau acest lucru, dar susțineau că orașul lor s-a numit mai înainte Turnul lui Straton și atunci nici urv iudeu nu locuia în cetate. Când magistrații provinciilor au auzit de disputa lor, i-au prins pe instigatorii ambelor tabere și i-au bătut cu vergile, astfel că încăierările s-au potolit pentru scurt timp. Dar iudeii, care se bazau pe averile lor și îi disprețuiau ca atare pe sirieni, au început să-i batjocorească iarăși, provocându-i astfel să treacă la fapte. La rândul lor, sirienii, care nu erau așa de bogați, dar se bizuiau pe faptul că detașamentul roman, situat în apropierea orașului, era alcătuit în mare parte din cetățeni provenind din Caesarea și Sebaste, au răspuns câtăva vreme la batjocurile iudeilor cu aceleași vorbe jignitoare. Apoi au aruncat cu pietre unii împotriva altora, până când în ambele tabere s-au înregistrat mulți răniți și morți. Victoria a fost însă de partea iudeilor. Când a văzut că disputa nu se deosebea prea mult de un război fățiș, Felix a intervenit și Ie-a cerut iudeilor să se potolească. Fiindcă aceștia nu l-au ascultat, și-a trimis oștenii bine înarmați împotriva lor și a ucis mulți dintre ei, dar pe cei mai mulți i-a capturat, iar casele pline de bogății ale celor care locuiau în oraș au fost prădate de oșteni. Atunci iudeii cei mai moderați și mai influenți, preocupați de propria siguranță și de cea a semenilor lor, l-au rugat pe Felix să-și recheme luptătorii prin semnalul de trâmbiță, ca să-i cruțe pe ceilalți, dându-le prilejul să-și ispășească greșelile. Felix s-a lăsat înduplecat pe loc de rugămințile lor.

8. în vremea aceea, regele Agrippa i-a transmis funcția de Mare Preot lui Ismael, fiul lui Phabi. Acum s-au răsculat Marii Preoți împotriva sacerdoților și a fruntașilor mulțimii din Hierosolyma; fiecare și-a înjghebat propria lui ceată de susținători fanatici și dornici de schimbări, proclamându-se conducătorul ei. De câte ori se întâlneau, aruncau unii asupra

568

altora vorbe de ocară și pietre; nu se găsea nimeni care să-i dojenească, încât bunul plac se răspândea, ca și cum în cetate n-ar mai fi existat nici o autoritate. Nerușinarea și cutezanța Marilor Preoți a mers atât de departe încât ei și-au trimis slujitorii la arie, să ridice zeciuiala cuvenită sacerdoților. Această măsură a avut drept urmare faptul că unii sacerdoți, care se zbăteau în sărăcie, au murit de foame din lipsa celor necesare traiului zilnic. Așadar, samavolnicia răzvrătiților oprima orice dreptate.

9. între timp, Porcius Festus[4], trimis de Nero, 1-a înlocuit pe Felix în funcția de procurator. Fruntașii iudeilor care locuiau la Caesarea s-au dus numaidecât la Roma, să-și formuleze acuzațiile împotriva lui Felix. Acesta ar fi fost aspru pedepsit pentru nedreptățile pe care le făcuse iudeilor dacă fratele său Pallas, bucurându-se atunci de marea prețuire a împăratului, nu l-ar fi îmbunat pe Nero prin rugămințile lui nenumărate. Două dintre căpeteniile siriene l-au atras de partea lor, cu o mare sumă de bani, pe Burrus[5] (dascălul lui Nero, așijderea îngrijitorul corespondenței sale în limba greacă) și l-au convins să obțină de la Nero o scrisoare care să-i priveze pe iudei de egalitatea dreptului lor de cetățenie. Și Burrus 1-a rugat pe împărat, determinându-l să scrie o asemenea scrisoare; ea este sursa nenorocirilor care au căzut după aceea pe capul neamului nostru. Când au aflat conținutul scrisorii care fusese adresată sirienilor, iudeii din Caesarea și-au ințețit revolta, până când a izbucnit războiul.

10. La sosirea lui în ludeea, Festus i-a găsit pe locuitorii ei îngroziți de tâlharii care le păgubeau țara, jefuind și dând foc tuturor satelor. Atunci cei ce erau denumiți sicari (un soi de asasini) se înmulțiseră foarte mult și se slujeau de un junghier, care nu era mai mare decât iataganul persan, dar cu Iama încovoiată, așa cum sunt pumnalele cărora romanii le zic *sicae.* De aici provine și numele acestor tâlhari, care comiteau multe omoruri. Așa cum am spus mai înainte, în zilele de sărbătoare, ei se amestecau în mulțimea venită de pretutindeni în scopuri pioase, înjunghiind ațâți închinători câți voiau ei. Adesea

* Porcius Festus: al cincilea procurator al Iudeii (607-62 e. n). [5] Sextus Afranius Burrus (?-62 e.n.): prefect unic al pretoriului și principalul sfetnic al lui Nero din primii ani ai domniei lui.

569

năvăleau înarmați în satele dușmane, să le jefuiască și să le incendieze. Festus și-a trimis trupele de călăreți și de pedestrași împotriva celor amăgiți de un șarlatan care le promisese izbăvirea și încetarea tuturor relelor, dacă se hotărau să-1 urmeze în pustiu. Oștenii trimiși de el i-au ucis deopotrivă pe înșelător ca și pe însoțitorii lui.

11. în aceeași vreme, regele Agrippa a construit un edificiu impunător aproape de colonade, în cetățuia regală a Hierosolymei, care fusese odinioară palatul fiilor lui Asamoneu. El se afla pe un loc înalt, de unde avea o încântătoare priveliște a întregului oraș. Curiosul rege, întins pe patul său, putea să urmărească de sus tot ce se petrecea în preajma templului. Când au observat acest lucru, fruntașii Hierosolymei au fost foarte supărați: nici obiceiurile străbune, nici legile lor nu permiteau nimănui să vadă ce se petrecea în templu, mai ales în timpul ceremoniilor sacre. Ca atare, ei au clădit un zid înalt în fața exedrei din interiorul templului, aflată în partea de apus. Construcția răpea perspectiva nu numai dinspre dormitorul regelui, ci și dinspre porticul apusean, situat în afara templului, unde își postau romanii străjerii care supravegheau sanctuarul în zilele de sărbătoare. Ceea ce 1-a nemulțumit profund pe regele Agrippa, dar în și mai mare măsură pe procuratorul Festus, ultimul fiind cel ce a poruncit ca zidul să fie dărâmat. Dar iudeii l-au rugat ca mai întâi să li se îngăduie să-și trimită solii la Roma; susțineau că preferă să moară, decât să-și vadă știrbită o parte a templului lor. Când Festus le-a încuviințat cererea, ei au delegat să plece la Nero zece cetățeni de vază, împreună cu Marele Preot Ismael și cu Helcias, păzitorul tezaumlui sfânt. Nero le-a dat ascultare și nu numai că i-a iertat pentru ceea ce au făcut, ci a permis ca zidul lor să rămână în picioare. împăratul a făcut asta de dragul soției sale Poppaea (o femeie evlavioasă), care a

intervenit în favoarea iudeilor; a permis celor zece delegați să se întoarcă acasă, reținându-i ca ostatici pe Helcias şi pe Ismael. De îndată ce a aflat asta, regele i-a transmis pontificatul lui Josephus, poreclit Cabi, fiul Marelui Preot Simon.

570
firească. în decursul păstoriei lor, orânduirea a fost mai întâi aristocratică, apoi una monarhică. Numărul anilor în care celor treisprezece le-a revenit înalta demnitate, începând de la ieşirea străbunilor noştri din Egipt şi până când Solomon, regele din Hierosolyma, a construit templul, se ridică la şase sute şi doisprezece. După cei treisprezece pontifi, alți optsprezece au ocupat rând pe rând funcția de Mare Preot la Hierosolyma, din timpul regelui Solomon până când regele babilonian Nabucodonosor a făcut o expediție împotriva oraşului, a incendiat templul şi a dus poporul nostru în captivitate la Babilon, luându-1 prizonier pe Marele Preot losadec. Pontificatul lor a durat patru sute şaizeci şi şase de ani, şase luni şi zece zile, răstimp în care iudeii s-au supus regilor. După şaptezeci de ani de la distrugerea Hierosolymei de către babilonieni, Cirus, regele perşilor, a îngăduit iudeilor din Babilon să se întoarcă în patria lor, dându-le voie să-şi reconstruiască templul. Acum a primit înalta demnitate sacerdotală lesus, fiul lui losadec, unul dintre captivii care s-au întors acasă. Acesta şi urmaşii lui, în număr de cincisprezece, au cârmuit poporul redevenit liber până în timpul domniei lui Antioh Eupator, vreme de patru sute doisprezece ani. Acest Antioh, pomenit mai înainte, şi Lysias, comandantul lui, au fost cei dintâi care au răpit funcția unui Mare Preot, anume Onias, poreclit Menelaus, şi l-au omorât la Beroe. îndepărtându-1 de la succesiune pe fiul lui, l-au numit Mare Preot pe Iacimos, care se trăgea din Aaron, dar nu făcea parte din casa lui Onias. Tocmai de aceea Onias, vărul defunctului Onias, care purta acelaşi nume ca tatăl său, s-a dus în Egipt, unde a intrat în grațiile lui Ptolemeu Philometor şi ale soției sale Cleopatra, de la care a obținut încuviințarea să construiască în noma Heliopolis un templu al Domnului, aidoma cu cel din Hierosolyma, obținând să fie numit el însuşi Mare Preot. Dar despre sanctuarul acesta, înălțat în Egipt, am vorbit de câteva ori. La rândul lui, Iacimos s-a stins din viață după ce a deținut pontificatul doar trei ani. El n-a avut parte numaidecât de urmaşi şi vreme de şapte ani oraşul a rămas fără un Mare Preot. Mai târziu însă, conducerea poporului fiind încredințată fiilor lui Asamoneu, de îndată ce au terminat războiul cu macedonenii, aceştia l-au numit Mare Preot pe Ionathas, care a
575
păstorit vreme de şapte ani. Când el a fost înlăturat din drum prin cursa pe care i-a întins-o Tryphon, aşa cum am arătat mai înainte, demnitatea de Mare Preot i-a fost atribuită fratelui său Simon. După ce a deținut pontificatul cu un an mai mult decât fratele lui şi a pierit şi el ucis mişeleşte în timpul unui ospăț, urmaş i-a fost fiul său Hyrcanos. Timp de treizeci de ani, Hyrcanos a fost Mare Preot şi a murit la o vârstă înaintată, lăsându-1 în locul lui pe Iudas, care se mai numea şi Aristobul. Cumulând funcția de Mare Preot cu demnitatea de rege, deoarece a fost primul care şi-a pus diadema regală, dar a domnit numai un an şi a fost răpus de boală, el şi-a lăsat ca urmaş pe fratele lui, Alexandru. Vreme de douăzeci şi şapte de ani, Alexandru a deținut în acelaşi timp rangul de rege şi funcția de Mare Preot şi, Ia moartea lui, i-a transmis puterea soției sale Alexandra, dându-i sarcina de a-1 numi pe Marele Preot. Alexandra i-a transmis funcția fiului ei Hyrcanos şi a murit după nouă ani de domnie; tot atâția ani a deținut pontificatul şi fiul ei Hyrcanos. Căci după ce mama li s-a stins din viață, fratele lui Aristobul i-a declarat război şi 1-a învins pe Hyrcanos, proclamându-se Mare Preot în locul lui, aşa că a domnit şi a deținut în acelaşi timp pontificatul. La trei ani şi trei luni de ia urcarea lui pe tron, a sosit în ludeea Pompeius, a luat cu asalt Hierosolyma şi 1-a trimis prizonier la Roma pe . Aristobul, împreună cu copiii lui. Aşadar, Hyrcanos şi-a redobândit pontificatul şi i s-a permis să cârmuiască, fără să aibă dreptul de a purta diadema. în afara primilor nouă ani, Hyrcanos a mai domnit astfel încă douăzeci şi patru de ani. Apoi Barzapharnes şi Pacorus, căpeteniile părților, au trecut Eufratul şi au purtat război cu Hyrcanos, pe care l-au luat prizonier, aducându-1 ca rege pe Antigonos, fiul lui Aristobul. După ce acesta a domnit vreme de trei ani şi trei luni, Sosius şi Herodes au cucerit oraşul asediat de ei şi l-au trimis pe Antigonos la Antiohia, unde a fost executat din ordinul lui Antonius. Devenit rege cu ajutorul romanilor, Herodes n-a mai numit pontifi din stirpea Asamoneilor, ci, cu excepția lui Aristobul, numai oameni neînsemnați, care proveneau din familii de preoți. Pe Aristobul, nepotul lui Hyrcanos, fostul prizonier al pârtilor şi fratele Mariamnei, care i-a devenit soție, 1-a făcut Mare Preot din dorința de a cuceri favoarea poporului,
576
fiindcă el era prețuit de dragul amintirii lui Hyrcanos. Cuprins de teama că mai târziu Aristobul va ajunge preferatul tuturora, Herodes 1-a înlăturat, urzindu-i moartea la lerihon, unde 1-a înecat în timp ce făcea baie, cum am arătat mai înainte. După aceea nici un vlăstar al Asamoneilor n-a mai deținut funcția de Mare Preot. Pilda lui Herodes în numirea pontifilor a fost urmată de fiul lui, Archelaus, apoi de romanii care au cucerit regatul iudeilor. Din timpul domniei lui Herodes până în ziua când Titus a dat pradă flăcărilor oraşul şi templul, au fost în total optsprezece Mari Preoți, durata pontificatului lor fiind de o sută şi şapte ani. Unii dintre ei au deținut funcția pontificală chiar în vremea regelui Herodes şi a fiului său Archelaus; după stingerea lor din viață, țara a avut o cârmuire aristocratică, conducerea poporului fiind încredințată pontifilor. Cu acestea am spus destule lucruri despre Marii Preoți.

CAPITOLUL XI

1. Gessius Florus, trimis de Nero ca succesor al lui Albinus, a căşunat iudeilor nenumărate nenorociri. Era originar din Clazomenae şi a venit împreună cu nevasta lui Cleopatra, care, ca bună prietenă a Poppaeei, egalând pe deplin nelegiuirea acesteia, a obținut pentru el funcția de procurator. A abuzat în asemenea măsură de puterea lui încât iudeii, făcând comparație cu infamia lui, îl socoteau pe Albinus un binefăcător al lor. Cel puțin acesta a căutat să-şi ascundă răutatea şi avea grijă ca ea să fie cât mai puțin cunoscută. De parcă ar fi fost trimis să-şi dezvăluie ticăloşia, Gessius Florus se fălea cu ea şi, în râvna lui de a aduce pagube poporului nostru, nu se dădea în lături de la nici un fel de jaf sau de la toate nedreptățile pe care era în stare să le facă. Căci el era crud şi străin de orice milă, fiind stăpânit de o nesățioasă aviditate de câştig, încât nu făcea nici o deosebire între mult şi puțin, ci intra în cârdăşie chiar şi cu

tâlharii. Aceştia comiteau multe jafuri, plini de speranța că vor scăpa teferi, unica lor temere fiind că drept răsplată trebuiau să dea o bună parte din prada lor. Suferințele îndurate întreceau orice măsură, astfel încât sărmanii iudei, care nu mai puteau să îndure jafurile întreprinse de tâlhari, erau siliți cu toții să-şi abandoneze casele şi să-şi ia lumea în cap, căci puteau să aibă parte oriunde la străini de un trai mai bun. Mai are oare rost să lungim vorba? Florus a fost cel ce ne-a silit să pornim războiul împotriva romanilor, fiindcă, în locul unei morți lente, noi am preferat să pierim toți odată. Acest război a început în cel de-al doilea an al guvernării şi în cel de-al doisprezecelea al domniei lui Nero'. Ce anume am fost constrânşi să facem sau ce a trebuit să îndurăm poate să cunoască temeinic oricine vrea să citească cartea pe care am scris-o despre războiul iudeilor împotriva romanilor.

2. Pun aici capăt lucrării mele despre *Antichitățile iudaice,* după ce am scris cărțile despre războiul împotriva romanilor. *Antichitățile* conțin tradițiile istorice de la crearea primului om până în al doisprezecelea an al domniei lui Nero, depanând ceea ce ni s-a întâmplat nouă, iudeilor, în Egipt, Siria şi Palestina, apoi ponoasele pricinuite de asirieni şi babilonieni, precum şi asupririle la care ne-au supus perşii şi macedonenii, după ei venind la rând romanii. Toate acestea, potrivit părerii mele, au fost descrise cu exactitate. Mi-am dat aşijderea osteneala să înfățişez întregul şir al Marilor Preoți care s-au perindat pe parcursul celor două mii de ani. Apoi am redat fără greşeală succesiunea regilor, povestind faptele lor, felul cum au condus țara şi puterea monarhilor, după îndrumările cărților noastre sfinte; am făcut aşadar întocmai cum am promis la începutul acestei istorii. Cutez să afirm acum, la încheierea lucrării de față, că, oricât ar fi vrut, nimeni altul, fie iudeu, fie străin, n-ar fi fost în stare să-i redea cu fidelitate conținutul pe înțelesul grecilor. Căci compatrioții mei pot să confirme faptul că sunt desăvârşitul cunoscător al tradițiilor țării mele; totodată, după ce mi-am însuşit temeinic regulile gramaticale, am învățat limba greacă, pe care n-o vorbesc fără cusur, lucru de altfel neîngăduit de datinile patriei noastre. La noi nu sunt bine văzuți

[1] Anul 66e.n.

cei ce cunosc mai multe limbi şi pun preț pe frumusețea stilului, deoarece arta asta nu este bunul comun al oamenilor liberi, stând şi la îndemâna sclavilor. Faima de înțelepți o dobândesc la noi mai degrabă cei ce au deplina cunoaştere a ştiinței legilor şi pot să explice, după cuvânt şi conținut, tâlcul cărților sfinte. Chiar dacă mulți sunt zeloşii ce pot să aibă o asemenea îndeletnicire aleasă, abia doi sau trei au atins desăvârşirea, începând să tragă foloase de pe urma trudei lor. îmi place să cred că multora n-o să li se pară o stângăcie dacă am povestit câte ceva despre obârşia mea şi despre ceea ce am făcut în viață, de vreme ce mai există oameni care pot să depună mărturie că afirmațiile pe care le fac sunt adevărate sau, dimpotrivă, să le combată. îmi închei aşadar *Antichitățile* mele, alcătuite din douăzeci de cărți numărând şase sute de mii de rânduri. Dacă îmi va îngădui bunul Dumnezeu, voi depăna iarăşi, expunând totul pe scurt, şi mersul războiului, şi ceea ce ni s-a mai întâmplat până astăzi, în al treisprezecelea an al domniei lui Caesar Domitianus[2] şi al cincizeci şi şaselea al vieții mele. Mi-am propus să mai scriu încă patru cărți despre Dumnezeu şi natura lui, după opiniile pe care iudeii le-au moştenit de la strămoşii lor, precum şi o lucrare despre legi şi despre motivele pentru care unele lucruri ne sunt îngăduite, iar altele, interzise.

SFÂRŞIT

[1] Titus Flavius Domitianus, împărat roman (81-96 e.n.); deci, anul 93 e.n.

3

în versiunea românească integrală a *Antichităților iudaice* am urmat pilda ediției greco-latine de bază care numerotează cu cifre romane cele douăzeci de cărți şi capitolele lor şi cu cifră arabă paragrafele. Pentru trimiterile indicelui de față am păstrat cifra romană doar pentru cărți, prima cifră arabă redând numărul capitolelor iar cea de a doua, numărul paragrafului unde figurează denumirea respectivă, pentru a înlesni găsirea

ei de către cititori. Aşadar X, 10, 5 = Cartea a X-a, capitolul 10, paragraful 5. Unele capitole scurte nu au paragrafe.

A.

lui i-au păstrat numele, VIII, 14, 1 până la IX, 8, 7. ADAEUS: guvernatorul Siriei, Feniciei şi Samariei în timpul domniei lui Xerxe, XI, 5, 6. ADAM: primul om, strămoşul omenirii, l, 1, 2 ş.u. ADAR: ultima lună a calendarului evreiesc (martie), IV, 8, 49;
XI, 4, 7; 6, 2; 6, 12; XII, 10,5. ADASA: sat din Iudeea, XII, 10, 5. ADDIDA: oraş în Iudeea, la E de Lydda, XIII, 6, 5; 15, 2. ADER: idumean, duşmanul lui Solomon, VIII, 7, 6. AD1ABENE: ţinut ocupând teritoriul fostei Asirii, XX, 2.1 ş.u. ADONIAS: al patrulea fiu al lui David, ucis de Solomon, VII,
1,4 până la VIII, 1,3. ADONIBEZEK: regele bezecilor, V, 2,2.
585
ADORA: oraş din S Iudeei, în districtul Hebron, XIII, 6, 5; 9, 1. ADORAIM: oraş din ludeea, totuna cu Adora, VIII, 10, 1. ADORAM: fiul lui Thaenus, VII, 5, 4; 11, 8; VIII, 2, 9. ADRAMALECH: fiul regelui asirian Sennacherib, X, 1, 5. ADRAZAR: regele din Sophene, VII, 5, I; VIII, 7, 6. ADULLAMA (ADULLAM): vechi oraş canaanean, VI, 12, 3. AEGAE: oraş în Macedonia, la V de Pella, XI, 8, I. AEGHITA: soţia lui David, mama lui Adonias, VII, 14, 4. AEGLA: soţia lui David, VII, 1, 4.
AELANA: port idumean din Arabia Petraea (Acaba), VIII, 6,4. AEL1US GALLUS: guvernatorul Egiptului, XV, 9 3. AEMAN: înţelept din vremea lui Solomon, VIN, 2, 5. AEMILIA: trib legat de ginta Aemilia, XIV, 10, 19. AEMIL1US REGULUS: iniţiatorul unui complot împotriva lui
Caligula, XIX, 1,3.
AENEAS: fiul lui Antipater, XIV, 10, 22. AENEAS: rege arab, XVI, 9, 4. AERIS: fiul lui Gad, II, 7, 4. AESOPUS: slujitorul Alexandrei, XV, 3, 2. AESQUILINA: trib roman amintind de înalta colină Escvilina, XIV, 10, 19.
AETA: stâncă fortificată din teritoriul seminţiei lui Iuda, unde
a locuit Samson, V, 8, 8. AEZEL: fiul lui Iuctas, I, 6, 4. AGABA: oraş în Palestina, XIII, 16, 5. AGAG: regele amaleciţilor, XIII, 18, 5. AGALLA: oraş în Arabia, Ia graniţa cu Moabul, XIV, 1, 4. AGAR: roaba egipteană a Sarei, mama lui Ismael, I, 10, 9. AGATHARCHIDES din CNIDOS: istoric grec care a trăit la
curtea Ptolemeilor, XII, 1. AGATHOCLES: arhonte atenian, XIV, 8, 5. AGGAEUS: profet care a venit în Israel din exilul babilonian,
XI, 4, 5; 4, 7.
AGGITHA: soţia lui David, VII, 1, 4. AGRIPPA, MARCUS: consul roman, XIV, 16, 4 ş.u. AGRIPPA CEL MARE: Herodes Agrippa I, care a domnit asupra întregii Iudei, ca rege clientelar al Romei, XVII, 2, 2; XVIII, 5, 4 ş.u.; XIX, 4, 1 ş.u. AGRIPPA: Herodes Agrippa II, fiul lui Agrippa cel Mare,
XVII, 2, 2; XVIII, 5,4; XIX, 9, 2; XX, 1, 1; 6, 3. AGRIPPA: prietenul lui Herodes cel Mare, XV, 9, 3; 10, 3. AGRIPPA: fiul lui Aristobul şi al Salomeei, XVIII, 5, 4. AGRIPPA: fiul procuratorului Felix şi al Drusillei, XX, 7, 2. AGR1PPIAS: vechiul Anthedon, port în S Palestinei, reconstruit de Herodes cel Mare şi numit astfel în semn de devotament faţă de Marcus Vipsanius Agrippa, XIII, 3, 3; XIV, 5, 3; XV, 7, 3; XVIII, 6, 3. AGRIPPINA, MINOR IULIA: mama lui Nero, cea de-a patra
soţie a împăratului Claudius I, XX, 8, 1 ş.u. AGRIPPINUS: fiul lui Demetrius şi al Mariamnei, XX, 7, 3. AHION: oraş din Palestina, în ţinutul seminţiei lui Nephtali,
VIII, 12,4.
AICAMI: tatăl lui Godolias, X, 9, 1. A1LATH: oraş situat lângă Marea Roşie, IX, 12, 1. ALBANII: triburi războinice de pe litoralul apusean al Mării
Caspice, de origine scitică sau sarmatică, XVIII, 4, 4. ALBFNUS: procuratorul Iudeii sub domnia lui Nero, XX, 9,1 ş.u. ALCANES: levit din seminţia lui Efraim, V, 10, 2. ALCHIMUS: Mare Preot, XII, 9, 7 ş.u. ALEXANDER: tatăl lui Tiberius Alexander, XVIII, 6, 3; XIX,
5, 1;XX, 5, 2.
ALEXANDRA (nume grecesc pentru Salome): soţia lui Aristobul I, XIII, 12, 1. După moartea lui, s-a căsătorit cu fratele şi urmaşul la tron al acestuia, Alexandru Iannaios, XIII, 16, 1 ş.u. Rămasă a doua oară văduvă, Alexandra Salome a condus ludeea împreună cu fiul ei Hyrcanos II până ce s-a stins din viaţă. ALEXANDRA: fiica lui Aristobul II, căsătorită mai întâi cu
Phillipion, apoi cu Ptolemeu Mannaei, XIV, 7, 4. ALEXANDRA: fiica lui Phasael, XVIII, 5, 4. ALEXANDRIA: oraş fondat de Alexandru cel Mare pe litoralul Mediteranei, capitala Egiptului Lagizilor, XIII, 3, 4; XIV, 5, 2; XIX, 1, 12; 5, 2.
ALEXANDRION: fortăreaţă din ludeea, situată pe drumul ce ducea de la Scythopolis spre Ierusalim, XIII, 16, 3; XIV, 5, 4; 15, 4;XVI, 2, 1; 11,7.
ALEXANDROS LUCIUS CORNELIUS, denumit POLYHISTOR: prozator şi compilator grec, I, 15.
586
587
ALEXANDRU cel MARE: regele Macedoniei, cuceritorul
Imperiului Persan, al Egiptului şi al ludeei, XI, 8, I ş.u. ALEXANDRU IANNAIOS: fiul lui Hyrcanos I, rege şi Mare
Preot al ludeei elenistice, XIII, 12, 1 ş.u. ALEXANDRU: fiul lui Theodorus, XI, 10, 10; 10, 12. ALEXANDRU:

APHER: fiul lui Abraham şi al Cheturei, care a dat numele
Africii.
APHERIMA: orăşel în Iudeea, în apropiere de Bethel, XIII, 4, 9. APHRA: oraş fundat de Apher, fiul lui Abraham, care a dat
numele Africii, I, I, 15.
APION MOCHTOS (TRUDITORUL): grămătic şi prozator grec, compilatorul unei *Istorii a popoarelor,* atacat de Flavius Josephus într-o lucrare a sa pentru calomniile răspândite pe seama comunităţii iudaice din Alexandria, XVIII, 8, 1.
APOBATERION: ţinutul unde şi-a părăsit arca Noe: I, 3, 5. APOLLODOT: generalul locuitorilor din oraşul Gaza, XIII, 13,3. APOLLONIA: port palestinian situat între Caesarea şi loppe,
XIII, 15,4. APOLLONIUS: guvernatorul Samariei în timpul domniei
regelui Antioh Epiphanes, XII, 5, 5. APOLLONIUS: guvernatorul Coelesiriei în timpul domniei Iui Alexandru I Balaş, XIII, 4, 3.
APOLLONIUS: fiul lui Alexandru, XIII, 9, 2; XIV, 10, 22. APOLO, Templul lui: XIII, 13, 3; XVII, 11, 1. APONIUS: senator rănit de soldaţii lui Claudius, XIX, 4, 5. APPHUS: porecla lui lonathas, fiul lui Mattathias, XII, 6, 1. APSAN: judecător din seminţia lui Iuda, V, 7, 13. AQUILAS: conjuratul care i-a dat lovitura de graţie lui
Caligula, XIX, I, 14.
AQUILEIA: oraş în N Italiei, pe coasta Adriaticii, XVI, 4, 1. ARABIA FERICITĂ (FELIX): denumire dată de romani regatului Saba, bogat în mirodenii. în textele ebraice,
592
arabii sunt menţionaţi încă din secolul IX î.e.n.: 1,15; V, 6, 1;XIV, 1,4; XVII, 4, 1. ARADIUS: fiul lui Chanaanus, 1, 6, 2. ARAD: fiul tui Beniamin, II, 7, 4. ARADUS: oraş situat pe o insulă lângă coasta feniciană, la N
de Tripoli, I, 6, 2; XIII, 3, 4; XIV, 12, 6. ARAM: fiul lui Sem, strămoşul arameilor, triburi semite care au întemeiat în Siria state ocupate apoi de asirieni, 1, 6, 4. ARAMATHA: oraş al leviţilor din seminţia lui Gad, VIII, 15, 3. ARAN: fiul lui Tharrus, tatăl lui Lot şi al Sarei, I, 6, 5. ARASES: regele Siriei şi al Damascului, IX, 12, 1 ş.u. ARBELA: sat în Galileea, bântuit de tâlharii adăpostiţi în
peşterile din jur, XII, 11,1; XIV, 15, 4. ARCE: oraş fenician din Liban, I, 6, 2. ARCE: oraş în Arabia, numit ulterior Petra, IV, 4, 7. ARCHELAIS: localitate din Iudeea, aproape de Phasaelis şi
Ierihon, XVII, 13, 1;XIV, 15,4.
ARCHELAUS SISINES PHILOPATRIS: ultimul rege al Cappadociei, tatăl Glaphyrei şi socrul lui Alexandru, XVI,
1,2 ş.u.
ARCHELAUS: fiul lui Herodes, XVII, 1, 3 ş.u. ARCHELAUS: soţul Berenicei, XIV, 6, 2. ARCHELAUS: intendentul treburilor regelui Archelaus la
Roma, XVIII, 13,2.
ARCHELAUS IULIUS: fiul lui Chelcias, XIX, 9, 1; XX, 7, 1. AREIOS: rege spartan, XII, 4, 10. AREMMANTHUS: căpetenie babiloniană, X, 8, 2. ARETAS: regele arabilor, XIII, 13, 3; XVI, 9,4 ş. u.; XVIII, 5, 1. ARETAS: rege din Coelesiria, XH1, 15. 2. ARETHUSA: oraş fortificat al Siriei, situat între Epiphania şi Emesa, în ţara arabilor nomazi, XIV, 4,4. ARIA: parte a Arianei, străbătută de fluviul Arius, satrapie a Persiei, I, 6, 4.
AR1ELAS: fiul lui Gad, II, 7, 4. ARIMAN: cetate de scăpare din ţinutul Galaad, IV, 7, 4. ARION: administratorul lui Josephus din Alexandria, XX, 4, 7. ARIOCH: căpetenia gărzilor regelui Nabucodonosor, X, 10, 3. ARISTEU: funcţionar grec la curtea lui Ptolemeu II, care îl convinge pe monarhul egiptean să traducă în limba elină
593
Legile lui Moise (Pentateuhul), adică Septuaginta, XII, 2,
ARISTOBUL: fiul lui loannes Hyrcanos, XIII, 10, 2.
ARISTOBUL: fiul lui Alexandru Iannaios, XIII, 16, 1.
ARISTOBUL: fiul lui Alexandru şi al Alexandrei, XV, 2, 5 ş.u.
ARISTOBUL: fiul lui Herodes cel Mare, XV, 10, 1 ş.u.
ARISTOBUL: fiul Salomeei, nepotul de soră al lui Herodes cel Mare, XVIII, 5, 4.
ARISTOBUL: nepotul de frate al lui Agrippa cel Mare, XX, 5,2.
ARISTOBUL: fiul lui Amyntas, XIV, 10, 22.
ARISTON: prietenul lui Herodes din Chalcis, XIX, 8, 3.
ARIUCH: general asirian, I, 9.
ARIUS: centurion, comandant de legiune, XVII, 10, 7. ARMATHON: oraş situat aproape de Ierusalim, VIII, 12, 2. ARMENIA: ţinut muntos din NE Asiei Mici, despărţit de Eufrat în două părţi inegale: Armenia Mare (Turcomania şi Iran) şi Armenia Mică, la V de Eufrat, 1, 3, 5; 6, 4: XVIII, 2, 4; 4, 4.

ARNON: fluviu care slujea drept hotar între moabiţi şi amoriţi,
locul ultimilor fiind luat de israeliţi, IV, 5 1. AROPHAEUS: fiul lui Maraioth, VIII, 1, 3. ARPHAXADES: fiul lui Sem, I, 6, 4. ARRUNTIUS, EVARISTUS: bogătaş din Roma, XIX, 1,18. ARRUNTIUS, PAULUS: însoţitorul lui Caligula, XIX, 1, 14. ARSACES: regele părţilor, XIII, 5, 11; 8, 4. ARSACIZII: dinastia suveranilor Regatului part, XVIII, 2, 4. ARSAMUS: fortăreaţă arabă necunoscută, XX, 4, 1. ARSINOE: a doua soţie a lui Ptolemeu Philadelphus, XII, 2, 6. ARTABANOS: rege al Mediei, XVIII, 2, 4; 9, 3; XX, 3, 1. ARTABAZES: rege al Armeniei, XV, 4, 3. ARTABAZES (ARTAVAZDE II): rege al Armeniei, XV, 4, 3. ARTAXERXE I: suveran al Imperiului Persan, XI, 6, 1 ş.u. ARTAXIAS II: fiul lui Artabazes, rege al Armeniei, XV, 4, 3. ARTEMISIOS: luna mai în calendarul macedonean, VIII, 3, 1; XIV, 10,25.
ARUCAEUS: fiul lui Chanaanus, stăpânul oraşului Arce, 1,6,2. ARURA: localitate în ludeea, VI, 12, 4. ARUS: sat situat probabil în Samaria, XVII, 10, 9. ASABEL: fiul lui Beniamin, II, 7, 4.
594
ASAEL: nepotul regelui David, VII, 1,3.
ASANUS: fiul şi urmaşul lui Abias, al treilea rege în Iuda, VIII,
11, 3 ş.u. ASAPH: celebrează prin cântece inaugurarea noului templu,
alături de fiii lui, XI, 4, 2.
ASCHANAZUS: fiul lui Gomar, strămoşul aschanazilor, 1,6,1. ASCHANES: eunucul lui Nabucodonosor, X, 10, 2 ASEN ATH A: fiica preotului din Heliopolis, soţia lui losif, II, 6,1. ASER: fiul lui lacob, 1, 19, 7.
ASIN AEUS: iudeu babilonian, fratele lui Anilaeus, XVIII, 9,1 ş.u. ASINIUS: scriitor citat de Strabon, XIV, 8, 3. AS1NIUS POLL1O, GA1US: consul, XIV, 14, 5. ASCALON: oraş în ludeea, unul dintre cele cinci centre ale filistenilor, V, 1, 22; VI, 1, 2; XII, 4, 5; XVI, 8, 4; XVII,
11,5.
ASFALT1TIS, LACUL: Marea Moartă, 1,9; XV, 6,2; XVII, 6,5. ASMONE1I (ASAMONEII): familie, apoi dinastie evreiască (142-37 î.e.n.), întemeiată de Simon, fratele lui ludas zis Macabeul (de aici şi denumirea de Macabei), care şi-a eliberat poporul de jugul sirian, redând templul cultului iudaic; ultimul Haşmoneu, Aristobul II, a fost decapitat de Marcus Antonius;a urmat dinastia herodiană (37 î.e.n.-66 e.n.), o dată cu care ludeea elenistică şi-a încheiat existenţa, XIV, 16, 4; XVII, 6, 3; XX, 10. ASOCH1S: oraş în Galileea de V, lângă Sepphoris, XIII, 12, 4. ASOPHON: oraş necunoscut din Galileea, XIII, 12, 5. ASOR: oraş din preajma lacului Merom (Hule), V, 5,1; 5,4; 6,
1; XIII, 5,7.
ASPHAR: lac, XIII, 1,2. ASPREN AS: senator, XIX, 1, 13 ş.u. ASSACHARODDAS (AŞARHADDON): rege asirian,
urmaşul lui Sennacherib, X, 1, 5. ASSARON: fiul lui Rubel, II, 7, 4.
ASSARON: măsură de capacitate pentru cereale (3,881), 111,6.6. ASSURAS: fiul lui Sem, strămoşul asirienilor, 1, 5, 4. ASURIS: fiul lui Dadanes, I, 15. ASTABORAS: fiuviu în Etiopia (Atbara), II, 10, 2. ASTAPUS: fluviu în Etiopia (Nilul Albastru), II, 10, 2. ASTARTE: zeiţă feniciană, adorată şi de filisteni, VIII, 5, 3.
595
ASTIAGE: tatăl lui Darius, X, 11, 4.
ATHENION: prietenul lui Ptolemeu III Euergetes, XII, 4, 3.
ATHONE: oraş arab necunoscut, XIV, 1, 4.
ATHRONGES: cioban care a râvnit la diadema regală, XVII, 10,7.
ATRATINUS: retor latin reputat, XIV, 4, 4.
AUGIS: fiul lui Gad, II, 7, 4.
AUGUSTUS: împărat roman, întemeietorul dinastiei iulio-
claudice, XVI, 6, 2; XVIII, 2, 2.
AURAN: porecla lui Eleazar, fiul lui Mattathias, XII, 6, 1. AURANITIS: regiune a Palestinei, situată dincolo de Iordan, în Peraea, la E de Trachonitis, la N de Ituraea şi vecină la V cu Gaulanitis, XV, 10, 1; XVIII, 11,4.
AUZA: oraş în Libya, VIII, 13, 2. AXIORAM: Mare Preot, X, 8, 6. AZA: munte necunoscut din Palestina, XII, 11,2. AZAEL: rege din Siria, VIII, 13, 7. AZARIAS: prooroc, VIII, 12, 2.
AZARIAS: general în timpul lui ludas Macabeul, XII, 8, 6. AZAV: fiul lui Nahor, I, 6, 5.
AZECA: oraş din ţinutul seminţiei lui ludas, VI, 9, 1; VIII, 10, 1. AZIZUS: rege din Emessa, XX, 7, 1; 8, 4.
AZOT: oraş al filistenilor (Aşdod), V, 1, 22; VI, 1, 1; XIII, 4, 4; XVII, 8, 1; 11,5.

B.

BAAL: zeu tyrian, IX, 6, 6.
BAALIS, rege al ammaniţilor, X, 9, 2 ş.u.
BAASA (BASANUS): IX, 6, 2.
BABAS, fiii lui : vrăjmaşii lui Herodes cel Mare, XV, 7, 10.
BABEL: tâlcul cuvântului evreiesc, I, 4, 3.
BABEMESAS: comandantul garnizoanei cetăţii Gaza, XI, 8, 2.
BABILON (din semiticul Babilim: Poarta Divinităţii): vestit oraş din Mesopotamia centrală, pe cursul inferior al

Eufratului, care a atins apogeul o dată cu Regatul caldeo-babilonian, când unul din suveranii lui a dus în captivitate temporară poporul evreu, 1,4, 3; X, 2, 2; 11, I ş. u.; XVIII, 9, 1.
BABILON (NOUL): fortăreaţă construită de Cambise II în
596
Egipt, transformat într-o satrapie persană, II, 15, 1. BACCHAR: fiul lui Beniamin, 11, 7, 3. BACCHIDES: general sirian, XII, 10,2; 10, 11; XIII, 1, 1; 1, 6. BACCHURES: sat la NE de Ierusalim, VII, 9, 7. BACTRIENII: locuitorii Bactriei, ţinut al Persiei, I, 6,4. BADACRU: comandantul oştirii regelui israelit Iehu, IX, 6, 3. BAGATHOUS: eunuc persan, XI, 6, 4. BAGOSES: comandantul oştirii lui Artaxerxe, XI, 7, 1. BAIAE: luxoasă localitate balneară în Campania, XVIII, 7, 2. BALAC: regele moabiţilor, IV, 6, 2.
BALADAS (MERODÂC BALADAN): rege babilonian, X, 2,2. BALAM: prezicător venit de dincolo de Eufrat, IV, 6, 2 ş.u. BALENII: populaţie condusă de un rege sodomit, I, 9. BALETH: oraş întemeiat de Solomon lângă Gazară, VIII, 6, 1. BALLA: concubina lui lacob, mama lui Dan şi Neftalim, I, 19, 7.
BALLAS: unul dintre regii sodomiţilor, 1, 9.
BALTASAR (BELŞAZAR): rege babilonian, X, 11, 2.
BALTAZAR: nume dat de Nabucodonosor lui Daniel, X, 10, 1.
BANACHATES: unul dintre guvernatorii lui Solomon, VIII, 2, 3.
BANAIAS: fiul lui Ioad, comandantul gărzii de corp a lui David, V, 5, 4; 11, 8; 12,4.
BANAIAS: fiul Iui Achilus, VIII, 2, 3.
BANAOTHAS: fiul lui Hieremmon, VII, 2, 1.
BARACHIAS: om influent din rândul israeliţilor, IX, 12, 2.
BARAC: judecător, V, 5, 2.
BAR1S: fiul lui Aser, II, 7, 4.
BAR1S: munte înalt din Armenia (Arătat), I, 3, 6.
BAR1S: vezi Antonia, XV, 11, 4.
BARSAS: rege al sodomiţilor, 1, 9.
BARSUBE (BERSABA): oraş situat la graniţa dintre Palestina şi Idumeea, la S de Hebron, VI, 3, 2
BARUCH: scrib şi prietenul proorocului Ieremia. X, 6, 2.
BARZAPHARNES: satrap part, cotropitorul Siriei, XIV, 3, 3; XX, 10, 1.
BASANES (BAAŞA): uzurpatorul tronului lui Nadab, al treilea suveran al Regatului Israel, VIII, 11,4 ş.u.
BASCA: oraş în Gilead, XIII, 6, 6.
BASEMATA: fiica lui Ismael, soţia lui Esau, I, 18, 9.
BASIMA: fiica lui Solomon, soţia lui Achinadab, VIII, 2, 3.
597
BASSUS CAECILIUS: partizanul lui Pompeius, asasinul lui
Sextus Caesar, XIV, 11, 1 ş. u.
BATANEA: ţinut din Iordania vestică, dăruit de Augustus lui Herodes cel Mare, IX, 8, 1; XII, 3, 3; XV, 10, 1; XVII, 2, 1;8, 1.
BATUEL: fiul lui Nahor şi al Melcăi, I, 6, 5. BATUEL: tatăl Rebecăi, I, 16, 2. BATHYLLUS: libertul lui Antipater, fiul iui Herodes cel Mare,
XVII, 4, 3.
BATHYRA: localitate îri Batanea, XVII, 2, 2. BAUXUS: fiul lui Nahor şi al Melcăi, I, 6, 5. BEERSABE (BATŞEBA):văduva lui Uriaş, mama regelui
Solomon, VII, 7, 1 ş.u.; VIII, 1,2.
BEL: zeu solar al fenicienilor, cinstit de tyrieni, VIII, 13, 1. BELSEMUS: persan din anturajul lui Cambise II, XI, 2, 2. BELSEPHON: oraş egiptean lângă Marea Roşie, II, 15, 1. BELSEPHON: oraş din seminţia lui Efraim, VII, 8, 2. BENIAMIN: fiul cel mai mic al lui Iacob, I, 21, 3 ş. u. BERENICE: fiica Salomeei şi soţia lui Aristobul, XVI, 1,2 ş.u. BERENICE: fiica lui Agrippa cel Mare, XVIII, 5, 4. BERENICE: fiica lui Iulius Archelaus şi a Mariamnei, XX, 7, 1. BERENICE: numele ulterior al oraşului Aelana, VIII, 6, 4. BERENICIANOS: fiul lui Herodes şi al Berenicei II, XX, 5, 2. BEROEA: oraş în Siria Cyrrhestica, între Hierapolis şi
Antiohia, XII, 9, 7; XIII, 14,3.
BEROSOS: prozator caldean de limbă greacă, autorul unei *Istorii a BabilonuluL* I, 3, 6; 3, 9; 7, 2; X, 1, 4; 2, 2; 11, 1. BEROTHA: oraş în Galileea de Sus, V, 1, 18. BERSUBA: fântână în Gherara, 1, 12, 1. BERSUBEE: la fel ca Barsube, VIII, 13, 7 BERYTUS: oraş fenician unde romanii au întemeiat o colonie, devenită centru al administraţiei imperiale (BEIRUT). XVI, 11,2; XVII, 10, 9;XIX, 7, 5; BERZELAEUS: galaditean care 1-a ajutat pe alungatul David,
VII, 9, 8.
BESELEEL: iscusit meşter care a construit Tabernacolul, III, 8,4. BESIRA: oraş în Palestina de S, VII, 1,5.
BETHALAGA: localitate situată la hotarul dintre seminţiile Iuda şi Beniamin, aproape de Ierihon, XIII, 1, 5.
598

BETHARAMPHTA: străvechi oraş amorit din valea
Iordanului, XVIII, 2, 1. BETHORON: Bethchora, VIII, 6, 1; Bethora, VIII, 1, 17; oraş
în Iudeea, XII, 7, 1; XIII, 1,3. BETHEL: vechi oraş din muntele Efraim, I, 19, 2; 21, 2; V, 1,
22; VIII, 8,4; 11,3.
BETHELA: una şi aceeaşi cu Bethel, XIII, 1, 3. BETHLEEM: oraş aparţinând seminţiei lui Iuda, la S de Ierusalim, V, 7, 13; 9, 2; VI, 8, 1; VII, 1, 3; VIII, 10, 1. BETHOMA: unul şi acelaşi cu oraşul Bemeselis din *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor,* 1,4,6, XIII, 14,2. BETHSAIDA: localitate din Galileea, diferită de cea situată
lângă lacul Tiberiada, XVIII, 2, 1. BETHSAMA: târg al leviţilor, situat la hotarul dintre seminţiile
lui Iuda şi Dan, VI, 1,3. BETHSANA: vezi Scythopolis. BETHSEMERA: IX, 9, 1, vezi Bethoron. BETHSURA: oraş la S de Ierusalim, pe drumul spre Hebron,
VIII, 10, 1; XII, 7, 5 ş.u.; XIII, 5, 6. BETHZACHARIA: oraş situat între Ierusalim şi Bethsura, XII,
9,4.
BETHZETHO: localitate neidentificată din Iudeea, XII, 10, 2. BEZEC: oraş canaanean în Palestina de N, V, 2, 2. BOAZ: stâlp de aramă din pridvorul Templului lui Solomon,
VIII, 3, 4.
BOAZ: soţul moabitencei Ruth, V, 9, 2. BOBELON: general al regelui persan Darius I, XI, 4, 9. BOCCIAS: fiul Marelui Preot Josephus, VIII, 1, 3. BOCHORIAS: fiul lui Sabaeus, VII, 11,6. BOEOTOS: arhonte, XIV, 10, 4. BOETHOS: tatăl lui Simon din Alexandria, XV, 9, 3: XVII, 4,
2; XIX, 6, 2.
BOETHOS: tatăl lui Ioazar, XVII, 13, 1. BOLOSOR: fiul lui Beniamin, II, 7, 3. BOSCHETI: localitate din câmpia seminţiei lui Iuda, X, 4, 1. BOSORA: fortăreaţă în Galaaditis, IV, 7, 4; XII, 8, 3. BOSPORUS: Bosforul Trac (Strâmtoarea Constantinopolului),
XVI, 2, 2. BOTRYS: oraş fenician, pe ţărmul mării, VIII, 13, 2.
599
BRITANNICUS: fiul împăratului Claudius şi al Valeriei Messalina, otrăvit de fratele său vitreg Nero, XX, 8, 1,7 ş.u.
BROCCHUS: senator, XIX, 3, 4.
BRUNDISIUM: port în Calabria, la Marea Adriatică, XIV, 14, 3.
BRUTUS MARCUS IUNIUS: iniţiatorul conjuraţiei care a dus la asasinarea lui Caesar, XIV, 11, 1; XIX, 2, 2.
BUBASTIS: zeiţă egipteană, XIII, 3, 2.
BURRUS SEXTUS AFRANIUS: sfetnicul şi secretarul lui Nero, XX, 8, 2 ş.u.
BUZI: fiul lui Abiezer, Mare Preot, V, 11, 5.
BYZANTIUM: cetate pe malul Bosforului Tracic, XVI, 2, 2.

C.

CAATH: fiul lui Levi, II, 7, 4.
CABROTHABA: loc situat în preajma Muntelui Sinai, III, 13.
CAESAR, CAIUS IULIUS: general şi dictator roman, XIV, 7,
4 ş.u. CAESAREA maritimă: vechi oraş de pe coasta palestiniană
care a fost reconstruit de Herodes cel Mare, XIII, II, 12;
XV, 8, 5; 9, 6; XVII, 9, 5; XIX, 9, 1; XX, 8, 9. CAESAREA PHILIPPI: oraş întemeiat la izvoarele Iordanului de către Philippos, fiul lui Herodes cel Mare, XVIII, 2, 1;
XX, 9, 4.
CAESONIA: soţia împăratului Caligula, XIX, 2, 4. CAIAPHAS: Mare Preot, XVIII, 2, 2. CALEB: iscoada trimisă de Moise în Canaan, V, 2, 3. CAIN: fiul lui Adam şi al Evei, lucrător al pământului, 1,2, 1 ş.u. CĂINA: localitate din ţinutul Zif, VI, 13, 2. CAINAS: fiul lui Enos^ I, 3, 2; 3, 4. CALLIAS: fiul soţului Salomeei, sora regelui Herodes cel
Mare, XVII, 1,1.
CALLIMANDRU: general sirian, XIII, 10, 2. CALLIRHOE: izvoare sulfuroase termale din Peraea, XVII, 6, 5. CALLISTUS : libertul lui Caligula, XIX, 1,10. CAMBISE II: rege persan, cuceritorul Egiptului, II, 10,2; XI, 2, 1. CAMITH: tatăl Marelui Preot Simon, XVIII, 2, 2. CAMON: oraş din Galaaditis, V, 7, 6.
600
CAMPANIA: ţinut pe coasta vestică a Italiei, între Latium şi
Lucarna, XVII, 7, 2; XIX, 1, 1. CAMUEL: fiul lui Nahor, I, 6, 5. CAMUS; tatăl Marelui Preot Josephus, XX, 1,3. CANA: sat din ţinutul Galileei, XIII, 15, 1; XV, 5, 1. CANINIUS GALLUS: consul, XIV, 6, 4. CANTHERAS: porecla Marelui Preot Simon, XIX, 6, 2. CAPHARSABA (CHABARZABA): totuna cu oraşul Antipatris,
XIII, 15, 1; XVI, 5,2.

CAPHARSALMA: mică localitate lângă Ierusalim, XII, 10, 4. CAPPADOCIA : regiune din partea central-estică a Asiei Mici, care se întindea de la Taurus la Pontul Euxin şi de la Halys până la Eufrat, XVI, 2, 2. Locuitorii ei: I, 6, 1. CAPREAE: insulă în Marea Tyrrheniană (Capri), XVIII, 6, 4. CAREAS: tatăl lui Ioannes, X, 9, 2. CARIA: ţinut muntos din SV Asiei Mici, XI, 8, 1. CAR1ATHIARIM: oraş din Iudeea, situat la graniţa vestică a seminţiei lui Beniamin, V, 1, 16; VI, 1, 4;VII, 4, 2. CARMEL: lanţ de munţi în Iudeea, V, U 22; VIII, 13, 5. CARNAIM: templu în Siria, XII, 8, 4. CARRAE: oraş din Mesopotamia, la SE de Edessa, XX, 2, 2. CARUS: pajul lui Herodes cel Mare, XVII, 2, 4. CASP1ENE, PORŢILE: vestită trecătoare caucaziană prin care se ajungea din Media în Hyrcania şi Pârtia, XVIII, 4, 4. CASSANDROS: regentul Macedoniei în absenţa lui Alexandru cel Mare, desemnat apoi strategul Europei, XII, 1,1. CASS1US: participant la campania lui Crassus împotriva părţilor şi la complotul împotriva lui Caesar, alături de Brutus, XIV, 7, 3.

CASSIUS LONGINUS: guvernatorul Siriei, XV, 1.1,4; XX, 1,1. CATO din LJTICA: orator roman, duşmanul lui Caesar, XIV, 10, 1.

CEDARUS: fiul lui Ismael, I, 12, 4. CEDESA: oraş în Galileea, situat aproape de Caesarea Philippi, V, 1, 18; XIII,

CEDMAS: fiul lui Israel, I, 12, 4. CELADUS: libertul lui Augustus, XVII, 12, 2. CELENDERIS: fortăreaţă în Cilicia, XVIII, 5, 1. CELER: tribun, XX, 6, 2.

601

CEMEDE: tatăl Marelui Preot Josephus, X, 5, 2. CENDEBAEUS: generalul Iui Antioh Soter, XIII, 7, 3. CENEZ: fiul lui Eliphaz, nepotul lui Esau, II, 1, 2. CEPHERITII: populaţie canaaneană, V, 1, 16. CHABALON: ţinut din Galileea, cuprinzând 20 de cetăţi, oferite de Solomon lui Hiram şi neacceptate de acesta, VIII, 5, 3.

CHABARZABA: denumirea veche a oraşului Antipatris, menţinatmai sus, XIII, 15, 1.

CHAEREA CASSIUS: tribunul unei cohorte pretoriene, iniţiatorul conjuraţiei care a pus la cale asasinarea împăratului Caligula, XIX, 1, 1 ş.u. CHALCIS: oraş şi ţinut sirian, situat la poalele munţilor Liban, XIV, 7, 4; XIX, 5, 1.

CHALKEUS: înţelept din vremea Iui Solomon, VIII, 2, 5. CHAM: fiul lui Noe, I, 4, 1 ş.u. CHANAANUS: al patrulea fiu al lui Cham, I, 6, 2 ş.u. CHANAANAEA: Palestina de dinaintea stabilirii triburilor israel ite, „Ţara Făgăduinţei", cucerită de Iosua, I, 6, 2 ş.u. CHAPSAEUS: tatăl lui ludas, XIII, 5, 7. CHARCHAMESA: oraş situat pe Eufratul superior (Karkemiş), X, 6, 1. CHARMIS: fiul fui Rubel, II, 7, 4.

CHARON: luntraşul care trecea sufletele peste fluviul Acheron, XIX, 9, 1.

CHARRA: oraş în Mesopotamia (Harran), I, 6, 5; 9, 3; 16, 1.

CHASPHOMA: oraş din Galaaditis, XII, 8, 3.

CHEIRAMOS: vestit meşter tyrian de obârşie israelită, VIII, 3,4. CHELCIAS: general iudeu al Cleopatrei, XIII, 10, 4, 1; 13, 1. CHELCIAS: tatăl lui Iulius Archelaus, XIX, 9, 1. CHELLION: fiul lui Elimelec, V, 9, 1. CHEPHTORIM: fiul Iui Mestraim, I, 6, 2. CHESLOEM: alt fiu al lui Mestraim, I, 6, 2. CHETIMA: vechea denumire a insulei Cipru, I, 6, 1. CHETIMUS: fiul lui lovanus, cuceritorul Ciprului, I, 6, 1. CHETTAEUS: fiul lui Chanaanus, I, 6, 2. CHETURA: soţia lui Abraham, I, 15.

CHIDON, ARIA LUI: ioc unde a poposit Chivotul adus de David la Hierosolyma, VII, 4, 2.

602

CHIOS: insulă în Marea Egee, XVII, 2, 2. CHODADUS: fiul lui Ismael, I, 12, 4. CHODOLLAMOR: general asirian, I, 9. CHOSBIA: madianita soţie a lui Zambrias, IV, 6, 10. CHUSARTES: rege asirian, V, 3, 2 ş.u. CHUSI: prietenul lui David, VII, 9, 2 ş. u. CHUTHA: ţinut şi fluviu din Persia, IX 14, 1 şi 3. CHUTHAEII: numele dat de greci locuitorilor Samariei, IX, 14, 3; X, 9, 7.

CICERO MARCUS TULLIUS: consul şi vestit orator, XIV, 4,3. CILICIA: regiune, apoi provincie romană din SE Asiei Mici, numită mai înainte Tharsus, I, 6, 1; XIII, 3, 4; XVII, 5, 1; XVIII, 5, 4.

CILLA: oraş din câmpia seminţiei lui Iuda, VI, 13, 1. CINNAMUS: uzurpator al tronului părţilor, XX, 3, 2. CINYRAS: rege al oraşului Pafos, tatăl lui Adonis, XIX, 1,13. CIPRU: insulă în Marea Egee, XVII, 12, 2. C1RUS II cel MARE: suveran persan, cuceritorul Babilonului, care permite revenirea în Palestina a evreilor strămutaţi de Nabucodonosor II în Babilonia, autorizând reconstruirea templului din Ierusalim, XI, 1, 1 ş.u.: XV, 11,1. CITIUM: oraş în S insulei Cipru, I, 6 1. CLAUDIUS I: al patrulea împărat roman, tatăl adoptiv al lui Nero, III, 15, 3; XV, 11, 4; XIX, 1, 2 ş.u. CLAZOMENAE: oraş în Ionia, la V de Smyrna, XX, 11, 1. CLEMENS: tribun, XIX, 1, 6; 1, 19. CLEODEMUS: prezicător numit şi Malchus, I, 15. CLEOPATRA: soţia lui Ptolemeu V Epiphanes, XII, 4, 1. CLEOPATRA: fiica lui Ptolemeu VI Philometor, XIII, 4, 1 ş.u. CLEOPATRA VII: faimoasă regină a Egiptului Lagid, care 1-a subjugat pe Marcus Antonius, adversara lui Herodes cel Mare.

D.

E.

ECBATANA: capitala Mediei, situată lângă muntele Oronte X, 11,7; XI, 4, 6.
ECDIPUS (ARCE).oraş portuar fenician în câmpia Acco, V, 1,22
ECHARAMSARIS: generalul lui Nabucodonosor, X, 8, 2.
EDNAEUS: căpetenia oştilor seminţiei lui Iuda, VIII, 15, 2.
EDORAM: fiul lui luctas, I, 6, 4.
EFES: vestit oraş ionian din Asia Mică, XVI, 2, 2.
EFRAIM: fiul lui lacob, II, 6, 1 ş. u.
EFRAIM: hetean din Hebron, proprietarul unei ţarini, I, 14.
EFRAN: oraş în ţinutul seminţiei lui Manasses, V, 6, 7.
EFRATANA: localitate situată lângă Bethleem, I, 21, 3.
EFUD (EPOMIS): tunică purtată de Marii Preoţi, III, 7, 5.
EGLON: regele moabiţilor, V, 4, 1.
EHUD (AOD): judecător, V, 4, 2 ş.u.
EIRAES: fiul lui luctas, 1, 6, 4.
ELAEUSA: insuliţă lângă coasta ciliciană, XVI, 4, 6.
ELAM: fiul lui Sem, strămoşul elamiţilor, I, 6, 4.
ELANUS (ELAH): fiul lui Asanus, rege în Israel, VIII, 12, 4.
ELCAN: comandantul seminţiei lui Iuda, IX, 12, 1.
ELCHIAS: Mare Preot, X, 8,6.
ELDAS:fiul lui Madian, I, 15.
ELEAZAR: fiul lui Moise, II, 13, I.
ELEAZAR: fiul lui Aaron, III, 8, 1; IV, 3, 4.
ELEAZAR: fiul lui Dodias, erou davidian, VII, 12, 4.
ELEAZAR: Mare Preot, Introducere, 3; XII, 2, 5 ş.u..
ELEAZAR: fiul lui Mattathias, poreclit Auran, XII, 6, 1.
ELEAZAR: fariseu, XIII, 10, 5 ş.u.
ELEAZAR: trezorierul templului din Ierusalim, XIV, 7, 1; XX, 9,3.
ELEAZAR: fratele lui Ioazar, XVII, 13, 1. ELEAZAR: fiul Marelui Preot Ananus, XVIII, 2, 2. ELEAZAR: uriaş de obârşie iudaică, XVIII, 4, 5. ELEAZAR: iudeu din Peraea, XX, 1,1. ELEAZAR: iudeu din Galileea, XX, 2, 4.
608
ELEAZAR: fiul lui Dinaeus, tâlhar, XX, 6, 1. ELEAZAR: vrăjitor care alunga demonii din oameni, VIII, 2, 5.
ELEON: judecător, V, 7, 14.
ELEUSINIILE: sărbătoare închinată zeiţei Demeter (Ceres),
celebrată de atenieni prin pelerinaje la sanctuarul din
Eleusis, târg din apropierea oraşului, unde aveau Ioc
Misterele, XIV, 8, 5.
ELEUTHERUS: fluviu care slujea drept graniţă între Siria şi
Fenicia, XIII, 4, 4; 5, 10; XV, 4, 1. ELI: Mare Preot şi cârmuitor al israeliţilor, V, 9, 1 ş.u. ELIAB: meşter care a constiuit Tabernacolul, III, 8, 4. ELIACHIAS: Mare Preot, X, 4, 1 ş.u. ELIACHIM: comandantul curţii regelui Ezechias, X, 1, 2; 5, 2. ELIAS (ILIE): profet al lui lahve, VIII, 13, 4 ş. u. ELIASIB. Mare Preot, XI, 5, 4.
ELIEN: fiul regelui David, VII, 3, 3. ELIMELEC: iudeu strămutat în ţara moabiţilor, tatăl lui Mallon
şi socrul lui Rut, V, 9, 1.
ELIONAEUS: fiul lui Simon Cantheras, Mare Preot, XIX, 8, 1. ELIPHALE: fiul regelui David, VII, 3, 3.
ELIPHAZ: fiul lui Esau, II, 1, 2. ELISAS: fiul lui Iovanus, strămoşul eolienilor, I, 6, 1. ELISSAEUS (ELISEl): prooroc, discipolul lui Elias, VIII, 13,
7; IX, 3, 1 ş.u.
ELISSAEUS: preot, XII, 2, 1. ELMODAD: fiul lui luctas, I, 6, 4.
ELOM: oraş al leviţilor în ţinutul seminţiei lui Dan, VIII, 10, 1. ELON: fiul lui Zabulon, II, 7, 4.
ELPIS: soţia lui Herodes cel Mare, mama Salomeei, XVII, 1, 3. ELULAEUS: rege tyrian, IX, 14, 2. ELYMAIS: oraş situat între Persia şi Susiana, XII, 9, 1. EMALSEMA: mama regelui Amos (Amon), X, 3, 2. EMAON: tatăl unor înţelepţi din vremea lui Solomon, VIII, 2, 5. EMESA: oraş în Siria Apamene (Homs), XVIII, 5, 4; XIX, 8, 1;XX, 7, 1,8,4.
EMMA: oraş în Palestina, la SE de Hebron, VI, 13, 6. EMMAUS: oraş situat la V de Ierusalim, XIII, 1, 3; XIV, 11, 2;
XVII, 10,7; 10,9. EMMOR: regele oraşului Sichim(Sichem).
609
EMNUS: fiul regelui David, VII, 3, 3.
ENDOR: orăşel din câmpia IezreeI, lângă Scythopolis, VI, 14,2.
ENGADDI (ENGHEDAIN): oraş în S Palestinei, pe malul
Mării Moarte, VI, 13, 4; IX, 1,2. ENNAPHEN: fiul regelui David, VII, 3, 3. ENNERUS: prietenul şi aliatul lui

Abraham, I, 10, 2. ENOS: fiul lui Seth, I, 3, 2. ENYALIOS (RĂZBOINICUL): epitet prin care lupiter este identificat cu omologul său babilonian Marduk, I, 4, 2. EOLIENII: triburi greceşti din Beoţia şi Tesalia, alungate de invazia doriana spre litoralul apusean al Asiei Mici, I, 6, 1. EPAPHRODITUS: libertul şi secretarul lui Nero, Introducere, 2. EPHAS: fiul lui Madian, I, 15.

EPHOROS din Cyme: autorul primei istorii universale, I, 3, 9. EPICRATES: general sirian, XIII, 10, 2. EPICUREICII: adepţii filosofului grec Epicur, care, conform tradiţiei evreieşti, nega nemurirea sufletului şi recomanda plăcerea drept ţelul principal al vieţii omeneşti. Termenul elin de *apicoros* sau *epicoros,* folosit în literatura talmudică, era atribuit persoanelor lipsite de respect faţă de Tora, XIX, 1, 5. EPIPHANIA: vezi mai sus Amathe, I, 6, 2. ERICAS: căpetenia curţii regelui Achaz, IX, 12, 1. EROGE: oraş în.Iudeea, aproape de Ierusalim, IX, 10, 4. EROEDES: fiul lui Gad, II, 7, 4. FRON: Arca Legii sau Chivotul Legământului, III, 6, 5. ERUCIUS: fiul Iui Lucius, XIV, 10, 10. ESA1AS (ISAIA): primul dintre Marii Profeţi, X, 1, 3 ş.u. ESAU: fiul lui Isaac, I, 18, 1 ş.u. ESCHOLES: prieten şi aliat al lui Abraham, I, 10, 2. ESCON: „Fântâna luptei" săpată de. Isaac, I, 18, 2. ESEBEON: socrul canaanit al lui Esau, I, 18, 4. ESENiENIl: sectă iudaică semimonastică, răspândită pe malul apusean al Mării Moarte, XIII, 5, 9; XV, 10, 4 ş.u.; XVIII, 1,2 ş.u.

ESEBEON: socrul canaanit al lui Esau, I, 18, 4. ESRON: nepotul lui Phares, II, 7, 4. ESSA: oraş sirian, XIII, 15, 3.

ESSEBON, ESSEBONITIS, CHESBON: oraş situat dincolo de fluviul Iordan, faţă în faţă cu Ierihonul, XIII, 15, 4.

610

ESSENES: pieptarul cu pietre preţioase purtat de Marii Preoţi,
III, 7, 5.

ESTERA: soţia regelui Artaxerxe care, ajutată de tutorele ei Mardochaeus, a salvat de exterminarea pusă la cale de Marele vizir Aman pe toţi iudeii din Persia, XI, 6, 2 ş. u. ETAME: oraş în ludeea, VIII, 10, 1. ETHAM (ETAME): localitate de lângă Ierusalim, VIII, 7, 3. ETHAN: înţelept iudeu din vremea lui Solomon, VIII, 2, 5. ETHI: prietenul fidel al regelui David, VII, 10, 1. ETIOPIA: Orientală şi Occidentală corespundea Etiopiei actuale, Sudanului (Ţara Cuş) şi Africii Centrale până la Niger, I, 6, 2.

ETIOPIENII: invadatorii Egiptului învecinat, II, 10,1; VIII, 10,3. EUCLES: fiul lui Menandu din Alimusia, XIV, 8, 5. EUFRAT: principalul fluviu al Orientului Mijlociu (alături de Tigru), frontiera orientală a Imperiului Roman, unde acesta a întâmpinat rezistenţa părţilor, Babilonul aflându-se pe malurile sale, I, 1, 3; X, 6, 1. EUPOLEMOS: fiul lui Ioannes, XII, 10, 6. EURYCLES: lacedemonian intrigant, XVI, 10, 6. EUTYCHUS: libertul lui Agrippa cel Mare, XVIII, 6, 5 ş.u. EUTYCHUS: slujitorul împăratului Caligula, XIX, 4, 4. EVA: soţia lui Adam, I, 1, 2 ş.u. EVARATUS: grec din insula Cos, XVI, 10, 2. EVILAS: fiul lui Cuş, strămoşul evileenilor, 1, 6, 2. EVILATES: fiul lui Iuctas, I, 6, 4. EVILEEN1I: vechea denumire a getulilor, I, 6, 2. EVODUS: libertul împăratului Tiberius, XVIII, 6, 8 ş.u. EZDRA: preot, cărturar şi reformator care a contribuit la reconstruirea templului din Ierusalim, aducând cu el un grup de evrei eliberaţi din captivitatea babiloniană de Artaxerxe I, XI, 5, 1 ş.u.

EZECHIAS (IEZECHIA): rege în Iuda, IX, 12, 3 ş.u. EZECHIAS: şeful unei bande de hoţi, XIV, 9, 2; XVII, 10, 5.

F.

FABATUS: procuratorul lui Augustus în Arabia, XVII, 3, 2. FABIUS: comandant al Damascului, XIV, 11,7.

611

FABIUS: centurion din oastea lui Pompeius, XIV, 4, 4; 12, 1. FANNIUS: fiul lui Marcus, pretor, XIII, 9, 2. FANNIUS GA1US: fiul lui Gaius, consul, XIV, 10, 15. FARAON: regele egiptenilor, I, 8, 1; II, 4, 1 ş.u.; VIII, 6, 1 ş.u. FARISEII: lideri religioşi laici care constituiau un partid şi o sectă filosofică, propovăduind respectarea Legii Orale şi democratizarea ritualului, XIII, 5,4; XVII, 2,4; XVIII, 1,2 ş.u. FAUSTUS CORNELIUS: fiul dictatorului Sulla, XIV, 4, 4. FELIX: procuratorul ludeei, XX, 7, 1 ş.u. FENICIA: denumirea dată de greci Canaanului, corespunzând
oarecum Libanului actual, IX, 14, 2; X, 11, 1; XII, 4, 1. FILIPI PHILADELPHOS: rege seleucid în Siria de N, XIII, 3,4. FILIP II: regele Macedoniei, tatăl lui Alexandru cel Mare, XI,
8, 1;XIX, 1, 13.

FILIP V: penultimul rege al Macedoniei elenistice, XII, 10, 6. FILIP: ruda lui Antioh IV Epiphanes, XII, 9, 2. FILIP: fiul lui Jakim, general în oastea lui Agrippa, II, XVII, 2,3. FILISTIN: fiul lui Mestraim, cel care a dat numele ţării
filistenilor, I, 6, 4; V, 11, 1.

FILON DIN ALEXANDRIA: filozof iudeu care şi-a propus să concilieze gândirea speculativă cu revelaţia biblică, XVIII, 8,1. FILOSTRAT: istoric grec al Indiei şi Feniciei, X, 11, 1. FLACCUS: guvernatorul Siriei, XVIII, 6, 2. FLAVIUS: fiul lui Lucius, pretor al Libyei, XIV, 10, 10, XVI, 6, 5. FLORUS GESSIUS: ultimul procurator al ludeei, XIX, 9, 2;
XX, 9, 5. ş. u.

FORTUNATUS: libertul lui Agrippa cel Mare, XVIII, 7, 2. FRIGIA: regat din centrul Asiei Mici, I, 6, 1; XII, 3,4; XVII, 2,2. FULVIA: nobilă romană, XVIII, 3, 5. FURIUS: viteaz centurion din oastea lui Pompeius, XIV, 4, 4.

G.

GAAL: căpetenia sichimiţilor, V, 7, 2.

GAAMUS: fiul lui Nahor, I, 6, 5.

GABA (GHIBEA): oraş al leviţilor beniaminiţi, Ia N de
Ierusalim, V, 2, 8; VI, 8, 1; VIII, 12, 4. GABA: oraş în Galileea, în preajma muntelui Cârmei, XV, 8, 5.

612

GABALA: oraş situat pe coasta Siriei Seleucis, XIII, 15, 4. GABAON: orăşel al leviţilor din seminţia lui Beniamin, la NV
de Ierusalim, V, 1, 16; VI, 6, 2; VII, 11, 7; 12,1. GABARES: guvernator în timpul domniei lui Solomon, VIII, 2, 3. GABATHA: oraşul natal al regelui Saul, V, 1, 2; VI, 4, 2;4, 6. GABINIUS AULUS: guvernatorul Siriei, succesorul lui
Scaurus, XIV, 3, 2. GAD: fiul lui Iacob, I, 19,11,7,4. GAD: prooroc din vremea regelui David, VII, 13, 2.
GADARA: principalul oraş din Peraea, în apropierea Iordanului, V, 1, 22; XII, 3, 3; XIII, 13, 5; XV, 10, 2 ş.u.; XVII, 11,4.

GADDIAS: prietenul lui Herodes cel Mare, XV, 7, 8. GAIUS IULIUS CAESAR GERMANICUS: poreclit CALIGULA, împărat roman, înlăturat printr-o conjuraţie, XVII, 9, 7: XVIII, 4,5 ş.u.; XIX, 1, 1 ş.u.
GALAADITIS (GALAADENA): ţinutul de la E de Iordan, între Hermon şi fluviul Arnon, I, 19, 10; II, 3, 3; IX, 11, 1. GALAAD: colina care a dat numele ţinutului, I, 19, 10. GALATENII: locuitorii Galatiei, regiune din centrul Asiei
Mici, 1,6, 1.

GALBA SERVIUS SULPICIUS: împărat roman, XVIII, 6, 9. GALBAATH: lăcaş al proorocilor evrei, VI, 11, 15. GALGALA (GHILGAL): oraş în Iudeea, din preajma
Ierihonului, V, 1, 11; VII, 11,4.

GALILEEA: fertilă regiune din N Palestinei, inclusă de Ioannes Hyrcanos în Iudeea elenistică, IX, 11, 1; XIII, 2, 3; XVII, 8, 1. GAMALA: oraş fortificat din Gaulanitis: XIII, 15, 3; XVIII, 1,
1.

GAMALIEL: tatăl Marelui Preot lesus, XX, 9, 4. GANGE: fluviu al Indiei, numit de iudei Phison, I, 1,3.
GARIZIM: munte în Samaria, pe care a fost înălţat un templu rivalizând cu cel din Ierusalim, precum şi o fortăreaţă, IV, 8, 44: V, I, 19; XI, 8, 2; XII, 1, 1; XIII, 3, 4; 9, 1. GASIONGABEL (EZEONGEBER): port edomit la Marea
Roşie, numit şi Berenice, VIII, 6, 4. GATHERUS: stăpânitorul bactrienilor, I, 6, 4. GAULANA: cetate de scăpare a seminţiei lui Manasses, în

613

Batanea, aproape de Gamala, IV, 7, 4; XIII, 15, 3. GAULANITIS: regiune din Palestina, aparţinând regatului lui Agrippa şi desprinsă apoi din el, IV, 5, 3; XVII, 8, 1. GAZA: oraş în Iudeea, una dintre cele cine: cetăţi străvechi ale filistenilor, V, 1, 22; V, 8, 10; VI, 1,2; IX, 13, 3; XIV, 5, 2; XVII, 11,4.

GAZARĂ: oraş în Samaria, VII, 4, 1; 12,2; VIII, 6, **1; XIII,** 1,3. GELBOE: munte în ţinutul seminţiei lui Isachar, VI, 14, 2. GELMON: oraş în Palestina, VII, 9, 8. GEMELLUS: prieten vechi al lui Herodes cel Mare, XVI, 8, 3. GENNESAR (GENNESARETH): lac în Galileea, numit şi
Tiberiada, V, 1, 22; XVIII, 2, 1 ş.u. GEON (GIHON): numele evreiesc al Nilului, I, 1,3. GERAS: tatăl lui Semei, VII, 9, 4.

GERASENICI, MUNŢII: aflaţi dincolo de Iordan, XIII, 15, 5. GERGESAEUS: fiul lui Chanaanus, I, 6, 2.
GERMANII: oştenii din corpul de gardă al lui Herodes cel Mare, XVII, 8, 4 sau din cel al împăratului Caligula, XIX, 1, 15.

GERMANICUS: nume triumfal primit de fiul lui Drusus, nepotul lui Tiberius şi fratele lui Claudius, datorită victoriilor sale în campaniile împotriva germanilor, XVIII, 2, 5; 6.8; XIX, 1,5; XX, 8, 1. GERSOM: fiul lui Levi, II, 7, 4. GERSUS: fiul lui Moise şi al Sephorei, II, 13, 1. GESSIUS: vezi Florus. GETHRAAMAS: fiul lui David, VII, 1, 4. GETHSURA: rege sirian, bunicul lui Abesalom, VII, 8, 3. GETULII: populaţie nomadă din Africa de N, I, 6, 2. GHEDEON: fiul lui loas, judecător. V, 6, 2 ş.u.; VII, 7, 2. GHERARA: străvechi oraş filistean, situat la graniţa de S dintre
Gazaşi Berseba, I, 12, 1; 18, 2; VIII, 12, 2. GHERAS: tatăl lui lehud, V, 4, 2.

GIBAL (EBAL): munte în Samaria, vecin cu Garizimul, IV, 8,44. GINAEA: sat la hotarul Samariei cu câmpia lezreel, XX, 6, 1. GITTA: unul dintre cele cinci oraşe filistene, VI, 1,2; 12, 2;
IX, 8, 4; 10,3.

GITTHA: orăşel fortificat în Idumeea, XIX, 15, 10. GLAPHYRA: fiica lui Archelaus, regele Cappadociei, văduva

614

H.

I. J.

L.

M.

627

628

13,4.
MORIA: munte în Iudeea, pe care s-a înălțat Templul, I, 13, 1. MOSOCH: fiul lui Iafet, care a dat numele mosochenilor
(cappadocienii), 1,6, 1.
MUCHAEUS: înțelept persan de la curtea lui Artaxerxe, XI, 6, 1. MUNDUS DECIUS: cetățean de vază din ordinul cavalerilor,
XVIII, 3,4.
MUCIANUS LICINIUS: guvernatorul Siriei, XIV, 11,1 ş.u. MURCUS: pretor al provinciei siriene, succesorul lui Sextus
Caesar, XIV, 11, 1.
MUSCA: zeiță feniciană invocată de Ochozias, IX, 2, 1. MYRRHA: incestuoasa fiică a regelui Cinyras, XIX, 1, 13. MYTILENE: principalul oraş din Lesbos, XV, 10, 2: XVI, 2, 2.

N.

NAAMIS: soția lui Elimelec, soacra lui Rut, V, 9, 1. NAARDA: oraş în Babilonia, situat pe un canal al Eufratului şi
locuit mai ales de iudei, XVIII, 9, 1 ş.u. NAASES: regele ammaniților, VI, 5, 1; VII, 6, 1. NABA: oraş în apropierea Ierusalimului, VI, 12, 1. NABAD:fiul lui Aaron, III, 8, 1.
629
NABAIOTHES: fiul lui Ismael, I, 12,4.
NABAL: bogătaş din ținutul Zif, VI, 13, 6 .
NABALLO: fortăreață arabă la granița cu Palestina, XIV, 1, 4.
NABATENA: țara nabateilor, regat din NV Peninsulei Arabia,
cu capitala la Petra, 1, 12, 4; XII, 8, 3; XIII, 1, 2. NABLA: instrument muzical, VII, 12, 3; VIII, 3, 8.
NABOANDEL (NABONID): ultimul rege al Noului Babilon,
numit de greci Balthazar, X, 11,2. NABOSARIS: general babilonian, X, 8, 2. NABUCODONOSOR II: suveran al Regatului Noului Babilon,
care a cucerit şi distrus Ierusalimul, oeportând în
Mesopotamia o parte din locuitorii oraşului, X, 6, 1 ş. u. NABUTH: locuitor din oraşul Izara, VIII, 13, 8.
NABUZARDANES: general babilonian care a jefuit şi
incendiat templul din Ierusalim, construit de Solomon, X,
8,5.
NAHOR: fiul lui Serug, tatăl lui Tharrus, I, 6, 5. NAHOR: fiul lui Tharrus, fratele lui Abraham, 1, 6, 5; 16, 1. NADAB: fiul şi urmaşul lui leroboam I, rege în Israel, VIII, 11,4. NAEMAN: fiul lui Beniamin, II, 7, 4. NAIDA (NOD): ținut unde a poposit Cain cu soția lui, I, 2, 2. NAPHOESUS: fiul lui Ismael, I, 12, 4. NATHAN: fiul lui David, VII, 3, 3.
NATHAN: prooroc consultat de David. VII. 4, 4; 7, 3; 14, 5. NATHANAEL: fratele lui David, VI, 8, 1. NAUM: prooroc care a prevestit prăbuşirea Asiriei, IX, 11,2. NAVE: tatăl luHesus (losua) din tribul Efraim, III, 2, 3. NAZIREU: persoană care se închină temporar lui Dumnezeu,
păstrându-şi puritatea pe durata legământului, IV, 4, 4;
XIX, 6, I.
NEARA: oraş situat între Ataroth şi Ierihon, XVII, 13, 1. NEBROD (NIMROD): fiul lui Cuş, 1, 4, 2; 6, 2. NECHAO II: faraon din dinastia saită, X, 5, 1; 5, 2; 6, 2. NEDEM: fiul lui Mestraim, I, 6. 2. NEEMIA: paharnicul lui Artaxerxe I, guvernator al Iudeei şi
reorganizator al comunității iudaice de după exil, XI, 5, 6. NEFTALIM: fiul lui Iacob, I, 19, 7; II, 7, 4; V, 1, 22. NEMESSUS: tatăl lui Iehu, IX, 6, 1. NEPHANUS: rudă vitează a lui David, VII, 12, 2.
NERGELEAR: general babilonian al lui Nabucodonosor, X, 8,2.
NERIAS: Mare Preot, X, 8, 6.
NERO CLAUDIUS CAESAR: fiul adoptiv şi urmaşul împăratului
Claudius, XV, 4, 3; XVIII, 5, 4; XX, 9, 4. NERONIAS: numele primit de Caesarea Philippi. XX, 9, 4. NERUS: unchiul regelui Saul, VI, 6, 6. NERUS: tatăl lui Baruh, X, 9, 1. NIGLISAR (NERIGLISSAR): ginerele şi urmaşul regelui
babilonian Nabucodonosor II, X, 11,2. NICANOR: guvernatorul lui Antioh IV Epiphanes, XII, 5,5; 7,3. NICANOR: dregătorul lui Ptolemeu II Philadelphos, XII, 2, 12. NICANOR: prietenul regelui Demetrios, XII, 10, 4 ş.u. NICANOR: fiul lui Euphemos, XIV, 10, 25. NICASO: fiica satrapului Sanaballetes, soția lui Manasses, XI, 7,2. NICATOR (VICTORIOSUL): porecla lui Seleucos I, general
macedonean care a întemeiat vastul Regat Seleucid,
XVIII, 9, 8.
NICAULE (NITOCRIS): regină legendară a Egiptului, VIII, 6,2. NICODEMUS: solul trimis de Aristobul lui Pompeius, XIV, 3,2. NICOLAOS din DAMASC: istoric grec, avocatul şi sfetnicul
lui Herodes cel Mare, la curtea căruia a trăit, 1, 3, 6;VII, 5,

O.

P.

PACORUS: fiul lui Orodes I, regele părților, XIV, 13, 3; 15, 7. PACORUS: fiul lui Artabanos, regele părților, XX, 3, 4; 10, 1. PAFLAGONIENII: numiți şi riphatieni, locuitorii Paflagoniei
din N Asiei Mici, în zona de litoral a Mării Negre, I, 6, 1;
XVI, 2, 2.
PALESTINA: numele dat de greci „Țării filistenilor", I, 6, 2. PALLAS: soția lui Herodes cel Mare, XVII, 1, 3. PALLAS: sclavul de încredere al Antoniei, XVIII, 6, 6. PALLAS: libert imperial influent, fratele lui Felix, XX, 7,1; 8,9.
633
PALMYRA: prosper oraş caravanier, la NE de Damasc, situat
într-o oază a pustiului sirian, VIII, 6, 1. PAMFILIA: regiune din S Asiei Mici, învecinată cu Lycia,
Pisidia, Licaonia, Cilicia şi Marea Mediterană, XI, 8, 1;
XIV, 14, 3. PANATENEELE: mare sărbătoare populară închinată zeiței
Atena, pe care atenienii o celebrau la patru ani o dată
printr-o ceremonie strălucitoare în cinstea ocrotitoarei lor,
XIV, 8, 5.
PANEAS: ținut situat la izvoarele Iordanului, XV, 10, 3; XVII,
8, 1. PANIAS: oraş din ținutul Paneas, care a primit denumirea de
Caesarea Philippi, XVIII, 2, 1. PANIUM: peştera lui Pan, de unde țâşnesc presupusele izvoare
ale Iordanului, XV, 10,3. PAPINIUS: tribun, XIX, 1,6. PAPIRIUS: trib din care făcea parte familia romană Papirius,
XIV, 10, 10. PAPPUS: prietenul lui Antigonos învins de Herodes cel Mare,
XIV, 15, 12 ş.u.
PAPYRON: oraş din Arabia sau Siria, XIV, 2, 3. PAREMBOLAI: vechi oraş din Galaaditis, V, 9 8; 10, 1: 11, 4. PARMENION: principalul general al lui Alexandru cel Mare în
expediția împotriva Imperiului Persan, XI, 8, 5. PĂROS: insulă din arhipelagul Cicladelor, pusă în umbră de gloria Delosului, XIV, 10, 8.
PĂRȚII: locuitorii Regatului Part, cu capitala la Ctesiphon,
condus de dinastia Arsacizilor, care a creat cel mai
puternic stat din Orientul Mijlociu, provocând înfrângeri
Seleucizilor şi romanilor şi asuprindu-i pe iudei, XIII, 5,
11; XVII, 10, 2; XVIII, 2, 4; 9, 1 ş.u.; XX, 3, 1 ş. u.
PASTELE (PESAH): Sărbătoarea Azimelor, comemorarea
Exodului din Egipt, celebrată primăvara printr-un
pelerinaj la Templu şi jertfirea mieilor, 11, 14, 6; III, 10, 5;
XVII, 9, 3.
PATROCLOS: fiul Iui Chaerea, solul Marelui Preot Hyrcanos,
XIV, 10, 10.
PAULINA: soția Iui Saturninus, XVIII, 3, 4. PAUSANIAS: fiul lui Cerastos, care 1-a asasinat pe Filip II,
634
regele Macedoniei, la intrarea într-un teatru. XI, 8, 1; XIX.
1, 13. PAUSANIAS: tatăl lui Lysimachos, solul Marelui Preot
Hyrcanos, XIV, 10, 10; 12,3.
PELLA: oraş la granița de N a Peraeei, XIII, 5,4; XIV, 3,2; 4,4. PELUSIUM (PELUSION): oraş în E Deltei Nilului, stație
vamală la granița asiatică a Egiptului, citadelă în epoca
lagidă, VI, 7, 3; X, 1,4; XIV, 8, 1. PENTECOSTE (CINCIZECI): denumire grecească pentru
Şavuot (Sărbătoarea Săptămânilor), reprezentând
intervalul de şapte săptămâni dintre celebrarea Paştilor şi
dăruirea Legii iui Moise pe Muntele Sinai (echivalentul
Rusaliilor), III, 10, 6; XII, 8, 4. PERGAM: oraş în NV Asiei Mici, capitala regatului elenistic al
Attalizilor, devenit provincie romană: XIV, 10, 22. PERSEU: ultimul rege al Macedoniei elenistice, XII, 10, 6. PERŞII: urmaşii elamiților, 1, 6, 4.
PETEPHRAS: preot din Heliopolis, socrul lui Iosif, II, 6, 1. PETEPHRES (PUTIFAR): bucătarul-şef al faraonului, II, 4, 1. PETINA: prima soție a împăratului Claudius, XX, 8, 1. PETRA: oraş edomit, 111, 2, 1; IV, 4, 7; XVII, 3, 2; XVIII, 5, 3. PETRONIUS: guvernatorul Egiptului, XV, 9, 2. PETRONIUS: guvernatorul Siriei, XVIII, 8, 2 ş.u. PETRUS: libertul Berenicei, mama lui Agrippa, XVIII, 6, 3. PETTIUS LUCIUS: senator, XIV, 10, 22. PHABES: tatăl Marelui Preot Iesus, XV, 9, 3. PHABI: tatăl Marelui Preot Ismael, XVIII, 2, 2; XX, 8. 8. PHAEDRA: una dintre soțiile lui Herodes cel Mare, XVIII, 1, 3. PHACEAS (PECAH): suveran al Regatului Israel, IX, 11,1. PHACEAS: fiul lui Romelia, căpetenie regicidă, IX, 11, 1. PHALAUS: evreu bogat din seminția lui Rubel, IV, 2, 2. PHALEC: fiul lui Heber, II, 7, 4.

Q.

R.

S. Ş.

1. SODOMA: unul dintre cele patru oraşe din valea Siddim,
prăbuşite de un cutremur în Marea Roşie, I, 8, 3; 11, 5. SOKMUS din ITURAEA: prietenul regelui Herodes cel Mare,
XV, 6, 5 ş. u.
: >EMUS: arab din Petra, asasinat de Syllaeus, XVII, 3, 2. >CMUS: fratele şi urmaşul regelui din Emesa, XX, 8, 4. SOLOMON: fiul lui David şi al Beersabei, suveran al Regatului
Israel, renumit pentru înțelepciunea lui, VII, 3, 3 ş.u. SOI.YMA: numele reşedinței dinastului canaanean, cucerită de
David, care a transformat-o în capitala politică şi religioasă a
Regatului Israel, numită în greceşte şi latineşte Hierosolyma:
Sfânta Solyma (Ierusalim), I, 10, 2; VII, 3, 2 ş. u. . SOLYMIUS: fiul lui Tobias, fratele Iui Josephus, XII, 4, 6. SOPHACII: popor african din Maroc, I, 15. SOPHENE: ținut din Armenia, VII, 5, 1; VIII, 7, 6. SOPHIRA: Țara aurului, aflată în India (Ofir?), VIII, 6, 4. SOPHONES: fiul lui Didor, strămoşul sophacilor, I, 15. SOPHONIAS: fiul lui Gad, II, 7, 4. SOPHONIAS: locțiitorul Marelui Preot, X, 8, 5. SOSIBIUS: comandantul gărzii de corp a lui Ptolemeu II
Philadelphos, XII, 2, 2.
SOSIPATER: fiul lui Philippos, solul lui Hyrcanos II, XIV, 10,22. SOSIUS: guvernatorul Siriei, care 1-a ajutat pe Herodes cel
Mare să supună Ierusalimul, XIV, 15, 9 ş.u.; XX, 10, 1. SPASINI CHARAX: oraş situat în ținutul Charakene, la vărsarea Tigrului în Golful Persic, I, 6, 4; XX, 2, 1; 2, 3. SPURIUS: tatăl lui Marcus Publius, XIV, 10, 18. STELLATIN: trib care îşi trage numele de la un ținut foarte
646
roditor din Campania (Stellatis campus), XIV, 10, 10. STEPHANUS: sclavul lui Claudius, jefuit de hoți, XX, 5, 4. STOECHEUS: libertul Iui Agrippa cel Mare, XVIII, 6, 7. STRABON din AMASEIA: geograf şi istoriograf grec din
vremea lui Augustus şi Tiberius, XIII, 10,4 ş.u; XIV, 4, 3;
XV, 1,2.
STRATON: tiranul din Beroe, XIII, 14, 3. STRATON, TURNUL lui: vechiul nume al oraşului din
Samaria, reconstruit de Herodes cel Mare şi denumit
Caesarea maritimă, XIII, 11,2; XIV, 4, 4; XV, 8, 5; 9, 6-
XVII, 11, 4; XIX, 8, 3; XX, 8, 7. SUUS: fiul lui Abraham, I, 15. SUBAS: rege mesopotamian, VII, 6, 1. SUCOT (SĂRBĂTOAREA CORTURILOR): comemorarea
rătăcirii prin deşert şi totodată ceremonia strângerii
recoltei, XI, 4, 1. SUDEAS: Mare Preot, X, 8, 6. SULLA: ilustru general şi dictator roman, XIV, 7, 3. SUNA: oraş în Palestina, lângă Gilboa, VI; 14, 2. SUNIS: fiul Iui Gad, II, 7,4.
SUR: tatăl Chosbiei, din familia regilor madianiți, IV, 6, 10; 7, 1. SUR1S: fiul lui Abraham, I, 15. SUSA: capitala Susianei, regiune în SV Iranului, X, 11, 7; XI,
6, 1.
SUSAK (SEŞONK): faraon, VII, 5, 3; VIII, 7, 8; 10, 2 ş.u. SUSAS: secretarul regelui David, VII, 11. 8. SYCHEM: fiul regelui Emmor, I, 21, 1. SYCAMINUS: oraş în Fenicia (Haifa), XIII, 12, 3. SYLAEUS: guvernatorul Arabiei, duşmanul lui Herodes cei
Mare, XVI, 7, 6; 9, 1 ş.u.; XVII, 1, 3; 3, 2. SYMACHO: fiica lui Abennerig, soția lui Izates, XX, 2, 1. SYMOBORUS: regele sodomiților, 1, 9. SYRUS: regele mesopotamienilor, VII, 6, 1.

T.

TABAEUS: fiul lui Nâhor, I, 6, 5.
TANAIS: fluviu în Sciția (Donul de azi), I, 6, 1.
TANGANAS: dregătorul persan al Samariei, XI, 4, 9.
647
TANIS: oraş în E Deltei Nilului, I, 8, 3. TARENT: oraş în Italia (Taranto), XVII, 5, 1. TARICHEIA: oraş în Galileea, XIV, 7, 3; XX, 8, 4. TARS: capitala Ciliciei. situată pe fluviul Cydnus, IX, 10, 2. TAURUS: lanț de munți în Asia Mică, I, 6, 1; XI, 8, 3. TELITHON: oraş al moabiților în Arabia Petraea, **XIII,** 15, 4. **TFRON:** veteran al regelui Herodes cel Mare, XVI, II, 4 ş.u. TEU TIUS GAIUS: fiul lui Gaius, tribun militar, XIV, 10, 19. THADAL: general asirian, I, 9.
THADAMOR: oraş în Siria, numit de greci Palmira, VIII, 6, 1. THAENUS: regele din Amathe, aliatul lui David, VII, 5, 4. THALLUS: libertul lui Tiberius, XVIII, 6, 4. THAMARA: fiica lui David, sora lui Abesalom, VII, 3, 3; 8, 1. THAMARA: fiica lui Abesalom, soția lui Roboam, VII, 10, 3. THAMNA: oraş din ținutul seminției lui Iuda, I, 29;8 5; XIV,
11,2. THAMNAE'US: rivalul la tron al lui Amarinus (Omri), VIII,
12, 5.
THAMNATA: oraş în Iudeea (la fel ca Thamna), **XIII,** 1, 3. THANNUS: fiul lui Hieremmon, VII, 2, 1.

u.

INDICELE ALFABETIC DE NUME pe care l-am întocmit pentru ISTORIA RĂZBOIULUI IUDEILOR
652
ÎMPOTRIVA ROMANILOR nu conține trimiterile la carte, capitol şi paragraf, ca în edițiile clasice. Dar la cele

douăzeci de cărți ale ANTICHITĂȚILOR IUDAICE, trimiterile acestea sunt necesare, sugestia venindu-ne şi din partea unor cititori ai primului volum. Localitățile omonime se delimitează prin poziția lor geografică. Zecile de personaje omonime sunt identificate prin filiație, absența numelui de familie fiind suplinită prin ascendența paternă, prin legăturile de rudenie sau relațiile reciproce. Cifrele se dovedesc utile în cazul numeroaselor dinastii. Am folosit trimiterile scrupulosului NAMENREGISTER, anexat la finalul celui de-al doilea volum din vechea traducere germană a ANTICHITĂȚILOR IUDAICE, semnată de Heinrich Clementz, pe care am citat-o în CUVÂNTUL ASUPRA EDIȚIEI. M-am străduit să ofer un util instrument de lucru celor dornici să aprofundeze voluminoasa operă a fascinantului FLAVIUS JOSEPHUS, care ne-a oferit o laică versiune a istoriei Poporului Ales, lăsând urme de neşters în cultura europeană şi universală.

„In istoria lumii vechi Josephus Flavius rămâne ca o exemplară sinteză culturală, prin familiarizarea sa cu trei universuri spirituale ce mânuiau cele trei limbi sacre ale bibliei - ebraica, greaca şi latina - împrejurare care i-a creat autorului, în posteritatea bizantină şi medievală occidentală, un loc de neconfundat."

RĂZVAN THEODORESCU